TALÂT KOÇYİĞİT

KUR'AN-I KERİM

MEAL VE TEFSİRİ

CİLT 7

بسم الله الرحمن الرحيم

KUR'AN-I KERİM MEAL VE TEFSİRİ

Prof. Dr.
TALAT KOÇYİĞİT

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Prof. Dr. Talât Koçyiğit (1927-2011)

3 Ağustos 1927'de Uşak'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Uşak'ta tamamladı. 1949'da açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1953'te mezun oldu. En çok etkilendiği hocası Bosnalı M. Tayyip Okiç'in teşvikleriyle aynı yıl fakültesine asistan oldu. 1957'de tamamladığı Hadislerin Toplanması Ve Yazı İle Tespiti adlı doktora tezinin ardından Hadis tarihi, Hadis Usulü, Hadis Istılahları, Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar gibi her biri klasikleşmiş eserleri telif etti. Birçok hadis hocasını yetiştirdi. 1982-1985 yılları arasında fakültede dekanlık yaptı. Ülkemizin yetiştirdiği ilk hadis hocası, geçirdiği kalp krizi sonucu 18. 4. 2011 Pazartesi günü vefat ettiğinde geriye 20 değerli eser ve onlarca makale bıraktı.

Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Gözden Geçiren: Prof. Dr. Bünyamin Erul
Yayın no: 631
Grafik, Tasarım: TAVOOS

© Bütün yayın hakları
Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser ilksay Kurulu'nun 05.02.2014 tarih ve 1/2 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin 22.04.2015 tarih ve 1510 sayılı kararıyla basılmıştır.

1. Baskı, Ekim 2016, Ankara 1000 adet

Sertifika No: 15402

ISBN 978-975-389-799-0
978-975-389-881-2 takım
16.06.Y.0005.631

BASKI : TDV
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE
Serhat Mah. 1256 Sokak No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel : 0312 354 91 31 (pbx)
Faks : 0312 354 91 32
e-posta : bilgi@diyanetvakfiyayin.com.tr

İÇİNDEKİLER

57. HADÎD SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 13
2. Hadîd Suresinin Konusu 13
3. Hadîd Suresinin Kendinden önceki Vâkıa Suresiyle Bağlantısı 14
4. Hadîd Suresinin Faziletleri 14

58. MÜCÂDELE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 37
2. Mücadele Suresinin Konusu 38
3. Mücadele Suresinin Kendinden Önceki Hadîd Suresiyle Bağlantısı 38

59. HAŞR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 53
2. Haşr Suresinin Konusu 54
3. Haşr Suresinin Kendinden Önceki Mücadele Suresiyle Bağlantısı 54
4. Haşr Suresinin Faziletleri 54

60. MÜMTEHİNE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 71
2. Mümtehıne Suresinin Konusu 73
3. Mümtehıne Suresinin Kendinden Önceki Haşr Suresiyle Bağlantısı 73

61. SAF SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 89
2. Saf Suresinin Konusu 89
3. Saf Suresinin Kendinden Önceki Mumtehine Suresiyle Bağlantısı 90
4. Saf Suresinin Faziletleri 90

62. CUMA SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 101
2. Cuma Suresinin Konusu 101
3. Cuma Suresinin Kendinden Önceki Saf Suresiyle Bağlantısı 102
4. Cuma Suresinin Faziletleri 102

63. MÜNÂFİKÛN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 113
2. Münâfikûn Suresinin Konusu 113
3. Münâfikûn Suresinin Kendinden Önceki Cuma Suresiyle Bağlantısı 114

64. TEĞÂBÜN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 121
2. Teğâbün Suresinin Konusu 121

3. Teğâbün Suresinin Kendinden Önceki Münâfikûn Suresiyle Bağlantısı 122

65. TALÂK SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 133
2. Talâk Suresinin Konusu 133
3. Talâk Suresinin Kendinden Önceki Teğâbün Suresiyle Bağlantısı 134

66. TAHRÎM SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil olduğu Yer ve Zaman 143
2. Tahrîm Suresinin Konusu 144
3. Tahrîm Suresinin Kendinden Önceki Talâk Suresiyle Bağlantısı 144

67. MÜLK SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 157
2. Mülk Suresinin Konusu 157
3. Mülk Suresinin Kendinden Önceki Tahrîm Suresiyle Bağlantısı 158
4. Mülk Suresinin Faziletleri 158

68. KALEM SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 171
2. Kalem Suresinin Konusu 171
3. Kalem Suresinin Kendinden Önceki Mülk Suresiyle Bağlantısı 172

69. HÂKKA SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 187
2. Hâkka Suresinin Konusu 187
3. Hâkka Suresinin Kendinden Önceki Kalem Suresiyle Bağlantısı 188

70. MEÂRİC SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 199
2. Meâric Suresinin Konusu 199
3. Meâric Suresinin Kendinden Önceki Hâkka Suresiyle Bağlantısı 200

71. NÛH SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 209
3. Nuh Suresinin Kendinden Önceki Meâric Suresiyle bağlantısı 209
2. Nûh Suresinin Konusu 209

72. CİN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 219
2. Cin Suresinin Konusu 219
3. Cin Suresinin Kendinden Önceki Nûh Suresiyle Bağlantısı 220

73. MÜZZEMMİL SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 231
2. Müzzemmil Suresinin Konusu 231
3. Müzzemmil Suresinin Kendinden Önceki Cin Suresiyle Bağlantısı 232

74. MÜDDESSİR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 241
2. Müddessir Suresinin Konusu 241
3. Müddessir Suresinin Kendinden Önceki Müzzemmil Suresiyle Bağlantısı ... 242

75. KIYÂMET SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 253
2. Kıyâmet Suresinin Konusu 253

3. Kıyâmet Suresinin Kendinden Önceki Müddessir Suresiyle Bağlantısı 254

76. İNSÂN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 267
2. İnsân Suresinin Konusu 267
3. İnsân Suresinin Kendinden Önceki Kıyâmet Suresiyle Bağlantısı 268
4. İnsân Suresinin Faziletleri 268

77. MÜRSELÂT SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 281
2. Mürselât Suresinin Konusu 282
3. Mürselât Suresinin Kendinden Önceki İnsân Suresiyle Bağlantısı 282
4. Mürselât Suresinin Faziletleri 282

78. NEBE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 293
2. Nebe Suresinin Konusu 293
3. Nebe Suresinin Kendinden Önceki Mürselât suresiyle Bağlantısı 294

79. NÂZİÂT SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 305
2. Nâziât Suresinin Konusu 305
3. Nâziât Suresinin Kendinden Önceki Nebe Suresiyle Bağlantısı 306

80. ABESE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 317
2. Abese Suresinin Konusu 317
3. Abese Suresinin Kendinden Önceki Nâziât Suresiyle Bağlantısı 318

81. TEKVÎR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 325
2. Tekvîr Suresinin Konusu 325
3. Tekvîr Suresinin Kendinden Önceki Abese Suresiyle Bağlantısı 326
4. Tekvîr Suresinin Fazileti 326

82. İNFİTÂR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 333
2. İnfitâr Suresinin Konusu 333
3. İnfitâr Suresinin Kendinden Önceki Tekvîr Suresiyle Bağlantısı 333
4. İnfitâr Suresinin Faziletleri 334

83. MUTAFFİFÎN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 339
2. Mutaffifîn Suresinin Konusu 339
3. Mutaffifîn Suresinin Kendinden Önceki İnfitâr Suresiyle Bağlantısı 340

84. İNŞİKÂK SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 349
2. İnşikâk Suresinin Konusu 349
3. İnşikak Suresinin Kendinden Önceki Mutaffifîn Suresiyle Bağlantısı 349
4. İnşikâk Suresinin Faziletleri 350

85. BURÛC SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 355
2. Burûc Suresinin Konusu 355
3. Burûc Suresinin Kendinden Önceki İnşikâk Suresiyle Bağlantısı 356

4. Burûc Suresinin Faziletleri 356

86. TÂRIK SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 361
2. Târık Suresinin Konusu 361
3. Târık Suresinin Kendinden Önceki Burûc Suresiyle Bağlantısı 362
4. Târık Suresinin Fazileti 362

87. A'LÂ SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 367
2. A'lâ Suresinin Konusu 367
3. A'lâ Suresinin Kendinden Önceki Târık Suresiyle Bağlantısı 367
4. A'lâ Suresinin Faziletleri 367

88. GÂŞİYE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 375
2. Gâşiye Suresinin Konusu 375
3. Gâşiye Suresinin Kendinden Önceki A'lâ Suresiyle Bağlantısı 375
4. Gâşiye Suresinin Fazileti 375

89. FECR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 381
2. Fecr Suresinin Konusu 381
3. Fecr Suresinin Kendinden Önceki Gâşiye Suresiyle Bağlantısı 382
4. Fecr Suresinin Faziletleri 382

90. BELED SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 391
2. Beled Suresinin Konusu 391
3. Beled Suresinin Kendinden Önceki Fecr Suresiyle Bağlantısı 392

91. ŞEMS SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 399
2. Şems Suresinin Konusu 399
3. Şems Suresinin Kendinden Önceki Beled Suresiyle Bağlantısı 399

92. LEYL SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 403
2. Leyl Suresinin Konusu 403
3. Leyl Suresinin Kendinden Önceki Şems Suresiyle Bağlantısı 404

93. DUHÂ SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 409
2. Duhâ Suresinin Konusu 409
3. Duhâ Suresinin Kendinden Önceki Leyl Suresiyle Bağlantısı 410

94. İNŞİRÂH SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 415
2. İnşirâh Suresinin Konusu 415
3. İnşirâh Suresinin Kendinden Önceki Duhâ Suresiyle Bağlantısı 415

95. TÎN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 419
2. Tîn Suresinin Konusu 419
3. Tîn Suresinin Kendinden Önceki İnşirâh Suresiyle Bağlantısı 419
4. Tîn Suresinin Faziletleri 419

96. ALAK SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 423
2. Alak Suresinin Konusu 423
3. Alak Suresinin Kendinden Önceki Tîn Suresiyle Bağlantısı 424

97. KADR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 431
2. Kadr Suresinin Konusu 431
3. Kadr Suresinin Kendinden Önceki Alak Suresiyle Bağlantısı 431

98. BEYYİNE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 435
2. Beyyine Suresinin Konusu 435
3. Beyyine Suresinin Kendinden Önceki Kadr Suresiyle Bağlantısı 435
4. Beyyine Suresinin Fazileti 436

99. ZELZELE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 441
2. Zelzele Suresinin Konusu 441
3. Zelzele Suresinin Kendinden Önceki Beyyine Suresiyle Bağlantısı 441
4. Zelzele Suresinin Faziletleri 442

100. ÂDİYÂT SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 445
2. Adiyât Suresinin Konusu 445
3. Âdiyât Suresinin Kendinden Önceki Zelzele Suresiyle Bağlantısı 445
4. Âdiyât Suresinin Faziletleri 446

101. KÂRİÂ SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 449
2. Kâriâ Suresinin Konusu 449
3. Kâriâ Suresinin Kendinden Önceki Âdiyât Suresiyle Bağlantıısı 449

102. TEKASÜR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 453
2. Tekâsür Suresinin Konusu 453
3. Tekâsür Suresinin Kendinden Önceki Kâriâ Suresiyle Bağlantısı 454
4. Tekâsür Suresinin Faziletleri 454

103. ASR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 459
2. Asr Suresinin Konusu 459
3. Asr Suresinin Kendinden Önceki Tekâsür Suresiyle Bağlantısı 459
4. Asr Suresinin Faziletleri 460

104. HÜMEZE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 463
2. Hümeze Suresinin Konusu 463
3. Hümeze Suresinin Kendinden Önceki Asr Suresiyle Bağlantısı 463

105. FİL SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 467
2. Fil Suresinin Konusu 467
3. Fil Suresinin Kendinden Önceki Hümeze Suresiyle Bağlantısı 468

106. KUREYŞ SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 471
2. Kureyş Suresinin Konusu 471
3. Kureyş Suresinin Kendinden Önceki Fil Suresiyle Bağlantısı 472

107. MÂÛN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 475
2. Mâûn Suresinin Konusu 475
3. Mâûn Suresinin Kendinden Önceki Kureyş Suresiyle Bağlantısı 475

108. KEVSER SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 479
2. Kevser Suresinin Konusu 479
3. Kevser Suresinin Kendinden Önceki Mâûn Suresiyle Bağlantısı 480

109. KÂFİRÛN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 483
2. Kâfirûn Suresinin Konusu 483
3. Kâfirûn Suresinin Kendinden Önceki Kevser Suresiyle Bağlantısı 484
4. Kâfirûn Suresinin Faziletleri 484

110. NASR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 487
2. Nasr Suresinin Konusu 487
3. Nasr Suresinin Kendinden Önceki Kâfirûn Suresiyle Bağlantısı 487
4. Nasr Suresinin Faziletleri 488

111. TEBBET SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 491
2. Tebbet Suresinin Konusu 491
3. Tebbet Suresinin Kendinden Önceki Nasr Suresiyle Bağlantısı 492

112. İHLÂS SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 495
2. İhlâs Suresinin Konusu 496
3. İhlâs Suresinin Kendinden Önceki Tebbet Suresiyle Bağlantısı 496
4. İhlâs Suresinin Faziletleri 496

113. FELAK SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 501
2. Felak Suresinin Konusu 501
3. Felak Suresinin Kendinden Önceki İhlâs Suresiyle Bağlantısı 502
4. Felak Suresinin Faziletleri 502
5. Muavvizetan Surelerinin Nüzul Sebebi 502

114. NÂS SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 505
2. Nâs Suresinin Konusu 505
3. Nâs Suresinin Kendinden Önceki Felak Suresiyle Bağlantısı 505

HADÎD SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Hadid suresi, Kur'an-ı Kerim'in 57. suresi olup 29 ayetten müteşekkildir. Surenin 25. ayetinde, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretine delalet etmek üzere *"...Kendisinde çok büyük bir sertlik ve insanlar için faydalar bulunan demiri yarattık..."* buyrularak demir madeninin bazı özelliklerinden söz edildiği için sureye "demir" manasında *Hadîd* adı verilmiştir.

Hadid suresinin Mekke'de nazil olduğu yolunda bazı rivayetler zikredilirse de, müfessirlerin büyük çoğunluğu, onun, Medine'de Zelzele suresinden sonra nazil olduğu görüşündedir.

2. Hadîd Suresinin Konusu

Diğer Medenî surelerde olduğu gibi, Hadîd suresinin belli başlı konuları da akide ve iman ile Allah yolunda cihada ve infaka müteallik şerî ahkamın beyanından ibarettir. Bu sebeple sureye, Allah Teâlâ'nın yüce sıfatlarından ve güzel isimlerinden söz edilerek başlanmış, bunun ardından kainatın yaratılışıyla birlikte hudutsuz kudretine delalet eden eserlerin zuhuru açıklanmış, sonra da Allah'ın ismini ve İslam'ın şânını yüceltmek için bütün Müslümanlar, Allah yolunda infak etmeye davet olunmuşlardır. Kadın olsun erkek olsun, mallarını Allah yolunda sarfedenler, O'na güzel bir borç vermiş gibi olacakları için, o sarfettiklerini kat kat geri alabilecekler, ayrıca bol mükafata da nail olacaklardır. Bu arada, gerçek olmasa bile "Biz inandık; iman ettik." diyen ve Müslümanların başına gelecek bir felaketi dört gözle bekleyen erkek ve kadın münafıkların kıyamet günü karşılaşacakları büyük azaba da ayrıca işaret edilmiştir.

Daha sonra, dünya hayatının bir eğlence, süs, insanlar arasında böbürlenme ile bol mal ve evlat edinme yarışından ibaret olduğuna işaret edilmiş ve insanların, Ahiret'te şiddetli bir azabı bulunan böyle bir yarıştan uzak durmaları istenirken, onlara, Allah'a ve Peygamberi'ne iman edenler için hazırlanan cennete kavuşmak ve cennet nimetlerinden faydalanmak için yarışmaları emredilmiş, her şeyin Allah'tan geldiğine işaretle, kaybettikleri şeyler için üzülmemeleri, kazandıkları şeyler için de şımarmaları tavsiye edilmiştir.

Surenin son ayetlerinde de insanların adalet içinde yaşamaları için, Peygamberler'in apaçık delillerle gönderildikleri, ayrıca onlara kitap ve adalet ölçülerinin indirildiği açıklanmıştır. Bu arada sureye adı verilen demirin de sert özel-

liğine işaret edilerek insanların pek çok sahada ondan faydalanmaları için onun büyük bir nimet olarak yaratıldığı zikredilmiştir. Daha sonra, Nûh (as) ve İbrahim'in (as) Peygamber olarak gönderildikleri, onların neslinden kendilerine kitap verilmiş daha pek çok Peygamber'in geldiği, bunların arasında özellikle Meryem oğlu İsa'ya (as) İncil'in verildiği, ona tabi olanların kalplerine de şefkat, merhamet ve rahbaniyet duygularının konulduğu, ancak pek çoğunun buna riayet etmemeleri sebebiyle fasik olarak tavsif olundukları haber verilmiştir. Sure, Müslümanlara Allah'tan korkmalarını ve Peygamberi'ne gerçek manada iman ederek Allah'ın hak olan yolunda sebat etmelerini, ancak böyle yaptıkları takdirde Allah'ın kendileri için ışığında yürüyecekleri bir nur yaratacağını ve günahlarını bağışlayacağını, kitap ehlinin ise, bu yola girmedikçe Allah'ın lütfundan hiçbir şeye sahip olamayacaklarını beyan eden ayetleriyle sona ermiştir.

3. Hadîd Suresinin Kendinden önceki Vâkıa Suresiyle Bağlantısı

Hadid suresinin kendinden önceki Vâkıa suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu açık surette görülmektedir.

1) Vâkıa suresi *"O halde yüce Rabbinin adıyla tesbih et."* mealindeki ayetle sona ermiş ve bu ayette, müminlere, yüce Rablerini, O'na layık olmayan noksan sıfatlardan tenzih ederek kendisine layık olan o büyük adıyla tesbih etmeleri emredilmiştir. Hadîd suresi ise, *"Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder."* mealindeki ayetle başlamış ve bu ayette, göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ı tesbih ettikleri beyan edilmiştir.

2) Hadîd suresinin *"Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder."* mealindeki bu ayeti, Vâkıa suresinin *"O halde yüce Rabbinin adıyla tesbih et."* mealindeki son ayetinin sebep veya illeti gibi görünmektedir. Zira Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin son ayetinde bütün müminlere *"O halde yüce Rabbinin adıyla tesbih et."* emrini verdikten sonra, Hadîd suresinin başında şu açıklamayı yapmıştır: "Yüce Rabbini, o büyük adıyla tesbih et; zira göklerde ve yerde bulunan her şey de O yüce Allah'ı tesbih etmektedir.".

4. Hadîd Suresinin Faziletleri

Hazreti Peygamber'den Hadîd suresinin faziletine delalet eden bazı hadisler rivayet edilmiştir. Tirmizî (*Sünen,* V. 181; 475) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 128)'in Irbaz İbn Sariye'den naklettikleri bir haberde şöyle denilmiştir: "Resulullah (sas.) yatmadan önce "Musebbihat" denilen ve tesbih ile başlayan sureleri okurdu. O, bir defasında şöyle buyurmuştur: Bunda bir ayet vardır ki bin ayetten hayırlıdır.". Müfessirler, bin ayetten hayırlı olduğu zikredilen bu ayetin, Hadîd suresinin *"O, İlkdir; Sondur; Zahirdir; Batındır. Ve O, her şeyi hakkıyla Bilendir."* mealindeki 3. ayeti olduğunu söylemişlerdir. Müslim (*Sahih,* IV. 2084), Tirmizî (*Sünen,* V. 472), İbn Mâce (*Sünen,* II. 430) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 381, 404)'in Ebu Salih tarikiyle Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) onlara, yataklarına girdikleri zaman şöyle dua etmelerini emrederdi: "Ey göklerin Rabbi, ey yeryüzünün Rabbi, ey yüce Arş'ın Rabbi, ey bizim Rabbimiz ve ey her şeyin Rabbi olan, ey taneyi ve çekirdeği yaratan, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'an'ı indiren Rabbimiz! Senin alnından yakalayacağın her şerlinin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım! Evvel sensin; senden önce hiçbir şey yoktur. Ahir sensin, senden sonra hiçbir şey yoktur. Zahir sensin, senin üstünde hiçbir şey yoktur. Batın sensin, senin altında hiçbir şey yoktur. Borcumuzu bize ödet, bizi fakirlikten kurtar.".

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۖ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَّاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۚ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

2 Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur; diriltir ve öldürür. O, her şeye kadirdir.

3 O, İlktir; Sondur; Zahirdir; Batındır. O, her şeyi hakkıyla bilendir.

4 Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine istiva eden, yere gireni ve yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı bilen O'dur. Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

5 Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur: Bütün işler Allah'a döndürülür.

6 Geceyi gündüze sokar; gündüzü de geceye sokar. O, göğüslerde olanı hakkıyla bilendir.

Allah Teâlâ, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Vâkıa suresini *"O halde yüce Rabbinin adıyla tesbih et."* buyurarak kullarını, yüce Rablerini göklerde ve yerde O'na layık olmayan her türlü noksanlıklardan tenzih ederek O'nu yüceltmeye ve rububiyetini ikrar etmeye davet eden ayetiyle hitama erdirdikten sonra, Hadîd suresinin ilk ayetinde bu davetin sebebini açıklamış, göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ı bu noksanlıklardan tenzih ederek O'nu yüce sıfatlarla tesbih ettiklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

2 Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur; diriltir ve öldürür. O, her şeye kadirdir.

3 O, İlktir; Sondur; Zahirdir; Batındır. O, her şeyi hakkıyla Bilendir.

4 Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine istiva eden, yere gireni ve yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı bilen O'dur. Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

5 Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur: Bütün işler Allah'a döndürülür.

6 Geceyi gündüze sokar; gündüzü de geceye sokar. O, göğüslerde olanı hakkıyla bilendir.

1 Canlı veya cansız, insan olsun, hayvan veya bitki olsun, göklerde ve yerde bulunan her şey, hem tazim ve hem de rububiyetini ikrar etmiş olmak için, Allah Teâlâ'yı O'na layık olmayan noksan sıfatlardan tenzih ve O'nu güzel isimleriyle tesbih ederler. O, her şeyin ve herkesin kendisine boyun eğdiği yegane kuvvet ve kudretin sahibi olup, yaptığı ve yarattığı her şeyi ilminin ve hikmetinin bir gereği olarak yapar. Allah Teâlâ, İsrâ suresinin aynı manada gelen 44. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Yedi tabaka gök ve yer ile bunların içindekiler Allah'ı tesbih eder. O'nu hamdile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, Halim'dir; çok bağışlayıcıdır."*.

2 Göklerin ve yerin mutlak sahibi ve hakimi, hiç şüphesiz Allah Teâlâ'dır ve bunlarda dilediği gibi tasarrufta bulunma hakkı da yalnız O'na aittir. O'nun dışında hiç kimse veya hiçbir varlık göklerde ve yerde tasarrufta bulunamaz. Dilediğine hayat verip dirilten, dilediğine de ölüm veren O'dur. Kısacası O, dilediğine dilediği her şeyi verir ve dilediği her şeyi yapmaya veya yok etmeye kadirdir. Onun içindir ki her neyi dilemişse o hemen olur; dilemediği şey ise olmaz.

3 O, ilktir. O'ndan önce hiçbir şey yoktur. Başka bir ifadeyle hiçbir şey mevcut değil iken, yalnız O vardı. Hazreti Peygamber'den rivayet edilen bir kutsi hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ben gizli bir hazine iken bilinmek istedim ve mahlukatı yarattım; işte siz de beni bundan sonra bildiniz.". Allah Teâlâ, ilk olduğu gibi, her şeyin yok olup gitmesinden sonra da ebediyyete kadar baki kalacak olan da O'dur. Kasas suresinin 88. ayetinde de ifade edildiği gibi *"...O'ndan başka her şey yok olacaktır..."* Keza Allah Teâlâ, zahirdir; yani kainatta var olan her şey, O'nun varlığının en açık delilidir; başka bir ifadeyle O, var olan her şeyle zahirdir. Bu bakımdan vücuda gelen her şey, vücuda gelirken O'nun varlığını ispat eder. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki O, zahir olduğu kadar batındır da. Çünkü O'nun mahiyeti, ne his ile ne de duyularla kavranabilir. O, akıllarla idrak ve ihata edilmekten de münezzehtir. Aynı zamanda O, hudutsuz ilmiyle her şeyi çepeçevre kuşatmış olup hiçbir şey O'nun ilmi veya bilgisi dışında değildir.

4 Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları hudutsuz kudretiyle altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine istiva eden O'dur. Ayet-i kerimede, Allah Teâlâ'nın gökleri ve yeri altı günde yarattığı zikredilmiştir ki Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de bu manada gelen ayetler vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: *"Rabbiniz, şüphesiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine istiva eden...Allah'tır."*. (Â'râf suresi, 54). *"Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, işi idare ettiği Arş üzerine istiva eden Allah'tır..."* (Yunus suresi, 3). *"Hanginizin amelinin daha güzel olduğunu denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. (O, kainatı yaratırken Arş'ı su üzerinde idi..."* (Hud suresi, 7). Â'râf suresinin 54. ayetiyle ilgili olarak yaptığımız açıklamada da belirttiğimiz gibi, göklerin ve yerin altı gün içinde yaratılmış olmasıyle ilgili beyan, insana, güneşin doğuşuyla ve batışıyla ortaya çıkan ve gecesiyle gündüzüyle yirmidört saatten oluşan bir günlük sürenin altı katını hatırlatırsa da göklerin ve yerin yaratılışıyla ilgili bu sürenin dünyaya ait zaman birimleriyle ölçülmesi elbette mümkün değildir. Zira dünyanın yaratılışından önce güneş sisteminin varolduğu düşünülse bile, dünyaya ait bir zaman biriminin varlığı elbette düşünülemez ve bunların yaratılış süresini böyle bir zaman birimiyle tayin etmek mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Hacc suresinin 47. ayetinde bir günü, bildiğimizden çok farklı bir süre olarak tarif etmiştir. Bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah, va'dinden asla dönmez. Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir."*. Kıyâmet günü ise, Meâric suresinin 4. ayetinde, elli bin yıllık bir süre olarak tarif edilmiştir: Bu ayette de şöyle denilmiştir: *"Melekler ve ruh, ona, süresi elli bin yıl olan bir gün-*

de yükselirler.". Buna göre ayet-i kerimede zikredilen günün süresini tayin ve tesbit etmek mümkün değildir. Bu sureyi Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Şunu da unutmamak gerekir ki eğer Allah dileseydi, gökleri ve yeri, altı günde değil, fakat bir anda da yaratırdı. Zira Yâsîn suresinin 82. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, Allah, *"Bir şeyin olmasını istediği zaman, O'nun işi, ona "Ol!" demekten ibarettir; o da hemen olur."*. Bu yaratma ve hiç yoktan ortaya çıkarma işi, başka bir İlahın yardımıyla olan bir iş değildir; çünkü O'ndan başka İlah yoktur. Bu da O'nun hudutsuz kudretinin başlıca delilidir. Ayet-i kerimede, bu kudrete delalet etmek üzere Allah Teâlâ'nın gökleri ve yeri altı günde yarattığı, sonra da Arş üzerine istiva ettiği zikredilmiş, fakat yeryüzünde bulunan canlı varlıklardan hiç söz edilmemiştir. Zira Gafir suresinin 57. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir."*.

Allah Teâlâ'nın Arş üzerine istiva etmesi, elbette O'nun, herhangi bir insan gibi, bir minder veya bir sedir üzerinde oturması ile kıyaslanamaz. Ancak böyle bir kıyasa yol açtığı için de bazı bidat ehlinin oluşturduğu mezhepler gibi Arş'ı reddetmeye veya onu tevil etmeye de gerek yoktur. Hazreti Peygamber de Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine paralel olarak, kendisinden nakledilen sahih hadislerinde Arş'ı ispat etmiş, onun reddi veya tevili cihetine gitmemiştir. Buhârî (*Sahîh,* VIII. 176)'nin Ebû Hureyre'den naklettiği uzun bir hadisinde Hazreti Peygamber, Allah'a ve Peygamberi'ne iman eden, namaz kılan, oruç tutan ve Allah yolunda mücahede (veya muhaceret) eden kimselerin, cennete gireceklerini haber verdikten sonra, cenneti tasvir etmiş ve onun en üstünde ve en yükseğinde, cennet nehirlerinin fışkırdığı Rahmân'ın Arşı bulunduğunu haber vermiştir. Buhârî (*Sahih,* VIII. 178-179) ve Müslim (*Sahih,* I. 139) tarafından nakledilen başka bir haberde, Ebu Zerr (ra), *"Güneş, kendine ait bir yer çevresinde akar gider."* (Yâsîn suresi, 38) ayetinin manasını sorduğu zaman, Hazreti Peygamber'in, bu yerin Arş'ın alt tarafı olduğunu açıkladığı bildirilmiştir. Gerek Kur'an ayetlerinde gerekse Hazreti Peygamber'den sahih olarak nakledilen hadislerde Arş'la ilgili olarak gelen haberler çerçevesinde, teşbih ve tecsime gitmeden, nasıl ve nerede olduğu sorusuna yer vermeden Allah'ın Arş üzerinde istiva ettiğine inanmak gerekir. Ancak, Müşebbihe ve Mücessimeden olan mezhep mensuplarının ileri sürdükleri gibi, ayet-i kerimenin sadece zahirî manasına bakarak, Allah Teâlâ'nın belli bir yönde ve belli bir cisim özelliğinde olduğunu iddia etmek, Allah'a karşı ileri sürülmüş bir yalan ve iftiradan başka bir şey olmaz. Bu itibarla bizim yolumuz, selef-i salihten olan imamların yolu olmalıdır. Bu yol, Allah'ın Arş üzerinde istiva ettiğine inanmak, fakat istivanın keyfiyetini sormadan, teşbihe veya iptale gitmeden onu geldiği şekilde kabul etmektir. Çünkü Şûrâ suresinin 11. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir."*. Buhârî'nin şeyhlerinden Nuaym İbn Hammad'ın da dediği gibi, kim Allah'ı O'nun yarattığı şeylerden birine benzetirse kafir olur. Keza kim, Allah'ın kendisini kendisiyle vasfettiği sıfatlarından birini inkâr ederse kafir olur. Ne Allah'ın kendisini ne de Resulünün Allah'ı vasfetmelerinde teşbih, yani benzetme yoktur. Bu itibarla kim, Allah Teâlâ için, O'nun apaçık ayetlerinde ve Resulünün sahih hadislerinde gelen ve Allah'ın şanına layık olan sıfatları ispat ile eksik sıfatlardan O'nu tenzih ederse, hidayet yoluna girmiş olur.

Allah Teâlâ, hudutsuz ilmiyle, yağmur, kar ve dolu gibi yeryüzüne inen her şeyi sayılarına varıncaya kadar bildiği gibi, ekin, bitki ve meyve gibi yerden çıkanları da bilir. En'am suresinin 59. ayetinde de açıklandığı gibi, *"Gaybın anahtarları O'ndadır ve onları O'ndan başkası bilmez; karada ve denizde olan her şeyi bilir; hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin; yeryüzünün karanlıklarında hiçbir tane, hiçbir yaş ve kuru olmasın ki apaçık Kitap'ta*

bulunmasın.". Şunu da unutmamak gerekir ki O'nun bulunduğu yer, belirli tek bir yer değil; fakat O, her yerdedir. Bu itibarla insan nerede olursa olsun, ister çölde, ister karada, ister denizde, ister gece ve ister gündüz olsun, O da insanla beraberdir ve onun yaptığı her şeyi görmekte veya gözlemektedir. Ra'd suresinin 9-10. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Gaybin ve hazır olanın alimi olup, çok yücedir; her şeyin üstündedir. İçinizden, sözünü gizleyen de açığa vuran da geceleyin gizlenip gündüzün ortaya çıkan da birdir."*. Allah, herkesin ne yaptığını görür ve ne yapacağını bilir.

5 Göklerin, yerin, dünyanın ve Ahiret'in hükümranlığı da O'nundur. Nitekim Allah Teâlâ, Leyl suresinin 13. ayetinde bunu açıkça ifade etmiş ve *"Ahiret de dünya da bizimdir."* buyurmuştur. Bu itibarla yapılan her iş ve onu yapan her kişi, kıyamet günü O'na döndürülür ve onun hakkındaki hükmü de yalnız O verir. Verdiği her hükümde yegane Adil O'dur; hiç kimseye haksızlık etmez. Eğer bir kişinin iyi ameli olursa, mükafatını on misline kadar bile artırır. Nitekim Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 40. ayetinde bu konuyla ilgili olarak *"Allah, şüphesiz, zerre kadar haksızlık yapmaz. (Yapılan) bir iyilik olursa, onun karşılığını kat kat artırır ve ayrıca kendi katından son derece büyük mükafat verir."* buyurmuş, adaletiyle ilgili olarak da Enbîyâ suresinin 47. ayetinde şu açıklamayı yapmıştır: *"Kıyamet günü adalet terazileri kuracağız. Bu itibarla hiçbir nefis, hiçbir şekilde haksızlığa uğramıyacaktır. Ameli, bir hardal tanesi kadar bile olsa, onu getirir (karşılığını verir) iz. Hesap gören (bir Hakim-i Mutlak) olarak biz yeteriz."*.

6 Yaratıkları üzerinde yegane tasarruf sahibi olan da Allah Teâlâ'dır. Bu itibarla hikmetinin bir gereği olarak geceyi ve gündüzü değiştirir ve bazen geceyi uzatırken gündüzü kısaltır; bazen bunun aksini yaptığı gibi, bazen de ikisini eşit uzunlukta tutar. Keza yine hikmetinin ve takdirinin bir gereği olarak dört mevsimi de bir düzen içinde birbiri arkasına sıralar. O, göğüslerde olan ve açığa vurulan her şeyi bildiği gibi, sır olarak gizlenen şeyleri de bilir; hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ۚ وَاِنَّ اللّٰهَ
بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ لَا
يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ
وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ
لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾ يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰيكُمُ
الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

[7] Allah'a ve Resulüne iman edin. Allah'ın sizin tasarrufunuza bıraktığı maldan Allah yolunda sarfedin. İçinizden iman edenler ve Allah yolunda sarfedenler için büyük mükafat vardır.

[8] Peygamber, sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ettiği halde, neden Allah'a iman etmiyorsunuz? Eğer iman edecekseniz, O, sizden söz de almıştı.

[9] Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kuluna apaçık ayetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

[10] Göklerin ve yerin mirasçısı Allah olduğu halde, Allah yolunda sarfetmemeniz nedendir? İçinizden Mekke'nin Fethi'nden önce sarfeden ve savaşan kimseler, elbette diğerleriyle bir olmazlar. Bunlar, fetihten sonra sarfedip savaşanlardan daha yüksek derecededirler. Allah, hepsine de en güzel mükafatı va'detmiştir. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

[11] Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, Allah onu, ona kat kat öder. Ayrıca ona bol bir mükafat da vardır.

[12] Mümin erkek ve kadınları, nurlarının önlerinden ve sağlarından koştuğunu gördüğün gün, onlara denir ki: "Sizin bugünkü müjdeniz, içinde ebediyyen kalacağınız, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlerdir. İşte asıl kurtuluş budur.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, göklerin, yerin ve diğer mahlukatın yaratılışından örnekler vererek vahdaniyetinin, geniş ilminin ve hudutsuz kudretinin delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kullarına, Allah'a ve Resulü (sas.)'e iman ederek bu iman üzerinde sebat edip direnmelerini ve Allah yolunda infak etmelerini emretmiş, bunun da mükafatını fazlasıyla göreceklerini haber vererek, ayetlerinin, kullarını, küfrün zulmetinden imanın nuruna çıkardığını beyan ile Mekke'nin fethinden önce iman edip Allah yolunda savaşanların nail oldukları üstün dereceleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[7] Allah'a ve Resulüne iman edin. Allah'ın sizin tasarrufunuza bıraktığı maldan Allah yolunda sarfedin. İçinizden iman edenler ve Allah yolunda sarfedenler için büyük mükafat vardır.

[8] Peygamber, sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ettiği halde, neden Allah'a iman etmiyorsunuz? Eğer iman edecekseniz, O, sizden söz de almıştı.

[9] Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kuluna apaçık ayetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

[10] Göklerin ve yerin mirasçısı Allah olduğu halde, Allah yolunda sarfetmemeniz nedendir? İçinizden Mekke'nin fethinden önce sarfeden ve savaşan kimseler, elbette diğerleriyle bir olmazlar. Bunlar, fetihten sonra sarfedip savaşanlardan daha yüksek derecededirler. Allah, hepsine de en güzel mükafatı vaadetmiştir. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

[11] Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, Allah onu, ona kat kat öder. Ayrıca ona bol bir mükafat da vardır.

[12] Mümin erkek ve kadınları, nurlarının önlerinden ve sağlarından koştuğunu gördüğün gün, onlara denir ki: "Sizin bugünkü müjdeniz, içinde ebediyyen kalacağınız, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlerdir. İşte asıl kurtuluş budur.".

7 Allah'ın vahdaniyetini, geniş ilmini ve hudutsuz kudretini tasdik ederek O'na ve Muhammed (sas.)'in O'nun Peygamberi olduğuna iman edin ve bu imanınızdan hiç sapmayın. Bu imanınızın bir gereği olarak da, Allah'ın size ihsan edip üzerinde rızasına uygun tasarrufta bulunma hakkını verdiği malınızdan ve paranızdan da Allah yolunda infak edin. Her ne kadar Rabbiniz o pa-

ra veya malın tasarruf hakkını size vermiş ise de aslında onun gerçek sahibi Allah Teâlâ olup mal sahibi kullarını, o mal üzerinde kendisine halife kılmıştır. Şunu da hiçbir zaman unutmayın ki Allah'a ve Resulü (sas.)'e iman ile, malını Allah yolunda sarfetmeyi birleştirenler için Allah katında, pek çok sevap, fayda ve hayır vardır.

Müslim (*Sahih,* IV. 2272), Tirmizî (*Sünen,* IV. 572; V. 447) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 24, 26)'in naklettikleri bir hadisin ravisi Abdullah İbnu'ş-Şihhir şöyle demiştir: "Peygamber'in yanına geldim; *Elhâkumu't-tekâsuru* suresini okuyordu ki şöyle buyurdu: "Ademoğlu, "Malım, malım!" diyor. Halbuki ey Ademoğlu! Senin, yiyip tükettiğin, yahut giyip eskittiğin, yahutta sadaka verip infaz ettiğinden başka neyin var ki?! (bunların dışındakiler ise, gidicidir; sen onu insanlara bırakırsın.)".

8 Ey inançsızlar! Peygamber sizinle beraber olduğu ve Kur'an'ı size okuyup en açık ve kesin delilleri sunarak sizi iman'a ve İslam'a davet ettiği halde, iman etmenize ve İslam'a girmenize engel olan şey nedir? Mâide suresinin *"Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve (bir zamanlar) "Dinledik ve itaat ettik." dediğinizde, sizi kendisiyle bağladığı O'na olan sözünüzü hatırlayın. Allah'tan korkun. Şüphe yoktur ki Allah, göğüslerde olanı hakkıyla bilir."* mealindeki 7. ayetinde de ifade edildiği gibi, eğer gerçekten iman etmeyi düşünüyorsanız, Allah'a olan bu va'dinize uyun. Mâide suresinin bu ayetiyle ilgili olarak yaptığımız açıklamada şu görüşlere yer vermiştik:

Şunu hiç tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki gözlerini dünyaya açan bir insan yavrusu, imanını Allah'a taahhüt etmiş olarak gelir ve bunlardan bir kısmı, bu taahhütünü yerine getirmiş olarak yine bu dünyadan ayrılır gider; bir kısmı ise, dünyaya geldikten bir süre sonra, taahhütünü tamamıyla unutmuş olarak hayatını sürdürür ve bu hal ile dünyayı terkeder. Â'râf suresinin 172. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Rabbin, Ademoğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak: Ben, sizin Rabbiniz değil miyim? (demişti). Onlar da: Evet, buna şahidiz, demişlerdi. Bu, kıyamet günü, bizim bundan haberimiz yoktu dememeniz içindi.".*

Allah ile kulları arasındaki bu ahitleşme bu kadarla kalmamış, onlar adına, kendilerine gönderilen Peygamberler'den de söz alarak onları bu sözle kendisine bağlamıştır. Al-i İmran suresinin 81. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Size kitap ve hikmet verdim. Sonra da yanınızda bulunan (kitap ve hikmet) i tasdik eden bir Peygamber geldi. Ona mutlaka iman edecek ve yardımda bulunacaksınız. İkrar ettiniz ve bu ağır yükümü kabul ettiniz mi? buyurduğunda (Peygamberler'i:) İkrar ettik, demişler, bunun üzerine Allah da: O halde şahit olunuz. Ben de sizinle birlikte (buna) şahitlik edenlerdenim, buyurmuştu".* İşte bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Allah Teâlâ, çeşitli vesilelerle kullarından iman edeceklerine dair söz almıştı. O halde insan oğluna düşen iş, Rabbine verdiği bu söz üzerinde durmak ve O'na iman etmektir.

9 Şunu da unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ, kullarının vermiş oldukları bu söz üzerinde durmalarını kolaylaştırmak ve onu hiç unutmamalarını sağlamak için onların daima aydınlık içinde kalmalarını murat etmiş ve onları, cehalet ve küfrün zulmetinden hidayet ve imanın nuruna çıkarmak için onlara, apaçık ayetleriyle Kur'an'ı indirmiştir. Hiç şüphe yoktur ki Allah, kullarına karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Onlara doğru yolu, Allah'ın hak olan yolunu göstermeleri için Peygamberler göndermesi, bu Peygamberler vasıtasıyla iyiyi, doğruyu ve güzeli açıklayan ve insanları her türlü kötüklüklerden sakındıran kitaplar indirmesi bunun en açık delillerindendir.

10 Allah Teâlâ, kullarına, Allah'a ve Resulüne iman etmelerini ve Allah yolunda mallarından infak etmelerini emrettikten sonra, bu emre karşı gelip imandan ve Allah yolunda mallarını sarfetmekten yüzçevirenleri kınayarak tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur:

Göklerin ve yerin mirasçısı ve her şeyin mutlak sahibi Allah olduğu halde, nasıl oluyor da siz, bir süre için tasarruf hakkını sizin ellerinize bıraktığı o maldan Allah yolunda sarfetmiyorsunuz? Allah'ın emirlerine itaat ederek O'nun rızasını kazanmanıza ve O'nun sevgili kullarından biri olmanıza engel olan şey nedir? Malınızı Allah yolunda sarfettiğiniz takdirde, elinizde hiçbir şeyin kalmayacağından, yahut fakirleşip açlık ve sefalete düşeceğinizden mi korkuyorsunuz? Oysa göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi Allah'tır ve siz Allah yolunda ne kadar sarfederseniz, O sizi mükafatlandırır ve sarfettiğinizin kat kat fazlasını size iade eder. Nitekim Sebe suresinin 39. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Şüphesiz Rabbim, kullarından dilediğine rızkı genişletir; ve dilerse ona daraltır. Allah yolunda sarfettiğiniz bir şeyin yerine O, başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."*. Keza Nahl suresinin 96. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Sizin yanınızda olan tükenir de, Allah'ın yanında olan bakidir. Sabredenlerin ecrini, işlemiş olduklarının en güzeliyle öderiz."*.

Şunu da unutmamak gerekir ki müminlerin mallarını Allah yolunda infak etmeleri bir çeşit müsabakadır. Allah yolunda malını sarfetmek veya infakta bulunmak, hiç şüphesiz büyük bir fazilettir. Şu var ki her infakta bulunanın sahip olduğu bu fazilet, haline veya durumuna göre farklı dereceler kazanır. Buna göre, mesela Mekke'nin Fethi'nden önce hem Allah yolunda malından infak eden ve hem de yine O'nun yolunda savaşan bir müminin faziletiyle, fetihten sonra infak edip savaşanların faziletleri elbette bir değildir. Çünkü fetihten önce Müslümanlar, sayıca daha az ve imanlarında daha samimi idiler. Fetih ise İslam'ı kuvvetlendirmiş ve Müslümanların sayısını çoğaltmış, aynı zamanda Allah yolunda yapılan savaşların korkusunu da azaltmıştı. Bu bakımdan fetihten önceki savaşla fetihten sonra yapılan savaş bir ve eşit değildi. Onun içindir ki fetihten önce mallarını Allah yolunda sarfedenlerin dereceleri, fetihten sonra sarfedenlerin derecelerinden daha yüksek olmuştur. Bununla beraber, gerçek olan şudur ki Allah Teâlâ, mallarını Allah yolunda sarfedenlerin hepsine de en güzel mükafatları vaadetmiştir. O, hiç şüphesiz, kimin ne yaptığını veya ne yapmak istediğini hakkıyla bilir; her şeyden haberdardır.

11 Gerçek şu ki kim Allah yolunda malından infak ederse, Allah'a ödünç vermiş gibi olur ki Allah da o ödünç malın karşılığını on katından yetmiş kat fazlasına kadar ona öder. Ayrıca o kimse için bir de bol miktarda mükafat vardır. Allah Teâlâ, Bakara suresinin 245. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Allah'a güzel bir ödünç verip de Allah'ın da onun karşılığını kat kat artırarak vereceği hani kim vardır? Allah, hem daraltır hem genişletir. (Neticede yine) O'na döndürüleceksiniz."*.

12 Daha sonra Allah Teâlâ, Allah yolunda mallarını infak eden mümin erkek ve mümin kadınların kıyamet günü içinde bulundukları durumu açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Mallarını Allah yolunda infak eden mümin erkek ve mümin kadınların, kıyamet günü nurlarının önlerinden ve sağlarından koştuğu o gün onlara denir ki: Size bugün verilecek olan en büyük müjde, içinde ebediyyen kalacağınız ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerdir. Onların kıyamet günü bu derece güzel bir akibetle müjdelenmelerinin başlıca sebebi, dünyada iken kalplerini dolduran sahih imanla işledikleri salih amelleridir. Yine bu sebepledir ki nur olarak da vasıflandırılan parlak amel defterlerinin, o gün onların önlerinden ve sağlarından koşturdukları ve onları, müjdelendikleri cennete hidayet ettikleri görülür. İnşikâk suresinin *"Amel defteri kendisine sağdan verilen kimse, kolay geçireceği bir hesaba çekilecek ve ailesine neşeli bir halde kavuşacaktır."* mealindeki 7-9. ayetlerinde de açıklandığı gibi, bu defterler onlara sağlarından verilecektir. İşte bu, onlar için en büyük kurtuluş günüdür.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾
يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ
حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ
النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

[13] O gün, münafık erkek ve kadınlar, iman edenlere derler ki: "Bizi bekleyin de nurunuzdan bir parça alalım.". Onlara şöyle denir: "Arkanıza dönün de orada nur arayın.". Bunun üzerine aralarına kapısı olan bir duvar çekilir. Bu kapının içinde rahmet, dış yanında ise, azap vardır.

[14] Münafıklar, müminlere şöyle seslenirler: "Sizinle beraber değil miydik?" Onlar da derler ki: "Evet. Fakat siz kendinize kötülük ettiniz; müminlerin başına gelecek musibetler beklediniz.; Ahiret'ten şüphe ettiniz; Allah'ın emri gelinceye kadar, kuruntular siizi aldattı. Şeyten sizi Allah'a karşı bile aldattı.".

[15] "Bu itibarla, bugün sizden de, inkar edenlerden de artık fidye kabul edilmez. Sığınacağınız yer ateştir; layığınız da odur. Ne kötü bir gidiş.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mallarını Allah yolunda infak eden müminlerin kıyamet günündeki hallerini, bir kurtuluş alameti olarak nurlarının önlerinden ve sağlarından koşturarak onlara nasıl cennet yolunu gösterdiklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, aynı gün münafıkların hallerini bahis konusu ederek kendileri için müminlerden nasıl yardım talebinde bulunduklarını; fakat bu taleplerinin reddedileceğini ve onlar için artık hiçbir kurtuluş ümidinin kalmadığını, bu itibarla yegane sığınaklarının cehennem ateşi olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[13] O gün, münafık erkek ve kadınlar, iman edenlere derler ki: "Bizi bekleyin de nurunuzdan bir parça alalım.". Onlara şöyle denir: "Arkanıza dönün de orada nur arayın.". Bunun üzerine aralarına kapısı olan bir duvar çekilir. Bu kapının içinde rahmet, dış yanında ise azap vardır.

[14] Münafıklar, müminlere şöyle seslenirler: "Sizinle beraber değil miydik?" Onlar da derler ki: "Evet. Fakat siz kendinize kötülük ettiniz; müminlerin başına gelecek musibetler beklediniz.; Ahiret'ten şüphe ettiniz; Allah'ın emri gelinceye kadar, kuruntular siizi aldattı. Şeyten sizi Allah'a karşı bile aldattı.".

[15] "Bu itibarla, bugün sizden de, inkâr edenlerden de artık fidye kabul edilmez. Sığınacağınız yer ateştir; layığınız da odur. Ne kötü bir gidiş.".

13 Kıyâmet günü, dünyadaki sahih iman ve salih amellerinin mükafatı olmak üzere mümin erkek ve kadınlar, nurlarının ışığı altında cennetle müjdelenirken, dünyada iken kalplerine imanın zerresi bile nüfûz etmemiş olduğu halde "Biz de inandık." demekten çekinmeyen münafık erkek ve kadınlar, nurlarının ışığında cennete girmeye hazırlanan müminlere seslenirler ve "Ey kurtuluşa ermiş olan müminler! Bizi bekleyin de nurunuzdan biz de faydalanalım; belki biz de sizin

nurunuzla aydınlanır ve hem bu zulmetten hem de bunun azabından kurtulmuş oluruz." derler. Ancak onların bu isteklerine aralarında bulunan melekler cevap verirler ve derler ki: Siz, geriye yani bırakıp geldiğiniz dünyaya dönün de müminlerden istediğiniz o nuru, gerçekten iman ederek ve salih ameller işleyerek orada kazanmaya çalışın. Aslında meleklerin münafıklara yönelttikleri bu sözde, onları alaya almaktan başka bir mana yoktu; çünkü melekler de çok iyi biliyorlardı ki kıyamet günü yeniden dirilmiş olan insanların dünyaya dönüşleri artık mümkün değildi; zira kıyametle birlikte dünya hayatı sona ermiş ve Ahiret'te yeni bir hayat başlamıştı. Meleklerin münafıklara "Dünyaya geri dönün de nuru orada arayın!" diyerek alaya almaları, dünyada iken müminlerin, iman etmemiş oldukları halde "Biz de iman ettik." diyen münafıkları alaya almalarından farklı bir şey değildi.

Münafıkların, müminlerin nurundan faydalanma talebinde bulunmaları, meleklerin de münafıklara "Dünyaya geri dönün de nuru orada arayın!" diyerek onları alaya almalarından sonra, müminlerle münafıklar arasını birbirlerinden ayıran bir duvar çekilir ki aslında bu duvar, müfessirlerin de ittifakla beyan ettikleri gibi, cennetle cehennem arasındaki bir duvardır. Üzerinde kapısı bulunan bu duvarın iç kısmında rahmet, dış kısmında ise azap vardır.

14 Bu durum karşısında içleri korku ile dolan münafıklar, yine de bir kurtuluş yolu bulmaya çalışırlar ve müminlere şöyle seslenirler: "Dünyada iken biz sizinle beraber değil miydik? Sizinle beraber mescitlere gidip sizinle beraber namaz kılmaz mıydık? Sizin yaptığınız diğer dinî görevleri sizin gibi biz de yapmaz mıydık"? Müminler ise, onların bu serzenişlerine cevap verirler ve derler ki: "Evet; dünyada iken siz de bizimle beraberdiniz; bizim gibi mescitlere gidip namaz kılar diğer dinî görevleri yapardınız. Fakat siz, kendi kendinizi aldattınız; dünya hırsı size Ahiretinizi unutturdu; her ne kadar iman ettiğinizi söylemiş olsanız bile, gerçek iman kalbinize hiç girip yerleşmemişti. Bu sebeple iman ettiğinizi söylemiş olsanız da gerçek manada iman etmiş değildiniz. Kıyâmet gününün geleceğine ve öldükten sonra yeniden dirilip hesaba çekileceğinize, sonra da hakettiğiniz böyle kötü bir akibetle karşılaşacağınıza hiç inanmadığınız gibi, inananları da alaya almıştınız. Siz her zaman bizimle beraber olmanıza rağmen, sizin asıl dostunuz biz değil, kalbinde şüphe bulunanları aldatan şeytan idi. İşte o şeytan, sizi Allah'a karşı bile aldatmıştı.

15 Siz, dünyadaki bu iki yüzlülüğünüz sebebiyle bugün artık bizimle beraber olamazsınız. Yollarımız burada ayrılmıştır. Sizin gideceğiniz yer cehennem, akibetiniz de cehennem ateşi veya azaptır. Bu azaptan kurtulmak için fidye ödemeye kalkışsanız bile, artık sizden fidye kabul edilmez. Nitekim Allah Teâlâ, Bakara suresinin 123. ayetinde "Hiç kimsenin hiç kimse adına bir şey ödeyemeyeceği, hiç kimseden fidyenin kabul edilmeyeceği, hiç kimseye şefaatin fayda vermeyeceği ve (nihayet) kendilerine yardım bile edilmeyecek bir günden, (hesap gününden) sakının!" buyurmuştu da, siz bu uyarıya da gülüp geçmiştiniz. Şimdi gülebilirseniz yine gülün bakalım; fakat hayır; gülemezsiniz; çünkü gideceğiniz yer ateştir. Bu ne kötü bir gidiştir.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا

حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ
عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

[16] İman edenlere, Allah'ın ve Kur'an'dan nazil olanların zikri için, kalplerinin titreme vakti henüz gelmedi mi? Sakın ola ki evvelce kendilerine kitap verilip de aradan geçen zamanın uzaması dolayısıyla kalpleri katılaşan ve çoğu da fasık olan Yahudi ve Hıristiyanlara benzemesinler.

[17] Bilesiniz ki Allah, yeryüzüne ölümünden sonra hayat verir. Size, aklınızı kullanasınız diye ayetlerimizi apaçık beyan ettik.

[18] Sadaka veren erkek ve kadınlarla Allah'a güzel bir borç verenlere, verdikleri kat kat ödenir; ayrıca onlara bol bir mükafat da vardır.

[19] Allah'a ve Peygamberleri'ne iman edenler, işte Rableri katında "Sıddık" ve "Şahit" mertebesinde olanlar bunlardır. Onların mükafatları ve nurları vardır. İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise, işte bunlar da cehennem ehlidirler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü müminlerin ve münafıkların hallerini beyan ile mümin erkek ve kadınların, kendilerini cennet yoluna hidayet eden nurlarını, zulmet içindeki münafık erkek ve kadınların ise müminlerden bir parça nur talebinde bulunduklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, İslamın ilk günlerindeki huşu ve heyecanını kaybetmiş olan bazı müminleri bahis konusu ederek onları, Allah'ın zikri ve Kur'an ayetlerinin okunuşu ile kalplerini titreten heyecana yeniden kavuşmaya, daha önce kendilerine kitap verilen; fakat Peygamberleri'yle aralarına giren uzun fetret döneminde kalpleri katılaşan ve kıtaplarını tahrif ederek onlardan uzaklaşıp dinin emir ve nehiylerini ihmal eden Yahudi ve Hıristiyanlar gibi olmaktan sakınmaya davet etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[16] İman edenlere, Allah'ın ve Kur'an'dan nazil olanların zikri için, kalplerinin titreme vakti henüz gelmedi mi? Sakın ola ki evvelce kendilerine kitap verilip de aradan geçen zamanın uzaması dolayısıyla kalpleri katılaşan ve çoğu da fasık olan Yahudi ve Hıristiyanlara benzemesinler.

[17] Bilesiniz ki Allah, yeryüzüne ölümünden sonra hayat verir. Size, aklınızı kullanasınız diye ayetlerimizi apaçık beyan ettik.

[18] Sadaka veren erkek ve kadınlarla Allah'a güzel bir borç verenlere, verdikleri kat kat ödenir; ayrıca onlara bol bir mükafat da vardır.

[19] Allah'a ve Peygamberleri'ne iman edenler, işte Rableri katında "Sıddık" ve "Şahit" mertebesinde olanlar bunlardır. Onların mükafatları ve nurları vardır. İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise, işte bunlar da cehennem ehlidirler.

16 Allah Teâlâ bu ayetinde, Hazreti Peygamber'in gelişinden ve Kur'an'ın ona indirilişinden sonra geçen bir zaman içinde, müminlerden bir grubun kalplerinde hasıl olan bir katılaşmayı hatırlatmış ve bu müminlere işaretle, onların, Allah'ın zikriyle ve Kur'an'dan dinledikleri ayetlerle kalplerinin yumuşayıp onu anlamaları ve onun emir ve nehiylerine titizlikle itaat etmeleri

vakti henüz gelmedi mi? buyurarak onları uyarmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Müslim (*Sahih,* IV. 2319)'in Abdullah İbn Mesud'dan (ra) naklettiği bir haberinde İbn Mesud: "Bizim Müslüman olmamızla, Allah Teâlâ'nın *"İman edenlere, Allah'ın ve Kur'an'dan nazil olanların zikri için, kalplerinin titreme vakti henüz gelmedi mi?.."* ayetiyle bizleri uyarması arasında henüz dört sene geçmişti." demiştir Dikkat edilecek olursa, İbn Mes'ûd'dan nakledilen bu haberden anlaşıldığına göre, İslam'ın gelişi ve Kur'an'ın nazil olmaya başlaması ile üzerinde durduğumuz bu ayet-i kerimenin indirilmesi arasında dört senelik bir zaman vardır ki bu da, ayetin Mekkî olduğunu gösterir. Oysa surenin başında da belirttiğimiz gibi Hadîd suresinin Mekkî olduğunu söyleyenler bulunsa bile, büyük çoğunluk, onun Medine'de Zelzele suresinden sonra nazil olduğu görüşündedir. Bu husus göz önünde bulundurulacak olursa, İbn Mes'ûd'un zikrettiği dört yıllık sürede bir yanlışlığın bulunduğunu kabul etmek gerekir. Müfessirlerin İbn Abbas'tan naklettikleri "Allah Teâlâ, müminlerin kalplerinde gördüğü bir ağırlık sebebiyle Kur'an'ın nazil olmaya başlamasından 13 sene sonra onları bu ayetle uyarmıştır." sözü, İbn Mes'ûd'un sözüne nispetle gerçeğe daha uygun görülmektedir. Zira müslümanlar, Mekke'de iken fakr-u zaruret içindeydiler ve büyük sıkıntı çekiyorlardı. Fakat Medine'ye hicretten sonra durumlarında büyük değişiklikler oldu. Her şeyden önce Mekke'de çektikleri sıkıntıdan kurtuldular ve daha rahat bir hayata kavuştular. Bu ise, onlardan bazılarını dinî konular üzerinde durmaktan ve hayatlarını Kur'an'ın ışığında düzenlemekten uzaklaştırdı. İşte Allah Teâlâ, Peygamberi'ne indirdiği bu ayetiyle onları uyararak dinlerine bağlı kalmalarını emretmiş, kendilerine daha önce kitap verilen, fakat aradan geçen uzun seneler zarfında kitaplarından uzaklaşan ve kalpleri katılaşıp çoğu fasık olan Yahudi ve Hıristiyanlara benzememelerini emretmiştir. Filhakika Hazreti Peygamber gönderilmeden ve ona Kur'an indirilmeden önce Yahudilere Tevrat, Hıristiyanlara da İncil indirilmişti. Başlangıçta Yahudi ve Hıristiyanlar kitaplarına bağlı kalmış olsalar bile, aradan geçen uzun seneler içinde dağınık görüşlere ve değişik fikirlere sahip oldular; Allah'ın kendilerine indirmiş olduğu kitapları kendi elleriyle tahrif edip değiştirdiler; sonra da hahamlarını ve rahiplerini Rabler edinerek Allah'a şirk koştular. Nitekim Allah Teâlâ, onların bu halini Mâide suresinin 13. ayetinde açık bir şekilde ifade etmiş ve onlardan iman etmeleri hususunda kesin söz almış olmasına rağmen, onların bu sözden nasıl döndüklerini ve nasıl küfre yöneldiklerini açık açık beyan etmiştir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Onların, verdikleri sözü bozmuş olmaları dolayısıyla onları lanetledik ve kalplerini kaskatı yaptık. (Ellerindeki kitaplarda) kelimelerin yerlerini değiştirerek tahrifat yapmışlar ve kendilerine hatırlatılan şeylerin çoğunu unutmuşlardı. Nitekim içlerinden çok azı dışında, onların hainliklerine hâlâ muttali olabilirsin..."*.İşte Yahudi ve Hıristiyanların düştükleri bu durum dolayısıyladır ki Allah Teâlâ bu ayetiyle müminleri uyarmış ve kitap ehlinin durumuna düşmekten onları men etmiştir.

17 Allah Teâlâ, müminlere bu uyarıyı yaptıktan sonra, bir önceki ayetinde işaret ettiği ihmal edilmemesi gereken zikrin ve Kur'an kıraatinin insan üzerindeki tesirini bir misalle açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Şunu iyice bilmelisiniz ki Allah, susuz kaldıktan sonra, bütün bitkileri ve ağaçları kuruyup ölen yeryüzüne yağmur verip yeniden hayata döndürdüğü gibi, Allah'ı çokça zikrettiğiniz ve Kur'an'ı okuyup ayetlerini anlamaya çalıştığınız takdirde sizi, kendi hak yoluna hidayet edeceğinden hiç şüpheniz olmasın. Allah, ölümünden sonra yeryüzüne yeniden hayat vermeye kadir olduğu gibi, katılaşan kalpleri yumuşatmaya ve yolundan sapıp kötü yollara düşmüş olanları da yeniden hidayet etmeye kadirdir. Onun içindir ki müminler, akıllarını kullanıp iyice anlasınlar, emir ve nehiylerine aynen uysunlar diye ayetlerini açık açık beyan etmiştir.

18 Daha sonra Allah Teâlâ, sırf Allah'ın rızasını

kazanmak için iyi niyetle malından fakirlere veya ihtiyaç sahiplerine sadaka veren ve verdikleri kimselerden hiçbir karşılık beklemeyen mümin erkek ve mümin kadınların Allah katında kazanacaklarını büyük sevabı açıklamış ve bu sevabı, 11. ayette de zikredildiği gibi, Allah'a verilen bir borç olarak tavsif ettikten sonra, verdiklerinin kat kat fazlasıyla mükafatlandırılacaklarını beyan etmiştir ki kaynaklarda bu fazlalığın, on katından yedi yüz katına kadar çıkarılacağı açıklanmıştır. Ayrıca onlar için çok daha değişik mükafatlar da vardır.

19 İşte, Allah'ın vahdaniyetine iman edip Peygamberleri'ni de tasdik edenler ve Allah ismini ve dinini yüceltmek için Allah yolunda şehit olanlar, Rableri katında *Sıddık* ve *Şahit* mertebesine nail olan bu müminlerdir. Bunlar, Nisâ suresinin *"Her kim Allah'a ve Resule itaat ederse, işte böyleleri, (kıyamet gününde), Allah'ın kendilerine nimet verdiği Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar."* mealindeki 69. ayetinde Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler olmak üzere dört grup olarak zikredilen sınıfların ikisinden ibarettir. Bunlar, Rableri katında çok değerli olup hepsinin de ayrı ayrı mükafatları ve önlerinden koşan nurları vardır.

Allah'ın varlığını, birliğini inkâr eden, Peygamberleri'ni alaya alan ve Rablerinin indirdiği ayetleri yalanlayan kafirlere gelince, işte bunlar da cehennem ehli olup orada ebediyen kalacaklar ve dünyadaki küfürleri yüzünden sonu hiç gelmeyecek olan cehennem azabını göreceklerdir. Allah Teâlâ bu ayetinde, müminlerin Ahiret'teki bahtiyarlıklarını zikrettikten sonra, ibret olması için, şakilerin durumunu açıklamıştır.

اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ
اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ
عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ
ذُوالْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

[20] Bilesiniz ki, dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, süs, aranızda böbürlenme, mal ve evlat yönünden çoğalma yarışıdır. Bu öyle bir yağmur gibidir ki bitkisi, önce ekicilerin hoşuna gider de sonra kuruyuverir ve sen onu kısa sürede sararmış görürsün; sonra dağılıp giden kuru bir ot olur. Ahiret'te ya şiddetli bir azap vardır; ya da Allah'tan bir mağfiret ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ise aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir.

[21] Ey insanlar! Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği, gök ve yerin genişliği gibi olup, Allah'a ve Peygamberleri'ne iman edenler için hazırlanan cennete kavuşmak için yarış edin. Bu, Allah'ın dilediğine verdiği bir lütuftur. Allah, büyük lütuf sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerle kafirlerin Ahiret'teki hallerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünya hayatıyla Ahiret hayatının bazı özelliklerini ve iki hayat arasındaki farkı beyan ederek dünya hayatının geçici bir oyun, eğlence, süs ve eldeki mal ve evlat yönünden böbürlenme hayatı olduğunu ve insanlar için fazla bir fayda getirmediğini, Ahiret hayatının ise, ebediyen devam edecek faydası tam bir hayat olduğunu, bu itibarla insanların Allah'a ve Peygamberleri'ne gerçek manada iman ederek Ahiret'teki ebedi cennet hayatına kavuşmak için

yarışa girmelerini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[20] Bilesiniz ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, süs, aranızda böbürlenme, mal ve evlat yönünden çoğalma yarışıdır. Bu öyle bir yağmur gibidir ki bitkisi, önce ekicilerin hoşuna gider de sonra kuruyuverir ve sen onu kısa sürede sararmış görürsün; sonra dağılıp giden kuru bir ot olur. Ahiret'te ya şiddetli bir azap vardır; ya da Allah'tan bir mağfiret ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ise aldatıcı bir menfaattan başka bir şey değildir.

[21] Ey insanlar! Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği, gök ve yerin genişliği gibi olup, Allah'a ve Peygamberleri'ne iman edenler için hazırlanan cennete kavuşmak için yarış edin. Bu, Allah'ın dilediğine verdiği bir lütuftur. Allah, büyük lütuf sahibidir.

20 Şunu aklınızdan hiç çıkarmayın ki dünya hayatı, gerçek manada bir oyun, eğlence ve süs hayatıdır. Kendilerini dünyanın bu oyun, eğlence ve süsüne kaptıranlar, bir süre için bundan zevk almış olsalar bile, kısa bir zaman geçtikten sonra bunun yok olup gittiğini farkederler ve geçmişin hayaliyle yaşamaya devam ederler; ancak bu da onlara hiçbir şey kazandırmaz. Keza bazı kimseler de vardır ki bunlar, mal ve evlat çokluğuyla övünürler; fakat geçici hayatları, yağmur bolluğunda önce yeşeren, sonra da bol bol sebze ve meyve veren bağ ve bahçelerin kurak havada sararan, sonra da yapraklarını döken sebze ve meyve ağaçlarının ümitsizliğe düşürdüğü bağ ve bahçe sahipleri gibi onları perişan eder. Allah Teâlâ, Yunus suresinin 24. ayetinde bu konuyu daha açık bir şekilde ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Dünya hayatının misali, gökyüzünden indirdiğimiz su gibidir. O su sayesinde insanların ve hayvanların yedikleri yeryüzü bitkileri yetişip birbirine karışmıştır. Yer, ziynetini takınıp süslendiği ve sahipleri (onların meyvelerinden faydalanmaya) kadir olduklarını sandıkları bir sırada, gece yahut gündüz, ona emrimiz gelir ve sanki dün hiçbir şey yokmuş gibi onu hasad edilmişe çevirivereriz. İşte biz, düşünen kimselere ayetleri böyle uzun uzun açıklarız."*.

İşte, dünya hayatı, zevk, safa ve birtakım menfaatlariyle insanları belirli bir süre eğlendirse bile bu eğlence kısa bir süre içinde sona erer ve kendilerini ona kaptırmış olanlar perişan bir halde Ahiret'e intikal ederler. Oysa asıl kalınacak olan yer, Allah katındaki bu Ahiret hayatıdır ve insanların dünyadaki hayatlarını, Ahiret'teki bu hayat için geçirmeleri gerekir. Nitekim Allah Teâlâ, Al-i İmran suresinin 14. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar için kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı aşırı derecedeki düşkünlük, süslü ve cazip bir hale getirilmiştir. Bunlar, dünya hayatının birtakım menfaatleridir; oysa (Ahiret'te) asıl varılacak yerin güzelliği, Allah katındadır."*. Bu itibarla, şunu unutmamak gerekir ki Ahiret'teki bu hayat, Allah katında O'nun mağfiret ve hoşnutluğunu ihtiva eden güzel bir hayat olduğu kadar, şiddetli bir azabı da ihtiva eder ve bu azap, nefislerini, dünya hayatının aldatıcı menfaatlerine kaptıranlar içindir.

21 O halde ey insanlar! Bütün bu gerçekleri göz önünde bulundurarak size, Rabbinizin rızasını ve mağfiretini kazandıracak, daha önce işlemiş olduğunuz günahlarınızı yok edecek ve sizi, genişliği göklerin ve yerin genişliği gibi olan cennete kavuşturacak salih ameller peşinde koşun. Zira bu cennet, Allah'ın varlığına, birliğine ve O'nun Peygamberleri'ne iman eden ve salih ameller işleyerek nehiylerinden sakınan mümin kullar için hazırlanmıştır. Bu, Allah'ın cennet ehlinden kıldığı kullarına ihsan ettiği bir lütfudur ve onu dilediğine verir. Allah, hiç şüphesiz büyük lütuf sahibidir. Buhârî (*Sahih*, I. 205; VII. 151) ve Müslim (*Sahih*, I. 416)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadiste Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Muhacirlerin fakirleri Resulullah (sas.)'e gelmişler ve

demişlerdir ki: "Ey Allah'ın Resulü, mal ve mülk sahipleri yüksek dereceleri ve devamlı nimetleri alıp gittiler.". Resulullah (sas.): "O nasıl olur?" deyince, onlar şöyle demişlerdir: "Onlar da bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılıyorlar; bizim oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Ancak onlar sadaka verirken biz veremiyoruz; köle azat ediyorlar da biz edemiyoruz.". Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Size bir şey öğreteyim de onu yaptığınız zaman, sizi geçmiş olanlara yetişesiniz, sizden sonraya kalanları geçesiniz, sizin yaptığınız gibi yapanlar müstesna, hiç kimse de sizden daha üstün olamasın.". Onlar da: "Evet; onu bize öğret, ya Resulallah!" dediler. Resulullah (sas.) da buyurdu ki: "Her namazdan sonra otuz üç defa tesbih, tekbir ve tahmit edersiniz.". Daha sonra o fakirler Resulullah (sas.)'e gidip: "Mal sahibi kardeşlerimiz, bizim yaptıklarımızı duydular ve onlar da aynısını yaptılar." deyince, Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: *"Bu, Allah'ın dilediğine verdiği bir lütfudur."*. (Hadid, 21; Cuma, 4).

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِيٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا ۚ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ۚ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَآ اٰتٰيكُمْ ۚ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۙ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

[22] Gerek yerde ve gerek kendi nefislerinizde başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmazdan önce bir kitapta yazılmamış olsun. Bu, şüphesiz Allah'a çok kolaydır.

[23] Bunu önceden yazmış olmamız, elinizden kaçana üzülmemeniz, Allah'ın size verdikleriyle de sevinip şımarmamanız içindir. Allah, büyüklenip övünen hiç kimseyi sevmez.

[24] İşte bunlar, hem cimrilik ederler, hem de insanlara cimriliği emrederler. Kim (Allah yolunda harcamaktan) yüz çevirirse bilsin ki Allah, onun malına muhtaç değildir, hamdolunmaya layıktır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın varlığına, birliğine ve Peygamberleri'ne gerçek manada iman edip salih ameller işleyen mümin kulları için Ahiret'te hazırlanan cennetin, rahmet ve mağfiretin, Allah'ın dilediğine verdiği bir lütfu olduğunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünyada iken göklerde ve yerde vuku bulan veya kullarının başlarına gelen her çeşit musibetin, Allah'ın takdir ve kazasıyla olduğunu ve olan her şeyin vukuundan önce kitapta yazılı olduğunu, zira Allah'ın ezelden beri olacak her şeyi bildiğini haber vermiştir. Şunu da ayrıca beyan etmiştir ki olacak şeylerin, olmadan önce kitapta yazılmış olması, insanların kaybettiklerine üzülmemeleri, elde ettikleri sayısız nimetler karşısında da şımarıp böbürlenmemeleri içindir. Zira Allah, büyüklük taslayanları hiç sevmez. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[22] Gerek yerde ve gerek kendi nefislerinizde başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmazdan önce, bir kitapta yazılmamış olsun. Bu, şüphesiz Allah'a çok kolaydır.

[23] Bunu önceden yazmış olmamız, elinizden kaçana üzülmemeniz, Allah'ın size verdikleriyle de sevinip şımarmamanız içindir. Allah, büyüklenip övünen hiç kimseyi sevmez.

[24] İşte bunlar, hem cimrilik ederler hem de insanlara cimriliği emrederler. Kim (Allah yolunda harcamaktan) yüz çevirirse, bilsin ki

Allah, onun malına muhtaç değildir, hamdolunmaya layıktır.

22 Şu gerçeği hiçbir zaman unutmamak gerekir ki dünyada vuku bulan, veya insanların başlarına gelen hiçbir musibet yoktur ki o musibet Allah katındaki kitapta veya Levh-i Mahfuz'da yazılı olmasın. Vuku bulacak bu musibetlerin bir kitapta yazılı olması, hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın ezelî olan ilmiyle yakından ilgilidir. Başka bir ifadeyle Allah Teâlâ, vuku bulacak her şeyi ezelden beri bilir; hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değildir. Bunu bir misal ile açıklamak gerekirse, diyebiliriz ki: Ana karnında teşekkül etmeye başlayan bir yavrunun ne zaman ve nasıl doğacağı, nasıl bir rızk ile büyüyüp yetişeceği, inançlı veya inançsız bir insan olarak ne kadar yaşayacağı, dünyada yaşadığı sürece başına nelerin geleceği, işte bunların hepsi de bizim meçhulümüz olsa bile Allah Teâlâ'ya meçhul değildir; ezelden beri hepsi de O'nun ilmi içindedir. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VII. 210), Müslim (*Sahih,* IV. 2036) ve diğer hadis kitaplarında nakledilen ve tevatür derecesine ulaşmış olan bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı müddet içinde hücre kümesi haline gelir. Sonra aynı müddet içinde (üçüncü kırk günde) bir et parçası olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah ana rahmine bir melek gönderir. Bu melek, (ana rahminde teşekkül etmeye başlayan varlık hakkında) dört şeyi (yazmakla) emrolunmuştur: O varlığın rızkı, eceli, şaki veya said olacağı. Allah'a yemin ederim ki içinizden biri yahut bir adam (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin amelini işler de (cehenneme girmesi için) kendisiyle cehennem arasında sadece bir ellik, yahut bir kulaçlık mesafe kalır; işte o anda (meleğin ana karnında yazdığı) yazı öne geçer de o şahıs cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki kendisiyle cennet arasında ancak bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer.".

Hadis-i şerif'ten de anlaşılacağı üzere, Hazreti Peygamber, ana rahminde dördüncü kırk gününü geçiren yavrunun sadece dört halinin oraya gönderilen melek tarafından yazıldığını haber vermiştir ki dünyadaki rızkı, eceli, şaki veya said mi olacağı hususundaki bu dört hal, aslında, dünyaya gelecek olan insanoğlunun dünyadaki bütün hal ve davranışlarını içine alacak olan bir manayı kapsar. Kısacası melek, Rabbinin emrine uyarak, o insanoğlunun hem dünyadaki hal ve davranışlarını hem de bu hal ve davranışların kıyamet günü onu nasıl bir akibete ulaştıracağını yazmıştır. Bu yazının delalet ettiği diğer bir mana da dünyaya gelecek olan insanoğlunun bütün hal ve davranışlarının, Allah Teâlâ'nın ezelî olan ilmi içerisinde bulunmuş olmasıdır ki işte o insanla ilgili olan bu yazı, bir bakıma onun kaderi veya alın yazısıdır. Rabbinin emriyle melek tarafından kader veya alın yazısı olarak yazılan o kitapta her ne yazılmışsa, vakti gelince o mutlaka gerçekleşir; onun bir saniye de olsa geçikmesi veya öne alınması mümkün değildir. Bunu bir misal ile açıklamak gerekirse diyebiliriz ki: Bir insan, hayatında bazı musibetlerle karşılaşabilir. Mesela arabasına biner; yolda giderken herhangi bir sebeple araba kazaya uğrar; onu kullanan adam da yaralanır. Meleğin, onun hakkındaki ecel ile ilgili yazısına uygun olarak, henüz eceli gelmemişse, geçirdiği kaza ne derece ağır olursa olsun, çeşitli vesilelerle o kazayı atlatır ve hayatına devam eder; fakat eceli sona ermişse, kazayı hafif sıyrıklarla atlatmış, yahut pek çok doktor kaza yerinde hazır bulunmuş ve ona hemen müdahale etmiş olsalar bile, onu ölümden döndüremezler; kaderi veya alın yazısı onu hemen ölüme götürür. Burada şunu bir defa daha belirtmek gerekir ki vuku bulan her şey Allah Teâlâ'nın ezelî olan ilmi içerisindedir ve bu ilme aykırı hiçbir şey vuku bulmaz.

23 Yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şerif'te, dünyaya gelecek olan insan yavrusunun ana rahminde iken Rabbinin emriyle melek tarafından yazılan dört halinden ikincisi de, onun dünyaya geldikten sonra geçimini sağlayacak olan rızkı idi. Dünyaya gelecek olan o yavru, dünyada yaşadığı sürece geçimini sağlayacak olan bu rızka ne miktarda ve hangi yollarla sahip olabilecek? Rızkını çalışıp kazanarak ve alın teri dökerek mi elde edecek; yoksa bugün sık sık görüldüğü gibi yol kenarında veya cami önünde dikilip yahut kapı kapı dolaşıp dilencilik yaparak mı kazanacak? İşte, Allah Teâlâ'nın ezelî ilmi içerisinde yer alan bu ve benzeri soruların bütün cevapları, melek tarafından o kitaba yazılacak ve yazılan her şey mutlaka gerçekleşecektir. Bugün mal mülk ve fabrika sahibi olan ve dünyanın en zengini olarak bilinen insanların halleri ve kazanç yolları o kitapta yazıldığı gibi, birbirinden farklı kazanç yollarına sahip olan insanlarla, dilencilik yapan, yahut açlık ve sefalet içinde ölümünü bekleyen insanların halleri de kitaplarında teferruatıyla yazılmıştır. Çünkü bunların hepsi de ezelden beri Allah Teâlâ'nın bilgisi dahilindedir ve her varlık hakkındaki bilgisini meleklerine yazdırmıştır. Bu, Allah Teâlâ için zor olan bir iş değildir; çünkü bütün varlıkları yaratan O'dur ve yarattığı varlıkları en iyi bilen de elbette O'ndan başkası olamaz. Bu itibarla hem olanı hem olmayanı ve hem de olacak olanı en iyi bilen de keza O'dur. Kısaca ifade etmek gerekirse, O, olacak veya olmayacak her şeyi olmadan önce, yani ezelden beri bilir; meleklerine olacak şeyleri olmadan önce yazdırmış olması da bundandır.

Allah Teâlâ'nın olacak şeyleri önceden yazdırması, sonra da bu ayet-i kerimelerde açıklandığı gibi, insanı yaratmazdan önce onun başına gelebilecek iyi veya kötü her musibetin bir kitapta yazılmış olduğunu haber vermesi, dünyada var olan sayısız ve çeşitli nimetleri elde edememiş olan insanların buna üzülmelerini yahut bu nimetlere fazlasıyla sahip olup da onunla büyüklenmelerini yahut şımarıp övünmelerini önlemek içindir. Zira fakirliğin yahut çok mal sahibi olup zengin bir insan olarak yaşamanın Allah Teâlâ'nın takdiriyle veya kaza ve kaderiyle olduğunu bilen insan, eğer fakir bir hayat sürdürüyorsa, dilencilik yapmak yerine sabretmesini öğrenir ve haline sabrederek yine de Rabbine şükreder. Yok eğer mal mülk sahibi zengin bir kimse ise, şımarıp böbürlenmek yerine yine Allah'a şükreder. Şunu da bilir ki Allah, elindeki mal ve mülk sebebiyle şımarıp övünen hiçbir kulunu sevmez.

24 Elindeki mal mülk sebebiyle şımaran ve sonra da zenginliğiyle övünen kimselerin bir başka özellikleri de, malları üzerindeki cimrilikleri ve o maldan hiç kimseye sadaka vermemeleridir. Onlara göre başkasının kendi malları üzerinde hiçbir hakları yoktur. Bunlar, sadece kendi malları üzerinde cimrilik etmezler, kendileri gibi mal sahibi olan kimselere de cimrilik etmelerini ve mallarından hiç kimseye bir şey vermemelerini emrederler. Oysa böylelerinin şunu çok iyi bilmeleri gerekir ki onların malları üzerinde Allah'ın da hakkı vardır ve bunu fakirlere vererek Allah yolunda sarfetmeleri, hiç ihmal edilmemesi gereken bir Allah emridir ve bu emrin yerine getirilmesi ise, imanın bir gereğidir. Unutulmaması gereken diğer önemli bir husus da mal sahiplerinin, Allah yolunda sarfettikleri mala Allah'ın hiçbir surette muhtaç olmamasıdır. Kullarından dilediğine dilediği kadar mal veren ve onları Karun gibi zengin kılan zaten O'dur; eğer dilerse, onların mallarını bir anda yok eder de onları açlık içinde süründürür. Bu itibarla O, İbrâhim suresinin 8. ayetinde de açıklanan Musa'nın (as) kavmine yönelttiği sözleri gibi *"Siz ve yeryüzündeki herkes, eğer küfrederseniz, şurası muhakkaktır ki Allah, her şeyden müstağnidir ve hamdedilmeye layıktır."*.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ وَأَنْزَلْنَا
الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

[25] Gerçek şu ki biz, Peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik; insanların adaletle hareket etmeleri için onlarla birlikte kitabı ve adalet ölçüsünü indirdik. Keza kendisinde çok büyük bir sertlik ve insanlar için faydalar bulunan demiri yarattık. Bütün bunlar, Allah'ın, kendi dinine ve Peygamberleri'ne, onları görmeksizin yardım edenleri ortaya çıkarması içindir. Allah, şüphesiz çok kuvvetlidir; daima galiptir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünya ve Ahiret ahvalini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, kesin deliller ve apaçık mucizelerle Peygamber göndermesindeki hikmeti ve insanların adaleti ayakta tutmalarını sağlamak için de bu Peygamberler'le birlikte kitabı ve mizanı indirdiğini, ayrıca sertliği ve insanlara olan büyük faydalarıyla bilinen ve bu sureye de adı verilmiş olan demir (Hadid)'i yarattığını açıklamıştır. İşte bütün bunlar, ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, Allah'ın dinine ve Peygamberleri'ne onları görmeksizin kimlerin yardım ettiklerinin bilinmesi içindir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[25] Gerçek şu ki biz, Peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik; insanların adaletle hareket etmeleri için onlarla birlikte kitabı ve adalet ölçüsünü indirdik. Keza kendisinde çok büyük bir sertlik ve insanlar için faydalar bulunan demiri yarattık. Bütün bunlar, Allah'ın, kendi dinine ve Peygamberleri'ne, onları görmeksizin yardım edenleri ortaya çıkarması içindir. Allah, şüphesiz çok kuvvetlidir; daima galiptir.

25 Allah Teâlâ, bu ayetinde kasem ederek buyurmuştur ki: Andolsun ki biz, melekler vasıtasıyla ve vahiy yolu ile Peygamberlerimize indirdiğimiz kitapları tebliğ etmeleri için onları kesin deliller ve apaçık mucizelerle insanlara gönderdik. İnsanların da hak ve adaletle hükmetmeleri için onlara mizanı, yani adalet ölçülerini indirdik. Bizim gönderdiğimiz veya Peygamberler vasıtasıyla indirdiğimiz her şey gerçektir ve onun ötesinde başka gerçek yoktur. Nitekim Enâm suresinin 114 ve 115. ayetlerinde de şöyle denilmiştir: *"(Ey Muhammed! Müminlere de ki:) "Kitabı size açıklamış olarak Allah indirmiş olduğu halde, (aramızda) Allah'tan başka hakem mi arayacağım?" Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler de bilirler ki o kitap, hak ile Rabbin tarafından indirilmiştir. Bu itibarla sakın şüphecilerden olma. Doğruluk ve adalet yönünden Rabbinin (sana yardım hususundaki) sözü tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işiten, hakkıyla bilendir."*.

Allah Teâlâ, insanlara Peygamberler gönderdiğini, onların hak ve adalet içinde hareket etmeleri için o Peygamberler vasıtasıyla kitabı, hak ve adalet ölçülerini indirdiğini beyan ettikten sonra, sertliğiyle tanınan ve insanlara büyük faydalar sağlayan demiri de yarattığını açıklamıştır. Filhakika demirin insan hayatında sağladığı faydalar saymakla tükenmez. Her şeyden önce şunu unutmamak gerekir ki Hazreti Peygamber, Mekke'de İslam'ı tebliğ etmeye başladığı zaman, Mekkelilerin muhalefetiyle karşılaşmış, bu muhalefetin büyümesi üzerine de Medine'ye hicret etmesine izin verilmişti. Medine'ye hicretten sonra da muhalefetin arkası kesilmemiş, Allah Teâlâ da Peygamberi'ne, muhalifleriyle savaşmasını ve Kur'an'a karşı gelip onu yalanlamakta direnenlerin boyunlarını kılıçla vurmasını emretmiştir. Bilinen bir gerçektir ki kılıç, mızrak, ok, zırh ve benzeri silahlar Hazreti Peygamber zamanında

da demirden yapılıyor ve savaşlarda hem vurucu hem de koruyucu alet olarak kullanılıyordu. Bugün ise, demirin ne çeşit silahların yapımında kullanıldığını ve silah dışında demir sanayiinin ne derece genişlediğini ve ne gibi işlerde ondan faydalanıldığını saymaya gerek yoktur. Önemli olan, ilk devirlerde ve özellikle İslam'ın yayılışında onun oynadığı büyük roldür. Hazreti Peygamber, Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 50, 92) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Hiçbir şeriki bulunmayan yalnız Allah'a ibadet edilmesi için ben, Kıyâmet gününün önünde kılıçla gönderildim. Rızkım, okumun gölgesine bırakıldı. Zillet ve hakirlik, emirlerime muhalefet edenlerin üzerine olsun. Kim bir kavme benzerse, o, onlardandır.".

İşte, Allah Teâlâ'nın apaçık delillerle Peygamberler göndermesi, insanların hak yolda adaletle hareket etmeleri için bu Peygamberler vasıtasıyla kitabı ve adalet ölçülerini indirmesi ve kendisinde hem sertlik hem de insanlar için büyük faydalar bulunan demiri yaratıp onu insanların emrine vermesi, işte bunların hepsi de, kimlerin Allah'ı görmedikleri halde O'nun dinine ve Peygamberleri'ne yardım ettikleri, kimlerin böyle bir yardımdan yüz çevirdikleri bilinsin diyedir. Gerçek olan şudur ki Allah çok kuvvetlidir ve daima galiptir; dolayısıyla O, hiç kimsenin yardımına muhtaç değildir; fakat burada önemli olan husus, kimlerin hulus-ı kalp ile Allah'ın dinine yardım ettiğinin bilinmesi, kimlerin ise, bundan yüz çevirdiğinin ortaya çıkmasıdır.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي
قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۖ وَرَهْبَانِيَّةً ۟ ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا
رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ
اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

[26] Nuh'u ve İbrahim'i de göndermiş, Peygamberliği ve kitabı onların neslinden gelenlere vermiştik. Onlardan bir kısmı doğru yolda idi; çoğu da yoldan çıkmıştı

[27] Sonra bunların peşinden ardarda diğer Peygamberlerimizi gönderdik. Arkalarından da Meryem'in oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona tabi olanların kalplerine de şefkat ve merhamet (duyguları) koyduk. Sırf Allah'ın rızasını kazanmak için ilk defa kendilerinin ihdas ettikleri ruhbaniyeti, biz onlara farz kılmamıştık. Buna rağmen ona da hakkıyla riayet etmediler. İçlerinden iman edenlere mükafatlarını yine de verdik; çoğu ise fasık idiler.

[28] Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberi'ne iman edin ki size rahmetinden iki kat versin; sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[29] (Allah'ın bunları size vermesi,) kitap ehlinin, (Muhammed'e iman etmedikçe), Allah'ın lütfundan hiçbir şeye sahip olamayacaklarını, bütün lütfun Allah'ın elinde olup, onu dilediğine vereceğini bilmeleri içindir. Allah, büyük lütuf sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetinde, apaçık delil ve mucizelerle Peygamberler gönderdiğini, insanların hak yolda adaletle hareket etmeleri için bu Peygamberler vasıtasıyla kitap ve adalet ölçülerini indirdiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insanları irşat etmek için gönderilen bu Peygamberler'in tek bir sülaleden veya yalnız Nûh (as) ile İbrahim'in (as) zürriyyetinden geldiklerini, dolayısıyla Nûh'tan (as) itibaren gönderilen bütün Peygamberler'in tek bir şeriat veya tek bir din üzerine olduklarını ve onlara verilen kitapların da tek bir semavi kitap olduğunu zikretmiş, ne var ki bu Peygamberler'e tabi olan kavimlerden pek çoğunun Allah'ın tek olan bu şeriatını veya dinini terkederek sapık yollara düştüklerini ve küfre dalıp pek çok günah işlediklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[26] Nuh'u ve İbrahim'i de göndermiş, Peygamberliği ve kitabı onların neslinden gelenlere vermiştik. Onlardan bir kısmı doğru yolda idi; çoğu da yoldan çıkmıştı

[27] Sonra bunların peşinden ardarda diğer Peygamberlerimizi gönderdik. Arkalarından da Meryem'in oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona tabi olanların kalplerine de şefkat ve merhamet (duyguları) koyduk. Sırf Allah'ın rızasını kazanmak için ilk defa kendilerinin ihdas ettikleri rahbaniyeti, biz onlara farz kılmamıştık. Buna rağmen ona da hakkıyla riayet etmediler. İçlerinden iman edenlere mükafatlarını yine de verdik; çoğu ise fasık idiler.

[28] Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberi'ne iman edin ki size rahmetinden iki kat versin; sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[29] (Allah'ın bunları size vermesi,) kitap ehlinin, (Muhammed'e iman etmedikçe), Allah'ın lütfundan hiçbir şeye sahip olamayacaklarını, bütün lütfun Allah'ın elinde olup, onu dilediğine vereceğini bilmeleri içindir. Allah, büyük lütuf sahibidir.

26 Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, kasem ederek Adem'den (as) sonra insanların ikinci babası sayılan Nûh'u (as) sonra da Rahmân'ın dostu ve Peygamberler'in babası olan İbrahim'i (as) kendi kavimlerine gönderdiğini haber vermiş, bundan sonra gelen diğer Peygamberler'in de onların zürriyyetinden geldiklerini beyan etmiştir. Bu bakımdan şunu açıkça zikredebiliriz ki İbrahim'den (as) sonra hiçbir Peygamber gönderilmemiş ve hiçbir kitap indirilmemiş olsun ki gönderilen bu Peygamberler veya indirilmiş olan kitaplar, Nûh (as) ile İbrahim'in (as) soyundan gelmemiş olsun. Ne var ki bu Peygamberler'e tabi olan topluluklardan bir kısmı, onların gösterdikleri hak yolda kalarak mümin kavimler olma vasfını kazanmış, pek çoğu da Peygamberler'in gösterdikleri yoldan saparak Allah'ın taatından çıkmışlar ve küfrü kendileri için din edinmişlerdir.

27 Nûh (as) ile İbrahim'den (as) sonra birbiri arkasına bir çok Peygamber gönderilmiştir. Bu Peygamberler arasında asırları bulan uzun seneler geçmiş, son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'in gelişini müjdeleyen ve İsrailoğullarından gelen Peygamberler'in sonuncusu olan Meryem oğlu İsa'ya (as) da İncil adlı kitap verilmiş ve ona tabi olan Havarilerin kalplerine, isyankar Yahudilerin aksine şefkat ve merhamet duyguları konulmuştur. Ne var ki Allah, onların üzerlerine yazmamış veya onlara farz kılmamış olsa bi-

le kendi kendilerine rahbaniyet duygusunu icat edip onu içlerine yerleştirmişler veya kendilerine farz kılmışlar, fakat ona da hakkıyla riayet etmemişlerdir. İçlerinden çok azı gerçek imana sarılmış olmaları dolayısıyla mükafatlarına kavuşmuş olsalar bile, çoğu Allah'ın taatinden çıkmışlar ve fasık olarak O'nun hak dininden uzaklaşmışlardır.

28 Daha sonra Allah Teâlâ, önce gönderilen Meryem oğlu İsa'ya (as), sonra da Hazreti Muhammed (sas.)'e iman eden müminlerin kazanacakları sevabı zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey kitap ehlinden olup da Allah'ın varlığını, birliğini tasdik eden Yahudi ve Hıristiyanlar! Allah'tan ve Allah'ın emir ve nehiylerine karşı gelerek O'na isyan etmekten korkun ve O'nun son Peygamber'i Muhammed (sas.)'e iman edin. Gerçek manada iman edin ki önce İsa'ya (as) inanıp Tevrat ile İncil'i, sonra da Muhammed (sas..)'e iman edip ona indirilen Kur'an'ı da tasdik etmiş olmanız dolayısıyla Allah size rahmetinden iki kat versin. Doğruluğunu tasdik edip iman ettiğiniz Kur'an'ı sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur kılsın ve onunla günahlarınızı bağışlasın. Şunu hiçbir zaman unutmayın ki Allah, mümin kullarının günahlarını çok bağışlayıcıdır; onlara karşı çok merhametlidir. Buhârî (*Sahih,* II. 20; VI. 120) ve Müslim (*Sahih,* I.134) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Ecirleri kendilerine ikişer kere verilen üç kişi vardır: Kitap ehlinden bir kimse, kendi Peygamberleri'ne iman eder, sonra Muhammed'e erişir ona da iman eder, ona tabi olur ve onu tasdik ederse, işte bu kimsenin iki ecri vardır. Köle olmuş bir kul, hem Allah Teâlâ'nın hakkını hem de efendisinin hakkını yerli yerinde eda ederse, onun için de iki ecir vardır. Cariyesi olan bir kimse, cariyesine gıda verir ve onu gıdalandırmayı güzel yapar, sonra onu edeblendirir ve edebini de güzel yapar, daha sonra da onu hürriyetine kavuşturur ve onunla evlenirse, işte bu kimse için de iki ecir vardır.".

29 Bu açıklamalardan sonra şu husus açıkça bilinmiş olmalıdır ki Hazreti Muhammed (sas.) Peygamber olarak gönderilmezden önce Musa'ya (as), İsa'ya (as) ve onlara indirilen Tevrat ve İncil'e iman etmiş olan Yahudi ve Hıristiyanların, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilmesinden sonra ona ve onun getirdiği Kur'an'a da iman etmeleri gerekir. Çünkü bu gereklilik, yukarıda da zikredildiği gibi Nûh (as) ile İbrahim'in (as) soyundan birbiri arkasına gelen bütün Peygamberler'in Allah'ın tek olan dinini tebliğ etmek ve bütün insanları bu din üzerinde birleştirmekle görevlendirilmiş olmalarındandır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Kur'an'da yer alan pek çok ayetinde, Yahudi ve Hıristiyanları Kur'an-ı Kerim'e iman etmeye ve onları İslam'da birleşmeye davet etmiştir. Bu ayetlerden bazıları şöyledir *"(Ey İsrailoğulları!) Elinizdeki (Tevrat)'ni doğrulamak üzere indirdiğim (Kur'an)'e iman edin ve onu inkâr edenlerin ilki olmayın; ayetlerimi de yok pahasına satmayın. Ve yalnız benden sakının.".* (Bakara suresi, 41).

"Ey kendilerine kitap verilmiş olanlar! Birtakım yüzleri belli belirsiz edip arkalarına döndürmeden yahut "Sebt" halkına lanet ettiğimiz gibi onları da lanetlemeden önce nezdinizde bulunan (Tevrat)'ı tasdik etmek için indirdiğimiz (Kur'an)'e iman edin. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.". (Nisâ suresi, 47).

"Ey insanlar! Resul size Rabbiniz katından Hakk (Kur'an)'ı getirmiştir. O halde kendi iyiliğiniz için (ona) iman edin. Eğer inkâr ederseniz, (biliniz ki) göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.". (Nisâ suresi, 170).

"(Ey Muhammed! Bütün insanlara) de ki: "Ey insanlar! Ben, sizin hepinize birden göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın Peygamberiyim. O'ndan başka İlah yoktur. Diriltir ve öldürür. Allah'a ve O'nun ümmi Peygamberi olan elçisine iman edin. O Peygamber de Allah'a ve O'nun söz-

lerine iman etmektedir. Ona uyun ki hidayete eresiniz.". (Â'râf suresi, 158).

Bu ayet mealinden de anlaşıldığı gibi Hazreti Muhammed (sas.), sadece kendi kavmine gönderilmemiş, aksine o, bütün insanlara hidayet ve rahmet olmak üzere gönderilmiştir. Bu sebeple onun daveti, bütün insanları şamil olmuş, başta kendi kavmi olmak üzere, Yahudi, Hıristiyan ve diğer bütün din mensuplarını İslam'a davet etmiştir. İslam ise, Allah'a, aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın O'nun Peygamberleri'ne ve bu Peygamberler'e indirilen kitaplara iman etmekten ibaret bir dindir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Âli İmrân suresinin 84. ayetinde Peygamberi'ne hitaben şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Allah'a, bize indirilen (Kur'an)'e, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve oğullarına indirilenlere, Musa'ya, İsa'ya ve diğer Peygamberler'e Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onlardan hiçbiri arasında ayırım yapmayız. Biz, Allah'a teslim olanlarız.".* İşte Hazreti Muhammed (sas)'e yöneltilen bu emir, hiç şüphesiz, ona iman etmesi gereken bütün insanları şamildir ve ister Yahudi veya Hıristiyan olsun, ister başka bir dine mensup bulunsun, herkesin samimiyetle bu sözü tekrarlaması ve *"Allah'a, bize indirilen (Kur'an)'e, İbrahim'e...iman ettik. Onlardan hiçbiri arasında ayırım yapmayız. Biz, Allah'a teslim olanlarız."* demesi lazımdır. İşte gerçek İslam, böyle bir iman üzerine bina kılınmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Peygamberi'ne bu imanı emrettikten sonra, İslam'ın bu esasa dayalı olduğunu, bunun dışındaki yolun İslam olamayacağını beyan etmiş ve biraz önce zikrettiğimiz ayet mealinin akabinde de şöyle buyurmuştur: *"Her kim İslam'dan başka bir din ararsa, (bu din), kendisinden asla kabul edilmeyecektir. O kimse, Ahiret'te hüsrana uğrayanlardan olacaktır.".*

Bu açıklamalardan ve Kur'an'dan zikrettiğimiz bir kaç ayet mealinden sonra, şu husus iyice anlaşılmış olmalıdır ki Allah katında sahih ve geçerli olan yegane din, son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'in Kur'an'a dayanarak tebliğ ettiği İslam dinidir. Hiç kimse, bu dinin dışında kendisine başka bir din aramaya kalkışmamalıdır. Bu itibarla bir Yahudinin veya bir Hıristiyanın, Tevrat'a yahut İncil'e, Musa'ya yahut İsa'ya iman ettiğini ileri sürerek ben Yahudiyim yahut ben Hıristiyanım demesi, son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'e ve ona indirilen Kur'an'a gerçek manada iman etmedikçe ve İslam olduğunu söylemedikçe, kendisine hiçbir fayda sağlamaz. Böyleleri, kıyamet günü Allah'ın lütfundan da hiçbir şeye sahip olamazlar. Bunlar için Ahiret'te görecekleri cehennem azabından başka hiçbir şey yoktur.

MÜCÂDELE SURESİ

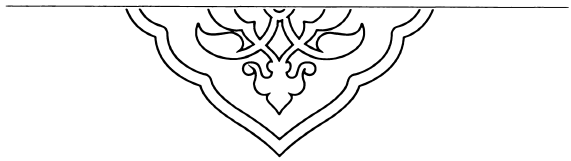

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 58. suresi olup 22 ayetten müteşekkildir. Sureye, mastar olarak tartışmak veya mücadele etmek manasında *Mücadele* adı verildiği gibi, tartışan veya mücadele eden kadın manasında *Mücadile* de denilmiştir. Surenin ilk ayetinde de bu mücadeleden veya kocasıyla mücadele edip Hazreti Peygamber'e şikayette bulunan kadından söz edilmiş ve Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek Allah'ın, kocasıyla mücadele eden ve onun hakkında sana şikayette bulunan kadının sözlerini işittiğini haber vermiştir. Filhakika müfessirlerin de açık açık anlattıkları gibi, cahiliye devrinde, koca ile karısı arasında zıhar denilen bir boşanma adeti vardı. Aslında buna boşanma demek de mümkün değildi; çünkü zıhar ile boşanma vuku bulmuyor; fakat kadın kocasına haram sayılıyor ve ona bir daha yaklaşamıyordu. İşte Müslümanlardan Evs İbn Samit el-Ensari ile karısı Havle Bint Salebe arasında böyle bir hadise cereyan etmiş ve koca ile karısı arasında çıkan bir anlaşmazlık sebebiyle kocanın karısını yatağa davet etmesi üzerine, kadın bu daveti reddetmiş, buna sinirlenen koca da karısına "Sen, bana anamın sırtı gibi oldun." deyince, aralarında zıhar denilen bir çeşit boşanma gerçekleşmiş, daha doğrusu, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, koca ile karısı arasında boşanma denilen ayrılık vuku bulmamış, fakat o andan itibaren kadın kocasına haram olmuştur. Ne var ki Evs İbn Samit'in zıhar yaparak karısını kendisine haram kılması kadına ağır gelmiş ve Hazreti Peygamber'e giderek "Bu kadar sene ben ona eşlik yaptım, çocuk verdim; şimdi ise o beni terk ediyor." diyerek şikayette bulunmuştur. Hazreti Peygamber ise bunun, zıharın bir hükmü olduğunu ve kendisinin yapacak bir şeyi bulunmadığını söylemiş olmasına rağmen, kadın itirazını sürdürmüş ve kocasından ayrılmak istemediğini ileri sürerek münakaşaya devam etmiş, sonra da şikayetini Allah Teâlâ'ya arzetmiştir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, ilk ayetinde *"Allah, kocası hakkında seninle münakaşa eden ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözlerini elbette işitmiştir..."* buyurarak zıhar meselesini halletmiştir. Daha sonraki ayetlerden de anlaşılacağı üzere, eşlerini analarına benzeterek zıhar yapmanın çirkin bir yalan olduğunu beyan ettikten sonra, zıhardan dönenler için kefaret olmak üzere köle azat etmek, oruç tutmak veya altmış düşkünü doyurmak gibi bazı vecibeler getirmiştir. İşte, Müslüman karı koca arasında cereyan eden bu hadise, *Mücadele* adı

verilen bu surenin nüzulüne sebep olmuş, hadisenin Medine'de vuku bulması dolayısıyla de sure, Medenî sureler arasında yer almıştır. Bununla beraber ilk on ayetinin Medenî, daha sonraki ayetlerinin ise Mekkî olduğunu söyleyenler çıkmışsa da bu görüş kabul görmemiş ve surenin tamamının, Medine'de Münâfikûn suresinden sonra nazil olduğu kabul edilmiştir.

2. Mücadele Suresinin Konusu

Mücadele suresinde de Medine'de nazil olan diğer surelerde görüldüğü gibi, şeriat ahkamı ile zihara ait hükümler ve zıharın kefaretiyle ilgili hususlara yer verilmiştir. Surenin ilk ayetlerinde, yukarıda açıklamaya çalıştığımız zıhar yapıp eşlerini analarına benzetenlerin bu davranışları, eşlerin ana olmayıp asıl anaların, kendilerini doğuran kadınlar oldukları zikredilerek reddedilmiş ve zıhar yapmanın yalan söylemekten ve çirkin bir davranışta bulunmaktan başka bir şey olmadığı açıklanmıştır. Zıhar, böyle bir ifadeyle iptal edilmiş olmasına rağmen, yine de zıhar yapanların, bundan dönüşlerini sağlamak için üzerlerine kefaret vacip kılınmış ve hali vakti yerinde olanların, zıhardan sonra kadınlarına yaklaşabilmeleri için bir köle azat etmeleri, eğer bu mümkün olmazsa, iki ay oruç tutmaları, bu da mümkün olmazsa altmış güçsüzü doyurmaları emredilmiştir.

Bunu takip eden ayetlerde, ortaya koyduklarını birtakım hükümlerle Allah'a ve Resulüne karşı gelenler ve özellikle münafıklar bahis konusu edilmiş ve bu kimselerin, kendilerinden önce aynı davranış içinde bulunanların uğradıkları zillete uğrayacakları ve Ahiret'te de en şiddetli azap ile cezalandırılacakları açıklanmıştır. Ayrıca bunların, Müslümanların kalplerine korku salmak maksadıyla hem onlar aleyhine hem de Hazreti Peygamber aleyhine gizli konuşmalar yaptıkları; fakat Hazreti Peygamber'le karşılaştıkları zaman da onu Allah'ın selamlamadığı gibi selamladıklarını açıklanarak konuşma adabıyla ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur.

Daha sonraki ayetler, Allah'ın gazap ettiği bir kavmi, yani Yahudileri kendilerine dost edinen münafıklarla ilgilidir. Ne müslüman ne de Yahudi olan, fakat insanları Allah'ın hak olan yolundan saptırmak için yalan yere yemin ettikleri ifade edilen bu insanlara Allah'ın şiddetle azap edeceği ve onların ne mallarının ne de evlatlarının onları bu azaptan kurtaramayacağı açıklanmıştır. Ayet-i kerimede beyan edildiğine göre bunlar, şeytanın hükmü altına aldığı ve Allah'ın zikrini unutturduğu şeytan taraftarıdırlar. Bu itibarla hiç şüphe edilmesin ki bunlar da kafirler ve Yahudiler gibi kötü bir akibete maruz kalacaklardır.

3. Mücadele Suresinin Kendinden Önceki Hadîd Suresiyle Bağlantısı

Mücadele suresiyle kendinden önceki Hadîd suresinin üç yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Hadîd suresinin ilk ayetlerinde, hiçbir şey var olmadan önce yalnız Allah Teâlâ'nın varlığına işaret edilerek O'nun ilk olduğu, her şeyin yok olup gitmesinden sonra da ebediyete kadar yalnız O'nun baki kalacak olması dolayısıyla O'nun son olduğu, keza hem Zahir hem Batın ve hem de Arş üzerinde istiva ettiği, yere giren ve yerden çıkan, gökten inen ve göğe çıkan her şeyi bildiği açıklanarak O'nun yüce sıfatları hatırlatılmış, bu surenin başında da kocasıyla mücadele eden ve onun hakkında Rabbine şikayette bulunan kadının sözlerini Rabbinin duyduğuna işaretle O'nun yüce işitme sıfatı zikredilmiştir. Buhârî (*Sahih*, VIII. 167), İbn Mâce (*Sünen*, I. 81) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, VI. 46)'in naklettikleri bir haberde de ifade edildiği gibi, Hazreti Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: "Hamd, kulağı bütün sesleri kuşatan Allah'a mahsustur. Kocasıyla mücadele eden kadın, Hazreti Peygamber'in yanına gelmiş onunla konuşuyordu. Ben, evin bir köşesinde oturduğum halde kadının ne dediğini duymuyordum. Bu sırada Allah Teâlâ, Resulullah (sas.)'a *"Allah, kocası hakkında seninle münaka-*

şa eden ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözlerini elbette işitmiştir..." ayetini inzal buyurdu.".

2) Hadîd suresi, Allah Teâlâ'nın faziletini beyan eden ayetle sona ermiş, Mücâdele suresi de O'nun bazı faziletlerine işaret ederek başlamıştır.

3) Allah Teâlâ, Hadîd suresinin 4. ayetinde icmalen *"...Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."* buyurmuş, Mücâdele suresinin *"Allah'ın, göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğini bilmez misin..."* mealindeki 7. ayeti, Hadîd suresinin icmalen gelen 4. ayetinin tafsili mahiyetindedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Allah, kocası hakkında seninle münakaşa eden ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözlerini elbette işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı zaten işitiyordu. Şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir.

[2] İçinizden kadınlarını zıhar yapıp analarına benzetenlerin, onlar, hiçbir surette anaları değillerdir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Gerçek şu ki onlar, çirkin ve yalan olan söz söylemektedirler. Allah, şüphesiz affedicidir, bağışlayıcıdır.

[3] Kadınlarına zıhar yapıp, sonra da söylediklerinden dönenlerin, birbirleriyle temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

[4] Fakat kim azat edecek köle bulamazsa, yine birbiriyle temas etmeden önce, birbiri arkasına iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış düşkün doyurur. Bu keffaret, Allah'a ve Resulüne iman etmeniz içindir. Bunlar, Allah'ın hudududur. Kafirler için elim bir azap vardır.

Kaynakların da ittifakla beyan ettikleri gibi, Mücâdele suresinin bu ilk dört ayeti, Havle Bint Salebe ile onun kocası Evs İbnu's-Samit hakkında nazil olmuştur. Rivayet olunduğuna göre, Evs, yaşlanmış ve huyu değişerek kötülemiş bir kimse idi. Bir gün Havle'nin yanına girerek ondan bazı isteklerde bulunmuş, fakat onun buna karşı gelmesi üzerine sinirlenmiş ve karısına "Sen bana anamın sırtı gibisin." demişti. Cahiliye devrinde bir adam, karısına bu sözü söylediği zaman, karısı ona haram oluyor ve bir daha ona yaklaşamıyordu. Bununla beraber adam, yine de karısı-

na yanaşmak istemiş, fakat kadın: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki artık sen bana bir daha yaklaşamazsın; zira sen, söyleyeceğini söyledin; bundan sonraki hüküm Allah'a ve Resulüne aittir." demiş, sonra da Resulullah (sas.)'e giderek ona şunları söylemiştir: "Ya Resulallah! Gençliğimde güzel bir kadın idim. Evs benimle evlendi, fakat aradan yıllar geçti. Birçok çocuklarımız oldu ve ben yaşlandım. Şimdi kocam beni anasına benzetti, bana zıhar yaptı. Bize bir yol göster ki evliliğimize devam edelim; ne olursa olsun ben yine de kocamı seviyorum.". Bunun üzerine Resulullah (sas.) da ona şu cevabı vermiştir: "Vallahi şu ana kadar sizin hakkınızda bana hiçbir şey emredilmiş değildir. Sen artık kocana haramsın. Yapacak bir şey yok!". Fakat kadın sözlerine "O beni boşadığına dair hiçbir şey söylememiştir." diyerek Hazreti Peygamber'le münakaşasına devam etmiş, sonra da: "Ben iyi olmayan durumumu Allah'a havale ediyor ve O'na şikayette bulunuyorum. Benim küçük çocuklarım var. Eğer onları kocama bırakırsam zayi olurlar; yanımda kalırlarsa açlıktan ölürler." demiş ve başını havaya kaldırarak şunları söylemiştir: "Allahım! Sana şikayette bulunuyorum. Allahım! Sana şikayette bulunuyorum: Peygamberi'nin diliyle inzal buyur." İşte bundan sonradır ki çok geçmeden, Resulullah (sas.) Havle'ye hitap ederek "Sana müjdeler olsun ey Havle, demiş, *"Allah, kocası hakkında seninle münakaşa eden ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözlerini elbette işitmiştir..."* sözleriyle başlayan ayetleri okumuştur.". Allah Teâlâ, bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur:

[1] Allah, kocası hakkında seninle münakaşa eden ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözlerini elbette işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı zaten işitiyordu. Şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir.

[2] İçinizden kadınlarını zıhar yapıp analarına benzetenlerin, onlar, hiçbir surette anaları değillerdir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Gerçek şu ki onlar, çirkin ve yalan olan söz söylemektedirler. Allah, şüphesiz affedicidir, bağışlayıcıdır.

[3] Kadınlarına zıhar yapıp, sonra da söylediklerinden dönenlerin, birbirleriyle temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

[4] Fakat kim azat edecek köle bulamazsa, yine birbiriyle temas etmeden önce, birbiri arkasına iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış düşkün doyurur. Bu keffaret, Allah'a ve Resulüne iman etmeniz içindir. Bunlar, Allah'ın hudududur. Kafirler için elim bir azap vardır.

1 Ayet-i kerimeden de açıkça anlaşıldığı gibi Allah Teâlâ, kocası tarafından anasının sırtına benzetilerek eş olmaktan uzaklaştırılan kadının Hazreti Peygamber'e giderek şikayette bulunmasını; fakat bu şikayetinin hiçbir fayda vermemesi üzerine şikayetini daha da ağırlaştırarak işi münakaşa ve mücadeleye çevirmesini bahis konusu ederek onun bu şikayetini karşılıksız bırakmamış ve Peygamberi'ne hitap ederek, işitme ve görme gibi sıfatlarını da hatırlatarak şikayette bulunan kadınla aralarında geçen bütün konuşmaları işittiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ, kocası hakkında şikayette bulunan kadının sözlerini açık ve kesin bir ifadeyle beyân etmiş ve Peygamberi'ne hitaben *"Allah, kocası hakkında seninle münakaşa eden ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözlerini elbette işitmiştir..."* buyurarak *semi* (işitme) sıfatının yüceliğine de işaret etmiş, ayet-i kerimenin sonunda da *"Allah, hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir."* buyurarak bunu teyit etmiştir. Filhakika Allah Teâlâ'nın açık olsun, gizli olsun, her şeyi işittiği, gece olsun gündüz olsun, büyük küçük her hareket eden veya etmeyen şeyi gördüğü, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde çeşitli ayetlerle beyan edildiği gibi, Hazreti Peygamber'in hadisleriyle de açıklanmıştır. Onun içindir ki Allah Teâlâ, kendisini

Kur'an-ı Kerim'de *Semî* ve *Basîr* sıfatlarıyla tavsif etmiş, Hazreti Peygamber de sırası geldikçe sözlerinde bu sıfatları zikretmiştir. Buhârî (*Sahih*, VIII, 168) ve Müslim (*Sahih*, IV. 2076) tarafından nakledilen bir haberde açıklandığına göre Ebu Musa (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.)'in maiyyetinde bir seferde bulunuyorduk. İnsanlar, yüksek sesle tekbir getirmeye başlayınca, Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Nefislerinize hakim olun ve sesinizi yükseltmeyin. Çünkü siz, ne sağıra ne de gaibe dua ediyorsunuz. Muhakkak ki siz, en iyi işiten ve size en yakın olan (*Semî* ve *Karîb*) Allah'a dua ediyorsunuz. O, her zaman sizinle beraberdir.".

2 Allah Teâlâ, ilk ayetinde, kocası hakkında Hazreti Peygamber'le münakaşa eden ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözlerini işittiğini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, eşlerine zıhar yapıp bir eş olarak onları kendilerinden uzaklaştıran erkekleri bahis konusu etmiş, bir yönden onları zıhar yaptıkları için kınarken, bir yandan da yaptıkları bu işin, ne derece büyük bir hata olduğunu açıkça beyan etmiştir. Allah Teâlâ, bu ayetinde şöyle buyurmuştur: "Sen bana anamın sırtı gibisin." diyerek eşlerine zıhar yapan ve onları analarına benzeten erkeklerin şunu iyice bilmeleri gerekir ki analarına benzettikleri eşleri, asla onların anaları değillerdir. Onların asıl anaları, kendilerini karınlarında büyütüp taşıyan ve sonra da onları dünyaya getiren kadınlardır. "Sen bana anamın sırtı gibisin." diyerek eşlerini kendilerine ana yapan erkekler, şunu da çok iyi bilmelidirler ki yaptıkları bu şey, çok çirkin bir şeydir ve böyle söylemekle çok büyük bir yalan söylemektedirler. Bununla beraber şu da bir gerçektir ki onlar böyle bir yalanı söyleyerek büyük günah işlemiş olsalar bile Allah, günahlarından tövbe edip dönenler için de çok bağışlayıcıdır.

3 Allah Teâlâ, eşlerini analarının sırtına benzeterek aralarındaki nikahı bozan ve boşanma durumuna gelen kocaların bu davranışlarını çirkin bir yalan olarak tavsif ettikten sonra, eşleriyle yeniden karı koca hayatını sürdürmek isteyen erkeklerin, kadınlarına yanaşmadan veya onlarla ilişkiye girmeden önce, yaptıkları zıhardan dönmenin keffaretini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Eşlerinizle temas etmeden önce, yaptığınız zıhara keffaret olmak üzere bir köle azat etmeniz gerekir. İşte bu, işlediğiniz bir hatadan dönmeniz için Rabbinizin size bir öğütüdür. Şüphe yoktur ki Allah, sizin bütün yaptıklarınızdan haberdardır. Hiçbir şeyi O'ndan gizli tutamazsınız.

4 Eğer kefaret olarak azat edecek bir köleniz yok ise yine eşinizle temas etmeden önce, hiç ara vermeden iki ay süreyle oruç tutmanız gerekir. Herhangi bir özür olmaksızın iki ay içerisine oruçsuz geçen bir gün sokulacak olursa, bu takdirde kefaret ödenmiş olmaz. Aralıksız iki ay orucun yeniden tutulması gerekir. Eğer karısına zıhar yapan erkek, yaşının ileri derecede olması veya hastalığı sebebiyle kefaret olarak oruç tutmaya da gücü yetmezse, bu takdirde altmış düşkünü doyurması lazımdır. İşte zıhar sebebiyle kefaret olarak vazedilen bu hükümler, Allah'a ve Resulüne iman ile onların emir ve nehiylerini tasdik edip onlara tabi olmanız içindir. Bunların hepsi de Allah'ın sizin için vazettiği hükümler olup hiçbir müminin bunları tecavüz etmemesi gerekir. Kim bu hükümleri tecavüz ederse, küfretmiş olur ki Allah, kafirler için çok şiddetli bir azap hazırlamıştır.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۚ أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ﴿٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ

وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾

[5] Kendi koydukları hudut ile Allah'ın ve Resulünün hududuna karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin uğradıkları gibi bir zillete uğratılacaklardır. Gerçek şu ki biz, apaçık ayetler indirdik. Kafirler için zelil edici bir azap vardır.

[6] Allah, onların hepsini dirilttiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah, onları birbir zaptetmiştir; onlar ise, yaptıklarını unutmuşlardır. Allah, her şeye şahittir.

[7] Allah'ın, göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğini bilmez misin? Üç kişinin hiçbir gizlisi yoktur ki O, dördüncüleri olmasın; beş kişinin hiçbir gizlisi yoktur ki, O, altıncıları olmasın. İster bundan daha az, ister daha çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar, O, onlarla beraberdir; sonra da kıyamet günü, kendilerine yaptıklarını haber verecektir. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kocası tarafından zıhar yolu ile boş düşürülen kadının Hazreti Peygamber'e giderek onunla yaptığı münakaşayı ve Rabbine yönelerek açığa vurduğu şikayetlerini zikredip zıharın çirkin bir yalan olduğunu ve ondan kurtulmak için imanın bir gereği olmak üzere ödenmesi gereken keffareti açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah ve Resulü tarafından vazolunan hududa karşı gelerek kendi isteklerine uygun davranışlarda bulunanların dünyada hor ve hakir edici, Ahiret'te de şiddetli bir azaba uğratılacaklarını, kıyamette onların yeniden diriltildikleri gün, dünyada iken işledikleri bütün amellerinin Allah tarafından kendilerine birer birer haber verileceğini, zira Allah'ın daima onlarla beraber olduğunu ve yaptıkları her şeyi hakkıyla bildiğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[5] Kendi koydukları hudut ile Allah'ın ve Resulünün hududuna karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin uğradıkları gibi bir zillete uğratılacaklardır. Gerçek şu ki biz, apaçık ayetler indirdik. Kafirler için zelil edici bir azap vardır.

[6] Allah, onların hepsini dirilttiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah, onları birbir zaptetmiştir; onlar ise yaptıklarını unutmuşlardır. Allah, her şeye şahittir.

[7] Allah'ın, göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğini bilmez misin? Üç kişinin hiçbir gizlisi yoktur ki O, dördüncüleri olmasın; beş kişinin hiçbir gizlisi yoktur ki O, altıncıları olmasın. İster bundan daha az, ister daha çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar, O, onlarla beraberdir; sonra da kıyamet günü, kendilerine yaptıklarını haber verecektir. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

5 Şu husus açıkça bilinmelidir ki Allah'a ve Resulüne karşı gelip Allah tarafından vazolunan şerî ahkama muhalefet edenler ve bu davranışlarında direnenler, geçmiş devirlerde aynı davranış içinde bulunanların maruz kaldıkları zelil edici hayatı aynen yaşayacaklar, onlar da daha öncekiler gibi dünyada iken horlanacaklar, lanetlenip rezil ve rüsvay edileceklerdir. Oysa Allah Teâlâ, insanlara, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i göndermiş ve onunla birlikte, içinde, takip edecekleri hak yolu gösteren hükümlerle, uymaları gereken emirleri ve sakınmaları gereken nehiyleri açık açık beyan eden ayetler bulunan bir de Ki-

tap indirmiştir. Şunu da açıkça beyan etmiştir ki bu Peygamber'e ve ona indirilen Kitab'a tabi olan müminler için, içinde ebediyen kalacakları cennet hayatı olduğu halde, onlara karşı gelip muhalefet edenler için zelil edici, hor ve hakir kılıcı bir azap vardır.Nitekim Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 115. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Her kim, kendisi için doğru yol apaçık belli olduktan sonra, Peygamber'e muhalefet eder ve müminlerin yolundan başka bir yola tabi olursa, onu girdiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir yerdir."*.

6 Keza şunu da unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ, Kıyâmet günü onları dirilttiğinde, dünyada iken işledikleri bütün amelleri bir bir kendilerine haber verecektir. Onlar, bu amelleri işlerken onları önemsememiş olmaları dolayısıyla unutmuş olsalar bile Allah onların hepsine şahit olmuş ve hepsini de eksiksiz zaptetmiştir. O'nun gözünden hiçbir şey kaçmaz ve hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

7 Sen bilmez misin ki göklerde ve yerde olan her şey Allah Teâlâ'nın bilgisi içindedir ve O'nun bilgisi, göklerde ve yerde olan bütün mahlukatı çepeçevre kuşatmıştır. Eğer gizli ve kapalı bir yerde üç kişi varsa ve aralarında gizli konuşmalar geçiyorsa, o gizli yerde bulunanların dördüncüsü mutlaka Allah Teâlâ'dır ve onların konuştukları her şeyden haberdardır; hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz. Keza o gizli yerde bulunanlar dört veya beş kişi iseler, onların beşincileri yahut altıncıları yine Allah Teâlâdır ve orada geçen veya konuşulan her şeyden O mutlaka haberdardır. Bu sebepledir ki O, dünyada iken gizli veya açıkta, aydınlıkta veya zifiri karanlıkta kimin ne yaptığını ve neyi konuşup neyi içinde gizlediğini bilir. Kıyâmet günü de her şeyi sahiplerine mutlaka haber verecektir. Bu konuda Allah Teâlâ, Tevbe suresinin 78. ayetinde *"O münafıklar bilmiyorlar mıydı ki Allah, onların sırlarını da, gizli konuşmalarını da bilir ve O, gaybleri çok iyi bilendir."* buyurduğu gibi, Zuhruf suresinin 80. ayetinde de *"Yoksa bizim, aralarındaki gizli ve açık konuşmalarını işitmiyeceğimizi mi zannediyorlar? Hayır; işitiyoruz ve elçilerimiz de yanlarında yazıyorlar."* buyurmuştur.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ ۖ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ
حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا
النَّجْوَىٰ مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

[8] Gizli toplantılardan men olunup da sonra men olundukları şeye tekrar dönerek günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizli gizli konuşanları bilmez misin? Sana geldikleri zaman, seni, Allah'ın seni selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi kendilerine de şöyle diyorlar: "Söylediklerimizden dolayı Allah'ın bize azap etmesi gerekmez mi"? Girecekleri cehennem onlara yeter. Ne kötü gidiştir o.

[9] Ey iman edenler! Gizli konuştuğunuz zaman, günah için, düşmanlık için ve Peygamber'e

karşı gelmek için konuşmayın; iyilik ve takva için konuşun. Kıyâmet günü huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun.

[10] (Günah ve düşmanlık için) gizli buluşup görüşme, iman edenlerin üzülmesi için şeytandandır. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadan hiçbir şekilde zararlı olamaz. Bu itibarla müminler, Allah'a güvenip dayansınlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah ve Resulü tarafından vazolunan hükümlere karşı gelenlerin dünyada ve Ahiret'te zelil edici bir azaba maruz kalacaklarını beyan ettikten ve kıyamet günü dünyada işledikleri bütün amellerinin kendilerine haber verileceğini, zira Allah'ın, gizli veya açık her şeyi bildiğini, hiçbir şeyin O'na gizli kalmayacağını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, gizli gizli buluşup aralarında Hazreti Peygamber aleyhinde konuşan yahut fısıldaşan Yahudi ve münafıkları bundan men etmesine rağmen, onların yine de bu davranışlarına devam ettiklerini, Hazreti Peygamber'in yanına geldikleri zaman da onu çirkin bir dille selamladıklarını zikrederek onların bu çeşit davranışlarını cehennem azabı görmelerine sebep olacak bir davranış olarak beyan ettikten sonra, müminlere hitap etmiş ve aralarında gizli konuşmak zorunda kaldıkları zaman, bu konuşmaların, günah işlemek, düşmanlık etmek veya Hazreti Peygamber'e karşı gelmek için değil; fakat iyilik etmek veya takva sahibi olmak için yapmalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[8] Gizli toplantılardan men olunup da sonra men olundukları şeye tekrar dönerek günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizli gizli konuşanları bilmez misin? Sana geldikleri zaman, seni, Allah'ın seni selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi kendilerine de şöyle diyorlar: "Söylediklerimizden dolayı Allah'ın bize azap etmesi gerekmez mi?" Girecekleri cehennem onlara yeter. Ne kötü gidiştir o.

[9] Ey iman edenler! Gizli konuştuğunuz zaman, günah için, düşmanlık için ve Peygamber'e karşı gelmek için konuşmayın; iyilik ve takva için konuşun. Kıyâmet günü huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun.

[10] (Günah ve düşmanlık için) gizli buluşup görüşme, iman edenlerin üzülmesi için şeytandandır. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadan hiçbir şekilde zararlı olamaz. Bu itibarla müminler, Allah'a güvenip dayansınlar.

8 Müfessirlerin de naklettikleri gibi, Hazreti Peygamber ile Yahudiler arasında bir sulh anlaşması yapılmıştı. Buna rağmen Hazreti Peygamber'in ashabından biri Yahudilerin yanına uğradığı zaman, onlardan bir grup, bir yerde toplanır ve aralarında da fısıldaşarak gizli gizli konuşmaya başlarlardı. Bunu gören sahabi de onların kendisine bir kötülük yapmak veya kendisini öldürmek için fısıldaştıklarını zanneder ve içini dolduran bir korku ile yanlarından uzaklaşırdı. Onların bu tür davranışları Hazreti Peygamber'e de ulaşır ve Yahudileri bu çeşit toplantılardan ve aralarında fısıldaşarak gizli gizli konuşmalar yapmaktan men ederdi. Ne var ki Yahudiler men olundukları bu davranışı tekrarlamaktan vazgeçmezlerdi. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, bu ayet-i kerimeyi indirmiş ve Yahudilerin günah, düşmanlık ve Hazreti Peygamber'e karşı çirkin davranışlarını devam ettirdiklerini haber vermiştir.

Ayet-i kerimede söz konusu edilen Yahudilere ait diğer çirkin bir davranış da, Hazreti Peygamber'in yanına geldikleri zaman, onu çirkin bir şekilde selamlamaları idi. Müfessirlerin de açıkladıkları gibi, birkaç Yahudi, Hazreti Peygamber'in yanına geldikleri zaman, ona *es-sâmu aleyke yâ Muhammed* derler ve bununla "Ölüm senin üzerine olsun, ey Muhammed." de-

mek isterlerdi; zira *es-sâmu* ölüm manasına geliyordu. Buhârî (*Sahih,* III. 234; VII. 80, 81, 165, 166), Müslim (*Sahih,* IV. 1706), Tirmizî (*Sünen,* IV. 155; V. 407) ve İbn Mâce (*Sünen,* II. 397) tarafından Hazreti Aişe'den (r.ah.) nakledilen bir hadiste de bu husus açıkça beyan edilmiştir. Hazreti Aişe (r.ah.) bu hadisinde şöyle demiştir: "Beş on kişilik bir Yahudi heyeti Resulullah (sas.)'in yanına girmek için izin istemişler, içeri girince de *es-sâmu aleykum* (ölüm üzerinize olsun) demişlerdi. Bunun üzerine ben de onlara karşılık verdim ve *Bel aleykumu's-sâmu ve'l-lânetu* "Hayır; ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun." dedim. Ben böyle söyleyince Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Ya Aişe! Hiç şüphe yoktur ki Allah, her hususta rıfk ile, yumuşaklıkla muamele edilmesini sever.". Ben: "Onların ne dediklerini işitmedin mi?" deyince de Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Evet ama, ben de onlara *ve aleykum* (sizin üzerinize olsun) diye karşılık verdim.". Bu hadisten de anlaşıldığı üzere Hazreti Peygamber, *es-sâmu aleykum* (ölüm sizin üzerinize olsun) diye selam veren Yahudilere aynı sözlerle karşılık vermemiş, fakat sadece "Sizin üzerinize olsun." diyerek söyledikleri sözle onlar her neyi kasdetmişlerse, kasdettikleri manayı aynen onlara yöneltmiştir. Tirmizî (*Sünen,* IV. 155) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 9; 19)'in İbn Ömer'den (ra) naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.), Müslümanlara, bu manayı teyit eden şu tavsiyede bulunmuştur: "Yahudilerden herhangi biri size selam verdiği zaman *es-sâmu aleykum* (ölüm üzerinize olsun) der. Sen de ona sadece *aleyke* (senin üzerine olsun) diye karşılık ver.".

Gerek ayet-i kerimeden gerekse yukarıda zikrettiğimiz hadislerden de anlaşılacağı üzere Yahudiler, Hazreti Peygamber'e, yahut Müslümanlara selam verdikleri zaman, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar ve "İyilik, güzellik ve selamet üzerinize olsun." demek yerine "Ölüm üzerinize olsun." diyorlardı. Oysa Neml suresinin 59. ayetinde de ifade edildiği gibi Allah Teâlâ Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Allah'a hamdolsun; selam da Allah'ın seçtiği kullarına olsun...".* Enâm suresinin 54. ayetinde de yine Peygamberi'ne hitapla *"Ayetlerimize iman edenler, sana geldiklerinde (onlara) "selamun aleykum" de..."* buyurmuştur. Yahudilerin selamı tahrif ederek yanına girdikleri Hazreti Peygamber için iyilik, güzellik ve selamet dilemek yerine ölüm istemelerinin başlıca sebebi de ayet-i kerimede açıkça ifade edildiği gibi, onun Peygamberliğine inanmamaları idi. Nitekim onun yanına gelip de Allah'ın selamlamadığı bir şekilde onu selamladıkları zaman, kendi kendilerine "Biz onu böyle selamladığımız için Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?" derler ki bunu söylemekle şunu kasdetmiş oluyorlardı: "Eğer bu adam gerçekten bir Peygamber olsaydı, söylediğimiz bu sözden dolayı Allah bizi hemen cezalandırırdı.". Oysa onların hiç düşünmedikleri bir şey vardı ve o da Allah Teâlâ'nın, işlenen her suçu işlendiği anda cezalandırmaması idi. Nitekim bu sözlerinin cevabı hemen gelmiş ve Allah Teâlâ onların bu sözlerine karşılık şöyle buyurmuştur: *"Girecekleri cehennem onlara yeter. Ne kötü gidiştir o."* Ayet-i kerimedeki bu ifadeden de açıkça anlaşıldığı gibi, inançsız davranışlarıyla Hazreti Peygamber'e karşı çıkan bu Yahudiler için hazırlanmış bir azap vardır ve bu azap da kıyamet günü içine atılacakları ve ebediyen kalacakları cehennem azabıdır. Bundan hiç şüphe etmemeleri gerekir.

9 Allah Teâlâ, Yahudilerin kendi aralarında gizli toplantılar yaparak Hazreti Peygamber ve diğer Müslümanlar hakkında düşmanca fısıldaşıp gizli konuşmalar yaptıklarını, bu çeşit davranışlardan müteaddit defalar men olunmalarına rağmen bu davranışlarını yine de sürdürdüklerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde müminlere hitap ederek onlara, aralarında konuşmalar yaptıkları zaman, Yahudiler gibi düşmanlık yapmak veya Hazreti Peygamber'e muhalefet edip karşı gelmek için değil, fakat aralarında iyiliği, tak-

vayı ve birbirine faydası dokunacak güzel davranışları konuşmalarını emretmiştir. Zira sahibi oldukları sahih iman, Allah'ın emirlerine uymalarını, nehiylerinden de uzak durmalarını gerektirir. Bu itibarla eğer aralarında gizli konuşmalar yapmak durumunda kalırlarsa, bu konuşmalarını, cahil Yahudilerin kendilerini günaha sürükleyen konuşmalarına benzetmemelidirler. Şunu da hiçbir zaman akıllarından çıkartmamalıdırlar ki kıyamet günü Allah'ın huzurunda toplandıklarında, Allah, dünyada iken bütün yaptıklarını onlara birbir haber verecek ve onlar da bu yaptıklarının karşılığını mutlaka göreceklerdir.

10 Zaten günah işlemek veya düşmanlık etmek için biraraya gelip gizli görüşmeler yapmak, iman edenleri üzmek için şeytanın başvurduğu çirkin bir davranıştan başka bir şey değildir. Ancak şu da bir gerçektir ki Allah'ın izni olmadan şeytan hiçbir davranışıyla müminlere zarar veremez. Bu itibarla müminlerin Allah'a güvenip dayanmaları, yahut Allah'a sığınıp tevekkül etmeleri gerekir. Buhârî (*Sahih,* VII. 142), Müslim (*Sahih,* IV. 1718), Tirmizî (*Sünen,* V. 128), İbn Mâce (*Sünen,* II. 414) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 431, 460; II. 9, 32)'in naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi birarada bulunduğunuz vakit, insanlara karışıncaya kadar ikiniz diğerini bırakıp fısıldaşmayın. Çünkü bu fısıldaşma onu mahzun eder.". Üç kişiden ikisinin, üçüncüyü bir kenara bırakarak aralarında fısıldaşmalarının diğerini mahzun etmesi, fısıldaşmayı kendi aleyhinde cereyan eden bir konuşma olarak düşünmesi sebebiyledir. İşte bu sebepledir ki Hazreti Peygamber hadisinde, böyle bir düşünceye ve üzüntüye yol açmaması için üç kişiden birinin dışlanmasını hoş karşılamamış ve bunu men etmiştir. Ayet-i kerimede bahis konusu edilen ve yasaklanan fısıldaşmalar da hiç şüphesiz bu şekildeki davranışlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

[11] Ey iman edenler! Size "Meclislerde yer açın!" denildiği zaman, yer açın ki Allah da size cennette yer açsın. "Kalkın!" denildiği zaman da hemen kalkın ki Allah da içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, toplum içinde müminleri günah işlemek veya düşmanlık etmek üzere biraraya gelip gizli konuşmalar yapmaktan veya fısıldaşmalarda bulunmaktan men ettikten sonra, yukarıdaki ayetinde, aralarında birbirleri hakkında içlerinde besledikleri sevgiyi artırmak, birlik ve beraberliklerini kuvvetlendirmek için meclislerde birbirlerine ve özellikle yaşlılara, ilim ve mevki sahiplerine yer vermelerini emretmiş, bu davranışta bulunanların derecelerinin yükseltileceğini müjdelemiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] Ey iman edenler! Size "Meclislerde yer açın!" denildiği zaman, yer açın ki Allah da size cennette yer açsın. "Kalkın!" denildiği zaman da, hemen kalkın ki Allah da içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

11 Müfessirlerin naklettikleri haberlerden de anlaşıldığı gibi, ayet-i kerime, bir mecliste cemaate hitap eden Hazreti Peygamber'e yakın olmak ve onun konuşmalarını daha rahat bir şekilde du-

yup dinleyebilmek için ön saflarda yer tutmak isteyen sahabiler hakkında nazil olmuştur. Mukatil İbn Hayyan'ın anlattığına göre Hazreti Peygamber, muhacirun ve ensardan Bedir Savaşı'na katılmış olanlara öncelik verir ve meclislerde onların ön saflarda oturmalarını arzu ederdi. Bir cuma günü Suffa'da bulunurken Bedir ehlinden bir grup gelmiş ve ön safa geçerek Hazreti Peygamber'in karşısında dikilip beklemeye başlamışlardı. Onların ayakta dikilmeleri, Hazreti Peygamber'i rahatsız etmiş ve ön safta oturanlardan bir gruba işaret ederek onları yerlerinden kaldırmıştı. Ne var ki yerlerinden kaldırılıp da oraya sonradan gelen grubun oturtulması, kaldırılan sahabilere ağır gelmiş ve böyle bir muameleye maruz kalmaları onların gücüne gitmişti. Bunu fırsat bilen münafıklar da bu hadiseyi dillerine dolamışlar ve "Doğrusu Peygamber bunlara adil davranmadı; önceden gelip yerlerine oturmuş oldukları halde, Peygamber onları yerlerinden kaldırdı ve onların yerine sonradan gelenleri oturttu." demeye başlamışlardır. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, bu ayetini indirmiş ve yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, meclislerde Hazreti Peygamber'i daha iyi duyup dinleyebilmek isteyenlere yer verilmesini emretmiş, Peygamberi'nin bu hususdaki davranışını da desteklemiştir.

Ancak burada şu hususu da belirtmek gerekir ki ayet-i kerimenin gayesi, bazı mevki sahiplerini kayırıp onlara ön saflarda yer açmak değil, fakat safları sıklaştırarak yaşlı olan kimselerin de ön saflarda oturmalarını ve konuşulanları daha iyi duyabilmelerini sağlamaktır. Nitekim Hazreti Peygamber, Buhârî (*Sahih,* I. 218), Müslim (*Sahih,* IV. 1714), Tirmizî (*Sünen,* V. 88) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 17, 22, 45)'in Abdullah İbn Ömer'den (ra) naklettikleri bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: " Bir kişi, diğer kişiyi oturduğu yerinden kaldırıp da onun yerine oturmasın. Fakat ona: "Yer açınız ve genişleyiniz." desin!". Hiç tereddüt etmeden denilebilir ki meclislerde oturulan safları açmak ve genişletmek manasına gelen bu hadis, *"Size meclislerde yer açın, denildiği zaman, yer açın ki Allah da size cennette yer açsın..."* mealindeki ayet ile sıkı bir benzerlik arzeder.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُوْلَ فَقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقَةً ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاَطْهَرُ ۭ فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢﴾ ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقٰتٍ ۭ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوْا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٣﴾

[12] Ey iman edenler! Peygamber'e gizli bir şey söyleyeceğiniz zaman, konuşmanızın önünden bir sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer verecek bir şey bulamazsanız, şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[13] Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü ki vermediniz? Allah da sizi bundan affetti. Siz, yine namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, şahıslar arasında gizli konuşmanın ve meclislerde oturma adap ve erkanının bazı kurallarını açıkladıktan sonra; yukarıdaki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'e gizli bir şey söylemek isteyenlerin, onunla konuşmadan önce sadaka vermelerini emretmiştir. Zira daha önceki ayetlerde de açıklandığı gibi sahabiler, Hazreti Peygamber'in mec-

lislerinde, onu daha iyi duyup dinleyebilmek için ona yakın olan saflarda oturmak istiyorlar, Hazreti Peygamber de bazılarının durumlarına bakarak onlara ön saflarda yer verilmesini emrediyordu. Gerek ön saflarda oturmak isteyenlere yer verilmesi gerekse Hazreti Peygamber'le gizli konuşmak isteyenlerin çoğalması, Hazreti Peygamber'e ağır geliyor ve işlerinin aksamasına sebep oluyordu. İşte Allah Teâlâ, hem Peygamberi'nin bu yükünü hafifletmek hem de fakirlere bir fayda sağlamak maksadıyla, gizli konuşmak için Hazreti Peygamber'den izin talebinde bulunanlara onunla konuşmadan önce sadaka vermelerini emretmiştir. Nitekim bu ayetlerin indirilmesinden sonra da sadaka verme işi gizli görüşme yapmak isteyen pek çok kimseye ağır gelmiş ve bu isteklerinden vaçmişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12] Ey iman edenler! Peygamber'e gizli bir şey söyleyeceğiniz zaman, konuşmanızın önünden bir sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer verecek bir şey bulamazsanız, şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[13] Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü ki, vermediniz? Allah da sizi bundan affetti. Siz, yine namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

12-13 Müfessirlerin İbn Abbas'tan naklettiklerine göre, Müslümanlar, Hazreti Peygamber'e soru sormak, bazı hususlarda onun görüşünü almak veya bir meseleyi ona danışmak için sık sık onu ziyaret ediyorlar ve mümkün olduğu kadar onunla yalnız kalmak istiyorlardı. Bu ise, onu rahatsız ediyor ve yapması gereken pek çok işi yapmasına engel oluyordu. İşte bu durum sebebiyle Allah Teâlâ, Peygamberi'ni rahatlatmak istedi ve ona *"Ey iman edenler! Peygamber'e gizli bir şey söyleyeceğiniz zaman, konuşmanızın önünden bir sadaka verin..."* ayetini inzal buyurdu. Bu ayet-i kerime nazil olunca, pek çok kimse, Hazreti Peygamber'i ziyaret etmekten ve ona soru sormaktan vazgeçti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, *"Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü ki vermediniz? Allah da sizi bundan affetti..."* ayetini de indirerek onlara kolaylık ihsan etti.

Tirmizî (*Sünen*, V. 406)'nin naklettiğine göre Ali İbn Ebu Talib (ra) şunları anlatmıştır: *"Ey iman edenler! Peygamber'e gizli bir şey söyleyeceğiniz zaman, konuşmanızın önünden bir sadaka verin..."* ayeti nazil olduğu zaman, Resulullah (sas.) bana: "Ne dersin, sadaka olarak bir dinar iyi mi?" diye sordu. Ben: "Buna güçleri yetmez." dedim. Bunun üzerine Resulullah (sas.): Peki, yarım dinar nasıl? diye sordu. Ben: "Buna da güçleri yetmez." dedim. Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Öyleyse ne kadar olsun?" diye sordu. Ben: "Bir arpa tanesi kadar altın." dedim. Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Sen de pek kanaatkar bir kimsesin." buyurdu. Bundan sonra da Allah Teâlâ *"Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü ki vermediniz? Allah da sizi bundan affetti..."* ayetini inzal buyurdu ve böylece benim yüzümden bu ümmetin yükünü hafifletmiş oldu.".

Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'e gizli bir şeyler söyleme arzusunda bulunan müminlere, onunla konuşmadan önce sadaka vermelerini emretmiş, fakat daha sonraki ayet-i kerimede *"Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermekten ürktünüz mü ki vermediniz? Allah da sizi bundan affetti..."* buyurarak Hazreti Ali'nin de ifade ettiği gibi, sadaka emrini hafifletmiştir. Fakat Allah Teâlâ'nın, bu ayet-i kerimenin devamında yer alan *"Siz, yine namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin..."* mealindeki emriyle sadaka emri tam olarak iptal edilmiş ve müminlere, "Siz sadaka vermeyi bırakın, fakat namazı dosdoğru kılın, zekatınızı verin, Allah'a ve Resulüne itaati de ihmal etmeyin." buyurulmuştur.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ اِتَّخَذُوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ
عَلٰى شَيْءٍ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَاَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ
الشَّيْطَانِ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

[14] Allah'ın gazap ettiği bir kavmi, kendilerine dost edinenleri görmüyor musun? Onlar sizden değillerdir, onlardan da. Bile bile yalan yere yemin ediyorlar.

[15] Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Yapmış oldukları şey çok kötüdür.

[16] Yeminlerini kalkan edinmişler ve böylece insanları Allah'ın yolundan saptırmışlardır. Onlar için zelil edici bir azap vardır.

[17] Onların ne malları ve ne de evlatları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamıyacaktır. Onlar, cehennem ehlidirler; orada daimidirler.

[18] Allah, onların hepsini dirilttiği gün, size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edecekler ve kendilerinin bir şey üzerinde olduklarını zannedeceklerdir. Haberiniz olsun ki işte asıl yalancılar onlardır.

[19] Şeytan onları hükmü altına almış ve Allah'ın zikrini unutturmuştur. İşte bunlar, şeytanın taraftarlarıdır. Haberiniz olsun ki asıl hüsrana uğrayacak olanlar, muhakkak ki şeytanın taraftarlarıdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerin Hazreti Peygamber'le gizli veya özel bir görüşme yapmak istemeleri halinde, onu uzun süre meşgul edip diğer işlerine engel olmamaları için görüşmeyi yapmadan önce fakirlere sadaka vermelerini emrettikten, ancak sadakanın ifa edilmesi gereken bir emir olarak ortaya çıkması ve Hazreti Peygamber'le görüşmek isteyenlere onu ödemenin güç gelmesi üzerine sadaka emrini hafiflettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Müslümanlarla birlikte yaşayan ve onlara kendilerinin de Müslüman olduklarını söyleyen münafıkları bahis konusu etmiş ve bu münafıkların, Allah'ın gazap ettiği Yahudileri kendilerine dost edinerek müminlerin sırlarını onlara aktardıklarını, aslında onların ne müminler ne de kafirler için gerçek bir dost olmadıklarını; fakat yalanlarıyla herkesi kandırmaya ve Allah'ın yolundan saptırmaya çalıştıklarını, bu yüzden de Allah'ın onlar için şiddetli bir azap hazırladığını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[14] Allah'ın gazap ettiği bir kavmi, kendilerine dost edinenleri görmüyor musun? Onlar sizden değillerdir, onlardan da. Bile bile yalan yere yemin ediyorlar.

[15] Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Yapmış oldukları şey çok kötüdür.

[16] Yeminlerini kalkan edinmişler ve böylece in-

sanları Allah'ın yolundan saptırmışlardır. Onlar için zelil edici bir azap vardır.

17 Onların ne malları ve ne de evlâdları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamayacaktır. Onlar, cehennem ehlidirler; orada daimidirler.

18 Allah, onların hepsini dirilttiği gün, size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edecekler ve kendilerinin bir şey üzerinde olduklarını zannedeceklerdir. Haberiniz olsun ki işte asıl yalancılar onlardır.

19 Şeytan onları hükmü altına almış ve Allah'ın zikrini unutturmuştur. İşte bunlar, şeytanın taraftarlarıdır. Haberiniz olsun ki asıl hüsrana uğrayacak olanlar, muhakkak ki şeytanın taraftarlarıdır.

14 Ey Muhammed! Allah'ın lanetlediği ve gazap ettiği Yahudileri kendilerine dost edinen münafıkları görmüyor musun? Bu münafıklar, Yahudilere hoş görünmek için onları kendilerine gizlice dost edinmişler ve müminlerin sırlarını onlara gizli gizli anlatıp durmaktadırlar. Aslında onlar, ne Yahudilere ne de müminlere dostturlar; fakat iki grup arasında müteredditirler. Nisâ suresinin 143. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi *"(Münafıklar, müminler ile kafirler arasında) müteredditirler: Ne (tam olarak) onlara, ne de (tam olarak) bunlara temayül ederler. Allah, kimi doğru yoldan saptırmışsa, artık onun için (hakka giden) bir yol asla bulamazsın."*. Kısacası onlar, müminlerden de değillerdir; kendilerine dost edindikleri Yahudilerden de...Bunu kendileri de çok iyi bildikleri halde, Müslümanlarla karşılaştıkları zaman, kendilerinin de Müslüman olduklarına yemin ediyorlar, Yahudilerle karşılaşınca da yeminlerini Yahudilere hasrediyorlar ve Yahudi dostu olduklarını ileri sürüyorlardı; fakat her iki tarafa da yaptıkları yemin yalan idi.

15 İşte münafıkların bu yalancılıkları sebebiyle Allah, onlar için çok şiddetli bir azap hazırlamıştır. Onların kafirleri dost edinmeleri, müminleri de düşman edinerek onlara cephe almaları çok kötü bir davranıştır.

16 Münafıkların kalplerine zerre kadar iman girmemiş olsa bile, iman ettiklerine dair yalan yere yemin ederler ve bu yeminlerini kalkan gibi kullanarak pek çok kimseyi de kendilerine inandırırlar. Ne var ki onların gerçek durumlarını bilmeyen bu kimseler, onlara inanıp peşlerinden giderler de onların yalana dayalı beyanları sebebiyle Allah'ın hak olan yolundan sapmış olurlar, fakat bunun farkına varmazlar. İşte bu kötü davranışları sebebiyledir ki münafıklar için zelil edici bir azap hazırlanmıştır.

17 Münafıklar için hazırlanan bu azap üzerlerine geldiği zaman, ne malları ne de evlatları, bu azabın zerresini onların üzerinden def edemeyecektir. Çünkü onlar, dünyadaki o kötü amelleri sebebiyle cehennem ehlinden olmuşlar ve orada ebediyyen kalıp cehennem azabını görmeyi haketmişlerdir.

18 Kıyâmet günü Allah bütün münafıkları yeniden diriltip huzurunda topladığı zaman, dünyada iken hak ve hidayet üzerinde olduklarına dair müminlere nasıl yalan yemin etmişler ve bunun kendilerine fayda sağladığına inanmışlarsa, kıyamet günü de Allah'a aynı şekilde yemin edecekler ve bunun kendilerine fayda getireceğini zannedeceklerdir. Fakat bu yeminleri de onlara hiçbir fayda sağlamayacak ve onları kendileri için hazırlanan cehennem azabından kurtarmayacaktır; çünkü o gün onların yalancılığı bütün açıklığıyla ortaya çıkmış olacaktır. Onların bu durumu, Allah Teâlâ'nın Enâm suresinin 23-24. ayetlerinde müşrikler hakkında beyan ettiği durumdan farklı değildir. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onların (bu şirklerinin ve) fitnelerinin neticesi, "Rabbimiz olan Allah'a yemin ederiz ki biz, ortak koşanlardan değildik." demekten başka bir şey olmayacaktır. İşte bak, kendi nefislerine karşı nasıl da yalan söylemişler ve (şirk olarak) uydurmuş oldukları şeyler, nasıl da kendilerinden uzaklaşıp gitmiştir."*.

19 Münafıkların, Allah'ın hak olan yolundan

sapmalarının ve kafirleri kendilerine dost edinmelerinin başlıca sebebi, şeytanın hükmü altına girmiş ve ona uyarak Allah'ın zikrini unutmuş, O'nun emir ve nehiylerine tabi olmak yerine şeytanın peşinden gitmeyi tercih etmiş olmalarıdır. Bu sebepledir ki onlar, şeytanın dostları ve taraftarlarıdır. Zaten hüsrana uğrayacak olanlar da şeytanın taraftarlarından başkası değildir. Çünkü onlar, cehennem ateşini cennete, sapıklığı da hidayete tercih etmişler, Allah'a ve Resulüne yalan yeminlerle karşı çıkmışlardır.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

[20] Allah'a ve Resulüne karşı gelenler, işte bunlar, insanların en alçakları içindedirler.

[21] Allah, "Ben ve Peygamberlerim mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz Allah, daima kuvvetlidir, galiptir.

[22] Allah'a ve Ahiret gününe iman eden bir kavmin, babaları yahut oğulları yahut kardeşleri yahutta akrabaları bile olsalar, Allah'a ve Resulüne karşı gelen kimselere sevgi beslediklerini göremezsin. İşte bunlar, Allah'ın, kalplerine imanı yazdığı ve kendinden bir ruh ile kuvvetlendirdiği kimselerdir. Onları, içinde ebediyen kalacakları (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. İşte bunlar da Allah taraftarı olanlardır. Allah onlardan razı olmuştur; onlar da Allah'tan.. Haberiniz olsun ki, asıl kurtuluşa erenler de, şüphesiz, Allah taraftarlarıdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mümin olduklarına dair yalan yere yemin eden münafıkların hallerini, rızalarını kazanmak için bazen Yahudilerden, bazen de müminlerden yana tavırlar takındıklarını zikrederek onları küfre yönlendirenin şeytan olduğunu, zira şeytanın onları hükmü altına almış olup Allah'ın zikrini unutturduğunu, bu sebeple onlar için kıyamet günü en şiddetli azabın hazırlandığını ve ne mallarının ne de evlatlarının bu azabın zerresini onların üzerinden savamayacağını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'a ve Peygamberi'ne muhalefet edenlerin dünyada ve Ahiret'te zelil olacaklarını, izzetin ve galebenin ise, Allah'a ve Peygamberleri'ne mahsus olduğunu beyan etmiş, Allah'a ve Ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, en yakın akrabaları da olsalar, Allah'a ve Resulüne muhalefet edenlerle dost olmalarının ve onlara karşı sevgi beslemelerinin mümkün olmadığını, eğer böyle bir sevgi izhar eden olursa, gerçek münafıkların bunlar olduklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[20] Allah'a ve Resulüne karşı gelenler, işte bunlar, insanların en alçakları içindedirler.

[21] Allah, "Ben ve Peygamberlerim mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz Allah, daima kuvvetlidir, galiptir.

[22] Allah'a ve Ahiret gününe iman eden bir kavmin, babalar, yahut oğulları yahut kardeşler, yahutta akrabaları bile olsalar, Allah'a ve Resulüne karşı gelen kimselere sevgi beslediklerini göremezsin. İşte bunlar, Allah'ın, kalplerine imanı yazdığı ve kendinden bir ruh ile kuvvetlendirdiği kimselerdir. Onları, içinde ebediyen kalacakları (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. İşte bunlar da Allah taraftarı olanlardır. Allah onlardan razı olmuştur; onlar da Allah'tan.. Haberiniz olsun ki asıl kurtuluşa erenler de şüphesiz, Allah taraftarlarıdır.

20 Şunu iyi bilin ki gerek dünyada müşrikler ve Yahudiler gibi maruz kaldıkları öldürülme, esir edilme ve yurtlarından sürülme gibi kötü akibetler ve gerekse Ahiret'te uğrayacakları en şiddetli azap yönünden insanların en zelil veya en alçak olanları, hiç şüphesiz Allah'ın emir ve nehiylerine muhalefet edip farzlarından yüz çevirenler ve küfürlerinde direnenlerdir. İnsanlar arasında bunlardan daha alçak olan veya zillete maruz kalan başka kimse olmadığı gibi bunların tek bir yardımcıları da yoktur. Bu, Allah Teâlâ'nın Âl-i İmrân suresindeki 192. ayetinde açıkça beyan ettiği gibidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Rabbimiz! Sen, kimi ateşe sokarsan, onu zelil etmiş olursun. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur."*.

21 Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ezeli olan ilminde, mutlak galip gelecek olanların Allah ve Peygamberler'i olduğuna hükmetmiş ve Levh-i Mahfuz'unda da bunu böylece yazmıştır. Bu itibarla düşmanları karşısında daima kuvvetli ve galip gelecek olanlar, Allah ve O'nun Peygamberleri'dir. Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde de açıklandığı üzere Allah Teâlâ, kavimlerine karşı Nûh, Hud, Salih, Lut ve diğer Peygamberleri'ne yardım ettiği gibi, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e de müşrik kavmi karşısında yardım etmiş, Rum ve Fürs devletleriyle girdiği savaşlarda da onu zafere ulaştırmıştır. Çünkü Allah Teâlâ'nın bu yardımı, O'nun hiç değişmeyecek olan kesin sözlerindendir. Saffât suresinin 171-173. ayetlerinde de açıkça ifade edildiği gibi Allah, Peygamberleri'ne ve mümin kullarına bu sözü vermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Gerçek olan şudur ki Peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında önceden söz vermişizdir: Onlara mutlaka yardım edilecektir. Ve galip gelecek olanlar mutlaka bizim ordumuzdur."*.

22 Şu da bir gerçektir ki Allah'a ve Peygamberi'ne iman eden ve onların emir ve nehiylerine tabi olan, Ahiret gününün geleceğine ve o gün yeniden dirileceğine inanan mümin bir topluluğun, Allah'a ve Resulüne karşı gelen ve küfründe direnen kimselerle dost olması ve böyle bir dostluk belirmiş olsa bile bu dostluğun sürdürülmesi mümkün değildir. Bu iki topluluk arasında, ana, baba, oğul kardeş gibi bir aile bağlantısı bulunsa bile, böyle bir dostluğun teşekkülü yine de beklenemez. Kısacası Allah'a ve Peygamberi'ne iman ile, Allah ve Peygamber düşmanlarına karşı beslenecek bir sevgi, aynı kalpte birleşmez. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 28. ayetinde de bu konuya işaret etmiş ve müminleri, kafirlerle dost olmaktan menetmiştir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Müminlerin dışında (zaruri bir menfaat sebebiyle olmadıkça ve) kendilerinden sakınmadıkça, kafirleri dost edinmesinler. Kim bunu yaparsa, hiçbir şeyde Allah'tan yardım göremez. (Böylece) Allah, sizi kendisinden sakındırıyor. (Nasıl olsa) varış Allah'adır."*.

İşte, yakın akraba bile olsalar, Allah'a ve Resulüne karşı gelen ve onların emir ve nehiylerini umursamayan kafirlere sevgi beslemeyip onlardan uzak duran kimselerin kalplerine Allah imanı yazmış ve kendinden bir ruh ile onları desteklemiştir. Başka bir ifade ile, onların kalplerini iman ile doldurmuş ve düşmanlarına karşı onlara daima yardım etmiştir. Ahiret'te de onların en büyük mükafatı, ağaçları altından ırmaklar akan cennetler olacaktır. Bunlar, Allah'ın hizbi veya Allah taraftarı olanlardır. Bunun içindir ki Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Bu itibarla kurtuluşa erenler de işte bu Allah taraftarlarıdır.

HAŞR SURESİ

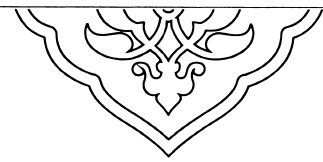

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 59. suresi olup 24 ayetten müteşekkildir. Sürgün etmek veya bir kavmi oturduğu ülkeden sürüp çıkarmak manasına gelen Haşr kelimesi, surenin ikinci ayetinde Allah Teâlâ'nın *"Kitap ehlinden kafirleri ülkelerinden ilk sürgünde çıkaran O'dur."* buyurularak tavsif edilmesi dolayısıyla sureye Haşr suresi denilmiştir. Bilindiği gibi, Uhud Savaşı'nda Müslümanların bozguna uğramaları üzerine, Beni Nadir Yahudileri, Mekkeli müşriklerle Müslümanlara karşı bir antlaşma yapmışlar, Müslümanlarla olan antlaşmalarını da bozmuşlardı. Bunun üzerine Yahudilerin reisi Kab İbn Eşref, süt kardeşi Muhammed İbn Mesleme tarafından öldürülmüş, Hazreti Peygamber de Beni Nadir'in köylerini kuşatarak on gün içinde çıkıp gitmelerini emretmiştir. Ancak bazı münafıklardan da destek gören Yahudilerin, bir taraftan savaş hazırlığına girişmeleri, bir taraftan da Hazreti Peygamber'e suikast teşebbüsünde bulunmaları, kuşatmanın daha fazla sıkıştırılmasına sebep olmuş ve nihayet Yahudiler, Medine'den çıkıp gitmek zorunda kalmışlardır. İşte, surenin 17. ayetine kadar bu olaylardan bahsedilmesi dolayısıyla, ona, bir topluluğu, bir yerden başka bir yere sürüp çıkarmak manasında *Haşr* adı verilmiştir. Ayet-i kerimede Yahudi topluluğunun Medine'den sürülüp çıkarılmasından söz edilirken bu sürgünün *"ilk sürgün"* olarak tavsif edildiği görülür ki İbn Abbas ve diğer müfessirlerin de açıkladıklarına göre, bu sürgünün, Ehl-i Kitab'ın Müslümanlar tarafından Arap Yarımadası'ndan Şam tarafına ilk defa yapılmış olması dolayısıyladır. Onların Ömer İbnu'l-Hattab (ra) tarafından Hayber'den çıkarılıp Şam'a sürülmeleri ise, ikinci ve son sürgün olarak bilinir.

Surede, Yahudilerin Medine'den sürülüp çıkrılmalarından söz edilmesi dolayısıyla ona Haşr suresi denildiğini yukarıda zikretmiştik. Sure bu adla tanınmış olmasına rağmen, Medine'den sürülen Yahudilerin Beni Nadir Yahudileri olması ve surede bu Yahudilerden sözedilmesi dolayısıyla ona Beni Nadir suresi de denilmiştir. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VI. 58) tarafından nakledilen bir haberde de açıklandığı üzere İbn Abbas, Haşr suresinin Beni Nadir hakkında nazil olduğunu söylediği gibi, ona Haşr suresinin adını zikreden Said İbn Cübeyr'e de "Suretu'n-Nadir de." demiştir. İbn Abbas'ın bu sözü, Haşr suresinin Nadir suresi olarak da bilindiğinin bir işaretidir. Sure, Medine'de Uhud Gazvesi'nden sonra dördüncü hicri senede ve Beyyine suresinin ardından nazil olmuştur.

2. Haşr Suresinin Konusu

Haşr suresinde de diğer Medenî surelerde olduğu gibi teşrîî ahkamla ilgili konular üzerinde durulmuştur. Beni Nadir Yahudilerinin Medine'den sürülmeleri, ganimet ile ilgili hususlar, münafıklarla Yahudiler arasındaki bağlantının tahlili, Kur'an'ın yüceliğiyle ilgili açıklamalar ve Allah Teâlâ'nın bazı yüce isimlerinin zikri gibi konular, surede ele alınan belli başlı konulardır. Bu konuları başlıca üç bölümde incelemek mümkündür. Birinci bölümde, Yahudilerin Medine'den sürülmeleri bahis konusu edildikten sonra, sürülen Yahudilerin geride kalan malları anlatılır. İkinci bölümde, münafıkların Müslümanlar karşısında Yahudileri cesaretlendirmek için onlarla yaptıkları gizli anlaşmalardan ve onlara verdikleri yardım vaadinden sözedilir; ancak münafıkların Yahudilere verdikleri bu söze rağmen, onu yerine getirmemeleri anlatılır. Üçüncü bölümde ise, müminlere yönelik bazı telkin ve tavsiyelere yer verildikten sonra, Allah Teâlâ'nın bazı yüce sıfatları zikredilir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Haşr suresinin nüzul sebebi, Beni Nadir Yahudilerinin müşriklerle anlaşarak daha önce Hazreti Peygamber'le yapmış oldukları tarafsızlık antlaşmasını bozmalarıdır. Özellikle Uhud Savaşı'nın Müslümanlar aleyhine neticelenmesi, Yahudileri daha çok cesaretlendirmiş ve Müslümanlara karşı vakit geçirmeden harekete geçme vaktinin geldiğine inandırmıştır. İşte bu düşünce ile Yahudilerin lideri Kab İbn Eşref, yanına bazı adamlarını da alarak gizlice Mekke'ye gitmiş ve müşrik lider Ebu Süfyan ile bir antlaşma yapmıştır. Ancak Hazreti Peygamber, Yahudilerin bu faaliyetlerini öğrenince, Beni Nadir'i aniden kuşatmış, Beni Nadir ise, gerek müşriklerden gerekse münafıklardan beklediği yardımı göremeyince, yurtlarını sürgün olarak terk etmek zorunda kalmıştır. İşte Müslümanların kazandıkları bu zafer, Allah'a ve Peygamberi'ne iman hususunda birlik ve beraberliğin onlara getirdiği güzel bir akibet veya inkâr edilemez güzel bir netice idi. Müslümanlar bu netice ile, bundan sonraki dönemlerde, düşmanların İslam'a ve Müslümanlara karşı girişecekleri her çeşit faaliyet karşısında nasıl bir davranış içinde bulunmaları gerektiğini de öğrenmiş oluyorlardı.

3. Haşr Suresinin Kendinden Önceki Mücadele Suresiyle Bağlantısı

Haşr suresinin kendinden önceki Mücâdele suresiyle birkaç yönden bağlantılı olduğu görülmektedir.

1) Allah Teâlâ, evvelki surenin son 21 ayetinde, Peygamberleri'ne yapacağı yardımdan söz etmiş ve *"Ben ve Peygamberlerim mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz Allah, daima kuvvetlidir; galiptir."* buyurmuştur. Haşr suresinin başında, 2. ayetinde ise, bu yardımın nasıl gerçekleştiğini açıklamış ve Müslümanların kitap ehlinden olan kafir Yahudileri Medine'den nasıl sürgün edip çıkardığını açıklayarak *"...Allah'ın azabı hiç hesap etmedikleri bir yerden kendilerine gelmiş ve kalplerine bir korku salmıştır. Öyle ki evlerini kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle tahrip etmişlerdir..."* buyurmuştur.

2) Mücâdele suresinin son ayetinde, Allah'a ve Ahiret gününe iman etmiş müminlerin, yakın akrabaları da olsalar, Allah'a ve Resulüne muhalefet eden kimselere sevgi besleyip dost olamayacakları zikredilmiş, Haşr suresinin 4. ayetinde de Yahudilerin, Allah'a ve Resulüne muhalefet etmeleri dolayısıyla Allah'ın haklarında sürgüne hükmettiği açıklanmıştır.

3) Önceki surede, münafıklarla Yahudilerin halleri üzerinde durularak birbirlerini nasıl dost edindikleri açıklanmış, Haşr suresinde ise, Yahudilerin münafıkları dost edinmelerinin kendilerine hiçbir fayda sağlamadığı açıklanmıştır.

4. Haşr Suresinin Faziletleri

Haşr suresinin faziletiyle ilgili olarak çeşitli haberler nakledilmiştir. Tirmizî (*Sünen*, V. 182) ve

Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* V. 26)'in Ma'kıl İbn Yesar'dan naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kim sabah vakti üç defa E'ûzu bi'llahi's-Semî'i'l-Alîm mine'ş-şeytâni'r-racîm diyerek Haşr suresinin son üç ayetini okursa, Allah, kendisine yetmiş bin melek görevlendirir; bu melekler, akşama kadar o kişi için dua ederler. Eğer o kişi o gün ölürse, şehit olarak ölmüş olur. Eğer surenin ayetlerini akşam vakti okursa, onun durumu da diğeri gibi olur.".

Buna benzer başka bir rivayette, Enes İbn Malik şöyle demiştir: Resulullah (sas.) bir şahsa, yatağına uzandığı zaman, Haşr suresinin sonunu okumasını emretmiş ve: "Eğer ölürsen, şehit olarak ölürsün." buyurmuştur.

Keza Ebu Umame'den gelen bir rivayete göre, Resulullah (sas.): "Her kim, gece veya gündüz, Haşr suresinin sonunu okur, sonra da gece veya gündüz ölürse, Allah ona cenneti vacip kılar." buyurmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ
اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِي
الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا اُولِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي
الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾
مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلٰٓى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

2 Kitap ehlinden inkâr edenleri kendi ülkelerinden ilk sürgünde çıkaran O'dur. Oysa siz (Ey müminler), onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'ın cezasından koruyacağını zannediyorlardı. Fakat Allah'ın azabı hiç hesap etmedikleri bir yerden kendilerine gelmiş ve kalplerine bir korku salmıştır. Öyle ki evlerini kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle tahrip etmişlerdir. Ey akıl sahipleri! Bundan ibret alın.

3 Eğer Allah, onlara, yurtlarından çıkarılmayı yazmamış olsaydı, dünyada onlara muhakkak azap ederdi. Onlar için Ahiret'te de cehennem azabı vardır.

4 Bu ceza, onların, Allah'a ve Resulüne karşı gelmeleri sebebiyledir. Kim Allah'a karşı gelirse, bilsin ki Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

5 Hurma ağaçlarından her neyi kesmiş yahut kesmeyip kökleri üzerinde dikili bırakmışsanız, o da Allah'ın izniyle ve fasıkları rezil etmesi içindir.

Daha önce de açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamber Medine'ye geldiği zaman, orada yaşamakta olan Beni Nadir Yahudileriyle bir anlaşma yapmış ve Yahudilerin Müslümanlarla savaşmayacaklarına dair onlardan ahit aldığı gibi, Müslümanların da onlarla savaşmayacakları hususunda onlara söz vermişti. Ne var ki Müslümanların Uhud'da hezimete uğramaları, Yahudileri cesaretlendirmiş ve Hazreti Peygamber'le anlaşmalarını bozdukları gibi, liderleri Kab İbn Eşref de kırk kişilik bir kafile ile Mekke'ye gitmiş ve müşriklerin lideri Ebu Süfyan ile anlaşma yapmıştı. Ancak Kab İbn Eşref'in Muhammed İbn Meslema tarafından öldürülmesi üzerine, Hazreti Peygamber de Yahudilere Medine'yi terk edip gitmelerini emretmişti. Ne var ki bir taraftan müşriklerin tahrik ve teşviki, bir taraftan da münafıkların onlara destek olacaklarına dair söz vermeleri, Yahudileri cesaretlendirmiş ve Medine'de kalmaya karar vermişlerdi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, 21 gün süreyle Yahudileri muhasara altına almış, Yahudiler ise, müşriklerden ve münafıklardan bekledikleri yardımı göremeyince, kalplerini dolduran korku ile Hazreti Peygamber'in emrine uymayı ve sürgüne gitmeyi kabul etmişler, bir kısmı Şam'a giderken, diğer bir kısmı da Hayber'e gitmişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Yahudilerin Medine'den sürgün edilmelerini anlatan bu ayetleri indirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

[2] Kitap ehlinden inkâr edenleri kendi ülkelerinden ilk sürgünde çıkaran O'dur. Oysa siz (Ey müminler), onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'ın cezasından koruyacağını zannediyorlardı. Fakat Allah'ın azabı hiç hesap etmedikleri bir yerden kendilerine gelmiş ve kalplerine bir korku salmıştır. Öyle ki evlerini kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle tahrip etmişlerdir. Ey akıl sahipleri! Bundan ibret alın.

[3] Eğer Allah, onlara, yurtlarından çıkarılmayı yazmamış olsaydı, dünyada onlara muhakkak azap ederdi. Onlar için Ahiret'te de cehennem azabı vardır.

[4] Bu ceza, onların, Allah'a ve Resulüne karşı gelmeleri sebebiyledir. Kim Allah'a karşı gelirse, bilsin ki Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

[5] Hurma ağaçlarından her neyi kesmiş yahut kesmeyip kökleri üzerinde dikili bırakmışsanız, o da Allah'ın izniyle ve fasıkları rezil etmesi içindir.

1 Bilinen bir gerçektir ki göklerde ve yerde her ne varsa, hepsi de Allah'ı her çeşit noksan sıfatlardan tenzih eder; O'nu hamdile tesbih edip ibadetle zikreder. İsrâ suresinin 44. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Yedi tabaka gök ve yer ile bunların içindekiler, Allah'ı tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, Halim'dir; çok bağışlayıcıdır."*. O, hudutsuz kudretiyle daima galip ve her şeye üstün olup, yaptığı her işi bir hikmete göre yapar ve her şeyi gerçek yerine koyar.

2 Allah Teâlâ, hudutsuz kudretinin ve hikmetinin en açık ve kesin delilini bu ayetinde zikretmiş ve *"Kitap ehlinden inkâr edenleri kendi ülkelerinden ilk sürgünde çıkaran O'dur."* buyurarak kafirleri o hudutsuz kudretiyle sürgün edenin bizzat kendisi olduğunu açıkça beyan etmiştir. Filhakika, daha önce de açıkladığımız gibi, Medine'de oturan Beni Nadir Yahudilerinin Medine'den ilk defa çıkarılmalarına hükmeden ve onların sürgün edilmeleriyle bu hükmünü gerçekleştiren Allah Teâlâ'dır. Halbuki Beni Nadir Yahudileri, Medine'de o derece sağlam ve muhkem kalelerde oturuyorlardı ki Müslümanlar, onların bu kalelerden sürülüp çıkarılacaklarını sanmadıkları gibi, Yahudilerin kendileri de bu kalelerin kendilerini Allah'ın cezasından koruyacağını ve ken-

dilerine hiçbir zararın dokunmayacağını zannediyorlardı. Fakat çok geçmemişti ki hiç akıllarına getirmedikleri bir anda Allah'ın emri ve cezası üzerlerine birden inivermişti. Oysa onlar, kendilerini çok üstün ve kuvvetli bir kavim olarak görüyorlar ve hiç kimsenin kendilerine bir şey yapamayacağını düşünüyorlardı. Fakat bu düşüncelerinin aksine Allah, Sevgili Peygamberi'ne Yahudilerle savaşıp onları yurtlarından sürmesini emrettiği gibi, Yahudilerin kalplerine de hudutsuz bir korku salmıştı. Nitekim Hazreti Peygamber, Buhârî (*Sahih,* IV. 12), Müslim (*Sahih,* I. 372), Tirmizî (*Sünen,* IV. 123), Nesâ'î (*Sünen,* I. 210; VI. 3) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 98; II. 222) tarafından nakledilen bir hadisinde de "Ben, düşmanların kalplerine korku salmakla yardım olundum." buyurarak Yahudilerin Medine'den sürgün edilmelerine vesile olan bu hallerini açıkça ortaya koymuştur.

Müşriklerin ve münafıkların yardımlarına güvenerek Medine'yi terketmeleri için Hazreti Peygamber tarafından verilen emre Yahudilerin karşı koymaları, onların 21 gün süreyle muhasara altına alınmalarına sebep olmuş, işte bu süre içinde bir taraftan müşriklerden ve münafıklardan bekledikleri yardımın gelmemesi, bir taraftan da Allah Teâlâ'nın azabının hiç hesap etmedikleri bir yerden üzerlerine gelerek kalplerini hudutsuz bir korku ile doldurması, Yahudileri, sığındıkları kaleleri hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle tahrip etmeye yöneltmişti. Yahudiler, Medine'den sürgün edileceklerini iyice anlamışlar ve evlerini Müslümanlara bırakmamak için tahrip etmeye başlamışlardı. Müminler ise, tabii olarak Yahudileri evlerinden ve dolayısıyla Medine'den çıkarmak için onları tahrip ediyorlardı. İşte Yahudilerin Medine'den sürgün edilmeleriyle ilgili olarak cereyan eden bütün bu olaylarda, Allah'ın ve Resulünün emir ve nehiylerine muhalefet edenlerin başlarına nelerin gelebileceğini gösteren ve akıl sahiplerinin ibret almalarını gerektiren apaçık deliller vardır.

3 Eğer Allah, Yahudilerin, Hazreti Peygamber'e ve Müslümanlara karşı müşriklerle ve münafıklarla işbirliği yaparak bu derece düşmanca bir tavır takınmaları dolayısıyla haklarında yurtlarından çıkarılmalarına hükmetmemiş ve Peygamberi'ne onları yurtlarından çıkarmasını emretmemiş olsaydı, dünyada iken onlar hakkında öldürülme veya esaret gibi başka bir azaba hükmeder ve onları bu çeşit bir azap ile cezalandırırdı. Zaten onlar için Ahiret'te çekmelerine hükmedilmiş bir de cehennem azabı vardı ve bu azabı da mutlaka göreceklerdi.

4 Yahudilerin Medine'yi yurt edinip orada otururlarken, Allah'ın, Müslümanları üzerlerine musallat edip yurtlarından sürgün edilmelerini sağlaması, Ahiret'te de onlar için cehennem azabını hazırlaması, onların, Allah'ın ve Resulünün emir ve nehiylerine karşı gelmeleri ve kendilerine indirilen Tevrat'ta Hazreti Muhammed (sas.)'in son Peygamber olarak gönderileceğini haber vermiş ve bu Peygamber'in bütün sıfatlarını açık açık zikretmiş olmasına rağmen, Hazreti Peygamber'i inkâr etmeleri dolayısıyladır. Oysa Allah Teâlâ, kitaplarında Hazreti Peygamber'i o derece tavsif etmişti ki Yahudiler onu kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanımışlardı. Nitekim Allah Teâlâ, Enâm suresinin 20. ayetinde bu gerçeği açık bir şekilde beyan etmiş ve buyurmuştur ki: *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (Yahudiler ve Hıristiyanlar), Peygamber'i, kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Nefislerine zarar verenler, işte asıl inanmayanlar onlardır."*. Kur'an-ı Kerim'deki bu açık beyana rağmen Yahudiler, Hazreti Peygamber'i daima inkâr etmişler ve onun hakkında kendilerine herhangi bir şey sorulduğu zaman, biz onu hiç tanımıyoruz ki demişlerdir. Oysa kendilerine indirilen kitaplar, son Peygamber'den sık sık bahsetmiş, kitap ehli de o Peygamber geldiği zaman, onu kendi çocuklarını tanıdıkları gibi hatta kendi çocuklarından çok daha iyi tanır hale gelmişlerdi. Halbuki o Peygamber geldiği zaman, onlara düşen iş, ona ve onun vasıtasıyla indiri-

len Kitab'a, yani Kur'an'a hemen iman etmekti. Fakat onlar, bunun aksini yapmışlar ve hem o Peygamber'i hem de ona indirilen Kitab'ı yalanlamışlardır. İşte bu da dünyada iken yaşadıkları ülkelerden sürgün edilmelerine, Ahiret'te de kendileri için hiç kurtuluşu olmayan cehennem azabının hazırlanmasına sebep olmuştur. Bu, hiç şüphesiz Allah'a karşı gelenlerin hak ettikleri bir cezadır; bu ceza ise hiç tahmin edemeyecekleri ve hiç kurtuluş yolu bulamayacakları kadar şiddetli bir cezadır.

5 İkinci ayetin tefsirinde de açıkladığımız gibi, Medine'de ikamet etmekte olan Yahudiler, müşriklerin ve münafıkların yardım vaadine güvenerek Hazreti Peygamber'in Medine'yi terketmeleri için verdiği emirlere ve yaptığı uyarılara karşı gelmişler ve kalelerine sığınarak Müslümanlarla savaşmayı göze almışlardı. Ne var ki müşriklerden ve münafıklardan bekledikleri yardım gelmeyince, Hazreti Peygamber'in emrine uymaktan başka kurtuluş olmadığını anlamışlar ve Medine'yi terketmeye karar vermişlerdir. Ancak Medine'yi terk etmeden önce evlerini ve eşyalarını Müslümanlara bırakmamak için evlerini kendi elleriyle yıkmışlar, eşyalarından yükleyebildiklerini de develere yükleyerek yanlarında götürmeyi uygun bulmuşlardı. Onlar kendi evlerini yıkarken, Müslümanlar da onları bir an evvel Medine'den sürgün etmek için onların evlerini yıkıyorlar, bahçelerinde bulunan hurma ağaçlarının bir kısmını kesip bir kısmını da yerinde bırakıyorlardı. Buhârî (*Sahih,* IV. 23; VI. 58), Müslim (*Sahih,* III. 1366), Tirmizî (*Sünen,* V. 408), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 36), İbn Mâce (*Sünen,* II. 196) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 8, 52)'in naklettikleri bir haberde açıklandığı üzere İbn Ömer (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.), Beni Nadir Yahudilerinin hurma ağaçlarını kestirdi ve yaktırdı. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ, *"Hurma ağaçlarından her neyi kesmiş yahut kesmeyip kökleri üzerinde dikili bırakmışsanız, o da Allah'ın izniyle ve fasıkları rezil etmesi içindir."* ayetini indirdi.". Müfessirlerin açıkladıklarına göre Hazreti Peygamber, Yahudilere ait hurma ağaçlarının yakılıp kesilmesini emredince, Yahudiler: "Ey Muhammed! Sen, alemi fesattan men ettiğin halde şimdi kendin yaş ağaçları kesip yakıyorsun." diye bağırmışlar ve Müslümanların içlerinde bir şüphe ve tereddüt uyandırmaya çalışmışlardı. İşte Allah Teâlâ da bu şüpheyi gidermek ve Beni Nadir'e cevap olmak üzere bu ayetini indirmiş ve bu hurmaların, Allah'ın izniyle ve Yahudilere ceza olmak üzere kesildiğini haber vermiştir. Tirmizî (*Sünen,* V. 408) tarafından nakledilen başka bir haberde ise, İbn Abbas, ayet-i kerimede geçen *lîne* kelimesinin hurma anlamına geldiğini söylemiş, *"Fasıkları rezil etmesi içindir."* ibaresi hakkında da şu açıklamayı yapmıştır: "Müslümanlar,Yahudilerden kalelerini terk etmelerini istediler; kendilerine de hurmaları kesmeleri emrolundu. Bu ise, onların içini burktu. Bunun üzerine: "Bu hurmaların bir kısmını kestik, bir kısmını bıraktık. Hazreti Peygamber'e, kestiklerimizden dolayı sevabımızın, terk ettiklerimizden dolayı da günahımızın olup olmadığını soracağız." dediler. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ bu ayet-i kerîmeyi inzal buyurdu.". Ayet-i kerimeden de açıkça anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ, hurmalardan bir kısmının kesilip yakılmasını, bir kısmının da yerinde bırakılmasını tasvip etmiştir. Zira bunun kendi izniyle gerçekleştiğini ve bunda Müslümanlar için herhangi bir vebal bulunmadığını, fakat gerçekleştirilen bu işin, Allah'a, Peygamberi'ne ve Kitaplarına muhalefet edenleri rezil ve rüsvay etmek için yapıldığını haber vermiştir.

وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ
يَّشَآءُ ۚ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ
وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَآءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ ۚ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُونَ ۚ
﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْاِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً
مِّمَّآ اُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُّوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۚ
﴿٩﴾ وَالَّذِينَ جَآءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي
قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَآ اِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

6 Allah'ın, onların mallarından Resulüne verdiği ganimete, siz ne at koşturdunuz, ne de sürdünüz. Fakat Allah, Peygamberleri'ni dilediği kimselere musallat eder. Allah, her şeye kadirdir.

7 Allah'ın, şehir halkının mallarından Resulüne verdiği ganimetler de, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın diye, Allah'a, Resul'e, yakınlara, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalan yolculara aittir. Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

8 Keza bu ganimetler, yurtlarından ve mallarından atılmış, Allah'tan bir lütuf ve hoşnutluk arayan, Allah'a ve Resulünün dinine yardım eden muhacir fakirlere aittir. İşte asıl doğru olanlar da bunlardır.

9 Muhacirler gelmezden önce Medine'yi yurt edinenler ve imanı kalplerine sindirmiş olanlar, kendilerine Hicret edenleri severler; onlara verilen şeylerden dolayı içlerinde bir hasedlik hissetmezler; kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendilerinden önce tutarlar. Kim nefsinin mal hırsından korunursa, işte asıl kurtuluşa erenler bunlardır.

10 Onlardan sonra gelenler de derler ki: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla; iman edenlere karşı kalplerimizde bir hasetlik yaratma. Rabbimiz! Şüphe yoktur ki sen, çok şefkatli, çok merhametlisin.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Medine'de ikamet eden, fakat Müslümanlara karşı müşriklerle ve münafıklarla işbirliği yapan Yahudi Nadir oğullarının Medine'yi terk edip gitmek yerine Hazreti Peygamber'le savaşmayı göze almaları üzerine evlerinin ve kalelerinin yıkılması, hurmalarının kesilip yakılması ve Şam tarafına sürgün edilmeleri gibi başlarına gelen dünyevi azap ile, Ahiret'te görecekleri şiddetli cehennem azabını haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, herhangi bir savaş halinde düşmanlardan alınan ganimet mallarıyla sulh halinde alınan ve fey de-

nilen malların hükümlerini ve özelliklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6 Allah'ın, onların mallarından Resulüne verdiği ganimete, siz ne at koşturdunuz ne de sürdünüz. Fakat Allah, Peygamberleri'ni dilediği kimselere musallat eder. Allah, her şeye kadirdir.

7 Allah'ın, şehir halkının mallarından Resulüne verdiği ganimetler de içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın diye, Allah'a, Resul'e, yakınlara, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalan yolculara aittir. Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

6 Allah Teâlâ, bu ayetinde, Nadiroğullarının Medine'den sürülmelerinden sonra geride kalan ve ganimet olarak Müslümanların eline düşen malların hükmünü açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey Müslümanlar! Allah'ın Nadiroğullarından Peygamberi'ne bıraktığı mallar fey olarak ona aittir. Zira orada, sizinle Nadiroğulları arasında bir savaş veya dövüş vuku bulmadı ve siz, savaş yapmak için düşmana karşı ne at koşturdunuz ne de deve sürdünüz. Belki Nadiroğullarının oturduğu bölge ile sizin aranızda iki millik bir mesafe vardı ve siz bu yolu yürüyerek oraya gittiniz ve gittiğiniz zaman da Nadiroğulları evlerini çoktan yıkıp gitmişlerdi. Bu konuyla ilgili olarak Buhârî (*Sahih,* VI. 58), Müslim (*Sahih,* III. 1376), Tirmizî (*Sünen,* IV. 216), Nesâ'î (*Sünen,* VII. 132) ve Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 127) tarafından nakledilen bir haberde de Ömer İbnu'l-Hattab (ra) şöyle demiştir: "Nadiroğullarının malları, Allah'ın kendi Resulüne fey olarak tahsis ettiği şeylerdendir. Müslümanların at koşturarak, deve sürerek ve savaşarak elde ettikleri ganimetlerden değildir. Bu itibarla Nadiroğullarının malları Resulullah'a aitti ve Resulullah, ailesinin bir senelik masraflarını ondan ayırdığı gibi, geri kalanını da Allah yolunda savaş hazırlığı olarak atlara ve silahlara sarf ederdi.".

Şunu da bilmek gerekir ki Allah, hudutsuz kudretiyle Peygamberleri'ni düşmanlarından dilediği kavmin üzerine musallat eder de o kavim, savaş yapmadan veya karşı koymadan teslim olur veya yurdundan sürülüp atılır. Nitekim Nadiroğulları da müşriklerden ve münafıklardan gelecek yardıma güvenerek Hazreti Peygamber'in sürgün emrine karşı çıkmış, fakat beklediği yardımı göremeyince ülkelerini terkedip gitmişlerdir. İşte bu, Allah Teâlâ'nın Nadiroğulları hakkındaki takdiridir. Allah, hiç şüphesiz, her şeye kadirdir.

7 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, Medine'den sürülen Yahudi Nadiroğullarına veya kafir herhangi bir şehir halkına ait malların, savaş yapmadan Müslümanlara intikal etmesi halinde, bu malların fey olarak Hazreti Peygamber'e ait olduğunu beyan ettikten sonra, bu ayetinde malların zenginlerin eline geçip de onlar arasında elden ele dolaşan bir devlet olmaması için, Hazreti Peygamber'in tasarrufuna tahsis olunduğunu zikretmiş, ayrıca bu malda hakkı bulunanları açıklamıştır. Bu açıklamaya göre savaş yapmadan veya sulh yolu ile ele geçirilen bütün ganimetler - ki bu ganimetlere fey denilmiştir - beş gruba ayrılmaktadır. Buna göre bu mallar 1) Allah'a ve Peygamberi'ne, 2) Peygamberi'nin yakınlarına,3) Yetimlere, 4) Düşkünlere 5) Yolda kalmışlara verilir. Kısacası Allah Teâlâ'nın fey olarak Peygamberi'nin tasarrufuna tahsis ettiği bu maldan, Hazreti Peygamber, kendi yakınlarının nafakasını ayırdıktan sonra, geride kalanını, lüzum gördüğü miktarlarda diğer hisse sahiplerine dağıtır. Müfessirlerin de açıkladıkları gibi Hazreti Peygamber'in yakınları, Haşimoğullarından ve Abdu'l-Muttaliboğullarından olan akrabalarıdır. Anasını babasını kaybetmiş ve öksüz kalmış yetimler, yiyecek bir lokma ekmek bulamadığı için dilenmek durumuna düşmüş miskinler, yurduna veya evine dönmesini sağlayacak parayı bula-

mayan yolcular, Hazreti Peygamber'in tasarrufuna tahsis olunan ganimet veya feyden pay alacak olan ihtiyaç sahipleridir. Ayrıca Hazreti Peygamber, bunlara paylarını taksim ettikten sonra, geride kalan miktarı da savaş hallerinde ve devlet için yapılan diğer masraflarda kullanırdı.

Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'e tahsis olunan feyden hisse alacak olanları açıkladıktan sonra, hisse sahiplerine hitap ederek Hazreti Peygamber'in kendilerine feyden verdiği hisseyi hoşnutlukla kabul edip almalarını, almaları men edilen şeyleri almak hususunda da direnmemelerini ve Allah'tan korkmalarını emretmiştir. Bilinen bir gerçektir ki Resulullah (sas.)'in emir ve nehiyleri, Allah'ın emir ve nehiyleri gibidir. Kim Rasulullah (sas.)'in emir ve nehiylerine uyarsa, Allah'ın emir ve nehiylerine uymuş olur. Nitekim Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 80. ayetinde aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Her kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Her kim de yüz çevirirse, biz seni onlara bekçi olarak göndermedik."*. Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih*, VIII. 142) ve Müslim (*Sahih*, II. 975; IV. 1830)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Size bir şeyi emrettiğim zaman, gücünüzün yettiği kadar onu yapınız; sizi bir şeyden de nehyettiğimde, onu terk ediniz.".

[8] Keza bu ganimetler, yurtlarından ve mallarından atılmış, Allah'tan bir lütuf ve hoşnutluk arayan, Allah'a ve Resulünün dinine yardım eden muhacir fakirlere aittir. İşte asıl doğru olanlar da bunlardır.

[9] Muhacirler gelmezden önce Medine'yi yurt edinenler ve imanı kalplerine sindirmiş olanlar, kendilerine Hicret edenleri severler; onlara verilen şeylerden dolayı içlerinde bir hasetlik hissetmezler; kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerinden önce tutarlar. Kim nefsinin mal hırsından korunursa, işte asıl kurtuluşa erenler bunlardır.

[10] Onlardan sonra gelenler de derler ki: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla; iman edenlere karşı kalplerimizde bir hasetlik yaratma. Rabbimiz! Şüphe yoktur ki sen, çok şefkatli, çok merhametlisin.".

8 Allah Teâlâ, savaş yapmadan veya sulh yolu ile ele geçirilen ve fey denilen ganimetlerin taksimini beyan ettikten sonra, Hazreti Peygamber dışında zikredilen ve akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlardan ibaret olan dört kısım kimseleri tavsif etmiş ve bunların, fakirler, muhacirler, yurtlarından ve mallarından sürülüp çıkarılan, Allah'ın fazlını ve hoşnutluğunu isteyen, Allah'a ve Resulünün dinine yardım eden ve bu halleriyle asıl doğru olma vasfını kazanan kimseler olduklarını açıklayarak ganimetlerin bu fakir Muhacirler'e ait olduğunu zikretmiştir.

9 Bu ayetinde de Allah Teâlâ, yurtlarından ve mallarından sürülüp çıkarılan fakir Muhacirler'e yardım ellerini uzatıp onları seven ve mallarını onlarla paylaşan Ensar'ı methetmiş ve şöyle buyurmuştur: Bunlar, müşrikler tarafından yurtları olan Mekke'den çıkarılan muhacirler gelmezden önce, Medine'yi yurt edinip oraya yerleşmiş olan ve kalplerinde Allah ve Resulü sevgisiyle onlara olan imanlarını pekiştiren kimseler olup, Mekkeli müşrikler tarafından Mekke'den sürülüp memleketlerine göçeden muhacirlere yardım ellerini uzattıkları ve onların her çeşit müşkillerini halletmeye yöneldikleri için Ensar adıyla tanınan müminlerdir. Bunlar, memleketlerine gelip yerleşen Muhacirler'e karşı içlerinde büyük sevgi besledikleri gibi, onlara feyden hisse verilmesine veya herhangi bir meselede onların öne alınmalarına karşı içlerinde hasetlik veya kıskançlık hissetmezler. Kendileri ihtiyaç içinde bulunsalar ve bir şeye son derece muhtaç olsalar bile, onlar, yine de Muhacirler'e öncelik verirler ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Onların bu halleri, İnsân suresinin 8. ayetinde zikredilen kimselerin hallerini andırır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İçlerinin çekmesi-*

ne rağmen, yiyeceklerini yoksula, yetime ve esire yedirirler.". Şu da bir gerçektir ki kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte felaha ve başarıya ulaşacak olanlar bunlardır. Müslim (*Sahih,* IV. 1996) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 160; 191)'in Cabir İbn Abdullah'tan (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Zulümden sakınınız; çünkü zulüm, kıyamet gününün zulmetleridir. Şuhh (hırs veya cimrilik) tan da korununuz; çünkü şuhh (hırs veya cimrilik), sizden evvelki milletleri helak etmiş, onları kendi kanlarını dökmeye ve kendilerine haram olan şeyleri helal saymaya sevk etmiştir.". Ayet-i kerimede zikri geçen *şuhh* kelimesi, müfessirlerin açıkladıklarına göre, hırs ve buhl veya cimrilik manalarında da kullanılan bir kelimedir; ancak aralarında bir fark vardır; o da şuhh'un buhl veya cimrilikten daha şiddetli olmasıdır. Yine bir açıklamaya göre şuhh, insanın elinde olmayan bir şeye karşı haris olup onu elde etmeye çalışması; buhl veya cimrilik ise, elinde bulunan bir şeyi elden çıkarmak istememesidir.

10 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde Muhacirun ve Ensar'ı tavsif ettikten sonra, bu ayetinde, feyden nasibi olan üçüncü bir tabakayı vasfetmiştir ki bu tabaka, Muhacirun ve Ensar'ın ardından gelen ve onlara güzel bir şekilde tabi olan diğer Müslümanlardır. Nitekim Allah Teâlâ, bu tabakayı Tövbe suresinin 100. ayetinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Muhacirler'den ve Ensar'dan (İslam yolunda) yarışanların öncüleriyle, onlara güzellikle tabi olanlardan Allah hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır...".* Ancak burada bir hususa da işaret etmek gerekir ki bazı müfessirler, Muhacirun ve Ensar'ın ardından gelen üçüncü tabakanın, Hazreti Peygamber'in son zamanlarında iman ve Hicret etmiş Müslümanlar olduklarını ileri sürmüşlerdir. Büyük çoğunluk ise, bunların Muhacirun ve Ensar'dan sonra kıyamet gününe kadar gelecek olan ve ilk Müslümanlara güzellikle ittiba eden bütün Müslümanlar olduklarını söylemişlerdir. İşte Muhacirun ve Ensar'ın ardından gelen ve onlara güzellikle tabi olan bu Müslümanlar, hem kendileri için hem de ilk Müslümanlar için Allah'tan af ve mağfiret dilerle ve derler ki: Rabbimiz! Bizim ve bizden önce gelip geçmiş Muhcirun ve Ensar'dan olan mümin kardeşlerimizin günahlarını bağışla. Kalplerimizde, mümin kardeşlerimize karşı bir kin veya hasetlik bırakma. Hiç şüphe yoktur ki sen müminlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlisin..

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نَافَقُوا يَقُوْلُوْنَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ
مَعَكُمْ وَلَا نُطِيْعُ فِيْكُمْ اَحَدًا اَبَدًا ۙ وَاِنْ قُوْتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿١١﴾ لَئِنْ
اُخْرِجُوْا لَا يَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ ۡ وَلَئِنْ قُوْتِلُوْا لَا يَنْصُرُوْنَهُمْ ۡ وَلَئِنْ نَّصَرُوْهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ۣ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ
﴿١٢﴾ لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِيْ صُدُوْرِهِمْ مِّنَ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ جَمِيْعًا اِلَّا فِيْ
قُرًى مُّحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَّرَاۗءِ جُدُرٍ ۭ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيْدٌ ۭ تَحْسَبُهُمْ جَمِيْعًا وَّقُلُوْبُهُمْ شَتّٰى ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا
يَعْقِلُوْنَ ۚ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيْبًا ذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطٰنِ اِذْ
قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ ۚ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنِّىْ بَرِيْۗءٌ مِّنْكَ اِنِّىْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ
اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا الظّٰلِمِيْنَ ۚ ﴿١٧﴾

11 (Ey Muhammed!) Şu münafıklık edenleri görmüyor musun? Kitap ehlinden inkâr eden Yahudilere diyorlar ki: "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılacak olursanız muhakkak biz de sizinle beraber çıkarız. Size karşı hiç kimseye itaat etmeyiz. Sizinle savaşırlarsa, mutlaka size yardım ederiz.". Allah şahitlik eder ki onlar muhakkak yalancıdırlar.

12 Onlar gerçekten çıkarılsalar, münafıklar onlarla beraber asla çıkmazlar; onlarla savaşılsa, onlara asla yardım etmezler. Onlara yardım etseler bile, arkalarını dönüp kaçarlar; sonra da kendilerine bir daha yardım edilmez.

13 Şu bir gerçektir ki sizin, onların kalplerine yerleşmiş olan korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir. Bu da, onların anlamayan bir kavim olmaları dolayısıyladır.

14 Sizinle toplu olarak değil de ancak surlarla çevrilmiş kasabalarda, yahut duvarların arkasında dövüşürler. Kendi aralarındaki kavgaları ise serttir. Sen onları birlik sanırsın; kalpleri dağınıktır. Bu da onların, akıllarını kullanmayan bir kavim olmaları dolayısıyladır.

15 O Yahudilerin durumu, yaptıklarının akibetini tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için çok acı bir azap vardır.

16 O münafıkların durumu da insana "İnkâr et!" diyen, o inkâr edince de, "Ben senden uzağım; ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." diyen şeytanın durumu gibidir.

17 Böylece her ikisinin de akibetleri, içinde daimi kalacakları cehennem ateşi olmuştur. Bu, zalimlerin cezasıdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Medine'de ikamet etmekte olan Yahudi Nadiroğullarının, önce müşrik ve münafıkların yardım vaatlerine güvenerek Müslümanlarla savaşmak pahasına da olsa, Medine'den çıkmamak hususundaki direnişlerini, ancak bekledikleri yardımın gerçekleşmemesi üzerine evlerini ve kalelerini yıkarak Medine'den sürgün edilişlerini, geride bıraktıkları mallarının da fey olarak Hazreti Peygamber'e kalışını ve fey veya ganimet mallarının hükümlerini ve bu malların Müslümanlar arasında taksim edilişini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, zahiren Medineli Ensar'dan olan, fakat içlerini dolduran nifak sebebiyle münafıklardan sayılan birtakım kimselerin Yahudilerle giriştikleri yakın ilişkileri ve onlarla tesis ettikleri samimi dostluğu zikretmiş ve münafıkların en belirgin özelliklerini ve Müslümanlar karşısındaki durumlarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

11 (Ey Muhammed!) Şu münafıklık edenleri görmüyor musun? Kitap ehlinden inkâr eden Yahudilere diyorlar ki: "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılacak olursanız, muhakkak biz de sizinle beraber çıkarız. Size karşı hiç kimseye itaat etmeyiz. Sizinle savaşırlarsa, mutlaka size yardım ederiz.". Allah şahitlik eder ki onlar muhakkak yalancıdırlar.

12 Onlar gerçekten çıkarılsalar, münafıklar onlarla beraber asla çıkmazlar; onlarla savaşılsa, onlara asla yardım etmezler. Onlara yardım etseler bile, arkalarını dönüp kaçarlar; sonra da kendilerine bir daha yardım edilmez.

13 Şu bir gerçektir ki sizin, onların kalplerine yerleşmiş olan korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir. Bu da, onların anlamayan bir kavim olmaları dolayısıyladır.

14 Sizinle toplu olarak değil de ancak surlarla çevrilmiş kasabalarda yahut duvarların arkasında dövüşürler. Kendi aralarındaki kavgaları ise serttir. Sen onları birlik sanırsın; kalpleri dağınıktır. Bu da onların, akıllarını kullanmayan bir kavim olmaları dolayısıyladır.

[15] O Yahudilerin durumu, yaptıklarının akıbetini tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için çok acı bir azap vardır.

[16] O münafıkların durumu da, insana "İnkâr et!" diyen, o inkâr edince de, "Ben senden uzağım; ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." diyen şeytanın durumu gibidir.

[17] Böylece her ikisinin de akibetleri, içinde daimi kalacakları cehennem ateşi olmuştur. Bu, zalimlerin cezasıdır.

11 Müfessirlerin de işaret ettikleri gibi, Allah Teâlâ bu ayetinde, Peygamberi'nin ve diğer Müslümanların dikkatlerini, Abdullah İbn Ubeyy İbn Selul, Abdullah İbn Nebtel ve Rufa'a İbn Zeyd gibi Medine ehlinden münafıklık eden bazı kimseler üzerine çekmiştir. Ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak zikredilen bir haberde de açıklandığına göre, Kureyza Yahudilerinden bazı kimseler Müslüman olmuşlardı. Ancak bunların arasında münafık olanlar da vardı. Hazreti Peygamber, Nadiroğullarına Medine'yi terk etmelerini emredince, bu münafıklar onlara gelmişler ve: "Eğer yurdunuzdan çıkarılacak olursanız, andolsun ki biz de sizinle beraber çıkarız." demişlerdi. İşte bundan sonra da bu ayet nazil olmuştur. Allah Teâlâ bu ayetinde, münafıkların başlıca özelliklerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Münafıklık eden şu kimselerin, kitap ehlinden olup da Medine'de ikamet etmekte olan kafir Yahudilere neler söylediklerini hiç işitmiyor musun? Onlara diyorlar ki: Ey Yahudiler! Hiç endişeniz olmasın ki, eğer Müslümanlar, sizi Medine'den sürgün etmeye kalkışır ve siz de çıkıp giderseniz, biz de sizinle birlikte bu ülkeyi terkeder ve çıkar gideriz. Sizin aleyhinize olacak şekilde hiçbir kavme itaat etmeyiz ve bu hususta onlarla anlaşma yapmaya kalkışmayız. Eğer Müslümanlar sizinle savaşmaya karar verir ve silahlarıyla üzerinize gelirlerse, şunu iyi bilin ki biz de sizin yanınızda yer alır ve sizinle birlikte onlara karşı savaşırız.

Şu var ki o münafıklar, Yahudilerle birlikte ülkelerini terk edip çıkmak hususunda yaptıkları vaaatlerinde olsun yahut onların safında yer alıp Müslümanlara karşı onlarla birikte savaşa katılmak hususundaki vaaatlerinde olsun yahutta Yahudilerin aleyhine olacak şekilde başkalarına itaat etmemek hususundaki vaaatlerinde olsun, hepsinde de yalan söylemektedirler; çünkü onlar yalancıdırlar ve Allah buna şahitlik eder.

12 Eğer Yahudiler, Medine'den gerçekten çıkarılacak olsalardı, o münafıklar onlarla birlikte Medine'yi asla terk etmezler ve onlarla birlikte Medine'den asla çıkmazlardı. Keza Müslümanlar, Medine'yi terketmek istemeyen Yahudilerin üzerine silahlarıyla saldırmış olsalardı, münafıklar onlara yardım etmiş olmak için Müslümanlarla savaşı göze alıp onların karşısına asla çıkmazlardı; her şeyi göze alıp Müslümanlarla savaşmak için onların karşısına çıkmış olsalar bile, kısa bir süre sonra arkalarını dönüp kaçarlar ve kendilerine de bir daha yardım edilmezdi. Bundan sonra da Allah, hem Yahudileri hem de münafıkları zafere ulaştırmak yerine, onlara mağlubiyet acısını tattırır ve onları rezil ve rüsvay ederdi. Nitekim Allah Teâlâ, bu manayı teyit eden Enfâl suresinin 23. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Allah, onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, onlara elbette duyururdu. Eğer onlara duyursaydı, (onlarda hayır olmadığı için) onlar, yine yüz çevirip dönerlerdi."*. Filhakika Kur'an-ı Kerim'in bu haberleri, haber verildiği şekilde gerçekleşmiş, Medine'den sürgün edilen Nadiroğulları Medine'den çıkıp gittikleri halde, münafıklar yerlerini terk etmedikleri gibi Müslümanların savaşa girişikleri Beni Kureyza Yahudilerine ve Hayber ehline de yardım etmek için onların safında yer almamışlardır. Bununla beraber Allah Teâlâ'nın müminlere vaat ettiği zafer gerçekleşmiş ve kısa bir süre içinde Arap Yarımadası Yahudilerden tamamıyla temizlenmiştir.

13 Daha sonra Allah Teâlâ, gerek münafıkların gerekse Yahudilerin birbirlerine yardım etmemelerinin ve düşman olarak bildikleri Müslümanlara karşı savaşa girmemelerinin sebebini zikretmiş

ve bunun, kalplerine yerleşmiş Müslüman korkusu olduğunu açıklamıştır. Filhakika münafıkların ve Yahudilerin Müslümanlara karşı kalplerini dolduran korku o derece şiddetli idi ki bunun yanında Allah korkusu bile yok denecek kadar az kalırdı. Nitekim Allah Teâlâ, bu çeşit insanların bir benzerini Nisâ suresinin 77. ayetinde zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine "Ellerinizi savaştan çekin, namazı dosdoğru kılın ve zekatı verin!" denilen kimseleri görmüyor musun? Üzerlerine savaş yazılıp farz kılınınca, içlerinden bir grup, insanlardan Allah'tan korkar gibi korkmaya, hatta daha çok korkmaya başlarlar..."*. Oysa onlar, Allah'ın geniş ilmini ve hudutsuz kudretini bilmiş olsalardı, O'nun, kendisinden korkulmaya daha layık bir İlah olduğunu anlarlar ve davranışlarını buna göre düzenlerlerdi.

14 Nitekim Yahudiler ve özellikle Nadiroğulları, Müslümanlarla hiçbir zaman açıktan açığa ve yüzyüze savaşmamışlar; fakat daima duvarlar arkasında ve surlarla çevrilmiş kasabalarda savaşa girmişler, bu çeşit savaşları da Müslümanlardan kurtulmak için göze almışlardır. Bu kafir Yahudi topluluklarının kendi aralarında biribirlerine karşı olan düşmanlıkları ise, çok daha serttir. Onlar, toplu olarak göründükleri zaman, birlik içinde oldukları sanılırsa da aslında kalpleri son derece dağınıktır ve birbirinden farklı olup ihtilaf içindedirler. Bu da onların, akıllarını kullanmayan ve gerektiği gibi düşünmeyen bir kavim olmalarındandır.

15 İşte Yahudi Nadiroğullarının bu durumu, bazı müfessirlerin görüşüne göre, Medine civarında ikamet eden ve Hicret'in 20. ayının başlarında Hazreti Peygamber tarafından Şam tarafına sürgün edilen Kaynukaoğullarının yahut diğer bir görüşe göre, ikinci hicri senede Bedir Gazvesi'nde perişan edilen ve yaptıklarının kötü akibetini tatmış olan Kureyşli müşriklerin durumu gibidir. Bu, onların dünyada iken küfürleri yüzünden gördükleri bir cezadır. Ahiret'te ise hiç şüphesiz onlar için bundan çok daha acı bir azap vardır.

16 Yukarıdaki bir ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, kitap ehlinden inkâr eden Yahudi Nadiroğullarına "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılacak olursanız, muhakkak biz de sizinle beraber çıkarız: Sizinle savaşırlarsa, mutlaka size yardım ederiz ve sizin safınızda biz de savaşırız." diyen münafıkların durumu da, şeytanın durumu gibidir. Nitekim münafıklar, Medine'de ikamet etmekte olan Yahudi Nadiroğullarına böyle bir yardım vaadinde bulunmuş olmakla beraber, oturdukları bölge müslümanlar tarafından muhasara edilip o bölgeden sürgün edilmeleri gerçekleşince, münafıklar da Yahudilerden uzaklaşmışlar ve onlara verdikleri yardım vaadinden dönmüşlerdir. İşte onların bu durumu, insana "Allah'ı inkâr et!" diyen şeytanın durumu gibidir. Şeytan da, dünyada iken peşini bırakmadığı insanı yoldan çıkarıp küfre götürmek için her çareye başvurur; o insanı küfür yoluna soktuktan sonra da yolunu ondan ayırıp onunla olan ilişkisini keser ve "Benim seninle herhangi bir ilişkim olamaz; zira ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." der.

17 İşte böyle bir durumda, hem insanı küfre yönlendiren şeytanın akıbeti, hem de şeytana uyarak küfre yönelen insanın akıbeti, içinde ebediyen kalacakları cehennem ateşidir. Bu ateş, küfürleriyle nefislerine zulmedenlerin cezasıdır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾
وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِىٓ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ
وَأَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۖ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾

18 Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Her nefis, yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun. Şüphe yoktur ki Allah, yapmış olduğunuz şeylerden hakkıyla haberdardır.

19 Allah'ı unutan ve bu yüzden de Allah'ın kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte asıl fasık olanlar bunlardır.

20 Cehennem ehliyle cennet ehli bir değildir. Asıl kurtuluşa erenler de cennet ehlidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, münafıkların ve Yahudilerin hallerini beyan ettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde müminlere hitap ederek, emirlere uymanın ve nehiylerden sakınmanın bir gereği olmak üzere takvayı ve cennet yolunu açmak üzere dünyada salih ameller işlemeyi, cehennem ehlinin amellerinden de sakınmayı emretmiş, ayrıca cennet ve cehennem ehlini tavsif ederek asıl kurtuluşa erecek olanların cennet ehli, asıl fasık olanların da cehennem ehli olduklarını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

18 Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Her nefis, yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun. Şüphe yoktur ki Allah, yapmış olduğunuz şeylerden hakkıyla haberdardır.

19 Allah'ı unutan ve bu yüzden de Allah'ın kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte asıl fasık olanlar bunlardır.

20 Cehennem ehliyle cennet ehli bir değildir. Asıl kurtuluşa erenler de cennet ehlidir.

18 Allah Teâlâ, müminlere hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Allah'ı ve Resulünü tasdik edenler! Ey müminler! Allah'ın emrettiklerini yapın, nehyettiklerinden de uzak durun ve O'nun ıkabından korkun. Her nefis veya her insan, kıyamet gününe hazırlık olmak üzere ne gibi salih amel-ler işlediğine ve hangi kötü amellerden uzak kaldığına baksın ve kendini kontrol etsin. Allah'tan korkun. Şunu iyi bilin ki Allah, iyi veya kötü işlemiş olduğunuz bütün amellerden hakkıyla haberdardır; hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

19 Allah'ın emirlerini terkedip nehiylerini de yapan ve böylece Allah'ı unutmuş olan, bu yüzden de Allah'ın kendilerini kendilerine unutturduğu kimselerden olmayın. Şunu iyice bilin ki kıyamet günü hüsrana uğrayıp helak olanlar, dünyada iken Allah'ın emrettiği salih amelleri işlemeyip nehyettiği kötü amellerin peşine düşen ve böylece Allah'ın itaatinden çıkmış olan kimselerdir. İşte fasık olup ebediyen cehennemde kalacak olanlar da bunlardır. Allah Teâlâ, bu manayı teyit eden Münâfikûn suresinin 9. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın (ve O'nu size unutturmasın). Kim bunu yaparsa, işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır."*.

20 Şunu da bilin ki kıyamet günü, fazilet ve derece yönünden Allah Teâlâ'nın koyduğu açık ve kesin hüküm gereğince, cehennem ehliyle cennet ehli bir ve aynı değildir. Cennet ehli dünyada iken Allah Teâlâ'nın emir ve nehiylerine uyarak salih ameller işlemeleri ve kötü amellerden de uzak durmaları sebebiyle kurtuluşa eren ve ebediyen cennet nimetlerinden faydalanacak olan mümin kimselerdir. Cehennem ehli ise dünya hayatında Allah'ın zikrini unutarak şeytana uyan ve onun gösterdiği yolda nefsinin şehevi arzularını tatmin etmeye yönelerek kendilerine o kötü akibeti hazırlayan bedbahtlardır. Bu bakımdan cennet ehliyle cehennem ehlinin bir ve aynı olmaları mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim'de, bu manayı teyit eden pek çok ayet vardır. Allah Teâlâ, Câsiye suresinin 21. ayetinde, buna benzer bir manada şöyle buyurmuştur: *"Yoksa kötülükleri işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde, kendilerini, iman eden ve salih amel işleyen kimselerle bir tutacağımızı mı zannediyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar."*. Allah Teâlâ, Gâfir (Mümin) suresinin 58. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Kör ile gö-*

ren, iman edip salih amel işleyenlerle kötülük eden bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz.". Keza Sad suresinin 28. ayeti de aynı manada gelmiştir: *"Yoksa, iman edenleri ve salih amel işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yahutta Allah'tan korkanları, kötülük işleyenler gibi mi tutacağız"?* Zikrettiğimiz bu ayet meallerinden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki insanlar cennete girmek ve onun nimetlerinden ebediyen faydalanabilmek için dünya hayatında salih ameller işlemek, buna karşılık cehenneme götürecek amellerden uzak durmak zorundadırlar.

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهٗ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ؕ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿٢٢﴾
هُوَ اللّٰهُ الَّذِىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ؕ سُبْحَانَ
اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ؕ يُسَبِّحُ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٤﴾

[21] Biz bu Kur'an'ı bir dağ üzerine indirseydik, onun, Allah korkusundan baş eğip parça parça olduğunu görürdün. Biz bu misalleri, insanlara, belki düşünürler diye veriyoruz.

[22] O, kendisinden başka İlah olmayan Allah'tır. Gaybı ve hazır olanı bilendir. O, Rahmân'dır; Rahim'dir.

[23] O, kendisinden başka İlah olmayan Allah'tır. Hükümdardır; Mukaddestir; selamdır; güvenlik verendir; gözetip koruyandır; daima galip; istediğini yaptıran ve büyüklükte eşi olmayandır. Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

[24] O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nu tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, hak yoldan sapmış olan münafıkların ve Yahudilerin hallerini açıkladıktan ve mümin kullarına takvayı emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, yüce bir mürşit, bir imam ve bir hidayet edici olarak Kur'an'ın azametini zikretmiş ve bu Kitabın, bir dağ üzerine indirilmesi halinde, onun aklı olup da Kur'an'ı anlayabilecek bir gücü bulunsaydı, Allah korkusundan parça parça olduğu görülürdü ki insanların da bundan ibret alıp akıllarını kullanmaları ve yüce sıfatlarıyla Allah'tan korkup O'nu daima tesbih etmeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[21] Biz bu Kur'an'ı bir dağ üzerine indirseydik, onun, Allah korkusundan baş eğip parça parça olduğunu görürdün. Biz bu misalleri insanlara, belki düşünürler diye veriyoruz.

[22] O, kendisinden başka İlah olmayan Allah'tır. Gaybı ve hazır olanı bilendir. O, Rahmân'dır; Rahim'dir.

[23] O, kendisinden başka İlah olmayan Allah'tır. Hükümdardır; Mukaddestir; Selamdır; güvenlik verendir; gözetip koruyandır; daima galip; istediğini yaptıran ve büyüklükte eşi olmayandır. Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

[24] O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En

güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nu tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

21 Allah Teâlâ, Kur'an'ın azametini belirterek değerinin ne derece büyük olduğunu açıklamış ve onun bu yüce değeri karşısında bütün kalplerin huşu duyması ve onda yer alan vaat ve vaidler karşısında ona bağlanarak takip edeceği yolu onunla belirlemesi gerektiğini beyan etmiştir. Filhakika ayet-i kerimede de açık bir şekilde ifade edildiği gibi, eğer Allah Teâlâ, dağı da insan gibi aklı ve düşüncesi olan bir varlık olarak yaratmış olsaydı ve Kur'an'ı da onun üzerine indirseydi, içinde yer alan ayetlerin ışığı altında dağ, Allah'ın azametine boyun eğer ve korkusundan paramparça olurdu. Gerçek böyle olduğu halde insanoğlu neden sahibi olduğu aklını kullanıp düşünmez ve Kur'an'ı görüp okuduğu halde kalbi Allah korkusundan titremez? İşte bu ve benzeri misaller, bütün insanların akıllarını kullanıp düşünmeleri ve Allah'ın azameti karşısında O'ndan korkup huşu duymaları için verilmiştir. Ne var ki insan, kendisine akıl ve düşünce verilmiş olmasına rağmen, yine de Kur'an'dan öğüt almak ve onun ışığı ile yolunu aydınlatmak yerine, ondan yüz çevirmiş ve zaman zaman yalanlamaya bile kalkışmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Ra'd suresinin 31. ayetinde de bu gerçeği zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Eğer Kur'an, onunla dağlar yürütülseydi, yahut arz parçalansaydı yahut ölüler onunla konuşturulsaydı, (bir mucize isteyen kafirler, ona yine de inanmazlardı)..."* Allah Teâlâ, böyle bir mucizeyi, Bakara suresinin 73-74. ayetlerinde de zikretmişti. Yahudiler, kendi aralarından birini öldürmüşler, sonra da suçu biribirlerinin üzerine atmışlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara, öldürülen adamın bir uzvunu, onun bedenine vurmalarını emretmiş, onlar vurunca da ölü adam, gözleri önünde dirilmiş ve tabii olarak kendisini kimin öldürdüğünü de onlara haber vermiştir. Bu hadise, büyük bir mucize olarak Yahudilerin gözleri önünde cereyan etmiş olmasına rağmen, onların kalpleri yine taşlaşmış ve hatta taştan daha sert bir hale gelmiştir. İşte Allah Teâlâ, Bakara suresinin 74. ayetinde bu hadiseye işaretle şöyle buyurmuştur: *"Fakat bundan sonra kalpleriniz taş gibi, yahut (taştan) daha sert bir şekilde tekrar katılaşmıştı.; halbuki içinden nehirler fışkıran, yarılıp sular çıkan, Allah korkusundan yuvarlanıp düşen ne taşlar vardır! Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir."*.

22 Allah Teâlâ, bazı misallerle Kur'an'ın hudutsuz yüceliğini beyan ettikten sonra, bu hudutsuz yüceliğin kaynağını belirtmek için kendi sıfatlarını ve güzel isimlerini zikretmiş ve bu yüce Kitab'ın, bu sıfatların ve güzel isimlerin sahibi olan Allah'tan geldiğini haber vermiştir. İşte O Allah, öyle bir Allah'tır ki kendisinden başka İlah yoktur.

O, *Âlimu'l-gaybı ve'ş-şehâde*'dir: Gaybi ve hazır olan her şeyi veya görülmeyen ve görülen her şeyi görür ve bilir. O'nun için gayb diye bir şey yoktur.

O, *Rahmân*'dır. Bütün alemleri, canlı cansız bütün varlıkları O yaratmış ve canlıların yaşayışlarını sürdürebilmeleri için onlara çeşit çeşit rızıkları vermiştir. Alemde var olan her şeyi kendi iradesiyle sevk ve idare eden de O'dur. İşte bütün bunlar, O'nun rahmet sahibi oluşunun bir neticesidir ve O'nun kendisini Kur'an-ı Kerim'de Rahmân sıfatıyla tanıtmasına vesile olmuştur. Bu bakımdan Rahmân ismi, Kur'an-ı Kerim'de, Allah ismi makamında özel bir isim olarak da kullanılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 110. ayetinde bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İster Allah diye çağırın, ister Rahmân diye çağırın; hangisiyle çağırırsanız, en güzel isimler O'nundur."*.

Allah, aynı zamanda *Rahim*'dir. O, Rahim sıfatıyla kulları hakkında son derece Adil ve Adil olduğu kadar da merhametlidir. Şu var ki Allah Teâlâ'nın Rahmân sıfatı, sadece kendisine has bir zat sıfatı olduğu halde, Rahim sıfatı, mahlukata da bahşedilmiş sıfatlardandır. Bu itibarla bir insanın ve-

ya bir hayvanın yavrularına olan yakınlıkları dolayısıyla Rahim sıfatının bir neticesi olarak çok merhametli oldukları zikredilebilirse de Rahmân sıfatıyla tavsif olunmaları mümkün değildir.

23 O, öyle bir Allah'tır ki kendisinden başka İlah yoktur. O, *Melik*'tir. Her şeyin yegane sahibi, hükümdarı ve mutasarrıfı yalnız O'dur. O, *Kuddus*'tür. Zatı, sıfatları ve fiilleri, zerre kadar da olsa herhangi bir noksanlıktan veya ayıptan münezzehtir. O, *Selam*'dır. Bütün mahlukata selameti veren O'dur ve kullarına zulmetmekten de münezzehtir.O, *Mümin*'dir. Kullarını her türlü eza ve cefadan emin kılan ve onlara güvenlik veren O'dur. O, *Muheymin*'dir. Hiçbir şey kendisinden gizli kalmaz. O, her şeye şahittir; her şeyi gizlisine varıncaya kadar görür ve bilir. Enâm suresinin 59. ayetinde de ifade edildiği gibi *"... hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin; yeryüzünün karanlıklarında hiçbir dane, hiçbir yaş ve kuru olmasın ki apaçık Kitap'ta bulunmasın"*. O, *Aziz*'dir. Hudutsuz kudretiyle daima galip ve kahirdir. O, *Cebbar*'dır. Cebr kökünden gelen cebbar kelimesi, kırığı onarmak ve eksiği gidermek manasına geldiği gibi, cebretmek veya zorlamak manasına da gelir. Buna göre Allah Teâlâ, *Cebbar*'dır; kullarından dilediğinin her türlü eksiğini tamamlar ve onların ihtiyaçlarını giderir. Onların işlerini düzeltir ve faydalarına olan tasarruflarda bulunur. O, *Mütekebbir*'dir. Kendisinden başka İlah olmaması itibariyle diğer varlıklardan çok büyük ve çok yücedir. Bu bakımdan Mütekebbir olan yalnız O'dur ve böyle olduğunu açık açık beyan etmek de yalnız O'na mahsustur. Buna karşılık bir insanın mütekkebbir olması, onun kibirlenmesi veya büyüklük taslaması manasına gelir ki bu, onun için bir utanç vesilesidir ve hiçbir zaman ona yaraşmaz. İşte bu vasıflarıyla Allah Teâlâ, her türlü noksan sıfatlardan ve müşriklerin O'na eş veya ortak koştukları her şeyden münezzehtir.

24 O *Halik*'tır. Halk kökünden gelen Halık kelimesi, fail vezninde takdir eden veya belirleyen manasına geldiği gibi yaratan, yahut yaratıcı manasına da gelir. Bu manada Allah Teâlâ, her şeyi önce şekil, büyüklük, küçüklük ve miktar yönünden takdir eden, sonra da takdirine uygun olarak yaratan yegane Halık'tır. O, aynı zamanda *Bari*'dir; *Musavvir*'dir. Yarattıklarını hiç yoktan icat eder ve icat ettiği varlığın suretini dilediği biçimde yaratır.

Allah Teâlâ'nın şanına ve izzetine layık en güzel isim ve sıfatlar O'nundur. Bu itibarla göklerde ve yerde bulunan her şey O'nu bu isim ve sıfatlarıyla tesbih ederler. Nitekim Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 44. ayetinde de bunu zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Yedi tabaka gök ve yer ile bunların içindekiler Allah'ı tesbih eder. O'nu ham dile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız.. O, Halim'dir; çok bağışlayıcıdır."*.

O, daima kuvvetli, galip ve kahir olduğu gibi, düşmanlarından da intikamını şiddetle alır. O, aynı zamanda hikmet sahibidir ve her şeyi kendi ilim ve iradesi dahilinde bir hikmete göre yapar.

Surenin son üç ayetinde zikredilen Allah Teâlâ'nın bu güzel isimleriyle sure sona ermiştir. Surenin tefsirine son verirken, Esma-i Hüsna (güzel isimler) ile ilgili sahih bir hadisi de burada zikretmekte fayda vardır. Buhârî (*Sahih*, VIII. 169), Müslim (*Sahih*, IV. 2063), Tirmizî (*Sünen*, V: 530), İbn Mâce (*Sünen*, II. 437) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 258, 267)'in Ebu Hureyre (ra)'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın 99 - yüzden bir eksik - ismi vardır. Kim bu isimleri sayarsa cennete girer.". Tirmizî, yine Ebu Hureyre'den gelen diğer bir rivayetinde aynı hadisi naklettikten sonra bu isimleri de zikretmiştir:

"Huva'llahu'llezî lâ ilâhe illâ hû, er-Rahman, er-Rahîm, el-Melik, el-Kuddûs, es-Selâm, el-Mu'min, el-Muheymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Mutekebbir, el-Hâlik, el-Bâri', el-Musavvir, el-Ğaffâr, el-Kahhâr, el-Vahhâb, er-Razzâk, el-Fettâh, el-Alîm, el-Kaabıd, el-Bâsıt, el-Hâfız, er-Râfi', el-Mu'ızz, el-Muzill, es-Semi',

el-Basîr, el-Hakem, el-Adl, el-Latîf, el-Habîr, el-Halîm, el-Azîm, el-Ğafûr, eş-Şekûr, el-Aliyy, el-Kebîr, el-Hafîz, el-Mukît, el-Hasîb, el-Celîl, el-Kerîm, er-Rakîb, el-Mucîb, el-Vâsi', el-Hakîm, el-Vedûd, el-Mecîd, el-Bâ'ıs, eş-Şehîd, el-Hakk, el-Vekîl, el-Kaviyy, el-Metîn, el-Veliyy, el-Hamîd, el-Muhsıyy, el-Mubdi', el-Mu'îd, el-Muhyî, el-Mumît, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Vâcid, el-Mâcid, el-Vâhıd, es-Samed, el-Kaadir, el-Muktedir, el-Mukaddem, el-Muahhar, el-Evvel, el-Âhır, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Vâliy, el-Mute'âliy, el-Berr, et-Tevvâb, el-Muntekım, el-Afuvv, er-Ra'ûf, Mâliku'l-Mulki, Zu'l-Celâli ve'l-İkrâm, el-Muksıt, el-Câmi', el-Ğaniy, el-Muğniy, el-Mâni', ed-Dârr, en-Nâfi', en-Nûr, el-Hâdî, el-Bedî', el-Bâkıy, el-Vâris, er-Raşîd, es-Sabûr.

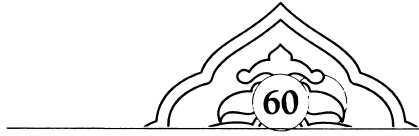

MÜMTEHINE SURESİ

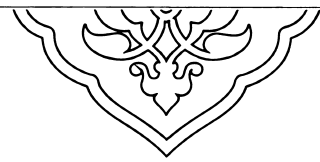

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 60. suresi olup 13 ayetten müteşekkildir. İmtihan eden kadın manasına gelen *Mümtehine* kelimesi, surenin 10. ayetinde yer alan ve Mekke'den Medine'ye Muhacir olarak gelen kadınların imtihan edilmeleriyle ilgili emirden alınan bir isimdir. Allah Teâlâ bu ayetinde müminlere hitap etmiş ve *"Mümin kadınlar, size Muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyin..."* buyurmuştur. Bu ayette zikredilen imtihan kelimesine dayanılarak sureye *Mümtehine* (imtihan eden kadın) adı verilmiş ve bu adla surenin tamamı murat edilmiştir. Surenin ikinci bir adı daha vardır ve o da *Mümtehane*'dir. *İmtihan edilen kadınlar* manasına gelen bu adla da ayet-i kerimede imtihana tabi tutulmaları emredilen mümin kadınlara işaret edilmiştir.

Bilindiği gibi Hazreti Peygamber, Hicret'in 6. yılında Umre yapmak için Medine'den çıkmış ve Mekke'ye giderken Hudeybiye denilen mevkide konaklamıştı. Ancak Hazreti Peygamber'in Mekke'ye gelmekte olduğunu haber alan Mekkeli müşrikler, onun savaş için geldiğini düşünerek ona karşı koymaya karar vermişler ve civar kabilelerden de yardım talebinde bulunarak onunla savaşı göze almışlardı. Ancak Hazreti Peygamber, niyetinin savaş değil Umre yapmak olduğunu müşriklere anlatması içi Hazreti Osman'ı bir heyetle Mekke'ye göndermiş, o da Hazreti Peygamber'in ve ashabının Mekke'ye geliş sebebini onlara anlatmıştı. Fakat müşrikler buna inanmamışlar ve savaş hazırlıklarını sürdürdükleri gibi, Hazreti Osman'ı da serbest bırakmamışlardır. Çok geçmeden de onun müşrikler tarafından şehit edildiği söylentileri Müslümanlara kadar ulaşmış, bunun üzerine Hazreti Peygamber de Bey'atu'r-Rıdvan ile Müslümanlardan kanlarının son damlasına kadar müşriklerle savaşmak üzere söz almıştır. Müşrikler bunu haber alınca Hazreti Osman'ı hemen serbest bırakmışlar, ayrıca bir heyet göndererek Hazreti Peygamber'le bir antlaşma yapmışlardır. Hudeybiye adıyla bilinen bu antlaşmanın maddelerinden biri, Mekkeli bir kimse Müslüman olup Medine'ye kaçacak olursa, velisinin isteği üzerine geri verilecek fakat Medineli bir Müslüman Mekke'ye sığınacak olursa, o geri verilmeyecektir. İşte önemi çok büyük olan bu hüküm, Mümtehine suresinin yukarıda zikrettiğimiz 10. ayetindeki *"Mümin kadınlar, size muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyin..."* İlahî emirle iptal edilmiştir.

Bu konuyla ilgili olarak cereyan eden bir hadise de, surenin nüzul sebebi olarak kabul edilmiştir.

Siyer ve Megazi kitaplarında da açıklandığı gibi, Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında Hudeybiye Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Hazreti Peygamber ve ashabı umre yapmadan Medine'ye dönmek zorunda kalmışlardı. Ancak müşriklerin, geçen zaman içinde antlaşma hükümlerine riayet etmemeleri, Hazreti Peygamber'i, buna kesin bir hal çaresi bulma düşüncesine yöneltmiş ve neticede en iyi çarenin Mekke'nin Fethi olduğuna karar vermiş, ashabına da bu kararını bildirmişti. Ancak Hazreti Peygamber Mekke'ye bir sefer yapmayı düşündüğü ve bunu ashabına da haber verdiği zaman, sahabilerden Hatib İbn Ebi Beltea (ra) adındaki bir zat, Mekkeli bazı müşriklere bir mektup yazmış ve bu mektubunda, Hazreti Peygamber'in Mekkelilere karşı bir savaş hazırlığında bulunduğunu haber vermiş, mektubu da Kureyşli bir kadınla Mekkeli müşriklere göndermişti. Bu kadın, daha önceleri Mekke'den Medine'ye gelen ve Hazreti Peygamber'i görerek ona, efendilerinin Bedir günü gittiklerini, hepsinin öldürüldüğünü, kendisinin de yalnız ve ihtiyaç içinde kaldığını anlatan, bunun üzerine Hazreti Peygamber'in de onu Muttaliboğullarına göndererek onunla ilgilenmelerini emrettiği, onların da giydirip kuşattıkları ve yiyeceğini temin ettikleri bir kadındı. İşte Hatib İbn Ebi Beltea, bu kadını bularak Mekkeli müşriklere yazdığı mektubu götürmesi için ona vermiş, ayrıca eline bir miktar da para sıkıştırmıştı. Ne var ki kadının Medne'den ayrılışından kısa bir süre sonra da Allah Teâlâ, gizli bir şekilde icra edilen bu olaydan Peygamberi'ni de haberdar etmişti.

Buhârî (*Sahih,* VI. 60), Müslim (*Sahih,* IV. 1941) Tirmizî (*Sünen,* V. 409), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 44) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 79; 105)'in Ali İbn Ebu Talib'ten (ra) naklettiklerine göre o, şunları anlatmıştır: "Resulullah (sas.), Zübeyr'i ve Mikdad'ı benimle birlikte gönderdi ve: "Hah bahçesine kadar gidin. Orada, üzerinde mektup bulunan bir kadın bulacaksınız. O mektubu çabuk kadından alın ve bana getirin." buyurdu. Biz, atlarımıza binerek hemen yola çıkıp bahçeye vardık ve gerçekten orada bir kadınla karşılaştık. Kadına: "Üzerinde bulunan mektubu hemen çıkar ve bize ver." dedik. Fakat kadın, bunu inkâr etti ve: "Benim yanımda hiçbir mektup yoktur." dedi. Biz: "Hayır; boşuna inkâr etme; Allah'ın Resulü yalan söylemez. Ya mektubu çıkarırsın ya da biz seni soyar ve mektubu alırız." dedik. Bunun üzerine kadın, mektubu saçlarının örgüsü arasından çıkardı ve bize verdi; biz de mektubu Resulullah (sas.)'e getirdik. Mektupta, Hatib İbn Ebi Belta tarafından bazı Mekkeli müşriklere yazılmış bir şeyler vardı ve Hazreti Peygamber'in bazı emirlerini haber veriyordu. Bunun üzerine Resulullah (sas.) Hatıb'ı getirtti ve ona mektubu göstererek "Ya Hatıb! Bu nedir?" diye sordu. Hatıb ise: "Ya Resulallah! Bana karşı acele etme. Ben, Kureyş içinde alakası bulunan bir kimseyim. Senin yanında bulunan Muhacirler'in Mekkelilerle akrabalıkları vardır ve Mekke'deki ailelerini ve mallarını onların sayesinde korurlar. Benim ise nesep yönünden Mekkelilerle hiçbir münasebetim olmadığı için ailemi ve malımı koruyacak bir gücümün olmasını istedim ve bu mektubu yazdım. Yoksa ben bunu ne bir küfür ne dinimden dönmek ne de İslam'dan sonra küfre rıza göstermiş olmak için yaptım.". Onun bu sözleri karşısında Resulullah (sas.): "Doğru söyler; ona hayırdan başka bir şey söylemeyin." buyurdu. Hazreti Ömer (ra) ise, dedi ki: "Ya Resulallah! Muhakkak ki o, Allah'a, Resulüne ve müminlere ihanet etmiştir. Beni bırak da boynunu vurayım.". Fakat Resulullah (sas.): "O Bedir ehlinden değil mi? Ne bilirsin, Allah'ın Bedir ehli hakkında bir bildiği vardır ki onlara dilediğinizi yapın, ben sizi mağfiret ettim." buyurdu. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, *Mümtehıne* suresinin ilk ayetlerini indirmiştir.". Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Mümtehıne suresi, Medenî surelerdendir ve 6. hicri senede, Hudeybiye Antlaşması'yla Mekke'nin Fethi arasında nazil olmuştur.

2. Mümtehine Suresinin Konusu

Cahiliye devrinde bir ve beraber yaşayan bir topluluğun, o topluluğa bir Peygamber'in gönderilmesinden sonra ona tabi olan ve onun peşinden giden Müslümanlarla ona karşı çıkan ve onunla mücadeleye girişen müşrikler arasındaki münasebetler, surenin başlıca ana konusu olmuştur. Önceleri Mekke'de beraberce yaşayan bu iki zıt topluluk, müşriklerin Hazreti Peygamber'e karşı çıkışlarını giderek sertleştirmeleri ve hatta onu öldürmeye kalkışmaları, Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret etmelerini ve ilerleyen zaman içinde müşriklerin daha da artan düşmanca tavırları, Mekke'nin Fethi'ni ve zaman zaman onlarla girişilen savaşları zorunlu kılmıştır

İşte bu sebepledir ki sureye, müminlerin, müşrikleri dost edinmekten men olunmalarıyla başlanmış ve sonra da bunun diğer sebepleri açıklanmıştır. Bu sebeplerin başında, müşriklerin Allah'a ve müminlere karşı olan düşmanlıkları ve bu düşmanlık sebebiyle hem Hazreti Peygamberi hem de müminleri, Allah'a iman etmiş olmaları dolayısıyla yurtlarından çıkarıp hicrete mecbur etmeleri yer almıştır. Ayrıca şu husus da açıkça beyan edilmiştir ki dostluk veya yakınlığın kıyamet günü hiç kimseye faydası dokunmaz. İnsan için faydalı olan yegane şey, iman ve salih ameldir. Bu sebepledir ki müminlerin, yakın akraba da olsalar, düşmanı olan hiçbir kafirle işbirliği yapmamaları gerekir. Onların bu konuda uymaları gereken en güzel örnek, kavminin inançsızlarına "Biz, sizden ve sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Biz sizin putlarınızı inkâr ediyoruz. Siz tek bir Allah'a iman etmedikçe, bizimle sizin aranızda ebedî olarak kin ve düşmanlık vardır." diyen İbrahim (as) ve onunla beraber olanlardır.

Allah Teâlâ, Müslümanları Allah'a ve O'nun Peygamberi'ne düşmanlık edenleri ve yurtlarından çıkaranları dost edinmekten men ettikten sonra, diğer bir gurubu bahis konusu etmiş ve bunların, din hususunda Müslümanlarla savaşmamaları ve onları yurtlarından çıkarmamaları halinde onlara karşı düşmanca tavırlar takınmaya gerek olmadığını, aksine onlara iyilik etmelerini ve onlara karşı adaletli davranmalarını, surenin son ayetlerinde de, Muhacir olarak gelen ve Hazreti Peygamber'e biat etmek isteyen mümin kadınların imtihana tabi tutulmalarını emretmiş ve biat şartlarını zikretmiştir. Sure, müminlerin Allah'ın gazap ettiği insanları dost edinmemeleri hususundaki uyarıyı tekrar eden ayetle sona ermiştir.

3. Mümtehine Suresinin Kendinden Önceki Haşr Suresiyle Bağlantısı

Mümtehine suresinin, kendinden önceki Haşr suresiyle en önemli bağlantısı, münafıkların Ehl-i Kitap'tan olan kafirleri dost edinip onlara yardım vaadetmeleri, Mümtehine suresinde ise müminlerin, kafirleri dost edinmekten men edilmeleridir.

Haşr suresinin girişinde de açıkladığımız gibi Müslümanların Uhud Savaşı'nda bozguna uğramaları üzerine, Medine'de ikamet eden Beni Nadir Yahudileri, Müslümanlara karşı Mekkeli müşriklerle bir antlaşma yapmışlar, Müslümanlarla olan antlaşmalarını da bozmuşlardı. Bunun üzerine Yahudilerin reisi Kab İbn Eşref, süt kardeşi Muhammed İbn Mesleme tarafından öldürülmüş, Hazreti Peygamber de Beni Nadir'in köylerini kuşatarak on gün içinde çıkıp gitmelerini emretmiştir. Ancak surenin 11. ayetinde de açıklandığı gibi bazı münafıklar Yahudilere destek olmuşlar ve "Sakın yurdunuzdan çıkmayın; eğer siz çıkacak olursanız, biz de sizinle beraber çıkarız. Sizinle savaşırlarsa, mutlaka size yardım ederiz ve biz de sizinle birlikte savaşırız." demişlerdir. Ancak daha sonraki ayet-i kerimelerde de açıklandığı gibi, Beni Nadir Yahudileri Medine'yi terk edip gitmiş olsalar bile, onlara yardım vadeden münafıklar, onlarla beraber çıkıp gitmemişler ve Müslümanlara karşı onların yanında savaşmamışlardır. İşte Haşr suresinde bu ana konu işlenirken, Mümtehine suresinin ilk ayetlerinde Allah Teâlâ müminleri, münafıklara benzememeleri için kafirleri dost edinmekten men etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ
الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي
تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١﴾
إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾
لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Ey iman edenler! Benim de düşmanım olan, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin; zira aranızdaki dostluğa istinaden onlara,

(Peygamber'e ait haberler) sızdırırsınız. Halbuki onlar, size gelen hakkı inkâr etmişlerdir. Peygamber'i ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiniz diye yurdunuzdan çıkarıyorlardı. Eğer benim yolumda cihad etmek ve benim hoşnutluğumu kazanmak için çıkmışsanız, onları dost edinmeyin. Zira dostluk sebebiyle onlara gizlice haber bildirmiş olursunuz. Ben, gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim. İçinizden her kim bunu yaparsa, hak yoldan sapmış olur.

2 Eğer onlar size üstün gelirlerse, size düşman olurlar. Ellerini ve dillerini kötülük etmek için size uzatırlar. Bir küfretseniz diye arzu duyarlar.

3 Kıyamet günü, ne akrabanız ve ne de evlatlarınız size hiçbir fayda sağlamayacak, Allah, onlarla sizin aranızı ayıracaktır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

Surenin girişinde zikrettiğimiz Ali İbn Ebu Talib'in (ra) bir haberinden de öğrenildiği üzere Resulullah (sas.), sahabilerden Hatıb İbn Ebu Belta'nın yazıp Mekkeli müşriklere götürmesi için bir kadına verdiği mektubu bulup getirmeleri için Ali İbn Ebu Talib (ra) ile bazı kimseleri görevlendirmiş, onlar da Medine ile Mekke arasında Hah Bahçeleri denilen bir mevkide kadını yakalayarak mektubu elinden almışlar ve Hazreti Peygamber'e getirmişlerdir. Hazreti Peygamber, mektubu yazan Hatib İbn Ebu Belta'yı ve onu Mekkeli müşriklere götürme işini üzerine alan kadını sorguya çekmiş, her ikisinin de meşru sayılabilecek sebeplerle bu işi yaptıkları kanaatına varınca da onları serbest bırakmıştır. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ bu surenin ilk ayetlerini ve sonra da diğer ayetleri indirmiştir. Bu ilk ayetlerinde şöyle buyurmuştur:

1 Ey iman edenler! Benim de düşmanım olan, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin; zira aranızdaki dostluğa istinaden onlara, (Peygambere ait haberler) sızdırırsınız. Halbuki onlar, size gelen hakkı inkâr etmişlerdir. Peygamber'i ve sizi, Rabbinizolan Allah'a iman ettiniz diye yurdunuzdan çıkarıyorlardı. Eğer benim yolumda cihad etmek ve benim hoşnutluğumu kazanmak için çıkmışsanız, onları dost edinmeyin. Zira dostluk sebebiyle onlara gizlice

haber bildirmiş olursunuz. Ben, gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim. İçinizden her kim bunu yaparsa, hak yoldan sapmış olur.

2 Eğer onlar size üstün gelirlerse, size düşman olurlar. Ellerini ve dillerini kötülük etmek için size uzatırlar. Bir küfretseniz diye arzu duyarlar.

3 Kıyamet günü, ne akrabanız ve ne de evlatlarınız size hiçbir fayda sağlamayacak, Allah, onlarla sizin aranızı ayıracaktır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

1 Allah Teâlâ, bu ayetinde müminlere hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Allah'a ve Resulü (sas.)'e iman edip onları tasdik edenler! Benim düşmanım olup bana karşı koyan ve sizin de düşmanınız olan kimseleri kendinize dost ve yardımcı edinmeyin. Onları kendinize dost edindiğiniz takdirde, Resulullah (sas.)'e ve size ait olup aranızda gizli kalması gereken haberleri bu dostluğa dayanarak onlara aktarır, sonra da aleyhinize zuhur edecek kötü durumlarla karşılaşırsınız. Bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ, Allah'a ve Peygamberi'ne düşman olan ve İslam dinine karşı mücadele etmeyi görev edinen müşrikleri ve diğer kafirleri dost edinmeyi değil, fakat onlara düşman olmayı ve gerektiği anda onlarla savaşmayı emretmiştir. Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde bu manada gelmiş pek çok ayet vardır. Allah Teâlâ, Mâide suresinin 51. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları kendinize dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. İçinizden her kim onları dost edinirse, o onlardandır. Allah, şüphesiz, zalim kimseleri doğru yola iletmez."*. Bu ayet-i kerimenin ne derecede şiddetli bir tehdidi ihtiva ettiği açıkça anlaşılmaktadır. Yine aynı surenin 57. ayetinde de aynı manayı görmek mümkündür. Allah Teâlâ, bu ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden olup da dininizi alay konusu ve oyuncak edinenleri ve kafirleri dost edinmeyin. Eğer (gerçekten) iman etmiş kişiler iseniz, Allah'tan korkun."*. Nisâ suresinin 144. ayeti de şöyledir: *"Ey iman edenler! Müminleri bırakıp da kafirleri dost edinmeyin. (Yoksa onları dost edinip de) Allah için kendi aleyhinize apaçık bir delil mi yapmak istiyorsunuz"?* Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 28. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Müminler, müminleri bırakıp da kafirleri dost edinmesinler. Kim bunu yaparsa, hiçbir şeyde Allah'tan yardım göremez. Ancak kafirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız müstesna. Allah, (böylece) sizi kendisinden sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır."*.

Allah Teâlâ, müminleri, Allah'a ve Peygamberi'ne karşı düşmanlık edip onları açık açık inkâr etmekten çekinmeyen kafirleri dost edinmekten kesinlikle men ettikten sonra, bu men etmenin en önemli iki sebebini zikretmiştir ki bunlardan birincisi, Allah katından Peygamberi vasıtasıyla getirilen hakkı, yani Kur'an'ı ve Kur'an içinde yer alan ilahi hidayeti inkâr etmeleri, ikincisi de Allah'ın Peygamberi'ni ve ona tabi olan müminleri, sırf Allah'a iman ettikleri için yurtları olan Mekke'den sürgün etmeleridir. Nitekim Hacc suresinin 40. ayetinde bu husasa işaret edilerek şöyle buyurulmuştur: *"Onlar, sırf "Rabbimiz Allah'tır." dedikleri için, haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır..."*. Keza Burûc suresinin 8. ayetinde de aynı manayı görmek mümkündür. Bu ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"O kafirler, (müminlerden) sırf Aziz ve Hamid olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar."*.

Daha sonra Allah Teâlâ, müminlerin kafirleri dost edinmemeleri hususunda onları teşvik eden beyanlarına yer vermiş ve bu cümleden olarak şöyle buyurmuştur: Eğer benim yolumda cihat etmek ve benim hoşnutluğumu kazanmak için çıkmışsanız öyle yapın ve ve benim düşmanlarımı dost edinmeyin. Bunu yapmanız zaten mümkün değildir. Çünkü onlar benim düşmanım oldukları kadar sizin de düşmanlarınızdır ve sizi yurdunuzdan ve mallarınızdan çıkarıp uzaklaş-

tıran da onlardır. Allah Teâlâ'nın müminleri düşmanlarından uzaklaşmaya ve onları dost edinmemeye teşvik eden diğer bir beyanı da onları dost edinmekle, aralarında bir muhabbetin bulunduğunu gizli de olsa onlara haber vermeyi aynı zamanda Hazreti Peygamber'in ahvalini yine gizli bir şekilde onlara anlatmayı mümkün kılar ki bu da müminler için kabul edilebilecek bir davranış değildir. Zira onlar, davranışlarını veya Allah düşmanlarına karşı içlerinde besledikleri sevgiyi ve dostluğu ne şekilde gizlerlerse gizlesinler, bunu Allah Teâlâ'dan asla gizleyemezler. Zira O, kullarının gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. İşte bu sebepledir ki her kim, Allah düşmanlarını kendisine dost edinecek olursa, o kimse Allah'ın hak olan yolundan sapmış olur; bu ise insan için kendisini Allah'ın azabından kurtaramayacağı çok kötü bir akıbettir.

2 Allah Teâlâ müminlerin, Allah ve Peygamber düşmanlarını dost edinmelerine engel teşkil edecek diğer bazı hususları daha zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Eğer o Mekkeli Allah düşmanları, siz kendilerini dost edinmiş olsanız bile size üstün gelecek ve sizi ele geçirecek olurlarsa, size en ileri derecede düşman kesilerek ellerini ve dillerini size her türlü kötülüğü yapmak için kullanırlar; bir taraftan da sizin, kendileri gibi Allah düşmanı olup O'nu inkâr etmenizi temenni ederler. Onların içlerinde sizin için besleyebilecekleri zerre kadar da olsa sevgi diye bir şey yoktur.

3 Bu ayet-i kerimelerin nüzul sebebi olarak bilinen Hatib İbn Ebu Beltea gibi Mekkeli müşrikler arasında yakın akrabaları bulunduğu için müminlerden bazı kimselerin onlara karşı dostluk gösterisinde bulunmaları kendilerine hiçbir fayda sağlamaz. Başka bir ifadeyle, ne akrabaları ne de evlatları, kendilerini kurtarmak için Allah düşmanlarını dost edinmek suretiyle işlemiş oldukları günahın cezasından onları kurtaramaz. Hiç şüphesiz Allah, kıyamet günü müminlerle Allah düşmanlarının arasını ayıracak ve herkesi, cennet ve cehennemden hak ettikleri yere koyacaktır. Zira Allah, kimin ne yaptığını en iyi görüp bilendir ve kulları hakkında hüküm verecek olan da yalnız O'dur. Müslim (*Sahih,* I. 191), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 532) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 119, 268)'in naklettiklerine göre Enes İbn Malik (ra) şöyle demiştir: Bir adam, ya Resulallah! Babam nerededir? diye sordu. Resulullah (sas.): Ateştedir, buyurdu. Bunun üzerine adam, arkasını dönüp giderken, Resulullah (sas.) onu çağırdı ve: "Muhakkak ki benim babam da senin baban da ateştedir." buyurdu.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ ۚ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن
دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرٰهِيمَ
لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ
﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ
فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

[4] İbrahim'in, babasına söylediği "Senin için Allah'tan mutlaka mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek bir şeyi savmaya gücüm yetmez." sözü dışında, İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Biz, si-

zin putlarınızı inkâr ediyoruz. Siz, tek bir Allah'a iman etmedikçe bizimle sizin aranızda ebedi olarak kin ve düşmanlık belirmiştir. Rabbimiz! Sana tevekkül ettik; sana yöneldik. Dönüş sanadır.".

5 "Rabbimiz! Bizi, inkâr edenlerle deneme ve bizi bağışla. Şüphesiz daima galip ve hikmet sahibi olan sensin.".

6 Gerçek olan şu ki onlarda sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü uman kimseler için uyulacak güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, bilsin ki Allah, onun imanına muhtaç değildir; hamd olunmaya layıktır.

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, müminlere hitap ederek, Allah'ın ve Allah'a inanan müminlerin düşmanı olan, Allah katından onlara gelen hakkı inkâr eden, Peygamberi'ni ve müminleri Allah'a iman ettikleri için yurtlarından sürgün eden kafirleri dost edinmemelerini emrettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, inançsız kavimlerine *"Biz sizden ve sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Biz, sizin putlarınızı inkâr ediyoruz. Siz, tek bir Allah'a iman etmedikçe bizimle sizin aranızda ebedî olarak bir kin ve düşmanlık vardır."* diyen İbrahim de (as) ve ona tabi olan ashabında müminlerin uymaları gereken güzel bir örnek olduğunu haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

4 İbrahim'in, babasına söylediği "Senin için Allah'tan mutlaka mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek bir şeyi savmaya gücüm yetmez." sözü dışında, İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Biz, sizin putlarınızı inkâr ediyoruz. Siz, tek bir Allah'a iman etmedikçe bizimle sizin aranızda ebedî olarak kin ve düşmanlık belirmiştir. Rabbimiz! Sana tevekkül ettik; sana yöneldik. Dönüş sanadır.".

5 "Rabbimiz! Bizi inkâr edenlerle deneme ve bizi bağışla. Şüphesiz daima galip ve hikmet sahibi olan sensin.".

6 Gerçek olan şu ki onlarda sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü uman kimseler için uyulacak güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, bilsin ki Allah, onun imanına muhtaç değildir; hamd olunmaya layıktır.

4 Allah Teâlâ müminlere hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Allah'a ve Resulüne iman eden müminler! Şunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın ki Halilu'r-Rahman (Rahman'ın Dostu) İbrahim de (as) ve ona tabi olanlarda sizin için uyulması gereken çok güzel bir örnek vardır. Hani İbrahim ve tabileri, Allah'a inanmayan ve Allah'tan başka birtakım putları kendilerine İlah edinen kavimlerine demişlerdi ki: Allah'ı bırakıp birtakım putları kendinize İlah edindiğiniz için biz, hem sizden hem de sizin ibadet ettiğiniz putlardan çok uzağız. Bu itibarla bizim, sizinle ve sizin İlahlarınızla hiçbir ilişkimiz yoktur ve biz sizin bu İlahlarınızı açık açık inkâr ediyoruz. Siz, kendisinden başka İlah olmayan Allah'a tek bir İlah olarak iman etmedikçe aramızdaki kin ve düşmanlık sonsuza kadar devam edecektir. Onun içindir ki biz yalnız Allah'a güvenip dayandık ve yalnızca O'na yöneldik; çünkü dönüşümüz yalnız O'na olacaktır.

İşte bu sebepledir ki müminler, kafirlerden daima uzak kalmışlar ve onlarla yakın bir ilişkiye girmekten şiddetle çekinmişlerdir. Zaten Tövbe suresinin 113. ayetinde de açıklandığı gibi bir kavmin, küfrü dolayısıyla cehennemlik olduğu iyice anlaşıldıktan sonra, o kavmin kafirleri için Allah'tan af ve mağfiret dilemek, ne Peygamber'e ne de ona tabi olan müminlere asla yaraşmaz.

Ancak İbrahim'in (as) babasına söylediği *"Senin için Allah'tan mutlaka mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek bir şeyi savmaya gücüm yetmez."* sözü müstesnadır. Bu ayet mealinden de açıkça anlaşıldığı gibi İbrahim (as), babasının küfrüne rağmen Rabbinden onun için af ve mağfiret dilemiştir.Yine Tövbe suresinin *"İbrahim'in babası için af ve mağfiret dilemesi, sadece ona bunu vaat etmesindendir. Nitekim onun, Allah'ın bir düşmanı olduğu anlaşılınca ondan uzaklaşmıştır. Zaten İbrahim çok içli idi; çok yumuşak idi."* mealindeki 114. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi İbrahim'in (as), kafir olan babası için af ve mağfiret dilemesi, ona önceden bunu vaad etmesi sebebiyle idi. Filhakika Meryem suresinin 47. ayetinde onun bu vaadini açıkça görmek mümkündür. İbrahim (as), babası Azer'in, şirkine delalet eden ilahlarından hiçbir surette vazgeçmeyeceğini görünce ona şöyle demiştir: *"Sana selam olsun. Senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Zira O, bana çok lütufkar olmuştur."*. Bu, Necm suresinin 37. ayetinde de açıklandığı gibi İbrahim'in (as) çok vefakar bir yaratılışa sahip olmasından ileri geliyordu. O, verdiği sözü mutlaka yerine getiren bir kimse idi. Nitekim daha sonraları, babasına verdiği sözü de yerine getirmiş ve Şuarâ suresinin 86. ayetinde de açıklandığı gibi Rabbine yönelttiği niyazında *"(Rabbim!) babamı da bağışla; o, şüphesiz sapıklardan biriydi."* demiştir. Ancak babasının bir Allah düşmanı olduğunu ve hiçbir surette iman etmeyeceğini anlayınca da ondan yüz çevirmiş ve çok içli, çok yumuşak ve çok dua ve niyazda bulunan bir kimse olmasına rağmen, babası için bir daha istiğfarda bulunmamıştır.

Buhârî (*Sahih,* II. 98; V. 208) ve Müslim (*Sahih,* I. 54)'in naklettiklerine göre, Said İbnu'l-Museyyib'in babası şunları anlatmıştır: "Ebu Talib'e ölüm yaklaşınca Resulullah (sas.) onun yanına geldi ve orada Ebu Cehil ile Abdullah İbn Ebu Ümeyye İbnu'l-Muğire'yi buldu. Resulullah (sas.): Ey Amca! *Lâ İlâhe İllâllah* kelimesini söyle ki bununla Allah katında senin lehine şehadet edeyim dedi. Bunun üzerine Ebu Cehil ve Abdullah İbn Ebu Ümeyye buna karşı çıkarak: Ya Ebâ Talib! Abdu'l-Muttalib'in dinini terk mi ediyorsun? dediler. Resulullah (sas.), o sözü amcasına arz etmeye devam ederken, diğerleri de kendi sözlerini ona tekrer ediyorlardı. Neticede Ebu Talib, onların söylediği son söze uydu ve kendisini kasdederek "O, Abdu'l-Muttalib'in dini üzeredir." dedi ve *Lâ İlâhe İllâllah* demekten çekindi. Bunun üzerine Resulullah (sas.): İyi bil! Allah'a yemin ederim ki nehyolunmadığım sürece, senin için Allah'tan mağfiret dileyeceğim." dedi. Fakat çok geçmeden, Aziz ve Celil olan Allah *"Kendilerinin cehennem ehlinden oldukları iyice belli olduktan sonra, yakın akraba da olsalar, müşrikler için (Allah'tan) af ve mağfiret dilemek, ne Peygamber için ne de müminler için yapılacak iş değildir."* ayetini, Ebu Talib ile ilgili olarak da, *"(Ey Muhammed!) Sen, sevdiğin kimseye hidayet edemezsin; fakat Allah dilediğine hidayet eder. O, hidayete layık olanları daha iyi bilir."* mealindeki Kasas suresinin 56. ayetini indirdi.".

Tirmizî (*Sünen,* V. 281)'nin naklettiği başka bir haberde de Ali İbn Ebu Talib şunları anlatmıştır: Bir adamın müşrik olan ana ve babası için Allah'tan mağfiret dilediğini işittim. Ona: "Müşrik oldukları halde anan ve baban için mağfiret mi diliyorsun?" dedim. Bunun üzerine adam: "İbrahim de müşrik olan babası için mağfiret dilemedi mi?" cevabını verdi. Ben de bu hadiseyi Nebi (sas.)'e zikrettim; bundan sonra *"... müşrikler için Allah'tan af ve mağfiret dilemek, ne Peygamber için ne de müminler için yapılacak iş değildir."* ayeti nazil oldu.

5 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, İbrahim'in (as) ve tabilerinin Allah düşmanı olan kavimlerine *"Biz sizden ve sizin Allah'an başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız..."* diyerek kafirlere olan kin ve düşmanlıklarını beyan ile Allah'a nasıl tevekkül ettiklerini haber verdikten sonra, bu ayetinde, İbrahim (as) ve ashabının Rablerine yöneltikleri bir duayı zikretmiştir ki bu dualarında İb-

rahim (as) ve ashabı, bir görüşe göre, Rabbimiz! Onları bizim üzerimize musallat etme; eğer onlar bize musallat olurlar ve bize galip gelirlerse, kendilerinin hak üzere olduklarını zannederler demişlerdir. Diğer bir görüşe göre de şöyle dua etmişlerdir: Rabbimiz! Ne onlar vasıtasıyla ne de kendi katındakiler vasıtasıyla bize azap etme. Eğer bize azap edecek olursan, bizim hakkımızda "Eğer bunlar hak üzere olsalardı, böyle bir azabı görmezlerdi." derler.

6 Allah Teâlâ, daha önceki ayetinde buyurduğu *"...İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır..."* sözünü tekit etmek için bu ayetinde de *"İbrahim ve ashabında, sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü uman kimseler için uyulacak güzel bir örnek vardır."* buyurmuştur. Bu tekit, şu gerçeği açıkça ortaya koymuş olmaktadır ki bunda Müslümanlar için İbrahim (as) ve ashabını örnek almaya ve onların yolundan gitmeye apaçık bir teşvik vardır ve dolayısıyla Allah'tan ve Ahiret azabından korkan her insanın onları örnek alması ve onların yolundan gitmesi gerekir. Her kim onları örnek almaz da onların yolundan yüz çevirirse bilsin ki Allah, böylelerinin muhalefetinden müstağni olup daima hamd olunmaya layıktır.

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً ۭ وَاللّٰهُ قَدِيْرٌ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۷ لَا يَنْهٰىكُمُ
اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِيْنَ ۝۸ اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ قٰتَلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَاَخْرَجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ وَظٰهَرُوْا عَلٰٓى
اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۹

[7] Belki Allah'ın, sizinle onlardan düşman olduğunuz kimseler arasına bir sevgi koyması mümkündür. Allah, buna kadirdir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[8] Allah, din hususunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara karşı adaletli davranmaktan sizi men etmiyor. Şüphesiz Allah, adil davrananları sever.

[9] Allah, sizi ancak din hususunda sizinle savaşan, yurdunuzdan çıkaran ve çıkarılmanıza yardım eden kimselerle dost olmaktan men ediyor. Kim onlarla dost olursa, işte asıl zalim olanlar onlardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, inançsız kavimlerine *"Biz sizden ve sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Biz, sizin putlarınızı inkâr ediyoruz. Siz, tek bir Allah'a iman etmedikçe bizimle sizin aranızda ebedi olarak bir kin ve düşmanlık vardır."* diyen İbrahim de (as) ve ona tabi olan ashabında müminlerin uymaları gereken güzel bir örnek olduğunu haber verdikten ve Müslümanları bu yolda onlara tabi olmaya teşvik ettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, müminlerle kafirler arasındaki bu düşmanlığın, Allah'ın takdiri ile ortadan kalkabileceğini ve nefretin sevgiye, kızgınlığın dostluğa, ayrılığın birliğe dönüşebileceğini, ortadan kalkmaması gereken düşmanlığın ise ancak din hususunda olduğunu zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[7] Belki Allah'ın, sizinle onlardan düşman olduğunuz kimseler arasına bir sevgi koyma-

sı mümkündür. Allah, buna kadirdir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

8 Allah, din hususunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara karşı adaletli davranmaktan sizi men etmiyor. Şüphesiz Allah, adil davrananları sever.

9 Allah, sizi, ancak din hususunda sizinle savaşan, yurdunuzdan çıkaran ve çıkarılmanıza yardım eden kimselerle dost olmaktan men ediyor. Kim onlarla dost olursa, işte asıl zalim olanlar onlardır.

7 Mümkündür ki Allah, sizinle düşmanı olduğunuz Mekkeli müşrikler arasında bir yakınlık hasıl eder de birbirinize karşı olan nefretiniz sevgiye, düşmanlığınız da dostluğa dönüşür ve böylece aranızdaki kin ve nefret de ortadan kalkmış olur. Şüphesiz Allah bunu yapmaya kadirdir. Birbirine zıt, birbirinden ayrı ve farklı şeyleri birleştirmeye ve onları tek bir varlık haline getirmeye muktedirdir; hiçbir şey, dilediği anda O'nun bunu yapmasına engel olamaz. Allah Teâlâ, bu konuda Âl-i İmrân suresinin 103. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani (bir zamanlar birbirinize) düşman idiniz; kalplerinizi birleştirmişti de O'nun bu nimetiyle kardeş oluvermiştiniz. Keza bir ateş çukurunun tam kenarındaydınız da, sizi oradan kurtarmıştı..."* Enfâl suresinin 62-63. ayetlerinde de aynı manayı görmek mümkündür. Allah Teâlâ, bu ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer sana hile yapmak isterlerse, Allah elbette sana yeter; zira yardımıyla ve bütün müminlerle seni destekleyen ve kalplerini birleştiren O'dur. Sen, yeryüzünde bulunan şeylerin hepsini birden verseydin, kalplerini yine de birleştiremez din; fakat Allah, onları birleştirmiştir. Şüphesiz O, Aziz'dir; Hakim'dir."*.

Keza pek çok müşrik, gerek Hazreti Peygamber'in telkin ve tavsiyeleriyle gerekse çeşitli vesilelerle, atalarından görüp öğrendikleri ve sıkı sıkıya bağlı oldukları müşrik dinini terkedip Müslüman olmuş ve böylece diğer Müslümanlarla aralarında bulunan düşmanlık dostluğa dönüştüğü gibi birbirlerine karşı duydukları kin ve nefret de ortadan kalkmış, kalpleri sevgiyle dolmuştu.

İslam Tarihi'nden de bilindiği gibi Arapların çoğu, Mekke'nin Fethi'nden sonra Müslüman olmuştur. İslam'a olan bağlılıklarının sağlam ve kuvvetli oluşu, ilk Müslümanlarla olan bağlantılarını da kuvvetlendirmiş ve böylece kısa bir süre içinde İslami cihad ile gelişen ve genişleyen bir İslam devletinin zuhuruna vesile olmuştur.

Allah, hiç şüphesiz Gafur'dur; Rahim'dir. Kafirler, tuttukları küfür yolundan dönüp Allah'a tövbe ettikleri takdirde, onların geçmiş bütün günahlarını bağışlar; çünkü O, kulları hakkında çok merhametlidir.

8 Allah Teâlâ, bu ayetinde yine müminlere hitap ederek buyurmuştur ki: Din hususunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kafirlere iyilik etmenize ve onlara karşı adil davranmanıza mani hiçbir şey yoktur. Oysa Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde *"Benim de düşmanım olan, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin."* buyurmuş, ayrıca Allah düşmanı olarak zikrettiği kafirlerin dost edinilmelerine engel olacak iki önemli sebebe daha işaret etmiştir ki bunlardan birincisi, Allah katından Peygamberi vasıtasıyla getirilen hakkı, yani Kur'an'ı ve Kur'an içinde yer alan İlahî hidayeti inkâr etmeleri; ikincisi de Allah'ın Peygamberi'ni ve ona tabi olan müminleri, sırf Allah'a iman ettikleri için yurtları olan Mekke'den sürgün etmeleridir. Her ne kadar her iki ayette de bahis konusu edilenler Mekkeli müşrikler olsa bile, bahse konu olan bu iki grup arasında belirli bir fark vardır ve bu fark dolayısıyla müminler, bir grubu dost edinmekten men olunurlarken, diğer gruba iyilik etmekten ve onlara karşı adil davranmaktan men olunmamışlardır. İki grup arasındaki bu fark, bir grubun Allah'a ve Peygamberi'ne olan düşmanlıkları yanında, Allah'a iman ettikleri için müminleri yurtlarından çıkarmaları ve onlarla savaşa girmeleri, diğer grubun ise, müminler-

le savaşmamaları ve onları yurtlarından çıkarmaya kalkışmamalarıdır. İşte Allah Teâlâ, ayetinde bu ikinci grubu bahis konusu ederek, din hususunda müminlerle savaşmayan ve onları yurtlarından çıkarmayan kafirlere iyilik etmekten ve onlara karşı adaletli davranmaktan men etmediğini beyan etmiştir. Hadis kitaplarında, ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak zikredilen bazı haberlere rastlamak mümkündür. Buhârî (*Sahih,* VII. 71), Müslim (*Sahih,* II. 696), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I: 388) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 344347)'in naklettikleri bir haberden anlaşıldığına göre Ebu Bekir'in (ra) Kuteyle'den olan kızı Esma der ki: "Hudeybiye ile Mekke'nin Fethi arasındaki bir dönemde, müşrik olan annem Kuteyle, birtakım hediyelerle Medine'de beni görmeye gelmişti. Ben onu evime almaktan ve hediyelerini kabul etmekten çekindiğim için, Resulullah (sas.)'den fikrini sordum. Resulullah (sas.): Evet; annene ikram ve ihsanda bulun, buyurdu. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ, bu ayeti indirdi.".

9 Allah Teâlâ, müminlerin, din hususunda kendileriyle savaşmayan, onları yurtlarından çıkarmayan ve çıkarılmalarına yardım etmeyen kafirlere iyilik etmelerini ve onlara karşı adaletli davranmalarını emrettikten sonra, bu ayetinde, onların, iyilik etmekten ve adaletli davranmaktan men olundukları kafirleri açıklamış ve bunların, müminlerle savaşan, onları yurtlarından çıkaran ve çıkarılmalarına yardım eden kafirler olduklarını zikretmiştir. Zira bunlar, Allah'a, Allah'ın Peygamberi'ne ve onun Allah katından getirdiği hak dine düşman olan ve bu düşmanlıkları sebebiyle onları ortadan kaldırmak isteyen ve bunun için onlarla her fırsatta savaşan, kendileri savaşmasalar bile onlarla savaşan diğer kavimlere yardım eden kafirlerdir. Bunun içindir ki Allah Teâlâ, müminleri, surenin ilk ayetinde, hem kendisinin hem de müminlerin düşmanı olan böyle kimselerle dost olmaktan men etmiştir. Müminlerden her kim bu kafirleri dost edinmeye kalkışırsa, hem kendi nefsine hem de diğer müminlere zulmetmiş olur. İşte bu manada Allah Teâlâ, Mâide suresinin 51. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları kendinizi dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. İçinizden her kim onları dost edinirse, o onlardandır. Allah, şüphesiz, zalim kimseleri doğru yola iletmez."*.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ
مُؤْمِنَٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَءَاتُوهُم مَّآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا۟ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ
وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ ٱللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۖ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ شَىْءٌ مِّنْ أَزْوَٰجِكُمْ إِلَى
ٱلْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَـَٔاتُوا۟ ٱلَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَٰجُهُم مِّثْلَ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

[10] Ey iman edenler! Mümin kadınlar size Muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyin. Ne bu kadınlar o kafirlere helaldir ne de o kafirler bu kadınlara helal olur. Kafirlere, kadınlar için sarfettiklerini verin. O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde, onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kafir kadınlarla evlilik bağlarını tutmayın. Onlar için sarfettiğiniz mehiri isteyin; onlar da (kafir erkekler) sarfettikleri mehiri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür; aranızda O hükmeder. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

[11] Eşleriniz için sarfettiklerinizden bir şey (eğer onların dinden çıkmaları sebebiyle) kafirlere gider, siz de onlara galip gelirseniz ganimetten, eşleri giden erkeklere, sarfettikleri kadarını verin. İman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, hem Allah'ın hem de müminlerin düşmanı olan, Allah'a iman ettikleri için müminlerle savaşan ve onları yurtlarında çıkarmaya çalışan kafirlerle, küfürlerini terk etmemiş olsalar bile müminlere karşı kalpleri yumuşamış ve savaş fikrinden vazgeçmiş yahut küfrünü terk ederek müminlere yönelmiş Mekkelilerin, Medine'ye hicret etmiş Müslümanlarla münasebetlerini açıkladıktan ve müminlerin bunlara karşı nasıl bir muamele içinde bulunmaları gerektiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, iman ederek Mekke'den çıkıp gelen kadınların durumlarını bahis konusu etmiş ve bu kadınlara yapılabilecek muameleleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[10] Ey iman edenler! Mümin kadınlar size Muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyin. Ne bu kadınlar o kafirlere helaldir ne de o kafirler bu kadınlara helal olur. Kafirlere, kadınlar için sarfettiklerini verin. O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kafir kadınlarla evlilik bağlarını tutmayın. Onlar için sarfettiğiniz mehiri isteyin; onlar da (kafir erkekler) sarfettikleri mehiri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür; aranızda O hükmeder. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir; hikmet sahibidir.

[11] Eşleriniz için sarfettiklerinizden bir şey (eğer onların dinden çıkmaları sebebiyle) kafirlere gider, siz de onlara galip gelirseniz ganimetten, eşleri giden erkeklere, sarfettikleri kadarını verin. İman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının.

10 Surenin baş tarafında da açıkladığımız gibi Hazreti Peygamber ve ashabı, Hicret'in 6. yılında umre yapmak niyetiyle Medine'den çıkmışlar ve Mekke yolu üzerinde Hudeybiye denilen bir mevkide konaklamışlardı. Ancak Mekkeli müşrikler, Hazreti Peygamber'in kendileriyle savaşmak için geldiğini düşünmüşler ve civar kabilelerden de yardım isteyerek savaş hazırlığına başlamışlardı. Hazreti Peygamber, müşriklerin savaş için hazırlandıklarını öğrenince, niyetinin savaş değil Umre yapmak olduğunu müşriklere anlatması için Hazreti Osman'ı bir heyetle Mekke'ye göndermiş, o da Hazreti Peygamber'in ve ashabının Mekke'ye geliş sebebini onlara anlatmıştı. Fakat müşrikler buna inanmamışlar ve savaş hazırlıklarını sürdürdükleri gibi, Hazreti Osman'ı da serbest bırakmamışlardır. Çok geçmeden de onun müşrikler tarafından şehit edildiği söylentileri Müslümanlara kadar ulaşmış, bunun üzerine Hazreti Peygamber de Beyatu'r-Rıdvan ile Müslümanlardan kanlarının son damlasına kadar müşriklerle savaşmak üzere söz almıştır. Müşrikler bunu haber alınca Hazreti Osman'ı hemen serbest bırakmışlar, ayrıca bir heyet göndererek Hazreti Peygamber'le bir antlaşma yapmışlardır. İslam Tarihi'nde Hudeybiye Antlaşması adıyla bilinen bu antlaşma metninde yer alan maddelerden bir kaçı şöyle idi:

1) Müslümanlar, bu yıl Umre yapmadan Medine'ye geri dönecekler; Umre için ancak ertesi yıl Mekke'ye gelebilecekler ve üç günden fazla Mekke'de kalmayacaklardır.

2) Eğer bir Mekkeli müslüman olduğunu ileri sürerek Medine'ye Hazreti Peygamber'in yanına kaçacak olursa, bu kaçak hemen Mekke'ye iade edilecek, ancak bir Müslüman Mekke'ye sığınacak olursa, bu Müslüman Medine'ye iade edilmeyecektir.

3) İki taraf arasındaki barış süresi on yıl ola-

cak, iki taraftan birisi, herhangi bir kabile ile savaşa girerse, diğer taraf ona yardım etmekle yükümlü olmayacaktır.

Bu antlaşmada yer alan maddelerden en önemlisi hiç şüphesiz, antlaşmanın yapılmasından sonra erkek veya kadın, Müslüman olan bir kimsenin Mekke'den ayrılıp Medine'ye gitmesi ve Müslümanlara sığınması halinde, Müslümanlar tarafından onun Mekkeli müşriklere iade edilmesi idi. Müfessirlerin naklettiklerine göre, bu antlaşmanın imzalanması üzerine Ukbe İbn Ebi Muayt'ın kızı Ümmü Gülsüm, Müslüman olarak Hazreti Peygamber'e gelip sığınmıştı. Yanında iki de erkek kardeşi vardı. Bunun üzerine aileleri Hazreti Peygamber'e gelip üç kardeşi kendilerine teslim etmesini istemişler, Hazreti Peygamber ise, antlaşmadaki ilgili şartın erkekler hakkında olduğunu söyleyerek iki erkeği onlara teslim etmiş, Ümmü Gülsüm'u ise yanında tutmuştur. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ bu ayet-i kerimeyi indirmiştir. Ayet-i kerimede mümin kadınların Muhacir olarak gelmeleri halinde onların imtihan edilmeleri hususunda açık ve kesin bir emir vardır. Bu emir, Muhacir olarak gelen kadınların, gerçekten iman etmiş oldukları için müşrik ailelerinden kaçıp kurtulmak maksadıyla mı, yoksa kocalarının zulmünden kurtulmak maksadıyla mı geldiklerini anlamaya matuf bir emirdir. Zira bir kadın, mümkündür ki ya ailesi arasında kocasından zulüm gördüğü için onlardan kaçıp kurtulmak istemiştir; yahut aynı toprakta devamlı olarak kalmanın verdiği bir sıkıntısı vardır ve bu sıkıntıdan kurtulmak maksadıyla dinini değiştirmeyi bir fırsat sayarak hicret etmiştir; yahutta zihninde beslediği bazı düşünceler sebebiyle yaşadığı şehirden uzaklaşmak istemiştir. İşte bir kadının bunlara benzer sebeplerden birisi veya birkaçıyla Mekke'den ayrılıp Medine'ye gelmiş olması mümkündür. Bu durumda Allah Teâlâ, mümin hüviyetiyle Mekke'den çıkıp Muhacir olarak Medine'ye gelen kadınların gerçekten mümin olup olmadıklarının anlaşılması için onların sorguya çekilmelerini veya imtihan edilmelerini emretmiştir. Tirmizî (*Sünen,* V. 412)'nin naklettiği bir haberden öğrenildiğine göre İbn Abbas (ra), *"Mümin kadınlar size Muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin..."* ayeti hakkında: "Kadın, Resulullah (sas.)'e geldiği zaman, ona, eşinin zulmü sebebiyle değil, fakat sırf Allah ve Peygamber sevgisiyle çıktığına dair yemin ettirirdi." demiştir. Kadının böyle bir yemin ile Mekke'deki ailesinden uzaklaştığı ve mümin olarak Müslümanlar arasına katıldığı anlaşıldıktan sonra, onun Mekkeli kafirlere geri verilmesi artık mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ, bu ayetinde mümin bir kadının kafirlere geri verilmesini men etmiş ve açık bir ifadeyle *"Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyin..."* buyurmuştur.

Allah Teâlâ, Mekke'den Muhacir olarak çıkan mümin kadınların gerçekten mümin olup olmadıklarının anlaşılması için sorgulanmalarını veya imtihana tabi tutulmalarını emrettikten sonra, onların mümin mi yoksa başka maksatlarla Mekke'yi terketmiş birer münafık mı olduklarını en iyi bilenin Allah olacağını haber vermiştir ki gerçek olan da budur. Zira insan, bir şeyin sırrını ne derece titiz bir şekilde araştırırsa araştırsın, onun bu sırrı tam anlamıyla bilip öğrenmesi mümkün değildir. Bununla beraber Allah Teâlâ, yine de insanın o sırrı anlamasına yakın bir hudut tespit etmiş ve *"Eğer onların mümin olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyin."* buyurmuştur ki bunun manası, eğer bu imtihan veya sorgulama neticesinde siz de onların mümin olduklarına dair kuvvetli bir kanaat belirecek olursa, onları kafir kavimlerine geri göndermeyin, demektir. Çünkü şu husus da iyice bilinmelidir ki mümin bir kadın kafir bir erkeğe helal olmadığı gibi, kafir bir erkek de mümin bir kadına asla helal olmaz. Bu, onların birbirlerinden ayrılmalarını ve birbirleriyle ilişkilerinin kesilmesini zorunlu kılar.

Muhacir olarak Mekke'den çıkıp Müslüman-

lara sığınan ve imtihan edildikten sonra mümin oldukları anlaşılan kadınlarla ilgili diğer bir hüküm, daha önce kafir kocaları tarafından kendilerine verilen mehir ve benzeri şeylerin sahiplerine iade edilmesidir. Bu hükümle şu husus da açıkça anlaşılmış olmaktadır ki mümin kadınlarla müşrik erkekler arasında artık evlilik bağı diye bir şey kalmamıştır; çünkü mümin kadınlar müşrik erkeklere helal olmadığı gibi, müşrik erkekler de mümin kadınlara helal değildir.

Medine'ye hicret eden ve Müslümanlara sığınan kadınlarla ilgili başka bir hüküm de onların Medine'ye gelmelerinden sonra, müşrik eşleriyle herhangi bir bağlantıları kalmadığı için Müslüman erkeklerin, mehirlerini vererek iddetlerinin bitiminden sonra onlarla evlenmelerinde hiçbir sakınca yoktur.

Ayet-i kerime ile getirilen başka bir hüküm de, evlilik bağlılığının ancak müminler arasında sürdürülecek olmasıdır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, mümin erkeklere, kafir kadınlarla evlilik bağlarını sürdürmemelerini ve onlar için sarfettikleri mehir ve benzeri şeyleri onlardan geri istemelerini emretmiştir. Bunun gibi, kafir erkeklerin de kendilerini bırakıp giden mümin eşlerinden mehirlerini istemelerinde hiçbir sakınca yoktur. İşte bütün bunlar, Allah Teâlâ tarafından vazedilmiş hükümlerdir; çünkü O Alim ve Hakim'dir. Kulları için neyin daha faydalı olduğunu en iyi bilen ve buna göre hüküm veren ancak O'dur.

11 Bir evvelki ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, mümin olarak Mekke'den Medine'ye Hicret eden ve Mekke'deki müşrik eşiyle hiçbir evlilik bağı kalmayan kadının mehirini Mekke'de terkettiği eski eşine nasıl iade etmek gerekiyorsa, Müslüman iken Medine'de eşini bırakarak Mekke'ye kaçan bir kadının mehiri de Mekkeli müşrik tarafından kadının Müslüman eşine ödenmesi gerekir. Ancak müfessirlerin de ifade ettikleri gibi, bu hüküm Müslümanlar tarafından kabul edildiği halde, müşrikler bunu kabul etmemişler ve kendilerine kaçıp gelen kadının mehirini Müslüman eşine ödememişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu ayet-i kerimesinde bu meseleye bir çözüm yolu vazetmiş ve eğer bir Müslümanın eşi, dinden çıkar ve kafirlere kaçıp giderse, kafirler de eski eşinin onun için sarfettiklerini eşine geri vermezlerse, bu takdirde, bir savaş neticesi Müslümanların müşriklere galip gelmeleri halinde, elde edilen ganimetlerden kadının eski eşine de kadın için sarfettiği mehir ve sair masrafları kadar bir pay ödenir. Ancak ganimetten ona ödenen bu pay, savaşa katılanlara ödenen paydan ayrıdır ve sadece kaçan eşi için sarfettikleriyle ilgilidir. O, eşiyle ilgili bu payını aldıktan sonra savaş payını da ayrıca alır. İşte bunlar, Allah Teâlâ'nın kulları için vazettiği hükümlerdir Müminlerin, Allah Teâlâ tarafından vazedilen bu hükümlere uymaları ve O'na karşı gelmekten sakınmaları gerekir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا
يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ
يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

[12] Ey Peygamber! Mümin kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık etmemek, zina işlememek, evlatlarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir yalan düzüp getirmemek ve iyilik hususunda karşı gelmemek üzere sana beyat etmek için geldiklerinde, onların be-

yatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphe yoktur ki Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

13 Ey iman edenler! Allah'ın, kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, mezar ehlinden ümitlerini kesen kâfirler gibi, Ahiret'ten ümitlerini kesmişlerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, iman ederek Mekke'den Muhacir olarak gelen kadınların imanlarını denemek maksadıyla sorguya çekilmelerini veya imtihan edilmelerini, bu imtihan neticesinde mümin oldukları anlaşıldığı takdirde onların müşrik ailelerine geri döndürülmemelerini emrettikten ve onlarla ilgili olarak yapılması gereken diğer muameleleri açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Mekke'nin fethedildiği gün, Hazreti Peygamber'in erkeklerle beyatleşmeyi bitirmesi üzerine, kadınlarla yaptığı beyatı açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

12 Ey Peygamber! Mümin kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık etmemek, zina işlememek, evlatlarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir yalan düzüp getirmemek ve iyilik hususunda karşı gelmemek üzere sana beyat etmek için geldiklerinde, onların beyatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphe yoktur ki Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

13 Ey iman edenler! Allah'ın, kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, mezar ehlinden ümitlerini kesen kafirler gibi, Ahiret'ten ümitlerini kesmişlerdir.

12 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Mümin kadınlar, İslam ve taat üzere sana beyat etmek için geldikleri zaman, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina işlememek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmemek ve marufu işlemekte sana karşı gelmemek üzere onların beyatlarını kabul et. Onlar için Allah'tan af ve mağfiret dile. Hiç şüphe yoktur ki Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

Hazreti Peygamber, Rabbinin bu emrine istinaden, Mekke'nin fethedildiği gün erkeklerle beyatlaşmayı bitirdikten sonra kadınlarla beyatlaşmıştır. Müfessirlerin naklettiklerine göre kendisi Safa Tepesi'nde, Hazreti Ömer de oranın altında, Hazreti Peygamber'in emrine uyarak kadınların beyatını almış ve onun tebligatını onlara duyurmuştur. Beyatla ilgili haberlerden de öğrenildiğine göre Hazreti Peygamber, beyatlaştığı hiçbir kadının eline dokunmamış, onlarla sadece sözle beyatlaşmıştır. Buhârî (*Sahih*, VI. 61)'nin naklettiğine göre Hazreti Peygamber'in eşi Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: Resulullah (sas.), kendisine hicret eden mümin kadınları, Allah Teâlâ'nın *"Ey Peygamber! Mümin kladınlar, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık etmemek...üzere sana beyat etmek için geldiklerinde, onların beyatlarını kabul et. Ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphe yoktur ki Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir."* ayetine istinaden imtihan ederdi. Mümin kadınlardan kim bu şartları kabul ederse Resulullah (sas.): Ben senin beyatını kabul ettim, buyururdu ve bunu sözle söylerdi. Allah'a yemin ederim ki hiçbir beyatta Resulullah (sas.)'in eli hiçbir kadının eline dokunmazdı.". Tirmizî (*Sünen*, IV. 151) tarafından nakledilen bir haberde de Umeyme Bint Rukayka şöyle demiştir: "Bazı kadınlarla birlikte beyat etmek üzere Resulullah (sas.)'a geldik. Kur'an'da belirtildiği üzere hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmamak, hırsızlık etmemek... üzere bizden söz aldı ve gücünüzün yettiği ölçüde, dedi. Biz de: Allah ve Resulü bize kendimizden daha merhametlidir, dedik. Sonra: Ya Resulallah! Bizimle musafaha yapmayacak mısın? dedim. Resulullah (sas.): Ben, kadınlarla musafaha

yapmam. Ancak bir kadına söylediğim söz, yüz kadına söylediğim söz gibidir, buyurdu.". Umeyme Bint Rukayka'nın bu hadisinin daha kısa bir özeti, İbn Mâce (*Sünen,* II. 204) tarafından nakledilmiştir. Bu rivayette Ümeyme şöyle demiştir: "Beyat etmek için bazı kadınlarla birlikte Resulullah (sas.)'e geldim. Bize: Ben kadınlarla musafaha etmem (el sıkışmam), buyurdu.

Allah Teâlâ, ayet-i kerimede birbiri arkasına beyat şartlarını zikretmiştir ki bunların hepsi de başlangıçtan itibaren İslam'ın büyük günah olarak haram kıldığı davranışlardandır ve Hazreti Peygamber'e beyat eden erkek veya kadın her müminin sakınmak zorunda olduğu fiillerdir. Bunların başında, hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmamak şartı yer almıştır; zira bilinen bir gerçektir ki imanın gerçek manada oluşması, onun şirk kırıntısından salim olmasına bağlıdır. İşte bu sebepledir ki her mümin, beyatına herşeyden önce bununla başlamış ve Hazreti Peygamber'e "Ben, hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmamak üzere sana beyat ettim." demiştir. Kur'an-ı Kerim'de şirkin en büyük günahlardan olduğuna delalet eden pek çok ayet-i kerime yer almıştır. Bunlardan bir kaçı şöyledir: Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 48. ayetinde *"...Her kim Allah'a şirk koşarsa, çok büyük bir günah irtikap etmiş olur."* buyurduğu gibi, yine aynı surenin 116. ayetinde *"...Her kim Allah'a şirk koşarsa, son derece büyük bir delalete düşmüş olur."* ve Mâide suresinin 72. ayetinde de *"...Her kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve varacağı yer de ateş olur."* buyurmuştur.

Müminler Hazreti Peygamber'e, Allah'a şirk koşmamak üzere beyat ettikleri gibi büyük günah sayılan ve haram kılınan diğer davranışlardan da uzak kalmak üzere beyat etmişlerdir. Başkasına ait bir malı, sahibinin haberi olmadan alıp ona sahip çıkmak da İslam'ın haram kıldığı davranışlardandır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Mâide suresinin 38. ayetinde *"Erkek ve kadın hırsızın, irtikap ettikleri şeye karşı bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah, Aziz'dir, Hakim'dir."* buyurmuştur. Ancak kocası tarafından haksızlığa uğrayan ve nafakasında kusur edilen bir kadının kocasının malından maruf ölçüler içinde ve kocasından habersiz bir şeyler almasında bir mahzur yoktur. Nitekim Buhârî (*Sahih,* III. 36; IV. 193, 194; VIII. 115), Müslim (*Sahih,* III. 1338), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 259), Nesâ'î (*Sünen,* VIII. 246) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 39, 50)'in naklettikleri bir habere göre Hazreti Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: Ebu Süfyan'ın karısı Hind Bint Utbe Resulullah (sas.)'e gelmiş ve demiştir ki: "Ya Resulallah! Ebu Süfyan çok cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarıma yetecek kadar nafaka vermez. Onun bilgisi olmadan ben onun malından alsam, bundan üzerime bir günah olur mu"? Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Sen, onun malından örfe göre sana ve oğullarına yetecek kadar al." buyurmuştur.

Keza mümin kadınlar, Hazreti Peygamber'e geldikleri zaman, zina işlememek üzere de ona beyat etmişlerdir. Zira zina da haram kılınan fiillerdendir. Nitekim Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 32. ayetinde *"Zinaya asla yaklaşmayın; çünkü zina, çok çirkin bir fiildir; kötü bir yoldur."* buyurduğu gibi Nûr suresinin 2. ayetinde de *"Zina eden kadın ve erkekten herbirine yüzer değnek vurun..."* buyurarak zinanın cezasını açıklamıştır. Ayet-i kerime, zahir manasıyla, evli veya bekar, hiçbir ayırım yapmaksızın, zina eden kadın ve erkeğin yüz sopa vurularak cezalandırılmalarını emretmisse de tevatür derecesine ulaşmış olan sünnet, evli ile bekar arasını ayırmış ve yüz sopa cezasını, zina eden bekar kadın ve erkeklere tahsis ederken, evli olanlar hakkında recm cezası getirmiştir. Buhârî (*Sahih,* VIII. 38) Müslim (*Sahih,* III. 1302, 1303), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 440), Tirmizî (*Sünen,* IV. 19), Nesâ'î (*Sünen,* VII. 90) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 61, 63, 70) tarafından Abdullah İbn Mesud'dan (ra) nakledilen bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan başka İlah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehadet eden Müslüman bir kişinin kanı, üç*

hal dışında helal olmaz. Kanının helal olduğu bu üç hal şunlardır: Bir nefsi öldürmek, dul olup zina etmek, İslam'ı terkedip İslam cemaatinden ayrılmak.". Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi kadın veya erkek, bekar da olsalar, eğer evlenip boşanmış oldukları halde zina işlemişlerse, bunların cezası recmdir; yani taşlanarak öldürülmek.

Mümin kadınların işlememek üzere Hazreti Peygamber'e beyat ettikleri diğer haram bir davranış da dünyaya gelen çocukların öldürülmesiydi. Bilindiği gibi cahiliye devrinde bazı Arap aileleri, dünyaya gelen kız çocuklarını büyük bir utanç sebebi sayıyorlar ve dünyaya getirdikleri kız çocuklarını gizlice götürüp diri diri kuma gömüyorlar ve öldürüyorlardı. Bu konuyla ilgili olarak, Allah Teâlâ, Nahl suresinin 59-60. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Kendisine verilen müjdenin kötülüğü dolayısıyla kavminden gizleniyor. Şimdi o kız çocuğunu zillet altında kalarak mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bak ne kötü hükmediyorlar."*. Bazı aileler de çocuklarını, geçindirememek korkusuyla öldürüyorlardı. Allah Teâlâ, bu konuda da İsrâ suresinin 31. ayetinde *"Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; biz, onlara da size de rızık veririz. Onların öldürülmesi büyük günahtır."* buyurduğu gibi, Enâm suresinin 151. ayetinde de *"Gelin Rabbiniz in size neleri haram (ve neleri vacip) kıldığını okuyalım: Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamanız, anaya babaya iyilik etmeniz; çocuklarınızı geçindirememek korkusuyla öldürmemeniz; oysa biz sizi ve onları besliyoruz..."* buyurmuştur.

Diğer beyat şartlarından biri de mümin kadının, elleriyle ayakları arasında bir yalan düzüp getirmemesidir. Müfessirlerin İbn Abbas'tan naklen verdikleri açıklamaya göre kadının, elleriyle ayakları arasında bir yalan düzüp ortaya atması, başka bir erkekten hamile kalıp dünyaya getirdiği çocuğu, "İşte bu, ikimizin çocuğu." diyerek kocasına isnat etmesi ve yalan söylemesidir.

Diğer bir beyat şartı da mümin kadınların, Hazreti Peygamber'in vereceği bütün emirler karşısında ona uymaları ve hiçbir emre muhalefet etmemeleridir. İşte mümin kadınlar, yukarıda zikredilen bütün bu şartları kabul ederek Hazreti Peygamber'e beyat ettikleri zaman, ona düşen iş, onların beyatlarını kabul etmek ve onlar için Allah'tan af ve mağfiret dilemektir. Zira Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

13 Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde, müminlere hitap ederek *"Ey iman edenler! Benim de düşmanım olan, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin..."* buyurduğu gibi, bu ayetinde de yine müminlere hitaben *"Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin..."* buyurmuş ve her iki ayette de müminlerin kafirleri dost edinmemelerini emretmiştir. Ayet-i kerimede Allah'ın kendilerine gazap ettiği kavim olarak sözü edilenler, kendi kitaplarında geleceğinden bahsedilen ve zikredilen sıfatlarıyla kendi oğulları imiş gibi tanınan Hazreti Peygamber'i yalanlayıp inkâr eden Yahudi ve Hıristiyanlarla diğer kafirlerdir. Bunların Hazreti Peygamber'i yalanlamaları ve onun Allah katından getirdiği hakkı inkâr etmeleri sebebiyle Allah onlara lanet etmiş ve rahmetinden onları kovmuştur. Gerçek böyle olunca, müminlerin bu kafirleri dost edinmeleri elbette olacak bir şey değildir. Şu da bir gerçektir ki bu kafirler, kıyamet gününü ve o gün insanların yeniden dirileceklerini de inkâr etmiş olmaları dolayısıyla, kabirlerde bulunan yakınlarından ümit kestikleri gibi, Ahiret'te kendileri için herhangi bir hayır bulunacağından da ümitsizdirler.

SAF SURESİ

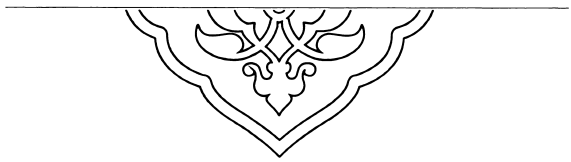

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Saf suresi, Kur'an-ı Kerim'in 61. suresi olup 14 ayetten müteşekkildir. Surenin dördüncü ayetinde *"Şüphesiz ki Allah, tuğlaları birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olarak Allah yolunda savaşanları sever."* buyurularak saf halinde savaşan müminlerden söz edildiği için, sureye Saf suresi denilmiştir. Medine'de Teğabun suresinde sonra nazil olduğu için Medenî surelerdendir.

2. Saf Suresinin Konusu

Surenin ana konusu, cihada çıkarak Allah yolunda savaşmanın beyanı ile bu savaşın insana kazandıracağı büyük sevabı açıklayarak ehl-i imanı cihada teşvik etmektir. Nitekim biraz önce zikrettiğimiz dördüncü ayette de saf saf olup Allah yolunda savaşmanın, Allah'a en sevimli gelen amellerden olduğu ve Allah'ın en çok Allah yolunda savaşanları sevdiği açıklanmıştır. Tirmizî (*Sünen*, V. 412)'nin naklettiği bir haberden de öğrenildiğine göre Abdullah İbn Selam şunları anlatmıştır: Bir gün, Resulullah (sas.)'in ashabı'ndan bir topluluk olarak oturmuş konuşuyorduk. Kendi kendimize dedik ki: "Keşke hangi amelin Allah'a daha sevimli olduğunu biseydik de onu işleseydik.". İşte bundan sonra da Allah Teâlâ *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı niçin söylüyorsunuz?"* ayetlerini indirdi. Resulullah (sas.) da sureyi bize okudu.".

Sureye, göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah Teâlâ'yı tesbih ettiklerini, zira O'nun daima galip ve hikmet sahibi olduğunu ve her çeşit noksan sıfatlardan münezzeh bulunduğunu haber veren ayetle başlanmış, sözleri davranışlarına uymayan veya yapmayacağı şeyleri yapacağını söyleyen kimselerin en büyük suçu işlemiş olacakları beyan edildikten sonra, İslam toplumunda birliği korumanın en emin yolunun, saf saf olarak Allah için savaşmak olduğu zikredilmiştir.

Daha sonraki ayetlerinde Allah Teâlâ, Musa (as) ve İsa'nın (as) kavimleriyle olan ilişkilerini bahis konusu etmiş ve önce Musa'nın (as) kavminden gördüğü eza ve cefayı açıklamıştır. Zira Yahudiler, kendilerine Peygamber olarak gönderilen Musa'ya (as) çok eziyet etmişlerdir. Bunu, ayet-i kerimede de açıklandığı üzere, kavmine yönelttiği şu sözlerinden açıkça anlamak mümkündür: *"Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği Peygamberi olduğumu bildiğiniz halde, bana niçin eziyet ediyorsunuz?"* Onlar, Peygamberler'ine böyle bir eziyeti reva görüp haktan sapınca, Allah da onları hidayetten uzaklaştırmıştır.

Hıristiyanlara gelince, onların durumu da Yahudilerin durumundan farklı değildi. Meryem oğlu İsa (as), Yahudilere hitap ederek şöyle demişti: "Ben, hem benden önce Musa (as) vasıtasıyla size gönderilmiş olan Tevrat adlı kitabı doğrulayıcı hem de Tevrat'ta Ahmet adıyla zikredilmiş olan son İslam Peygamberi'nin geleceğini de müjdeleyici olarak Allah tarafından gönderilen bir Peygamberim". Ne var ki Yahudiler, İsa (as) tarafından geleceği müjdelenen bu Peygamber apaçık delillerle geldiği zaman yine de onu yalanlamaktan çekinmemişler ve onun sihirden başka bir şey olmadığını ileri sürmüşlerdir.

Daha sonra Allah Teâlâ, insanları dünya ve Ahiret azabından kurtaracak olan hidayet yolunu göstermiş ve bu yolun, Allah'a ve Resulüne iman edip mallarıyla ve nefisleriyle Allah yolunda savaşmak olduğunu açıklamıştır. İnsanlar bu yolu seçtikleri takdirde, Allah onların bütün günahlarını bağışlar ve onları, ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetlerine sokar. İşte en büyük kurtuluş da budur.

3. Saf Suresinin Kendinden Önceki Mumtehine Suresiyle Bağlantısı

Saf suresinin kendinden önceki Mümtehıne suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Evvelki surenin başında, ortasında ve sonunda, müminler dışında bütün kafirlerin dost edinilmemeleri emrolunmuşken, bu surede, bütün müslümanların kafir düşmanlara karşı tek bir ümmet olarak birleşmeleri emredilmiştir.

2) Evvelki surede, İslam devleti içinde Müslümanlar arası münasebetlerle ilgili ahkama yer verilmiş, bu surede ise Müslümanlar, birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olarak düşmana karşı savaşa teşvik olunmuş, savaştan kaçanlar lanetlendikleri gibi Musa'ya (as) karşı gelen, sonra da kendi kitaplarında geleceği haber verilen son İslam Peygamber'ini müjdeleyen İsa'nın (as) haberi gerçekleşip de o Peygamber apaçık delillerle gelince onu inkâr eden Yahudilere benzetilmişlerdir.

4. Saf Suresinin Faziletleri

Müfessirler genel olarak, Saf suresinin faziletiyle ilgili olmak üzere baş tarafta Tirmizî (*Sünen*,V. 412) 'den naklen zikrettiğimiz Abdullah İbn Selam'ın haberini verirler. Burada tekrarını uygun gördüğümüz bu haberinde Abdullah İbn Selam şunları anlatmıştır: "Bir gün Resulullah (sas.)'in ashabı'ndan bir topluluk olarak oturmuş konuşuyorduk. Kendi kendimize dedik ki: "Keşke hangi amelin Allah'a daha sevimli olduğunu bilseydik de, onu işleseydik.". İşte bundan sonra da Allah Teâlâ *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı niçin söylüyorsunuz?"* ayetlerini indirdi. Resulullah (sas.) de sureyi bize okudu.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا
لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ
صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

[2] Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı niçin söylüyorsunuz?

[3] Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı söylemek, suç olarak çok büyüktür.

[4] Şüphesiz ki Allah, tuğlaları birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olarak Allah yolunda savaşanları sever.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Allah Teâlâ, bir evvelki surenin son ayetinde müminlere hitap ederek onları, Allah'ın gazap ettiği kavimleri dost edinmekten men etmiş, bu surede ise Müslümanlara, İslam düşmanlarına karşı birlik, beraberlik ve birbirine kenetlenmiş binalar gibi tek saf olmalarını emretmiş, bununla ilgili olarak da, Allah yolunda cihadı, Allah'a en sevimli gelen amellerden olduğunu zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

[2] Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı niçin söylüyorsunuz?

[3] Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı söylemek, suç olarak çok büyüktür.

[4] Şüphesiz ki Allah, tuğlaları birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olarak Allah yolunda savaşanları sever.

1 Allah Teâlâ, pek çok surenin başında yer alan bu beyanı ile, azameti, hudutsuz kudreti, vahdaniyeti ve diğer yüce sıfatlarıyla göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar tarafından tesbih edildiğini, bu sıfatlarıyla varlıklar üzerinde daima galip ve üstün olanın, keza bütün söz ve fiillerinde hikmet sahibinin de yalnız kendisi olduğunu haber vermiştir. O'nun bu beyanı ile şu gerçek açıkça anlaşılmaktadır ki akıl sahibi her mümin, nerede olursa olsun ve hangi vakitte bulunursa bulunsun, sık sık Rabbini yüce sıfatlarıyla tesbih ve noksan sıfatlardan da tenzih etmelidir.

2 Müminlere düşen diğer bir iş de, sahip oldukları imanın tabii bir gereği olarak, verdikleri her sözün üzerinde durmaları ve her neye söz vermişlerse onu mutlaka yerine getirmeleridir. Eğer verdikleri sözü unutmuş görünerek ondan rücu ederler yahut yapmayacakları şeyi yapacaklarını söylerlerse, sahip oldukları sahih imanı terk etmiş ve münafık vasfını kazanmış olurlar. Nitekim Buhârî (*Sahih,* I. 14; III. 162), Müslim (*Sahih,* I. 78) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 19)'nin Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler; vaadettiği zaman vaadinden döner; kendisine bir şey emanet edildiği zaman da emanete hıyanetlik eder.". Yine Buhârî (*Sahih,* I. 14), Müslim (*Sahih,* 78), Tirmizî (*Sünen,* V. 19) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 189)'in Abdullah İbn Amr'den naklettikleri başka bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa halis münafık olur: Kimde bunlardan bir parça olursa, onu terk edinceye kadar, kendisinde münafıklıktan bir parça kalmış demektir. Bunlar: Kendisine bir şey emanet olunduğunda ona hıyanetlik eder; bir şey söylediği zaman yalan söyler; ahdettiği zaman ahdinde durmaz; husumet ettiği zaman da haktan ayrılır.". Hazreti Peygamber'den sahih olarak nakledilen bu hadisler şu gerçeği açıkça belirtmektedir ki kendisinin mümin olduğunu söyleyen her insanın sahip olduğu imanın gereğine uyması ve imanı neyi gerektiriyorsa onu yapması gerekir. Eğer bunu yapmayacak olursa, işte o zaman Rabbinin "Yapmayacağın şeyi yapacağını niçin söylüyorsun?" sorusuna muhatap olur.

3 Oysa Allah Teâlâ'nın da açıkça ifade ettiği gibi, insanların yapmayacakları şeyi yapacaklarını söylemeleri kadar büyük bir suç olamaz. Bu ifadeden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ bu ayetiyle, yapmayacakları şeyi yapacaklarını söyleyen bazı Müslümanları uyarmış ve

bu davranışlarının Allah katında büyük suç teşkil eden çirkin bir davranış olduğunu açıklamıştır. Yukarıda, surenin konusundan söz ederken de zikrettiğimiz Tirmizî'nin bir hadisinde, Abdullah İbn Selam'ın "Keşke hangi amelin Allah'a daha sevimli olduğunu biseydik de onu işleseydik." dediğine işaret etmiştik. Müfessirlerin bu manada naklettikleri başka bir haberde de İbn Abbas şunları anlatmıştır: "Cihad farz kılınmazdan önce müminlerden bazı kimseler şöyle demişlerdi: "Allah'ın, bizi kendi katında en güzel olan amele sevketmesini, bizim de o ameli işlememizi çok isterdik.". İşte bunun üzerine Allah Teâlâ da Peygamber'ine bildirdi ki kendi katında amellerin en güzeli, Allah'a inanmak ve inanmayanlara karşı cihada çıkıp onlarla savaşmaktır.". Ne var ki cihadı farz kılan ayet nazil olduktan sonra da bu müminlerden bazılarına ağır gelmiş ve cihada çıkmaktan kaçmışlardı. Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 77. ayetinde de bu hadiseyi teyit eden şu açıklamayı yapmıştır: *"Kendilerine "ellerinizi (düşmanlıktan) çekin; namazı dosdoğru kılın ve zekatı verin." denilen kimseleri görmüyor musun? Üzerlerine savaş yazılıp farz kılınınca, (düşmanları olan) insanlardan Allah'tan korkar gibi korkan, hatta daha çok korkan onlardan bir grup "Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Bizi yakın bir zamana kadar geciktiremez miydin?" demişlerdir. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Dünyanın (insana) faydası çok azdır; Ahiret ise, (Allah'tan) sakınan kimseler için daha hayırlıdır. (Orada) ip kırıntısı kadar bile haksızlığa uğramazsınız.".* Allah Teâlâ, aynı manayı teyit eden Muhammed Suresinin 20. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İman edenler "(cihadı emreden) bir sure indirilemez miydi?" demektedirler. İçinde savaşın zikredildiği muhkem bir sure indirildiği zaman da kalplerinde bozukluk olan kimselerin sana, ölüm korkusundan üzerine baygınlık gelmiş kimsenin bakışıyla baktıklarını görürsün.".*

Bu ayet meallerinden de anlaşılacağı üzere bazı Müslümanlar, hem Rablerinden kendi katında en sevimli olan ameli kendilerine bildirmesini istemişler hem de Rableri bu sevimli ameli onlara bildirince ondan yüz çevirmişler ve böylece yapmayacakları bir şeyi yapacaklarını söyleyerek büyük bir suç işlemişlerdir.

İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, bu büyük suçu işleyen ve düşmanlarıyla savaşmaktan kaçınan o Müslümanları *"Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı söylemek, suç olarak çok büyüktür."* ayetleriyle uyarıp bu çirkin davranışları yüzünden onları zemmederken, Allah katında en sevimli amellerden olduğuna inanarak Allah yolunda savaşa katılan mümin kullarını da methederek şöyle buyurmuştur:.

4 Hiç şüphe yoktur ki Allah, hak olan dinini yüceltip diğer dinlere üstün kılmak için, Allah'a, Peygamberi'ne ve dinine karşı gelip düşmanlık eden kafirlere karşı birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olup savaşan, bu savaşta öleceğini bilse bile yine de arkasını dönüp savaş alanından kaçmayı hiçbir zaman aklına getirmeyen mümin kullarını sever. Allah Teâlâ, Allah yolunda savaşan mümin kulları hakkındaki bu sevgiyi apaçık beyan ettikten sonra, hangi akıl sahibi mümin, önce Allah için savaşacağını söyler de sonra taraflar arasında savaşın başladığını görünce, sessiz sedasız savaş alanını terkeder gider? Kısaca ifade etmek gerekirse, yapmayacağı şeyi yapacağını söyleyerek Allah katında en büyük suçu işlemiş olan o kimsenin, Allah yolunda savaşanların O'nun katında sahip olacakları o sevgiye erişmeleri mümkün müdür? Bu, elbette olacak bir iş değildir.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُوْنَنِى وَقَدْ تَّعْلَمُوْنَ اَنِّى رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ۗ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِيْنَ ﴿٥﴾ وَاِذْ قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيْلَ اِنِّى رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۗ
مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُوْلٍ يَّأْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهٗٓ اَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ
قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ ۗ وَاللّٰهُ لَا
يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٧﴾ يُرِيْدُوْنَ لِيُطْفِـُٔوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُوْرِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨﴾
هُوَ الَّذِىٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ﴿٩﴾

5 Hani Musa kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği Peygamber'i olduğumu bildiğiniz halde, bana niçin eziyet ediyorsunuz"? Onlar hak yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini hidayetten çevirmişti. Allah, fasık olanlara hidayet etmez.

6 Meryem'in oğlu İsa da şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Ben, benden önce gönderilmiş olan Tevrat'taki şeyleri doğrulayıcı ve benden sonra gelecek olan Ahmet ismindeki Peygamber'i de müjdeleyici olarak Allah'ın size gönderdiği Peygamberiyim.". Fakat İsa'nın müjdelediği Peygamber apaçık delillerle gelince de, "Bu, besbelli bir sihirdir." demişlerdir.

7 İslam'a davet olunup durduğu halde, Allah'a yalan iftira edenden daha zalim kim olabilir? Allah, zalimler güruhuna hidayet etme.

8 Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar; Allah ise, kafirler hoş görmeseler bile, kendi nurunu tamamlayacaktır.

9 Müşrikler hoş görmeseler bile, dinini, diğer bütün dinlere üstün kılmak için, Resulünü hidayetle ve hak dinle gönderen O'dur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah katında en sevimli amelin hangi amel olduğunu öğrenip onu işlemeyi arzu eden, fakat bu amelin Allah yolunda savaşmak olduğunu öğrenince bundan yüz çeviren bazı münafıkları bahis konusu ederek bu davranışları dolayısıyla, "Yapmayacağınız şeyi yapacağınızı niçin söylüyorsunuz? Oysa bunun Allah katında çok büyük bir suç olduğunu bilmiyor musunuz?" diyerek onları suçladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, aynı davranış içerisine giren Yahudi ve Hıristiyan kavimlerini misal olarak zikretmiş ve onların da bu çirkin davranışları sebebiyle büyük suç işlediklerini açıklamıştır. Nitekim Yahudiler, Musa'nın (as) Allah tarafından kendilerine gönderilmiş bir Peygamber olduğunu bildikleri halde, hem sözleriyle hem de fiilleriyle ona eziyet etmekten geri kalmadıkları gibi, apaçık delil ve mucizelerle gelen İsa'ya da (as) da aynı çirkin davranışlarda bulunmuşlar, hatta daha da ileri giderek, kendi kitaplarında geleceği haber verilen Ahmed isimli son Peygamber'in apaçık delil ve mucizelerle gelmesinden sonra da onu yalanladıkları gibi, onun Allah katından getirdiği hak dine de karşı çıkmışlar ve onun nurunu söndürmeye çalışmışlardır. Oysa onlar, Allah'ın bu nurunu ne kadar söndürmeye çalışmış olsalar bile Allah, kendi nurunu elbette tamamlayacak ve dinini diğer bütün dinlere üstün kılacaktır. İşte Allah Teâlâ, bu konularla ilgili ayetlerinde buyurmuştur ki:

[5] Hani Musa kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği Peygamber'i olduğumu bildiğiniz halde, bana niçin eziyet ediyorsunuz?" Onlar hak yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini hidayetten çevirmişti. Allah, fasık olanlara hidayet etmez.

[6] Meryem'in oğlu İsa da şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Ben, benden önce gönderilmiş olan Tevrat'taki şeyleri doğrulayıcı ve benden sonra gelecek olan Ahmet ismindeki Peygamber'i de müjdeleyici olarak Allah'ın size gönderdiği Peygamberiyim.". Fakat İsa'nın müjdelediği Peygamber apaçık delillerle gelince de "Bu, besbelli bir sihirdir." demişlerdir.

[7] İslam'a davet olunup durduğu halde, Allah'a yalan iftira edenden daha zalim kim olabilir? Allah, zalimler güruhuna hidayet etme.

[8] Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar; Allah ise, kafirler hoş görmeseler bile, kendi nurunu tamamlayacaktır.

[9] Müşrikler hoş görmeseler bile, dinini diğer bütün dinlere üstün kılmak için, Resulünü hidayetle ve hak dinle gönderen O'dur.

5 Bu açıklamalardan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ, Yahudilerin ve Hıristiyanların Musa'ya (as) ve İsa'ya (as) yaptıkları muhalefeti ve onlara reva gördükleri eza ve cefayı misal göstererek Müslümanların da Peygamberler'i Hazreti Muhammed (sas.)'e aynı kötü davranışlar içinde bulunmamaları ve bu çeşit davranışlarla ona eziyet etmemeleri için Müslümanları ikaz etmekte veya onları uyarmaktadır. O, bu ikaz veya uyarısında buyurmaktadır ki: Ey Muhammed! Kavmine, Musa'nın kavmine yönelttiği şu ikazı mutlaka hatırlat. Hani bir gün Musa, kavmi İsrailoğullarına demişti ki: Ey kavmim! Allah'ın üzerinize farz kıldığı bazı şeri ahkamı size emrettiğim zaman, benim bu emirlerime niçin muhalefet ediyor ve bana kötü sözlerle karşı çıkarak ve bana küfrederek niçin eza ve cefada bulunuyorsunuz? Siz de çok iyi biliyorsunuz ki ben, Allah tarafından size Peygamber olarak gönderilmiş sözüne güvenilir bir elçiyim; Allah elçileri daima hürmete layık olan kimselerdir ve daima tazim olunurlar. Ve siz, benim Allah'ın bir Peygamberi olduğumu teyit eden apaçık delil ve mucizelerime de şahit olduğunuz ve bu gerçekleri apaçık bildiğiniz halde, şimdi bana nasıl olup da karşı koyuyor ve bu çeşit davranışlarınızla bana nasıl eziyet edebiliyorsunuz?

Musa'nın (as) kavmine yaptığı bu uyarıdan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki kavim, Allah Teâlâ'nın Peygamberi vasıtasıyla irşat ettiği hak yoldan sapmış, bu sapık yolda direnince de Allah onların kalplerini hidayetten uzaklaştırmış ve devamlı bir şüphe içinde bırakmıştır. Zaten bilinen bir gerçektir ki Allah, fasık olanlara hiçbir zaman hidayet etmez. Enâm suresinin 110. ayetinde de buyurduğu gibi: *"Onların kalplerini ve gözlerini ters çevirir iz de ilk defa inanmadıklarına yine inanmazlar ve biz de onları azgınlıkları içinde bocalamaya bırakırız."*. Musa'nın (as) kavmiyle olan bu kıssasında Müslümanların da almaları gereken bir ders bulunduğundan hiç kimsenin şüphe etmemesi gerekir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, Musa (as) ile kavmi arasındaki bu hadiseyi naklederken Müslümanları da uyarmış ve onlara, kavminin Musa'ya (as) karşı koyup eziyet ettiği gibi, onların da Peygamberler'i Hazreti Muhammed (sas.)'e karşı aynı davranış içine girip ona eziyet etmemelerini emretmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Ahzâb suresinin 69. ayetinde bu manayı teyit etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; nitekim Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştır. O, Allah yanında itibarlı bir kimseydi."*.

6 Allah Teâlâ, Musa'nın (as) İsrailoğullarına gönderilen bir Peygamber olduğunu ve bunun kavmi tarafından da yakinen bilindiğini, buna rağmen, kavminin yine de ona eziyet ettiğini

açıkladıktan sonra, bu ayetinde, İsa'nın (as) benzer durumunu zikretmiş ve onun da Tevrat'ı doğrulayıcı ve kendisinden sonra Ahmed adında son Peygamber'in geleceğini müjdeleyici olarak gönderilen bir Peygamber olduğunu haber vermiştir. Ne var ki Yahudiler, İsa'nın (as) müjdelediği Ahmed adlı bu Peygamber apaçık delil ve mucizelerle geldiği zaman, onu yine inkâr etmişler ve bu besbelli bir sihirdir demişlerdir.

İsa'nın (as) kendisinden sonra geleceğini müjdelediği Ahmed adındaki bu Peygamber, hiç şüphesiz son İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'dir. Zira bilinen bir gerçektir ki onun Muhammed'den başka adları da vardır ve bu adlardan biri de Ahmed'dir. Nitekim Buhârî (*Sahih,* IV. 162; VI. 62), Müslim (*Sahih,* IV.1828), Tirmizî (*Sünen,* V. 135) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 98, 158)'in naklettikleri çeşitli rivayetlerde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Benim çeşitli isimlerim vardır. Ben, Muhammed'im; ben, Ahmed'im; ben, Mahi'yim ki Allah, benim vasıtamla küfrü mahvedecektir. Ben Haşir'im ki (Kıyamet günü benim ardımdan) bütün insanlar haşrolunacaktır. Ben, Akib'ım ki benden sonra hiçbir Peygamber gelmeyecektir.".

Ayet-i kerimede, İsa'nın (as) İsrailoğullarına Tevrat'ı doğrulamak ve kendisinden sonra Ahmed adında bir Peygamber'in geleceğini müjdelemek için Allah tarafından gönderilen bir Peygamber olduğunu haber verdiği açıklanmıştır. Bu açıklamadan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Musa'nın (as) gelişinden ve Tevrat'ın ona verilişinden sonra gerek İsrailoğulları gerekse Hıristiyanlar, bir adı Ahmed olan son İslam Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'in geleceğini de biliyorlardı ve onu Tevrat'ta olsun, İncil'de olsun zikredilen sıfatlarıyla yakinen tanımışlardı. Nitekim Allah Teâlâ, Arf suresinin 157. ayetinde ehl-i kitabın iyilerinden söz ederken buna da işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Bunlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmi Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder; onlara iyi ve temiz olan şeyleri helal, kötü ve pis olan şeyleri de haram kılar...".* Bu ayet mealinden de anlaşıldığı gibi, gerek Yahudiler gerekse Hıristiyanlar, ellerinde bulunan Tevrat ve İncil'de, Musa ve İsa'dan sonra geleceği bildirilen ümmi Peygamber'le ilgili haberleri görüp okuyabiliyorlardı. Bu haberlerde Hazreti Peygamber'le ilgili olarak verilen bilgiler sayesinde onu yakından tanıma fırsatını da bulmuşlardı. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Bakara suresinin 146. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Peygamber'i, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar ve onlardan bir grup da hakkı bile bile gizlerler.".* Tevrat ve İncil'de Hazreti Peygamber'in kendine has sıfatları ayrı ayrı zikredildiği için, Yahudiler ve Hıristiyanlar bu sıfatları o derecede iyi öğrenmişlerdi ki bu sıfatlara sahip bir kimse görseler, onun, kitaplarında kendisinden söz edilen Peygamber olduğunu anlamakta güçlük çekmezlerdi. Nitekim müfessirlerin naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre, Ömer İbnu'l-Hattab, Hicretten önce Yahudi ileri gelenlerinden sayılan, fakat Hicrette Hazreti Peygember'i görünce Müslüman olan Abdullah İbn Selam'a "Sen, Peygamber'i oğlunu tanıdığın gibi tanır mısın?" diye sorduğu zaman, İbn Selam: "Evet; belki daha fazla; çünkü Hazreti Peygamber'i kendi sıfatlarıyla hemen tanıdım; ondan asla şüphe etmem; fakat oğlumun benden olup olmadığını kesin olarak bilemem." cevabını vermiştir ki, bu haberin doğrulundan şüphe edilse bile, Yahudilerin Hazreti Peygamberi bu haberde ifade edildiği şekilde tanıdıklarından şüphe etmek mümkün değildir.

Bilindiği gibi İsa (as), İsrailoğullarına gönderilen son Peygamber'dir. Onun kendisinden sonra geleceğini müjdelediği Ahmed adındaki Peygamber ise Allah Teâlâ'nın Araplar arasından seçtiği ve alemlere rahmet olarak gönderdiği son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'dir. Ne

var ki ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, İsa'nın (as) geleceğini müjdelediği bu Peygamber apaçık delillerle geldiği zaman Yahudiler olsun Hıristiyanlar olsun, ona karşı çıkmışlar ve onun getirdiği deliller hakkında da "Bu, apaçık bir büyüdür." demişlerdir. Oysa şu da bilinen bir gerçektir ki Hazreti Peygamber, sadece Araplara gönderilmiş bir Peygamber değildi. O, Arap, Acem, Yahudi, Hıristiyan, hangi kavimden veya hangi dinden olursa olsun bütün insanlara gönderlmiş bir Peygamber'di ve onun insanları davet ettiği tek din de İslam dini idi. Nitekim Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 158. ayetinde bu Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Bütün insanlara) de ki: "Ey insanlar! Ben, sizin hepinize birden, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın Peygamberi'yim. O'ndan başka İlah yoktur. Diriltir ve öldürür. Allah'a ve O'nun ümmi Peygamberi olan elçisine iman edin; o Peygamber de Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmektedir. Ona uyun ki hidayete eresiniz.".*

Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'i son Peygamber olarak bütün insanlara gönderdiğini beyan ederek herkesin ona iman etmesini emrettiği gibi ona Kur'an adında bir de Kitap indirmiş ve hak olarak tavsif ettiği bu Kitab'ın İslam'ın aslı olduğuna işaretle bütün insanları ona inanıp tabi olmaya davet etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Nisâ suresinin 170. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Resul size Rabbiniz katından Hakk (Kur'an)'ı getirmiştir. O halde, kendi iyiliğiniz için (ona) iman edin. Eğer inkâr ederseniz, (biliniz ki) göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir".* Allah Teâlâ, yine Nisâ suresinin 47. ayetinde, daha önce kendilerine kitap verilmiş olan Yahudi ve Hıristiyanları da uyarmış ve onları da Kur'an'a iman etmeye davet ederek şöyle buyurmuştur: *"Ey kendilerine kitap verilmiş olanlar! Birtakım yüzleri belli belirsiz edip arkalarına döndürmeden yahut "Sebt" halkına lanet ettiğimiz gibi onları da lanetlemeden önce, nezdinizde bulunan (Tevrat)'ı tasdik etmek için indirdiğimiz (Kur'an)'e iman edin. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.".*

Zikrettiğimiz bu ayet meallerinden şu gerçek açıkça anlaşılmış olmaktadır ki Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilmesinden ve kendisine Hak olarak Kur'an'ın verilmesinden sonra, bütün insanların uymakla yükümlü oldukları tek din, İslam dinidir. Âl-i İmrân suresinin 19. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi *"Allah katında asıl din, şüphesiz İslam'dır..."* Her kim İslam'dan başka bir din edinmeye kalkışır ve "Ben Yahudi dinindenim." yahut "Ben Hıristiyanım." veya "Ben Mecusiyim." diyecek olursa, Allah'ın hak olan dinini terk etmiş ve sapık bir yola girmiş olur. Böyle kimselerin akibeti ise, cehennem ateşinden başka bir şey değildir. Burada şu hususu da açıklıkla belirtmek gerekir ki herhangi bir kimsenin Musa'ya (as) ve ona indirilen Tevrat'a yahut İsa'ya (as) ve ona indirilen İncil'e inanması, onun Yahudi veya Hıristiyan olmasını gerektirmez. Çünkü bilinen bir gerçektir ki bütün Müslümanlar, aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın Allah'ın gönderdiği bütün Peygamberler'e inandıkları gibi, bu Peygamberler'e indirdiği Kitaplara da inanırlar; fakat tebliğ ettiği dine bağlandıkları tek bir Peygamber vardır ve o da alemlere rahmet olarak gönderilen Hazreti Muhammed (sas.)'dir. Onun gelişi ve Allah katından getirdiği İslam'ı insanlara tebliğ ederek onları bu dine davet edişiyle birtakım inanç ve akideye taalluk eden hükümler dışında, önceki dinlerin hükümleri iptal edilmiş ve onların yerini İslami hükümler almıştır. Bu açıklamalardan sonra, şu gerçeği bir defa daha tekrar edelim ki bugün insanların tabi olmaları gereken tek bir din vardır ve o da biraz önce zikrettiğimiz Al-i İmran suresinin 19. ayetinde yer alan ve Allah katında yegane din olarak kabul edilen İslam dinidir.

7 Gerçek böyle olunca ve yukarıda zikrettiğimiz ayetlerin de delalet ettikleri gibi insanların,

Allah katında tek din olan İslam'a davet olundukları halde, ben Yahudiyim yahut ben Hıristiyanım diyerek İslam'dan başka bir dine tabi olmaları, Allah'a yalan iftira etmekten başka ne manaya gelir? Allah'ın hak olarak gönderdiği ve bütün insanları imana davet ettiği Kur'an'ın içinde bir ayet mi vardır ki Allah Teâlâ bu ayetinde, insanlara İslam'ı bırakıp da başka bir dine tabi olmalarını emretmiş yahut emretmemiş olsa bile o dine tabi olmalarını hoş karşılamıştır? Gerçek şu ki böyle bir iddia ile ortaya çıkan kimse, mutlaka Allah'a iftira etmiş ve Allah'ın dinini terk ederek din adı altında başka yollara sapmış olur. İşte bunlar, aslında ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek isteyen kafirlerdir. Fakat bu kafirler, ne yaparlarsa yapsınlar ve Allah'ın nurunu söndürmek için dîn adı altında nasıl bir yola sapmış olurlarsa olsunlar, Allah'ın nurunu asla söndüremeyeceklerdir. Onlar hoşlanmasalar bile Allah, nurunu mutlaka tamamlayacak ve o nur ile alemleri aydınlatmaya devam edecektir.

9 Müşrikler olsun, Yahudi veya Hıristiyanlar olsun, bunlar istemeseler bile dinini diğer bütün dinlere üstün kılmak için, Resulü Hazreti Muhammed (sas)'i hidayetle ve hak din ile bütün insalara gönderen Allah Teâlâ'dır. Hiç kimsenin şüphesi olmasın ki Allah'ın hak olan bu dini, diğer bütün dinlere üstün gelecek ve küfürlerinde direnenler dışında bütün insanlar Allah'ın hidayetine kavuşacaklardır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ
وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾
وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا كُونُوا اَنْصَارَ
اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ اَنْصَارِي اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ
طَآئِفَةٌ مِنْ بَنِي اِسْرَآئِيلَ وَكَفَرَتْ طَآئِفَةٌ فَاَيَّدْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

[10] Ey iman edenler! Sizi çok acı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?

[11] Allah'a ve Resulüne iman edersiniz; malınızla ve canınızlar Allah yolunda savaşırsınız. İşte bu, eğer bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır.

[12] (Böyle yaparsanız, Allah,) Sizin için günahlarınızı bağışlar; sizi, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki hoşa gidecek meskenlere sokar. İşte bu, büyük kurtuluştur.

[13] Hoşlanacağınız diğer bir şey, Allah'tan yardım ve yakın bir fetih...Müminleri müjdele.

[14] Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem'in oğlu İsa, havarilere şöyle demişti: "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" Havariler de demişlerdi ki: "Allah'ın yardımcıları biziz.". Bundan sonra da İsrailoğullarından bir grup, iman, bir grup da küfretmişti. Bunun üzerine biz de iman edenleri düşmanlarına karşı desteklemiştik de onlar üstün gelmişlerdi.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminleri, yapmayacakları şeyleri yapacaklarını söyleyerek Allah katında büyük suç teşkil eden davranışlardan sakınmalarını emrederek birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olarak cihada çıkmanın Allah katında en sevimli davranışlardan olduğuna işaretle onları Allah yolunda cihada teşvik ederek Peygamberler'i Musa'ya ve İsa'ya muhalefet eden İsrailoğullarına benzememeleri hususunda onları uyardıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, en kârlı ticaretin, Allah'a ve Resulüne iman ile Allah yolunda malını ve canını ortaya koyup savaşmak olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[10] Ey iman edenler! Sizi çok acı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?

[11] Allah'a ve Resulüne iman edersiniz; malınızla ve canınızlar Allah yolunda savaşırsınız. İşte bu, eğer bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır.

[12] (Böyle yaparsanız, Allah,) sizin için günahlarınızı bağışlar; sizi, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki hoşa gidecek meskenlere sokar. İşte bu, büyük kurtuluştur.

[13] Hoşlanacağınız diğer bir şey, Allah'tan yardım ve yakın bir fetih...Müminleri müjdele!

[14] Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem'in oğlu İsa, havarilere şöyle demişti: "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" Havariler de demişlerdi ki: "Allah'ın yardımcıları biziz.". Bundan sonra da İsrailoğullarından bir grup iman, bir gurup da küfretmişti. Bunun üzerine biz de iman edenleri düşmanlarına karşı desteklemiştik de onlar üstün gelmişlerdi.

10 Daha önce de açıklandığı gibi müminler, aralarında konuşurken Allah katında en sevimli amelin hangisi olduğunu öğrenmek istemişler, bundan sonra da Allah Teâlâ bu sureyi indirmiş ve bir ayetinde, Allah'ın, tuğlaları birbirine kenetlenmiş binalar gibi saf olarak Allah yolunda savaşanları sevdiğini beyan etmişti. Bu konuyla bağlantılı olduğu anlaşılan bu ayet-i kerimesinde ise Allah Teâlâ, Allah'a ve Resulüne iman edip onları tasdik eden müminlere hitap etmiş ve onları belirli bir yönde teşvik edici bir hitapla şöyle buyurmuştur: Ey müminler! Sizin için hem kıyamet gününün şiddetli azabından kurtaracak hem de sonu hiç gelmeyecek günlerinizi, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerde geçirmenizi sağlayacak kârı ve kazancı tahmin edemeyeceğiniz kadar çok yüce olan bir ticarete öncülük edelim mi?

11 Ayet-i kerimede bahis konusu edilen bu ticaret öyle bir ticarettir ki onun kâr veya kazancının tahmin edilemeyecek kadar çok yüce olması dolayısıyla müminleri kıyamet gününün o şiddetli azabından kurtardığı gibi, sonu hiç gelmeyecek olan günlerini, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerde geçirmelerini sağlayacaktır. İşte bu ticaret, ayet-i kerimede de açıkça beyan edildiği gibi müminlerin, Allah'a ve Resulüne gerektiği şekilde iman etmeleri ve hem mallarıyla hem de canlarıyla Allah yolunda savaşmalarıdır. Tövbe suresinin 111 ve 112. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"...Allah, Allah yolunda dövüşüp öldüren ve öldürülen müminlerden, cennet kendilerinin olmak şartıyla canlarını ve mallarını satın almıştır. Allah'tan daha çok kim ahdini yerine getirir ki? Bu itibarla (Ey müminler!) yaptığınız bu alışveriş dolayısıyla sevinin. İşte en büyük kurtuluş budur. (Canları ve malları karşılığında cenneti Allah'tan satın alanlar), tövbe edenlerdir; ibadet edenlerdir; hamd edenlerdir; seyahat edenlerdir; rüku ve secde edenlerdir; iyiliği emredip kötülükten men edenlerdir; Allah'ın (yasakladığı) hududu koruyan (ve onu tecavüz etmeyen) lerdir. (Ey Muhammed! İşte bu vasıftaki) müminleri müjdele!"*.

Bu ayetin tefsirinde de açıkladığımız gibi Allah

Teâlâ, bununla müminleri Allah yolunda cihada teşvik etmiş ve onların canlarını ve mallarını Allah yolunda cömertçe harcamalarının bedeli ve karşılığı olarak fazlı, keremi ve ihsanı ile onlara cenneti vadetmiştir. Ayet-i kerimede bu mana, bir çeşit ticarete benzetilmiş ve müminlerin fiyatı çok yüksek bir bedelle mallarına ve canlarına alıcı çıkılmıştır. Başka bir ifade ile, müminler, canlarını ve mallarını satışa sunmadan önce, Rableri bunlara alıcı olarak çıkmış ve karşılık olarak da onlara cenneti teklif etmiştir. Aslında bu teklif, Allah Teâlâ'nın mümin kulları için fazlından, kereminden ve ihsanından başka bir şey değildir; çünkü bilinen bir gerçektir ki insanların sahip oldukları canın da malın da asıl sahibi Allah'tır ve onlarla dilediğine hayat verdiği gibi dilediğinin hayatına da son verir. Bununla beraber Allah Teâlâ, canı da malı da kullarına verdikten sonra, muvakkat da olsa onları bu can ve malın tasarrufunda serbest bırakmıştır. Buna göre kul, bunları kendi keyfince kullanacak olursa, Allah'ın tayin ve takdir ettiği vakte kadar hiçbir kazanç elde etmeksizin onları tüketmiş ve Ahiret'e eli boş gitmiş olur. Fakat bunları kendisine Allah'ın ihsan etmiş olması dolayısıyla asıl sahibinin de Allah olduğunu düşünür ve O'nun gösterdiği yolda onları sarfederse işte o zaman kendisi kazançlı çıkar ve bu kazancı da ebed cennet olur.

12 İşte bu manada Allah Teâlâ, daha önceki bir ayetinde müminlere hitap ederek sizi, çok acı bir azaptan kurtaracak olan kârlı bir ticarete öncülük edeyim mi diye buyurduktan sonra, Allah'a ve Resulüne iman ederek mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşı bu ticaretin başlıca şartı olarak zikretmiş ve böyle yaptıkları takdirde, onlara, büyük bir kurtuluş olmak üzere, bütün günahlarının bağışlanacağını ve altından ırmaklar akan cennetlere ve içinde hoşlarına gidecek meskenler bulunan Adn cennetlerine sokacağını müjdelemiştir. Bu müjde, şüphesiz, mümin kullarının Ahiret hayatında elde edecekleri kazançlarla ilgilidir ve bu kazanç, altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinin hoşa giden güzel saraylarıdır.

13 Allah Teâlâ, mümin kullarına Ahiret hayatının kazancını müjdeledikten sonra, bu ayetinde de dünya hayatının kazancını zikretmiş ve bu kazancın, Allah katından gelen ve kulları tarafından da sevilen bir kazanç olduğunu haber vermiştir. İki çeşit olarak zikredilen bu kazancın birincisi, her hususta ve özellikle düşmanlara karşı mümin kullarına yapacağı yardımdır ki Muhammed suresinin *"Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve taatinde sizi devamlı kılar."* mealindeki 7. ayetinde de buyurduğu gibi mümin kullarından bu yardımını hiçbir zaman esirgemez. Hac suresinin 40. ayetinde de Allah Teâlâ benzer manada şöyle buyurmuştur: *"...Allah, kendisine yardım edene muhakkak yardım eder. Allah, şüphesiz çok kuvvetlidir; daima galiptir."*.

Allah Teâlâ'nın mümin kullarına vadettiği yardımdan sonraki dünyevi kazancın ikincisi, ayet-i kerimede yakın bir fetih olarak tavsif edilmiştir ki İslam'ın ilk günlerinden itibaren Mekke'nin fethiyle başlayan bu kazancı Allah Teâlâ mümin kullarına ihsan etmiş ve kısa bir süre içerisinde yeni fetihlerle İslam pek çok ülkede süratle yayılmıştır. Allah Teâlâ, mümin kullarına, Allah'a ve Peygamberi'ne iman etmelerini ve Allah yolunda savaşmalarını emrettikten sonra, bu iman ve cihadın bir neticesi olmak üzere kullarına ihsan edeceği mükafatları açıklamış, sonra da Peygamberi'ne, hem dünyada hem de Ahiret'te kullarına ihsan edilecek olan bu mükafatları, müminlere müjdelemesini emretmiştir.

14 Allah Teâlâ, mümin kullarının, Allah'a ve Peygamberi'ne iman ederek ve Allah yolunda savaşarak hak edecekleri dünyevi ve uhrevi mükafatları beyan ettikten sonra bu ayetinde, mümin kullarına Allah'a olan yardımlarına devam etmelerini ve hangi halde olurlarsa olsunlar, bu yardımlarını sürdürmelerini emretmiştir. Nitekim

bunun en açık örneklerinden biri, "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" diyen Meryem oğlu İsa'ya (as) "Allah'ın yardımcıları biziz." cevabını veren havarilerdir. Bilindiği gibi İsa (as), İsrailoğullarına gönderilen Peygamberler'in sonuncusu idi. Âl-i İmrân suresinin 50. ayetinde de ifade edildiği gibi İsrailoğullarına Peygamber olarak gelince, onlara şöyle hitap etmişti: *"Benden önce gönderilen Tevrat'ı doğrulamak ve size haram kılınan bazı şeyleri de helal kılmak için geldim. Rabbinizden size ayetler getirdm. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Şüphe yoktur ki Allah, benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibadet edin. İşte doğru yol budur."*. Ancak İsa (as), bu sözlerinin Yahudilerden bir grubun isyankar davranışlarda bulunmalarına sebep olduğunu görünce, onlara tekrar hitap etmiş ve aynı surenin 52. ayetinde de zikredilen şu sözleri söylemiştir: *"Allah'a (varan yolda) benim yardımcılarım kimlerdir?" demiş, Havariler de: "Biz Allah'ın yardımcılarıyız; Allah'a iman ettik; şahit ol ki biz, Müslümanlarız." diye cevap vermişlerdir."*. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere İsa (as), Yahudiler arasında kendisine inanan ve kendisini Allah katından getirdiği delil ve mucizelerle teyit ve tasdik eden taraftarlar bulmuş olsa bile yine de kendisine karşı çıkıp inkârcı davranışlarla onun aleyhinde konuşan kimselerden de kurtulamamıştır. Bir kısmı onun Peygamberliğini inkâr ederken, bir kısmı da onun babası olmadığını ileri sürerek annesi hakkında çirkin iftiralarda bulunmuşlardır. Ona tabi olan bir grup ise, onu, sahip olduğu mevkinin üstüne taşıyarak onun, Allah'ın oğlu olduğunu söylerken bazıları, baba, oğul ve Ruhu'l-Kudüsten oluşan üçlünün üçüncüsü, bazıları ise daha da ileri giderek onun Allah olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Allah Teâlâ, bunlardan hakka yahın olanları düşmanlarına karşı desteklemiş ve onları üstün duruma getirmiştir. Bu tıpkı Allah'ın yardımıyla Müslümanların kafir ve müşrik kavimlere üstün kılınması ve hak dinin yeryüzünde yayılması gibidir.

CUMA SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Cuma suresi, Kur'an-ı Kerim'in 62. suresi olup 11 ayetten müteşekkildir. Surenin 9. ayetinde müminlere hitap edilerek *"Cuma günü namaz için ezan okunduğunda, alışverişi bırakarak Allah'ın zikrine koşun..."* buyurulduğu ve bu emirle bütün müminler Cuma gününün öğle vaktinde namaza davet olundukları için sureye Cuma suresi denilmiştir. Sure, Medine'de Saf suresinden sonra nazil olduğu için Medenî surelerden sayılmıştır.

2. Cuma Suresinin Konusu

Cuma suresinin konusu, Medine'de nazil olan diğer Medenî sureler gibi teşriî ahkam ile ilgili olmakla beraber Müslümanları yalnız Cuma günlerine has olmak üzere öğle namazı yerine farz kılınan Cuma namazına teşvik etmek ve bu namazın hükümlerini öğretmek olmuştur. Sureye, bir önceki surede olduğu gibi Melik, Kuddüs, Aziz ve Hakim olan Allah Teâlâ'nın göklerde ve yerde bulunan canlı cansız bütün varlıklar tarafından gece gündüz tesbih edildiğinin beyanı ile başlanmıştır. Bunu önceden apaçık bir sapıklık içinde bulunan ümmi Araplara, yine kendi içlerinden Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen, ayrıca onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber'in gönderilişini haber veren açıklamalar takip etmiştir ki bu Peygamber, Allah'ın hudutsuz bir lütfu olmak üzere yalnız gönderildiği devrin insanlarına değil; fakat kıyamete kadar gelip geçecek olan insanlara hitap ile onların hepsini de Allah'ın hak olan yoluna davet etmekle görevlendirilen bir Peygamber olmuştur.

Daha sonraki ayetler, kendilerine Musa'nın (as) Peygamber olarak gönderildiği ve bir de Tevrat adlı bir kitabın indirildiği Yahudilerle ilgilidir. Ne var ki bu Yahudiler, Tevrat'ı önemseyerek okumuş olsalar ve onunla gerektiği gibi amel etmiş olsalardı, çok daha farklı bir kavim olma vasfını kazanacaklar ve Allah Teâlâ'nın övgüsüne mazhar olacaklardı. Oysa onlar, Musa (as) vasıtasıyla gönderilen Tevrat'ı okuyup onunla amel etmek yerine, onun ayetlerini yalanlamışlar ve onu alaya almışlardır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ellerinde Tevrat gibi bir kitabın bulunmasına rağmen onunla amel etmeyen Yahudileri, sırtlarında kitaplar taşıyan; fakat bu kitaplardan haberi olmayan eşeklere benzetmiştir. Eğer onlar, Tevrat'ın ayetlerini yalanlamak yerine onun ayetleriyle amel etmiş olsalardı, o kitabın geleceğini haber verdiği Ahmed adındaki son İslam Peygamberi'nin gelişini de beklerler ve o geldiği zaman, ona da inanırlar ve onun yolunda giderlerdi.

Yahudiler, ellerinde bulunan Tevrat'ı yalanla-

maktan ve onun ayetlerini diledikleri gibi tahrif etmekten çekinmemiş olsalar bile, yine de böyle bir kitaba sahip olmaktan övünmeyi ihmal etmemişler ve o kitap sebebiyle kendilerinin Allah'ın dostları olduklarını iddia etmişlerdir. Ancak Allah Teâlâ, onların bu iddialarındaki samimiyetsizliği açık bir şekilde ortaya koymuş ve Peygamberi vasıtasıyla onlara hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"Ey Yahudiler! Diğer insanlar bir yana, eğer siz sadece kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve sözünüzde de sadık iseniz, haydi ölümü temenni ediniz."*. Ne var ki Yahudiler, ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi dünya hayatında işlemiş oldukları çeşitli kötülükler sebebiyle bu kötülüklerinin karşılığını görmekten de korktukları için ölümü asla temenni etmezler. Fakat onlar, ölümden ne derece kaçmış olurlarsa olsunlar, ölüm yine de onlara erişecek ve dünyada işledikleri amellerin karşılığını mutlaka göreceklerdir.

Surenin son üç ayeti, Cuma namazına tahsis edilmiş ve Cuma vakti gelip de namaz için ezan okunduğunda Müslümanlara, alışverişi terk ederek namaza koşturmaları, namazı kıldıktan sonra da işlerine dönmeleri emredilmiştir. Ayrıca şuna da işaret edilmiştir ki Allah katında olan her şey, eğlence ile geçirilen ticaret hayatından çok daha hayırlıdır. Zira Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

3. Cuma Suresinin Kendinden Önceki Saf Suresiyle Bağlantısı

Cuma suresinin kendinden önceki Saf suresiyle çeşitli yönlerden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Daha önce Saf suresinin ilk ayetlerinde de üzerinde durulduğu gibi Musa (as), kavminden gördüğü kötü muamele sebebiyle onlara "Benim, Allah tarafından size gönderilmiş bir Peygamber olduğumu bildiğiniz halde, bana niçin eziyet ediyorsunuz?" diyerek şikayette bulunmuştu. Cuma suresinde ise son İslam Peygamberi Hazret Muhammed (sas.) ile kavminin durumuna işaret edilmiş ve kavmin fazileti zikredilerek iki kavim arasındaki bariz fark açıklanmıştır.

2) Saf suresinin 6. ayetinde, Meryem oğlu İsa (as), kavmine kendisinden sonra Ahmed adındaki bir Peygamber'i müjdeleyici olarak Allah tarafından gönderilen bir Peygamber olduğunu haber vermişti. Cuma suresinin 2. ayetinde ise, *"Ümmi Araplar içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Resul gönderen O'dur..."* buyurulmuştur ki bu Resul, İsa'nın (as) kavmine geleceğini müjdelediği Ahmed adındaki son İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'dir.

3) Allah Teâlâ, Saf suresini, müminleri çok acı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti haber vererek bitirmiş ve bu ticaretin Allah yolunda savaşmak olduğunu açıklamıştı. Cuma suresini ise müminlere Cuma namazını emrederek bitirmiş ve Cuma'nın, dünya ticaretinden daha hayırlı olduğunu açıklamıştır.

4. Cuma Suresinin Faziletleri

Cuma suresinin faziletiyle ilgili olarak hadis kitaplarının Cuma bölümlerinde nakledilen bazı haberleri görmek mümkündür. Müslim (*Sahih,* II. 597), Tirmizî (*Sünen,* II. 396), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 257) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 345)'nin naklettikleri bir haberde İbn Ebi Rafi şunları anlatmıştır: (Muaviye'nin Medine valisi olan) Mervan, Ebu Hureyre'yi Medine'ye halef tayin edip Mekke'ye gitmişti. Bu sebeple Cuma namazını bize Ebu Hureyre kıldırdı. Ebu Hureyre birinci rekatta Cuma suresini, ikinci rekatta da Münâfikûn suresini okudu. Namazdan ayrılırken Ebu Hureyre'ye yetiştim ve ona: Sen bugün, Ali İbn Ebu Talib'in Küfe'de okumayı adet edindiği iki sureyi okudun, dedim. Bunun üzerine Ebu Hureyre: Ben Resulullah (sas.)'den Cuma günleri bu sureleri okurken işittim, cevabını verdi.

Keza Müslim (*Sahih,* II. 599) tarafından nakledilen başka bir haberde de İbn Abbas şöyle demiştir: "Nebi (sas.), Cuma namazında Cuma ve Münâfikûn surelerini okurdu.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey hükümdar, mukaddes, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah'ı tesbih eder.

[2] Ümmi Araplar içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Resul gönderen O'dur. Halbuki önceden bu Araplar, apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı.

[3] Henüz kendilerine katılmamış olan müminlerden daha sonra gelecek olanlara da Resulü gönderen O'dur. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

[4] Bu, Allah'ın bir lütfu olup onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki surenin son ayetinde, müminlere destek verip onları kuvvetlendirdiğini ve kafirler karşısında onlara üstünlük ve galibiyet verdiğini beyan ettikten sonra bu surenin ilk ayetlerinde, göklerde ve yerde bulunan her şeyin yegane yaratıcısının ve malikinin de kendisi olduğunu, bu itibarla her şeyin O'nu yegane hükümdar, mukaddes, daima galip ve hikmet sahibi olarak tesbih ve her çeşit noksanlıklardan tenzih ettiklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey, hükümdar, mukaddes, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah'ı tesbih eder.

[2] Ümmi Araplar içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Resul gönderen O'dur. Halbuki önceden bu Araplar, apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı.

[3] Henüz kendilerine katılmamış olan müminlerden daha sonra gelecek olanlara da Resulü gönderen O'dur. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

[4] Bu, Allah'ın bir lütfu olup onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.

1 Göklerde ve yerde bulunan canlı cansız her şey veya her varlık, Allah Teâlâ'nın varlığını, birliğini ve hudutsuz kudretini ikrarla O'nu tesbih eder. Nitekim İsrâ suresinin 44. ayetinde de *"...O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur..."* buyurmuştur. Canlı cansız her varlık tarafından tesbih edilen O Allah göklerin, yerin ve içlerinde bulunan her şeyin sahibi olup emir ve hükümleriyle üzerlerindeki tasarruf hakkı da yalnız O'na mahsustur. O, aynı zamanda kemal sıfatlarıyla muttasıf olup, daima kuvvetli ve daima galiptir; her türlü noksanlıktan veya akla gelebilecek her çeşit kusurdan da münezzehtir.

2 İşte yukarıda bu yüce sıfatlarıyla zikrettiğimiz

O Allah Teâlâ'dır ki okuma yazma bilmeyen Araplara, Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermiştir. Oysa bu Araplar, kendilerine bu Peygamber gönderilmeden önce apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı. Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi okuma yazma bilmeyen bu Araplara, Allah Teâlâ'nın kendi içlerinden seçip gönderdiği Peygamber de diğer Araplar gibi okuma yazma bilmiyordu. Nitekim Buhârî (*Sahih,* II. 230), Müslim (*Sahih,* II. 761), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 542), Nesâ'î (*Sünen,* IV. 139) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 43, 52)'in İbn Ömer (ra) vasıtasıyla naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Biz Arap topluluğu ümmi bir cemaatiz. Ne yazı yazarız ne de hesap yaparız...". Allah Teâlâ, Peygamberi'nin bu durumunu Ankebût suresinin 48. ayetinde de açık bir şekilde zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Bundan önce sen ne bir kitap okumuş ve ne de elinle yazı yazmıştın. Öyle olsaydı o batıla uyanlar şüpheye düşerlerdi.".* Filhakika Hazreti Peygamber, Kur'an-ı Kerim kendisine indirilmeden önce okuma yazma öğrenmiş bir kimse olsaydı, onu yalancılıkla itham edenler, onun okuma yazma bilmesini delil olarak kullanırlar ve Kur'an'ı, Tevrat ve İncil'den seçtiği ayetlerden oluşturduğunu ileri sürerlerdi. Oysa okuma yazma bilmeyen Hazreti Peygamber'in, Tevrat ve İncil'i okuyarak onlardan Kur'an için seçmeler yapması elbette olacak bir iş değildi. Bununla beraber, okuma yazma bilmeyen bir ümmi olasına rağmen, Rabbinin kendisine indirdiği Kur'an ayetlerini upuzun bir sure halinde bile olsa, onları hafızasında tutabiliyor ve gerektiği anlarda kavmine tebliğ ediyordu. İşte Allah Teâlâ, son olarak gönderdiği bu Peygamber vasıtasıyla Arap kavmine hikmet dolu Kur'an'ı öğretmiş ve onları sapıklıktan çıkarıp Kur'an'ın hak olan yoluna sokmuştur. Burada şuna da işaret etmek gerekir ki Allah Teâlâ'nın Arap kavmi içinden gönderdiği bu Peygamber yalnız Arap kavmine gönderilmiş bir Peygamber değil fakat bütün insanlara rahmet olmak üzere gönderilmiş bir Peygamber'dir. Nitekim Allah Teâlâ bu gerçeği Enbîyâ suresinin *"(Ey Muhammed!) Biz seni, ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."* mealindeki 107. ayetiyle açıkça beyan etmiş, Â'râf suresinin 158. ayetinde de Peygamberi'ne hitapla insanlara şöyle demesini emretmiştir: *"(Ey Muhammed! Bütün insanlara) de ki: "Ey insanlar! Ben, sizin hepinize birden, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın Resulüyüm. O'ndan başka İlah yoktur...".*

3 İşte Allah Teâlâ tarafından Arap olsun, Acem olsun bütün insanlara gönderilen bu Peygamber, son Peygamber olması itibariyle yalnız yaşadığı devir insanlarına değil fakat onlardan sonra kıyamet vaktine kadar gelip geçecek olan bütün nesillere gönderilmiş olan bir Peygamber'dir. Onu gönderen de, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah Teâlâ'dır. Bu sebepledir ki onun yaşadığı devir insanları, ona ve onun tebliğ ettiği aslı Kur'an olan İslam dinine ne derece uymakla yükümlü iseler, daha sonra gelecek olan nesiller de aynı derecede onlara uymakla yükümlüdürler. Buhârî (*Sahih,* VI. 63), Müslim (*Sahih,* IV. 1972) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 413)'nin Ebu Hureyre'den (ra) naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre Ebu Hureyre şunları anlatmıştır: "Biz, Nebi (sas.)'in yanında otururken, ona Cuma suresi indirildi. Resulullah (sas.), sureyi okuyup da *"Henüz kendilerine katılmamış olan müminlerden daha sonra gelecek olanlar..."* ibaresine gelince, orada bulunanlar: "Ya Resulallah! Onlar kimlerdir?" diye sordular. Resulullah (sas.) onlara cevap vermeyince soruyu üç defa tekrar ettiler. Aramızda Selman el-Farisi de vardı. Sorunun üçüncü defa tekrarlanması üzerine Resulullah (sas.) elini Selman'ın omzu üzerine koydu ve şöyle buyurdu: "Eğer iman Süreyya yıldızında olsaydı, bunlardan pek çok kimse yine de ona ulaşırdı.". Müfessirlerin açıklamalarına göre bu hadis, Cuma suresinin Medine'de nazil olduğunun ve Resulullah (sas.)'in bütün insanlara gönderildiğinin apaçık bir delilidir. Çünkü Resulul-

lah (sas.), ayet-i kerimedeki "sonra gelecek olanlar" ibaresini Fürsler olarak tefsir etmiş ve İslam'a davet mektuplarını İranlılara, Rumlara ve diğer milletlere yazmıştır.

4 İşte Allah Teâlâ'nın gerek bütün insanlara rahmet olmak üzere gönderdiği Hazreti Muhammed (sas.) olsun gerekse onun Kur'an ile birlikte insanlara tebliğ ettiği İslam olsun, Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği en büyük lütfudur ve bunu da kullarından sadece dilediklerine verir.

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا ۟ بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۟ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنْ
دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ ۟ اَبَدًا ۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ۟ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
بِالظّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِى تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلٰقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

[5] Kendilerine Tevrat yükletilip de, sonra onu taşımayanların hali, kitaplar yüklenmiş eşeğin hali gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların hali ne kötüdür. Allah, zalimler güruhuna hidayet etmez.

[6] (Ey Muhammed!) De ki: "Ey Yahudi olanlar! Diğer insanlar bir yana, eğer siz, kendinizin, Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve sözünüzde de sadık iseniz, ölümü temenni ediniz!".

[7] Fakat onlar, ellerinin yapıp sunduğu işler yüzünden ölümü asla temenni etmezler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir.

[8] (Ey Muhammed!) De ki: "Kendisinden kaçtığınız ölüm, size mutlaka erişecektir. Sonra da gaybı ve hazır olanı bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O da size, yapmış olduklarınızı haber verecektir.

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, tevhidi ve nübüvveti ispat ile ümmi olan Araplar içerisinden yine ümmi olan Hazreti Muhammed (sas.)'i Peygamber olarak gönderdiğini beyan ettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, özellikle Tevrat adlı bir kitaba sahip olan Yahudileri bahis konusu etmiş ve bu kavmin, ellerindeki kitaba rağmen ümmi Araplar içerisinden seçilip gönderilen Peygamber'in kendilerine değil fakat sadece Araplara gönderilmiş bir Peygamber olduğunu iddia ettiklerini ve böylece kendi kitaplarını da inkâr etmiş olduklarını zikrederek onları bu halleriyle bir yığın kitap yüklenmiş olup da yüklendiği bu kitaplardan hiçbir şey anlamayan eşeğe benzetmiştir.

Allah Teâlâ'nın reddettiği diğer bir görüş de hem onların hem de Hıristiyanların, Mâide suresinin 18. ayetinde de zikredilen *"Biz, Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz."* sözleridir. Eğer onlar, bu sözlerinde gerçekten sadık ve samimi olsalardı, Allah'tan ölümü temenni ederler, Allah da onların bu temennilerini yerine getirir ve onları, dostları için hazırlamış olduğu özel konaklarda barındırırdı. Fakat gerçek olan şu ki onlar, ölümü asla temenni etmezler. Buna rağmen unutmamaları gereken bir şey vardır ve o da hiçbir zaman temenni etmedikleri ve etmeyecekleri ölümün yine de onlara erişecek olması ve bu halleriyle Allah'a

döndürülecek olmalarıdır. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

5 Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların hali, kitaplar yüklenmiş eşeğin hali gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların hali ne kötüdür. Allah, zalimler güruhuna hidayet etmez.

6 (Ey Muhammed!) De ki: "Ey Yahudi olanlar! Diğer insanlar bir yana, eğer siz, kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve sözünüzde de sadık iseniz, ölümü temenni ediniz!".

7 Fakat onlar, ellerinin yapıp sunduğu işler yüzünden ölümü asla temenni etmezler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir.

8 (Ey Muhammed!) De ki: "Kendisinden kaçtığınız ölüm, size mutlaka erişecektir. Sonra da gaybı ve hazır olanı bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O da size, yapmış olduklarınızı haber verecektir.".

5 Ellerinde Peygamberler'i Musa (as) vasıtasıyla kendilerine gönderilen Tevrat gibi bir kitap varken ve Allah Teâlâ tarafından bu kitabın içindekilerle amel etmeleri ve Peygamberler'i Musa'ya (as) uymaları emredilmişken, kitabın içindekilerle amel etmeyen ve Rableri tarafından kendilerine verilen emirlere sırt çevirip karşı koyan Yahudilerin bu halleri, pek çok kitap yüklenip de bu kitapları taşıyan, fakat kitapların içinde ne olduğunu bilmeyen eşeklerin halinden farksızdır ve hatta onların durumu, eşeklerin durumundan daha kötüdür. Zira insan olarak sâhip oldukları akıl ve düşünce, ellerindeki kitapları daha kolay anlamalarına yardım eder ve kitapların kendilerine gösterdikleri yola yönelmelerini sağlar. Oysa eşeklerde böyle bir akıl ve düşünce olmadığı gibi, kendilerini belirli bir yöne sevkeden anlayış da yoktur. Gerçek böyle olduğu halde, aklını ve düşüncesini kullanmayan ve elindeki kitaptan ders almayan insan, elbette böyle bir güce hiç sahip olmayan hayvandan çok daha geri kalmış demektir. Nitekim Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 179. ayetinde bu tip insanlardan sözederken şöyle buyurmuştur: *"Biz, cehennem için pek çok cin ve insan yarattık. Onların kalpleri vardır; fakat onlarla anlamazlar. Onların gözleri vardır; fakat onlarla görmezler. Onların kulakları vardır; fakat onlarla işitmezler. Bunlar, tıpkı hayvan gibidirler; hatta daha sapık. İşte gaflet içinde olanlar bunlardır."*.

Allah Teâlâ, ayetleriyle kendilerini Allah'ın hak olan yoluna irşat edecek olan Tevrat adlı bir kitaba sahip olmalarına rağmen, ayetlerini anlayıp onlarla amel etmek yerine onları yalanlayan Yahudileri, sırtlarına kitaplar yüklenen, fakat o kitaplardan hiçbir şey anlamayan eşeklere benzettikten sonra, onların bu hallerindeki kötülüğe işaret etmiş ve ellerindeki Tevrat'ta Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğinin doğruluğunu gösteren ayetleri yalanlayan Yahudilerin hallerinin ne kadar kötü olduğunu zikrettikten sonra, Peygamberleri'ni yalanlayarak nefislerine zulmeden bu kafirlere asla hidayet etmeyeceğini beyan etmiştir.

6 Allah Teâlâ, Tevrat'ta yer alan ve Meryem oğlu İsa'dan (as) sonra geleceğini haber veren Ahmed adındaki Peygamber'le ilgili haberleri ve Allah'ın hak olan yolunu açıklayan diğer ayetleri yalanlayan Yahudileri bu davranışları sebebiyle zemmettikten sonra, bu ayetinde onları başka bir davranışları ve özellikle dünyaya olan bağlılıkları sebebiyle zemmetmiş ve sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hitapla onlara şöyle demesini emretmiştir: Ey Yahudiler! Siz, diğer insanları dışlayarak kendinizin Allah'ın dostları ve sevgilileri olduğunuzu iddia ediyorsanız keza siz, Muhammed ve ashabının delalet içinde bulunduklarını, kendinizin ise hidayete ermiş bir kavim olduğunuzu ileri sürüyorsanız ve bu iddialarınızda da sadık ve samimi iseniz, bu iki kavimden hangisinin delalette olduğunun ve hangisinin hidayete erdiğinin belirlenmesi için haydi siz de ölümü temenni edin. Yahudilere yöneltilen bu hitabın bir benzerini, Bakara suresinin 94. ayetin-

de de görmek mümkündür. Bu ayetinde de Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek onlara şöyle demesini emretmiştir: *"(Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Allah katında Ahiret yurdu başkalarına değil de, sadece size ait ise, (bu inancınızda da) samimi iseniz, haydi ölümü isteyin!".*

7 Şu var ki onlar, Allah'ın Peygamberleri'ni yalanlamak ve ayetlerini inkâr etmek gibi dünyada işledikleri amellerin kötülüğünü çok iyi bildikleri ve dünyanın maddi zenginliklerine bağlı kalıp bu bağlılıklarını koparmak istemedikleri için hiçbir zaman ölümü temenni etmezler. Ancak Allah, onların dünyada işledikleri bütün amelleri en küçük teferruatına kadar bilir ve bu amellerinden hiçbir şey eksiltmeden onların karşılığını verir. Kısacası ne kadar uzun yaşarlarsa yaşasınlar, onlar için yine de amellerinin karşılığını görmekten kurtulacak değillerdir. Nitekim Allah Teâlâ, yine Bakara suresinin 95. ayetinde *"Kendi elleriyle işleyip çıkardıkları cürümlerinden dolayı, ölümü asla istemeyeceklerdir. Allah, elbette zalim olanları en iyi bilendir."* buyurduktan sonra, bunu takip eden ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Sen, onların hayata başkalarından ve hatta her biri bin sene yaşamayı temenni eden müşriklerden bile daha düşkün olduklarını görürsün. Halbuki uzun yaşamak, hiçbirini azaptan kurtarmayacaktır. Allah, elbette yaptıklarını hakkıyla görendir.".*

8 Allah Teâlâ, Yahudilerin işledikleri ameller yüzünden ölümü hiçbir zaman temenni etmediklerini zikrettikten sonra, onlara Peygamberi vasıtasıyla kesin akıbetlerini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Ölümden kaçıp kurtulacaklarını zanneden o Yahudilere de ki: Dünya hayatına olan bağlılığınız sebebiyle kaçıp kurtulmak istediğiniz ölüm size mutlaka erişecektir. Her neye bağlanırsanız bağlanın, o bağlandığınız şey sizi ölümün pençesine düşmekten asla kurtaramayacaktır. Ölümün pençesine düştükten sonra da göklerin ve yerin yegane yaratıcısı ve gayp aleminin de alimi olan Allah'a mutlaka döndürüleceksiniz ve O da size dünya hayatınızda işemiş olduğunuz iyi veya kötü bütün amellerinizi haber verecektir. Bu ayet-i kerime, delalet ettiği mana ile Nisâ suresinin *"Nerede olursanız olun, hatta tahkim edilmiş kalelerde olsanız bile, ölüm, yine de size erişecektir..."* mealindeki 78. ayeti gibidir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا نُودِىَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوْمِ ٱلْجُمُعَةِ فَٱسْعَوْا۟ إِلَىٰ ذِكْرِ ٱللَّهِ وَذَرُوا۟ ٱلْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ
وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا۟ تِجَٰرَةً أَوْ لَهْوًا ٱنفَضُّوٓا۟ إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمًا ۚ
قُلْ مَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ مِّنَ ٱللَّهْوِ وَمِنَ ٱلتِّجَٰرَةِ ۚ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١﴾

[9] Ey iman edenler! Cuma günü namaz için seslenildiğinde alışverişi bırakarak Allah'ın zikrine koşun. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

[10] Namaz kılındığı zaman da, yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan rızık arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.

[11] Bir ticaret yahut bir eğlence görünce, ayrılıp ona gitmişler ve seni ayakta bırakmışlardı. (Ey Muhammed!) Onlara de ki: "Allah yanında olan şey, eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin de en hayırlısıdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Yahudileri bahis konusu ederek nefislerine hoş gelen dünya malına karşı aşırı derecede duydukları sevgi ve bağlılık sebebiyle ölümden nasıl kaçmak istediklerini zikrederek ölümden kaçışın asla mümkün olmadığını açıkça beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'a ve Peygamberi'ne iman edenleri, insanlar için dünya hayatından çok daha hayırlı olduğunda şüphe bulunmayan Cuma ibadetine davet etmiş ve bu davetle ilgili olarak onlara, Allah'ın zikrine koşmalarını emretmiştir. Zira Alâ suresinin 17. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Ahiret, (insanlar için) daha hayırlı ve daha kalıcıdır."*. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9 Ey iman edenler! Cuma günü namaz için seslenildiğinde alışverişi bırakarak Allah'ın zikrine koşun. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

10 Namaz kılındığı zaman da, yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan rızık arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.

11 Bir ticaret yahut bir eğlence görünce, ayrılıp ona gitmişler ve seni ayakta bırakmışlardı. (Ey Muhammed!) Onlara de ki: "Allah yanında olan şey, eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin de en hayırlısıdır.

9 Ey müminler; ey Allah'a ve Resulüne iman etmiş olanlar! Cuma günü ezan okunup namaza davet olunduğunuzda, alışveriş veya ticaret gibi dünya işlerini terk ederek Allah'ın zikrine koşturun. Eğer aklınızı kullanıp düşünecek olursanız, Cuma vaktinde dünya işlerini bırakıp vaktinizi Allah'ı zikretmek veya O'na ibadet etmek için ayırmanız sizin için çok daha hayırlıdır.

Ayet-i kerimeden anlaşılan bu genel mana, Cuma gününe has olmak üzere, Müslümanların topluca ibadet edebilecekleri bir mescide veya camiye davet edilmeleriyle ilgilidir ve bu davete icabet ederek Cuma namazını topluca eda etmek de her Müslümana farzdır. Cuma, bir araya gelmek, toplanmak veya bir cemaat oluşturmak manalarına gelen cem kelimesinden alınmış olması itibariyle bu günün özellikleri göz önünde bulundurularak ona Cuma denilmiştir. Çeşitli haberlerde de belirtildiği gibi bütün yaratıkların yaratılışı bu günde tamamlanmıştır. Adem bugün yaratılmış, cennete bugün girmiş, yine bugün cennetten çıkarılmıştır. Kıyâmetin kopuşu da bugün gerçekleşecektir. Müfessirlerin açıklamalarına göre Müslümanlardan önce de bütün milletlere Cuma emredilmiş olmakla beraber onlar sapıklığa düşmüşler, Yahudiler yaratılışın henüz gerçekleşmediği cumartesi gününü, Hıristiyanlar yaratılışın başladığı pazar gününü tercih etmişler, Allah Teâlâ da yaratılışın tamamlandığı Cuma gününü Müslümanlar için tercih ederek onları bu güne hidayet etmiştir. Nitekim Buhârî (*Sahih*, I. 211) ve Müslim (*Sahih*, II. 586) de Ebu Hureyre vasıtasıyla Resulullah (sas.)'den şu hadisi nakletmişlerdir: "Diğerlerine bizden önce ve bize de onlardan sonra Kitap verilmiş olsa bile biz, (bu dünya ümmetlerinin) sonuncusu, kıyamet gününde ise öncüleriyiz. Bu gün (Cuma), onların günleridir, onlara farz kılınmıştır; fakat onlar, bunun üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir; bizi ise Allah o gün için doğru yola iletmiştir. Bu sebepten onlar bizim tabilerimizdir: Yarın (cumartesi) Yahudiler, yarından sonra (pazar) da Hıristiyanlar içindir.". Hadis-i şerifte de açıkça beyan edildiği gibi Cuma, Müslümanlardan önce diğer kavimlere de ibadet günü olarak tahsis olunmuş bir gün idi. Ne var ki bu kavimler ve özellikle Yahudiler, Cuma gününün bir ibadet günü olmasına karşı koymuşlar ve Cumartesi gününün bir tatil ve dinlenme günü olduğunu ileri sürerek bu günü tercih etmişlerdir. Allah Teâlâ, bu konuda Nahl suresinin 124. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Cumartesi (ibadeti), onun üzerinde ihtilaf edenlere (farz) kılınmıştı. Şüphesiz Rabbin, kıyamet günü, üzerinde ihtilaf ettikleri meselede, aralarında elbette hükmünü*

verecektir.". Nahl suresinde, bu ayetin tefsiriyle ilgili olarak şu görüşlere yer vermiştik: Müfessirlerin İbn Abbas'tan (ra) naklen haber verdiklerine göre, Musa (as) Yahudilere, haftada bir günü ibadete ayırmalarını ve o gün başka hiçbir iş yapmamalarını emretmişti. Onun kavmine teklif ettiği bu gün Cuma idi; ancak onlar, "Biz, Allah'ın yaratma işini sona erdirdiği Cumartesi gününü isteriz." diyerek Cuma gününü kabul etmemişler, bunun üzerine Allah Teâlâ da onlara Cumartesi gününü ibadet günü olarak farz kılmış ve o gün avlanmayı da onlara haram saymıştır. Buna rağmen Yahudilerin bir kısmı bu harama uyarken bir kısmı da avlanmakta herhangi bir sakınca görmemiştir. Eğer bir evvelki ayet-i kerimede Allah Teâlâ'nın sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e *"Hakka yönelmiş olan ve müşriklerden olmayan İbrahim'e tabi ol!"* mealindeki emri göz önünde bulundurulursa, Hazreti Peygamber'in Cuma gününde de İbrahim'e (as) tabi olduğu ve bu sebeple Cuma gününün Müslümanlar arasında ibadet günü olarak kabul edildiği kolayca anlaşılır. Bununla beraber, İbrahim'i (as) kendi dinlerine nisbet ederek onunla övünen Yahudi ve Hıristiyanlar ise Cuma gününü ibadet günü olarak kabul etmemekle, kendilerinden olduğunu iddia ettikleri İbrahim'e de (as) karşı geldiklerini göstermişlerdir. Zaten Allah Teâlâ da Âl-i İmrân suresinin 67. ayetinde kitap ehlinin İbrahim (as) ile ilgili iddialarını reddetmiş ve *"İbrahim ne bir Yahudi ve ne de bir Hıristiyan idi; fakat o, hakka yönelen bir Müslüman idi. Müşriklerden de hiç olmamıştı."* buyurmuştur.

Dikkat edilecek olursa Allah Teâlâ, Cuma namazını farz kıldığı bu ayetinde *"Cuma günü namaz için seslenildiğinde, alışverişi bırakarak Allah'ın zikrine koşun."* buyurmuştur ki ayet-i kerimede zikri geçen ve *koşmak* manasında kullanılan *fes'av* kelimesi, Hazreti Peygamber'den nakledilen sahih hadislere de dayanılarak müfessirler arasında sükunet ve vakarla yürümek veya gitmek manasında anlaşılmış ve koşma fiili mekruh sayılarak men olunmuştur. Buhârî (*Sahih*, I. 156), Müslim (*Sahih*, I. 420), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 135), İbn Mâce (*Sünen*, I. 260) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 237)'in Ebu Hureyre'den (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kameti duyduğunuz zaman namaza sükunet ve vakarla gidin. Hızlı koşmayın. Ulaştığınızı kılın; geçirdiğinizi tamamlayın.". Keza Buhârî (*Sahih*, I. 156) ve Müslim (*Sahih*, I. 422)'in naklettikleri başka bir haberde Ebu Katade (ra) şöyle demiştir: "Resulullah ile birlikte namaz kılarken, bazı kimselerin sesleri ve patırtıları duyuldu. (Namazdan sonra) Resulullah (sas.) "Ne oluyorsunuz?" diye sordu. (Patırtıyı yapanlar) "Namaza yetişmek için acele ettik." dediler. Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Hayır; öyle yapmayın. Namaza geldiğiniz zaman sükunetinizi muhafaza edin. Namaza yetiştiğiniz kadarını (imamla beraber) kılın; geçirdiğiniz kısmı da siz tamamlayın.".

10 Allah Teâlâ, Cuma günü Müslümanların ezanla birlikte Cuma namazını eda edebilmeleri için alışverişi, ticaret işlerini ve diğer dünyevi işleri yasaklayıp namaza koşturmalarını emrettikten ve onların da bu emirle Cuma namazını eda etmelerinden sonra, namaz için mescidde veya camide toplanan cemaatin dağılarak Allah'ın lütfundan rızıklarını temin etmek maksadıyla alışverişlerine veya günlük işlerine devam etmelerine izin vermiştir. Ayrıca şunu da özellikle hatırlatmış ve buyurmuştur ki: Namazınızı kıldıktan sonra, alışverişinizi yaparken veya diğer işlerinizle uğraşırken dünya ve Ahiret mutluluğuna erişmek için Allah'ı çokça zikretmeyi de ihmal etmeyin. Nitekim Allah Teâlâ, Nûr suresinin 37-38. ayetlerinde Allah'ı zikreden böyle kimseleri tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Öyle adamlar vardır ki ne ticaret ve ne de alışveriş, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan ve zekatı vermekten onları alıkoyar. Kalplerin ve gözlerin korkudan ters döneceği kıyamet gününden korkarlar. (Bütün bunlar), Allah'ın, onları yaptıklarına karşılık en iyi bir şekilde mükafatlandırması ve*

lûtfundan onlara daha da artırması içindir. Allah, dilediklerine hesapsız rızık verir.". Hazreti Peygamber de Tirmizî (*Sünen,* V. 491) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 47) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Kim bir çarşıya girer ve "Allah'tan başka İlah yoktur. O'nun eşi ve benzeri de yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. Öldüren ve dirilten O'dur. O, her şeye kadirdir." derse, ona milyonlarca sevap yazılır ve milyonlarca günahı bağışlanır ve derecesi de milyonlarca artırılır.".

11 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Cuma günü ile bu gün eda edilecek olan Cuma namazının bazı özelliklerini ve Müslümanlara düşen bazı görevleri zikrettikten sonra, surenin bu son ayetinde, Hazreti Peygamber'in Medine'de bir Cuma namazında hutbe okurken cereyan eden bir hadiseyi hatırlatmış ve bu hadiseye sebep olan bazı Müslümanları bu çirkin davranışları yüzünden kınamıştır. Buhârî (*Sahih,* VI. 63), Müslim (*Sahih,* II. 590) ve Tirmizî (*Sünen* V. 414)'nin naklettikleri bir haberden de öğrenildiğine göre, Cabir İbn Abdullah (ra) şunları anlatmıştır: "Bir Cuma günü Nebi (sas.) ayakta hutbe irad ediyordu. O sırada Şam'dan bir kervan geldi. Bazı sahabiler kervana doğru sökün edip koştular. Öyle ki mescitte hutbeyi dinleyen on iki sahabiden başka kimse kalmamıştı. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ da, Cuma suresinin *"Bir ticaret yahut bir eğlence görünce, ayrılıp ona gitmişler ve seni ayakta bırakmışlardı. (Ey Muhammed!) Onlara de ki: "Allah yanında olan şey, eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin de en hayırlısıdır."* mealindeki 11. ayetini indirmiştir.". Ayet-i kerimeden de açıkça anlaşıldığı gibi Ahiret hayatında Allah katında olan sevap ve ceza, sizin dünyada iken ticaretten ve eğlenceden elde ettiğiniz kazançla kıyaslanamayacak kadar çok daha büyüktür. Gerçek böyle olduğu halde siz, o büyük Ahiret sevabını terk ederek Allah'ın Resulü (sas.)'i hutbe okurken mescitte kendi başına bırakıp gittiniz ve ticaret kazancının peşine düştünüz. Siz bilmiyor musunuz ki Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

Bu ayet-i kerime ile Cuma suresi sona ermiştir. Sureye adı verilen 9. ayetle şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki *"Ey iman edenler!"* hitabıyla mükelleflere Cuma namazı farz kılındığı gibi namaz için say etmek de farz kılınmıştır; zira say olmaksızın mescitlerde cemaatin teşekkülü ve bu cemaatla namazın eda edilmesi mümkün değildir. Ancak *"Ey iman edenler!"* hitabı genel bir manaya sahiptir ve bu hitap sahih iman sahibi her Müslümana şamil olduğu halde, Cuma her Müslümana farz değildir. Bu itibarla üzerlerine Cuma'nın farz kılındığı müminleri, bu namazı eda etmekle mükellef kılınan Müslümanlar olarak kabul etmek gerekir. Bunlar da tabiatıyla üzerlerine Cuma'nın farz kılınmadığı kimselerin dışında kalan müminlerdir. Bu konuyla ilgili olarak Darakutnî (*Sünen,* II. 3)'nin, Cabir İbn Abdullah (ra) vasıtasıyla Resulullah (sas.)'den naklettiği bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah'a ve Ahiret gününe iman etmişse, Cuma günü Cuma namazı ona farzdır. Ancak hasta, misafir, kadın, çocuk ve köle müstesna.. Kim eğlence veya ticaret sebebiyle Cuma'dan uzak kalırsa, Allah da ondan uzak kalır. Allah, Gani'dir; hamd olunmaya layıktır.". Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 245)'un Târık İbn Şihab vasıtasıyla naklettiği bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Cuma, cemaat içinde her Müslümana vaciptir. Ancak dört çeşit insan müstesna. Bunlar: Köle, kadın, çocuk ve hasta olan kimselerdir.". Ebû Dâvûd, bu hadisi zikrettikten sonra, şu ilaveyi yapmıştır: "Hadisin ravisi Târık İbn Şihab, Resulullah (sas.)'i görmüş, fakat ondan hiçbir şey işitmemiştir.".

Diğer vakit namazlarında olduğu gibi Cuma namazında da abdest almak, Kur'an ve sünnet ile vacip kılınmıştır. Mâide suresinin *"Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman, yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın..."* ibaresiyle başlayan ve abdest almayı emreden 6. ayeti bunun en açık delilidir. Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* I. 43),

Müslim (*Sahih,* I. 204), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I.14), Tirmizî (*Sünen,* I. 5), Nesâ'î (*Sünen,* I. 87), İbn Mâce (*Sünen,* I. 117) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 20, 39) tarafından nakledilen bir hadisinde "Allah, abdestsiz kılınan namazı kabul etmez." buyurmuştur ki bu hadis de abdestsiz bir namazın namaz sayılmadığının apaçık delilini teşkil eder.

Cuma günü, Cuma namazına gidecek olan kimsenin gusletmesi veya yıkanması da bazılarına göre vacip, bazılarına göre de müstehap sayılmıştır. Buhârî (*Sahih,* I. 212), Müslim (*Sahih,* II. 580) ve Tirmizî (*Sünen,* II. 364) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.): "Sizden biriniz Cuma'ya geldiği zaman gusletsin." buyurmuştur. Müslim (*Sahih,* II. 582)'in Ebu Hureyre (ra) vasıtasıyla naklettiği başka bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her yedi günde bir gusledip başını ve bütün vücudunu yıkaması, Cuma'ya giden her Müslümanın üzerine Allah'ın bir hakkıdır.".

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Cuma günü Cuma namazı için ezan okunduğunda vakar ve sükunet içinde Cuma namazına gitmek, hali vakti yerinde olan her Müslümana farzdır. Bu itibarla Cuma namazını kılması gereken herhangi bir kimsenin sudan bir sebep veya bir bahane ileri sürerek Cuma namazını terketmesi vebali gerektiren bir davranış olur. Nitekim Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 242), Tirmizî (*Sünen,* II. 373), Nesâ'î (*Sünen,* III. 88) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 346) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her kim önemsemeyerek birbiri arkasına üç Cuma'yı terkederse Allah, onun kalbini mühürler.". Bu hadis de, Cuma namazının hiçbir zaman ihmal edilmemesi gereken bir ibadet olduğunu açıkça göstermektedir. Bu itibarla Müslümanların, bu hadisi gözönünde bulundurarak ve akıllarını da kullanarak düşünmeleri ve bu namazı birtakım basit sebeplerle terk etmemeleri gerekir.

MÜNAFİKUN SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 63. suresi olup 11 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk ayetinde münafıklardan söz edildiği gibi diğer ayetlerinde de onların belli başlı sıfatları ve onları müminlerden ayıran en belirgin özellikleri açıklanmıştır. Bunlar, Hazreti Peygamber'e ve onun Peygamberliğine hiç inanmadıkları halde, onunla karşılaştıkları zaman, münafıklığın bir alameti olarak "Biz şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Resulüsün." Derler; fakat onun Allah'ın Resulü olduğuna kalben hiç inanmadıkları için açık açık yalan söylerler. İşte surede, münafıkların bu ve benzeri sıfatlarının açıklanması dolayısıyladır ki ona Münâfikûn Suresi denilmiştir. Sure, Medine'de Hacc suresinden sonra nazil olduğu için Medenî surelerden sayılır ve bu surelerin özelliklerini taşır.

2. Münâfikûn Suresinin Konusu

On bir ayetten oluşan Münâfikûn suresinin ayetlerine topluca bakıldığı zaman, ilk sekiz ayetinde, münafıkların dış görünümleriyle ruhi hallerinin açıklandığı görülür. Bu açıklamalardan şu gerçeğin anlaşılması o derece kolaylaşmıştır ki zikredilen sıfatlara sahip olan o insanlar için münafık adından başka bir ad bulup ileri sürmek mümkün değildir. İlk ayette de açıkça ifade edildiği gibi, münafık adını almaya hak kazanan bu kimselerin, Hazreti Peygamber'le karşılaştıkları zaman, ona söyledikleri ilk söz şöyledir: *"Ey Muhammed! Allah'a şahitlik ederiz ki sen, Allah'ın Resulüsün."*. Bu söz, şüphe yoktur ki İslam'a samimiyetle bağlanmış olan, fakat onu söyleyenleri yakından tanımayan kimselerin hoşnutlukla kabul edecekleri bir sözdür ve onlar da hiç tereddüt etmeden onların bu sözüne katıldıkları gibi ona aynen şahitlik ederler. Ne var ki durum bundan çok farklıdır ve bu sözü söyleyenler, sözlerinde samimi değillerdir. Çünkü onlara münafıklık vasfını kazandıran bu sözleri, kalplerinde olan inançlarının gerçek manadaki ifadesi değil, fakat yalana dayanan bir ifadedir; çünkü onlar, Hazreti Muhammed (sas.)'in Allah'ın Resulü olduğuna kesinlikle inanmazlar ve dolayısıyla onların inanmadıkları bir şeye şahitlik etmeleri de elbette mümkün değildir. Onların en bariz özellikleri, gerçek inançlarını kalplerinde gizlemeleri, dışarıya aksettirdikleri inançlarının ise, içlerinde gizledikleri inançlarının tamammiyla zıddı olmasıdır.

Münafıkların diğer bir özellikleri de, görünüşleri ve konuşmalarıyle dikkat çekici olmaları ve bu özellikleriyle pek çok kimseyi kendilerine bağlayarak Allah'ın yolundan saptırmalarıdır. Ne var ki onlar, bu özelliklerine rağmen içlerini dolduran devamlı bir korku ve ürkeklik içindedirler. Ne-

rede yüksekçe bir ses veya gürültü işitseler, bunu başlarına gelmekte olan bir felaketmiş gibi görürler ve korkularından ne yapacaklarını bilemez hale gelirler. Bu da onların, kısa bir zaman içinde gerçek yüzlerinin ortaya çıkıp tanınmalarına yardım eder. Allah Teâlâ, Ahzâb suresinin 18-19. ayetlerinde, münafıkların bu özelliklerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Allah, içinizden savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine "Bize gelin!" diyenleri elbette bilir. Kendileri savaşa ancak nadiren ve fakat size karşı cimri olarak katılırlar. İçlerine korku düştüğü zaman, üzerine ölüm baygınlığı gelmiş kimse gibi, gözleri dönmüş olarak sana baktıklarını görürsün. Korku zail olduğu zaman da, ganimet malına karşı hırslı olarak sivri dilleriyle size eziyet ederler. Bunlar, iman etmemişlerdir. Bu yüzden Allah, onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu, Allah için çok kolaydır."*.

Allah Teâlâ, surenin 9-11. ayetlerden oluşan ikinci bölümünde müminlere hitap etmiş, mal ve evlat sevgisinin, onları, Allah yolundan uzaklaştırmaması ve Allah'ın zikrinden alıkoymaması hususunda uyarmış ve ölüm vakti gelmezden önce, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerinden Allah yolunda infak etmelerini emretmiştir. Zira bir insanın eceli geldikten sonra onun tehir edilmesi ve ileride yapılmak üzere geri bırakılmış hayırlı işlerin ecel geldikten sonra yapılması artık mümkün değildir.

3. Münâfikûn Suresinin Kendinden Önceki Cuma Suresiyle Bağlantısı

Münafikun suresiyle kendinden önceki Cuma suresi arasında yakın bir bağlantının bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Her şeyden önce şunu gözden uzak tutmamak gerekir ki Cuma suresinde açık bir şekilde müminlerden söz edildiği halde, Münâfikûn suresinde çeşitli sıfatlarıyla sözü edilen kimseler de münafıklardır. Bu sebepledir ki bazı müfessirlerin naklettikleri haberlerde de görüldüğü gibi Hazreti Peygamber, Cuma namazının ilk rekatında Cuma suresini okur ve bununla müminleri ibadete teşvik eder, ikinci rekatında ise Münâfikûn suresini okur ve münafıkları azarlardı. Bu konuda nakledilen bazı hadisler, Cuma suresinin faziletlerinden bahsedilirken zikredilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ
لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا
تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ أَنَّىٰ
يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Münafıklar sana gelince, "Şahitlik ederiz ki sen, Allah'ın Resulüsün." derler. Allah da senin kendi Resulü olduğunu elbette bilmektedir. Ve şuna da şahitlik etmektedir ki münafıklar muhakkak yalancıdırlar.

[2] Onlar, yeminlerini bir kalkan edinmişler ve Allah'ın yolundan başkalarını da çevirmişlerdir. Onların yapmış oldukları bu şey ne kötüdür.

[3] Bu, onların önce iman, sonra da küfretmiş olmaları dolayısıyladır. Bu yüzden de kalplerinin üzeri mühürlenmiştir; artık hiçbir şey anlamazlar.

[4] Onları görünce cisimleri hoşuna gider. Söz söylerlerse sözlerini dinlersin; fakat onlar, sanki elbise giydirilmiş içi boş odun gibidirler. Her sesin, kendi aleyhlerine olduğunu zannederler. Onlar düşmandır; bu itibarla onlardan uzak dur. Allah onları kahretsin. Nasıl olup da haktan döndürülüyorlar.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, Cuma suresinde özellikle müminleri bahis konusu etmiş ve onlara Allah tarafından O'nun ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Resulün gönderildiğini, onun kıyamete kadar gelecek olan nesillere de rehberlik edecek son Resul olduğunu beyan ettikten sonra, kendilerine Tevrat adlı kitabın verildiği Yahudilerden söz etmiş ve onların hem Peygamberleri'ni hem de kitaplarını kalpleriyle ve dilleriyle yalanladıklarını zikrettikten sonra Münâfikûn suresinde münafıkları bahis konusu etmiş ve onların lisanen Müslüman olduklarını söylemiş olsalar bile, İslam'ın esaslarını kalben nasıl inkâr ettiklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Münafıklar sana gelince "Şahitlik ederiz ki sen, Allah'ın Rasulüsün." derler. Allah da senin kendi Resulü olduğunu elbette bilmektedir. Ve şuna da şahitlik etmektedir ki münafıklar muhakkak yalancıdırlar.

[2] Onlar, yeminlerini bir kalkan edinmişler ve Allah'ın yolundan başkalarını da çevirmişlerdir. Onların yapmış oldukları bu şey ne kötüdür.

[3] Bu, onların önce iman, sonra da küfretmiş olmaları dolayısıyladır. Bu yüzden de kalplerinin üzeri mühürlenmiştir; artık hiçbir şey anlamazlar.

[4] Onları görünce cisimleri hoşuna gider. Söz söylerlerse sözlerini dinlersin; fakat onlar, sanki elbise giydirilmiş içi boş odun gibidirler. Her sesin, kendi aleyhlerine olduğunu zannederler. Onlar düşmandır; bu itibarla onlardan uzak dur. Allah onları kahretsin. Nasıl olup ta haktan döndürülüyorlar.

1 Allah Teâlâ, Münâfikûn suresinin bu ilk ayetinde, münafıkların en belirgin özelliklerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Allah'ın Resulü! Münafıklar sana geldikleri veya senin meclisinde hazır bulundukları zaman, ortaya koydukları dikkat çekici en açık halleri, Müslüman vasfına bürünerek sana şöyle demeleridir: Biz şehadet ederiz ki sen muhakkak Allah'ın Resulüsün. Onların bu sözlerini duyan kimse zanneder ki onlar, kalplerinde inanç olarak ne varsa onu söylemektedirler. Hiç şüphe yoktur ki Allah da onların bu söylediklerinin böyle olduğunu bilir ve senin bütün insanlara Peygamber olarak gönderildiğine şahitlik eder. Ne var ki Allah, şuna da şahitlik eder ki onların sana söyledikleri bu söz, kalplerinde olan inancın tamamıyla zıttı olan bir sözdür; daha açık bir ifadeyle onlar, kalplerindeki inancı değil, onun zıddını söylemektedirler; çünkü onlar, senin Allah'ın Resulü olduğuna asla inanmazlar. Bu itibarla sana söyledikleri tamamıyla yalandır.

2 Münafıklar, Hazreti Peygamber'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet ettikleri zaman, bu şehadetle sözlerinin doğruluğuna yemin etmiş oldukları gibi bu yemin sayesinde canlarını ve mallarını kafirlerin başlarına gelebilecek çeşitli musibetlerden de korumuş oluyorlardı. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimesinde münafıkların, yeminlerini veya şehadetlerini bir kalkan gibi kullandıklarını ve onunla küfürleri yüzünden başlarına gelebilecek musibetlerden korunmaya çalıştıklarını haber vermiştir. Onlar bu davranışlarıyla, hem kendileri Allah'ın yolundan sapmış

oluyorlar hem de diğer samimi Müslümanları kandırarak kendi yollarına yöneltmiş oluyorlardı. Oysa onların bu yaptıkları ne kötü bir şeydir.

3 Onları böyle kötü bir davranışa sevkeden şey, aralarında yaşadıkları müminlere bakarak önce onlar gibi imana yönelmeleri, fakat kalplerinde imana yer bulamayıp küfürleri üzerinde direnmeleridir. Ancak Müslümanlar arasında küfürleri yüzünden canlarına ve mallarına gelebilecek çeşitli musibetler sebebiyle yine de küfürlerini içlerinde gizlemişler ve kendilerinin de diğer Müslümanlar gibi mümin olduklarına şahitlik etmek zorunluluğunu hissetmişlerdir. Küfür üzerindeki bu direnişleri sebebiyle Allah Teâlâ da onların kalplerini bu hal üzere mühürlemiştir ki bundan böyle onların gerçeği bilip anlamaları ve hidayete yönelmeleri artık mümkün değildir.

4 Onların görünüşlerine gelince, herhangi bir yerde onlardan birisiyle karşılaşıp ona baktığın zaman, gerek vücut yapılarıyla gerekse kıyafetleriyle hoşunuza gidecek bir görünüşe sahip olduklarını düşünürsün. Konuştukları zaman da güzel bir dille ve açık bir üslupla konuşarak dinleyenleri cezbederler ve zannederler ki söyledikleri her şey doğrudur ve haktır. Buna rağmen onlar, son derece korkak ve güçsüzdürler. Bu korkaklıkları sebebiyle nerede bir gürültü veya korku verecek bir hadise ile karşılaşsalar, üzerlerine bir felaketin inmekte olduğunu zannederler ve sığınacak bir delik ararlar. Bu itibarla onlar, üzerlerine elbise giydirilmiş odun kütükleri gibidirler. Allah Teâlâ, Ahzâb suresinin 19. ayetinde de buna yakın bir manada şöyle buyurmuştur: *"Kendileri savaşa ancak nadiren ve fakat size karşı cimri olarak katılırlar. İçlerine korku düştüğü zaman, üzerine ölüm baygınlığı gelmiş kimse gibi, gözleri dönmüş olarak sana baktıklarını görürsün. Korku zail olduğu zaman da ganimet malına karşı hırslı olarak sivri dilleriyle size eziyet ederler. Bunlar iman etmemişlerdir. Bu yüzden Allah, onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu, Allah için çok kolaydır."*.

Allah Teâlâ, münafıkları bu halleriyle vasfettikten sonra, Peygamberi'ni ve dolayısıyla diğer bütün Müslümanları onlara karşı uyarmış ve onların Allah tarafından lanetlenmiş kimseler olduklarını beyan ederek onlardan uzak durmalarını emretmiştir. Hazreti Peygamber de Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 293) 'in Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Münafıkların birtakım alametleri vardır ki onlar bu alametlerle tanınırlar: Onların selamları lanettir; yemekleri kapkaçtır; ganimetleri çalmadır; mescitlere ancak kaçarak yaklaşırlar; namaza ancak vaktinden sonra gelirler; büyüklenirler; ne bir kimseyle uyuşurlar ne de o kimse onlarla uyuşur; geceleyin odun gibi yatarlar, sabahleyin çığırtkan olurlar.".

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾

[5] Onlara, "Gelin, Allah'ın Resulü sizin için mağfiret dilesin." denildiği zaman, başlarını çevirirler. Büyüklük taslayıp yüz çevirdiklerini görürsün.

[6] Onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de Allah onlara asla mağfiret etmeyecektir. Allah, fasık olan kimslere hidayet etmez.

[7] "Allah'ın Resulünün yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler." diyenler onlardır. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar anlamazlar.

[8] Diyorlar ki: "Eğer Medine'ye dönersek, şerefli olanlar, zelil olanları oradan mutlaka çıkaracaktır. Oysa şeref, Allah'a, Resulüne ve müminlere aittir; fakat münafıklar bilmezler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, münafıkların yalana dayanan bütün inanç ve davranışlarını, Hazreti Peygamber'le karşılaştıkları zaman ona "Biz, şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Resulüsün." diyerek nifaklarını yalan bir imanla nasıl örttüklerini ve bununla müminleri Allah'ın yolundan nasıl saptırdıklarını beyan ettikten, inanç yönünden bu lanetli hallerine rağmen gerek kıyafetleri ve gerekse konuşmaları yönünden insanları cezbedecek bir görünüşe sahip olduklarını ve bu halleriyle üzerlerine elbise giydirilmiş içi boş odun kütüklerine benzediklerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde onların nifaklarını ve yalanlarını ispat edecek apaçık delilleri ortaya koymuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[5] Onlara, "Gelin, Allah'ın Resulü sizin için mağfiret dilesin." denildiği zaman, başlarını çevirirler. Büyüklük taslayıp yüz çevirdiklerini görürsün.

[6] Onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de Allah onlara asla mağfiret etmeyecektir. Allah, fasık olan kimslere hidayet etmez.

[7] "Allah'ın Resulünün yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler." diyenler onlardır. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar anlamazlar.

[8] Diyorlar ki: "Eğer Medine'ye dönersek şerefli olanlar, zelil olanları oradan mutlaka çıkaracaktır. Oysa şeref, Allah'a, Resulüne ve müminlere aittir; fakat münafıklar bilmezler.

5 - 6 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, başlarında Abdullah İbn Ubey İbn Selül'un da lider olarak bulunduğu münafıkların yalana dayanan hayatlarının bazı delillerini ve Allah'ın onlar hakkındaki gazabının sebeplerini zikretmiş ve buyurmuştur ki: O münafıklara "Resulullah (sas.)'e gelin de sizin için Allah'tan mağfiret dilesin." denildiği zaman, büyüklenerek yüz çevirirler ve mağfiret olunmaya ihtiyaçları bulunmadığını ileri sürerler. Zaten bilinen bir gerçektir ki daha sonraki ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi Hazreti Peygamber onlar için mağfiret dilese de dilemese de Allah onlara asla mağfiret etmeyecektir. Çünkü Allah, fasık olan kimseleri doğru yola iletmez.

Müfessirlerin büyük çoğunluğunca da açıklandığı gibi bu ve bunu takip eden diğer ayetler, münafıkların lideri Abdullah İbn Ubeyy İbn Selül hakkında nazil olmuştur. Buhârî (*Sahih,* VI. 63), Müslim (*Sahih,* IV. 2140), Tirmizî (*Sünen,* V. 415) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 370, 373) tarafından nakledilen çeşitli rivayetlerde bu ayetlerin nüzul sebepleri açıklanmış ve münafıkların sıfatları bütün açıklığıyla ortaya konmuştur. Bu rivayetlerde belirtildiğine göre Hazreti Peygamber'in Beni Müstalik seferinde Ömer İbnu'l-Hattab'ın (ra) hizmetçilerinde Cahcah ile Abdullah İbn Ubeyy'in adamlarından Sinan arasında Mureysi suyu başında bir kavga çıkmış, bunun üzerine Abdullah İbn Ubeyy de Ensar hakkında ağza alınmayacak kötü sözler söylemişti. Onun bu kötü sözlerini yanlarında bulunan Zeyd İbn Erkam işitmiş, önce Abdullah İbn Ubeyy'e karşı çıkarak sözlerini reddetmiş, sonra da Hazreti Peygamber'e giderek cereyan eden hadiseyi anlatmış ve İbn Ubeyy'in söylediklerini ona haber vermişti. O sırada Hazreti Peygamber'in yanında bulunan Ömer İbnu'l-Hattab da (ra) "Ya Resulallah! İzin ver de o münafığın boynunu vurayım." demişti. Fakat Hazreti Peygamber "Muhammed Ashabı'nı öldürtüyor dedirtmem" diyerek Hazreti Ömer'in bu teklifi-

ni kabul etmemiş, Abdullah İbn Ubeyy'e de haber göndererek onu yanına çağırtmıştı. O gelince ona "Senin şöyle şöyle söylediğini işittim; bunlar doğru mudur? bu kötü sözleri nasıl söylersin?" deyince, İbn Ubeyy "Sana Kitab'ı indiren Allah'a yemin ederim ki ben bunları söylemedim. Bunları sana haber veren muhakkak ki yalan söylemiş." diyerek söylediklerini inkâr etmişti. İbn Ubeyy'in, daha önce söylediklerini yeminle inkâr ederek Zeyd İbn Erkam'ı yalanlaması, orada bulunanların da bunları Hazreti Peygamber'e haber veren Zeyd İbn Erkam'ın İbn Ubeyy'i yanlış anladığı inancıyla İbn Ubeyy'i haklı çıkarmaları, Hazreti Peygamber'in de İbn Ubeyy'i doğrulamasına yol açmış, bu ise Zeyd İbn Erkam'ı son derece üzmüş ve eve kapanmasına sebep olmuştu. Fakat çok geçmeden Allah Teâlâ, Sevgili Peygamberi'ne yukarıdaki ayetleri indirmiş, İbn Ubeyy'in münafıklığını gözler önüne serdiği gibi Zeyd İbn Erkam'ı da doğrulayarak teselli etmiştir. Bunun üzerine Resulullah (sas.) Zeyd'i yanına getirterek ona "Allah, senin doğruluğunu teyit, münafıkları da tekzip etti." buyurarak üzüntüsünü gidermiştir. Abdullah İbn Ubeyy'in yalancılığının ortaya çıkması üzerine de etrafında bulunanlar ona "Senin hakkında şöyle şöyle ayetler nazil oldu ve senin yalancılığını bütün açıklığıyla ortaya çıkardı. Hiç olmazsa Resulullah (sas.)'e git de senin için ve sana bağlananlar için Allah'a dua edip mağfiret dilesin." demişlerse de, İbn Ubeyy ve ona tabi olanlar büyüklenerek bu teklife karşı çıkmışlar ve "Bizim mağfiret dilenecek bir halimiz yok." demişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, istiğfarın onlar için hiçbir faydası olmadığını haber vermiş ve: Onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de birdir. Zira onlar nifaklarında ısrar ettikleri ve küfürlerinde direndikleri sürece istiğfarın onlara hiçbir faydası dokunmaz. Allah, nifakında ve küfründe direnenlere hiçbir zaman mağfiret etmez; onları bağışlamaz ve onları asla hidayete erdirmez; doğru yola sokmaz, buyurmuştur.

7 - 8 Keza yine Buhârî, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel'in rivayetlerinden öğrenildiğine göre Zeyd İbn Erkam (ra.) şunları anlatmıştır: "Amcamla birlikte bir gazada bulunuyordum. Abdullah İbn Ubeyy İbn Selül'un şöyle dediğini işittim: "Resulullah'ın yanında bulunan kimseleri doyurmayın ki dağılıp gitsinler. Biz eğer Medine'ye dönersek, bizim şerefli ve kuvvetli olanlarımız, onların hakir ve zayıf olanlarını mutlaka oradan çıkaracak.". Abdullah İbn Ubeyy'in bu söylediklerini Amcama anlattım; o da Resulullah (sas.)'e haber verdi. Bunun üzerine Resulullah (sas.) bana haber gönderip çağırttı; ben de duyduklarımı anlattım. Sonra da Abdullah İbn Ubeyy ve ashabına haber gönderip çağırttı. Onlar gelince, böyle bir şey söylemediklerine yemin ederek söylediklerini inkâr ettiler. Böylece Resulullah (sas.) onları tasdik etmiş, beni de yalanlamış oldu. Bu ise beni son derece üzdü. Daha önce böyle bir şey başıma hiç gelmemişti. Evime gidip kapandım. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ *"Münafıklar sana gelince, şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Resulüsün..."* sözleriyle başlayan ve *"Diyorlar ki: Eğer Medine'ye dönersek..."* sözleriyle devam eden ayetlerini indirmiştir. Bunun üzerine Resulullah (sas.) beni çağırtıp bu ayetleri okudu ve bana "Ya Zeyd! Allah seni tasdik etti." buyurdu.

Abdullah İbn Ubeyy'in, Resulullah'ın yanında bulunan kimselere yiyecek hiçbir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler sözü, Allah Teâlâ tarafından açık bir şekilde reddedilmiş ve şöyle buyurulmuştur: Asıl Rezzak olan veya kullarına çeşit çeşit rızıklar veren Allah'tır. Göklerin ve yerin anahtarları O'nun elindedir. O, dilediğine rızık verir, dilediğini de rızıktan men eder. Ne var ki münafıklar, rızık hazinelerinin Allah'ın elinde bulunduğunu bilmezler ve zannederler ki Allah, müminlerin rızıklarını artırmaz. Nitekim Allah Teâlâ, Al-i İmran suresinin 26. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah! Mülkü dilediğine verir, dilediğinden de alırsın..."*.

Keza münafıkların lideri Abdullah İbn Ubeyy demektedir ki: Eğer Beni Mustalık Gazvesi'nden Medine'ye dönecek olursak, içimizden kuvvetli ve şerefli olanlar (ki bu sözle İbn Ubeyy kendisini ve adamlarını kasdetmektedir), zayıf ve hakir olanları (bununla da Hazreti Peygamber'i ve ashabını kasdettiği anlaşılmaktadır) Medine'den mutlaka çıkaracaktır. Şeref ve kuvvet sahibi olanlar bizleriz; zayıf ve hakir olanlar ise onlardır. Bu sözleri söyleyen Abdullah İbn Ubeyy Medine'ye dönmüş, ne var ki kısa bir süre sonra ölmüştür. Onun ölümü üzerine Hazreti Peygamber onun için istiğfarda bulunmuş ve toprağa gömülürken de ona gömleğini giydirmiştir. Bundan sonra da Allah Teâlâ, bu ayetini indirmiş ve İbn Ubeyy'in bu sözlerini de, şeref ve kuvvetin Allah'a, Resulüne ve müminlere ait olduğunu, münafıkların ise bunu da bilmediklerini zikretmiştir. Gerçek şudur ki Allah, kullarından dilediğine kuvvet ve şeref verir; dilediğini de zelil ve hakir eyler. Nitekim Mücâdele suresinin 21. ayetinde *"Allah, "Ben ve Peygamberlerim mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz Allah, daima kuvvetlidir, galibtir."* buyurarak bu gerçeği açık bir şekilde beyan etmiş, yukarıda zikrettiğimiz Al-i İmran suresinin yine 26. ayetinde de aynı gerçeği şöyle açıklamıştır: *"...Dilediğini aziz eyler, dilediğini de zelîl edersin. Hayr, yalnız senin elindedir. Şüphesiz sen, her şeye kadirsin."*.

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَآ إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ
الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا
إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

9 Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır.

10 İçinizden herhangi birine ölüm gelmezden ve "Rabbim! Ölümümü yakın bir zamana kadar ertelesen de, sadaka verip iyilerden olsam." demezden önce size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda sarfedin.

11 Zira Allah, eceli gelince hiçbir canı asla ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, münafıkların Hazreti Peygamber'e gelip "Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Resulüsün." diyerek inanmadıkları bir hususta nasıl yalan söylediklerini, sonra da bu yalanlarını nasıl gizlediklerini zikrederek onların nifaklarını ve yalancılıklarını beyan ettikten ve müminleri, onlardan uzak durmaları ve onların ahlakıyla ahlaklanmamaları hususunda uyardıktan sonra yukarıdaki ayetlerde, mallarının ve evlatlarının müminleri Allah'ın zikrinden uzaklaştırmaması için onları uyarmış ve ölüm gelmezden önce mallarını Allah yolunda sarfetmelerini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9 Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır.

[10] İçinizden herhangi birine ölüm gelmezden ve "Rabbim! Ölümümü yakın bir zamana kadar ertelesen de sadaka verip iyilerden olsam." demezden önce, size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda sarfedin.

[11] Zira Allah, eceli gelince hiçbir canı asla ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

9 Allah Teâlâ bu ayetinde, Allah'ı ve Resulünü tasdik edip onlara halis bir kalp ile inanan mümin kullarına hitap etmiş ve onlara Allah'ı çok zikretmelerini emrederken mallarının ve evlatlarının kendilerini Allah'ı zikretmekten alıkoymaması hususunda uyarmıştır. Zira bilinen bir gerçektir ki mal ve evlat, insanların dünya hayatında en çok sahibi olmak istedikleri nimetlerdendir. Kim bu nimetlerin çokça sahibi olur ve düşüncesini bu nimetler üzerinde yoğunlaştırırsa, işte o zaman Allah'ın zikrini unutur ve geçici dünya hayatının süs ve eğlencesine kapılarak onun sadece mal ve evlat sevgisinden ibaret olduğunu zanneder; bu ise onu dünyada dinden ve imandan uzaklaştırdığı gibi Ahiret'te de onu en kötü akibetlere sürükler.

10 Bu sebepledir ki bazen bu kötü akibeti hatırına getirip başına gelecekleri düşünen insanoğlu, ölümün kendisine yaklaştığını da göz önünde bulundurarak Rabbini hatırlar ve O'na şöyle yalvarır: Rabbim! Ölümümün iyice yaklaştığını hissediyorum. Bugüne kadar mal ve evlat sevgisi yüzünden dünyanın süs ve eğlencelerinin esiri oldum ve sana olan kulluk görevlerimi hep ihmal ettim. Şimdi bana yaklaşmış olan ölümümü biraz ertelesen de malımdan fakirlere sadaka versem ve daha önce ifa edemediğim kulluk görevlerimi ifa edip iyi insanlardan olsam.". Ne var ki ölüm geldiği zaman insanoğlunun bu pişmanlığı ona hiçbir fayda sağlamaz ve Rabbine karşı yapması gereken kulluk görevlerini yapmamış olmanın akıbetini görmek üzere Ahiret'e intikal eder. İşte insanoğlu, böyle bir pişmanlığa düşmemek ve kötü akıbete ulaşmamak için dünya hayatının başında Rabbine karşı yapması gereken kulluk görevlerini yapmalı ve kendisini dünyanın süs ve eğlencesine sürükleyen mal, mülk ve evlat sevgisinden kendisini uzak tutmalıdır. Allah Teâlâ, bu manada gelen İbrâhim suresinin 44-45. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: " *(Ey Muhammed!) İnsanları, azabın kendilerine geleceği o günü hatırlatarak uyar. (O gün gelince küfürleriyle) zulmetmiş olanlar: "Rabbimiz! Bizi yakın bir vakte kadar ertele ki senin davetine icabet edelim ve Peygamberler'e uyalım." derler. Halbuki siz daha önce, sizin için (dünyadan Ahiret'e) göçüş olmadığına yemin etmemiş mi idiniz? Ve siz, kendilerine zulmeden (Ad ve Semud gibi kavimlerin) yerlerine oturmamış mı idiniz; onlara ne yaptığımız size açıklanmamış mı idi ve size darb-ı meseller irad etmemiş mi idik?*" Müminün suresinin 99-100. ayetlerinde de şöyle buyurmnuştur: *"Onlardan birine ölüm gelince der ki: "Rabbim! Beni dünyaya geri döndür. Ta ki yapmadan bıraktığım iyi işleri yapayım.". Asla. Söylediği sadece kendi sözüdür. Tekrar diriltilecekleri güne kadar, arkalarında (dönüşlerine mani olacak) bir engel vardır.".*

11 Allah Teâlâ, dünya hayatlarını süs ve eğlencelerle geçirerek Rablerine karşı kulluk görevlerini ihmal eden kafir kullarının, ölümün yaklaştığını hissedip iyi insan olabilmek için ölümlerinin tehir edilmesi hususundaki bu isteklerini kesinlikle reddetmiş ve kimin eceli gelmiş ise onun ölümünün asla tehir edilmeyeceğini, zira O'nun, kullarının dünyadaki iyi veya kötü bütün amellerinden haberdar olduğunu ve her nefsi dünyada işlediği amellerine göre cezalandıracağını haber vermiştir.

TEĞÂBÜN SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 64. suresi olup 18 ayetten müteşekkildir. Surenin 9. ayetinde kıyamet günü bütün insanların yeniden diriltilip toplandıkları gün, mümin olsun kafir olsun her nefis, dünyada iken işlediği iyi veya kötü amellerinin neticesini görüp anlayacaktır. İşte insanların hesap ve ceza için kabirlerinden çıkıp bir meydanda toplandıkları o gün, ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi *yevmu'l-cem'* yani toplanma günüdür. Allah Teâlâ, Hûd suresinin 103. ayetinde de bu günü zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"...O gün, bütün insanların biraraya toplandıkları bir gündür ve o gün (insan olsun cin olsun, bütün mahlukat tarafından) görülecek bir gündür."*. İşte bu toplanma günü, insanların bir kısmı, dünya hayatındaki sahih imanlarının ve salih amellerinin bir neticesi olarak cennete girerken, diğer bir kısmı da dünya hayatında küfür üzerindeki direnişleri ve kötü amelleri sebebiyle aldandıklarını görüp anlayacak ve bu halleriyle cehenneme girerek küfürlerinin cezasını çekeceklerdir. Bu bakımdan o toplanma günü, kafirler için bir aldanma günüdür ki surenin 9. ayetinde ona *yevmu't-teğâbün* (aldanma günü) de denilmiş ve sure de adını bu ayetten almıştır. Lugatta teğabun, aldatmak veya aldanmak manasında *ğabn* kökünden gelir ki ticaretle meşgul olan bir kimsenin alışverişte bir malı müşterisine yüksek fiyatla satması ve onu aldatması yahut değerinden çok düşük fiyatla satması ve aldanması manasındadır. İşte bu manada insan, dünya hayatında sahih imanı ve salih ameli terk ederek Ahiret'e küfür içinde gidecek olursa toplanma gününde dünyada işlediği küfrü ve kötü amelleriyle aldanmış olduğunu anlayacaktır. Bu bakımdan o toplanma günü, böyle kimseler için bir aldanma günü (yevmu't-teğâbün) olacaktır.

Teğabün suresinin sayıları çok az bazı müfessirler tarafından Mekke'de nazil olduğu söylenmişse de büyük çoğunluk, onun Medine'de nazil olduğu görüşündedir. Bu görüşe göre sure, yine Medenî surelerden olan Tahrîm suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Teğâbün Suresinin Konusu

Sure, Allah Teâlâ'nın azametine, kudretine, ilmine ve insan denilen varlığı yaratışına taaluk eden bazı sıfatlarını beyan eden ayetlerle başlamış, daha sanra kendilerine gönderilmiş olan Peygamberler'i yalanlayan, öldükten sonra yeniden dirilişi inkâr eden geçmiş kavimleri kötü akıbetlerle tehdit eden ve onların yalanlayıp inkâr ettikleri gerçekleri doğrulayıp teyit eden ayetlerle devam etmiştir.

Daha sonra insanları, Allah'a, Rasulü (sas.)'ne ve Nur olarak isimlendirdiği Kur'an'a îian etmeye davet etmiş, kafirleri ve iman etmiş olsalar bile davranışlarında kusur işlemiş olan müminleri, kıymet günü aldanma günü olarak da bilinen toplanma gününün kötü akibetiyle tehdit etmiştir. Şu gerçeği bir defa daha belirtmiştir ki o gün, sahih iman ve salih amel sahibi olan müminler cennete; kafirler ise, cehenneme gireceklerdir. Daha sonra şu gerçeği de beyan etmiştir: Kainatta var olan ve cereyan eden her şey, Allah Teâlâ'nın meşiyyet ve iradesiyle olur. Bu itibarla her insanın Allah'a ve Resulüne iman etmesi ve taatında kusur işlememesi gerekir. Eğer imanında ve taatinde büyük kusurlar işlerse, onun küfre yönelmesini Peygamber de olsa hiç kimse önleyemez; çünkü Peygamber'in görevi sadece Rabbinden aldıklarını insanlara tebliğ etmektir.

Surenin son ayetlerinde, insanların eşleri ve çocukları arasında bazı geçimsizlikler olabileceğini ve bu geçimsizliklerin yapılması gereken bazı işlerin gerçekleşmesine engel olabileceğini beyan ederek bu gibi durumlarda onlara karşı bağışlayıcı olmaya ve geçimsizlikleri ortadan kaldırmaya teşvik etmiş, sonra da sure, takvayı ve Allah yolunda mal sarfetmeyi emreden ayetle sona ermiştir.

3. Teğâbün Suresinin Kendinden Önceki Münâfikûn Suresiyle Bağlantısı

Teğabün suresiyle kendinden önceki Münâfikûn suresi arasında üç yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Bilindiği üzere Allah Teâlâ, bir evvelki surede münafıkların belli başlı sıfatlarını açıklamış ve müminleri, münafıkların ahlakıyla ahlaklanmaktan sakınmaya davet etmiştir. Teğâbün sûresinde ise insanları mümin ve kafir olmak üzere iki kısımda mütalaa etmiş, beşinci ayetinde *"Evvelce küfredip de yaptıklarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için acı bir azap vardır."* buyurarak insanları kafirlerin sıfatlarına sahip olmaktan sakınmaya davet etmiştir. Ayrıca müminleri cennetle tebşir ederken, kafirleri de cehennem ateşiyle tehdit etmiştir.

2) Münâfikûn suresinin 9. ayetinde *"Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır."* buyurarak mal ve evlat düşkünlüğünün insanları Allah'ın zikrinden uzaklaştırmaması için dikkatli olmaya davet etmiş, Teğâbün suresinin 15. ayetinde de *"Mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir imtihandır."* buyurarak bir evvelki suredeki beyanı teyit etmiştir.

3) Allah Teâlâ, Münâfikûn suresinin 10. ayetinde, ölüm gelmezden önce Allah'ın rızık olarak verdiği mallardan muhtaç kullarına infak etmelerini emretmiş, Teğâbün suresinin 16. ayetinde de *"...Kendi iyiliğiniz için Allah yolunda mal sarfedin."* buyurarak aynı görüşü teyit etmiştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي
خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ
وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. Hükümranlık O'nundur; hamd O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir.

[2] Sizi yaratan O'dur. Bir kısmınız kafir, bir kısmınız da mümindir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

[3] Gökleri ve yeri hak ile yaratmış, size şekil vermiştir. Şeklinizi de güzel yapmıştır. Dönüş O'nadır.

[4] Göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir. Allah, göğüslerde olanı da hakkıyla bilendir.

Allah Teâlâ, bir evvelki surenin dokuzuncu ayetinde mal ve evlat sevgisine işaret ederek:: *"Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır."* buyurmuş ve insanların dikkatini, Cenab-ı Hakk'ı zikretmeye ve kullarına ihsan ettiği sayısız nimetler dolayısıyla O'na şükretmeye çekmiş, bu sure başında ise, *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder..."* buyurarak bütün varlıkların Allah'ı zikrettiklerini, bundan yüz çevirenlerin ise kafir olarak hak ettikleri kötü akıbete ulaşacaklarına işaret etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. Hükümranlık O'nundur; hamd O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir.

[2] Sizi yaratan O'dur. Bir kısmınız kafir, bir kısmınız da mümindir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

[3] Gökleri ve yeri hak ile yaratmış, size şekil vermiştir. Şeklinizi de güzel yapmıştır. Dönüş O'nadır.

[4] Göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilir. Allah, göğüslerde olanı da hakkıyla bilendir.

1 Müfessirlerin açıkladıklarına göre Teğâbün suresi, *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi de Allah'ı tesbih eder."* beyanıyla gelen ve bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiklerini ifade eden surelerin sonuncusudur. Allah'ı zikretmek manasına gelen tesbih, kainatta var olan canlı cansız bütün varlıkların O'nu zikretmesidir ki pek çok varlığın tesbihini insanoğlunun anlaması mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 44. ayetinde buna işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Yedi tabaka gök ve yer ile bunların içindekiler Allah'ı tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, Halim'dir; çok bağışlayıcıdır."*.

Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıkların Allah'ı tesbih etmelerinin başlıca sebebi de hem mülkün veya hükümranlığın hem de hamdın yalnız O'na mahsus olmasıdır. Çünkü kainatta var olan her şeyi hiç yoktan var eden veya yaratan O'dur ve her şey O'nunla kaimdir. Dolayısıyla yarattıkları üzerinde tasarrufta bulunma gücü de yalnız O'na mahsustur. Bu sebepledir ki ayet-i kerimede her şeyi dilediği gibi yapmada ve yaratmada yegane kudret sahibinin O olduğu beyan edilmiş ve *"O, her şeye kadirdir."* buyurulmuştur..

2 İnsanları yaratan da Allah Teâlâ'dır. Ne var ki bunların bir kısmı kafir, bir kısmı da mümindir. Ancak burada şu hususu özellikle belirtmek gerekir ki insanların bir kısmının kafir, bir kısmının da mümin olmaları Allah'ın meşiyyet ve iradesiyle değil, fakat onların küfür veya imanı kendilerine yol olarak seçmelerindendir. Allah Teâlâ ezelî ilmi sayesinde kimin hangi yolu seçeceğini, yani kafir olmayı mı yoksa mümin olmayı mı tercih edeceğini onlar daha yaratılmazdan önce bildiği için, her insanı kendi tercihine göre yaratır

ve onu kafir veya mümin yapar. Bu sebepledir ki kafirin yaratılışını bahane ederek "Benim ne suçum var ki; Allah beni kafir olarak yaratmış; ben de kafir olmuşum." demeye hakkı yoktur; çünkü küfür yolunu seçip kafir olan bizzat insanın kendisidir. Buhârî (*Sahih,* II. 97; VI. 20), Müslim (*Sahih,* IV. 2047), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 531), Tirmizî (*Sünen,* IV. 447) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 233, 275)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Doğan hiçbir insanoğlu yoktur ki fıtrat üzerine doğmamış olsun. Şu var ki anası veya babası, onu ya Yahudi yapar ya Hıristiyan yapar ya da Mecusi yapar. Nitekim behime, derli toplu bir behime olarak doğurulur. Kusursuz doğan bu hayvan yavrularının içinde siz, kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını hiç görüyor musunuz?" Bundan sonra Ebu Hureyre şöyle demiştir: "İsterseniz şu ayeti okuyunuz: *"O halde sen, yüzünü bir muvahhid olarak dine, Allah'ın o fıtratına çevir ki O, insanları o fıtrat üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışında hiçbir değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.".* (Rum suresi, 30).

Gerek hadis-i şerifte gerekse ayet-i kerimede zikri geçen fıtrat, bütün insanların yaratılışlarında müşterek olan bir asıldır ki harici bir tesir bulunmadıkça bu aslın dışına çıkılması mümkün değildir. Mesela insanın iki gözü, iki kulağı ve bir ağzı bulunması onun fıtratındandır. İnsanlarda müşterek olan her uzvun, onların fıtratları icabı olduğu gibi, bu uzuvların insan vücudundaki görevleri de keza fıtratları icabıdır. Bir başka ifadeyle, her insanda müşterek olması itibariyle iki gözün bulunması fıtrattan olduğu gibi, bu iki gözün her şeyi doğru ve aslına uygun bir şekilde görmesi de fıtrattandır. Bazen anadan âmâ (iki gözü kör) olarak doğmuş yahut sonradan gözleri bozulmuş kimseler de vardır ki bunların hastalık vs. gibi dış tesirlerle fıtratlarının bozulduğu anlaşılır.

İşte fıtrat itibariyle insanlarda müşterek olan bu asıllar yanında bir asıl daha vardır ki o da, insanın hakka veya doğruya yönelmeye, daha açık bir ifadeyle İslam'ın temel esaslarını kabul etmeye müsteid bir yaratılışa sahip olmasıdır. İnsan, bu fıtrata aykırı dış zorlamalar bulunmadığı sürece fıtratının gereği olan İslamî yoldan ayrılamaz. Bu, tıpkı dış tesirler bulunmadığı zaman, fıtratı icabı görme özelliğini iyi bir şekilde muhafaza eden göz gibidir. Bunun en açık misalini de Hazreti Peygamber'in yukarıda zikrettiğimiz hadisinde görürüz. O, buyurmuştur ki: "Doğan hiçbir insanoğlu yoktur ki fıtrat üzerine doğmamış olsun. Şu var ki anası veya babası, onu ya Yahudi yapar, ya Hıristiyan yapar, ya da Mecusi yapar..." Hadis-i şerifte zikri geçen "fıtrat" kelimesinin İslam fıtratı olduğunu, daha sonra Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi dinlerinin zikrinden kolayca anlamak mümkündür. Buna göre, her insan, İslam'ı din olarak kabul etmeye ve onun emir ve nehiylerine uymaya istidatlı ve kabiliyetli bir şekilde yaratılmıştır. Bu bakımdan yegane fıtri din, Adem'den Hazreti Muhammed (sas.)'e kadar bütün Peygamberler'in üzerinde ittifak ettikleri tevhid dini olan İslam'dır. Dış tesirler, insanı fıtratından ayırmadıkça ve onu bozmadıkça, insanın İslam'dan ayrılması mümkün değildir. Ne var ki anası babası Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi olan bir çocuğun fıtratı, daha doğuştan itibaren bozulmaya ve İslam'dan uzaklaşmaya başlar. Bu uzaklaşma, çocuğun aklı başına geldiği yaşlarda, anasının babasının mensup oldukları dine girmesiyle neticelenir.

3 Allah Teâlâ, insanları yaratıp değişen fıtratlarına göre onları kafir ve mümin gruplara ayırdığı gibi gökleri ve yeri de adaletle ve hikmetle yaratmış ve onları, insanların istifade edebilecekleri bir düzene sokmuştur. Keza yarattığı insana da, her uzvunun çeşitli yönlerden kendine has güzellikleri bulunan bir suret ve şekil vermiştir. İnfitâr suresinin 6-8. ayetlerinde de bunu teyit eden bir manada şöyle buyurmuştur: *"Ey insan! Seni yaratıp düzenleyen ve dilediği şekilde ter-*

kip ederek sana mütenasip bir vücud veren kerem sahibi Rabbine karşı seni isyana sevkeden şey nedir?" Keza Mümin (Gâfir) suresinin 64. ayetinde *"Yeryüzünü sizin için durulacak yer, göğü de bina yapan, sizi en güzel bir surette yaratan ve size temiz şeylerden rızık veren Allah'tır. İşte Rabbiniz Allah budur. Bütün alemlerin Rabbi ne büyüktür."* buyurduğu gibi, Tîn suresinin 2-4. ayetlerinde de *"Şu güvenli beldeye yemin ederim ki biz insanı en güzel bir şekilde yarattık."* buyurmuştur. Gökleri, yeri ve insanı en güzel biçimde yaratan Allah Teâlâ olduğuna göre, kıyamet günü hesap vermek için bütün insanların dönüp huzurunda toplanacakları o yüce varlık da elbette Allah Teâlâ'dan başkası değildir. Kısacası, öldükten sonra yeniden dirilip gidiş O'na olacaktır.

4 İşte O Allah, hudutsuz ilmiyle göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Büyük veya küçük hiçbir şey O'na gizli kalmaz. İnsanların başkalarından gizledikleri veya açığa vurdukları her şeyi bilir. O, hudutsuz ilmiyle göklerdeki ve yerdeki her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Bu sebepledir ki insanın, göğsünde bir sır olarak gizlediği şeyler de O'na gizli değildir.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ
كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

[5] Evvelce küfredip de yaptıklarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için acı bir azap vardır.

[6] Bu, Peygamberleri'nin kendilerine apaçık delillerle gelip de onların, "Bize bir insan mı hidayet edecek?" diyerek küfretmiş ve yüz çevirmiş olmalarındandı. Oysa Allah, onların imanlarına muhtaç değildi. Allah, zengindir; hamdolunmaya layıktır.

[7] İnkâr edenler, yeniden asla dirilmeyeceklerini iddia etmektedirler. (Ey Muhammed!) De ki: "Hayır; Rabbime yemin ederim ki siz, mutlaka dirileceksiniz; sonra da yaptıklarınızdan mutlaka haber verileceksiniz. Bu, Allah'a göre çok kolaydır."

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, varlığının, hudutsuz kudretinin ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, uluhiyyeti, nübüvveti ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden Kureyşli müşrikleri bu küfürleri yüzünden uyarmış ve onlara, geçmiş kavimlerden olup da küfürleri yüzünden dünyada başlarına gelen kötü akibetlerle cezalandırılan kafirleri hatırlatarak onları tehdit etmiş ve öldükten sonra yeniden dirilmenin mutlaka gerçekleşeceğini ve her insanın kıyamet günü dünyadaki amelleriyle cezalandırılacağını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:.

[5] Evvelce küfredip de, yaptıklarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için acı bir azap vardır.

[6] Bu, Peygamberleri'nin kendilerine apaçık delillerle gelip de, onların, "Bize bir insan mı hidayet edecek?" diyerek küfretmiş ve yüz çevirmiş olmalarındandı. Oysa Allah, onların imanlarına muhtaç değildi. Allah, zengindir; hamdolunmaya layıktır.

[7] İnkâr edenler, yeniden asla dirilmeyeceklerini iddia etmektedirler. (Ey Muhammed!) De ki: "Hayır; Rabbime yemin ederim ki siz, mutlaka dirileceksiniz; sonra da yaptıkla-

rınızdan mutlaka haber verileceksiniz. Bu, Allah'a göre çok kolaydır."

5 Ayet-i kerimedeki, evvelce işledikleri küfürler yüzünden cezalandırılan kavimlerle ilgili haberler size ulaşmadı mı? sorusunun muhatabının, aynı küfrü işleyen ve işledikleri bu küfrün cezasını görecek olan Mekkeli müşrikler olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Filhakika Nûh, Ad ve Semud kavimleri, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlar ve Allah'ı inkâr ederek kendi elleriyle yaptıkları putları İlah edinip onlara ibadet etmişlerdi. İşte bu kafir kavimler, işledikleri bu küfür yüzünden dünyada iken büyük sıkıntılara maruz kalmışlar ve küfürlerinin cezası olmak üzere bu çeşitli sıkıntıların altında helak olup gitmişlerdir. Bunlar için Ahiret'te de elem verici büyük bir azap vardır. İşte küfürleri sebebiyle helak olan bu kavimlerin haberleri insanlar arasında anlatılıp dururken onların, Mekkeli müşriklere ulaşmamış olması mümkün müdür; zira onlar da o geçmiş kavimler gibi kendilerine gönderilen Peygamber'i yalanlamakta ve Allah'ı inkâr edip kendi elleriyle yaptıkları birtakım putlara ibadet etmektedirler. Dolayısıyla onlar da kıyamet günü aynı azabı en şiddetli bir şekilde göreceklerdir. Allah Teâlâ, bu manadaki Tövbe suresinin 70. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Kendilerinden öncekilerin, Nûh, Ad ve Semud kavminin, İbrahim kavminin, Medyen ve alt üst olmuş şehirler halkının haberi onlara gelmedi mi? Peygamberler'i onlara apaçık mucizeler getirmişlerdi. Aslında Allah, onlara zulmetmemiş, fakat asıl onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdi."*.

6 Kafir kavimlerin hem dünyada hem de Ahiret'te böyle bir azap ile cezalandırılmaları, apaçık mucizeler ve kesin delillerle kendilerine gönderilen Peygamberler'e karşı koymaları ve bize bizim gibi insan olan bu varlıklar mı hidayet edecek? diyerek o Peygamberler'i küçük görmeleri ve onlardan yüz çevirmeleri sebebiyledir. Filhakika onlar, risaletin veya Peygamberliğin kendileri gibi bir insanın elinde olmasını ve Peygamberler eliyle hidayete erecek olmalarını uzak görüyorlar ve hem bu Peygamberler'i hem de onların Rableri katından getirdikleri hakkı veya gerçek dini inkâr ediyorlardı. Oysa gerek Peygamberlik gerekse Peygamberler vasıtasıyla gerçek dinin insanlara tebliğ edilip öğretilmesi ve onların yine bu tebliğ ile imana davet olunmaları, Allah Teâlâ tarafından konulan bir sistemdi ve insanların iman etmiş olmak için bu sisteme uymaları zorunlu idi. Çünkü bu sisteme uyarak iman etmeleri, sadece kendi menfaatleri içindi ve bu imandan kazançlı çıkacak olanlar yine kendileriydi. Zira Allah Teâlâ, onların amanlarına ve ibadetlerine hiçbir surette muhtaç değildi. O, her yönden zengindir ve bütün varlıklar tarafından hamdolunmaya layıktır.

7 O kafirlerin başka bir iddiaları da öldükten sonra asla dirilmeyecek olmalarıdır. Bu iddialarına göre onlar, öldükten sonra dirilmeyecekleri gibi hesap ve cezaya da çekilmeyeceklerdir. Allah Teâlâ, onların bu iddialarıyla ilgili olarak, Müminûn suresinin 82-83. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Demektedirler ki: "Biz öldükten, toprak ve kemik olduktan sonra tekrar diriltilecek miyiz? Biz ve daha önce atalarımız da bununla tehdit olunmuştuk. Oysa bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değil."*. Allah Teâlâ, onların bu iddialarını Sevgili Peygamber'i vasıtasıyla şöyle buyurarak reddetmiştir: Ey Muhammed! O kafirlere şu gerçeği bir daha hatırlat ve de ki: Hayır; Rabbime yemin ederek söylüyorum ki siz, mutlaka diriltilecek ve kabirlerinizden sağlam birer vücutla çıkarılacaksınız. Sonra da size dünyada iken büyük veya küçük, gizli veya açık, işlemiş olduğunuz bütün ameller birer birer haber verilecektir. Allah Teâlâ, benzer manada gelen Yâsîn suresinin 78-79. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Kendi yaratılışını unutup bize misal veriyor ve diyor ki: "Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek?" (Ey Muhammed!) De ki: "Onları ilk defa yoktan var edip yaratan, diriltir. O, bütün yaratmayı hakkıyla bilendir."*. Kıyâmet günü insanların yeniden diriltilip kabirlerinden çıkartılmaları, son-

ra da dünyada işledikleri büyük küçük, iyi kötü her çeşit amelin kendilerine haber verilmesi, Allah Teâlâ'ya güç gelecek bir iş değildir. Allah Teâlâ, hudutsuz kudretiyle insanı ve diğer varlıkları hiç yoktan nasıl yarattı ise öldükten sonra onları yeniden diriltmesi ve dünyada iken sahip oldukları şekillere sokması, O'na hiç de güç gelecek bir iş değildir.

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالنُّورِ الَّذِيٓ اَنْزَلْنَا ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ
ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۚ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

8 Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz Nur'a iman edin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

9 Sizi toplanma günü için toplayacağı gün, bu, aldanma günüdür. Kim Allah'a iman eder ve salih amel işlerse, Allah, onun günahlarını örter ve onu, içinde daimi olarak kalacağı, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte bu, büyük kurtuluştur.

10 İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise, bunlar da ateş ehlidirler ve orada daimidirler. Orası varılacak ne kötü bir yerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden geçmiş kavimlerin "Bize bir insan mı hidayet edecek?" diyerek nübüvveti ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi de inkâr ettiklerini zikrederek onların bu küfürleri dolayısıyla dünyada ve Ahiret'te uğrayacakları büyük azabı beyan ettikten ve bunu daha sonraki müşriklere ibret almaları gereken bir ders olarak zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insanları Allah'a, Resulü (sas.)'e ona indirdiği ve Nur olarak adlandırdığı Kur'an'a ve öldükten sonra yeniden dirilmeye iman etmeye davet etmiş, kim bunlara iman ederse onun mükafatının içinde ebediyen kalacağı ağaçları altından ırmaklar akan cennetler olacağını, kim de bunları inkâr eder ve Allah'ın ayetlerini yalanlarsa bu gibilerin akibetlerinin de içinde ebediyen kalacakları cehennem ateşi olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

8 Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz Nur'a iman edin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

9 Sizi toplanma günü için toplayacağı gün, bu, aldanma günüdür. Kim Allah'a iman eder ve salih amel işlerse, Allah, onun günahlarını örter ve onu, içinde daimi olarak kalacağı, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte bu, büyük kurtuluştur.

10 İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise bunlar da ateş ehlidirler ve orada daimidirler. Orası varılacak ne kötü bir yerdir.

8 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, küfürleri dolayısıyla başlarına gelecek kötü akibeti zikrederek Mekkeli müşrikleri uyarmış, bu ayetinde ise onları, aynı akıbete uğramamaları için Allah'a, Resulü Muhammed (sas.)'e ve ona indirdiği insanları zulmetten nura, delaletten hidayete çıkaran Kur'an ayetlerine inanmaya davet etmiştir. Müşriklerin şunu hiçbir zaman unutmamaları gerekir ki Allah, kimin ne yapıp ne söylediğini,

neye inandığını ve nasıl bir yol tuttuğunu çok iyi bilir ve herkesi, hayır veya şer, işlediği her amelle cezalandırır.

9 Şunun da çok iyi bilinmesi gerekir ki Allah Teâlâ, kıyamet günü bütün insanları dünyada iken iyi veya kötü, işledikleri amelleriyle hesaba çekip cezalandırmak için diriltip kabirlerinden çıkartacak ve hepsini bir meydanda toplayacaktır. Nitekim Allah Teâlâ, Hûd suresinin 103. ayetinde, Ahiret azabının gerçekleşeceği bu güne işaretle şöyle buyurmuştur: *"(İşte bu gün), insanların toplanacakları bir gündür; bu gün, (insan olsun cin olsun, bütün mahlukat tarafından) görülecek bir gündür."*. Keza Vâkıa suresinin 49-50. ayetlerinde de insanların toplanacakları bu günü zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Gerçek şu ki evvelkiler ve sonrakiler, belirli bir zamanın buluşma vaktinde mutlaka toplanacaklardır."*.

İşte toplanma günü de denilen bu kıyamet günü, insanlar için aynı zamanda bir aldanma (teğabün) günüdür. Çünkü bu gün, kafirin dünyada iken imanı terk edip küfre yönelmesi dolayısıyla ne derece büyük bir aldanış içine düştüğünü görüp anlayacağı bir gündür. Keza bazı mümin kimseler için de bu bir aldanma günü sayılır. Bu mümin kişiler, her ne kadar iman yönünden kusursuz sayılsalar bile işledikleri bazı amellerde kusurlu davranmışlardır; bu kusurları da kıyamet günü kendilerine açıkça gösterilince, dünyada iken bu kusurları işlemiş olmaları dolayısıyla ne kadar aldandıklarını anlayacaklardır. Ne var ki Allah, iman eden ve salih amel işleyen kullarının kusurlu davranışlarını veya bu kusurları sebebiyle kazandıkları günahları yine de örterek onları bağışlar ve içinde ebediyen kalacakları ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Şüphesiz bu, o mümin kulları için büyük bir kurtuluştur.

10 Fakat Allah'ın varlığını, birliğini, hudutsuz kudretini ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr edenlerle O'nun, kulu ve Resulü Muhammed (sas.)'e indirdiği ayetlerini yalanlayanlar ise işte bunlar, ateş ehlidirler ve oraya atıldıktan sonra, ebediyen orada kalırlar. Onlar için artık hiçbir kurtuluş yolu yoktur. Burası, oraya atılanlar için ne kötü bir yerdir.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ ۚ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَاَطِيعُوا
اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

[11] Hiçbir musibet, Allah'ın izni olmadıkça isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse, Allah da onun kalbine hidayet verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

[12] Allah'a itaat edin; Resule de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki Peygamberimize düşen, apaçık tebliğdir.

[13] Allah...O'ndan başka İlah yoktur. Bu itibarla, müminler, Allah'a tevekkül etsinler. ".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanları Allah'ın varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine inanan, Resulü Muhammed (sas.)'i tasdik edip ona indirdiği Kur'an'a iman eden ve salih amel işleyen müminlerle, Allah'ı inkâr eden ve Resulü (sas.)'i yalanlayan kafirler olmak üzere iki kısımda zikrettikten ve onlara iman etmelerini ve salih amel işlemelerini emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insana hayır ve şer olarak isabet eden her şeyin Allah'ın kaza ve kaderiyle gerçekleştiğini beyan etmiş ve onlara Allah'a ve Resulüne itaat ile kendisinden başka İlah olmayan

Allah'a tevekkül etmelerini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] Hiçbir musibet, Allah'ın izni olmadıkça isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse, Allah da onun kalbine hidayet verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

[12] Allah'a itaat edin; Resule de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki Peygamberimiz'e düşen, apaçık tebliğdir.

[13] Allah...O'ndan başka İlah yoktur. Bu itibarla, müminler, Allah'a tevekkül etsinler. ".

11 Bilinen bir gerçektir ki hayır veya şer olarak insanın başına gelen her musibet, Allah'ın kazası ve takdiriyledir. Ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, hayır olsun şer olsun hiçbir musibet, Allah'ın izni olmadıkça insana isabet etmez. Eğer insanın başına hayır veya şer bir musibet gelmişse, bu, mutlak surette Allah'ın meşiyyet ve iradesiyledir ve insan daha yaratılmadan önce kitapta yazılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ bunu, Hadîd suresinin 22.ayetinde de açıkça beyan etmiştir. Bu ayetinde buyurmuştur ki: *"Gerek yerde ve gerek kendi nefislerinizde başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmazdan önce, bir kitapta yazılmamış olsun. Bu, şüphesiz Allah'a çok kolaydır."*. Bu ayetle ilgili tefsirimizde de açıkladığımız gibi vuku bulacak bu musibetlerin insan yaratılmazdan önce bir kitapta veya Levh-i Mahfuz'da yazılı olması hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın ezelî olan ilmiyle yakından ilgilidir. Başka bir ifadeyle Allah Teâlâ, vuku bulacak her şeyi ezelden beri bilir; hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değildir. Bunu bir misal ile açıklamak gerekirse diyebiliriz ki: Ana karnında teşekkül etmeye başlayan bir yavrunun ne zaman ve nasıl doğacağı, nasıl bir rızk ile büyüyüp yetişeceği, inançlı veya inançsız bir insan olarak ne kadar yaşayacağı, dünyada yaşadığı sürece başına nelerin geleceği, işte bunların hepsi de bizim meçhulümüz olsa bile Allah Teâlâ'ya meçhul değildir; ezelden beri hepsi de O'nun ilmi içindedir. Nitekim Buhârî (*Sahih*, VII. 210), Müslim (*Sahih*, IV. 2036) ve diğer hadis kitaplarında nakledilen ve tevatür derecesine ulaşmış olan bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı müddet içinde hücre kümesi haline gelir. Sonra aynı müddet içinde (üçüncü kırk günde) bir et parçası olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah ana rahmine bir melek gönderir. Bu melek, (ana rahminde teşekkül etmeye başlayan varlık hakkında) dört şeyi (yazmakla) emrolunmuştur: O varlığın rızkı, eceli, şaki veya said olacağı. Allah'a yemîn ederim ki içinizden biri, yahut bir adam (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin amelini işler de (cehenneme girmesi için) kendisiyle cehennem arasında sadece bir ellik, yahut bir kulaçlık mesafe kalır; işte o anda (meleğin ana karnında yazdığı) yazı öne geçer de o şahıs cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki kendisiyle cennet arasında ancak bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer."*. İşte yukarıda zikrettiğimiz Hadîd suresinin 22. ayetinde insanın başına gelecek her musibetin daha insan yaratılmadan önce bir kitapta yazılı olarak bulunması, vuku bulacak her şeyin, Allah Teâlâ'nın ezelî ilmi içinde yer aldığının apaçık delilini teşkil eder ki Hazreti Peygamber'in hadisinde de ifade edildiği gibi Allah Teâlâ'nın, ana rahmine gönderdiği meleğe, dünyaya gelecek olan insan yavrusunun dünyada başına gelecek her şeyi yazmasıyla ilgili emri, işte bu ezeli ilmin apaçık tezahüründen başka bir şey değildir.

Gerçek böyle olunca, Allah'a ve O'nun hudutsuz kudretine inanmış olan her insanın, başına gelebilecek bir musibetin Allah'ın kaza ve kaderiyle olduğunu bilmesi ve buna sabretmesi gerekir. İşte kim buna inanarak sabreder ve Allah'ın hükmüne teslim olursa, Allah da onun kalbine hidayet verir; onu doğruya götürür. Müslim (*Sahih*, IV. 2295) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, IV.

332, 333; VI. 15) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Müminin işine hayret ederim: Çünkü onun her işi hayırdır. Bu hal, müminden başka hiç kimse için böyle değildir: Eğer ona sevinç verici bir şey isabet ederse şükreder. Bu, kendisi için hayır olur. Eğer ona zarar verecek bir şey isabet ederse, ona da sabreder; bu da onun lehine bir hayır olur.".

Hiç şüphe yoktur ki Allah, bütün kalpleri ve kalplerde olan her şeyi hakkıyla bilir. Hiçbir şey O'na gizli değildir.

12 Allah Teâlâ, insanın başına gelebilecek her musibetin Allah'ın kaza ve kaderiyle olduğunu beyan ettikten sonra, kullarına, Allah'a ve Resulüne itaat etmelerini emretmiş, kim bu itaattan yüz çevirirse bunun günahının da sadece kendi üzerine olacağını ve cezasını sadece kendisinin çekeceğini zikretmiştir. Keza şunu da beyan etmiştir ki onun bu çeşit davranışlarında, Resulüne düşen hiçbir sorumluluk yoktur; zira Resulullah (sas.), üzerine düşen risalet görevini hakkıyla yerine getirmiştir ki bu görev de Rabbinden aldıklarını kullarına tebliğ etmek ve gerekli görülenleri onlara açıklamaktır.

13 Allah Teâlâ, kullarına, Allah'a ve Resulüne itaat etmelerini emrettikten sonra bu ayetinde de Allah'tan başka İlah olmadığını beyan etmiş ve müminlerin yalnız Allah'a güvenip dayanmalarını emretmiştir. Bu surenin ilk ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder. Hükümranlık O'nundur; hamd O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir."*. İşte Allah Teâlâ, bu yüce sıfatlarıyla gökleri, yeri ve bunların arasında bulunan bütün canlı varlıkları yaratan ve bu varlıklar tarafından daima tesbih edilen yegane İlah olması dolayısıyladır ki bütün müminlerin yalnız O'na güvenip dayanmaları, veya yalnız O'na tevekkül etmeleri gerekir. İşte bu manada Allah Teâlâ, Müzzemmil suresinin 9. Ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"O, doğunun ve batının Rabbidir; O'ndan başka İlah yoktur. Bu itibarla O'nu vekil tut."*.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ وَأَوْلَٰدِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَٱحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن تَعْفُوا۟ وَتَصْفَحُوا۟ وَتَغْفِرُوا۟
فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ
مَا ٱسْتَطَعْتُمْ وَٱسْمَعُوا۟ وَأَطِيعُوا۟ وَأَنفِقُوا۟ خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ۗ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ
﴿١٦﴾ إِن تُقْرِضُوا۟ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَٰلِمُ
ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

[14] Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar bulunur. Onlardan sakının. Eğer affederseniz, kusurlarından geçer ve bağışlarsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[15] Mallarınız ve evlatlarınız da sizin için birer denemedir. Büyük mükafat da Allah katındadır.

[16] Bu itibarla, gücünüzün yettiği kadar Allah'tan sakının. Dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğiniz için Allah yolunda mal sarfedin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte asıl kurtuluşa erenler bunlardır.

[17] Eğer Allah'a güzel bir borç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah, şükre karşılık verendir. Ceza vermekte de aceleci değildir.

[18] Gaybı ve hazır olanı bilendir; daima galiptir; hikmet sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'a ve Resulüne itaati emrederek müminlerin kendisinden başka İlah olmayan Allah'a tevekkül etmelerini ve yalnız O'na güvenip dayanmalarını zikrettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, nice eşler vardır ki kocalarının nice çocuklar vardır ki babalarının düşmanları olduklarını ve onları çok defa salih amel işlemekten alıkoyduklarını beyan ederek onların peşlerine düşüp heva ve heveslerine tabi olmaktan sakınmalarını emretmiştir. Daha sonra Allah Teâlâ, insanoğlunun mala olan düşkünlüğüne ve çok defa mal yüzünden Allah'a isyan ettiğine işaretle insanlara, bu düşkünlükten uzak durmalarını, bunun için de cimrilikten korunup mallarını Allah yolunda sarfetmelerini emretmiş, kim Allah'a güzel bir borç verirse Allah'ın bu borcu ona kat kat fazlasıyla ödeyeceğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[14] Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar bulunur. Onlardan sakının. Eğer affederseniz, kusurlarından geçer ve bağışlarsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

[15] Mallarınız ve evlatlarınız da sizin için birer denemedir. Büyük mükafat da Allah katındadır.

[16] Bu itibarla, gücünüzün yettiği kadar Allah'tan sakının. Dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğiniz için Allah yolunda mal sarfedin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte asıl kurtuluşa erenler bunlardır.

[17] Eğer Allah'a güzel bir borç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah, şükre karşılık verendir. Ceza vermekte de aceleci değildir.

[18] Gaybı ve hazır olanı bilendir; daima galiptir; hikmet sahibidir.

14 Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bazı eş ve çocuklar vardır ki bunlar, kocalarının veya babalarının dinî konularla meşgul olmalarına karşı çıkarlar ve onları birtakım söz ve davranışlarıyla Allah'ın hak olan yolundan veya hayırlı işlerden ve salih amel işlemekten uzaklaştırmaya çalışırlar. İsterler ki eşleri yahut babaları sadece kendileriyle ve dünya işleriyle meşgul olsunlar. Nitekim Allah Teâlâ, Münâfikûn suresinin 9. ayetinde de Müslümanları bu yönden uyarmış ve *"Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır."* buyurmuştur. Tirmizî (*Sünen,* V. 419)'nin naklettiği bir haberden öğrenildiğine göre, bir adam, İbn Abbas'a bu ayeti sormuş, o da şu cevabı vermiştir: Mekke ehlinden bazı kimseler Müslüman olmuşlar ve Hazreti Peygamber'in arkasından Medine'ye, onun yanına gitmek istemişlerdi. Fakat zevceleri ve çocukları, onların Medine'ye, Hazreti Peygamber'in yanına gitmelerini istememişler ve buna engel olmuşlardı. Aradan bir süre geçtikten sonra yine de Medine'ye gitme fırsatı bulmuşlar ve Hazreti Peygamber'in yanına geldikleri zaman, Müslümanların dinî konularda geniş bilgi sahibi olduklarını müşahede etmişlerdir. İşte bunun üzerine, daha önce Medine'ye gelmelerine engel olan eşlerini ve çocuklarını cezalandırmak istemişler, fakat Allah Teâlâ, bu ayet-i kerimeyi indirmiş ve *"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar bulunur. Onlardan sakının. Eğer affederseniz, kusurlarından geçer ve bağışlarsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir."* buyurarak, bazı eş ve çocukların kocalarına veya babalarına düşman olsalar bile yine de onların birtakım kusurlarını görmezlikten gelmelerini ve onları bağışlamalarını emretmiştir.

15 Allah Teâlâ, bir evvelki ayet-i kerimeyi zikrettikten sonra, ona daha fazla bir açıklık getirmek maksadıyla bu ayet-i kerimeyi zikretmiş ve insanların sahip oldukları mal ve evlatların, aslında onlar için bir fitne kaynağı olduğunu ve onların üzerine düşüldüğü takdirde, insanlara Ahi-

ret hayatını unutturduklarını haber vermiştir. Filhakika her ne kadar bu mal ve evladın insanlar için dünyada büyük değeri bulunsa bile değeri çok daha büyük olan mükafat Allah katındadır ve bu mükafatın sonu veya hududu yoktur. Bilinen bir gerçektir ki insan dünyada iken ne kadar çok mal ve evlat sahibi olursa, içini o derecede mal ve evlat hırsı bürür ve dünyaya olan bağlılığı da o derecede artar. Bu ise, insanlar arasındaki fitne ve fesadı körükler ve mal kavgasına sebep olur.

16 İşte bu sebepledir ki insanın bütün gücüyle Allah'a güvenip dayanması ve ve yalnız O'nun emirlerine uyup nehiylerinden de sakınması gerekir. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VIII. 142) ve Müslim (*Sahih,* II. 975; IV. 1830)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Ben size bir şeyi emrettiğim zaman, onu, gücünüzün yettiği kadar yerine getirin; sizi bir şeyden de nehyedersem, ondan da sakının.". Ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, her müslümanın, Allah'ın ve Resulünün bütün emir ve nehiylerini dinlemesi ve onlara itaat etmesi, ayrıca cimrilikten sakınıp Allah'ın kendisine rızık olarak verdiği maldan ihtiyaç sahiplerine infak etmesi gerekir. Zira infakta, hem kendisi için ve hem de infak ettiği kimseler için çok büyük hayırlar vardır. Daha önce de zikredildiği gibi, malından infak etmeyi ihmal eden kimselerde mal hırsı giderek artar ve bu da onun Ahiretini unutmasına ve Allah'ın hak olan yolundan uzaklaşmasına sebep olur. Bu ise böyle kimseler için büyük bir hüsran sayılır. Bu sebepledir ki aklını kullanmasını bilen her insanın cimrilikten sakınması gerekir. İşte kurtuluşa eren kimseler bunlardır.

17 Allah Teâlâ, kullarının kurtuluşa ermeleri için cimrilikten sakınıp mallarından ihtiyaç sahiplerine infak etmelerini emrettikten sonra, bu ayetiyle emrini teyit etmiş ve kim Allah'a güzel bir borç verirse onun karşılığını kat kat fazlasıyla ödeyeceğini, buna ilaveten onun günahlarını da bağışlayacağını beyan etmiştir. Zira Allah, aza çokla karşılık verendir. Allah Teâlâ, bu manada gelen Bakara suresinin 245. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Allah'a güzel bir borç verip de Allah'ın onun karşılığını kat kat artırarak vereceği kim vardır?..."* Allah, ihtiyaç sahiplerine mallarından infak eden kullarına, infak ettiklerini kat kat fazlasıyle öderse de, kullarından cezayı hak edenlere de ceza vermekte aceleci davranmaz. Nitekim daha önce de açıkça beyan ettiği gibi, güzel borç veren kullarına onu kat kat öderken onların günahlarını bağışlamayı da ihmal etmez.

18 Çünkü Allah, gaybı da, hazır olanı da bilir; hiçbir şey O'na meçhul değildir. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

TALÂK SURESİ

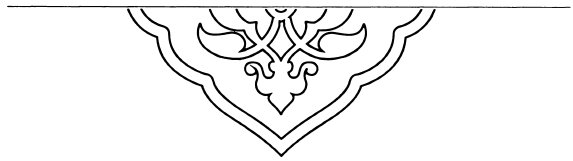

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 65. suresi olup 12 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk ayetlerinde, karı koca arasındaki boşanma (talak) ile ilgili hükümlere yer verildiği için sûreye de Talâk Suresi denilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman, onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti sayın..."*.

Sure, Medine'de İnsân suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Talâk Suresinin Konusu

Medine'de nazil olan ve bu özelliği dolayısıyla şeri ahkamla ilgili konulara yer veren Talâk suresinin başlıca konusu, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, birbirinden boşanıp ayrılmaya karar vermiş karı kocanın boşanma manasına gelen talak ile ilgili şeri hükümlerin belirlenmesi ve bunların açıklanmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ, birinci ayetin başında Peygamberi'ne hitap etmiş ve bu hitabını bütün Müslüman erkeklere yönelterek "Kadınlarınızı boşayacağınız zaman, onları iddetleri içinde, başka bir ifadeyle temizlik dönemlerinde boşayın!" buyurmuştur. Buna göre temizlenmeden önce ve cinsi münasebette bulunduktan sonra kadınları boşamak caiz değildir.

Ayet-i kerimede erkeklere, kadınlarını ancak iddetleri içinde, yani temizlik dönemlerinde boşamaları emredildikten sonra iddeti de saymaları emredilmiştir ki bu da eşinden boşanmış olan kadınların üç hayız dönemini tamamlamadan eşlerinin evinden çıkarılmamaları içindir. Başka bir ifadeyle, eşinden boşanan kadın, eğer fuhuş gibi kötü bir yola sapmamışsa ancak üç adet görüp temizlendikten sonra boşandığı eşinin evinden çıkarılabilir. Bu süre, aynı zamanda kadının başka bir erkekle evlenebileceği veya boşandığı kocasına tekrar dönebileceği bir süredir. Eğer kocasından boşanan kadın hamile ise kocasının evinde kalacağı süre, doğum yapıncaya kadar geçecek olan süredir. Bu süre içinde ona nafakasını veya kocası için emzirdiği çocuğunun emzirme ücretini ödemek de eski kocaya düşen bir görevdir.

Allah Teâlâ, yukarıda kısaca işaret ettiğimiz talak veya boşanma ile ilgili konuları beyan ettikten sonra, surenin son ayetlerinde, Müslümanları uyarmış ve Allah'ın ahkamına karşı çıkmamalarını ve vazettiği hududa tecavüz etmekten sakınmalarını emretmiş, müminleri zulmetten nura ve dalaletten hidayete çıkarmak için Allah'ın ayetlerini okuyan bir Peygamber gönderdiğini beyan ile sahih imanın ve salih amelin mükafatını açıklamıştır.

3. Talâk Suresinin Kendinden Önceki Teğâbün Suresiyle Bağlantısı

Talak suresiyle kendinden önceki Teğâbün suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Bilindiği gibi Teğâbün suresinin 14. ayetinde Allah Teâlâ müminlere hitap ederek bazılarıyla eşleri ve çocukları arasında bir düşmanlık veya geçimsizlik bulunabileceğini zikretmiş ve *"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar bulunur..."* buyurmuştur. Bilinen bir gerçektir ki eşler arasında bu düşmanlığın veya geçimsizliğin artması ve şiddetlenmesi, çok defa karı kocayı birbirinden ayrılmaya yahut boşanmaya kadar götürür. Çocukla ana baba arasında aşırı derecedeki geçimsizlik ise, çocuğun aile yuvasından uzaklaşmasına ve yiyeceğinin kesilmesine sebep olur. İşte Teğâbün suresinde bahis konusu edilen bu hususlar gözönünde bulundurulursa, boşanma ile neticelenen geçimsizliğin akabinde, boşanma ile ilgili ahkamın ve ailesinden ayrılan çocuklara infak etmenin zorunluluğu kolayca anlaşılmış olur.

2) Teğâbün suresinin son ayetinde *"Gaybı ve hazır olanı bilendir..."* buyurularak Allah Teâlâ'nın hudutsuz ilmine işaret edilmiş, Talâk suresinin başında ise kadınların boşanmalarıyla ilgili olan ve onların menfaatlerini koruyan hükümleri en iyi bir şekilde bildiği açıklanmıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ
مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ
فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ
فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman, onları, iddetleri içinde boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah'tan sakının. Apaçık bir haksızlık yapmadıkça onları evden çıkarmayın; onlar da çıkmasınlar. Bu, Allah'ın hudududur. Kim Allah'ın hududunu tecavüz ederse, mutlaka kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, belki bundan sonra Allah, yeni bir durum çıkarıverir.

[2] Bekleme süresinin sonuna yaklaştıklarında, onları, ya güzellikle tutun yahut yine güzellikle onlardan ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun; şahitliği Allah için yapın. İşte, Allah'a ve Ahiret gününe iman edenlere bununla öğüt verilir. Kim Allah'tan sakınırsa, Allah da ona bir çıkış yolu ihsan eder.

[3] Ve onu, hiç hesap etmediği bir yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. Şüphesiz Allah, hükmünü yerine getirendir. Allah, her şey için bir ölçü koymuştur.

Talak suresiyle kendinden önceki Teğabun suresi arasındaki bağlantıdan söz ederken de işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, bir evvelki surenin son ayetinde hudutsuz ilminden söz ederken yüce zatını "Gaybı ve hazır olanı bilen." olarak vasfetmiş, Talâk suresinin ilk ayetinde de eşlerinden boşanan kadınların boşanma ile ilgili hükümlerini açıklamış ve cüzi meselelerde bile ne derece geniş bir ilme sahip olduğunu açıkça göstermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman, onları, iddetleri içinde boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah'tan sakının. Apaçık bir haksızlık yapmadıkça, onları evden çıkarmayın; onlar da çıkmasınlar. Bu, Allah'ın hudududur. Kim Allah'ın hududunu tecavüz ederse, mutlaka kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, belki bundan sonra Allah, yeni bir durum çıkarıverir.

2 Bekleme süresinin sonuna yaklaştıklarında, onları, ya güzellikle tutun yahut yine güzellikle onlardan ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun; şahitliği Allah için yapın. İşte, Allah'a ve Ahiret gününe iman edenlere bununla öğüt verilir. Kim Allah'tan sakınırsa, Allah da ona bir çıkış yolu ihsan eder.

3 Ve onu, hiç hesap etmediği bir yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. Şüphesiz Allah, hükmünü yerine getirendir. Allah, her şey için bir ölçü koymuştur.

1 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ve onun ismi altında bütün Müslümanlara hitap ederek talakın veya boşanmanın hükümlerini açıklamış ve buyurmuştur ki: Ey Peygamber ve ey Müslümanlar! Nikahlı olduğunuz kadınlarınızı boşayacağınız zaman, onları, hayızlarından çıkıp temizlik dönemine girdiklerinde ve onlarla cinsi münasebette bulunmadığınız bir dönemde boşayın. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, ayet-i kerimede söz konusu edilen iddet, kadının âdet görüp temizlendikten sonraki dönem olup kocasıyle cinsi münasebette bulunmadan geçirdiği zamandır ki karısını boşamak isteyen erkek, onu ancak bu zaman içinde boşayabilir. Henüz hayızlı iken veya âdet görmekte iken yahut âdet görüp temizlendikten sonra kocasıyla münasebette bulunmuşken, kadının kocası tarafından boşanması caiz değildir; çünkü bu halde iken kadının hamile kalmış olması muhtemeldir ve hamile olan bir kadının kocasından boşanması ve başka bir erkekle evlenmesi halinde doğacak olan çocuğun nesebini tayin etmek mümkün olmayabilir.

Müfessirler, Buhârî (*Sahih*, VI. 67), Müslim (*Sahih*, II. 1095), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 5049, Nesâ'î (*Sünen*, VI. 138), İbn Mâce (*Sünen*, I. 623) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 130) tarafından nakledilen bir hadisi bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak zikrederler. Bu hadiste açıklandığına göre Abdullah İbn Ömer, karısını hayızlı olduğu halde boşamış ve bunu babası Ömer İbnu'l-Hattab'a haber vermişti. Hazreti Ömer de bunu Resulullah (sas.)'e anlatmış, Resulullah (sas.) ise buna son derece öfkelenerek Hazreti Ömer'e: "Ona söyle, hanımına geri dönsün ve hanımı hayız görüp temizleninceye kadar onu nikahı altında tutsun. Eğer onu gerçekten boşamak istiyorsa, onunla cinsi münasebette bulunmadan temiz halinde iken boşasın. İşte bu, kadınların boşanması hususunda Allah'ın emrettiği iddettir." buyurarak bu ayeti okumuştur.

Allah Teâlâ, erkeklere, kadınlarını iddetleri içinde ve temiz bir halde iken boşamalarını emrettikten sonra, onlara iddetlerini saymalarını emretmiştir ki sayılması gereken bu iddet, müfessirlerin de zikrettikleri gibi kadının üç hayız dönemini tamamlamış olmasıdır. Zira iddetin başlangıç ve bitiminin bilinmesi, üç hayız döneminin sayılmasına bağlıdır. Ancak bu bilindikten sonradır ki kadın kocasının evinden rahatlıkla ayrılabilir ve dilerse başka bir erkekle evlenebilir; yahutta kendisini boşayan erkekle aralarında bir sevgi ve

yakınlığın belirmesi halinde onun yanında yine onun eşi olarak kalabilir.

Bunlar, Allah Teâlâ'nın talakla ilgili olarak vazettiği bazı hükümlerdir. Binaenaleyh her Müslümanın bu hükümlere aykırı davranması, mesela iddet süresini uzatıp boşadığı kadının başka bir erkekle evlenmesine engel olması yahut iddet süresini doldurmayan kadını evinden çıkarması, kadın çıkmak istemese bile onu zorla dışarı atması, Allah'ın bu hükümlerine karşı gelmektir ki böyle davrananlar aslında sadece boşadıkları eşlerine değil, aynı zamanda kendi nefislerine de zulmetmiş olurlar. Şu var ki erkeğin boşadığı kadını iddet süresini doldurmadan evinden uzaklaştırması, kadının fuhuş veya zina gibi birtakım kötü davranışlarına dayanması halinde onun evden uzaklaştırılması yüzünden erkeği suçlamak mümkün değildir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, kadına apaçık bir haksızlık yapılmadıkça onun evden çıkarılmamasını, kadının da baskı altında kalmış olsa bile çıkmamasını emretmiştir. Çünkü iddet süresinin sayılıp gözlenmesine hem karısını boşayan erkek için hem de kocası tarafından boşanan kadın için Allah'ın hazırladığı birtakım faydalar vardır ki bunu kendilerinin bilmesi mümkün değildir. Bu faydaların başında, karısını boşayan erkeğin onu boşamaktan neşet eden bir pişmanlığının zuhur etmesi gelir ki kadının iddet süresinin sonuna kadar evde kalması halinde, her ikisinin kalplerinde oluşan bir yakınlık ve sevgi karı kocanın yeniden birleşmelerine vesile olur ve evliliklerini daha güzel bir şekilde devam ettirirler. Şunu da unutmamak gerekir ki erkekler, eşleriyle iyi geçinmek zorundadırlar. Nitekim Allah Teâlâ'nın, Nisâ suresinin 19. ayetinde de buyurduğu gibi *"...Eğer onlardan hoşlanmazsanız, (şunu biliniz ki) bir şeyden hoşlanmamanız ve Allah'ın da o şeyde pek çok hayır takdir etmiş olması pek mümkündür."*. Müslim (*Sahih*, II. 1091) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 329)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) da "Hiçbir mümin erkek, mümin bir kadına buğz etmesin. Zira onun bir huyunu beğenmemiş olsa bile başka bir huyundan hoşnut olabilir." buyurarak ayet-i kerimenin bu manasını teyit etmiştir.

2 Allah Teâlâ, ilk ayetinde boşanmanın bazı hükümlerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde iddetin sonuna yaklaşılıp da henüz kesin olarak sona ermediğinde, ortaya çıkabilecek bazı durumlarla ilgili diğer hükümleri açıklamış ve şöyle buyurmuştur: İddet gören kadınlar, iddetin sonuna yaklaşıp da iddet henüz sona ermediği zaman, erkek eşlerin yapabilecekleri iki şık vardır. Ya eşlerini boşamaktan vazgeçip evliliklerini güzellikle devam ettirmek; ya da boşanmaya kesin karar vermiş olarak yine güzellikle eşini boşayıp ondan ayrılmak. Ancak erkek eşlerin ihmal etmemeleri gereken bir husus daha vardır ki o da, ister boşanmaktan vazgeçip eşlerini yanlarında tutsunlar ve evliliklerini güzellikle sürdürsünler, ister boşanmaya kesin karar vermiş oldukları halde eşlerinden güzellikle ayrılsınlar, her iki halde de içlerinden adalet sahibi iki kişiyi evliliklerini sürdürmeye veya kesin boşanmaya Allah için şahitlik edecek iki şahit tutsunlar. İşte bunlar, iddet süresinin sonlarında boşanmaktan vazgeçerek karısına dönmeye karar veren veya karısını boşamaya kesin karar vermiş olan erkeklere Allah tarafından verilen öğütlerdir. Allah'a ve Ahiret gününe iman eden kimselerin bu öğütlere uymaları ve karşı geldikleri takdirde Ahiret günü başlarına gelecek Allah'ın azabından sakınmaları gerekir. Oysa kim Allah'tan korkar ve O'nun emirlerine kusursuz uyarsa, Allah da ona bir çıkış yolu ihsan eder.

3 Ve onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Keza kim Allah'a tevekkül eder veya O'ndan korkarak emirlerine uyar ve nehyettiklerinden de sakınırsa, Allah da onu tedirgin eden bütün musîbetlerden korur. Zira Allah, her şey için bir ölçü koymuştur. Bu itibarla O, mahlukatı arasında hükümlerini veya kararlarını dilediği şekilde uygular. Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 348) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 248)'in Abdullah İbn Abbas'tan naklettiklerine göre Resulullah (sas.)

şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'tan çokça mağfiret dilerse, Allah onun için her sıkıntıdan bir çıkış ve her dertten bir kurtuluş yolu yaratır. Ve ona, hesap edemeyeceği kadar rızık ihsan eder.". Keza Tirmizî (*Sünen,* IV. 667) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 293, 304, 308) tarafından yine Abdullah İbn Abbas'tan nakledilen başka bir haberden de öğrenildiğine göre, İbn Abbas şunları anlatmıştır: "Bir gün Resulullah (sas.)'in terkisine binmiştim. Bana dedi ki: Ey delikanlı! Sana bazı sözler öğreteceğim; onları koru ki, Allah da seni korusun. Allah'ı gözet ki O'nu daima karşında bulasın. Bir şey istediğin zaman, yalnız Allah'tan iste. Yardım dilediğin zaman, yalnız Allah'tan yardım dile. Şunu da bil ki halk sana yardım etmek için toplanmış olsa, Allah'ın senin için yazdığından fazla sana yardımda bulunamaz. Keza sana zarar vermek için biraraya gelseler, Allah'ın senin aleyhine yazdığından başka bir şeyle sana zarar veremezler. Kalemler kaldırılmış, sayfalar kurumuştur.".

وَالّٰٓـِٔيْ يَـِٕسْنَ مِنَ الْمَحِيْضِ مِنْ نِّسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ ۙ وَّالّٰٓـِٔيْ لَمْ يَحِضْنَ ۭ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ
اَجَلُهُنَّ اَنْ يَّضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۭ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ۝ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗٓ اِلَيْكُمْ ۭ وَمَنْ يَّتَّقِ
اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا ۝

[4] Yaşlılık sebebiyle hayızdan kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz, onların bekleme süreleri üç aydır. Henüz adet görmeyenlerin süresi de böyledir. Hamile kadınların bekleme süreleri ise, yüklerini bırakıncaya kadardır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah da ona işinde bir kolaylık ihsan eder.

[5] Bu, Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'tan korkarsa, Allah da onun günahlarını örter ve ona mükafatını büyültür.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, eşlerinden boşanacak olan kadınların iddetleri içinde boşanmalarını emrettikten ve boşanma ile ilgili bazı hükümleri açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlarla henüz hayız görmemiş genç kadınların ve hamile kadınların bekleme sürelerini üç ay olarak açıklamış ve bunların Allah tarafından vazedilmiş hükümler olduğunu, kim bu hükümlere uyarsa, Allah'ın, onun günahlarını örteceğini ve onun üzerindeki mükafatını büyüteceğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur.

[4] Yaşlılık sebebiyle hayızdan kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz, onların bekleme süreleri üç aydır. Henüz adet görmeyenlerin süresi de böyledir. Hamile kadınların bekleme süreleri ise, yüklerini bırakıncaya kadardır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah da ona işinde bir kolaylık ihsan eder.

[5] Bu, Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'tan korkarsa, Allah da onun günahlarını örter ve ona mükafatını büyültür.

4 Müfessirlerin Ubeyy İbn Kab'tan naklettiklerine göre, Bakara suresindeki kadınların iddetleriyle ilgili ayet nazil olduğu zaman, Medineli Müslümanlar: Bazı kadınlar kaldı ki Kur'an'da bunların iddet süreleri zikredilmemiştir. Bunlar, henüz adet görmmiş olan gençlerle, hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlar ve hamile kadınlardır, demeye başladılar. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ, bu ayet-i kerimeyi indirmiş ve *"Hayızdan kesilen yaşlı kadınların bekleme süreleri üç aydır. Henüz adet görmeyen (genç) lerin süresi de böyledir. Hamile ka-*

dınların bekleme süreleri ise, yüklerini bırakıncaya kadardır..." buyurarak daha önce iddet süreleri zikredilmeyen diğer kadınları zikretmiştir.

Müfessirlerin nüzul sebebi olarak zikrettikleri Ubeyy İbn Kab'ın bu haberinden de anlaşıldığı üzere, Allah Teâlâ, 50, 60 veya daha yüksek yaşlara ulaşmış ve hayızdan kesilmiş kadınların iddet süreleri hakkında şüpheye düşülmesi halinde, bu kadınların bekleme sürelerinin üç ay olduğunu açıklamıştır. Ayet-i kerimede yaşlılık sebebiyle hayızdan kesilmiş kadınların bekleme sürelerinden şüpheye düşülmesi halinde, bu sürenin üç ay olduğu açıklanmıştır ki bazı müfessirlerin de zikrettikleri gibi bu şüphenin asıl kaynağı, yaşlı kadında görülen kandır. Kadın hayızdan kesilmiş olmasına rağmen onda görülen bu kan, hayız kanı mıdır, yoksa istihaza da denilen ve bir hastalık sebebiyle zuhur eden kan mıdır? İşte böyle bir tereddüt, zuhur eden bu kanın mahiyetini anlamak için bekleme süresinin üç aya çıkarılmasına sebep olur. Bu süre tamam olduğu zaman, kadında görülen kanın mahiyeti anlaşılır ve ona göre tavır alınır.

Henüz âdet görmemiş gençlerin bekleme sürelerine gelince, bunların bekleme süreleri de, hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlarınki gibi üç aydır. Hamile kadınların bekleme süreleri ise, kadının karnında taşıdığı çocuğu doğuruncaya kadardır. Doğumdan sonra kadın, dilerse başka bir erkekle hemen evlenebilir; çünkü onun yeniden evlenmesine engel olacak ve dolayısıyla üç ay veya daha fazla beklemesini gerektirecek herhangi bir sebep yoktur.

İşte bütün bunlar, Allah Teâlâ tarafından vazedilmiş hükümlerdir. Bu sebepledir ki Allah'a inanan ve O'nun azabından korkan her mümin kişinin, O'nun tarafından vazedilen bu hükümlere kusursuz uyması gerekir. Kim O'na itaat eder ve O'nun emir ve nehiylerine karşı gelmekten sakınırsa, O da ona yardım eder ve bütün işlerinde kolaylıklar ihsan eder.

5 Keza bu, Allah Teâlâ'nın müminlere indirdiği bir emirdir. Kim Allah'a karşı gelmekten korkar ve O'nun emir ve nehiylerine uyarsa, O da onun kusurlarını örter ve sevabını artırır. Hûd suresinin 114. ayetinde de açıkça beyan edildiği gibi, *"...İyilikler kötülükleri giderir."*.

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُولَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا
عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِن
تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ
ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

[6] Boşadığınız kadınları, gücünüzün yettiği ölçüde, oturduğunuz yerde oturtun; evden çıkmalarını sağlamak için onları sıkıştırıp zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, yüklerini bırakıncaya kadar onları besleyin. Eğer sizin için çocuğunuzu emzirmiş iseler, emzirme ücretlerini onlara verin. Bunu, aranızda maruf ölçüler içinde görüşüp anlaşarak yapın. Eğer bir güçlükle karşılaşırsanız çocuğu bir başkası emzirir.

[7] Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin. Rızkı kendisine yetecek kadar dar olan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah, hiç kimseye, verdiğinden fazlasını yüklemez. Allah, güçlükten sonra kolaylık verir.

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, hayızdan kesilmiş yaşlı kadınların, henüz adet görmemiş olan gençlerin ve hamile olan kadınların kocalarından boşandıktan sonraki iddetlerini veya bekleme sürelerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kocalarından boşanmış olan kadınların, gerek ikamet edecekleri yer bakımından, gerek rızıklarının temini bakımından ve gerekse hamile olmaları halinde onların beslenip bakılmaları yönünden onları boşayan erkeklerin üzerlerine düşen vecibeleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6 Boşadığınız kadınları, gücünüzün yettiği ölçüde, oturduğunuz yerde oturtun; evden çıkmalarını sağlamak için onları sıkıştırıp zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, yüklerini bırakıncaya kadar onları besleyin. Eğer sizin için çocuğunuzu emzirmiş iseler, emzirme ücretlerini onlara verin. Bunu, aranızda, maruf ölçüler içinde görüşüp anlaşarak yapın. Eğer bir güçlükle karşılaşırsanız, çocuğu bir başkası emzirir.

7 Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin. Rızkı kendisine yetecek kadar dar olan da, Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah, hiç kimseye, verdiğinden fazlasını yüklemez. Allah, güçlükten sonra kolaylık verir.

6 Allah Teâlâ, eşlerini boşamış olan erkeklere hitap ederek, iddet sürelerini doldurunca ya kadar, onlara nasıl davranmaları gerektiğini beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: Boşadığınız kadınlar iddet sürelerini doldurunca ya kadar, onları, gücünüzün yettiği ölçüde evinizin bir odasında barındırın. Bir an evvel evinizi terk edip gitmelerini sağlamak için onlara baskı yapmayın; gerek yiyecek ve içecek yönünden gerekse ikametlerine tahsis edilen oda yönünden, herhangi bir şekilde onları zarara uğratacak veya onları sıkıntıya sokacak bir davranışta bulunmayın. Eğer boşamış olduğunuz kadın hamile ise çocuğunu doğuruncaya kadar onun nafakasını sağlamak, doğumdan sonra da çocuğun emzirme ücretini ödemek kadını boşayan erkeğin görevidir. Kadın doğum yaptıktan sonra iddet süresi sona ermiş olacağından, kadın ile erkek arasındaki evlilik de sona ermiş ve ayrılık başlamış olacaktır. Ancak kadın, ayrıldığı eşinden olan çocuğunu emzirip emzirmemekte muhayyerdir; dilerse onu emzirir ve emzirme ücretini ayrıldığı eşinden alır. Nitekim Allah Teâlâ, ayet-i kerimede bu hususu açık bir şekilde beyan etmiş ve *"Eğer (ayrıldığınız eşleriniz) sizin için çocuğunuzu emzirmiş iseler, emzirme ücretlerini onlara verin.. Bunu, aranızda maruf ölçüler içinde görüşüp anlaşarak yapın..."* buyurmuştur. Ancak ücret üzerinde herhangi bir anlaşma yapılamaz ve kadının istediği ücret erkeğe fazla gelirse bu takdirde çocuğu daha uygun bir fiyatla emzirecek başka bir kadın bulunur. Önemli olan, çocuk yüzünden gerek annenin gerekse babanın zarar görmemeleridir. Nitekim Allah Teâlâ, Bakara suresinin 233. ayetinde bunu açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"...Ne ana çocuğu yüzünden, ne de baba yine çocuğu yüzünden zarar görmelidir..."*.

7 Burada, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husus daha vardır ki o da erkeğin, çocuğunun anası olan boşadığı kadına vermekle yükümlü olduğu nafakayı, sahip olduğu varlığa göre vermesidir. Başka bir ifadeyle, varlıklı olan kimse boşadığı kadına nafakasını varlığına göre öder. Cimrilik ederek ödeyeceği miktarın çok azını ödeyen bir erkek, bir evvelki ayet-i kerimenin baş tarafında da zikredildiği gibi boşadığı kadının bir an evvel evi terk edip gitmesini sağlamak için ona eziyet etmiş veya zarar vermiş olur ki böyle bir davranış, Allah Teâlâ'nın bu ayetteki uyarısına aykırı davranıştan başka bir manaya gelmez. Bununla beraber eğer erkek, yeterince varlık sahibi bir kimse değilse onun kadına vereceği nafaka, Allah'ın kendisine verdiğinden ayırıp verebileceği kadardır. Zira Allah, ayet-i kerimede de açıkça buyurduğu gibi, hiç

kimseye verdiğinden fazla bir ödemeyi emretmez. Şunu da unutmamak gerekir ki İnşirâh suresinin *"Muhakkak ki her güçlükle beraber bir kolaylık vardır; her güçlükle beraber bir kolaylık vardır."* mealindeki 5-6. ayetlerinde de beyan edildiği gibi Allah Teâlâ'nın vaadi olarak bilinen bir gerçek daha vardır ve O'nun bu vaadi haktır. O, vaadinden hiçbir zaman dönmez

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾
فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَا اُولِى
الْاَلْبَابِ ۚ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا ۚ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ۚ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ۚ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ
وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ۚ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ
عِلْمًا ﴿١٢﴾

[8] Rablerinin ve Peygamberleri'nin emirleri karşısında büyüklük taslayan nice kasaba vardır ki onları çetin bir hesaba çekmiş ve onlara görülmedik bir şekilde azap etmişizdir.

[9] Böylece onlar da büyüklük taslamalarının cezasını tatmışlardır. Bunun akibeti ise hüsran olmuştur.

[10] Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Bu itibarla, ey iman eden akıl sahipleri, Allah'tan korkun; Allah, size Zikr (Kur'an)'i indirmiştir.

[11] Ve iman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan nura çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir de Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a iman eder ve salih amel işlerse, Allah da onu, içinde ebediyen kalacağı, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Allah ona hiç tükenmeyen bir rızık vermiştir.

[12] Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilimle kuşattığını bilmeniz için Allah'ın emri bunlar arasında iner durur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, talakın hükümlerini, iddet sürelerini, kadınlarını boşayan erkeklerin boşadıkları kadınlara karşı üzerlerine düşen nafaka ve ikamet gibi bazı görevleri beyan ettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, emirlerine muhalefet eden ve Peygamberleri'ni yalanlayan kimseleri, geçmiş devirlerde benzer davranışlar içinde yaşayan ve Allah'ı inkâr edip Peygamberleri'ni yalanlayan kavimleri üzerlerine indirdiği şiddetli azap ile nasıl cezalandırdığını örnek göstererek tehdit etmiş, sonra da hudutsuz kudretini ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini beyan ile insanları emir ve nehiylerine kusursuz uymaya davet etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[8] Rablerinin ve Peygamberleri'nin emirleri karşısında büyüklük taslayan nice kasaba

vardır ki onları çetin bir hesaba çekmiş ve onlara görülmedik bir şekilde azap etmişizdir.

9 Böylece onlar da büyüklük taslamalarının cezasını tatmışlardır. Bunun akibeti ise hüsran olmuştur.

10 Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Bu itibarla, ey iman eden akıl sahipleri, Allah'tan korkun; Allah, size Zikr (Kur'an)'i indirmiştir.

11 Ve iman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan nura çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir de Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a iman eder ve salih amel işlerse, Allah da onu, içinde ebediyyen kalacağı, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Allah ona hiç tükenmeyen bir rızık vermiştir.

12 Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilimle kuşattığını bilmeniz için Allah'ın emri bunlar arasında iner durur.

8 Allah Teâlâ, emirlerine muhalefet eden ve Peygamberleri'ni yalanlayan bütün insanları, geçmiş devirlerde yaşayıp da aynı küfürleri işlemiş olan kafirlerin başlarına gelen büyük felaketlerle tehdit etmiş ve buyurmuştur ki: Geçmiş devirlerde yaşayan nice kasabalar vardır ki bu kasabaların halkları, büyüklük taslayarak Allah'ın ve Peygamberleri'nin emir ve nehiylerine karşı geldikleri ve kendi heva ve heveslerine uyarak sapık yollara düştükleri için Allah'ın ender görülen azabına maruz kalmışlar ve bu azap ile helak olup gitmişlerdir. Bunların bir kısmı, dünyada gördükleri açlık, susuzluk, yer sarsıntıları gibi çeşitli tabiat olaylarıyla küfürlerinin yol açtığı dünyevi azabı görürken, bir kısmının azabı da Ahiret hayatına tecil edilmiştir.

9 Böylece, Allah'ın emir ve nehiylerini inkâr ederek ve Peygamberleri'ni yalanlayarak dünyada işledikleri küfrün ve büyüklük taslamanın cezasını çekmişler, bu da onlar için büyük bir hüsran olmuştur.

10 Allah Teâlâ, büyüklük taslayarak Allah'ı inkâr eden ve Peygamberleri'ni yalanlayan kafirlerin hüsran ile neticelenen akıbetlerini ve görecekleri dünya ve Ahiret azabını haber vererek onlar için şiddetli bir azabın hazırlandığını beyan etmiş, ayrıca iman etmiş akıl sahiplerini de uyararak onlara, Allah'tan korkmalarını emretmiştir. Onlara buyurmuştur ki: Ey aklını kullanmasını bilen Allah'a ve Peygamberleri'ne inanmış mümin kişiler! Allah'ı inkâr eden ve Peygamberleri'ni yalanlayan geçmiş kavimlerin akılsız kafir kişileri gibi olmayın ve Allah'ın böyle kimseler için hazırladığı azabından korkun. Aksi halde, geçmiş kavimlerin küfürleri yüzünden başlarına gelen o şiddetli azap, sizin de başınıza gelir ve size hiç faydası dokunmayacak olan o büyük pişmanlığın içine düşersiniz. Ey inanmış akıl sahipleri! Şunu da unutmayın ki Allah size Zikr'i, içinde insanları zulmetten nura, delaletten hidayete çıkaracak Allah'ın apaçık ayetleri bulunan Kur'an'ı indirmiştir.

11 Ayrıca size, iman edip salih amel işleyenleri zulmetten nura ve delaletten hidayete kavuşturacak Allah'ın bu ayetlerini okuyan ve onları kullarına eksiksiz beyan ederek onlarla kusursuz amel etmelerini sağlayan bir de Peygamber göndermiştir. İşte kim Allah'a ve Peygamberi'ne iman eder ve Peygamberi'ne indirdiği Kur'an'ın apaçık ayetlerine uyarak salih ameller işlerse, Allah da onu, içinde ebediyyen kalacağı, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Ayrıca onu, dünyada bile benzerini görmediği sayısız rızıklarla rızıklandırır.

12 İşte iman eden ve salih ameller işleyen kulları için bu sayısız nimetleri hazırlayan ve yedi kat gök ile bir o kadar da yeri yaratarak o nimetleri göklere ve yere yerleştiren o hudutsuz kudretin ve her şeyi çepeçevre kuşatan ilmin sahibi Allah'tan başkası değildir. O'nun bu hudutsuz kudretine ve geniş ilmine delalet etmesi ve bü-

tün kullarının bunu apaçık bir şekilde bilip öğrenmesi için, O'nun emirleri, hükümleri ve vahiyleri işte bu yedi kat gökten yedi kat yere iner durur. Göklerin ve yerin yedişer kat olarak yaratılmış olduğu, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde ve Hazreti Peygamber'in sahih hadislerinde de ayrıca zikredilmiştir. Mesela Mülk suresinin 3. ayetinde *"Yedi kat göğü tabaka tabaka yaratan işte O Allah'tır."* buyurulduğu gibi, Nûh suresinin 15. ayetinde *"Görmüyor musunuz, Allah yedi kat göğü nasıl yaratmış?"*, İsrâ suresinin 44. ayetinde de *"Yedi tabaka gök ve yer ile bunların içindekiler Allah'ı tesbih ederler..."* buyurulmuştur. Buhârî (*Sahih*, III. 100; IV. 74) ve Müslim (*Sahih*, III. 1231)'in naklettiklerine göre Ebu Seleme ile kavminden bazı kimseler arasında bir arazi yüzünden husumet belirmişti. Ebu Seleme bir gün Hazreti Aişe'nin huzuruna çıkmış ve bu husumeti ona haber vermişti. Bunun üzerine Hazreti Aişe ona şöyle demiştir: Ya Ebu Seleme! Başkasına ait bir araziye sahip çıkmaktan sakın. Zira Resulullah (sas.) buyurmuştur ki: "Kim başkasına ait bir araziye bir karış da olsa tecavüz ederse, kıyamet günü yedi kat yerin toprağı onun boynuna bir halka olarak geçirilir.". Zikrettiğimiz bu ayet mealleriyle Hazreti Peygamber'in hadisi de, göklerin ve yerin yedişer kat olarak yaratıldığını ayrıca teyit ederler.

TAHRÎM SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 66. suresi olup 12 ayetten müteşekkildir. Sureye, "haram kılmak" manasına gelen Tahrîm adının verilmesi, Hazreti Peygamber'in bazı yiyecekleri kendisine haram kılması sebebiyledir. Nitekim surenin ilk ayetinde Allah Teâlâ Sevgili Peygamberi'ne hitap ederek *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun? Bununla, eşlerini hoşnut etmek mi istiyorsun? Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir."* buyurmuş ve Hazreti Peygamber'in, helal olan bir şeyi kendisine haram kılmasının hoş karşılanmadığını açıkça beyan etmiştir. Müfessirler, Hazreti Peygamber'in helal olan bir şeyi nefsine haram kılışıyla ilgili çeşitli haberler nakletmişlerdir. Bu haberleri zikretmeden önce önemli bir hususa işaret etmek gerekir ki o da, Allah Teâlâ'nın helal kıldığı bir şeyi, hiç kimsenin haram saymasının veya haram kıldığı bir şeyi helal saymasının caiz olmamasıdır. Hazreti Peygamber'e de böyle bir yetki verilmiş değildir. Eğer ayet-i kerimede Hazreti Peygamber'e hitap edilerek *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun?"* buyurulmuşsa, bu, Hazreti Peygamber'in, Rabbinin helal kıldığı bir şeyi haram ilan etmesi manasında değildir. Fakat Hazreti Peygamber, kendisi için de helal olan bir şeyden el çekmiş veya ondan uzak kalmıştır; başka bir ifadeyle onu, sadece kendi nefsi için haram saymıştır. Nitekim konuyla ilgili olarak müfessirlerin hadis kaynaklarına atfen naklettikleri bir haberde de açıkça belirtildiği gibi Hazreti Peygamber, bir hanımın evinde içtiği bal şerbetinin bazı hanımları tarafından hoş karşılanmadığını görünce, "Yemin ederim ki bir daha ondan içmem." diyerek bal şerbetini kendisine haram kılmıştır. İşte bundan sonra da Tahrîm suresinin yukarıda işaret ettiğimiz ilk ayetleri nazil olmuştur. Müfessirlerin hadis kaynaklarından naklen zikrettikleri bal şerbetiyle ilgili kıssaya gelince, Buhârî (*Sahih,* VI. 68; VII. 232), Müslim (*Sahih,* II. 1100), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 301) ve Nesâ'î (*Sünen,* VI. 151; VII. 71)'nin naklettiklerine göre Hazreti Aişe şöyle demiştir: Resulullah (sas.), zaman zaman Zeyneb Bint Cahş'ın yanında kalır ve orada bal şerbeti içerdi. Ben ve Hafsa, Resulullah (sas.)'in sık sık Zeyneb'in yanına giderek bal şerbeti içmesini önlemek için, hangimizin yanına gelirse, ona "Sende meafir kokusu duyuyorum." diyelim, diye kararlaştırdık. Nihayet Hazreti Peygamber, birimizin yanına gelince, ona bu sözü söyledi; Resulullah (sas.) de: "Hayır; Zayneb Bint Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Madem ki siz böyle diyor-

sunuz, o halde onu bir daha içmem; buna yemin ederim. Bunu kimseye söylemeyin." buyurdu. İşte bundan sonradır ki Tahrîm suresinin *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun?"* ayetiyle başlayan ve 4. ayetin sonuna kadar devam eden ayetleri nazil oldu.".

Müfessirlerin zikrettikleri başka bir haberden öğrenildiğine göre Hazreti Peygamber, eşi Hafsa'nın evinde yalnız kaldığı bir sırada cariyesi Mariye ile temasa geçmiş, temasta olduğu bir anda da Hafsa odaya girerek onları yatağında görmüştü. Bunun üzerine Hafsa Hazreti Peygamber'e: "Ey Allah'ın Resulü! Benim evimde ve benim yatağımda ha!" demiş, Hazreti Peygamber de Mariye'yi kendisine yasaklayarak bundan böyle ondan uzak duracağına yemin etmiş, sonra da Hafsa'ya "Bunu kimseye anlatma!" buyurmuştur. Ancak Hafsa, durumu Hazreti Aişe'ye haber verince de Allah Teâlâ *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun? Bununla, eşlerini hoşnut etmek mi istiyorsun"?...* ayetini indirmiş ve Peygamberi'ni Mariye'yi kendisine haram kılmasından dolayı yumuşak bir üslup ile azarlamıştır.

Tahrim suresi, Hucurât suresinden sonra Medine'de nazil olmuştur ve İslam ümmetine örnek olmak üzere Hazreti Peygamber'in eşlerine has bazı şeri hükümleri ihtiva etmektedir.

2. Tahrîm Suresinin Konusu

Yukarıda da açıkladığımız gibi sureye, Hazreti Peygamber'in, bal gibi yenmesi mubah olan bazı yiyecekleri, eşlerinden bazılarını hoşnut etmek için nefsine haram kılması sebebiyle Rabbinin yumuşak bir itabını veya azarını muhtevî ayetiyle başlanmış ve *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun? Bununla, eşlerini hoşnut etmek mi istiyorsun? "* buyurulmuştur.

Benzer hitap veya azarlama, Hazreti Peygamber'in, eşi Hafsa'ya sır olarak tevdi ettiği bazı haberleri, Hafsa'nın Hazreti Aişe'ye ifşa etmesi sebebiyle daha sonraki ayetlerinde de devam etmiş ve bu sırrın ifşa edilmesi, Hazreti Peygamber'i son derece üzmüştür. Allah Teâlâ da onu bu derece üzen eşlerini azarlayarak onları önce tövbeye davet etmiş ve *"...Eğer siz Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız, şunu iyice bilesiniz ki onun dostu Allah'tır..."* buyurarak onun Cebrail, salih müminler ve melekler olmak üzere diğer dostlarını zikretmiş, daha sonra da Hazreti Peygamber'in eşlerini boşaması halinde, Allah'ın, onların yerine Peygamber'ine daha hayırlı eşler vereceğini beyan ederek onları tehdit etmiştir.

Sure, Allah'ın salih kullarından olan Nûh (as) ile Lut'un (as) nikahları altında bulunan kafir eşlerinin kafirlere, kafir kullarından olan Firavun'un nikahı altında bulunan mümin eşinin de müminlere misal gösterilmesiyle sona ermiştir.

3. Tahrîm Suresinin Kendinden Önceki Talâk Suresiyle Bağlantısı

Tahrim suresiyle kendinden önceki Talâk suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Her iki sure de Hazreti Peygamber'e yöneltilen *"Ey Peygamber!"* hitabıyla başlamış ve bu hitapla aynı zamanda bütün müminler kasdedilmiştir.

2) Her iki surede de bahis konusu edilen hükümler, kadınlara tahsis edilmiş, Talâk suresinde talak veya boşanma ile ilgili hükümlere yer verilmiş, iddet gören kadınların iddet süreleri ve onların hakları üzerinde durulmuştur. Tahrîm suresinde ise Hazreti Peygamber'in bazı eşleriyle o eşlerine yaptığı güzel ve yumuşak muamele söz konusu edilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللّٰهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun? Bununla eşlerini hoşnut etmek mi istiyorsun? Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

2 Allah, yeminlerinizin keffaretle çözülmesini size meşru kılmıştır. Allah, sizin mevlanızdır. O, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

3 Peygamber, eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti; o da, o sözü diğer bir eşine haber vermiş; Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, o bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmını da bildirmekten vazgeçmişti. Peygamber bunu eşine haber verince, eşi de "Bunu sana kim haber verdi?" demiş, Peygamber de "Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyden haberdar olan Allah haber verdi." demişti.

4 Ey Peygamber eşleri! Her ikiniz de Allah'a tövbe ederseniz, kalpleriniz, şüphesiz hayra yönelmiş olur. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız, şunu iyice bilesiniz ki onun dostu Allah'tır. Bundan sonra da Cebrail, salih müminler ve melekler de ona yardımcıdırlar.

5 Eğer Peygamber sizi boşayacak olursa Allah, mümkündür ki ona, sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Müslüman, mümin, itaatkar, tövbekar, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verir.

Yukarıda da açıkladığımız gibi Hazreti Peygamber, Buhârî ve Müslim tarafından da zikredilen Hazreti Aişe'nin ifadesiyle tatlıyı ve balı çok seven bir kimseydi. Bu sebeple zaman zaman Zeyneb Bint Cahş'a uğrar ve onun ikram ettiği bal şerbetinden içerdi. Bu da Hazreti Peygamber'in Zeyneb'in yanında fazlaca kalmasına sebep olduğu için bazı eşleri bunu hoş karşılamazlardı. Nitekim Aişe ve Hafsa, bir gün bunu konuşmuşlar ve demişlerdi ki: Resulullah (sas.) hangimizin yanına gelirse ona desin ki: Sende meğafir kokusu duyuyorum: Meğafir, Hicaz'da yetişen ve *urfût* denilen bir ağacın sızdırdığı yapışkan bir sıvı idi. Tadı iyi olsa bile çirkin bir kokusu vardı. Hafsa ve Aişe kararlaştırdıkları gibi bu sözü Hazreti Peygamber'e söylemişler, Hazreti Peygamber ise, onlara şu cevabı vermişti: "Hayır; Zeyneb Bint Cahş'ın yanında sadece bal şerbeti içtim. Yemin olsun ki bundan sonra onu bir daha içmeyeceğim. Siz de bunu hiç kimseye söylemeyin!". İşte bundan sonra da

Allah Teâlâ tatlı bir üslup ile Peygamberi'ni azarlamış ve ona şöyle buyurmuştur:

1 Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun? Bununla eşlerini hoşnut etmek mi istiyorsun? Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

2 Allah, yeminlerinizin keffaretle çözülmesini size meşru kılmıştır. Allah, sizin mevlanızdır. O, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

3 Peygamber, eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti; o da, o sözü diğer bir eşine haber vermiş; Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, o bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmını da bildirmekten vazgeçmişti. Peygamber bunu eşine haber verince, eşi de "Bunu sana kim haber verdi?" demiş, Peygamber de "Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyden haberdar olan Allah haber verdi." demişti.

4 Ey Peygamber eşleri! Her ikiniz de Allah'a tövbe ederseniz, kalpleriniz, şüphesiz hayra yönelmiş olur. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız, şunu iyice bilesiniz ki onun dostu Allah'tır. Bundan sonra da Cebrail, salih müminler ve melekler de ona yardımcıdırlar.

5 Eğer Peygamber sizi boşayacak olursa Allah, mümkündür ki ona, sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Müslüman, mümin, itaatkar, tövbekar, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verir.

1 Ayet-i kerimedeki apaçık ifadeden de anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ sevgili Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı bir şeyden nefsini niçin mahrum bırakıyorsun? Sen böyle yaparak eşlerini hoşnut etmek mi istiyorsun? Allah Teâlâ'nın kullarına helal kıldığı bir şeyi haram saymanın, O'nun takdir ve iradesine ne derece aykırı bir davranış olduğuna hiç şüphe yoktur. Böyle bir davranışın Allah Teâlâ tarafından hoş karşılanacağını düşünmek de mümkün değildir. Ancak bu davranışın Allah'ın sevgili Peygamberi'nden neşet etmesi, her ne kadar onun suçlanmasına sebep olacak ağır bir suç sayılmasa bile Allah Teâlâ, yine de bu davranışı dolayısıyla Peygamberi'nin dikkatini çekmiş ve böyle bir davranışın kendisinden neşet etmemesi gerektiğine işaret etmiştir. Müfessirlerin de beyan ettikleri gibi Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne yönelttiği *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun?.."* hitabında azarlama denilen bir hitabın bulunduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir hitap veya azarı Tövbe suresinin 43. ayetinde de görmek mümkündür. Bilindiği gibi münafıklar, ölüm korkusundan Hazreti Peygamber'le birlikte sefere çıkmamak için çeşitli mazeretler uydururlar ve bu mazeretlerini yeminle teyit ederek ondan izin talebinde bulunurlardı. Hazreti Peygamber de onların bu yeminlerine inanır ve onlara istedikleri izni verirdi. Ancak Hazreti Peygamber'le birlikte savaşa katılmamak için münafıkların başvurdukları bu yalan mazeretler, Allah Teâlâ'ya gizli değildi; bunlar Hazreti Peygamber için gizli olsa bile ona düşen iş, izin talebinde bulunan her münafığa izin vermek değil, fakat mazeret beyan eden münafıklardan hangisinin doğruyu söylediğini araştırmak ve sadece doğru söyleyenleri tespit edip onlara izin vermekti. İşte Hazreti Peygamber'in böyle bir araştırmayı yapmadan mazaret beyan eden her münafığa izin vermesi Allah Teâlâ tarafından hatalı bulunmuş ve bu hatası yüzünden Sevgili Peygamberi'ni azarlayarak şöyle buyurmuştur: *"Allah seni affetsin; doğru söyleyenler sence belli olmadan ve yalancıları bilmeden onlara niçin izin verdin?"*

Bilinen gerçek şudur ki Hazreti Peygamber'in helal olan bir şeyi nefsine yasaklaması ve ondan uzak durması, onun, Allah'ın helal hükmüne karşı gelmesi ve ona zıt bir davranış içine girmesi

manasında olmasa bile yine de ondan buna benzer bir davranışın ortaya çıkması ve sürçme de denilebilecek bir yanılgıya düşmesi, Rabbinden böyle bir hitabın gelmesine sebep olmuş ancak bu yanılgının da büyük bir hata olmadığına delalet etmek üzere, ayet-i kerimeye, Allah Teâlâ'nın çok bağışlayıcı ve çok merhametli olduğu beyan edilerek son verilmiştir.

2 Yukarıda da açıkladığımız gibi Hazreti Peygamber'in, eşi Zeyneb Bint Cahş'ın evinde bal şerbeti içmesi veya Hafsa'nın evinde cariyesi Mariye ile temasta bulunması, bazı eşleri arasında hoş karşılanmamış, bu da Hazreti Peygamber'i, eşlerini memnun etmek için bir daha bal şerbeti içmemeye veya cariyesiyle münasebette bulunmamaya sevketmiş, yahut ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi bu işleri yapmayı kendi nefsine haram kılmıştır. Ne var ki Allah Teâlâ, yukarıda üzerinde durduğumuz ilk ayetinde *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun?.."* buyurarak Sevgili Peygamberi'ni böyle bir davranış içine girmesi sebebiyle kınamış veya bu davranışı dolayısıyla onu azarlamıştır. Çeşitli hadis kaynaklarından naklen zikrettiğimiz haberlerde de açıklandığı üzere Hazreti Peygamber, zevceleri tarafından hoş karşılanmayan davranışları kendisine yasaklarken bunları bir daha yapmamak üzere yemin etmiştir. Nitekim Eşi Zeyneb Bint Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiş olmasını hoş karşılamayan eşleri Aişe ve Hafsa Hazreti Peygamber'e "Sende meğafir kokusu duyuyorum." demeyi kararlaştırmışlar, ona bunu söyledikleri zaman da Resulullah (sas.): "Hayır; Zeyneb Bint Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Madem ki siz böyle diyorsunuz, o halde onu bir daha içmem; buna yemin ederim." cevabını vermiş ve bal şerbeti içmeyeceğine yemin ettiğini açıkça söylemiştir.

Gerek bal şerbetiyle ilgili olsun gerekse Mariye ile ilgili olsun, kaynaklarda zikredilen bu haberler, Hazreti Peygamber'in, helal kılınmış olmasına rağmen bunları kendisine haram kılışının eşleri karşısında yaptığı yemin ile sıkı bağlantısını açık bir şekilde göstermektedir. Başka bir ifadeyle Hazreti Peygamber, bunları bir daha yapmayacağına dair eşleri yanında yemin etmiş ve onun bu yemini ile, nefsine helal olan o şeyler harama dönüşmüş, bu da Rabbinin onu azarlamasına sebep olmuştur. Gerçek böyle olunca, Hazreti Peygamber'in Rabbinin bu hitabını dikkate alması ve yemininden dönerek haram kıldığı şeyleri kendisi için de helal sayarak onlara yeniden yönelmesi gerekir. Ancak yeminden dönmenin de birtakım kaideleri bulunduğunu ve bu kaidelere uymak gerektiğini de unutmamak gerekir. İşte Allah Teâlâ, ilk ayetinde, yemin ederek helal olan bir şeyi nefsine haram kılmış olması dolayısıyla Peygamberi'ni azarlayıp yemininden dönmesi için onu uyardıktan sonra, bu ayetinde, yeminden dönmenin kaidesini hatırlatmış ve *"Allah yeminlerinizin keffaretle çözülmesini size meşru kılmıştır."* buyurarak yeminden dönmek için keffâreti zorunlu kılmıştır. Eğer kısaca özetlemek gerekirse, helal olan bir şeyi yemin ederek haram kılmak ve ondan uzak durmak doğru bir şey değildir. Kim böyle bir şey yapacak olursa, yemininden dönmesi ve bunun için de keffaret vermesi gerekir. Bu husus, vermesi gereken keffaretle birlikte Mâide suresinin 87-89. ayetlerinde açıkça beyan edilmiştir. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Allah'ın sizin için helal kıldığı o güzel ve temiz şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Şüphe yoktur ki Allah, haddi aşanları sevmez. Allah'ın helal ve tertemiz olarak sizi rızıklandırdığı şeylerden yiyin ve iman ettiğiniz Allah'tan sakının. Allah, sizi boş ve gayesiz yeminlerinizden dolayı muaheze etmez; fakat kasıtlı yeminleriniz sebebiyle sizi muaheze eder. (Eğer kasıtlı yeminden dönecek olursanız) bunun keffareti, kendi ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on fakiri doyurmak yahut onları giydirmek yahutta bir köle azat etmektir. Kim (bunları) bulamazsa, (keffareti) üç gün oruç tutmaktır. İşte yemin etti-*

ğinizde, yeminlerinizin keffâreti budur. Yeminlerinizi koruyun. Allah, şükredesiniz diye ayetlerini işte böyle açıklıyor.".

Allah Teâlâ, kullarını, helal olan bir şeyi yemin ederek nefislerine haram kılmaktan men ettikten ve herhangi bir sebeple yemin edilerek haram kılınmış bir şey varsa yeminde ısrar etmemek gerektiğini, bunun için de keffaret vererek yeminden dönülmesi gerektiğini beyan ettikten sonra, Allah'ın, bütün insanların mevlası veya sahibi ve maliki olduğunu, bu itibarla onların kendi arzularına göre değil fakat O'nun emir ve nehiylerine göre hareket etmelerini emretmiştir. Zira O, kullarına yönelttiği bütün emir ve nehiylerini, onların maslahat ve menfaatlarini bilerek ve gözeterek vermiştir. Çünkü O, her şeyi hakkıyla bilendir ve hikmet sahibidir.

3 Baş tarafta Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinden naklen zikrettiğimiz bir haberde de görüldüğü üzere Resulullah (sas.), eşi Zeyneb Bint Cahş'ın evine gittiğinde uzunca bir zaman kalır ve orada bal şerbeti içerdi. Diğer eşleri Aişe ve Hafsa, Resulullah (sas.)'in sık sık Zeyneb'in yanına giderek bal şerbeti içmesinden hoşlanmazlardı. Bir gün, buna engel olmak için, Resulullah (sas.) hangimizin yanına gelirse, ona "Sende meğafir kokusu duyuyorum." diyelim, diye kararlaştırmışlar, Hazreti Peygamber de bu iki hanımdan birinin yanına gelince o bu sözü ona söylemişti. Resulullah (sas.) ise: "Hayır; Zeyneb Bint Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Madem ki siz böyle diyorsunuz, o halde onu bir daha içmem; buna yemin ederim. Bunu kimseye söylemeyin!" buyurmuştu. İşte bundan sonradır ki Tahrîm suresinin *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine niçin haram kılıyorsun?"* ayetiyle başlayan ve 4. ayetin sonuna kadar devam eden ayetleri nazil olmuştur.

Halen üzerinde durduğumuz Surenin 3. ayetinde *"Hani Peygamber, eşlerinden birine gizli bir şey söylemişti; o da o sözü diğer bir eşine haber vermiş..."* buyurulmuştur ki müfessirlerin de açıkladıklarına göre Hazreti Peygamber'in eşlerinden birine söylediği bu söz, "Sende meğafir kokusu duyuyorum." diyen Hafsa'ya söylediği *"Hayır; Zeyneb Bint Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Madem ki siz böyle diyorsunuz, o halde onu bir daha içmem; buna yemin ederim. Bunu kimseye söylemeyin!"* sözü, yahut Hazreti Peygamber'in, cariyesi Mariye'yi kendisine haram kıldığı hususundaki açıklamasıdır. Ne var ki Hafsa, bunu Hazreti Peygamber'in diğer eşi Aişe'ye haber vermiş, Allah Teâlâ da eşler arasındaki bu haber alışverişini Peygamberi'ne duyurmuştur. Hazreti Peygamber'in, Rabbinin kendisine duyurduğu bu haberi veya haberin bir kısmını eşi Aişe'ye nakledince, Aişe, "Bunu sana kim duyurdu?" diye sormuş, Hazreti Peygamber de "Bunu bana, her şeyi hakkıyla bilen ve her şeyden haberi olan Allah Teâlâ haber verdi." demiştir. Bu haberden de anlaşıldığı gibi ortada, Resulullah (sas.) tarafından yapılmış bir yemin vardır ve Hazreti Peygamber bu yemini, bir daha bal şerbeti içmeyeceğini veya cariyesi Mariye ile temasta bulunmayacağını beyan ederek yapmıştır. Her ne kadar ayet-i kerimede yemin lafzı geçmemiş olsa bile, Rabbinin kendisine helal kıldığı bir şeyi onun haram saydığı zikredilmiştir ve müfessirlerin de beyan ettikleri gibi onun bal şerbetini veya Mariye'yi kendisine haram kılmasında yeminin varlığına delalet eden bir mana vardır. Bu yeminden dolayı Rabbinin hitabına maruz kalan Hazreti Peygamber'in bal şerbetini veya Mariye'yi nefsine haram etmekten vazgeçmesi, bunun için de bu yemininden dönmesi gerekir. Bu ise üzerinde durduğumuz ayet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere, ancak keffaret vermek suretiyle gerçekleşir Keffaretin nasıl verileceği ise yukarıda zikrettiğimiz Mâide suresinin 87-89. ayetlerinde açık bir şekilde beyan edilmişti.

4 Yukarıda zikredilen haberlerden de anlaşılacağı üzere, Hazreti Peygamber'in bir eşinin yanında kalarak onun tarafından hazırlanan bal şerbetinden içmesi yahut cariyesi Mariye ile temasta bulunması, diğer bazı eşleri tarafından hoş karşılan-

mamış ve onun üzerinde baskı kurarak Allah'ın helal kıldığı şeyleri kendisine haram kılmasına ve dolayısıyla bu işleri bir daha yapmamak üzere yemin etmesine sebep olmuşlardır. Eşlerin bu tür davranışlarının Hazreti Peygamber üzerinde ne derece büyük bir sıkıntıya sebep olduğunu burada söylemeye kanaatimizce gerek yoktur. Nitekim eşlerinin Hazreti Peygamber'e verdikleri bu sıkıntı sebebiyledir ki Allah Teâlâ da onları kınamış ve şöyle buyurmuştur: "Ey Peygamber eşleri! Eğer her ikiniz de bu davranışınız dolayısıyla Allah'a tövbe ederseniz, haktan uzaklaşmış olan kalpleriniz doğru yola girmiş olur. Yok eğer onun aleyhinde birbirinize arka çıkacak olursanız, şunu hiç unutmayın ki Allah, onun yegane yardımcısıdır. Keza Cebrail ile salih müminler ve diğer melekler de onun yardımcılarıdır.

5 Daha sonra Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'in eşlerini yine bu davranışları dolayısıyla ağır bir şekilde tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Peygamber eşleri! Eğer aklınızı başınıza almaz ve bu hatalı davranışınızdan vazgeçmezseniz, Peygamber sizi boşar ve boşadığı zaman da sizin yerinize, sizden çok daha hayırlı, Müslüman, mümin, itaatkar, tövbe eden, gece gündüz namaz kılan, oruç tutan kadınlar ve bakire kızlar alır. Dikkat edilecek olursa 4. ayetin başında Allah Teâlâ'nın hitabı Hazreti Peygamber'in bütün eşlerine değil, sadece onun iki eşine yöneltilmiştir. Nitekim ayetin başında "Her ikiniz de Allah'a tövbe edecek olursanız..." buyurulduğu gibi bunun devamı olan ibarede de "Haktan uzaklaşmış olan kalpleriniz..." buyurularak iki kişinin kalbinden söz edilmiştir. Eğer yukarıda hadis kaynaklarından naklen zikrettiğimiz haberler hatırlanacak olursa, bu haberlerde Hazreti Peygamber'in iki eşinin iş birliği içinde oldukları kolayca anlaşılır. Nitekim Hazreti Peygamber'in, diğer bir eşi Zeyneb Bint Cahş'ın yanında kalarak onun sunduğu bal şerbeti içmesini hoş karşılamayan ve ona "Sende meğafir kokusu duyuyorum, diyelim." demeyi kararlaştıran iki eşinden sözedilmiştir ki bunların Aişe ile Hafsa oldukları da bilinmektedir. Buhârî (*Sahih,* VI. 69) ve Müslim (*Sahih,* II. 1108) tarafından nakledilen uzun bir haberde İbn Abbas (ra) şöyle demiştir: Ömer İbnu'l-Hattab'a bir ayeti sormak istedim. Bir sene bekledim; fakat bir türlü ona yaklaşıp soramadım. Nihayet bir hac dönüşü yolda onunla biraraya geldim. O abdest alıyor, ben de ona suyunu döküyordum. Ona bu ayeti sorma fırsatını bulunca, dedim ki: Ya Emire'l-Müminin! Peygamber'in zevcelerinden ona karşı birbirine yardım eden o iki kadın kimdir?. Ömer İbnu'l-Hattab, benim bu soruma cevap verdi ve dedi ki: "Onlar, Hafsa ve Aişe'dir. Bunun üzerine ben: "Vallahi bir seneden beri bunu sana sormak istiyordum; fakat bir türlü soramadım." dedim Bunun üzerine o şöyle dedi: "Böyle yapma. Bende bilgisi olduğunu zannettiğin bir şey olursa onu hemen sor ki eğer bilgim varsa, onu sana haber vereyim.".

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا
يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ
سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَآ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾ يَآ اَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾

6 Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun. Onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun başında, emrettikleri şeylerde Allah'a isyan etmeyen ve yalnız emrolunduklarını işleyen katı ve sert melekler vardır.

7 Ey inkâr edenler! Kıyâmet günü sakın özür beyan etmeyin; siz ancak işlemiş olduklarınızın karşılığını göreceksiniz.

8 Ey iman edenler! Bir daha dönmemek üzere Allah'a tövbe edin; belki o zaman Rabbiniz günahlarınızı örter ve sizi, Allah'ın, Peygamber'i ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı gün, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. O gün, onların nuru, önlerinden ve yanlarından koşar; onlar da derler ki: Rabbimiz! Nurumuzu tamamla ve bizi bağışla: Şüphe yoktur ki sen her şeye kaadirsin.".

9 Ey Peygamber! Kafirlerle ve münafıklarla savaş; onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir yerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, eşlerinden bazılarının Hazreti Peygamber'e karşı işledikleri birtakım hatalar yüzünden onlara tövbe etmelerini emrettikten ve Allah'ın onun yegane dostu ve yardımcısı olduğunu, bu itibarla ona karşı birbirlerine arka çıkmış olsalar bile hiçbir şekilde ona zarar veremeyeceklerini, onları boşaması halinde Rabbinin ona daha hayırlı, daha itaatkar ve daha tövbekar eşler vereceğini beyan ederek onları tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müminlere, hem kendi nefislerini hem de ailelerini kıyamet günü yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden korumalarını, kafirlere de kıyamet günü dünyada işledikleri kötü ameller için özür beyan etmemelerini, zira işledikleri her kötü amelin karşılığını mutlaka göreceklerini beyan ettikten sonra, müminlere, büyük küçük bütün hatalarından ve günahlarından bir daha dönmemek üzere tövbe etmelerini emretmiş, işte o zaman mümkündür ki Allah'ın onların bütün günahlarını bağışlayacağını ve onları, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerine sokacağını haber vermiş, sonra da Peygamber'ine, varacakları yer cehennem olan kafirler ve münafıklarla savaşmasını ve onlara sert davranmasını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6 Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun. Onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun başında, emrettikleri şeylerde Allah'a isyan etmeyen ve yalnız emrolunduklarını işleyen katı ve sert melekler vardır.

7 Ey inkâr edenler! Kıyâmet günü sakın özür beyan etmeyin; siz ancak işlemiş olduklarınızın karşılığını göreceksiniz.

8 Ey iman edenler! Bir daha dönmemek üzere Allah'a tövbe edin; belki o zaman Rabbiniz günahlarınızı örter ve sizi, Allah'ın, Peygamber'i ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı gün, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. O gün, onların nuru, önlerinden ve yanlarından koşar; onlar da derler ki: Rabbimiz! Nurumuzu tamamla ve bizi bağışla: Şüphe yoktur ki sen her şeye kadirsin.".

9 Ey Peygamber! Kafirlerle ve münafıklarla

savaş; onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir yerdir.

6 Allah Teâlâ, bu ayetinde bütün müminlere hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Allah'a, Melekleri'ne, Kitapları'na ve Peygamberleri'ne sahih bir imanla iman etmiş olan insanlar! Hem kendinizin hem de çocuklarınızla birlikte ailenizin bütün fertlerinin, sahih imana sahip olan ve salih ameller işleyen birer kul olarak yetişmelerini sağlayıp onları cehennem ateşinden koruyun. Onlara, Allah'ın emirlerine uymalarını, nehiylerinden de sakınmalarını emredin ve bu emrinize uymalarını sağlayacak yolları öğretin. Keza onlara sık sık, kendilerini yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyacak vaaz ve nasihatlarda bulunun. Bu konuda Allah Teâlâ, Tâhâ suresinin 132. ayetinde: *"Ailene namazı emret ve sen de ona devamlı ol..."* buyurduğu gibi, Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 115) tarafından nakledilen bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Yedi yaşına bastığında çocuğa namaz kılmasını emredin. Onuna bastığında da onu bunun için dövün!". Şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden korunmanın yegane yolu, Allah'ın emirlerine uymak ve nehyettiklerinden de sakınmaktır. Bu emirler, hiç şüphesiz, Allah'a, Melekleri'ne, Kitapları'na, Peygamberleri'ne ve Ahiret gününe iman edip ibadetleri ve diğer salih amelleri kusursuz ifa etmektir. Nehiylerden sakınmak ise Allah'ın haram kıldığı veya yasakladığı her çeşit kötülüklerden uzak durmaktır. İşte, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden korunmanın yegane yolu budur. Allah Teâlâ, ayet-i kerimede cehennemi, yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateş olarak tavsif etmiştir ki sözü edilen bu insanlar, taşlardan yapılmış putları İlah edinen ve onlara ibadet eden kafirlerdir. Ayet-i kerimede sözü edilen taşlar ise bu kafirlerin İlah edindikleri ve ibadet ettikleri taşlardan yapılmış putlardır. Nitekim Allah Teâlâ, Enbîyâ suresinin 98. ayetinde bunu da açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: ***"(Ey kafirler!) Siz ve Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz, şüphesiz ki cehennem odunusunuz..."***.

İşte Allah'ı bırakıp ta taştan yaptıkları birtakım putları İlah edinen ve bu İlahlara ibadet eden kafirlerin dolduracağı bu cehennemin başında, Allah'ın bütün emirlerine uyan, O'na hiçbir suretle karşı çıkmayan, yalnız emrolundukları işleri yapan, kafirlere karşı son derece sert ve acımasız melekler vardır. Müddessir suresinin 30. ayetinde de zikredildiği gibi, cehennem bakıcıları veya cehennem zebanileri olarak da adlandırılan ve sayıları ondokuzu bulan bu melekler, kendilerine emredilen işleri yapmakta hiçbir acizlik göstermezler.

7 Bu itibarla ey kafirler, kıyamet günü dünyadaki amellerinizin cezasını çekmek için cehenneme atılıp da onun insana korku ve dehşet veren manzarasını gördüğünüz zaman, dünyada işlediğiniz amellerden pişmanlığa kapılıp da özür beyan etmeye kalkışmayın. Zira orada sizin özürleriniz asla kabul edilmez. Şunu bilesiniz ki sizin orada göreceğiniz her ceza ancak dünyada işlemiş olduğunuz amellerinizin karşılığıdır. Kısaca belirtmek gerekirse her ne kadar dünya hayatı, insanların görüş ve inançları çerçevesinde iyi veya kötü amellerin işlendiği bir hayat olsa bile, Ahiret hayatı, dünyada işlenen iyi veya kötü amellerin karşılığının alındığı bir hayattır. Bu itibarla dünya hayatını küfür içinde geçiren hiç kimse, Ahiret'e göçüp de cehennem hayatıyla karşı karşıya kalınca, dünya hayatından pişmanlık duyup özür beyan edemez; özür beyanında bulunsa bile özrü kabul edilmez ve sadece dünyadaki amellerinin karşılığını görür.

8 Bu itibarla siz ey aklını kullanıp düşünebilen inanmış kimseler! Dünyada yaşadığınız sürece Rabbinize tövbe-i nasuh ile tövbe edin! İşte o zaman mümkündür ki Rabbiniz, sizin daha önce her nasılsa içine düştüğünüz hatalarınızı veya işlemiş olduğunuz günahlarınızı bağışlar da sizi ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere sokar. O gün Allah, Peygamberi'ni ve onunla birlikte iman edenleri hiç utandırmayacağı gibi mah-

çup ve meyus da etmeyecektir. İşte sahip oldukları bu iman sayesindedir ki onların nuru, önlerinden ve yanlarından koşturur dururlar ve onlar da derler ki: Rabbimiz! Bizim bu nurumuzu devamlı kıl ve onu hiç karartma; hiç karartma ki yolumuzu şaşırıp kaybetmeyelim. Allah Teâlâ, müminlerin, imanları sayesinde kazandıkları bu nurun ışığını Hadîd suresinin 28. ayetinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberi'ne iman edin ki size rahmetinden iki kat versin; sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir."*.

Ayet-i kerimede, müminlere hitap edilerek herhangi bir sebeple işlemiş oldukları hatalı davranışlardan veya bu davranışların kazandırdığı günahlardan kurtulmanın tek bir yolu gösterilmiş ve onlara, bir daha dönmemek üzere Allah'a tövbe etmeleri emredilmiştir ki bu tövbe, ayet-i kerimede de zikredildiği gibi *tövbe-i nasuh*'tur. Mümin bir kişinin herhangi bir sebeple işlemiş olduğu günaha karşılık yapacağı bu tövbe, öyle bir tövbe olmalıdır ki günah işlemekten veya kötü ameller peşinde koşmaktan uzak kalmaya söz verdikten sonra, bu sözden kesinlikle dönmemeli, küçük veya önemsiz de olsa, bir daha hiçbir günah işlememeli veya kötülük yapmamalıdır.

9 Allah Teâlâ, müminlere, herhangi bir sebeple işlemiş oldukları günahlardan tövbe-i nasuh ile tövbe etmelerini emrettikten sonra, bu ayetinde de Sevgili Peygamberi'ne hitap etmiş ve onu, kafirler ve münafıklarla savaşa davet ederek onlara karşı sert davranmasını emretmiştir. Müfessirlerin de işaret ettikleri gibi, kafirler ve münafıklarla yapılması emredilen bu savaş, mutlaka silahla yapılması gereken bir savaş değildir. Her ne kadar düşman kuvvetleriyle yapılacak bir savaş söz konusu olduğu zaman, çok defa akla iki taraf kuvvetlerinin silahlı çatışması akla gelirse de bazen bu savaş, iki taraf arasında delil veya hüccetler ileri sürülerek sözlü bir mücadeleye dönüşür; delili veya hücceti akla dayanan ve kuvvetli olan taraf, düşmanını ortaya koyduğu delillerle sindirmeye ve ikna ederek onu kendi yoluna davet etmeye çalışır. İşte Hazreti Peygamber'in özellikle münafıklara ve sonra da kafirlere karşı yürüttüğü savaş bu tür bir savaş olmuştur. Ne var ki gerek münafık olsun gerekse kafir olsun bunların çoğu, aklını kullanmaktan aciz, dünya hayatından başka bir hayat olduğunu kabul etmeyen ve Ahiret hayatını hiç düşünmeyen birer yaratık olmaları dolayısıyla, önlerine konan bütün delil veya hüccetleri reddetmekten başka bir yol tutmamışlar ve zaman zaman da silahlı mücadeleye girişerek ölümü insanca yaşamaya tercih etmişlerdir. Her ne kadar onlar, Ahiret hayatına inanmamış olsalar bile, onların Ahiret'te varacakları yer, hiç şüphesiz cehennem ateşi olacak ve orada ebediyyen kalacaklardır. Oysa orası ne kötü bir yerdir.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ ۖ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ
فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ
آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ
بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

[10] Allah, inkâr edenlere, salih kullarımızdan ikisinin nikahları altında bulunan Nûh'un karısı ile

Lut'un karısını misal göstermektedir. Bu iki kadın, onlara hıyanet etmişlerdi de kocaları, Allah'ın gazabından hiçbir şeyi onlardan savamamışlardı. Onlara, "Ateşe, oraya girenlerle beraber siz de girin!" denilmişti.

[11] Allah, iman edenlere de Firavun'un karısını misal vermektedir. Hani Firavun'un karısı şöyle demişti: "Rabbim! Cennette senin kendi yanında bana bir ev yap ve beni Firavun'dan ve onun işlerinden kurtar; beni zalim kavimden kurtar.".

[12] Allah, müminlere iffetini koruyan, bizim de ona ruhumuzdan üflediğimiz İmrân kızı Meryem'i de misal göstermiştir. O, Rabbinin sözlerini ve kitabını tasdik etmiş ve itaat edenlerden olmuştur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mümin kullarına, herhangi bir sebeple işlemiş oldukları günah veya hatalardan bir daha işlememek üzere tövbe etmelerini, Peygamberi'ne de kafir ve münafıklara karşı söz ve fiillerinde sert davranıp onlarla savaşmasını emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müminlerle birlikte yaşayan kafirlerin, çok defa küfürlerinde direndiklerini ve bu birliktelikten hiçbir fayda sağlamadıklarını beyan etmek üzere Nûh ve Lut Peygamberler'in hanımlarını misal olarak zikretmiş ve bu iki Peygamber'in eşleri olmalarına rağmen bu hanımların Peygamber olan eşlerine iman etmeyerek onlara ihanet ettiklerini, bu ihanetleri sebebiyle de kocalarının Allah'ın gazabını onların üzerinden savamadıklarını, kıyamet günü de onlara cehenneme girecek olanlarla birlikte siz de oraya girin diyeceklerini açıklamıştır. Daha sonra Allah Teâlâ, Firavun'un eşi Asiye ile kafir eşi Firavun'u misal olarak zikretmiştir. Bu ise gerek Firavun'un gerekse kavminin küfrüne rağmen Asiye'nin kafirler arasında imanını koruyuşunun apaçık bir örneğidir. Bu da göstermektedir ki bir Müslüman, kafirler arasında yaşamış olsa bile kafirler, hiçbir surette ona zarar veremezler. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[10] Allah, inkâr edenlere, salih kullarımızdan ikisinin nikahları altında bulunan Nûh'un karısı ile Lut'un karısını misal göstermektedir. Bu iki kadın, onlara hıyanet etmişlerdi de kocaları, Allah'ın gazabından hiçbir şeyi onlardan savamamışlardı. Onlara, "Ateşe, oraya girenlerle beraber siz de girin!" denilmişti.

[11] Allah, iman edenlere de Firavun'un karısını misal vermektedir. Hani Firavun'un karısı şöyle demişti: "Rabbim! Cennette senin kendi yanında bana bir ev yap ve beni Firavun'dan ve onun işlerinden kurtar; beni zalim kavimden kurtar.".

[12] Allah, müminlere iffetini koruyan, bizim de ona ruhumuzdan üflediğimiz İmran kızı Meryem'i de misal göstermiştir. O, Rabbinin sözlerini ve kitabını tasdik etmiş ve itaat edenlerden olmuştur.

10 Ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi Allah Teâlâ, aralarında kendilerine Allah'ın emir ve nehiylerini haber vererek vaaz ve nasihatlarda bulunan bir Peygamber bulunsa bile o Peygamber'in, kalplerine imanın zerresi dahi girmemiş olan kafirler üzerinde hiçbir fayda sağlamayacağına, Peygamberleri Nûh ve Lut ile eşlerinin hallerini misal olarak zikretmiştir. Filhakika gerek Nûh (as) gerekse Lut (as), her ikisi de Allah'ın iki Sevgili Peygamberi olmalarına ve hanımlarının da sabah akşam onların yanında ve devamlı onlarla beraber bulunmalarına rağmen, iman o hanımlarla hiç uyuşmamış ve kalplerine onun bir zerresi bile girmemişti. Bu sebeple Allah'ın Peygamberi olan kocalarını hiçbir surette desteklememişler, vaaz ve nasihatlarında doğrulamamışlar, aksine onları yalancılıkla itham etmişlerdir. Müfessirlerin de zikrettik-

leri gibi Nûh'un karısı ona mecnun demiş, gizli olarak gelen vahiy haberlerini kafir kavmine haber vermiş ve daima münafıklık etmiştir. Lut'un karısı ise ona gelen misafirleri, kadınları bırakıp erkek peşine düşen kavmine gizlice haber vermiş ve kocasına her fırsatta hainlik etmiştir. İşte bu iki kadın, Peygamber eşleri olmalarına rağmen iman kalplerine nüfuz etmemiş, bu küfürleri yüzünden Allah'ın üzerlerine indirdiği afetlerden kurtulamayıp kavimleriyle birlikte helak olmuşlardır. Bu sebepledir ki onlara cehennem ateşi gösterilmiş ve oraya girenlerle birlikte siz de girin, denilmiştir.

11 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde Nûh'un (as) eşi ile Lut'un (as) eşini inkâr edenlere misal olarak zikrettikten sonra bu ayetinde de Firavun'un eşini iman edenlere misal olarak zikretmiştir. Bilindiği gibi Firavun, Mısır hükümdarı olup kendisini İlah olarak tanıtmıştı. Bu sebeple kendisinden başka bir İlah bulunduğuna asla inanmıyor, gerçek bir İlahın varlığını kabul eden ve yalnız Allah'a inanan her mümini zulmederek öldürüyordu. Firavun böyle bir hayat sürdürürken, bir gün bir haber şüyu bulmuş ve bu haberde, Mısır'da yaşayan İsrailoğullarından dünyaya gelecek bir çocuğun, büyüdükten sonra Firavun'a karşı geleceği ve hükümdarlığına son vereceği ileri sürülmüştü. İşte bu haber, Firavun'u büyük bir endişeye sürüklemiş ve ülkenin dört bir yanına adamlar çıkararak yeni dünyaya gelen bütün İsrail çocuklarının öldürülmesini, kadınlarının ise sağ bırakılmasını emretmiştir. Nitekim bu husus, Kasas suresinin 4. ayetinde de açıklanmış ve Firavun'un da vasfedildiği bu ayette şöyle buyurulmuştur: *"Firavun, ülkeye hakim olmuş ve halkını fırkalara ayırmıştı. Onlardan bir grubu, oğullarını boğazlayarak, kadınlarını da hayatta bırakarak zayıflatıyordu. O, bozgunculardan biriydi."*.

Firavun'un yeni doğan erkek çocuklarını öldürtmek için etrafa adamlar çıkarması, çocuk sahibi ana ve babalarda büyük bir korkuya sebep olmuş ve çocuklarını öldürülmekten korumak için nasıl bir çareye başvuracaklarını araştırmaya sevketmişti. İşte bu korkuyu içinde taşıyanlardan biri de henüz yeni doğmuş ve Musa adı verilmiş bir çocuğun annesiydi. Bu anne de çocuk sahibi diğer anneler gibi bunalımlar geçiriyor ve oğlunu Firavun'un elinden kurtarabilmenin yollarını arıyordu. Ne var ki Allah Teâlâ, bu kadının hemen imdadına yetişmiş ve Kasas suresinin 7. ayetinde de açıklandığı üzere ona şunları ilham etmiştir: *"Ey Musa'nın annesi! Sen, oğlunu emzirmene devam et. Başına gelecekten korktuğun zaman onu denize at; korkma ve üzülme. Onu sana mutlaka geri vereceğiz ve onu Peygamberler'den kılacağız."*. Allah Teâlâ, Tâhâ suresinin 39. ayetinde de Musa'nın annesine şöyle ilham ettiğini açıklamıştır: *"Musa'yı bir sandığa koy ve nehre at; nehir onu kıyıya atsın. Bana da sana da düşman olan biri onu alsın..."* Filhakika Musa'nın annesi de Allah Teâlâ'nın kendisine ilham ettiği bu yola başvurmuş ve onu sarıp sarmalayarak bir sepete veya tahtadan yaptırdığı bir sandığa koyarak Nil nehrinin sularına bırakmıştır. Nil sularının akıntısına kapılan sepet, Firavun'un sarayına kadar gelmiş, cariyeler tarafından farkedilince de sudan çıkarılarak Firavun'un karısı Asiye'ye götürülmüştür. Böylece Musa, diğer erkek çocukları gibi kendisini öldürmek isteyen Firavun'un evine girmiş ve İlahî bir takdir ile orada kendisine düşman bir ailenin arasında onların ihtimamına terk edilmiştir.

Asiye, Firavun gibi kafir bir hükümdarın karısı olmasına rağmen inancı sağlam bir kadındı. Bu sebeple Firavun'un küçük çocukları öldürmesini hoş karşılamıyor, cariyelerinin Nil sularından çıkarıp kendisine getirdikleri Musa'yı da kendi evladı gibi bağrına basıyor ve Kasas suresinin 9. ayetinde de ifade edildiği gibi, kocası Firavun'a şöyle diyordu: *"(Bu çocuk) benim için de senin için de bir gözbebeği..Sakın onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur; yahut onu evlat ediniriz."*. Müfessirlerin açıkladıklarına göre Asiye, Musa'nın, Firavun'un sihirbazlarına galip geldiğini işittiği

zaman, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettiğini açıkça beyan etmiş, Firavun da bunun üzerine adamlarını gönderip Asiye'nin el ve ayaklarını bağlatmış ve onu kızgın güneşin altında bırakmalarını, inancından dönerse serbest bırakmalarını, direnirse üzerine büyük bir kaya parçası atmalarını emretmiştir. İşte o zaman Asiye, yukarıdaki ayet-i kerimede de zikredildiği gibi Rabbine niyazda bulunmuş ve: *"Rabbim! Cennette senin kendi yanında bana bir ev yap ve beni Firavun'dan ve onun işlerinden kurtar; beni zalim kavimden kurtar."* demiştir.

Allah Teâlâ'nın iman edenlere misal olarak zikrettği Firavun'un karısıyla ilgi bu kıssadan ve yapılan açıklamalardan da anlaşıldığı gibi müminlerin kafirlerle iç içe yaşamaları ve onlarla münasebette bulunmaları, hiçbir surette onlara zarar vermemiş ve onların sahih imanlarını zedelememiştir.

12 Allah Teâlâ, Firavun'un karısı Asiye'den sonra bu ayetinde de İsa'nın annesi, iffetini koruyan İmrân kızı Meryem'i müminlere misal olarak zikretmiştir. Hazreti İsa'nın annesi olan İmran kızı Meryem, ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, iffetini titizlikle koruyan bir kadındı. Onun bu özelliğinin bilhassa zikredilmiş olması, dünyaya getirdiği oğlu İsa'nın bilinen bir babasının olmaması sebebinden kaynaklanıyordu. Zira bilinen bir gerçektir ki dünya hayatında babası bilinmeyen bir çocuğu doğuran kadının, önüne gelen bir erkekle temasta bulunduğu ve çocuğun ondan olduğu düşünülür. Ancak iffetine düşkün olduğu bilinen bir kadın için böyle bir düşünceye kapılmak mümkün değildir ve bu büyük bir hatadır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, böyle bir düşünceyi önlemek için, önce onu, fercini veya iffetini koruyan bir kadın olarak tavsif etmiş, sonra da çocuğun nasıl dünyaya geldiğini ona ruhundan üflediğini zikrederek beyan etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ bunu, Meryem suresinin 17-21. ayetlerinde de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"...Ona ruhumuzu göndermiştik; o da ona tam bir insan suretinde görünmüştü. Meryem ona şöyle demişti: "Eğer sakınan bir kimse isen, senden Rahmân'a sığınırım.". O ise demişti ki: "Ben, sana tertemiz bir oğlan çocuğu bağışlamak için Rabbinin bir elçisiyim.". Meryem de şöyle demişti: "Bana hiçbir insan eli dokunmamış ve ben hiçbir zaman kötü olmamış iken, nereden benim çocuğum olacak?". Melek de demişti ki: "Rabbin böyle buyurdu. İnsanlara onu bir delil ve bizden bir rahmet kılmak için, bu bize kolaydır.". Bundan sonra da iş olup bitmişti.".* Buhârî (*Sahih,* IV. 131, 139, 220; VI. 205), Müslim (*Sahih,* IV. 1886), Tirmizî (*Sünen,* IV. 275), İbn Mâce (*Sünen,* II. 306) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 394, 409) 'in Ebu Musa el-Eşari'den (ra) naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Erkeklerden pek çok kimse kemale ermiştir. Ancak kadınlardan yalnız İmran kızı Meryem ile Firavun'un karısı Asiye'den başka hiçbiri kemale ermemiştir. Ümmetim içindeki kadınlara karşı Aişe'nin fazileti de Tiridin başka yemeklere karşı fazileti gibidir.".

Bu meselle Tahrîm suresi de sona ermiş olmaktadır. Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a, salat ve selam da O'nun Sevgili Peygamberi'ne, ailesine ve Ashabı'na olsun. Amin.

MÜLK SURESİ

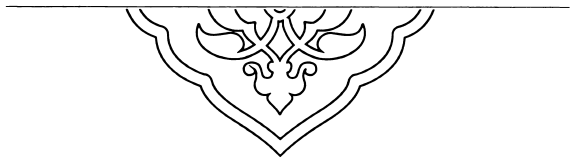

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 67. suresi olup 30 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan Allah Teâlâ'nın, hem dünyanın hem de Ahiret'in yegane meliki veya hükümdarı olarak tavsif edildiği ve *"Her şeye kadir olarak hükümranlığı elinde bulunduran Allah'ın şanı ne yücedir!"* buyrulduğu ilk ayetinden almıştır. Sure, Mekke'de Tûr suresinden sonra nazil olduğu için Mekkî surelerin özelliklerini taşır. Sureye, Tebareke, Münciye, Mücadele, Mâni'a ve Vakıye adları da verilmiştir.

2. Mülk Suresinin Konusu

Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi Mülk suresi Mekke'de nazil olmuştur ve diğer Mekkî sureler gibi, İslam akaidinin belli başlı asıllarını konu edinmiştir. Bu asılların başında, Allah'ın varlığının ispatı, azameti ve hudutsuz kudretiyle vahdaniyyetinin ve öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatına taalluk eden delillerin beyanı yer almıştır. Bu itibarla surenin ilk ayetlerinde, Allah Teâlâ'nın yüceliği ve azameti zikredilmiş, göklerin ve yerin yaratılışıyla diğer varlıkların idaresindeki mutlak hükümranlığı açıklanmıştır. Daha sonraki ayetlerinde ise, göklerin ve yerin yaratılışıyla gökyüzünü süsleyen ve şeytanların taşlanmasında birer aracı olarak kullanılan yıldızlar, Allah Teâlâ'nın vücuduna birer delil olarak zikredilmiştir.

Bunu takip eden ayetlerde, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin delillerinden söz edilmiş, bu cümleden olarak, kafirler için cehennem azabının hazırlanışına yer verilirken, Rablerinin azabından korkan müminler, mağfiretle ve büyük mükafatla müjdelenmişlerdir.

Daha sonra Allah Teâlâ'nın her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin, hudutsuz kudretinin ve kullarına ihsan ettiği çeşitli nimetlerin delillerine yer verilmiş, ister açık ister gizli olsun, göğüslerde olan her şeyi bildiğini, hiçbir şeyin O'na gizli kalmadığını, insanı yarattığını ve yeryüzünü rızıklarla donatıp onları kullarının emrine verdiğini, dilese geçmiş kavimlerde görüldüğü gibi insan üzerine gökten taş yağdıracağını, fakat O'nun kullarını koruduğunu zikretmiştir.

Sure, öldükten sonra yeniden dirilmeyi bahis konusu eden, ne var ki insanlar arasında Ahiret gününü inkâr ederek alaylı bir tarzda vadolunan azabın ne zaman olduğunu soran, fakat inkâr ettikleri bu günün ve içindeki azabın üzerlerine geldiğini görünce ne hallere düştüklerini anlayacak olan kafirlerin bu hallerini açıklayan ayetlerle sona ermiştir.

3. Mülk Suresinin Kendinden Önceki Tahrîm Suresiyle Bağlantısı

İki sure arasında bazı yönlerden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır. Her şeyden önce şu husus açıkça görülmektedir ki Mülk suresi, mana itibariyle önceki surenin muhtevasını teyit etmektedir. Diğer bir husus da önceki surenin sonlarında Nûh ve Lut'un kafir eşlerinin kafirlere, Firavun'un mümin eşinin ve Meryem'in de müminlere misal olarak zikredilmesi, Mülk suresinde ise, Allah Teâlâ'nın geniş ve hudutsuz ilminin her şeyi çepeçevre kuşatmış olduğunun beyan edilmesidir. Keza şu husus da açıkça anlaşılmaktadır ki Nûh'un ve Lut'un eşlerinin küfürlerinin, her iki kadının da Allah'ın iki sevgili Peygamberi'yle irtibatlarına engel olmadığı gibi, Firavun'un mümin eşinin kafir Firavun'la irtibatına da engel olmamıştır.

4. Mülk Suresinin Faziletleri

Mülk suresinin faziletleriyle ilgili olarak Hazreti Peygamber'den nakledilmiş pek çok hadis vardır. Tirmizî (*Sünen,* V. 164), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 324) ve İbn Mâce (*Sünen,* II. 417) tarafından Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kur'an'da otuz ayetlik bir sure vardır ki bu sure, sahibini bağışlatıncaya kadar ona şefaat eder. Bu sure, *Tebareke'llezî biyedihi'l-mülk* suresidir.". Keza Tirmizî (*Sünen,* V. 165)'nin Câbir'den naklettiği bir haberde de açıklandığına göre Resulullah (sas.) Secde ve Mülk sureleri okumadan uyumazdı.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ
أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ
تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا
وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ
عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Her şeye hakkıyla kadir olarak hükümranlığı elinde bulunduran, daima gâlip ve çok bağışlayıcı olduğu halde, hanginizin daha güzel amel sâhibi olduğunuzu denemek için ölümü ve hayatı yaratan, yedi kat göğü tabaka tabaka yoktan var eden Allah'ın şânı ne yücedir. Rahmân'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir bak, gökte bir çatlak görecek misin?

4 Sonra gözünü iki defa daha çevir bak; o göz, bitkin bir halde, hor ve hakir olarak sana geri dönecektir.

5 Gerçek şu ki dünya semasını kandillerle süsledik ve o kandilleri şeytanlar için taşlamalar kıldık; onlar için alevli ateş azabı da hazırladık.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, bir evvelki surenin son ayetlerinde, salih kullarından Nûh ile Lut'un kafir eşlerini kafirlere misal olarak zikretmiş, bu iki kadının eşlerine hainlik etmiş olmalarına rağmen Peygamber kocaları, onları Allah'ın gazabından kurtaramamış ve onların cehennem ateşine girmelerini önleyememişlerdir. Keza Allah Teâlâ, kafir Firavunun mümin karısı Asiye ve İmrân kızı Meryem'i de misal olarak zikretmiş ve hiçbir kafirin bu mümin kadınları îmanlarından döndüremediğini beyan etmiştir. Bu misaller açıkça göstermektedir ki Mülk suresinin ilk ayetlerinde de açıklandığı üzere, hükümranlık sadece Allah Teâlâ'nın elindedir ve bütün mahlukat üzerindeki tasarruf hakkı yalnız O'na mahsustur. O, kulları hakkında dilediği hükmü vermekte serbest olup yaptığı hiçbir şeyden sual olunmaz; O, her şeyi yapmaya kadirdir. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-3 Her şeye hakkıyla kadir olarak hükümranlığı elinde bulunduran, daima galip ve çok bağışlayıcı olduğu halde, hanginizin daha güzel amel sahibi olduğunuzu denemek için ölümü ve hayatı yaratan, yedi kat göğü tabaka tabaka yoktan var eden Allah'ın şanı ne yücedir. Rahmân'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir bak, gökte bir çatlak görecek misin

4 Sonra gözünü iki defa daha çevir bak; o göz bitkin bir halde, hor ve hakir olarak sana geri dönecektir.

5 Gerçek şu ki dünya semasını kandillerle süsledik ve o kandilleri şeytanlar için taşlamalar kıldık; onlar için alevli ateş azabı da hazırladık.

1 Allah Teâlâ, bu ayetinde, yüce zatını överek dünya ve Ahiret hakimiyetinin yalnızca kendi elinde olduğunu, bu itibarla O'nun, kullarından dilediğini aziz, dilediğini de zelil etmek veya dilediği kavmi yüceltirken dilediği kavmi de rezil etmek gücüne sahip bulunduğunu, kısacası mahlukat üzerinde yegane mutasarrıf olması dolayısıyla O'nun her şeye hakkıyla kadir olduğunu beyan etmiştir.

2 Keza kullarından hangisinin halis mümin ve hangisinin daha güzel amel sahibi olduğunu denemek için önce onları akıl ve düşünce ile bezemiş, sonra da eğri ve doğru yolu göstererek tutmaları gereken yolu onlara emretmiş ve kimlerin akıllarını kullanarak doğru yola yöneldiklerini, kimlerin de eğri yolda direndiklerini tespit ederek onları tuttukları yola göre ceza veya mükafata mahkum etmiştir. İnkâr edilmesi hiç mümkün olmayan bir gerçektir ki O, Aziz'dir: İsyankar olan ve emirlerine muhalefet eden kullarından intikam almak ve onları cezalandırmak hususunda son derece kuvvetli olduğu gibi, günahkar kullarına mağfiret etmek veya onların günahlarını bağışlamak hususunda da Ğafur'dur; son derece bağışlayıcıdır. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 49-50. ayetlerinde de sevgili Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı, çok merhametli olduğumu haber ver. Azabım da en acı azaptır."*.

3 Tabaka tabaka yedi kat göğü birbirinin üzerinde ve hiçbirini herhangi bir desteğe muhtaç etmeksizin hiç yoktan yaratıp var eden de Allah Teâlâ'dır. Ra'd suresinin 2. ayetinde de buyurulduğu gibi, *"Gökleri direksiz yükselten, sonra Arş üzerinde istiva eden, her ikisi de belirli bir süreyle hareket eden güneşi ve ayı emri altında tutan da Allah'tır..."* Şunu hiç aklımızdan çıkarmamamız gerekir ki Allah'ın yarattığı hiçbir şeyde bir eksiklik, bir aksaklık, bir düzensizlik veya bir bozukluk yoktur. Böyle bir bozukluğun veya düzensizliğin olup olmadığını düşünen kimse, gözünü, Allah'ın yarattığı şeylerden dilediği birine çevirip baksın; hem de tekrar tekrar baksın; dilerse gökyüzünde herhangi bir çatlak bulunup bulunmadığını araştırsın.

4 Bu araştırmayı da gözünü tekrar tekrar çevi-

rip bakarak yapsın. Neticede gözü, aradığı herhangi bir bir bozukluğu görmeden hor ve hakir olarak ve bitkin bir halde kendisine geri dönecektir. Çünkü Kaf suresinin 6. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"...Gökyüzünde hiçbir çatlak yoktur."*.

5 Allah Teâlâ, gökyüzünü, yer üzerinde tabaka tabaka yedi kat olarak yarattığını ve bu tabakalardan hiçbirinde en ufak bir kusur veya bozukluk bulunmadığını zikrettikten sonra, yeryüzüne en yakın olan tabakayı tavsif etmiş ve dünyaya yakın olan bu tabakayı, mum ışığı gibi etrafa ışıklar saçan sabit yıldızlarla veya kandillerle süslediğini beyan etmiştir. Filhakika Allah Teâlâ, yeryüzüne yakınlığı dolayısıyla yer seması da denilen gökyüzünü, müşahede edenlere ışık veren, bir kısmı sabit bir kısmı da gezegen yıldızlarla donatıp süslemiştir. Nitekim Mülk suresinin bu ayetinde, dünya semasını kandillerle süslediğini beyan ettiği gibi, Hıcr suresinin 16. ayetinde de *"Gökte burçlar yarattık ve onları bakanlar için süsledik."* buyurmuştur. Yeryüzüne ışık veren bu yıldızlar, bakanlar için birer inci veya parlak birer mücevher gibidirler. Allah Teâlâ'nın gökyüzünü donattığı yıldızlar, bakanlar için hem birer ışık kaynağı hem de birer süs olduğu gibi, kulak hırsızlığı yapan isyankar şeytana karşı da koruyuculuk görevi yaparlar. Konuyla ilgili olarak nakledilen bazı hadislerden de öğrenildiği gibi, Allah Teâlâ, herhangi bir meseledeki hükmünü meleklerden oluşan bir gök ehline bildirdiği zaman, gök ehli, o hükmü diğer bir gök ehline, onlar da diğerlerine haber verirler. Haber, melekler arasında bu şekilde nakledilirken, cinler onu kulak hırsızlığı ile çalarlar ve bir takım değişiklikler yaparak yeryüzünde sihirbazlara veya kahinlere naklederler. Onlar da kendilerinden kattıkları yalanlarla onu kendi menfaatlarında kullanırlar. İşte cinlerin veya şeytanın bu kulak hırsızlığı, yıldızlar vasıtasıyla önlenmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 16-18. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Gökte büyük yıldızlar yarattık ve onları bakanlar için süsledik. Ayrıca taşlanmış olan her şeytandan onları koruduk. Ancak kulak hırsızlığı yapan kimse olursa, parlak bir ateş alevi onu takip eder."*. İşte bu yıldızlar sayesindedir ki hiçbir cin veya şeytan, mele-i âlâ'yı, yani meleklerin oluşturduğu yeryüzü semasının ehlini dinleyemez; kulak hırsızlığı yapmak için girmek istediği yere giremez. Bir an için girmiş olsa bile, oradan hemen atılır. İşte Allah Teâlâ, üzerinde durduğumuz Mülk suresinin bu ayetinde, bu gerçeği beyan etmiş ve *"Gerçek şu ki dünya semasını kandillerle süsledik ve o kandilleri şeytanlar için taşlamalar kıldık; onlar için alevli ateş azabı da hazırladık."* buyurmuştur.

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ
﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۖ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا
نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ
مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

6 Rablerinii inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü bir gidiştir o.

7 Oraya atıldıkları zaman, kaynar haldeki uğultusunu işitirler.

8 Neredeyse öfkeden çatlayacak olur. Bir kalabalığın oraya her atılışında, oranın bekçileri onlara "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar.

9 Onlar da derler ki: "Evet; bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik.".

10 Ve yine derler ki: "Eğer dinleseydik, yahut akıl etseydik, cehennem ehlinden olmazdık.".

11 Böylece günâhlarını itiraf ederler. Cehennem ehli Allah'ın rahmetinden uzak olsun.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünyada iken kulak hırsızlığı yaparak meleklerin haberlerini çalan ve birbirlerine nakleden şeytanlar için hazırlanan cehennem azabını haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, aynı azabın Allah'ı inkâr eden kafirler için de hazırlandığını beyan etmiş ve cehennem ateşinin belli başlı özelliklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6 Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır.Ne kötü bir gidiştir o.

7 Oraya atıldıkları zaman, kaynar haldeki uğultusunu işitirler.

8 Neredeyse öfkeden çatlayacak olur. Bir kalabalığın oraya her atılışında, oranın bekçileri onlara "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar.

9 Onlar da derler ki: "Evet; bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik.".

10 Ve yine derler ki: "Eğer dinleseydik, yahut akıl etseydik, cehennem ehlinden olmazdık.".

11 Böylece günahlarını itiraf ederler. Cehennem ehli Allah'ın rahmetinden uzak olsun.

6 Kur'an-ı Kerim'in bütün surelerinde tekrarlandığı gibi, Rablerini inkâr eden ve O'nun Peygamberleri'ni yalanlayan insan olsun cin olsun bütün kafirler için cehennem azabı hazırlanmıştır ve kıyamet günü istisnasız bütün kafirler o cehenneme girecek ve bu azabı mutlaka göreceklerdir. Kafirlerin mutlaka gidecek oldukları bu yer, ne kötü bir yer ve gidişleri ne kötü bir gidiştir.

7 Kafirler için hazırlanan ve kıyamet günü içine girerek azabını görecekleri cehennem ateşinin birtakım özellikleri vardır ki bu özelliklerin başında, içine atıldıkları zaman, ateşin kaynarken çıkardığı uğultuyu, ses veya çığlığı işitecek olmaları gelir.

8 Kafirler, kendileri için hazırlanan o ateşin içine atıldıkları zaman, cehennem ateşinin kafirlere karşı duyduğu öfke dolayısıyla, ateş, neredeyse çatlayacak duruma gelir. Kafirlerin grup grup oraya her atılışında cehennem zebanileri veya onun bekçileri, onları azarlama kabilinden şu soruyu sorarlar: Siz dünyada iken, size Ahiret hayatıyla ilgili gerçekleri açıklayan ve sahih iman ile salih ameli terkettiğiniz ve küfür yolunu seçtiğiniz takdirde, burada göreceğiniz bu cehennem azabını haber vererek sizi uyaran hiçbir uyarıcı gelmedi mi?

9 Cehennem bekçilerinin bu sorularına cevap veren kafirler de derler ki: Evet; dünyada iken bize bütün gerçekleri açıklayan ve bizi uyararak doğru yolu gösterip ona davet eden uyarıcı bir Peygamber gelmişti. Ne var ki biz, o Peygamber'i yalanladık ve Allah'ın hiçbir şey indirmediğini, Rabbinden her neyi bize haber vermişse, onların hepsinin de yalan olduğunu söyledik; ayrıca onu, büyük bir sapıklık içinde bulunmakla itham ettik. Allah Teâlâ, Zümer suresinin 71-72. ayetlerinde de, kafirlerin buna benzer bir sözlerini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Küfredenler, cehenneme bölük bölük sevk olunurlar. Oraya geldikleri zaman, cehennemin kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle der: "İçinizden size, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugününüzle karşılaşacağınızı size ihtar eden elçiler gelmedi mi"? Onlar da, "Evet geldi." derler. Fakat azap sözü, kafirler hakkında böylece gerçekleşir. Onlara, "İçinde devamlı kalacağınız cehen-*

nemin kapılarından girin." denir. Büyüklük taslayanlara ne kötü bir meskendir orası.". Cehennem ehliyle ilgili bu haberler, Allah Teâlâ'nın kulları üzerindeki adaletinin apaçık delilini teşkil eder. Bununla şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah, kullarından hiç kimseye, aleyhinde küfrünü ispat edeecek açık bir delil oluşmadıkça ve onu hak yola davet eden bir Peygamber gönderilmedikçe azap etmez. Nitekim İsrâ suresinin 15. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"...Biz, bir Peygamber göndermedikçe (hiç kimseye veya hiçbir kavme) azap etmeyiz.".*

10 Kafirler, cehenneme atılıp da dünyada iken hiç inanmadıkları ve her fırsatta yalanladıkları gerçeklerle karşılaştıkları zaman, kendilerine gönderilen uyarıcıların ihtarlarına kulak asmayıp onları yalanlamanın büyük pişmanlığı içinde kıvranmaya başlarlar ve derler ki: Ah! Biz ne kadar düşüncesiz insanlarmışız. Dünyada iken bize gönderilen uyarıcıyı hiç dinlemedik ve onu hep yalanladık. Halbuki onu dinleseydik ve aklımızı kullanıp düşünseydik, bugün cehennem ehlinden olmazdık ve cehenneme atılıp da kafirler için hazırlanan bu azabı görmezdik.

11 Böylece kafirler, kendilerini cehennem ateşine götüren ve ebediyyen cehennemin o korkunç azabını görecek olmalarına yol açan dünyadaki küfre dayalı davranışlarını ve bu davranışların kendilerine kazandırdığı günahları açık açık itiraf etmiş olurlar. İşte bu cehennem ehli için söylenecek tek bir söz vardır; o da şudur: Allah, bu alevli cehennem ehlini rahmetinden uzak eylesin.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾ وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ ۖ إِنَّهُ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۗ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

[12] Görmeksizin Rablerinden korkanlar için mutlaka bir mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.

[13] Sözünüzü ister gizleyin, ister onu açığa vurun, muhakkak ki Allah, göğüslerde olanı hakkıyla bilir.

[14] Zaten yaratan yarattığını hiç bilmez mi? O, Latif'tir; her şeyden hakkıyla haberdardır.

[15] Yeri size tabi kılan O'dur. Bu itibarla onun sırtlarında yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Sonunda dönüş O'nadır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ı inkâr eden kafirler için hazırlanan cehennem azabını haber vererek bu azabın bazı özelliklerini ve cehenneme atılan kafirlerin dünyada iken işledikleri kötü amellerle ilgili itiraflarını ve duydukları büyük pişmanlığı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlere karşılık müminlere vaadedilen mağfireti ve büyük mükafatı zikretmiş, daha sonra tekrar kafirlerin ve diğer bütün insanların hallerini bahis konusu ederek Allah'ın, açık olsun gizli olsun göğüslerde bulunan ve onlardan sadır olan her şeyi hakkıyla bildiğini haber vererek onları tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12] Görmeksizin Rablerinden korkanlar için mutlaka bir mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.

[13] Sözünüzü ister gizleyin, ister onu açığa vurun, muhakkak ki Allah, göğüslerde olanı hakkıyla bilir.

[14] Zaten yaratan yarattığını hiç bilmez mi? O, Latif'tir; her şeyden hakkıyla haberdardır.

[15] Yeri size tabi kılan O'dur. Bu itibarla onun sırtlarında yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Sonunda dönüş O'nadır.

12 Hiç kimsenin şüphe etmemesi gerekir ki gıyaben Rablerinin azabından korkanlar, yahut açık veya gizli olarak Rablerinin azabından korkup O'na iman edenler ve her çeşit kötülükten veya günahtan sakınanlar, işte bunlar için Rableri katında büyük mağfiret vardır. Allah, böyle kullarının büyük küçük bütün günahlarını bağışlar. Ayrıca bu kullar için bir de büyük mükafat veya sevap vardır ki bu da, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerdir. Buhârî (*Sahih,* II. 116) ve Müslim (*Sahih,* II. 715)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Yedi sınıf insan vardır ki Allah Teâlâ onları (Arş'ın) gölgesinden başka gölge olmayan kıyamet günü kendi gölgesinde barındıracaktır. (Bunlar:)

1. Adil imam (yani idareciler);
2. Allah'a ibadet ederek gelişip büyüyen genç;
3. Kalbi mescitlere bağlı kalan adam;
4. Allah için sevişen, Allah yolunda birleşen ve Allah yolunda ayrılan iki kişi;
5. Şerefli ve güzel bir kadının fuhuş için davetine karşı "Ben, Allah'tan korkarım." diyerek bu daveti reddeden erkek;
6. Sadaka veren ve fakat sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmeyecek derecede gizleyen kimse;
7. Yalnız olarak Allah'ı zikredip de gözyaşı döken kimse.". İşte, göklerin yarıldığı, yıldızların dağıldığı, deryaların kaynayıp aktığı, mezarların altüst ve yerlerin dümdüz olup içindekileri boşalttığı, insanların Rablerinin emrine uyup ölüm uykusundan uyandıkları ve hesap için o hudutsuz alanda toplandıkları gün, yedi sınıf insan, Rablerinin lütfuna mazhar olarak Arşın gölgesinde serinleyebilecek bir yer ve izdihamın dehşetinden korunabilecek bir sığınak bulacaklardır.

13 Keza hiç kimsenin şunu da unutmaması gerekir ki birisiyle konuşurken sözlerinizi gizlese-niz de açığa vursanız da Allah, söylediğiniz veya söylemek istediğiniz her şeyi hakkıyla bilir. Hiçbir şeyi O'ndan gizleyemezsiniz. Hatırınıza getirip de kalbinizde tuttuğunuz, fakat söylemek isteyip de söylemediğiniz şeyler de Allah'a gizli değildir. Müfessirler, bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak İbn Abbâs'tan şu haberi naklemişlerdir: "Müşrikler, kendi aralarında Hazreti Peygamber'e dil uzatıp ileri geri konuşurlardı. Cebrail de (as) müşriklerin Hazreti Peygamber hakkında birbirlerine söylediklerini Hazreti Peygamber'e haber verirdi. Bunun üzerine müşrikler, birbirlerine şu tavsiyede bulundular: Muhammed hakkında söylediklerinizi gizli gizli söyleyin ki Muhammed'in Rabbi işitip de Muhammed'e haber vermesin.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ bu ayeti indirmiştir.

14 Allah Teâlâ, kullarının gizli veya açık bütün sözlerini ve hatta içlerinde tutup da söylemedikleri her şeyi bildiğini beyan ettikten sonra, sahibi olduğu bu bilginin açık ve kesîn delilini de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Bir şeyi hiç yoktan yaratan ve yarattığı o şeye akıl ve düşünce yanında görme, işitme ve konuşma gibi pek çok özellikler veren Allah Teâlâ olduğuna göre, böyle bir yaratıcının, yarattığı o varlıktan sadır olan veya sadır olması beklenen söz ve davranışları bilmemiş olması mümkün müdür? Zira O, Latif'tir; gizli veya açık her şeyin içine nüfûz etmiştir ve her şeyden haberdardır.

15 Ekip biçmeniz, üzerinde gezip dolaşmanız için, kısacası kendisinden dilediğiniz gibi faydalanmanız için yeryüzünü yaratıp sizin emrinize veren de Allah'tır. O halde elinizin altındaki aletlerle onun toprağını kazıp yumuşatın; üzerine çeşitli hububat tohumları serpiştirerek, veya sebze fidanları ve ağaçlar dikerek karnınızı doyuracak ve sizi besleyecek çeşit çeşit sebzeler, meyveler ve sâir yiyecekler yetiştirin. Dilediğiniz zaman da hayvan ve araba gibi çeşitli vasıtalara bine-

rek üzerinde dolaşmaya çıkın. İşte bunların hepsi de Allah'ın size ihsan ettiği çeşitli rızıklar ve sizi hoşnut edecek faydalardır ve insanın yeryüzünde dolaşması, kendisi için hazırlanan bu rızık ve faydalara sahip olması içindir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki insan, bu rızık ve faydalar peşinde koştururken, Rabbinin kendisine gösterdiği doğru yoldan da ayrılmamalıdır. Zira ölümden sonra en son gidiş O'nadır ve varacağı yer O'nun huzurudur. Bu, tıpkı yeryüzünde yürüyüşe çıkan insanın, dikkatsiz davranması ve yolunu kaybetmesi haline uçuruma yuvarlanması gibidir.

ءَاَمِنتُم مَّن فِي السَّمَآءِ اَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنتُم مَّن فِي السَّمَآءِ اَن يُرْسِلَ
عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ
يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

16 Göktekinin sizi yere batırmayacağından emin misiniz? İşte o vakit yer sarsılır durur.

17 Yoksa siz, göktekinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgar göndermeyeceğinden emîn misiniz? Fakat uyarımın nasıl olduğunu öğreneceksiniz.

18 Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Fakat onlara karşı inkârım nasıl oldu?

19 Üzerlerinde, kanatlarını yayıp uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları havada tutan Rahmân'dan başkası değildir. O, şüphesiz her şeyi hakkıyla görendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin kalplerine korku salmak için geniş ilminin ve hudutsuz kudretinin delillerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, yine insanları tehdit etmek ve içlerine korku salmak maksadıyla, helak edilen Ad ve Semud kavimleriyle Nûh'un ve Firavun'un kavimlerinde de olduğu gibi, yeryüzündeki insanların yere batırılması ve üzerlerine her şeyi tahrip edici taş yağdıran rüzgarların gönderilmesi gibi hadiseleri zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

16 Göktekinin sizi yere batırmayacağından emîn misiniz? İşte o vakit yer sarsılır durur.

17 Yoksa siz, göktekinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgar göndermeyeceğinden emîn misiniz? Fakat uyarımın nasıl olduğunu öğreneceksiniz.

18 Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Fakat onlara karşı inkârım nasıl oldu?

19 Üzerlerinde, kanatlarını yayıp uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları havada tutan Rahmân'dan başkası değildir. O, şüphesiz her şeyi hakkıyla görendir.

16 Allah Teâlâ, kafirleri, kıyamet günü içine atılacakları cehennem azabıyla tehdit ettikten ve küfür üzerindeki direnişleri dolayısıyla bu azabı mutlaka göreceklerini zikrettikten sonra, bu ayetinde, aralarında kafir de bulunsa, bütün mahlukatı için yine de lütuf ve merhamet sahibi olduğunu ve işledikleri küfre rağmen onları hemen cezalandırmadığını beyan etmiştir. Ayet-i kerimede insanlara yöneltilen *"Allah'ın sizi yere batırmayacağından emin misiniz? İşte o zaman yer sarsılır durur."* sorusu, bu beyanın apaçık delilini teşkil eder. Filhakika Allah Teâlâ, aralarında kafirlerin de bulunduğu insan toplulukları hakkında lütuf ve merhamet sahibi olmasaydı, kafirlere kıyamet gününe kadar süre tanımaz, bazı geçmiş

kavimlerin dünyada iken üzerlerine inen azabın bir benzerini bu kafirler üzerine de indirirdi. Böyle bir azabın inmeyeceğinden kim emin olabilir? Nitekim Â'râf suresinin 59 ve daha sonraki ayetlerinde de açıklandığı üzere Nûh, kavmine Peygamber olarak gönderilmiş, o da kavmini, kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmişti. Kavminin ileri gelenleri ise, ona "Biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz." diyerek onun davetini reddetmişlerdi. Ne var ki Nûh ile kavmi arasındaki mücadele şiddetlenince, Nûh, Rabbinin emrine uyarak bir gemi yaptırmış ve gemiye müminleri almış, kafirleri de dışarıda bırakmıştır. İşte bundan sonradır ki yağan yağmur, bastıran seller ve ortaya çıkan tufan, gemi dışında kalan kâfir kavmi suda boğup helak ederken, gemiye alınanlar ise, kurtulmuşlardır. Keza yine Â'râf suresinin 65 ve daha sonraki ayetlerinde de Ad kavminden sözedilmiştir. Bu kavme de kardeşleri Hud, uyarıcı bir Peygamber olarak gönderilmiş, o da onlara *"Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet edin. Hiç sakınmaz mısınız?"* diyerek kavmini şirkten uzaklaşmaya ve tek bir İlah olan Allah'a ibadet etmeye dâvet etmiş, kavmi ise, ona "Biz seni, beyinsiz yalancılardan biri olarak görüyoruz." diyerek onun davetini reddetmişti. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, kafir kavmi, üzerine indirdiği azap ile helak etmiştir.

Keza Semud kavmine de kardeşleri Salih Peygamber olarak gönderilmiş ve o da Hûd Peygamber gibi kavmini kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine dâvet etmiş, ayrıca Rabbinden delil olmak üzere bir de deve getirmiş ve kavmine ona dokunmamalarını emretmişti. Ne var ki kavim, hem Salih Peygamber'i yalanlamış hem de dokunmamaları gereken deveyi boğazlamışlardır. Bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Semud kavmini de şiddetli bir sarsıntı ile yere batırarak helak etmiştir. Kendisini İlah olarak ilan eden ve kavmine de bu sapık iddiasını kabul ettiren Mısır hükümdarı Firavun'un kıssası da büyük şöhret kazanmıştır. Yine Â'râf suresinin 103 ve daha sonraki ayetlerinde de açıklandığı üzere, Allah Teâlâ, Firavun ve kavmini hak yola davet etmesi için çeşitli mucizelerle Peygamberi Musa'yı göndermiş, fakat ortaya konan mucizeler ve Firavun'un sihirbazlarıyla girişilen mücadeleler hiçbir netice sağlamayınca, Musa, Mısır'da yaşayan İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak için deniz yolunu tutmuş ve bir mucize eseri olarak ikiye ayrılan deniz ortasından karşı kıyıya geçmiştir. Onu takip eden Firavun ve askerleri ise, aynı yoldan karşıya geçmek isteyince, deniz suyu birleşmiş ve Firavun'la birlikte ordusu denizde boğularak helak olmuştur. İşte bu misaller de göstermektedir ki Allah Teâlâ, dilediği kavmi, dilediği anda helak etmeye kadirdir ve hiçbir güç, O'nun bu iradesine engel olamaz. Nitekim Enâm suresinin 65. ayetinde de ifade edildiği gibi Allah Teâlâ, *"Allah, size, üstünüzden, yahut ayaklarınızın altından herhangi bir azap göndermeye, yahut sizi, fırkalara ayırıp birbirinize düşürerek kötülüklerinizi birbirinize tattırmaya kadirdir..."* buyurmuştur. Bununla beraber O, insanlar hakkında yine de merhametlidir. Nitekim Fâtır suresinin 45. ayetinde de bu merhametini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Eğer Allah, insanları işledikleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı; fakat onları belirli bir süreye kadar tehir eder. Süreleri gelince de mükellefleri, işledikleriyle cezalandırır. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir."*.

17 Allah Teâlâ, bu ayetinde de bir evvelki ayetinde zikrettiği sorunun bir benzerini zikretmiş ve kullarının, Allah'ın, gökyüzünden üzerlerine taş yağdırmasından emin olup olmadıklarını sormuştur. Bilindiği gibi Allah Teâlâ, aralarında kafirlerin de bulunduğu insan toplulukları üzerine gökten yağmur taneleri gibi taş yağdırmaya ve bu taş yağmuru ile kavimleri bulundukları yerde helâk etmeye kadirdir. Hiçbir güç, O'nun bu kudretini engelleyemez. Allah Teâlâ, İsrâ suresinin bu manadaki 68. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Kara ta-*

rafından da sizi batırmayacağından, yahut üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz? Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.". Bununla beraber, yine daha önce açıklandığı üzere, O, kullarına karşı son derece merhametlidir ve bunlardan bir kısmı kafir de olsalar, onları kûfürleri dolayısıyla hemen helak etmez; fakat yukarıda zikrolunan Fâtır suresinin 45. ayetinde de açıklandığı gibi onların cezasını belirli bir süreye kadar erteler. Bu süre dolduğu zaman da, haklarında takdir olunan cezayı geciktirmeden verir.

18 Nitekim onlardan önce gelip geçmiş kavimlerden bir kısmı Allah'ı inkâr ederek birtakım putları İlah edinmişler, kendilerine uyarı için gönderilen Peygamberler'i de yalanlamışlardı. Bunlardan Nûh kavmi, Ad, Semud ve Firavun kavimleri kûfürleri dolayısıyla Allah'ın haklarında takdir ettiği cezayı hemen görmüşler ve üzerlerine indirilen azap ile helak olmuşlardır. Bu, hiç şüphesiz Allah'ın bazı kafir kavimler hakkında geciktirmeden takdir ettiği azaba birer örnek, aynı zamanda O'nun hudutsuz kudretinin de bir delilidir.

19 İşte Allah Teâlâ'nın sahip olduğu bu hudutsuz kudretin bir delili de kanatlarını açıp kapayarak göklerde uçan kuşlardır. Aklını kullanıp düşünebilen ve yer çekiminin dünyanın her tarafında geçerli olduğunu bilen bir insanın, kanatlarını çırpan bir kuşun, gökyüzünde yere düşmeden dolaşıp durmasını, Allah'tan başka bir güç sahibine isnat etmesi mümkün müdür? Aksine, böyle bir insan, şu gerçeği açıkça bilir ve tasdik eder ki uçan kuşları havada tutan, Rahmân olan Allah'tan başkası değildir. Zira mahlukatından her şeyin neye elverişli olduğunu en iyi gören ve bilen O'dur. Allah Teâlâ, bu manada gelen Nahl suresinin 79. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Gök boşluğunda Allah'ın emrine boyun eğmiş kuşu görmüyorlar mı? Onları Allah'tan başka hiçbir şey orada tutmaz. Bunda da iman eden kimseler için ibretler vardır."*.

أَمَّنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمٰنِ ۚ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ
هٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۚ بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ
أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ
مَتَىٰ هٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً
سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

[20] Yahut Allah'tan başka size yardım edecek şu askeriniz kimdir? Şüphesiz kafirler, ancak bir aldanma içindedirler.

[21] Yahut Allah rızkını kesse, kimdir bu size rızık verecek olan kimse? Hayır, onlar azgınlık ve nefret içinde hakkı kabul etmemekte direnmektedirler.

[22] Buna göre yüzüstü kapanarak yürüyen mi daha çok hidayete ermiştir; yoksa dosdoğru yolda dümdüz yürüyen mi?

[23] (Ey Muhammed!) De ki: "Sizi yaratan, sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yapan O'dur. Buna rağmen ne kadar da az şükrediyorsunuz.".

[24] Yine de ki: "Yeryüzünde sizi yaratan O'dur ve O'nun huzurunda toplanacaksınız."

[25] Diyorlar ki: "Eğer sözünüzde sadık iseniz, şu vadolunan azap ne zaman"?

[26] (Ey Muhammed!) De ki: "Buna ait bilgi, ancak Allah'ın yanındadır. Ben ise, sadece besbelli bir uyarıcıyım.".

[27] O azabı yakın gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kötüleşir ve onlara: "İşte sizin alay ederek istediğiniz azap." denir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kuşların kanatlarını çırparak havada uçmalarını, hudutsuz kudretinin en bâriz delillerinden biri olarak zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşrikleri, Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmeleri ve onlardan çeşitli rızıklarla birlikte işlerinde yardım beklemeleri yüzünden azarlamış, daha sonra, hudutsuz kudretinin bir başka delilini zikretmiştir ki bu da insanı kulak, göz ve kalp gibi çeşitli uzuvlarla yaratması, yarattığı insan neslini çoğaltarak yeryüzünde yayması ve kıyamet günü bu yarattıklarının hepsini huzûrunda toplayacak olmasıdır. Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, Rabbinin azabıyla kendilerini tehdit eden ve "Üzerimize geleceğini söyleyerek bizi tehdit ettiğin azap, eğer gerçek ise, onun vakti ne zaman; bunu bize söyle." diyen müşriklere verilecek cevabı hatırlatmış ve "Bu azabın vaktiyle ilgili bilgi, ancak Allah katındadır; ben, sadece bir uyarıcıyım." demesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[20] Yahut Allah'tan başka size yardım edecek şu askeriniz kimdir? Şüphesiz kafirler, ancak bir aldanma içindedirler.

[21] Yahut Allah rızkını kesse, kimdir bu size rızık verecek olan kimse? Hayır, onlar azgınlık ve nefret içinde hakkı kabul etmemekte direnmektedirler.

[22] Buna göre yüzüstü kapanarak yürüyen mi daha çok hidâyete ermiştir; yoksa dosdoğru yolda dümdüz yürüyen mi?

[23] (Ey Muhammed!) De ki: "Sizi yaratan, sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yapan O'dur. Buna rağmen ne kadar da az şükrediyorsunuz.".

[24] Yine de ki: "Yeryüzünde sizi yaratan O'dur ve O'nun huzurunda toplanacaksınız."

[25] Diyorlar ki: "Eğer sözünüzde sadık iseniz, şu vadolunan azap ne zaman"?

[26] (Ey Muhammed!) De ki: "Buna âit bilgi, ancak Allah'ın yanındadır. Ben ise, sadece besbelli bir uyarıcıyım.".

[27] O azabı yakın gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kötüleşir ve onlara: "İşte sizin alay ederek istediğiniz azap." denir.

20 Allah Teâlâ, kendi elleriyle yaptıkları birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden ve onlardan dünya işlerinde hem yardım bekleyen hem de kendilerini rızıklandıracaklarını uman müşriklerin bu davranış ve inançlarını kesinlikle reddetmiş ve bu emellerine asla ulaşamayacaklarını beyan ederek şöyle buyurmuştur: Rahmân'dan başka size yardım edeceklerini ve Allah'ın azabından sizi kurtaracaklarını umduğunuz o askerleriniz kimlerdir? Oysa size rızık verecek ve çeşitli tehlikelerden sizi koruyacak Allah'tan başka hiçbir yardımcınız yoktur. Şüphe yoktur ki siz, büyük bir aldanış içindesiniz.

21 Hiç düşündünüz mü, Allah sizin rızkınızı kesip size hiçbir şey vermese ve sizi üzerinize gelecek tehlikelerden korumasa, size kim rızık verecek ve gelebilecek çeşitli tehlikelere karşı sizi kim koruyacak? Oysa siz de çok iyi biliyorsunuz ki size rızık veren de, tehlikelere karşı sizi koruyan da Allah'tan başkası değildir. Gerçek böyle olduğu halde, siz, yine de Allah'ı bırakıp İlah

edindiğiniz birtakım putlara ibadet ediyorsunuz. Öyle anlaşılıyor ki siz, nefret ve sapıklık içinde hakka karşı direniyor ve gerçeğe tabi olmaktan kaçınıyorsunuz.

22 Allah Teâlâ, kafir veya müşrik olanların bazı hallerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde mümin ve kâfire örnek olmak üzere bir misal zikretmiş ve kafiri, yerde yüzüstü sürünerek yürümeye çalışan ve nereye gittiğini bilmeyen bir kimse olarak tavsif ederken, mümini de, dosdoğru yolda, muntazam adımlarla dümdüz yürüyen ve gideceği yeri bilen bir kimse olarak tarif etmiştir. Bu misalden de anlaşıldığı gibi, kafir, dünya hayatında Allah'ın hak olan yolundan sapmış ve kendisini cehennem ateşine götürecek yolu seçmiştir. Mümin ise, hak olan yolda, kendisini cennet bahçelerine ulaştıracak dosdoğru yola yönelmiştir. Saffât suresinin 22-23. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"(Meleklere denir ki:) "Küfürleriyle o zulmedenleri, eşlerini ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplayın; sonra da onları cehennem yoluna sevkedin."*. Bu ayetten de anlaşılacağı üzere, kafirin sürüklenerek gideceği yer cehennem ateşidir. Allah Teâlâ, Furkân suresinin buna benzer 34. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Cehennemde yüzükoyun toplanacak olanlar, işte yerleri en kötü ve yolları en sapık olanlar bunlardır."* Buhârî (*Sahih,* VI. 14), Müslim (*Sahih,* IV. 2161), Tirmizî (*Sünen,* V. 305) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 354; 363)'in naklettikleri bir hadiste de açıklandığına göre, Enes İbn Mâlik (ra), bir adamın "Ya Resulallah! İnsanlar yüzleri üstü nasıl sürüklenerek yürürler?" diye sorduğunu, Resulullah (sas.)'in de ona şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Onları ayakları üstünde yürütmeye kadir olan, yüzleri üstü yürütmeye kadir değil midir"?

23 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, mümin ve kafirlerin hallerini bir misal ile beyan ettikten sonra, bu ayetinde, insanı hiç yoktan yaratmasını ve ona göz, kulak ve kalp gibi değerleri ölçülemeyecek büyüklükte bazı uzuvlar vermesini, hudutsuz kudretinin başka bir delili olarak zikretmiştir. İşte bu maksatla Peygamberi'ne hitap etmiş ve buyurmuştur ki: Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Siz, hiçbir şey değil iken ve sizden hiç söz edilmezken, hiç yoktan sizi yaratıp vareden, size söylenen sözlere, sizi Allah'ın hak olan yoluna davet eden vaaz ve nasihatlara kulak verip dinleyesiniz ve dosdoğru yola yönelesiniz diye size kulaklar, Allah'ın hiç yoktan yaratıp varettiği birbirinden farklı varlıkları görüp ibret alasınız diye gözler ve bütün bunları düşünüp anlayasınız ve sonra da Allah'ın hak olan yoluna yönelesiniz diye akıl ve kalpler veren de O Allah'tır. İşte bütün bu nimetleri görüp dururken ve aklınızı kullanıp düşünmeniz gerekirken, siz neden bunları düşünmekten geri kalıyor ve size ihsan ettiği bu nimetler dolayısıyla neden Allah'a şükretmiyorsunuz da O'nu inkâr ediyor ve küfür yolunda gidiyorsunuz?

24 Allah'ın hudutsuz kudretinin başka bir delili de insanı yeryüzünde yaratması ve ırklarının, renklerinin ve dillerinin birbirinden farklı olmasına rağmen yeryüzünün her tarafına yayması, sonra da kıyamet günü hepsini hesap ve ceza için kendi huzurunda toplayacak olmasıdır.

25 Kıyâmet günü insanların hesap ve ceza için Rablerinin huzurunda toplanacak olmaları, kafirlerin inkâr ettikleri en önemli iman esaslarından biridir. İşte bu sebepledir ki öldükten sonra yeniden dirilmeyi uzak bir ihtimal sayarlar ve ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, "Eğer siz, gerçekten sözüne güvenilir kimseler iseniz, o vadettiğiniz hesap günü ne zaman? Bütün insanların o gün yeniden dirilip Allah'ın huzurunda toplanacaklarını söylüyorsunuz. O günün ne zaman olacağını ve insanların, Allah'ın huzurunda ne zaman toplanacaklarını bize de söyleyin ki biz de bilip öğrenelim." derler.

26 Kafirlerin bu soruları karşısında Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap eder ve ona şöyle buyurur: "Ey Muhammed! Kafirler, sana o vadolunan toplanma gününün ne zaman olacağını soruyorlar. Onlara de ki: Bu hususta bilgi, sadece Rabbimin

katındadır. Bu günün ne zaman olacağını O'ndan başka hiç kimse bilmez. Ben, sadece bir uyarıcıyım ve görevim, Rabbimin bana bildirdiklerini size tebliğ etmektir. İşte ben de bu görevi yerine getirdim ve size, hesap ve ceza için bir gün Allah'ın huzurunda toplanacağınızı haber verdim. Ancak bu gün ne zaman gelir, bunu ben bilemem; çünkü Rabbim bunu bana bildirmemiştir.".

27 Ne var ki kıyamet günü gelip de kafirler kendilerine vadolunan azabın çok yakın olduğunu anlayınca, içlerini büyük bir korku kaplar ve yüzleri, içlerini dolduran o korku yüzünden gerilip kötüleşir. Onlara denir ki: İşte size iyice yaklaşmış olarak gördüğünüz bu azap, dünyada iken sizin inkâr ettiğiniz, fakat alay olsun diye üzerimize bir an önce gelsin de görelim, dediğiniz azaptır. Allah Teâlâ, Zümer suresinin 47-48. ayetlerinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"...Onlara, Allah katından hiç hesap etmemiş oldukları bir azap ortaya çıkmıştır. Keza onlara, kazandıkları kötülükler de zahir olmuş ve alay etmiş oldukları azap, kendilerini çepeçevre kuşatmıştır."*.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ اَوْ رَحِمَنَا ۙ فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

[28] (Ey Muhammed!) De ki: "Bana haber verir misiniz, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları helak edecek olursa, yahut bize merhamet ederse, o acı azaptan kafirleri kim kurtaracak"?

[29] De ki: "O, bizim iman ettiğimiz ve kendisine güvenip dayandığımız Rahmân'dır. Kimin apaçık bir sapıklıkta olduğunu yakında öğreneceksiniz.".

[30] Ve yine de ki: "Bana haber verir misiniz, suyunuz yerin dibine çekilmiş olsa, kim size bir akar su getirebilir"?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirleri üzerlerine gelecek bir azap ile tehdit edince, kafirler, önce geleceği vadolunan kıyamet gününün ve o gün gerçekleşecek olan haşrin ve azabın vaktini sormuşlar, sonra da Tûr suresinin *"Yoksa "Muhammed bir şairdir; biz, zamanın helak edici hadiselerini onun üzerinde bekliyoruz." mu diyorlar?"* mealindeki 30. ve Fetih suresinin *"Aslında siz, Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine asla dönmeyeceklerini sanmıştınız..."* mealindeki 12. ayetlerinde de görüldüğü gibi Hazreti Peygamber'e ve müminlere bedduada bulunmuşlardır. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ da kafirlerin bu beddualarına iki yönden cevap vermiş ve şöyle buyurmuştur:

[28] (Ey Muhammed!) De ki: "Bana haber verir misiniz, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları helâk edecek olursa, yahut bize merhamet ederse, o acı azâbtan kafirleri kim kurtaracak"?

[29] De ki: "O, bizim îman ettiğimiz ve kendisine güvenip dayandığımız Rahmân'dır. Kimin apaçık bir sapıklıkta olduğunu yakında öğreneceksiniz.".

[30] Ve yine de ki: "Bana haber verir misiniz, suyunuz yerin dibine çekilmiş olsa, kim size bir akar su getirebilir"?

28 Ey Muhammed! Allah'a şirk koşan ve O'nun nimetlerini inkâr eden o kafirlere de ki: Ey kafir-

ler! Bana söyler misiniz, Allah, bana ve bana inanıp benimle beraber olan müminlere ölüm verse, yahut bizi helak etse, yahutta bize merhamet edip hayatımızı uzatsa, sizin bundaki kazancınız ne olacak? Dünya hayatında işlediğiniz küfürler dolayısıyla üzerinize ineceği şüphe götürmez olan o azaptan kurtulma şansınız mı doğacak? Böyle bir şansı size, taştan veya ağaçtan birtakım putlar yaparak ve Allah'ı da inkâr ederek ibadet ettiğiniz İlahlarınız mı verecek? Hayır; kendilerine bile yardım etmekten aciz olan o putlarınızın size zerre kadar faydaları dokunmayacak ve üzerinize gelecek azaptan sizi kurtaramayacaklardır.

29 Oysa bizim iman ettiğimiz ve güvenip dayanduğımız İlahımız, gökleri, yeri ve içindeki canlı cansız bütün varlıkları hiç yoktan yaratan ve onlara bir düzen veren yegane İlah, Rahmân olan Allah'tır. Bu itibarla biz, yalnız O'na ibadet eder ve yalnız O'ndan yardım dileriz. Gerçek böyle olunca, kimin Allah'ın hak olan yolunda, kimin de sapıklık içinde olduğunu çok yakında görüp anlayacaksınız

30 Ey Muhammed! Yine o kafirlere de ki: Siz ey kafirler! Birtakım putları İlah edinip Allah'ı inkâr ederken, hiç aklınızı kullanıp düşünmez misiniz: Yeryüzünde bizim hayat kaynağımız olan su, yerin dibine çekilse ve siz onu çıkarmak için bir yol bulamasanız, susuzluktan kıvranıp dururken o suyu size kim getirecek? Size böyle bir soru sorulduğu zaman, hiç şüphesiz "Allah!" diyeceksiniz. Bunu bilip söylediğiniz halde, niçin birtakım putları O'na ortak koşuyorsunuz? Bu ayetle Mülk suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

KALEM SURESİ

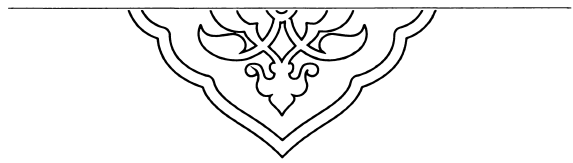

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 68. suresi olup 52 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk ayetinde, Sad ve Kaf gibi huruf-i mukatta'adan sayılan nun harfi zikredildikten sonra, kaleme ve kalemle yazılanlar üzerine yemin edilerek sureye başlandığı için ona Kalem Suresi denilmiş, bazı müfessirlere göre Nun Suresi diyenler de olmuştur. Sure, Mekke'de Alak suresinden sonra nazil olduğu için ilk Mekkî surelerden sayılır. Her ne kadar bazı müfessirler, surenin 17-33 ile 48-50. ayetlerinin Medine'de nazil olduğunu ileri sürmüşlerse de bu görüş fazla kabul görmemiş, çoğunluk, onun Mekkî surelerden olduğu görüşü üzerinde ittifak etmiştir.

2. Kalem Suresinin Konusu

Kalem suresi, biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Mekke'de ilk nazil olan surelerden sayılması itibariyle, diğer Mekkî surelerde olduğu gibi, İslam akaidinin asıllarından olan risalet ve nübüvvetin ispatı, öldükten sonra yeniden dirilme ve Ahiret hayatının özellikleri ile dünya hayatını sahih iman ve salih amelle geçiren, yahut küfür üzerinde direnen ve kafir olarak Ahiret'e göçen insanların iyi veya kötü akibetleri üzerinde durulmuştur. Surenin ilk ayetinde, kaleme ve kalem ile yazılan yazıya yemin edildiği gibi, eğer Nun harfinin, bazı müfessirlerin de ileri sürdükleri gibi hokka ve mürekkep manasına geldiği kabul edilecek olursa, kalem ile birlikte hokka manasına gelen Nun üzerine de yemin edildiğini kabul etmek gerekir. Ancak bunu da kesin bir görüş olarak kabul etmek mümkün görülmemektedir. Şu var ki surenin ilk ayetinde kaleme ve kalemle yazılanlara yemin edilmesi, şu gerçeği de gözler önüne sermektedir ki, Kur'an'a göre okuma yazma, insan hayatında son derece önemli bir olgudur ve insanın gelişip yücelmesi ancak okuma yazma ile gerçekleşir.

Konusunun üç bölümde incelenebileceği anlaşılan surenin ilk ayetlerinde, kaleme ve kalemle yazılan yazılar üzerine yapılan yemîn ile şu gerçek açıkça ortaya konmuştur ki Hazreti Peygamber'e karşı çıkan ve onu çeşitli yönlerden kötülemeye kalkışan inkârcıların hepsi de birer iftiracıdır ve bu iftiracıların ileri sürdükleri gibi Resulullah (sas.) asla bir mecnun değil, fakat o, yüce ahlak üzerinde Rabbi tarafından gönderilmiş ve kendisine bir de Kur'an adlı bir kitap verilmiş olan şerefli bir Peygamber'dir. Bu itibarla kimin mecnun olduğunu ve kimlerin de hak yoldan saptığını en iyi bilen de hiç şüphesiz onu kullarına bir uyarıcı olarak gönderen Allah Teâlâ'dır; o iftiracılar da Allah'ın huzuruna çıktıkları zaman, bunu iyice anlayacaklardır.

Surenin ikinci bölümünü teşkil eden ayetlerde, başkalarını çekiştirmek, insanlar arasında söz

getirip götürmek, iyiliklere karşı dururken kötülüklere destek olmak, daima saldırgan bir görüşe sahip olarak sağa sola saldırılarda bulunmak, hayırlı olan ve hayırlı neticelere ulaştırması umulan her işe engel olmak gibi çeşitli ahlakî bozukluklar zikredilmiş ve Müslümanlar bu çeşit bozukluklardan uzak kalmak hususunda uyarılmışlardır. Ayrıca Allah'ın ihsan ettiği sayısız nimetler karşısında şımaran ve bu nimetlere karşı nankörlük eden kimselerin akibetleri ve ceza olmak üzere daha önce sahip oldukları sayısız nimetlerden nasıl mahrum kılındıkları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Yunus'un (as) kıssasına yer verilerek onun balık karnında geçirdiği sıkıntılı günlere işaret edilmiş ve ondan sabretmesi istenmiştir. Zira Yunus (as), kavmini uzun yıllar Rabbinin hak olan yoluna davet etmiş; fakat kavmi tarafından reddedilince onlardan ayrılmış ve bir gemiye binerek kavminden uzaklaşmak istemiştir. Ne var ki onun Peygamberlik görevini terkeden bir kimse tavrına bürünerek sinirli bir halde gemiye binmesinden kısa bir süre sonra çıkan fırtına, onun denize düşmesine ve bir balık tarafından yutulmasına sebep olmuştur. Bu, hiç şüphesiz, Yunus (as) gibi bir Peygamber'in, kavmi tarafından reddedilmesine sabırsızlıkla karşı koyması ve onları terkedip gitmesi sebebiyle Rabbi tarafından hakkında takdir olunan hafif bir uyarı cezası idi. Konuyla ilgili ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, eğer Allah Teâlâ onun için daha ağır bir cezayı murat etmiş olsaydı, kötülenmiş bir insan olarak onu çıplak bir araziye atıverirdi. Buna rağmen Rabbi yine de onu seçmiş ve salih kullarından eylemiştir. İşte Yunus'un (as) bu kıssası, kavminden büyük işkence gören Hazreti Muhammed (sas.)'e ibret alacağı bir kıssa olarak anlatılmış ve surenin 48. ayetinde Rabbi tarafından ona hitap edilerek şöyle buyurulmuştur: *"(Ey Muhammed!) Rabbinin hükmü karşısında sabret. Hani iman etmeyen kavmine kızgın bir halde Rabbine seslenen balık sahibi Yunus gibi olma. Eğer Rabbinden ona bir nimet ulaşmasaydı, kötülenmiş bir kimse olarak çıplak bir araziye atılıverirdi."*. Sure, zikredilen bu Yunus kıssasından sonra, Kur'an-ı Kerim'in bütün âlemlere uyarı olarak indirildiğini beyan eden bir ayetle sona ermiştir.

3. Kalem Suresinin Kendinden Önceki Mülk Suresiyle Bağlantısı

İki sure arasında iki yönden bağlantı bulunduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır:

1) Allah Teâlâ, Mülk suresinin son ayetinde, Peygamber'i vasıtasıyla müşrikleri tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Bana haber verir misiniz, suyunuz yerin dibine çekilmiş olsa, kim size bir akar su getirebilir"*? Müşriklerin böyle bir soru karşısındaki cevapları, hiç şüphesiz "Allah" olacaktır. Çünkü şu gerçeği çok iyi bilmektedirler ki Allah, üzerlerine inen suyu kesecek olsa, müşriklerin İlah edinip ibadet ettikleri putlarından hiçbiri, kesilen suyu vermeye kadir olamaz ve o suyun, Allah'tan başka hiç kimse tarafından verilmesi mümkün değildir. Allah Teâlâ, Mülk suresinin ilk âyetinde bu gerçeğe işaret ettikten sonra, Kalem suresinin 17-20. ayetlerinde, Mülk suresinin bu ayetini teyit eden bir ifade ile şöyle buyurmuştur: *"Hiç istisna yapmaksızın, sabah vakti meyvelerini mutlaka toplayacaklarına yemin eden bahçe sahiplerini denediğimiz gibi onları da denemiştik. Onlar daha uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir bela bahçeyi sarsmıştı da, bahçe simsiyah kesilivermiştir."*.

2) Allah Teâlâ, Mülk suresinde hudutsuz kudretinin ve geniş ilminin delillerini zikrederek kıyamet gününün ve öldükten sonra yeniden dirilmenin mutlaka gerçekleşeceğini beyan ettikten sonra, müşrikleri, hem dünyada hem de Ahiret'te başlarına gelebilecek en şiddetli azap ile tehdit etmiş ve onları, kendisinden başka İlah olmayan, hiçbir şeriki bulunmayan Allah'a, öldükten sonra yeniden dirilmeye ve Peygamberi Muhammed (sas.)'e imana davet etmiş, bu surenin baştaraflarında ise, müşriklerin Hazreti Peygamber hakkındaki mecnun, şair ve sihirbaz gibi birtakım batıl iddialarına işaretle bu iddiaları da reddetmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ
لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ
سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Nun. Kaleme ve onunla yazılanlara yemîn ederim ki, (Ey Muhammed!) sen Rabbinin nimetiyle (Peygamber oldun; yoksa) bir mecnun değilsin.

3 Gerçek şu ki senin için kesintisiz bir ecir vardır.

4 Ve sen, büyük bir ahlâk üzeresin.

5-6 Hanginizin mecnun olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler.

7 Şüphesiz kendi yolundan sapanları en iyi bilen Rabbindir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur.

Allah Teâlâ, bir evvelki surenin son ayetlerinde, kıyamet gününü ve o gün insanların başlarına gelecek iyi veya kötü akibetlere işaretle bu günü inkâr eden müşriklere hudutsuz kudretini ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini hatırlatarak insanlar üzerine indireceği şiddetli bir azap ile herkesi helak edecek olsa, yahut insanlara hayat veren suyu keserek onları susuz bıraksa, onları bu acı akibetten kimin kurtaracağını sorduktan sonra, bu surenin ilk ayetlerinde, insanlara uyarıcı bir Peygamber olarak gönderilen Hazreti Muhammed (sas.)'in bütün bu gerçekleri, kendisine indirilen Kur'an'ın ışığında müşriklere açıklamasına ve onları uyararak hak yola davet etmesine rağmen, yine de onu yalanlayan ve bir mecnun olduğunu iddia eden o kafirlere, kaleme ve o kalemle yazılmış olan Kur'an'a yemin ederek onların bu iddialarını kesinlikle reddetmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-2 Nun. Kaleme ve onunla yazılanlara yemin ederim ki, (Ey Muhammed!) sen Rabbinin nimetiyle (Peygamber oldun; yoksa) bir mecnun değilsin.

3 Gerçek şu ki senin için kesintisiz bir ecir vardır.

4 Ve sen, büyük bir ahlak üzeresin.

5-6 Hanginizin mecnun olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler.

7 Şüphesiz kendi yolundan sapanları en iyi bilen Rabbindir; doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur.

1-2 Ayet-i kerime, Sad, Kaf ve Elif – Lam – Mim gibi diğer bazı sure başlarında da görüldüğü üzere, huruf-ı mukatta'a denilen Nun harfiyle başlamış ve Allah Teâlâ, bu harften sonra zikredilen kalem ve kalemle yazılan kitaplar üzerine kasem ederek insanlara uyarıcı olarak gönderilen Hazreti Muhammed (sas.)'in Rabbi tarafından Peygamber olarak gönderildiğini, böyle bir Peygamber'in, müşriklerin iddia ettikleri gibi asla bir mecnun olmadığını beyan etmiştir. Filhakika müşrikler, kendi aralarında yetişip büyüyen ve bu sebeple ailesiyle birlikte yakından tanınan Hazreti Muhammed (sas.)'e Rabbi tarafından Peygamberlik, kamil iman ve yüce ahlak gibi çeşitli nimetlerin verilmesi üzerine, Kureyş-

li kafirler ona mecnun demeye başlamışlar, bunun üzerine Allah Teâlâ da kaleme ve kalem ile yazılanlara yemin ederek Peygamberi'ne hitapla, sen, Rabbin tarafından sana ihsan edilen bu sayısız nimetler sayesinde Peygamber olan bir kimsesin; bu sebeple sen asla mecnun değilsin, buyurmuş ve Mekkeli müşriklerin ona yaptıkları bu iftirayı kesinlikle reddetmiştir.

3 Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Muhammed (sas.)'e mecnun diyerek yaptıkları iftirayı kalem ve kalemle yazılan kitaplar üzerine yemin ederek reddettikten ve ona ihsan edilen sayısız nimetlerle Peygamber olarak görevlendirildiğini beyan ettikten sonra, bu görev sayesinde arkası hiç kesilmeyecek olan bir ecir ve sevaba, veya hiç tükenmeyecek bir mükafata nail olacağını müjdelemiştir.

4 Ayrıca şunu da beyan etmiştir ki Peygamber olarak görevlendirilen Hazreti Muhammed (sas.) yüce bir ahlaka da sahip idi. Müslim (*Sahih,* I. 513), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 308), İbn Mâce (*Sünen,* II. 55) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, VI. 54, 91)'in naklettikleri bir haberde de beriltildiği gibi, bir adam, Hazreti Aişe'ye Hazreti Peygamber'in ahlakını sorduğu zaman, Hazreti Aişe: "Sen hiç Kur'an'ı ve Kur'an'daki *"Sen büyük bir ahlak üzeresin."* ayetini okumuyor musun? Resulullah (sas.)'in ahlakı Kur'an idi." cevabını vermiştir. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 381) ve Mâlik İbn Enes (*Muvatta,* II. 904)'in de naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.)'in "Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." buyurmuş olması da onun sahip olduğu yüce ahlakın en açık delillerinden biridir.

5-6 Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber hakkında *"Sen, büyük bir ahlak üzeresin."* buyurarak onun üstün ahlakını beyan ettikten sonra, ona mecnun diyen müşrikleri tekrar hatırlatarak onların Hazreti Peygamber hakkındaki bu iftiralarını yine reddetmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Görülüyor ki müşrikler, sana mecnun diyerek senin hakkındaki iftiralarını sürdürmektedirler. Fakat sen Peygamberlik görevine devam ettiğin ve onlar da senin tebliğ ettiğin dine karşı koydukları sürece sana isnat ettikleri deliliğin kendilerinde mi yoksa sende ve sana tabi olan müminlerde mi olduğunu sen de onlar da yakında görüp anlayacaksınız. Allah Teâlâ, Kamer suresinin bu manadaki 26. ayetinde de *"Yarın, yalancı küstahın kim olduğunu öğreneceklerdir."* buyurmuştur.

7 Gerçek olan şudur ki Rabbinin hak olan yolundan sapanları en iyi bilen Rabbin olduğu gibi, hak olan yolda gidenleri de en iyi bilen yine Rabbindir. Müşrikler sana mecnun diyerek kendilerinin akıllı olduklarını ve tuttukları yolun doğru yol olduğunu beyan etmek istediler. Fakat onların bu iddialarının gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü onlar, doğru yoldan uzaklaşmış sapıklardır ve bu da onların akılsız olduklarının en açık delilidir.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ
﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا
قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

[8] Bu itibarla, (Ey Muhammed!) seni yalanlayanlara asla itaat etme.

[9] İsterler ki sen onların dinlerine karşı müsamahakar davranasın; böylece onlar da sana müsamaha gösterirler.

[10-14] (Ey Muhmmed!) Eğriye doğruya hep yemin edene, hakîr olana, dâima ayıplayana, laf getirip götürene, hayra engel olana, hakka tecavüz edene, günahkara, bütün bunlardan son-

ra halka karşı kaba davranana ve kötülükleriyle maruf olana, mal ve oğul sahibi olmasından dolayı itaat etme.

15 Böylesine ayetlerimiz okunduğu zaman, "Eskilerin masalları." der.

16 Yakında, onun burnu üzerine damgasını vuracağız.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'in sahih bir dine mensubiyetle yüce bir ahlakın sahibi olduğunu beyan etmiş olmasına rağmen, müşriklerin yine de onu mecnun olarak tavsif ettiklerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne, her ne kadar kafirlerin müminlere oranla sayıca daha çok ve daha kuvvetli olmalarına rağmen, yine de onlara karşı daha sert olmalarını, onların yalanlarına itaat etmemelerini ve sapık dinlerine karşı asla müsamahakar davranmamalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

8 Bu itibarla, (Ey Muhammed!) seni yalanlayanlara asla itaat etme.

9 İsterler ki, sen onların dinlerine karşı müsamahakar davranasın; böylece onlar da sana müsamaha gösterirler.

10-14 (Ey Muhmmed!) Eğriye doğruya hep yemin edene, hakir olana, daima ayıplayana, laf getirip götürene, hayra engel olana, hakka tecavüz edene, günahkara, bütün bunlardan sonra halka karşı kaba davranana ve kötülükleriyle maruf olana, mal ve oğul sahibi olmasından dolayı itaat etme.

15 Böylesine ayetlerimiz okunduğu zaman, "Eskilerin masalları." der.

16 Yakında, onun burnu üzerine damgasını vuracağız.

8 Allah Teâlâ, büyük bir ahlak üzere olduğunu ve yüce bir dine mensup bulunduğunu beyan ettiği Peygamberi'ne, böyle bir vasfa sahip olduğu halde kendisini mecnunlukla itham eden ve insanları Rabbinin hak olan yoluna davet etmek için onlara tebliğ ettiği Rabbinin ayetlerini yalanlayan müşriklere kesinlikle itaat etmemesini ve onlara karşı asla yumuşak davranmamasını emretmiş ve buyurmuştur ki:

9 Zira bilinen bir gerçektir ki sen onlara karşı yumuşak davrandığın sürece, onların sana karşı olan davranışları da değişir ve senden, tebliğ etmekle yükümlü olduğun Rabbinin hak olan dinini terkederek kendi dinlerine müsamaha ile yaklaşmanı beklerler. Bu da senin için elbette hayırlı bir akibet olmaz. Filhakika Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 73-75. ayetlerinde de böyle bir durumu ve akibetini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Müşrikler, bize bir başkasını iftira edebilmek için, neredeyse seni, sana vahyettiğimiz (ahkâm) den uzaklaştırarak fitneye düşüreceklerdi ve işte o zaman yeni dost edineceklerdi. Eğer seni sağlam tutmamış olsaydık, neredeyse onlara azıcık meyledecektin. O takdirde de sana, hayatın da ölümün de kat kat azabını tattırırdık; sonra sen, bize karşı kendine bir yardımcı da bulamazdın."*.

10-14 Allah Teâlâ, Peygamberi'ni, müşriklere karşı yumuşak davranmaktan ve dinlerine müsamaha göstermekten kesinlikle menettikten sonra, o yalancı kafirlerin muttasıf oldukları diğer sıfatlarını sıralamış ve Peygamberi'ne, bu sıfatlarla muttasıf olan kafirlere itaat etmemelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

İzzet-i nefsi bulunmayan ve eğriye doğruya hep yemin edene itaat etme. Çünkü böyle kimseler, yalan yere yaptıkları yeminlerle kendilerini daima haklı çıkarıp büyültmek ve karşılarına çıkabilecek her türlü tehlikeden korunmak isterler.

İnsanları aşağılayan, söz getirip götürerek insanlar arasını bozmaya çalışan, yapılmak istenen iyiliklere engel olan ve bu iyiliklerle insanlar arasında belirecek hoşnutluklardan hoşnut olmayan, daima saldırgan olan ve bütün davranışla-

rıyla günah işleyen, insanlara karşı kaba ve haşin olan, ayrıca kötülük yapmayı da alışkanlık haline getiren kimselere, özellikle mal ve çocuk sahibi olduklarını düşünerek itaat etme.

15 İşte bu insanlar, Allah'ın kendilerine ihsan ettiği mal ve çocuğa sevinerek bu nimetlere karşılık Allah'a şükretmeleri gerekirken, onlar, aksine, Allah'ın ayetlerine küfrederler ve onlar okunduğu zaman onlardan yüzçevirerek bunların, eskilerin masallarından alınmış uydurma sözler olduğunu söylerler. Bu tip insanların tavsifini Müddessir suresinin 11-25. ayetlerinde de açık bir şekilde görmek mümkündür. Allah Teâlâ, bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Tek başına yarattığım, kendisine pek çok mal ve yanıbaşında oğullar verdiğim ve kendisi için sayısız nimetlerimi yaydıkça yaydığım o kafir kimseyi sen bana bırak. Bütün bunlardan sonra, nimetlerimi daha da artırmamı istiyor. Hayır asla! O, ayetlerimize karşı son derece inatçı kesilmiştir. Onu sarp bir yokuşa süreceğim. Çünkü o, düşünüp taşınmış, ölçüp biçmiştir. O katlolası nasıl ölçüp biçmiş! O katlolası nasıl ölçüp biçmiş! Sonra bakıyor, sonra kaşlarını çatıp surat asıyor. Sonra da sırtını dönüp büyüklük taslıyor ve diyor ki: "Bu, sihirbazlardan aktarılan bir sihirden başka bir şey değil." Bu, sadece bir insan sözü."*.

16 Allah Teâlâ, Peygamberi'ni yalanlayan kafirlere asla itaat etmemesini kesinlikle emrettikten ve o yalancı kafirleri belirgin sıfatlarıyla tavsif ettikten sonra, bunların dünya ve Ahiret'teki akibetlerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Yakında, onun burnu üzerine damgasını vuracağız."*. Öyle anlaşılıyor ki bu insanların küfürleri ve diğer kötü sıfatları, hem dünyada hem de Ahiret'te onların burunları üzerinde belirgin bir iz bırakacak ve bu kafirler, dünyada ve Ahiret'te taşıdıkları bu izle yakından tanınacaklardır.

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ
عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ
حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾
وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ
أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ
﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ
الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

17-18 Hiç istisna yapmaksızın, sabah vakti meyvelerini mutlaka toplayacaklarına yemîn eden bahçe sahiplerini denediğimiz gibi onları da denemiştik.

19-20 Onlar daha uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir bela bahçeyi sarmıştı da, bahçe simsiyah kesilivermişti.

21-22 Sabahleyin "Eğer mahsulünüzü toplayacaksanız erkenden çıkın." diye biribirlerine seslenmişlerdi.

23-25 Kendi aralarında "Bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın." diye fısıldaşarak

yürümüşler ve yoksullara yardım etmeye kadir oldukları halde, buna engel olmak üzere erkenden gitmişlerdi.

26-27 Fakat bahçeyi görünce de "Biz mutlaka yolu şaşırdık. Belki de mahrum bırakıldık." demişlerdi.

28 Ortancaları ise şöyle demişti: "Ben size demedim mi, Allah'ı tesbih etmeniz gerekmez mi idi"?

29 Onlar da demişlerdi ki: "Rabbimizi tesbih ederiz; biz gerçekten zalim kişiler imişiz.".

30-32 Bundan sonra da birbirlerini kötülemeye başlamışlar ve demişlerdi ki: "Yazıklar olsun bize; biz azgın kimseler imişiz. Belki Rabbimiz bize, o bahçeden daha iyisini verir. Biz artık dileklerimizi rabbımıza yöneltiyoruz".

33 İşte azap böyledir. Eğer bilmiş olsalardı, Ahiret azabı bundan daha büyüktür.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kendilerine bol mal ve pek çok evlat vererek zenginleştirdiği Kureyşli kafirlerin, kendilerini uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen Hazreti Peygamber'in kendilerine ve sapık dinlerine karşı daha müsamahakar davranmasını sağlamak için ona müsamaha gösterdiklerini, buna rağmen onu yine de yalanladıklarını ve onlara okuduğu Allah'ın ayetlerini "eskilerin masalları" diyerek reddettiklerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşrik kafirlere ihsan ettiği bol mal ve pek çok evladın, bundan sonraki hayatlarında onları Allah'a itaat etmeye ve nimetlerine şükretmeye mi, yoksa onları küfre daha çok yöneltmeye mi sebep olacağını denemek ve onları imtihan etmek için verdiğini açıklamış ve bunların hallerini, pek çok meyve veren bahçe sahiplerini örnek göstererek, bahçelerinden aldıkları hudutsuz nimetlere karşılık Allah'a şükretmek yerine nasl küfrü tercih ettiklerini, bu yüzden de bahçelerinin Allah tarafından nasıl tahrip edildiğini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

17-18 Hiç istisna yapmaksızın, sabah vakti meyvelerini mutlaka toplayacaklarına yemin eden bahçe sahiplerini denediğimiz gibi onları da denemiştik.

19-20 Onlar daha uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir bela bahçeyi sarmıştı da bahçe simsiyah kesilivermişti.

21-22 Sabahleyin "Eğer mahsulünüzü toplayacaksanız erkenden çıkın." diye birbirlerine seslenmişlerdi.

23-25 Kendi aralarında "Bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın." diye fısıldaşarak yürümüşler ve yoksullara yardım etmeye kadir oldukları halde, buna engel olmak üzere erkenden gitmişlerdi.

26-27 Fakat bahçeyi görünce de, "Biz mutlaka yolu şaşırdık. Belki de mahrum bırakıldık." demişlerdi.

28 Ortancaları ise şöyle demişti: "Ben size demedim mi, Allah'ı tesbih etmeniz gerekmez mi idi"?

29 Onlar da demişlerdi ki: "Rabbimizi tesbih ederiz; biz gerçekten zalim kişiler imişiz.".

30-32 Bundan sonra da, birbirlerini kötülemeye başlamışlar ve demişlerdi ki: "Yazıklar olsun bize; biz azgın kimseler imişiz. Belki Rabbimiz bize, o bahçeden daha iyisini verir. Biz artık dileklerimizi Rabbimize yöneltiyoruz.".

33 İşte azap böyledir. Eğer bilmiş olsalardı, Ahiret azabı bundan daha büyüktür.

17-18 Allah Teâlâ, mal, mülk ve evlat sahibi Kureyşli kafirleri bahis konusu ederek nasıl çe-

şitli ve bol meyveler yetiştiren ve sabahın erken saatlerinde hiç kimse görmeden bahçelerindeki meyveleri toplayacaklarına yemin eden bahçe sahiplerinin bahçelerini harap ederek onları denemiş veya bir imtihana tabi tutmuşsa, bahis konusu ettiği Kureyşli kafirleri de aynı şekilde denemiş veya imtihana tabi tutmuştur. Filhakika müfessirlerin de açıkladıkları gibi, önceleri bahçelerinden topladıkları meyvelerden fakirlere de vererek yardımda bulunan bahçe sahipleri, sonradan fakirleri defterlerinden silerek bu alışkanlıklarını terketmişler ve bahçemizin geliri sadece bize ait; artık fakir de olsa hiç kimseye ondan bir şey vermeyeceğiz, demeye başlamışlardır. İşte bu düşünceyle sabahın erken saatlerinde, hiçbir fakirin kendisine bir şeyler almak için vaktini bilmediği ve bahçede hazır bulunmadığı bir sırada meyvelerini toplamaya ve istisnasız hiç kimseye vermemeye yemin ediyorlardı.

19-20 Ne var ki Allah'ın kendilerine ihsan ettiği bu hudutsuz nimet dolayısıyla O'na şükretmeyi hiç düşünmeyen ve fakirlere yaptıkları yardımı da ortadan kaldıran bahçe sahipleri, bu davranışları dolayısıyla Allah'ın kendilerine vereceği cezayı da hiç hesaba katmamışlardı. Nitekim onlar daha uykuda iken Allah Teâlâ'nın bahçeleri üzerine indirdiği bir bela, bahçeyi ve içerisinde bulunan ağaçlarıyla birlikte bütün meyvelerini yakıp kül haline getirmiş ve simsiyah yapmıştı.

21-22 Bahçe sahipleri ise, bahçenin ve içindeki meyve ağaçlarının başına gelen halden habersiz, yine de erken bir saatte kalkmışlar ve birbirlerine seslenerek "Eğer mahsulünüzü toplamak istiyorsanız, vakit geçirmeden erkenden çıkın." diye bağırmaya başlamışlardı.

23-25 Sabah karanlığında bahçeye gitmek üzere evlerinden çıkıp biraraya geldikleri ve yola koyuldukları zaman, birbirlerini uyarmayı da ihmal etmiyorlar ve "Aman dikkat edin; hiçbir fakir meyve toplamak için bahçeye gittiğimizi farkedip de peşimize düşmesin ve bizimle birlikte bahçeye girmesin." diye birbirleriyle fısıldaşıyorlardı. Aslında onlar, peşlerine takılarak kendileriyle birlikte bahçeye kadar gelecek birkaç fakire yardım etmeye ve topladıkları meyvelerden onlara da bir şeyler vermeye kadir kimselerdi. Eğer Allah'ın rızasını kazanmayı düşünen kimselerden olsalardı, bunu büyük bir hoşnutlukla yaparlardı. Fakat onların içinde böyle bir düşünce yoktu; aksine hiçbir fakirin mallarına musallat olmaması için sabahın karanlığında bahçeye gitmek üzere yola çıkmışlar ve hiçbir fakirin peşlerine takılmaması için de birbirlerini uyarmışlardı.

26-27 Ne var ki bahçe sahipleri, bahçelerine geldikleri ve onların sanki bir yangında yanıp kömürleşmiş bir hale geldiğini gördükleri zaman büyük bir şaşkınlık içinde kalmışlar ve "Herhalde biz yolumuzu şaşırdık ve bahçemize değil de başka bir yere geldik." demişlerdir. Fakat yolu şaşırmış olmalarının imkansız olduğunu ve geldikleri yerin bahçelerinden başka bir yer olmadığını anlamaya başladıkları zaman da gerçeği görmeye başlamışlar ve "Hayır; biz aldandık; aslında biz yanlış davranışlarımız dolayısıyla Allah bizi bahçemizin meyvelerinden mahrum bırakarak cezalandırdı; kısacası biz, bu davranışlarımız sebebiyle Allah'ın cezasına uğradık, demişlerdir.

28 İçlerinde daha akıllıca davranan ve daha iyi düşünebilen arkadaşlarından biri ise, diğerlerine şöyle demişti: Ben size, Allah'ı tesbih edip size ihsan ettiği bu nimetlere karşılık O'na şükretmenizi ve daima zikirde bulunmanızı söylememiş mi idim?

29 Diğerleri ise, arkadaşlarının bu sözlerini anlamakta güçlük çekmemişler ve "Rabbimizi tesbih ederiz; biz gerçekten zalim kimseler imişiz." diyerek bu hatalarını ve işledikleri günahları itiraf etmişlerdir.

30-32 Bundan sonra da, bu hale düşmeleri ve özellikle bahçelerinin meyvelerinden yoksullara vermemek hususundaki pintilikleri yüzünden birbirlerini suçlamaya başlamışlar bir taraftan da kendilerini suçlayarak şöyle demişlerdir: "Yazıkları olsun bize; biz, gerçekten haddi aşmış azgın kişiler imişiz. Başımıza her ne geldiyse bizim iş-

te bu azgınlığımız yüzünden gelmiştir. Bundan böyle biz, istediğimiz her şeyi sadece Rabbimizden isteyeceğiz. Umarız ki Rabbimiz bize bundan daha iyisini verir.".

33 Allah Teâlâ, bahçe sahiplerinin bu kıssalarını yukarıdaki ayetlerinde zikrettikten sonra, bu kıssadan alınması gereken ibreti de beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: İşte Allah'ın emirlerine karşı gelen, kendisine verdiği nimetlere cimrilik edip fakirlere ve muhtaç olanlara vermekten kaçınan kimseler için Allah'ın takdir ettiği azap budur. Bu, hiç şüphesiz, günahkarların dünyada işledikleri kötülüklere karşı onlar için takdir olunan dünyevi bir azaptır. İşlenen bu günahlar için bir de günahkarların Ahiret'te görecekleri bir azap vardır ve bu azap, dünyadaki azaptan daha büyük ve daha şiddetlidir. Günahkarlar keşke bunu bilmiş olsalardır.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

34 Allah'tan sakınanlar için, Rableri katında Naim cennetleri vardır.

35 Müslümanları o günahkarlarla bir mi tutacağız?

36 Hem size ne oldu ki, nasıl hükmediyorsunuz?

37 Yoksa sizin, içinden ders aldığınız bir kitabınız mı var?

38 Her halde o kitapta bugün seçtiklerinizi bulmuş olacaksınız.

39 Yoksa kıyamet gününe kadar sürecek size verilmiş söz ve yeminlerimiz vardır da ona dayanarak her vereceğiniz hüküm size ait mi olacak?

40 (Ey Muhammed!) Sor bakalım onlara, onların hangisi buna kefil olacak?

41 Yoksa onların ortakları mı var? O halde eğer sözlerinde doğru iseler ortaklarını getirsinler.

42-43 Bacakların açıldığı ve gözleri düşmüş, üzerlerini de bir zillet kaplamış olarak secdeye davet olundukları gün, buna güçleri yetmeyecektir. Oysa dünyada iken sapasağlam oldukları halde secdeye davet olunup duruyorlardı.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirleri "Eğer bilmiş olsalardı, Ahiret azabı bundan daha büyüktür." Buyurarak dünya azabıyla tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müttakilerin durumlarını zikretmiş ve onlar için Rableri katında Naim cennetleri bulunduğunu beyan ederek kafirlerin, kıyamet günü kendilerini Müslümanlarla bir ve eşit saymalarını kesinlikle reddetmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

34 Allah'tan sakınanlar için, Rableri katında Naîm cennetleri vardır.

35 Müslümanları o günahkarlarla bir mi tutacağız?

[36] Hem size ne oldu ki nasıl hükmediyorsunuz?

[37] Yoksa sizin, içinden ders aldığınız bir kitabınız mı var?

[38] Her halde o kitapta bugün seçtiklerinizi bulmuş olacaksınız.

[39] Yoksa kıyamet gününe kadar sürecek size verilmiş söz ve yeminlerimiz vardır da ona dayanarak her vereceğiniz hüküm size ait mi olacak?

[40] (Ey Muhammed!) Sor bakalım onlara, onların hangisi buna kefil olacak?

[41] Yoksa onların ortakları mı var? O halde eğer sözlerinde doğru iseler ortaklarını getirsinler.

[42-43] Bacakların açıldığı ve gözleri düşmüş, üzerlerini de bir zillet kaplamış olarak secdeye davet olundukları gün, buna güçleri yetmeyecektir. Oysa dünyada iken sapasağlam oldukları halde secdeye davet olunup duruyorlardı.

34-36 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde kafirlerin akibetlerini ve dünyada görecekleri azabı beyan ederek onları küfürleri dolayısıyla tehdit ettikten sonra, bu ayetlerinde, Allah'tan korkan ve O'na itaat eden Müslümanlar için, kıyamet günü Rableri katında, nimetleri hiçbir zaman ortadan kalkmayan, eksilmeyen ve bitip tükenmeyen cennetler bulunduğunu haber vermiş, Müslümanlarla kafirlerin bu farklı akibetlerini bahis konusu ederek bu iki grubun elbette eşit tutulmayacağını ve her ikisinin de aynı cezalarla cezalandırılmayacağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ, iki grubun bir ve eşit tutulmayacağını beyan ederken istifham-ı inkârî de denilen bir ifadeyle kafirlerin Müslümanlar gibi kendilerinin de cennete girecekleri hususundaki iddialarını kesinlikle reddetmiş ve "Müslümanları günahkarlarla bir mi tutacağız? Siz nasıl böyle hükmediyorsunuz?" buyurmuştur. Filhakika müfessirlerin de işaret ettikleri gibi kafirler, dünyada sahip oldukları bol mal ve çok sayıdaki evladı Müslümanlara misal gösteriyorlar ve onların karşısında övünerek "bunlar, Rabbinizin bize ihsan ettiği bol nimetlerdir. Sizin elinizde ise, bunların kırıntısı bile yok. Bu da gösteriyor ki Allah, bizi size üstün kılmış ve bu nimetleri bize ihsan etmiştir. Hiç şüphesiz Ahiret'te de bu üstünlük devam edecek ve Allah kıyamet günü bizi size üsün kılacaktır.". İşte, müşrikler tarafından Müslümanlara karşı ileri sürülen bu çeşit görüşler, Allah Teâlâ tarafından kesinlikle reddedilmiş ve "Biz, Müslümanları o suçlularla bir mi tutacağız? Bu kesinlikle mümkün değildir. Ey kafirler! Siz Müslümanlarla suçlu kafirleri nasıl bir tutuyorsunuz ve nasıl böyle sapık hükümler veriyorsunuz"?

37-39 Yoksa sizin elinizde okuyup ezberlediğiniz ve içindekilerden ders aldığınız gökten inmiş bir kitap mı vardır da bu çeşit hükümleri siz o kitapta buluyor ve ondan çıkarıyorsunuz? Yoksa kıyamet gününe kadar hiç değişmeden devam edecek size verilmiş bir sözümüz, yahut bir yemînimiz vardır da siz hükümlerinizi bu söz veya yeminimize dayanarak mı veriyorsunuz?

40 Allah Teâlâ, müşriklerin ileri sürdükleri sapık inançlarının ve özellikle Müslümanlarla kafirleri bir ve eşit gören ve hatta kafirlerin Müslümanlardan daha üstün oldukları görüşünü taşıyan iddialarının istinad ettiği hükümlerin menşeini soruştururken, Peygamberi'ne de hitap etmiş ve aynı araştırmayı onun da yapmasını emretmiş ve ona şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! O kafirlere sor bakalım, hiçbir aklın kabul etmeyeceği böyle bir hükme varırken, bu hükmün doğruluğuna içlerinden kim kefil olacakmış? Gerçekten böyle bir kefilleri varmış da ona dayanarak mı bu hükmü vermişler?

41 Yoksa onların, bu hükümde kendilerine iştirak eden bir çok ortakları veya kendilerinin tabi oldukları mabudları vardır da onlardan aldıkları bir güçle mi Müslümanlarla mücrimleri bir tutuyorlar ve diledikleri hükmü veriyorlar? Eğer on-

lar bu iddialarında samimi ve sözlerinde doğru iseler, o ortaklarını da getirsinler. Bütün bu açıklamalar şu gerçeği açık bir şekilde ortaya koymuş olmaktadır ki müşriklerin ellerinde, iddialarını teyit edecek akli veya naklî tek bir delilleri yoktur.

42-43 Bu itibarla paçaların sıvanıp da bacakların açıldığı ve işlerin iyice güçleştiği kıyamet günü, gözleri dönmüş, üzerlerini de bir zilletin kaplamış olduğu o kafirler, dünyada iken sapasağlam olup da ezanla namaza ve secdeye davet olundukları gibi o gün de secdeye davet olunacaklardır. Oysa bu kafirler, dünyada yaşadıkları sürece ezan sesiyle namaza ve secdeye davet olunmalarına rağmen bir defa olsun secdeye kapanmamışlar, yahut Allah'ın huzurunda secde etmeyi bir defa bile olsa akıllarına getirmemişlerdi. Ne var ki kıyamet günü durum değişecek ve kafirler dünyada iken inkâr ettikleri Ahiret hayatının gerçekleştiğini açık açık görecekler ve dünyadaki gibi yine secdeye davet olunacaklardı. Ancak dünyada dudaklarını kıvırarak secdeden imtina eden o kafirler, Ahiret hayatının içlerine saldığı o korku ve dehşet içinde gözleri dönmüş ve zillete bürünmüş oldukları halde secde etmeye koşturacaklar, fakat güçleri buna yetmeyecektir.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ ۖ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ
﴿٤٥﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ
رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ
وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ
لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

[44] (Ey Muhammed!) Şimdi sen, bu sözü yalanlayanları bana bırak. Biz onları, kendilerinin bilmediği bir yönden derece derece azaba yaklaştıracağız.

[45] Onlara mühlet veriyorum; şüphesiz benim tuzağım çok sağlamdır.

[46] Yoksa, (ey Muhammed!), sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

[47] Yoksa gayb onların yanındadır da bunu onlar mı yazıyorlar?

[48] (Ey Muhammed!) Rabbinin hükmü karşısında sabret. Hani iman etmeyen kavmine kızgın bir halde Rabbine seslenen balık sahibi Yunus gibi olma.

[49] Eğer Rabbinden ona bir nimet ulaşmasaydı, kötülenmiş bir kimse olarak çıplak bir araziye atılıverirdi.

[50] Buna rağmen Rabbi onu seçmiş ve salih kullarından eylemiştir.

[51] O inkâr edenler Kur'an'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle yere yıkacaklardı. Senin hakkında "O, muhakkak bir mecnundur." Diyorlardı.

[52] Halbuki Kur'an, bütün âlemlere uyarıdan başka bir şey değildir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirleri kıyamet gününün dehşetiyle korkutup kendi hudutsuz kudretindeki kahrı ile tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne hitap ederek Kur'an-ı Kerim hakkında "O, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." diyen kafirlere kendisinin yeteceğini beyan ederek onları kendisine bırakmasını emretmiş, daha sonra ona, Rabbinin hükmü karşısında sabretmesini ve iman etmeyen kavmine kızgın bir hale gelerek kendisini denizlere bırakan ve sonra da bir balık tarafından yutulan Yunus gibi olmamasını tavsiye etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

44 (Ey Muhammed!) Şimdi sen, bu sözü yalanlayanları bana bırak. Biz onları, kendilerinin bilmediği bir yönden derece derece azaba yaklaştıracağız.

45 Onlara mühlet veriyorum; şüphesiz benim tuzağım çok sağlamdır.

46 Yoksa, (ey Muhammed!), sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

47 Yoksa gayb onların yanındadır da bunu onlar mı yazıyorlar?

48 (Ey Muhammed!) Rabbinin hükmü karşısında sabret. Hani iman etmeyen kavmine kızgın bir halde Rabbine seslenen balık sahibi Yunus gibi olma.

49 Eğer Rabbinden ona bir nimet ulaşmasaydı, kötülenmiş bir kimse olarak çıplak bir araziye atılıverirdi.

50 Buna rağmen Rabbi onu seçmiş ve salih kullarından eylemiştir.

51 O inkâr edenler Kur'an'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle yere yıkacaklardı. Senin hakkında "O, muhakkak bir mecnundur" diyorlardı.

52 Halbuki Kur'an, bütün âlemlere uyarıdan başka bir şey değildir.

44 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'e Allah kelamı olarak inanmayan ve onun sözlerinin eskilerin masalları olduğunu ileri süren, Ahiret'i ve Ahiret azabını inkâr eden, müminlerle mücrimleri bir tutan ve hatta mücrimlerin müminlerden daha üstün olduklarını iddia eden kafirleri Peygamberi'ne hatırlatarak şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kur'an'a inanmayan ve onu yalanlayan o kafirleri sen bana bırak. Senin onları bana bırakman ve aradan çekilmen, onlardan intikam alma yönünden sana yeter. Ben, onlara ne yapılması gerektiğini çok daha iyi bilen ve bunu yapmaya kadir olanım. Bu itibarla onlara her ne kadar dilediklerinden de fazla çeşit çeşit nimetler verilmiş olsa bile, kendileri için takdir olunan; ancak kendilerinin hiçbir zaman bilmeleri mümkün olmayan azaba derece derece yaklaşacaklardır. Nitekim Allah Teâlâ, Mü'minûn suresinin bu manadaki 55-56. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine bol bol mal ve oğul vermemizden, iyiliklerine koşuştuğumuzu mu zannediyorlar? Asla. Fakat onlar anlamıyorlar."*. Enâm suresinin yine benzer manadaki 44. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Peygamberlerimiz vasıtasıyla) yapılan ihtarları unutunca, her şeyin kapılarını onlara açıvermiş, kendilerine verilenlerle sevince garkoldukları bir sırada da ansızın onları yakalayıvermiştik; onlar ise, bütün ümitlerini yitirmişlerdi."*.

45 Allah Teâlâ, kafirleri cezalandırmak üzere onları kendisine bırakmasını Peygamberi'ne emrettikten sonra, onları hemen cezalandırmayacağını; fakat onlara bir süre mühlet vereceğini açıklamış ve kafirler hakkındaki tuzağının çok daha sağlam olduğunu beyan etmiştir. Nitekim Âl-i İmrân suresinin 178. ayetinde suçlulara tanınan bu mühlete bir açıklık getirmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Küfredenler zannetmesinler ki bizim onlara mühlet vermemiz, kendileri için hayırlıdır. Biz onlara mühlet vermişsek, (bu), günahları daha da artsın diyedir. Onlar için rezil edici bir azap vardır."*. Buhârî (*Sahih*, V. 214), Muslim (*Sahih*, IV. 1997) ve İbn Mâce (*Sünen*, II. 488)'nin Ebû Musa'dan

(ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve Celil olan Allah zalime mühlet verir. Onu yakalayacağı zaman da, hiç göz açtırmadan hemen yakalar.". Resulullah (sas.), sonra da şu ayeti okudu: *"İşte Rabbin, zalim kasabalar halkını yakaladığı zaman, O'nun yakalayışı böyledir ve O'nun bu yakalayışı da çok acı ve çok şiddetlidir."* (Hud suresi, 102).

46 Allah Teâlâ, kafirlerin küfürleri dolayısıyla hak ettikleri cezanın kendilerine hemen verilmeyeceğini, fakat onlara belirli sürede bir mühlet tanınacağını beyan ettikten sonra, bu ayetinde, onları suç işlemeye ve günah kazanmaya sevkeden halin, bazılarının düşündükleri gibi borç altında kalmaları ve bu borcun onları imandan alıkoyması olmadığını açıklamıştır. İşte böyle bir düşünceyi kesinlikle reddetmiş olmak için Peygamberi'ne şu soruyu yöneltmiş ve buyurmuştur ki: *"(Ey Muhammed!) Yoksa sen, onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar"*? Bilindiği gibi Hazreti Peygamber, Rabbinden vahiy yolu ile aldığı Kur'an ayetlerini insanlara öğretiyor ve onları bu ayetlerin gösterdiği Allah'ın hak olan yoluna davet ediyordu. İşte ayet-i kerimede Hazreti Peygamber'e yöneltilen soru da bu Peygamberlik göreviyle ilgili idi ve Allah Teâlâ ona, bu görevin karşılığı olarak onlardan bir ücret alıp almadığını soruyor ve kafirler, bu ücreti ödeyemedikleri için mi iman etmekten uzak kalıyorlardı? Şüphesiz ne Hazreti Peygamber'in görevini ifa etmesine karşılık onlardan bir ücret talebinde bulunması ne de onların kendilerinden istenen ücreti ödeyemeyecek duruma düşmüş olmaları, kesinlikle vuku bulmuş bir şey değildi. Onların, Hazreti Peygamber'i yalanlamaları ve getirdiği hakkı inkâr etmeleri, cehaletlerine ve küfür üzerindeki direnişlerine dayanan bir hususstu. Gerek bu ayet-i kerime gerekse bunu takip eden gayba ait haberlerle ilgili 47. ayet-i kerime Tûr suresinde (ay. 41-42) aynen zikredilmiş ve ayetlerle ilgili açıklamalar da bu ayetlerin tefsirinde yapılmıştır.

47 Bu ayet-i kerimenin tefsiriyle ilgili hususlar, biraz önce de belirttiğimiz gibi Tûr suresinde açıklanmış ve bu açıklama da buraya aynen alınmıştır: Yoksa onların ellerinde, Levh-i Mahfuz'dan alıp da insanlar için yazdıklarını iddia ettikleri gayba ait haberler mi vardır ki bu haberleri, Hazreti Peygamber'in insanlara teblîğ ettiği sahih haberlere karşılık halka duyurmaya ve onlar vasıtasıyla Hazreti Peygamber'i yalanlamaya çalışıyorlar. Bu ve özellikle onların gayba ait haberleri almaları kesinlikle mümkün değildir. Zira bilinen bir gerçektir ki gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Ancak Allah dilediği takdirde, gayba ait bazı haberleri insanlara duyurması için Peygamberi'ne haber verir. Nitekim Allah Teâlâ, Cin suresinin 26-28. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Gaybın âlimi olan Allah, gaybını dilediği Peygamber'den başka hiç kimseye bildirmemiştir. Rablerinin Peygamberlik görevlerini tebliğ ettiklerinin bilinmesi için, her Peygamber'in önünden ve ardından gözcüler kor..."* Kur'an-ı Kerim'de yer alan Peygamber kıssalarıyla ilgili bütün haberler, Allah Teâlâ'nın vahiy yolu ile Peygamberi'ne bildirdiği gayba ait haberlerdir. Hazreti Peygamber bu kıssaları yazılı kaynaklardan okuyup öğrenmemiş veya onları bilen kimselerden dinlememiştir. Zira bu kıssalar, Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığı şekilde hiçbir kaynakta yazılı değildi ve bunları bilen herhangi bir kimse de yoktu. Fakat Allah Teâlâ bunları vahiy yolu ile Peygamberi'ne haber vermişti. Bunun en açık misalini, Âl-i İmrân suresinde anlatılan Meryem ile oğlu İsa (as) kıssasında görmek mümkündür. Allah Teâlâ surenin 44-45. ayetlerinde bu kıssayı Hazreti Peygamber'e nasıl haber verdiğini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayba ait haberlerdendir. Onlar, Meryem'i hangisi himayesine alacak diye fal oklarını atarlarken, sen onların yanında değildin; onlar çekişirlerken de yanlarında bulunmuyordun. Melekler şöyle demişlerdi: "Ey Meryem! Allah, kendisinden bir kelimeyi sana müjdeler; ismi, Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünya ve*

Ahiret'te şanı yüce ve (Allah'a) yakın olacaklardandır.". Görüldüğü gibi İsa Mesih adında bir oğulun Meryem'e müjdelenmesiyle ilgili gayba ait bu haberin Hazreti Peygamber'e Rabbi tarafından vahyedildiği açıkça beyan edilmiştir. Eğer bu haber ona vahyedilmemiş olsaydı, Hazreti Peygamber'in kesinlikle bundan haberi olmazdı; çünkü ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, Meryem'in bir oğul ile müjdelendiği sırada Hazreti Peygamber elbette onların yanında değildi.

48 Allah Teâlâ, kafirlerin tuttukları yolun ne derece bozuk ve sapkın bir yol olduğunu beyan ederek o yoldan ayrılmak istemeyen kafirleri Ahiret azabıyla tehdit edip içlerine korku salmaya devam ederken, onların çirkin davranışları karşısında Peygamberi'ni de zaman zaman teselli etmiş ve sabır tavsiyesinde bulunmuştur. İşte bu ayetinde ona hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Gerek senin gerekse müşrikler hakkında Rabbinin hüküm ve kazalarına sabret. Daha önce de açıklandığı gibi, kafirlerin bir taraftan seni yalanlayıp sana eza ve cefada bulunmalarına karşılık mal ve evlat gibi bol ve çeşitli nimetlerle taltif edilmeleri, buna rağmen küfür üzerindeki direnişleri sebebiyle hakettikleri dünya ve Ahiret azabının ertelenmesi, yahut başka bir ifadeyle onlara mühlet verilmesi, senin sabrını taşırmasın; Peygamberlik görevini yürütürken ortaya çıkabilecek eziyet ve sıkıntılara katlan. Ve özellikle benzer sıkıntılarla karşılaşan ve bu sıkıntılar sebebiyle kavmini terkedip deniz kenarında bir gemiye binerek denize açılan, sonra da gemiden denize düşüp bir balık tarafından yutulan ve uzun süre balık karnında kalan Peygamber Yunus gibi olma. Filhakika Yunus, kavmine Peygamber olarak gönderilmiş ve onları imana ve Rabbinin hak olan yoluna davet etmişti. Fakat kavmi, küfründe direnmiş ve Yunus'un davetine karşı çıkmıştı. Bu ise, Yunus'u kızdırmış ve onu aşırı derecede sabırsızlığa itmişti. Nihayet kavminin küfür üzerindeki direnişi ve Yunus'a yaptığı eziyet, onun sabrını taşırmış ve kavmini terkedip gitmesine sebep olmuştu. Onun bu kıssası, Saffât suresinin 139-148. ayetlerinde zikredilmiş, diğer bazı surelerde de bir veya iki ayet içinde kıssanın bazı bölümlerine işaret edilmiştir. Saffât suresinde şöyle denilmiştir:

"Muhakkak ki Yunus da Peygamberlerdendi. Efendisinden izinsiz dolu bir gemiye binmişti de kuraya katılmış ve kaybedenlerden olmuştu. Kınanacak bir iş yapmış olduğu halde (denize atılmış), bir balık da onu yutmuştu. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden diriltilecekleri güne kadar balığın karnında kalırdı. Buna rağmen biz onu, hasta olduğu halde boş bir yere çıkarmış, üzerine de (gölgelik olarak) geniş yapraklı bir ağaç bitirmiştik. Sonra da onu, yüz bin, yahut daha fazla insana Peygamber olarak göndermiştik. Onlar iman etmişler, biz de onları bir süreye kadar (dünya hayatından) faydalandırmıştık.".

Enbîyâ suresinin 87-88. ayetlerinde, balık tarafından yutulmuş olması dolayısıyla Zu'n-Nun olarak da lakaplanan Yunus'un, kavminin iman etmemesi dolayısıyla kızarak onları bırakıp gitmesi zikredilmiş, daha sonra hatasını anlayıp bağışlanması için dua etmesi üzerine de, nasıl bağışlandığı ve balığın karnından nasıl kurtarıldığı açıklanmıştır. Bu iki ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Zu'n-Nun'a da yardım etmiştik. Hani kavmine kızıp gitmişti. Zannetmişti ki biz kendisine güç yetiremeyeceğiz. Bu sebeple karanlıklar içinde şöyle seslenmişti: "Senden başka İlah yoktur. Seni tenzih ederim. Ben muhakkak zalimlerden oldum.". Onun da duasını kabul etmiş ve onu üzüntüden kurtarmıştık. Biz, müminleri işte böyle kurtarırız.".

İşte Allah Teâlâ, Yunus'un, küfründe direnen kavmi karşısındaki bu sabırsız davranışı, aynı şekilde küfründe direnen müşrikler karşısında büyük sıkıntı içinde kalan ve onların eza ve cefalarına katlanan Hasreti Peygamber'e örnek olarak göstermiş ve ona hitap ederek Rabbinin hükmü karşısında sabretmesini ve îman etmeyen kavmi-

ne kızıp Rabbine seslenen balık sahibi Yunus gibi olmamasını emretmiştir.

49 Ve şunu da ayrıca beyan etmiştir ki eğer Yunus, Rabbini çok tesbih eden kullarından biri olmasaydı ve Rabbinden ona bir nimet ulaşmasaydı, kızgınlığı dolayısıyla kafir kavmini terkedip bir gemiyle ondan uzaklaşmaya kalkışması yüzünden ya kıyamet gününe kadar balığın karnında kalır, yahutta kötülenmiş bir kimse olarak çıplak bir araziye atılıverirdi.

50 Buna rağmen Rabbi yine de ona yardım etmiş ve balığın karnından ve denizin boğucu tehlikesinden onu kurtarıp salih kullarından eylemiş, sonra da onu yine kavminin başına uyarıcı bir Peygamber olarak göndermiştir. Buhârî (*Sahih,* IV. 125, 133) ve Müslim (*Sahih,* IV. 1846)'in İbn Abbâs ve Ebû Hureyre'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Hiç kimseye, "Ben, Matta oğlu Yunus'tan daha hayırlıyım." demesi uygun düşmez.".

51 Allah Teâlâ, Yunus ile kafir kavmi arasında geçen bazı yaşantıları örnek göstererek Peygamberi Hazreti Muhammd (sas.)'e Yunus gibi olmamasını ve müşrikler karşısında sabırlı olmasını tavsiye ettikten sonra, bu ayetinde Mekkeli müşriklerin bazı davranışlarını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! İşte o kafir müşrikler, eskilerin masalları diyerek inkâr ettikleri Kur'an ayetlerini okunurken işittikleri zaman, sana gözlerini çevirip o kızgın bakışlarıyla bakarlar da sanki seni yere yıkacakmış gibi olurlar. Buna güç yetirebilselerdi ve Rabbinin o kafirlere karşı koruyuculuğu olmasaydı, hiçbir zaman bunu yapmaktan geri kalmazlardı. Onlar bir taraftan Rabbinin sana indirdiği Kur'an'ı inkâr ederken, bir taraftan da insanlara Rabbinin hak olan yolunu gösteren bu Kitab'ı onlara okuyup içindekileri öğretmene tahammül edemiyorlar ve bu sebeple sana "O bir mecnundur." diyerek seni delilikle itham ediyorlardı.

52 Oysa bu Kitap, âlemler için bir hatırlatma ve öğütten başka bir şey değildir. Bu ayetle Kalem suresi sona ermiştir. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

HÂKKA SURESİ

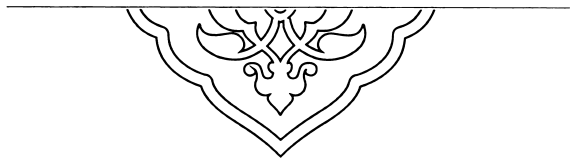

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 69. suresi olup 52 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk iki ayetinde zikri geçen ve kıyamet gününün isimlerinden biri olan el-Hâkka'dan almıştır. Hak ve hukukun gerçekleşeceği gün manasına gelen bu kelime, Allah Teâlâ'nın bütün kullarına haber vererek uyarıda bulunduğu bir zamana delalet eder ki bu zaman, bütün insanlara dünyada iken işledikleri iyi veya kötü amellerin karşılığının ceza veya mükafat olarak verileceği kıyamet günüdür.

Surede, müşrikler tarafından Hazreti Peygamber'e yöneltilen mecnun, şair ve sahir gibi itham ve iftiraların reddedilmesinden, ayrıca ayetlerinin fesahat ve belağatından da açıkça anlaşılmaktadır ki sure, Mekkî surelerden olup Mekke döneminin ilk senelerinde Mülk suresinden sonra nazil olmuştur

2. Hâkka Suresinin Konusu

Hakka suresi de diğer Mekkî sureler gibi İslam akaidinin belli başlı konularını ele almıştır. Kıyâmet gününün özellikleri, Hazreti Muhammed (sas.)'in nübüvveti, ona gelen vahyin tasdiki, ona indirilen Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamından oluşan bir kitap olması, müşrikler tarafından ileri sürelen mecnun, şair ve sahir gibi çeşitli itham ve iftiralardan tebriye edilmesi, surede üzerinde durulan başlıca konulardandır. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 17-18)'in naklettiği bir haberden öğrendiğimize göre Ömer İbnu'l-Hattâb şunları anlatmıştır: "Müslüman olmadan önce Resulullah (sas.) ile tartışmak üzere evden çıkmıştım. Onun benden önce Mescid-i Haram'a geldiğini gördüm. Arkasında durdum: Hâkka suresini okumaya başladı. Kur'an'ın uslubüne hayran kalmıştım. Onu dinleyince kendi kendime "Yemin ederim ki bu Kureyş'in dediği gibi bir şairdir." dedim. İşte tam bunu söylemiştim ki Resulullah (sas.) *"...Kur'an, muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür. Yoksa o, bir şairin sözü değildir. Ne kadar da az iman ediyorsunuz."* (ayet 41) ayetini okudu. Ben "O bir kahindir.", dedim. Bunun üzerine o da *"O bir kahin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbinden bir indirmedir."* (ayet 42) ayetini, sonra da bütün sureyi okudu. İşte bundan sonradır ki İslam'ın sevgisi kalbime yerleşti.".

Hakka suresinin konularını iki bölümde incelemek mümkündür. Birinci bölümde, Semud, Ad ve Lut kavimleriyle Firavun kavmi ve Nûh kavmi gibi eski kavimlerin küfür üzerindeki direnişleri sebebiyle uğradıkları felaketler ve bu

felaketlerle nasıl helak edildikleri anlatılır. Ayrıca Hazreti Peygamber'e inanmayan onu yalanlayan Kureyş de uyarılarak aynı akibetle tehdit edilir.

Surenin ikinci bölümünde, Kur'an-ı Kerime ve Hazreti Peygamber'e yapılan iftiralar reddedilmiş ve bu iftiralara açık ve kesin cevaplar verilmiştir. 38. ayetle başlayan bu bölümün ilk ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki Kur'an, muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür. Yoksa o, bir şairin sözü değildir. Ne kadar da az iman ediyorsunuz. O, bir kahin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbinden bir indirmedir."*.

3. Hâkka Suresinin Kendinden Önceki Kalem Suresiyle Bağlantısı

Hakka suresiyle kendinden önceki Kalem suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır. Her iki surede de kıyamet gününden sözedilmekle beraber, Kalem suresinin 42. ayetinde bu gün, sadece *"Bacakların açıldığı gün..."* olarak zikredilmiş, Hâkka suresinde ise, bu büyük günün özellikleri anlatılmıştır.

Allah Teâlâ, Kalem suresinin 44. ayetinde, Kur'an'ı yalanlayanlarla ilgili olarak *"(Ey Muhammed!) Şimdi sen, bu sözü yalanlayanları bana bırak..."* buyurarak tehdit etmiş, Hâkka suresinde ise, Peygamberler'i yalanlayanların hallerini ve akibetlerini daha sonra gelecek olan milletler için bir vaaz ve ibret olmak üzere daha geniş bir şekilde zikretmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ
فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ
اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَآءَ
فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ
حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Gerçekleşecek olan gün; nedir o gerçekleşecek olan gün?

3 Gerçekleşecek olan günün ne olduğunu sana ne bildirdi?

4 Semud ve Ad, korkusu yüreklerinin derinliklerine kadar varacak olan o günü yalanlamıştı.

5-6 Semud, şiddetli bir sarsıntı ile helak edilmişti. Ad ise, son derece acımasız, uğultulu bir fırtına ile yok edilmişti.

7 Allah, o fırtınayı onlara, hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün musallat etmişti. Sen olsan bu süre içinde onların sanki içi boş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün.

8 Şimdi sen, onlardan, orada kalmış herhangi bir şey görüyor musun?

9 Firavun da ondan öncekiler de alt üst olmuş kasaba halkları da günah işlemişlerdi.

[10] Rablerinin Peygamberi'ne karşı gelmişlerdi. Bunun üzerine Allah da onları, şiddetli bir şekilde yakalamıştı.

[11-12] Sular azgınlaşıp taştığı zaman, size kurtuluşunuzu bir ibret kılmak için ve anlayışlı kulaklar da duyup anlasınlar diye, sizi gemide biz taşıdık.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, hak olan ve gerçekleşeceğinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet günü, Hâkka olarak bu surenin adı olmuş ve ilk ayetlerinde de görüldüğü gibi, Peygamberleri'ne karşı gelen ve onları yalanlayan Semud, Ad kavimleriyle Firavun ve Nûh kavimlerinin çeşitli azap ile nasıl helak edildikleri zikredilmiştir. Semud kavmi, şiddetli bir sarsıntı ile helak olurken, Ad kavmi, son derece acımasız, uğultulu bir fırtına ile yok edilmiştir. Firavun ve kavmi, denizde boğularak helak olmuş, Nûh kavmi ise, tufan ile helak edilmiştir. İşte surede Peygamberleri'ne isyan eden ve onları yalanlayan kavimlerin şiddetli bir azap ile nasıl helak edildikleri açıklanmış ve Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[1-2] Gerçekleşecek olan gün; nedir o gerçekleşecek olan gün.

[3] Gerçekleşecek olan günün ne olduğunu sana ne bildirdi?

[4] Semud ve Ad, korkusu yüreklerinin derinliklerine kadar varacak olan o günü yalanlamıştı.

[5-6] Semud, şiddetli bir sarsıntı ile helak edilmişti. Ad ise, son derece acımasız, uğultulu bir fırtına ile yok edilmişti.

[7] Allah, o fırtınayı onlara, hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün musallat etmişti. Sen olsan bu süre içinde onların sanki içi boş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün.

[8] Şimdi sen, onlardan, orada kalmış herhangi bir şey görüyor musun?

[9] Firavun da ondan öncekiler de alt üst olmuş kasaba halkları da günah işlemişlerdi.

[10] Rablerinin Peygamberi'ne karşı gelmişlerdi. Bunun üzerine Allah da onları, şiddetli bir şekilde yakalamıştı.

[11-12] Sular azgınlaşıp taştığı zaman, size kurtuluşunuzu bir ibret kılmak için ve anlayışlı kulaklar da duyup anlasınlar diye, sizi gemide biz taşıdık.

1-2 Allah Teâlâ sureye, kıyamet gününün isimlerinden biri olan Hâkka kelimesiyle başlamış ve bu günün azametini veya yüceliğini, aynı zamanda onun dehşetini beyan etmiş olmak için, gerçekleşeceğinde şüphe bulunmayan o günün ne olduğunu sormuş, *"Gerçekleşecek olan gün, nedir o gerçekleşecek olan gün?"* buyurmuştur. Bu ayet-i kerimeden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki kıyamet günü olarak bilinen, fakat ne olduğu sorulan bu günün, bazı eski kavimler tarafından gerçekleşeceği inkâr edilmiş olsa bile, onun gerçekleşeceğinde hiçbir şüphe yoktur; o, mutlaka gerçekleşecek ve onu inkâr eden kavimler, o günün azabını mutlaka göreceklerdir. Şunu da kabul etmek gerekir ki o günün azametini, korku veren şiddetini ve özelliklerini Allah'tan başka hiç kimse bilmez.

3 Gerçek böyle olunca, insanların ilmî yetenekleri içerisine girmesi mümkün olmayan bu günün azametini, korku veren şiddetini, evsafını ve diğer özelliklerini sana bildiren şey nedir, ey Muhammed? Şunu bilmelisin ki ne senin ne de senden başka herhangi bir kimsenin bunları bilmesi, hatta tahmin bile etmesi mümkün değildir.

4 Allah Teâlâ, gerçekleşeceğinde şüphe bulunmayan kıyamet gününün azametine, korkunç şiddetine ve sair özelliklerine Hâkka kelimesiyle işaret ettikten sonra, kıyamet gününü inkâr etmiş olmaları dolayısıyla geçmiş kavimlerden bazılarının nasıl helak edildiklerini, aynı inkârcı

davranışlar içine giren Kureyş'e ve diğer kavimlere ibret teşkil etmek üzere zikretmiştir. Filhakika geçmiş kavimlerden olan Semud ve Ad, başlarına inecek ve korkusu içlerini dolduracak olan o günü yalanlamışlardı.

5-6 Bunlardan Semud kavmi, kardeşleri Salih'in (as) kendilerine uyarıcı Peygamber olarak gönderildiği inançsız bir kavimdi. Salih, kavmini kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmiş, ayrıca bir mucize olmak üzere bir de deve getirerek bu deveye kötülük etmemelerini emretmiş, aksi halde üzerlerine gelecek şiddetli bir azapla da onları tehdit etmişti. Ne var ki kavmin ileri gelenleri "Biz, sizin iman ettiğinizi inkâr edenleriz." diyerek Peygamberleri'ne karşı çıkmışlar, deveyi de boğazlayarak Salih'e "Bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı getir de görelim." demişlerdi. İşte bundan sonradır ki Semud'u şiddetli bir sarsıntı yakalamış ve kendi yurtlarında çökekalmışlardı.

Ad'a gelince, bu kavme de kardeşleri Hûd (as) uyarıcı Peygamber olarak gönderilmiş ve o da kavmini, kendisinden başka İlâh olmayan Allah'ın ibadetine davet etmişti. Ne var ki bu kavim de, "sen bizi tek bir Allah'ın ibadetine davet ediyor ve babalarımızın ibadet etmiş olduklarını terketmemizi istiyorsun. Eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı bize getir de görelim." demişlerdi. İşte bundan sonradır ki Ad kavmi de üzerlerine gönderilen acımasız, uğultulu bir fırtına ile helak edilmiştir. Buhârî (*Sahih,* II. 22; IV. 76; IV. 108), Müslim (*Sahih,* II. 617) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 223, 238) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Ben, Saba (rüzgarı) ile desteklendim; Ad ise, Debur (batı rüzgarı) ile helak edildi.".

7 Bu fırtına, arkası hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün devam etmiş ve halk, içi boşalmış hurma kütükleri gibi yerlere serilmiştir. Eğer o fırtınanın başladığı günlerde siz orada olsaydınız, bunu kendi gözlerinizle görürdünüz.

8 Şimdi sen, küfürleri dolayısıyla helak edilen Semud ve Ad'ın ülkelerinde, onlardan geriye kalmış herhangi bir şey veya bir fert görüyor musun? Hayır; hiçbir şey veya hiçbir fert göremezsin. Çünkü Allah, onların ikamet ettikleri bütün şehir ve kasabaları kamilen helak etmiş ve geriye hiçbir şey bırakmamıştır. Allah Teâlâ, Ahkâf suresinin 24-25. ayetlerinde de Ad kavminin akibetinden haber verirken şöyle buyurmuştur: *"Azabın bir bulut halinde vadilerine doğru gelişini görünce de demişlerdi ki: "Bu, bize yağmur getiren bir buluttur.". Hayır; o, acele gelmesini istediğiniz bir şey, içinde acı bir azap bulunan rüzgardır. Rabbinin emriyle her şeyi tahrip eder. Nitekim kaldıkları yerden başka hiç görünmez olmuşlardı. İşte suçlu olan kimseleri böyle cezalandırırız.".*

9 Keza gerek Firavun kavmi olsun gerek daha öncekiler olsun ve gerekse altüst olmuş kasaba halkları olsun, hepsi de Allah'tan başka İlahlar edinip Allah'a şirk koşarak ve büyük günahlar işleyerek gelmişler ve Allah'ın azabını haketmişlerdi.

10 Bunlar, özellikle Allah'ın kendilerine gönderdiği Peygamberlere karşı geliyorlar ve onları her çeşit söz ve davranışlarında yalanlıyorlardı. Bu da onların Allah tarafından yakalanıp şiddetli bir şekilde cezalandırılmalarına sebep oluyordu. Nitekim yukarıda ayrı ayrı zikredilen Semûd ve Âd kavimlerinin başlarına gelen felâketler ve bu felâketlerin neticesinde uğradıkları şiddetli azâb ile helâk edilmeleri, bunun en açık örnekleridir. Bu husus, Kur'an-ı Kerîm'in başka surelersurelerinde de benzer ifadelerle zikredilmiştir. Meselâ Allah Teâlâ, Sâd suresinin 12 ve 13 üncü ayetlerinde Nûh kavminin, Âd, Firavun, Semûd, Lut kavimlerinin ve Eyke halkının kendilerine gönderilen Peygamberleri yalanladıklarını zikrettikten sonra, 14 üncü âyetinde şöyle buyurmuştur: *"İstisnâsız hepsi de Peygamberleri yalanlamışlar ve azâbımı haketmişlerdir".* Allah Teâlâ, Kaf suresinin 12-14 üncü ayetlerinde de benzer manada şöyle buyurmuştur: *"Onlardan önce de Nûh kavmi, Rass ahalisi, Semûd, Âd, Firavun, Lut'ın kardeşleri, Eyke halkı ve Tubba kavmi, bunların hepsi de*

Peygamberleri yalanlamışlardı da bu yüzden azâbımı haketmişlerdi".

11-12 Kendilerine gönderilen Peygamberler'i inkâr eden kavimler, Allah'ın üzerlerine indirdiği şiddetli bir azap ile helak edilip yeryüzünden silinirlerken, Allah'ın rahmetine nail olan ve helak olmaktan kurtulan bazı kimseler de vardı ki Allah Teâlâ, bu kurtuluşu, hem kurtulanlara hem de kurtulanların soyundan gelen insanlara akıllarını kullanıp düşünsünler diye bir ibret kılmıştır. Bunlar, sayıları az da olsa, Peygamber Nûh'un (as) kavminden olup ona iman eden kimselerdi. Kamer suresinin 9-16. ayetlerinde de açıklandığı gibi, Peygamber Nûh da diğer Peygamberler gibi kavmi tarafından yalanlanmış ve ona "mecnun" denilmişti. Nûh'un *"Ben yenildim; bana yardım et."* diyerek Rabbinden yardım dilemesi üzerine, Rabbi de göğün kapılarını yağmur sularına açmış, yerdeki pınarları da fışkırtarak yeryüzünü sularla kaplamıştır. Ayrıca Hûd suresinin 37. ayetinde de açıklandığı gibi, Nûh'a *"Bizim nezaretimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. (Küfür işleyip) zulmedenler hakkında bana hiçbir müracaatta bulunma. Onlar suda boğulacaklardır."* buyurarak bir gemi yapmasını ve gemiye de her hayvandan ikişer çifti, daha önce (iman etmedikleri için) boğulacakları hususunda haklarında hükm-i İlahî sebkat etmiş olan kimseler dışında ailesinden ve kavminden iman etmiş olanları gemiye yüklemesini emretmiştir. Nûh da gemiyi yapmış ve *"Geminin gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır; muhakkak ki Rabbim çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir."* diyerek Rabbinin gemiye alınmasını belirttiği kimselerin binmelerini emretmiştir. Nihayet gemi, sular üzerinde yüzerek Cudi dağı üzerine gelince *"Ey yer! Suyunu çek; ey gök! Sen de tut." denilmiş, su çekilmiş, iş tamamlanmış ve gemi Cudi üzerine oturmuş; zalim kavimlere de "(Allah'ın rahmetinden) uzak olsunlar." denilmiştir."* İşte Allah Teâlâ, Nûh kavminden küfretmiş olanların tufan ile nasıl helak edildiklerini açıklarken, iman edenlerin de tufandan kurtuluşlarını ve bu kurtuluşu, hem kurtulanlar için, hem de onların soyundan gelip de bu kıssaya kulak verip onu dinleyen ve aklını kullanıp düşünebilen kimseler için bir ibret kıldığını beyan etmiştir.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ
الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ
ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

13-16 Sûr'a bir üfürülüşle üfürüldüğü, yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine vurulduğu zaman, işte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır; çünkü o gün o, çökmeye yüz tutmuştur.

17 Melekler göğün yanlarındadır ve Rabbinin Arş'ını, o gün onlardan sekiz tanesi başlarının üzerinde taşıyacaktır.

18 O gün hesap için siz de Rabbinize arzolunursunuz. Hiçbir sırrınız O'na gizli kalmaz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, geniş ilminin ve hudutsuz kudretinin tabii bir neticesi olarak, iman etmeyen ve kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan kavimlerin helak olmalarıyla neticelenen akibetlerini açıkladıktan ve bunu, kıyamet gününün vukuuna açık ve kesin bir delil kıldıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu günün bazı korkutucu halle-

rini daha geniş bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur:

13-16 Sûr'a bir üfürülüşle üfürüldüğü, yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine vurulduğu zaman, işte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır; çünkü o gün o, çökmeye yüz tutmuştur.

17 Melekler göğün yanlarındadır ve Rabbinin Arş'ını, o gün onlardan sekiz tanesi başlarının üzerinde taşıyacaktır.

18 O gün hesap için siz de Rabbinize arzolunursunuz. Hiçbir sırrınız O'na gizli kalmaz.

13-16 Kıyâmet gününün korkutucu hallerinden birisi ve en önemlisi, hiç şüphesiz melek İsrafil'in Sûr'a üflemesi halinde, yerlerin ve dağların paramparça olarak birbirine çarpması ve her şeyin darmadağın olmasıyla gerçekleşen kıyamet kopmasıdır. İşte o gün yer yarılacak ve gök paramparça olacaktır. Her şeyin darmadağın olmasıyla gerçekleşen bu kıyamet kopması, bütün canlı varlıkların içlerini korku ile dolduracak ve bu korku, onların baygınlık geçirmelerine ve kendilerinden geçmelerine sebep olacaktır. Canlı varlıkların geçirdikleri bu baygınlık her ne kadar ölüm olmasa bile, Sûr'a üflenmesiyle içlerini dolduran korkunun onları ölü haline getirmesinden ibarettir. Nitekim Sûr'a ikinci defa üfürüldüğü zaman, korkudan ölmüş gibi görünen bütün canlılar yeniden kendilerine gelip dirilirler ve hesap vermek için Rablerinin huzurunda toplanırlar. Burada şunu da belirtmek gerekir ki Zümer suresinin 68. ayetinde de açıklandığı üzere, Melek İsrafil'in Sûr'a üfürmesi iki defadır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sûr'a üflenince, Allah'ın dilediklerî dışında, göklerde ve yerde olanlar baygın bir halde kendilerinden geçerler. Sonra Sûr'a tekrar üflenir. İşte o zaman, onlar dirilip kalkarlar ve bakınırlar."*.

17 Sûr'a üflenip de yer yarıldığı ve gökler parçalandığı zaman melekler göğün etrafında yer almışlardır. Bu meleklerden sekizi, başlarının üzerinde Rablerinin Arş'ını taşırlar.

18 İşte o gün, bütün canlılar, hesaba çekilmek üzere Rablerinin huzuruna alınırlar. Onların söyledikleri veya işledikleri söz ve fiillerinden hiçbir şey Allah'a gizli değildir. İster açık olsun ister sır olsun, Allah, kullarının bütün söz ve fiillerini bilir ve onları bu söz ve fiilleriyle yargılar. Tirmizî (*Sünen*, IV. 617), İbn Mâce (*Sünen*, II. 572) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, IV. 414)'in Ebû Hureyre ve Ebû Mûsâ'l-Eş'arî'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü insanlar üç kere huzura alınırlar. İlk iki kere huzura alındıklarında, tartışma ve mazeret beyanı vardır. Üçüncü kez alındıklarında ise, ellerde sayfalar uçuşur. Kimileri bu sayfaları sağından alır; kimileri de solundan alır.".

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ
رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

19-20 Kitabı sağından verilen "Alın, kitabı okuyun. Ben, zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım." der.

21-23 Artık o, meyveleri kolayca toplanabilecek yüksek bir bahçede hoşnut edici bir yaşayış içindedir.

24 (Onlara denir ki:) "Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde kıyamet gününün belli başlı özelliklerini ve bütün insanların hesap ve ceza için o gün Allah'ın huzurunda toplanacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kitapları veya amel defterleri sağından verilenlerin güzel akibetlerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

19-20 Kitabı sağından verilen "Alın, kitabı okuyun. Ben, zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım." der.

21-23 Artık o, meyveleri kolayca toplanabilecek yüksek bir bahçede hoşnut edici bir yaşayış içindedir.

24 (Onlara denir ki:) "Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için.".

19-20 Allah Teâlâ, kıyamet günü, hafaza melekleri tarafından yazılan ve sahih imanıyla dünyada işlediği salih amellerini içinde toplayan amel defterini sağından alan kimsede görülen büyük neşe ve sevince işaret etmiş ve bu neşe ve sevincin verdiği gururla "Dünyada iken sahip olduğum sahih imanı ve salih amelleri içinde toplayan şu amel defterimi alın ve okuyun. Ben zaten dünyada iken böyle bir hesaplaşma ile karşılaşacağımı biliyor ve buna inanıyordum." der. Allah Teâlâ, dünyada iken iman etmiş ve salih amel işlemiş kimselerin böyle bir inanca sahip olacaklarını Bakara suresinin 46. ayetinde de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Huşu duyanlar, Rablerine mutlaka kavuşacaklarını ve O'na mutlaka döneceklerini bilirler."*.

21-23 Allah Teâlâ, dünyada iken sahip olduğu sahih iman ve işlediği salih amelleri sayesinde kıyamet günü amel defterini sağ tarafından alan ve bu yüzden büyük bir sevinç içine giren kullarının durumlarını zikrettikten sonra, bunların Ahiret'teki hayatlarını açıklamış ve meyvelerini kolayca toplayabilecekleri meyve ağaçlarıyla donatılmış bahçelerde hoşnut olacakları bir hayat sürdüreceklerini haber vermiştir.

24 Onlar bu hayatı sürdürürken onlara denir ki: "Dünyada iken sahip olduğunuz sahih imanınızın ve salih amellerinizin karşılığı olmak üzere cennet bahçelerinde gördüğünüz her çeşit meyveden ve diğer yiyeceklerden dilediğinizi dilediğiniz kadar afiyetle yeyin ve için. Bu, sizin dünyada işlediğiniz ameller karşılığında hakkettiğiniz mükafatınızdır.". Bu, hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın, mümin kullarına Ahiret'teki inam ve ihsanıdır.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا
كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾
وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا
يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾

25-29 Kitabı solundan verilen ise, şöyle der: "Kitabım keşke bana verilmeseydi de, hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yokolup gitti.".

30-32 Allah şöyle buyurur: "Tutun onu bağlayın; sonra cehenneme yollayın; sonra da boyu yetmiş arşın olan zincire vurun.".

33-34 "Zira o, yüce Allah'a iman etmez, yoksulu yedirmeye de özendirmezdi.".

35 "Bu itibarla, bugün onun için burada hiçbir yakın dost yoktur.".

36-37 "Günahkarlardan başka hiç kimsenin yemeyeceği kanlı irin dışında hiçbir yiyecek yoktur.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü amel defterleri sağ tarafından verilen mümin kullarının cennetteki güzel akibetlerini ve orada nail olacakları hudutsuz nimetleri zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, aklını kullanıp düşünebilen kimselerin mukayese yapabilmeleri ve ibret almaları için amel defterleri sol tarafından verilen kafirlerin hallerini ve cehennem hayatlarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

25-29 Kitabı solundan verilen ise, şöyle der: "Kitabım keşke bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yokolup gitti.".

30-32 Allah şöyle buyurur: "Tutun onu bağlayın; sonra cehenneme yollayın; sonra da boyu yetmiş arşın olan zincire vurun.".

33-34 "Zira o, yüce Allah'a iman etmez, yoksulu yedirmeye de özendirmezdi.".

35 "Bu itibarla, bugün onun için burada hiçbir yakın dost yoktur.".

36-37 "Günahkarlardan başka hiç kimsenin yemeyeceği kanlı irin dışında hiçbir yiyecek yoktur.".

25-29 Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde, amel defterleri sağından verilen mümin kimselerin mutluluğunu açıklamış ve bu mutluluktan duydukları büyük sevince işaret ederek onların "Alın; bu defterimi siz de görün ve onu okuyun." diyeceklerini haber vermişti. Bu ayetinde ise, amel defterlerini sol tarafından alan suçluların duyacakları büyük utancı ve pişmanlığı açıklamış ve bu pişmanlık sebebiyle "Keşki bu amel defterim bana hiç gösterilmeseydi de içinde ne olduğunu hiç bilmemiş olsaydım. Keşki dünya hayatıma son veren ölüm ebedi olsaydı da yeniden dirilmeseydim ve dünyada iken işlediğim çirkin amelleri topladığına şüphe olmayan bu defter bana verilmeseydi. Oysa dünyada iken sahibi olduğum pek çok mal mülk ve evlat sayesinde ne güzel bir hayat sürmüştüm. Ne var ki ölümden sonra bunların hiçbirisinin bana zerre kadar da olsa faydası dokunmadı. Aksine bunlar sayesinde dünyada kazandığım saltanatım da yok olup gitti.

30-32 Suçlu, amel defterinin kendisine sol tarafından verilmesi sebebiyle duyduğu büyük utancı ve pişmanlığı bu sözlerle açıklarken, Allah Teâlâ cehennem zebanilerine, onu tutup bağlamalarını, sonra da cehenneme atmalarını, ayrıca onu, uzunluğu yetmiş arşını bulan bir zincire vurmalarını da emreder.

33-34 Allah Teâlâ, suçlunun cehenneme atılırken ona yapılmasını emrettiği bu işkencenin ve bu işkence ile birlikte ona verilen bu şiddetli azabın sebebini de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Zira o, dünyada iken Allah'a iman etmediği gibi, yoksullara yardım edilmesinden hoşlanmaz, yardım etmek isteyenlere de engel olurdu.

35 İşte onun dünyadaki bu küfrü ve çirkin davranışları dolayısıyla kıyamet günü kendisine yardım edecek hiçbir dost veya yakın kimsesi de yoktur. Allah Teâlâ, bu manadaki Mümin (Gâfir) suresinin 18. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...O gün zalimler için ne bir dost ve ne de sözü dinlenir bir şefaatçi vardır."*.

36-37 Allah Teâlâ, suçluların kıyamet günü cehenneme atıldıktan sonra, karınlarını doyuracak

yiyeceklerini de tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: Orada onlar için, cehennem ehlinden başka hiç kimsenin yemeyeceği yiyecekten başka bir şey yoktur. Onların yiyecekleri yegane şey de sadece kanlı irindir.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ
قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ
تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ
أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

38-41 Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, Kur'an, muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür. Yoksa o, bir şairin sözü değildir. Ne kadar da az iman ediyorsunuz.

42-43 O, bir kahin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbinden bir indirmedir.

44-47 Eğer Muhammed, bize karşı bazı sözler iftira etmiş olsaydı, elbette ondan gücünü kuvvetini alır, sonra onun şah damarını elbette keserdik. İçinizden hiçbiri de buna engel olamazdı.

48 Gerçek şu ki Kur'an, Allah'tan sakınanlar için bir öğüttür.

49 İçinizde yalanlayanların da bulunduğunu biz elbette biliyoruz.

50 Şüphesiz Kur'an, kafirler için bir hasrettir.

51 O, kesin bir gerçektir.

52 Bu itibarla sen, yüce Rabbini tesbih et.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün mutlaka geleceğini zikrederek amel defterleri sağ tarafından verilen müminlerle sol tarafından verilen kafirlerin hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Kur'an-ı Kerim'i tazim ile, onun, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'in kalbine Allah tarafından indirilmiş bir Allah kelamı olduğunu ispat ederek sureye son vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

38-41 Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, Kur'an, muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür. Yoksa o, bir şairin sözü değildir. Ne kadar da az iman ediyorsunuz.

42-43 O, bir kahin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbinden bir indirmedir.

44-47 Eğer Muhammed, bize karşı bazı sözler iftira etmiş olsaydı, elbette ondan gücünü kuvvetini alır, sonra onun şah damarını elbette keserdik. İçinizden hiçbiri de buna engel olamazdı.

48 Gerçek şu ki Kur'an, Allah'tan sakınanlar için bir öğüttür.

[49] İçinizde yalanlayanların da bulunduğunu biz elbette biliyoruz.

[50] Şüphesiz Kur'an, kafirler için bir hasrettir.

[51] O, kesin bir gerçektir.

[52] Bu itibarla sen, yüce Rabbini tesbih et.

38-41 Allah Teâlâ, varlık âleminde görülebilen ve görülemeyen her ne varsa bunların hepsine de yemin ederek buyuruyor ki: Görülebilen veya görülemeyen cisim olsun ruh olsun, insan olsun cin veya melek olsun, bu âlemde her ne olursa olsun, bunların hepsine de kasem ederim ki Allah'ın vahiy yolu ile Peygamberi'ne indirdiği, onun da size okuyarak tebliğ ettiği Kur'an-ı Kerim, şerefli bir Peygamber'in sözüdür. O, asla bir şair sözü değildir. Fakat siz ey küfrü rehber edinip onun peşinden giden inançsızlar! Siz, Kur'an-ı Kerim'in bir şair sözü olduğunu ileri sürüp iftirada bulunurken, kalbinizde imandan bir zerrenin bile bulunmadığını da açık açık itiraf ediyorsunuz. Zira Kur'an'ın üslubu şiir çeşitlerinin üslubundan çok farklıdır ve onun bir şiir olması asla mümkün değildir.

Bazı müfessirler, *"Bu Kur'an, şerefli bir elçinin sözüdür."* mealindeki 40. ayette zikredilen "şerefli bir elçi" ifadesiyle Cebrail'in (as) murat edildiğini ileri sürmüşler ve bunun için de, *"Bu Kur'an, Arş'ın sahibi katında çok itibarlı, güçlü ve güvenilir olan şerefli bir elçinin (Cebrail'in) sözüdür."* Mealindeki Tekvîr suresinin 19-21. ayetlerini örnek olarak göstermişlerdir. Bu ayet-i kerimede zikredilen "şerefli bir elçi" sözüyle Cebrail'in (as) murat edildiği görüşü üzerinde ittifak edilmişse de yine Tekvîr suresinin bunu takip eden 22-25. ayetlerinde *"Arkadaşınız asla bir mecnun değildir. Gerçek olan şudur ki o, Cebrail'i apaçık ufukta görmüştür. O, gaybtan verdiği bilgi yüzünden de suçlanamaz. Ve onun söylediği, kovulmuş şeytanın sözü de değildir."* buyrulmuş ve bununla Hazreti Peygamber'in murat edildiği açıkça beyan edilmiştir. Üzerinde durduğumuz Hâkka suresinin 40. ayetinde zikri geçen "şerefli bir elçi" ifadesiyle de Cebrail'in (as) değil, Hazreti Peygamber'in murat edildiği çok açıktır. Çünkü Kur'an'ın şerefli bir elçinin sözü olduğu zikredildikten sonra *"Yoksa o, bir şairin sözü değildir."* buyurulmuştur ki bu da ayet-i kerimede sözü edilen şerefli elçinin Hazreti Peygamber olduğunun apaçık delilini teşkil eder.

42-43 Kur'an-ı Kerim, bir şair sözü olmadığı gibi, bir kahin veya sihirbaz sözü de değildir. Zira bilinen bir gerçektir ki kahin veya sihirbaz sözleri, şeytanların ilham veya telkinlerinden kaynaklanmış sözlerdir. Oysa Kur'an-ı Kerim'in pek çok âyetinde şeytanlara sebbedildiği ve onların çeşitli ifadelerle kötülendikleri açıkça görülmektedir. Gerçek böyle iken, Kur'an'ın şeytanların ilhamlarıyla ortaya çıkmış bir kitap olduğu nasıl ileri sürülebilir? Bu da açıkça gösteriyor ki siz ey kafirler! Kur'an'ın bir kahin sözü olamayacağını anlamaktan aciz, düşünceden yoksun birer mahluksunuz. Siz bu iddiada bulunurken, ne kadar düşüncesiz olduğunuzu bile görüp anlamıyorsunuz. Oysa Kur'an-ı Kerim, ne bir şair ne de bir kahin sözüdür; fakat o, âlemlerin Rabbi tarafından Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmiş bir kitaptır. Nitekim Allah Teâlâ, Şuarâ suresinin 192-195. ayetlerinde de bu gerçeği açıkça zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Şurası bir gerçektir ki Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirdiği (bir Kitap) dir. Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir."*.

44-47 Allah Teâlâ, kafirlerin Kur'an-ı Kerim hakkındaki "şair sözü" veya "kahin sözü" iftiralarını "O, ne bir şair sözüdür ve ne de bir kahin sözüdür." buyurarak reddettikten, aksine onun, Hazreti Muhammed (sas.)'e Cebrail (as) vasıtasıyla indirilmiş bir Allah kelamı olduğunu zikrettikten sonra, Kur'an-ı Kerim içerisinde Allah'a isnat edilmiş yabancı hiçbir sözün bulunmadığını açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: Eğer kulumuz ve Peygamberimiz Muhammed, bizim kendisine vahyetmediğimiz herhangi bir sözü, Kur'an'dan bir sözmüş gibi bize is-

nat ederek Kur'an'a sokmuş olsaydı, ceza olmak üzere,onun gücünü kuvvetini alır, sonra da onun şah damarını parçalardık. İçinizden hiç kimse de bunu yapmamıza engel olamazdı.

48 Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Kur'an, Allah'tan korkan, O'nun emirlerine uyup nehiylerinden sakınan müttakiler için bir öğüttür. Allah Teâlâ, bu manadaki Fussilet suresinin 44. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...(Ey Muhammed!) De ki: "Bu Kur'an, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin kulaklarında ise, bir ağırlık vardır. Kur'an, onlara karşı bir körlüktür. Sanki onlara uzak bir yerden sesleniyor.".*

49 Âlemlerin Rabbi tarafından Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmiş olan Kur'anı Kerim'i, bütün açıklığına ve berraklığına rağmen, yine de yalanlayanlar vardır ve Allah bunların hepsini de elbette bilmekte olup bu yalanlayanları dünyada ve Ahiret'te mutlaka cezalandıracaktır.

50 Kafirlerin Kur'an'ı yalanlamaları, hiç şüphesiz onlar için büyük bir pişmanlık vesilesi olacaktır. Zira bu kafirler, Kur'an'a inanan ve onun emir ve nehiylerine uyarak hayatlarını düzenleyen mümin kimselerin nail oldukları üstün mevkileri gördükçe, kendilerinin Kur'an'ı niçin yalanladıklarını anlamakta güçlük çekecekler ve bu da onların pişmanlık duymalarına sebep olacaktır. Keza bu pişmanlık, kıyamet günü müminlerin Allah katında nail oldukları büyük mükafatları görüp de kendilerinin şiddetli azaba maruz kalmalarıyla daha da artacak, fakat bu pişmanlık, kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır.

51 Hiç şüphe yoktur ki Kur'an, kesin bir gerçektir. Onda şek veya şüphe diye hiçbir şey yoktur.

52 O halde ey inanmış olan insan! Kur'an gibi yüce bir kitabı Peygamberi vasıtasıyla sana göndermiş olan yüce Rabbini tesbih et. Bu ayetle Hâkka suresi sona ermiştir. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

MEÂRİC SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 70. suresi olup 44 ayetten müteşekkildir. Sure, Meâric Suresi olarak bilinmekle beraber, ilk ayetinde yer alan *Se'ele sâilun* ibaresindeki *Se'ele* kelimesi de sureye isim olarak verilmiş ve Se'ele Suresi denildiği gibi Mevaki Suresi de denilmiştir. Üçüncü ayette zikri geçen ve surenin adı olan mearic kelimesi, çıkılacak yer veya yükselme derecesi manasına gelen ma'rec yahut mi'rec kelimesinin çoğuludur. Nitekim bu ayet-i kerimede Allah Teâlâ, *Zi'l-meâric* (yükselme derecelerinin sahibi) olarak tavsif edilmiştir ki daha sonraki ayette de zikredildiği üzere melekler ve ruh, böyle bir yüksekliğe süresi elli bin yılı bulan bir zamanda ulaşabilirler.

Mearic suresi, Mekke'de ve Hâkka suresinden sonra nazil olmuştur. Surenin Hâkka suresinden sonra nazil olması ve Hâkka suresinde yer alan çeşitli konuların bu surede daha teferruatlı bir şekilde ele alınması, şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki Meâric suresi, Hâkka suresinin tamamlayıcısı özelliğini taşımaktadır.

2. Meâric Suresinin Konusu

Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi Meâric suresi, Mekke'de nazil olmuştur ve diğer Mekkî sureler gibi, İslam akaidinin belli başlı asıllarını konu edinmiştir. Bu asılların başında, Allah'ın varlığının ispatı, azameti ve hudutsuz kudretiyle vahdaniyyetinin ve öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatına taalluk eden delillerin beyanı yer almıştır.

Surenin muhtevasını, konuları itibariyle üç bölümde incelemek mümkündür. Birinci bölümde (1-21), Hazreti Peygamber tarafından imana ve İslam'a davet edilen Mekkelilerin, bu davet karşısındaki davranışları, Hazreti Peygamber'i alaya almaları ve küfürlerinde direndikleri takdirde üzerlerine geleceği haber verilen azabın bir an önce getirilmesini istemeleri ve bu istekleri üzerinde sırf inat ve alay olsun diye ısrar etmeleri üzerinde durulmuştur. Müfessirlerin genellikle zikrettikleri bir haberden de anlaşıldığına göre bu ayetlerin nüzul sebebi, Mekkeli müşriklerden en-Nadr İbnu'l-Hâris İbn Kelde'nin bu azabın gelmesi için şiddetli bir istekte bulunmuş olmasıdır. Enfâl suresinin 31 ve 32. ayetlerinde de zikredildiği gibi, müşrikler, Kur'an'dan okunan herhangi bir ayeti işittikleri zaman "İstesek onun gibisini biz de söyleriz. Bunlar, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." diyorlardı. Keza yine müşriklerin bir sözü de şöyle idi: *"Allahım! Bu (yani Kur'an), senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver."* Müfessirlerin zikrettiklerine göre bu sözün sahibi tacir en-Nadr İbnu'l-Hâris'tir. En-Nadr İbnu'l-Hâris, ticaret maksadıyla çeşitli ülkelere, bu arada İran'a gitmiş ve orada eski İran hükümdarla-

rına ait kıssaları dinlemiş, Yahudi ve Hıristiyanlardan Tevrat ve İncil kıssalarını öğrenmiş, sonra da Mekke'ye dönüşünde bu kıssaları anlatmaya başlamıştı. İşte bu şahıs, Hazreti Peygamber'in Mekke müşriklerini uyarmak ve onları iman ve İslam'a davet etmek maksadıyla Kur'an ayetlerini okuduğu bir sırada, Kur'an-ı Kerim'de de açıklandığı gibi, *"Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değil."* demiş, Hazreti Peygamber de ona: "Sana yazıklar olsun. O, âlemlerin Rabbi Allah'ın kelamıdır." cevabını verince, en-Nadr İbnu'l-Hâris, *"Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver."* demiştir. Bu hadise, Furkân suresinin 5-6. ayetlerinde de zikredilmiştir: *"Müşrikler yine demişlerdir ki: Kur'an, başkasına yazdırıp (ezberlemesi için) sabah akşam kendisine okunan evvelkilerin masallarıdır. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: Onu, göklerdeki ve yerdeki bütün esrarı bilen Allah indirmiştir. O, aynı zamanda, çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."*.

Buhârî (*Sahîh*, V. 199)'nin Enes İbn Malik'ten (ra) naklettiği bir haberde ise, bu ayet-i kerimenin, müşriklerin ileri gelenlerinden Ebû Cehil hakkında nazil olduğu açıklanmıştır. Buhârî'nin bu haberine göre Ebû Cehil, *"Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver."* demiş, bunun üzerine Allah Teâlâ da Peygamberi'ne hitap ederek *"Allah, içlerinde sen de varken onlara azap edecek değildi. (Keza içlerinde) bağışlanmayı dileyenler olduğu halde, onların azap vericisi de olmazdı."* ayetini indirmiştir.

Surenin bu ilk bölümünde, kafirler üzerine inecek zikredilen azabın mutlaka geleceği ve ondan hiçbir kurtuluşun olmayacağı, o gün herkesin yalnız kendisiyle meşgul olup başkasına yardım edemeyeceği, kendisinin de başkasından yardım göremeyeceği, özellikle suçluların bu azaptan kendilerini kurtarabilmek için en yakınlarını bile feda edeceği beyan edilmiştir.

Surenin ikinci bölümü (22-35), genellikle müminlere tahsis olunmuş ve bu bölümde, onlara üstün bir özellik ve ahlaki bir olgunluk kazandıracak olan fiil ve davranışlar zikredilmiştir. Namazı eksiksiz ve kusursuz olarak kılmak, sahibi olduğu malda, ihtiyacı olup da isteyen veya iffeti dolayısıyla istemekten sakınan kimselerin de hakları bulunduğunu bilmek, kıyamet gününün mutlaka geleceğine inanmak, Rablerinin azabından korkmak, mahrem yerlerini korumak, emanetlerini ve ahitlerini yerine getirmek, şahitliklerini dosdoğru yapmak, ahlaki olgunluğu ve üstün özellikleri kazanmaya namzet kimselerin fiil ve davranışlarıdır.

Surenin üçüncü bölümünde (36-44), Hazreti Peygamber'e sağdan soldan grup grup koşturup gelen ve onun konuşmalarını alaya alan kafirler bahis konusu edilmiştir. Bunlar, aslında Hazreti Peygamber'e hiç kulak asmayan ve asıl kendilerinin cennete gireceğini zanneden kafasız kafirlerdir. Bunlar, kıyamet günü süratle kabirlerinden çıkacaklar ve kendileri için hazırlanan cehennem ateşine koşturup gideceklerdir.

3. Meâric Suresinin Kendinden Önceki Hâkka Suresiyle Bağlantısı

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Meâric suresi, Mekke'de Hâkka suresinden sonra nazil olmuştur. Bu bakımdan her iki sure de kıyamet günü ile cehennemin ve müminlerle mücrimlerin Ahiret'teki hallerinin tavsifinde birbirinin tamamlayıcısı özelliğine sahiptir. Keza Hâkka suresinin son kısmında Allah Teâlâ, *"Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki Kur'an, muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür. Yoksa o, bir şairin sözü değildir. Ne kadar az iman ediyorsunuz. O, bir kahin sözü de değildir: Ne kadar az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbinden bir indirilmedir."* buyrularak Kur'an-ı Kerim'in hakikatı anlatılmış ve onun müttakiler için bir öğüt, kafirler için de bir hasret olduğu beyan edilerek Allah Teâlâ'nın yüce ismiyle tesbihi emredilmiş ve sureye son verilmiştir. Meâric suresi ise, görülen ve görülmeyen şeylerin beyanları ile müttakilere öğüt, kafirlere de hasret olmak üzere Allah Teâlâ'nın azametini ispat eden ayetleriyle onun, Hâkka suresinin tafsili olduğu anlaşılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَاَلَ سَآئِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ
وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا
﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ
حَمِيمًا ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَاَخِيهِ ﴿١٢﴾
وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُـْٔوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا اِنَّهَا لَظٰى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوٰى ﴿١٦﴾
تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Birisi, yüksek derecelerin sahibi olan Allah'tan, kafirler için vuku bulacağı muhakkak olan ve hiçbir önleyicisi bulunmayan bir azap istemektedir.

4 Öyle ki melekler ve ruh, ona, süresi elli bin yıl olan bir günde yükselirler.

5 Bu itibarla, (ey Muhammed!) sen güzel bir şekilde sabret.

6 Onlar bu günü çok uzak görüyorlar.

7 Biz ise, onu yakın görüyoruz.

8 O gün gök, erimiş maden gibi olur.

9 Dağlar da atılmış yün gibi olur.

10 Hiçbir yakın, bir yakının halini soramaz.

11-14 Sadece birbirlerine gösterirler. Günahkar, o günün azabından kurtulmak için keşke oğullarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran sülâlesini ve yeryüzünde bulunan herkesi fidye olarak verseydi de sonra da kendisini kutarabilseydi.

15-18 Fakat asla; o, kafa derisini soyan, arkasını dönüp yüz çevireni ve mal toplayıp Allah yolunda sarfetmeyeni davet eden bir ateştir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber, Mekke halkını imana ve İslam'a davet ediyor, bu davete icabet ettikleri takdirde onlara Rabbinin müminlere ihsan edeceği sayısız nimetleri müjdeliyor, karşı koydukları takdirde, üzerlerine inecek şiddetli bir azap ile onları tehdit ediyordu. Ne var ki Hazreti Peygamber'in Mekke müşriklerini uyarmak ve onları iman ve İslam'a davet etmek maksadıyla Kur'an ayetlerini okuduğu bir sırada, Mekkeli müşriklerden en-Nadr İbnu'l-Hâris adında biri, okunan Kur'an ayetleri hakkında *"Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değil."* demiş, Hazreti Peygamber de ona: "Sana yazıklar olsun. O, âlemlerin Rabbi Allah'ın kelamıdır." cevabını verince, en-Nadr İbnu'l-Hâris, *"Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver."* demiştir. İşte bundan sonradır ki yukarıdaki ayetler nazil olmuş ve Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1-3] Birisi, yüksek derecelerin sahibi olan Allah'tan, kafirler için vuku bulacağı muhakkak olan ve hiçbir önleyicisi bulunmayan bir azap istemektedir.

[4] Öyle ki melekler ve ruh, ona, süresi elli bin yıl olan bir günde yükselirler.

[5] Bu itibarla, (ey Muhammed!) sen güzel bir şekilde sabret.

[6] Onlar bu günü çok uzak görüyorlar.

[7] Biz ise, onu yakın görüyoruz.

[8] O gün gök, erimiş maden gibi olur.

[9] Dağlar da atılmış yün gibi olur.

[10] Hiçbir yakın, bir yakının halini soramaz.

[11-14] Sadece birbirlerine gösterirler. Günahkar, o günün azabından kurtulmak için keşke oğullarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran sülalesini ve yeryüzünde bulunan herkesi fidye olarak verseydi de sonra da kendisini kutarabilseydi.

[15-18] Fakat asla; o, kafa derisini soyan, arkasını dönüp yüz çevireni ve mal toplayıp Allah yolunda sarfetmeyeni davet eden bir ateştir.

1-3 Yukarıda da açıkladığımız gibi, müşriklerden biri, kafirler için gerçekleşeceğinde hiç şüphe bulunmayan ve üzerlerine mutlaka inecek olan azabın bir an önce gelmesini istemiş ve Enfâl suresinin 32. ayetinde de zikredildiği gibi *"Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver."* demiştir. Müfessirler tarafından adı en-Nadr İbnu'l-Hâris olarak açıklanan bu müşrik, Allah'tan bir an önce üzerlerine indirilmesini istediği bu azabı isterken bu isteğinde kesinlikle samimi değildi; onu, sırf küfründeki inadı sürdürmek ve alay etmiş olmak için istiyordu. Aslında o, böyle bir azabın üzerlerine ineceğine asla inanmıyordu. Oysa gerçek olan, kafirler isteseler de istemeseler de yüksek derecelerin sahibi olan Allah, takdir ettiği bir zamanda bu azabı onların üzerlerine mutlaka indirecekti ve bunu önleyecek başka hiçbir güç de yoktu.

4 Allah Teâlâ bu gerçeği beyan ettikten sonra, sahibi olduğu bu derecelerin yüksekliğini de açıklamış ve meleklerle ruhun, ona süresi elli bin yılı bulan bir günde yükselip çıkacaklarını beyan etmiştir. Başka bir ifadeyle, meleklerle ruhun bu yüksekliğe ulaşmaları, süresi elli bin yılı bulan bir gündür. Ayet-i kerimede zikredilen ruh kelimesi ise, müfessirler tarafından değişik manalarda tefsir edilmiştir. Bazılarına göre ruh kelimesiyle Cebrail kasdedilmiş, bazıları da onun, Ademoğullarının ruhları olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre bir insan öldüğü ve ruhu kabzolunduğu zaman, onun ruhu göğe yükseltilir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki meleklerin ve ruhun o yüksekliğe ulaşabilmeleri için geçecek olan sürenin elli bin yıl olarak zikredilmesi, bu süreyi belirli bir sayı ile tahdit etmek maksadına matuf değildir. Böyle bir sayının zikredilmesi, sadece bu sürenin uzunluğuna işaret etmek içindir. İnsanoğlu, böyle bir yüksekliğe ancak bu kadar bir zamanda çıkabilse bile, ruhtan ibaret olan meleklerin o yüksekliğe ulaşmaları çok daha kısa bir zamanda gerçekleşir.

5 Allah Teâlâ, müşriklerin, hem küfürlerinde inatlaşmak hem de alaya almak maksadıyla üzerlerine ineceği muhakkak olan azabın bir an önce gelmesini istediklerini zikrettikten sonra, bu ayetinde sevgili Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kafirlerin sırf küfürlerinde direnmek, alaya almak ve sana indirilen vahyi yalanlamak maksadıyla azabın bir an önce üzerlerine indirilmesini istemeleri, seni sıkıntıya sokmasın. Onların bu isteklerine karşı sen, güzel bir şekilde sabret.

6-7 Zaten onlar, böyle bir azabın vukuunu çok uzak görüyorlar, daha doğrusu onun geleceğine hiç inanmıyorlardı. Keza onlar, kıyamet gününe de inanmıyorlar ve bu gün yeniden dirilip dünyadaki amellerinden hesaba çekileceklerini ve kötü amelleri yüzünden cezalandırılacaklarını da kabul etmiyorlardı. Biz ise, onu yakın gö-

rüyoruz. Keza müminler de onun yakın olduğunu kabul ediyorlar. Şûrâ suresinin 18. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"O güne inanmayanlar, (alay ederek) onun çabuk gelmesini istiyorlar. İman edenler ise, ondan korkarlar ve onun hak olduğunu bilirler. Bilesiniz ki kıyamet hakkında münakaşaya kalkışanlar uzak bir sapıklık içindedirler."*.

8-10 İşte o kıyamet günü gök, erimiş maden gibi, dağlar da atılmış pamuk gibi olur. Hiçbir dost veya yakın, dostunu veya yakınını arayıp sormaz. Çünkü herkes, kendi başının derdine düştüğü için başkasının hali onu hiç ilgilendirmez. Nitekim Allah Teâlâ, bu manada Lokmân suresinin 33. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve babanın çocuğu, çocuğun da babası adına hiçbir şey ödeyemeyeceği o günden korkun. Şurası muhakkaktır ki Allah'ın va'di haktır. Bu itibarla, dünya hayatı sizi aldatmasın. Şeytan da Allah'a güvendirerek sizi kandırmasın."*. Keza Fâtır suresinin 18. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Hiçbir günahkar, başkasının günahını da yüklenmez. Günahı ağır olan kimse, onun bir başkasına yüklenmesini istese, o yakını bile olsa, hiçbir şey ondan yüklenmez..."*

11-14 Hiçbir yakın, kendi yakınının halini sormamasına rağmen, onlar, yine de birbirlerine gösterilirler ve birbirlerini yakından tanırlar; fakat herkes kendi derdine düştüğü için tanıdıklarıyla ilgilenemezler ve onların hallerini soramazlar. O gün mücrimler veya kafirler, oğullarını, eşlerini, kardeşlerini, kendisini barındırmış olan bütün sülalesini ve yeryüzünde bulunan herkesi, o günün azabından kurtarmak için fidye olarak vermeyi arzu ederler; fakat bu da onlar için hiçbir fayda sağlamaz. Abese suresinin 34–37. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"O gün kişi, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. O gün herkesin kendine yetecek bir işi (veya derdi) vardır."*.

15-18 O gün kafir, kendisini kurtarmak için bütün yakınlarını fidye olarak vermeyi düşünse bile bu, asla gerçekleşecek bir şey değildir. Göreceği azabın kaynağı olan ateş, vücudunun bütün uzuvlarını kaplamış olan derilerini soyup kavuran, yüz çevirip gidenleri ve sırtını dönenleri, mal biriktirip saklayan ve Allah yolunda sarfetmeyenleri geri çağıran halis bir alevdir.

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ
﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾
وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ
مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ
مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ
﴿٣٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ
مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

[19] Şüphe yoktur ki insan, çok haris yaratılmıştır.

[20-21] Kendisine kötülük dokunduğu zamansızlanır; hayır dokunduğu zaman da herkesi ondan meneder.

[22-35] Ancak namazlarına devam edenler mallarında, isteyene ve iffeti dolayısıyla istemeyip ondan mahrum kalana belirli bir hak tanıyanlar, din (kıyamet) gününü tasdik edenler, Rablerinin azabından korkanlar- zira Rablerinin azabından emin olunmaz-, eşleri, yahut elleri altında bulunan cariyeler dışındakilere karşı mahrem yerlerini koruyanlar –zira eşler ve cariyeler kınanmazlar, fakat bundan ötesini arayanlar, asıl haddi aşanlardır- emanetlerini ve ahitlerini yerine getirenler, şahitliklerini dosdoğru yapanlar ve namazlarını koruyanlar böyle değildir. Bunlar, cennetlerde ikram olunacak kimselerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününü insanlara korku veren özellikleriyle tavsif ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insanoğlunun doymak bilmeyen mal hırsına ve aşırı derecede bencillik duygusuna sahip olduğunu, ancak müminleri bu hırs ve bencillik duygusundan arındıran birtakım iman esaslarını ve salih amelleri beyan etmiştir ki bu amellerin başında namaz yer almıştır. Namazlarını vaktinde ve eksiksiz kılanlar, mallarında fakir veya yoksul olup da dilenen veya iffeti dolayısıyla dilenmekten sakının kimseler için bir hak bulunduğunu kabul edenler, din veya kıyamet gününü tasdik edenler, Rablerinin azabından korkanlar, mahrem yerlerini koruyanlar, emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler, şahitliklerini dosdoğru yapanlar, hırs ve bencillikten nefislerini koruyan ve cennetlerde Allah'ın ikramına mazhar olanlardır. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[19] Şüphe yoktur ki insan, çok haris yaratılmıştır.

[20-21] Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır; hayır dokunduğu zaman da herkesi ondan meneder.

[22-35] Ancak namazlarına devam edenler, mallarında, isteyene ve iffeti dolayısıyla istemeyip ondan mahrum kalana belirli bir hak tanıyanlar, din (kıyamet) gününü tasdik edenler, Rablerinin azabından korkanlar-zira Rablerinin azabından emin olunmaz-, eşleri, yahut elleri altında bulunan cariyeler dışındakilere karşı mahrem yerlerini koruyanlar –zira eşler ve cariyeler kınanmazlar, fakat bundan ötesini arayanlar, asıl haddi aşanlardır- emanetlerini ve ahitlerini yerine getirenler, şahitliklerini dosdoğru yapanlar ve namazlarını koruyanlar böyle değildir. Bunlar, cennetlerde ikram olunacak kimselerdir.

19 Gerçekten insan, hırsına düşkün bir varlık olarak yaratılmıştır.

20-21 Kendisine bir şer, veya bir ağrı, bir sıkıntı, bir yoksulluk, yahut bir hastalık gibi herhangi bir kötülük dokunduğu zaman, kıvranır, sızlanır; feryat eder ve başkalarından yardım bekler. Fakat bir servete konduğu, sıhhate kavuştuğu, yüksek bir mevkiye sahip olduğu zaman da, hırsından ve kıskançlığından hiç kimseye bir şey vermek istemediği gibi, kendisinin muhtaç olduğu ve herkesten yardım beklediği o kötü günlerini unutur da kendisinden başkalarına zerre kadar da olsa hayır dokunmasına içi razı olmaz; aksine dokunacak bir hayra bütün gücüyle engel olmaya çalışır. Kısacası hakka ve hayra sırt çevirip eline geçeni kendisi için saklama gayretine düşer.

22-35 Ancak namaz kılanlar ve namazlarında titizlik gösterenler müstesnadır. Bunlar, namazlarında titizlik gösterdikleri gibi, üstün sıfatlarla da muttasıf olan kimselerdir. Allah Teâlâ, onların bu güzel ahlaklarını ve üstün vasıflarını birbiri arkasına sıralamış ve buyurmuştur ki:

1) Bunlar, sadece namazın farz olduğuna inanan kimseler değil, fakat ayrıca Hazreti Peygamber'in, ashabına talim ettiği şekilde namazlarını eksiksiz ve kusursuz vaktinde kılan kimselerdir.

2) Bunlar, sahibi oldukları malda fakirlerin veya

yoksulların da hakkı bulunduğuna ve bu hakkın bir Allah borcu olduğuna inanarak, onu, dilenen veya iffetleri dolayısıyla dilenmekten uzak kalan muhtaçlara ödeyen kimselerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse, sahibi oldukları malın zekatını veren ve bu zekâaı vermekte titiz davrananlardır.

3) Din gününü veya daha açık bir ifadeyle dünyadaki iyi veya kötü amellerinin hesabını verecekleri kıyamet gününü ve bu günün hesap ve ceza günü olduğunu bilen ve onu tasdik eden kimselerdir. Burada şunu da açıkça belirtmek gerekir ki din gününün tasdiki, sadece "Ben o günün geleceğine inanıyorum." demekten ibaret değildir. Onun içindir ki bu günün geleceğine inanmak, onun hesap ve cezasını da gözönünde bulundurmayı ve dünya hayatını sahih iman ve salih amellerle geçirmeyi gerektirir. Bu itibarla insan, dünyada yaşadığı sürece, Rabbinin emir ve nehiylerine titizlikle uymak ve kıyamet günü O'nun huzuruna günahsız bir kul olarak çıkmak zorundadır.

4) Bunlar, dünyada yaşadıkları sürece sahih imanla Rablerinin emir ve nehiylerine uyan, buna rağmen güzel güzel işledikleri amellerinde herhangi bir kusur bulunduğunu düşünerek yine de azaba uğramaktan korkan kimselerdir.

5) Bunlar, eşleri ve maliki oldukları cariyeleri dışındakilere karşı ırzlarını veya mahrem yerlerini koruyanlardır. Bunlar, elleri altındaki eş ve cariyeleri yüzünden kınanmazlar; fakat sahip olduklarının da ötesinde daha fazlasını arayanlar, haram sayılmasına rağmen zina veya fuhşa yönelerek ırzlarını korumaktan uzak kalanlar, işte bunlar haddi aşanlardır. Levmedilmeye ve bu çeşit davranışlardan menedilmeye da layıktırlar.

6) Bunlar, emanetlerine ve ahitlerine riayet edenlerdir. Kendilerine bir şey emanet edildiği zaman ona hıyanet etmezler. Birisine söz verdikleri veya onunla sözleştikleri zaman, sözlerini bozmazlar; ona sadık kalırlar.

7) Bunlar, şahitliklerini doğru bir şekilde icra edenlerdir. Şahit oldukları bir şey kendilerine sorulduğu zaman onu gizlemeye veya bazı şeyleri ona ilave etmeye kalkışmazlar. Her ne görmüşlerse onu dosdoğru anlatırlar.

8) Bunlar, namazlarını muhafaza edenlerdir. Namazın muhafaza edilmesi, yukarıda birinci şıkta zikredilen namaza devam vasfından farklı olarak, vakitlerine, rükünlerine, vacip ve müstehap olanlarına riayet edilmesi demektir ki Allah Teâlâ, insanı haris olmaktan kurtaran üstün vasıfların zikrine namaza devam edilmesiyle başlamış ve bu vasıfları, namazın vakitlerine, rükünlerine, vacip ve müstehaplarına riayet edilmesinin zikriyle bitirmiştir ki bu da namazın değerine ve şerefine ne derece önem verildiğinin apaçık bir delilini teşkil eder. İşte, yukarıdan beri zikredilen bu üstün davranışları hiç kusursuz ifa edip üstün vasıfların sahibi olan kimseler, cennetlerde Rablerinin ikramına mazhar olacak kimselerdir. Mü'minûn suresinin 11. ayetinde de ifade edildiği gibi *"Bunlar, Firdevs cennetlerine varis olacaklar ve orada ebedi kalacaklardır."*.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ
أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا
لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا
يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً
أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

36-37 (Ey Muhammed!) Neden şu kafirler sağdan soldan grup grup sana doğru koşturup geliyorlar?

38 Onların herbiri, nimetler cennetine mi sokulacağını ümit ediyor?

39 Asla! Biz onları bildikleri şeyden yarattık.

40-41 Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki biz, onların yerine daha hayırlıları getirmeye elbette kadiriz ve asla önümüze geçileceklerden değiliz.

42 Bu itibarla, (ey Muhammed!) onları bırak da kendilerine vadolunan günlerine kavuşuncaya kadar dalıp oynasınlar.

43-44 O gün onlar, gözleri dönmüş ve kendilerini zillet kaplamış olduğu halde, sanki dikili bir taşa koşuyorlarmış gibi süratle kabirlerinden çıkarlar. İşte bu, kendilerine vadolunan gündür.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, üstün sıfatlarla tavsif olunan ve cennetlerde Rablerinin ikramına mazhar olmakla müjdelenen müminlerin hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, küfürlerinde direnen kafirlerin dünya ve Ahiret'teki hallerini açıklamış, dünyada iken küfre süratle koşturduklarını zikrederek Peygamberi'ne bu kafirlerden uzak durmasını emretmiş, Ahiret'te ise, süratle kabirlerinden çıkıp dünyada iken kendilerine İlah edinip ibadet ettikleri taştan yapılmış putlarına doğru zelil olarak koşturacaklarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

36-37 (Ey Muhammed!) Neden şu kafirler sağdan soldan grup grup sana doğru koşturup geliyorlar?

38 Onların her biri, nimetler cennetine mi sokulacağını ümit ediyor?

39 Asla! Biz onları bildikleri şeyden yarattık.

40-41 Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki biz, onların yerine daha hayırlıları getirmeye elbette kadiriz ve asla önümüze geçileceklerden değiliz.

42 Bu itibarla, (ey Muhammed!) onları bırak da kendilerine vadolunan günlerine kavuşuncaya kadar dalıp oynasınlar.

43-44 O gün onlar, gözleri dönmüş ve kendilerini zillet kaplamış olduğu halde, sanki dikili bir taşa koşuyorlarmış gibi süratle kabirlerinden çıkarlar. İşte bu, kendilerine vadolunan gündür.

36-37 Allah Teâlâ, kafirlerin zaman zaman üçer beşer kişilik gruplar halinde Hazreti Peygamber'e doğru koşturup gelmelerini ve aralarında ondan duyduklarını söz konusu edip gülüşmelerini ve onu alaya almalarını bahis konusu etmiş ve Peygamberi'ne hitap ederek kafirlerin bu davranışlarını kınayan ve zemmeden bir ifadeyle "Bu kafirlere ne oluyor ki sana doğru koşturup geliyorlar ve sonra da senden duydukları Kur'an ayetlerini gülerek ve alaya alarak birbirlerine fısıldaşıyorlar?" buyurmuştur.

38 Nitekim müfessirlerin nüzul sebebi olarak zikrettiklerine göre, müşrikler, zaman zaman Hazreti Peygamber'in etrafında toplanırlar ve onun söylediklerini dinlerlerdi. Ancak onların Hazreti Peygamber'i dinlemeleri, onun anlattıklarından faydalanmak için değil, fakat onu alaya almak ve eğlenmek için olur, onu dinledikten sonra da "Söylediklerinin hepsi de yalan; eğer onlar bununla cennete girecek olurlarsa, hiç şüphe yok biz onlardan önce gireriz." diyerek onunla ve ashabıyla alay ederlerdi. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ *"Onlardan herbiri nimetler cennetine sokulacağını mı ümit ediyor?"* ayetini indirmiştir. Bu ayet-i kerimeden de açıkça anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ, müşriklerin bu davranışlarını ve Hazreti Peygamber'i alaya alışlarını kesinlikle reddetmiş ve inkâr etmiş olmalarına rağmen cen-

nete girme umutlarının boş bir hayalden ibaret olduğunu beyan etmiştir. Filhakika bu kafirler, bir taraftan Hazreti Peygamber'i ve onun okuduğu Kur'an ayetlerini yalanlayıp alaya alırken, bir taraftan da cennet veya cehennemde geçirileceği mutlak olan bir Ahiret hayatının gerçekleşeceğini inkâr ederken, Naim cennetlerine girmeyi mi ümit ediyorlar?

39 Hayır; asla! Onlar, Naim cennetlerine değil, fakat içinde ebediyyen kalacak oldukları cehennem ateşine gireceklerdir. O kafirler, Allah'ın onları neyden yarattığını bilmiyorlar mı? Elbette biliyorlar. Allah onları, kendilerinin de bildiği bir sudan, zayıf bir meniden yaratmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Mürselât suresinin 20. ayetinde *"Biz sizi horlanmış bir sudan yaratmadık mı?"* buyurduğu gibi, Târık suresinin 5-10. ayetlerinde de *"Bu itibarla insan neyden yaratıldığına bir baksın. O, erkeğin bel, kadının da göğüs kemikleri arasındaki organdan çıkıp atılan bir sudan yaratılmıştır. Şüphesiz Allah, kalplerde gizlenenlerin ortaya çıkarılacağı gün insanı yeniden yaratmaya kadirdir. Bu itibarla insanın, kendisini kurtaracak ne bir gücü ve ne de bir yardımcısı vardır."* buyurmuştur. İşte o kafirler, bu derece basit bir sudan yaratılmış olan insanın, öldükten, toprağa gömülüp etleri ve kemikleri çürüdükten sonra, yeniden yaratılacak olmasını Allah'a güç gelecek bir iş olduğunu mu sanıyorlar da öldükten sonra yeniden dirilmeyi, sonra da cennet veya cehennemde geçecek olan Ahiret hayatını inkâr ediyorlar?

40-41 Allah Teâlâ, bir misal olmak üzere kendisine hiçbir zaman güç gelmeyecek olan ilk yaratılışı zikrettikten sonra, öldükten sonra yeniden dirilmeyi, hesap ve cezayı, kısacası Ahiret hayatını inkâr eden kafirleri, küfürlerinde direndikleri takdirde, helak edip yerlerine, iman etmiş başka insanlar getirmekle tehdit etmiş, doğuların ve batıların Rabbine yemin ederek buyurmuştur ki: Güneşin, ayın ve yıldızların doğdukları ve battıkları yerlere yemin ederim ki biz, helak ettiğimiz insanların yerine, daha hayırlılarını getirmeye elbette kadiriz ve hiçbir güç, bizi engellemek için önümüze çıkamaz. Bu manada Allah Teâlâ, Muhammed suresinin 38. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"...Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, Allah sizi başka bir kavimle değiştirir de onlar sizin gibi olmazlar."*. Allah Teâlâ, Ahkâf suresinin 33. ayetinde hudutsuz kudretinin de bir delili olmak üzere şöyle buyurmuştur: *"Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet; O, hiç şüphesiz her şeye kadirdir."*. Keza Yâsîn suresinin 81-82. ayetlerinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şeyin olmasını istediği zaman, O'nun işi, ona "ol" demekten ibarettir; o da hemen olur."*.

42 Kıyâmet gününü, o günün hesap ve cezasını, sonra da ilelebed devam edecek olan Ahiret hayatını inkâr eden o kafirler, Sûr'a üflenip de kabirlerinden süratle çıktıkları zaman bu gerçeği elbette görüp anlayacaklardır. Bu itibarla ey Muhammed, o kafirleri kendi hallerine bırak da inkâr ettikleri o gün gelinceye kadar diledikleri gibi gülüp oynasınlar.

43-44 O gün gelip de Sûr'a üflendiği zaman, o kafirler, zelil ve hakir olarak, dünyada iken dikili taşlardan ibaret olan putlarına koşturduklarını gibi kabirlerinden çıkıp koşturacaklardır. İşte bu gün, dünyada iken onlara vaadolunup da onların inkâr ettikleri gündür. Ne var ki onların inkârları kendilerine hiçbir fayda sağlamamış, aksine, inkârlarının tabii bir neticesi olmak üzere, zillete bürünmüş olarak o güne ulaşmışlardır. Bu ayetle Meâric suresi sona ermiştir. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

NÛH SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 71. suresi olup 28 ayetten müteşekkildir. Surede, Allah Teâlâ tarafından kavmine Peygamber olarak gönderilen Nûh'un (as) bidayetten tufanın zuhuruna kadar kavmiyle olan kıssası anlatıldığı için sureye Nûh suresi denilmiştir. Surenin ilk ayetinde de bu husus zikredilmiş ve *"Kendilerine acı bir azap gelmeden önce kavmini uyar." diyerek Nûh'u kavmine göndermiştik."* buyurulmuştur. Sure, Mekke'de Nahl suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Nûh Suresinin Konusu

Mekke'de nazil olması dolayısıyla bu sure de diğer Mekkî sureler gibi İslam akaidinin belli başlı asıllarını konu edinmiştir. İman esasları, Allah'ın emir ve nehiylerine itaatla ibadetine itina göstermek, buna karşılık birtakım putların İlah edinilerek onlara ibadet etmekten kesinlikle sakınmak, Allah'ın varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine istidlalde bulunarak O'na olan imanı teyit ve takviye etmek, bu surede üzerinde durulan başlıca esaslardır. Nitekim surenin ilk ayetlerinde Nûh'un, kavmine uyarıcı bir Peygamber olarak gönderildiği zikredildikten sonra ona, kavmini uyarması emredilmiş, o da kavmine günahlarının bağışlanması, işledikleri ve işlemeye devam ettikleri suçlar sebebiyle görecekleri cezanın ertelenmesi için onları Allah'ın itaat ve ibadetine davet etmiştir. Ne var ki onun birbiri arkasına yaptığı bu davetlerde Rabbinin hudutsuz kudretine delalet eden çeşitli yaratma fiillerine de yer vermiş olmasına rağmen, kavmin ileri gelenleri, adamlarını uyarmış ve sakın Nûh'un sözlerine kanmayın ve Vedd, Suvâ, Yağûs, Ya'ûk ve Nesr adlı İlahlarınızı terketmeyin, demişlerdir. Kavmin, küfürlerinde direnmeleri ve Nûh'a karşı çıkmaları üzerine Nûh kavmi karşısında çaresiz kalmış ve *"Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden tek bir kişi bırakma."* diye Rabbine niyazda bulunarak kafir kavminin helak edilmesini dilemiştir. İşte bundan sonradır ki gökyüzüünün suları için kapılar açılmış, yeryüzünün kaynakları fışkırmış, başlayan tufan ile Nûh kavmi helak olmuştur. Kısaca açıklamaya çalıştığımız bu konularıyle Nûh suresi, Nûh'un kavminden mümin erkek ve mümin kadınların bağışlanması, zalimlerin de helak edilmesi için Rabbine yaptığı dua ile sona ermiştir.

3. Nûh Suresinin Kendinden Önceki Meâric Suresiyle bağlantısı

Mearic suresiyle ondan sonra gelen Nûh suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Her iki sureye de kafirler üzerine indirilecek

azabın zikriyle başlanmıştır. Şu farkla ki Meâric suresinde azap ile tehdit edilen kavim Hazreti Muhammed (sas.)'in Kureyş kavmi olduğu halde, Nûh suresindeki kavim, Nûh'un kavmidir.

2) Allah Teâlâ, Meâric suresinin son kısmında *"...Biz, onların yerine daha hayırlılarını getirmeye elbette kadiriz..."* (ay. 41) buyurulmuş, bunu takip eden Nûh kıssasında ise, Nûh kavmi Tufan'da helak edilmiş olmasına rağmen, gemiye binerek helak olmaktan kurtulan müminlerle Nûh'un kafir kavmi, kendisinden daha hayırlı olan mümin bir kavimle değiştirilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ إِنَّ
أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] "Kendilerine acı bir azap gelmeden önce kavmini uyar." diyerek Nûh'u kavmine göndermiştik.

[2-4] O da şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a ibadet etmeniz, O'ndan korkmanız ve itaat etmeniz gerekir. Ta ki O da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Zira bilmiş olsanız, Allah'ın belirlediği süre dolduğu zaman, hiç geri bırakılmaz.".

Allah Teâlâ, Meâric suresinin son ayetlerinde Hazreti Peygamber'in, küfürlerinde direnen Kureyş kavminin kıyamet günü, gözleri dönmüş ve kendilerini zillet kaplamış olduğu halde süratle kabirlerinden çıkıp kendilerine vadolunan azaba doğru koşturacaklarını beyan ettikten sonra, Nûh kavmine uyarıcı bir Peygamber olarak gönderilen Nûh'a da (as), acı bir azabın gelmesinden önce kavmini uyarmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

[1] "Kendilerine acı bir azap gelmeden önce kavmini uyar." diyerek Nûh'u kavmine göndermiştik.

[2-4] O da şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a ibadet etmeniz, O'ndan korkmanız ve itaat etmeniz gerekir. Ta ki O da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Zira bilmiş olsanız, Allah'ın belirlediği süre dolduğu zaman, hiç geri bırakılmaz.".

1 Adem'den (as) sonra insan nesli giderek çoğalmış ve Adem neslinden gelen kadın erkek pek çok insan yeryüzünü kaplamaya başlamıştı. İnsanların giderek çoğalması ve yeryüzünü kaplar hale gelmesi, onların hayatlarını sürdürmede pek çok değişikliklere yol açtığı gibi, inançlarında da birtakım sapmalara ve bozulmalara sebep olmuştu. İşte insan topluluğunda hasıl olan bu bozulma, İlahî kanunlara da aykırı düştüğü içindir ki Allah Teâlâ, kendi içlerinden birini, onları uyarması ve doğru yola, Allah'ın hak olan yoluna davet etmesi için Peygamber olarak görevlendirmişti. Yeryüzünde teşekkül etmeye başlayan ilk insan topluluğu içinde ilk Peygamber olarak görevlendirilen bu kimse, Nûh (as) idi. Rabbi onu

uyarıcı bir Peygamber olarak görevlendirdiği zaman, surenin ilk ayetinde de açıklandığı gibi ona şöyle emretmişti: *"Kendilerine acı bir azap gelmeden önce kavmini uyar."*. Filhakika Nûh halkı, uyarılmadığı ve doğru yola, Allah'ın hak olan yoluna davet edilmediği takdirde, kötü davranışlarının sebep olacağı bir azap ile cezalandırılacak ve belki de bu azap ile helak olup gidecekti. Çünkü bu kötü davranışlarının başında, Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmeleri geliyordu. Nitekim yine bu surenin 23. ayetinde açıklandığı gibi birbirlerini uyarıyorlar ve: *"Sakın İlahlarınızı terketmeyin. Vedd'i, Suvâ'ı, Yağûs'u, Ya'ûk'u ve Nesr'i bırakmayın." diyorlardı.*". Bunlar, Nûh kavminin kabul ettikleri ve çeşitli isimler altında ibadet ettikleri İlahlardı. Keza onlar, Necm suresinin 52. ayetinde de zikredildiği gibi en zalim ve en azgın kimseler olduğu gibi, yoldan çıkmış fasık bir millet idi. İşte Allah Teâlâ, doğru yoldan çıkmış bu millete, içlerinden Nûh adında bir kardeşlerini, onları uyarması ve doğru yola davet etmesi için Peygamber olarak göndermiş ve Hûd suresinin 25-27. ayetlerinde de açıklandığı gibi onlara şöyle demişti: *"Ben, Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için size (Allah tarafından gönderilen) apaçık bir uyarıcıyım. Ben, başınıza gelecek acı bir günün azabından korkuyorum."*. Ancak Nûh'a inanmayan ve ona karşı çıkan *"Kavminin inkâr eden ileri gelenleri ise, şöyle demişlerdi: "Biz, seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Keza sana, bizim en bayağı ve en düşüncesiz olanlarımızdan başkasının tabi olmadığını da görüyoruz. Ve yine sizin, bizim üzerimizde herhangi bir üstünlüğe sahip olduğunuzu da düşünmüyoruz; aksine sizin yalancı olduğunuzu sanıyoruz."*.

2-4 Nûh ise, kavminin bu ters davranışlarına ve kendisine karşı ileri sürdükleri bu çirkin sözlere rağmen, onlara, kendisinin Allah tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcı olduğunu bir daha hatırlatmış ve yaptığı uyarıları yine de sürdürerek yalnız Allah'a ibadet etmelerini, O'nun azabından korkmalarını ve O'na itaat etmelerini emretmiştir. Böyle yaptıkları takdirde, Allah'ın günahlarını bağışlayacağını ve dünyadaki ömürlerini uzatacağını, zira O'nun belirlediği süre dolunca, o sürenin hiçbir zaman geri bırakılmayacağını beyan etmiştir.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ
لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي
دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ
غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا
كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللَّهُ
أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

[5-6] Ve yine demişti ki: "Rabbim! Kavmimi gece gündüz davet ettim; fakat davetim, sadece onların kaçışlarını artırdı.".

[7] "Senin onları bağışlaman için her davet edişimde, parmaklarını kulaklarına tıkadılar; elbiselerine sarındılar; direndiler ve büyüklendikçe büyüklendiler.".

[8] "Sonra onları açıktan açığa davet ettim.".

[9] "Sonra onlara davetimi ilan ettim; gizli olarak da söyledim.".

[10] "Ve dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; zira O, çok bağışlayıcıdır.".

[11] "Mağfiret dileyin ki size gökten birbiri ardınca yağmur göndersin.".

[12] "Malınızı ve oğullarınızı çoğaltsın; size bahçeler versin; size ırmaklar versin.".

[13] "Neden Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz"?

[14] "Halbuki O sizi çeşitli merhalelerde yaratmıştır.".

[15] "Görmüyor musunuz, Allah yedi kat göğü nasıl yaratmış"?

[16] "Bunların arasında ayı bir nur yapmış; güneşi debir kandil kılmış.".

[17] "Allah, sizi bir bitki gibi yerden yarattı.".

[18] "Sonra sizi oraya döndürecek ve yine oradan çıkaracak.".

[19-20] "Geniş yollarından geçebilmeniz için Allah size yeryüzünü yaydı.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Nûh'u (as) kavmine uyarıcı bir Peygamber olarak gönderdiğini haber vererek onun Rabbinin emirlerine riayet edip kavmini Allah'ın hak olan yoluna davet ettiğini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Nûh'un, Rabbine şikâyette bulunarak kavminin onun bu davetine karşı çıktıklarını haber verdiğini, davet üslubünde birtakım değişiklikler yaparak onları Allah'tan mağfiret dilemeye davet ettiğini, O'ndan mağfiret diledikleri takdirde Allah'ın üzerlerine bol miktarda yağmur göndereceği, mallarını ve oğullarını artıracağı vaadinde bulunmasına rağmen, onların yine de kendisine isyan ettikleri hususundaki şikâyetlerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[5-6] Ve yine demişti ki: "Rabbim! Kavmimi gece gündüz davet ettim; fakat davetim, sadece onların kaçışlarını artırdı.".

[7] "Senin onları bağışlaman için her davet edişimde, parmaklarını kulaklarına tıkadılar; elbiselerine sarındılar; direndiler ve büyüklendikçe büyüklendiler.".

[8] "Sonra onları açıktan açığa davet ettim.".

[9] "Sonra onlara davetimi ilan ettim; gizli olarak da söyledim.".

[10] "Ve dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; zira O, çok bağışlayıcıdır.".

[11] "Mağfiret dileyin ki size gökten birbiri ardınca yağmur göndersin.".

[12] "Malınızı ve oğullarınızı çoğaltsın; size bahçeler versin; size ırmaklar versin.".

[13] "Neden Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz"?

[14] "Halbuki O sizi çeşitli merhalelerde yaratmıştır.".

[15] "Görmüyor musunuz, Allah yedi kat göğü nasıl yaratmış"?

[16] "Bunların arasında ayı bir nur yapmış; güneşi debir kandil kılmış.".

[17] "Allah, sizi bir bitki gibi yerden yarattı.".

[18] "Sonra sizi oraya döndürecek ve yine oradan çıkaracak.".

[19-20] "Geniş yollarından geçebilmeniz için Allah size yeryüzünü yaydı.".

5-6 Rabbi tarafından kavmine uyarıcı bir Peygamber olarak gönderilen Nûh (as), Rabbinin emrine uyarak kavmini Allah'ın ibadetine davet etmiş ve Hûd suresinin 26. ayetinde de zikredildiği gibi onlara şöyle demişti: *"Ben, Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için size (Allah tarafından gönderilen) apaçık bir uyarıcıyım. Ben, başınıza gelecek acı bir günün azabından korkuyorum."*. Ne var ki kavmi onu dinlememiş, aksine Allah'ın bir Peygamberi'ne karşı söylenmemesi gereken çirkin sözlerle onun bu davetini reddetmişlerdir. İşte bunun üzerine Nûh da kavmini Rabbine şikâyet etmiş ve şöyle demiştir: Rabbim! Kavmimi, yalnız sana ibadet etmeleri için gece gündüz davet ettim. Ne var ki benim bu davetim onlar üzerinde hiçbir tesir icra etmedi; daha doğrusu ne zaman onları senin ibadetine davet etmiş isem, onlar benden uzaklaştılar; yahut bana kulak asmadılar.

7 Sana iman ederek senin emir ve nehiylerine uymaları halinde onların günahlarını bağışlayacağını söylediğim zaman da parmaklarıyla kulaklarını tıkadılar; yahut benim sözlerimi duymamak için üzerlerindeki elbiseye sarındılar ve bana karşı gelerek şirk ve küfürlerinde direndiler; büyüklendikçe büyüklendiler.

8-9 Onları, yüksek sesle ve açık açık davet ettiğim gibi, gizli gizli davet ettiğim de oldu.

10 Onlara "Rabbinizden mağfiret dileyin ki, O da size mağfiret etsin ve sizin günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır." dedim.

11-12 Keza yine onlara dedim ki: Allah'tan mağfiret dileyin. Mağfiret dileyin ki üzerinize bol miktarda yağmur yağdırsın ve size bol bol mal mülk versin; evlatlarınızı çoğaltsın ve size bağlar bahçeler verip aralarından ırmaklar akıtsın. Müfessirlerin naklettiklerine göre, Nûh'un (as) kavmi, onun davetine senelerce karşı çıkmış ve onu küçümseyerek şirkinde ve küfründe direnmiştir. Onların bu davranışına karşı Allah Teâlâ da ceza olmak üzere Nûh kavminin üzerine indirdiği yağmuru kesmiş ve senelerce onları kuraklık altında bırakarak bağlarını ve bahçelerini kurutmuştur. Ayrıca hanımlarına da çocuk vermemiş ve onları zürriyetsiz bırakmıştır. İşte bunun üzerine kavmin ileri gelenleri Nûh'a (as) başvurmaktan başka çare kalmadığını düşünerek dertlerini ona açmışlar, O da onlara, şirki ve küfrü terkederek Allah'tan mağfiret dilemelerini emretmiş, bunu yaptıkları takdirde, Allah Teâlâ'nın kendilerini bağışlayacağını ve dileklerini yarına getireceğini bildirmiştir.

13 Nûh (as), kavmine bu açıklamayı yaptıktan sonra, içlerine korku duygusu sokarak onlara yaptığı davetini tekrarlamış ve şöyle demiştir: Size ne oluyor ki Allah'ın azametini O'na yakıştıramıyorsunuz ve bu azameti karşısında O'ndan korkmuyorsunuz? Halbuki size düşen iş, hudutsuz kudretiyle, her şeyi hiç yoktan yaratan ve yine hudutsuz ilmiyle yarattıklarına dilediği şekli veya özelliği veren O yüce varlığa ibadet etmek, O'nun emir ve nehiylerine kusursuz olarak uymaktır.

14 Halbuki O sizi çeşitli merhalelerde yaratmıştır. Nitekim Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* VII. 210), Müslim (*Sahih,* IV. 2036) ve diğer hadis imamları tarafından nakledilen ve tevatür derecesine ulaşan bir hadisinde, Allah Teâlâ'nın, insan yavrusunu ana karnında ilk kırk gün içinde topladığını, ikinci kırk günde onu alaka veya kan pıhtısı, üçüncü kırk günde mudğa veya bir et parçası haline getirdiğini, daha sonraki kırk günde de ana rahmine bir melek göndererek bu meleğe, dünyaya gelecek insan yavrusunun rızkı, eceli, şaki veya said mi olacağı hususunda dört şeyi yazmakla emrettiğini haber vermiştir.

15-16 Allah Teâlâ'nın, insanı ana rahminde bu çeşitli merhalelerde yarattığı gibi, göğü de birbiri üzerinde yedi tabaka olarak nasıl yarattığını gör-

müyor musunuz? Keza göklerde var olan ayın, güneşin, yıldızların veya gezegenlerin her biri için gökyüzünde konak yerleri ile dolaşacağı bir yol ve ışık vereceği mekan yaratan da Allah Teâlâ'dır. Yer semasında dolaşan ve ışığını güneşten alan ay, güneşin kaybolduğu gece vaktinde yeryüzünü aydınlatırken, ışığı kendine has olan güneş de hem gündüz vakti yeryüzünü aydınlatmış, hem de ışığından yayılan sıcaklık ile yeryüzünü ısıtmıştır. Allah Teâlâ, Yunus suresinin 5. ayetinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Güneşi ışık (kaynağı), ayı nur yapan, senelerin sayısını ve hesabını bilmeniz için, aya konak yerleri takdir eden O'dur. Allah, bütün bunları, ancak hak ile yaratmıştır. Ayetleri, bilen kimselere (işte böyle) uzun uzun beyan eder."*.

17-18 Allah Teâlâ, 14. ayetinde insanın çeşitli merhalelerde yaratıldığını beyan ettikten sonra, bu ayetinde de söz konusu edilen merhalelerin bir çeşidine işaret etmiş ve insanın bir bitki gibi yerden yaratıldığını açıklamıştır. İnsanın bir bitki gibi yerden yaratılması hususunda iki farklı görüş ileri sürülebilir ki, birincisi, yerin toprak manasına geldiği gözönünde bulundurulursa, insanların atası olan Adem'in topraktan yaratılmış olmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 59. ayetinde bunu açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İsa'nın durumu, Allah katında, Adem'in durumu gibidir. Adem'i de topraktan yaratmış, sonra ona "ol" demiştik; o da hemen oluvermişti."*. İnsanın yerden yaratılması hususundaki ikinci görüş, onun meni veya nutfe denilen bir sıvıdan yaratılmış olmasıdır. Zira bilinen bir gerçektir ki meni veya nutfe, sperma da denilen erkek üreme hücresi olup insanın bitki gibi çeşitli gıdalardan aldığı bir maddedir. Bu husus gözönünde bulundurulursa, Allah Teâlâ'nın insanı bir damlacık sudan yarattığı anlaşılır. Bu bir damlacık su ise, yukarıda zikrettiğimiz bir hadis-i şerifte de belirtildiği üzere, ana rahminde kırk günlük bir dönem içinde dişi yumurta ile birleşir de ikinci kırk günde alak denilen ve rahim cidarına asılı bir hücre kümesi haline gelir ve daha sonra da mudğa denilen bir et parçasına dönüşür. İşte buileride dünyaya gelecek olan bir insan yavrusunun oluşumudur. Allah Teâlâ, bu oluşumu, Secde suresinin 7-9. ayetlerinde şöyle açıklamıştır: *"Her şeyin yaratılışını güzel yapan, insanı yaratışına çamurdan başlayan, sonra neslini hakir bir sudan, bir meniden meydana getiren, sonra organlarına) şekil veren, ruhundan ona üfleyen, böylece size kulaklar, gözler ve kalpler veren işte O'dur. Buna rağmen ne kadar az şükrediyorsunuz."*. Allah Teâlâ, insanı bir bitki gibi yerden yarattığını beyan ettikten sonra, onun akibetini de açıklamış ve onu, bir bitki gibi bitirdiği yere geri döndüreceğini, sonra yine oradan çıkaracağını haber vermiştir. Bundan da anlaşılmaktadır ki insan nasıl yerden veya topraktan yaratılmışsa, ölümünden sonra döneceği yer, yine yer veya topraktır. Çünkü şu da bilinen bir gerçektir ki insan öldüğü ve ruhu vücudunu terkedip gittiği zaman, geride kalan cesedi sarılıp sarmalanır ve sonra da ilk yaratıldığı yere, yani toprak altına gömülür. Toprak altına gömülen insan vücudu, süresini ancak Allah'ın bileceği uzun seneler veya asırlar boyu orada kalır. Nihayet melek İsrafil Sûr'a üfürüp de kıyamet koptuğu zaman, toprak altındaki insan, cesedi çürümüş bile olsa derlenip toparlanır ve toprak altından çıkarılır.

19-20 Allah Teâlâ'nın insanlar için yarattığı güzel nimetlerden biri de geniş yollarında gezip dolaşmaları için, dağlarla sabitleştirdiği yeryüzünü bir döşek gibi yaymasıdır. İşte yukarıdan beri zikredilen ve Allah Teâlâ'nın azametine, hudutsuz kudretine ve geniş ilmine delalet eden bu açıklamalar, "Size ne oluyor ki Allah'ın azametini O'na yakıştıramıyorsunuz ve bu azameti karşısında O'ndan korkmuyorsunuz?" diyen Nûh'un (as) küfründe direnen kavmini uyarmak ve onları Allah'ın hak olan yoluna davet etmek içindir. Ne var ki kavim, yine de küfründen dönmemiş ve Peygamberleri'ne karşı çıkmaya devam etmiştir. İşte bu sebepledir ki o da kavmini Rabbine şikâyet etmiş ve şöyle demiştir:

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهٗٓ اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾
وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا ۙ وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيرًا ۚ وَلَا
تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا ضَلٰلًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيٓـٰٔاتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا
﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا
يَلِدُٓوا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۟
وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

21 Nuh yine demişti ki: "Rabbim! Onlar bana karşı geldiler ve malı ve çocuğu, kendisinin ancak hüsranını artıran kimseye uydular.".

22 "Büyük büyük tuzaklar kurdular.".

23 "Ve dediler ki: Sakın İlahlarınızı terketmeyin. Vedd'i, Suvâ'ı, Yağûs'u, Ya'ûk'u ve Nesr'i bırakmayın.".

24 Böylece birçoklarını yoldan çıkardılar. Sen, bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır.".

25 Nitekim günahları yüzünden suda boğulmuşlardır. Sonra da ateşe atılacaklar, Allah'tan başka bir yardımcı bulamayacaklardır.

26 Nuh şöyle demiştir: "Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden tek bir kişi bırakma.".

27 "Eğer sen onları bırakacak olursan, kullarını yoldan çıkarırlar; kötülerden ve kafirlerden başka da çocuk doğurmazlar.".

28 "Rabbim! Beni, anamı, babamı, mümin olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla; zalimlere de helâktan başka bir şey verme.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Nûh'un (as), Rabbine şikâyette bulunarak kavminin onun bu davetine karşı çıktıklarını haber verdiğini, onları Allah'tan mağfiret dilemeye davet ettiğini, O'ndan mağfiret diledikleri takdirde Allah'ın bol miktarda yağmur yağdıracağı, mallarını ve oğullarını artıracağı vaadinde bulunmasına rağmen, onların yine de kendisine isyan ettikleri hususundaki şikâyetlerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Nûh'un (as), kavminin isyankar hareketlerini sürdürerek kendisine tuzaklar kurduklarını ve birbirlerine, İlah edinip ibadet ettikleri putlarını terketmemeyi tavsiye ettiklerini, bu itibarla yeryüzünde tek bir kafir bile bırakmaması, ayrıca kendisine, anasına, babasına ve evine giren müminlere mağfiret etmesi, zalimlere de helaktan başka bir şey vermemesi için Rabbine niyazda bulunduğunu haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

21 Nuh yine demişti ki: "Rabbim! Onlar bana karşı geldiler ve malı ve çocuğu, kendisinin ancak hüsranını artıran kimseye uydular.".

22 "Büyük büyük tuzaklar kurdular.".

23 "Ve dediler ki: Sakın İlahlarınızı terketmeyin. Vedd'i, Suvâ'ı, Yağûs'u, Ya'ûuk'u ve Nesr'i bırakmayın.".

24 "Böylece birçoklarını yoldan çıkardılar. Sen, bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır.".

[25] Nitekim günahları yüzünden suda boğulmuşlardır. Sonra da ateşe atılacaklar, Allah'tan başka bir yardımcı bulamayacaklardır.

[26] Nuh şöyle demiştir: "Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden tek bir kişi bırakma.".

[27] "Eğer sen onları bırakacak olursan, kullarını yoldan çıkarırlar; kötülerden ve kafirlerden başka da çocuk doğurmazlar.".

[28] "Rabbim! Beni, anamı, babamı, mümin olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla; zalimlere de helaktan başka bir şey verme.".

21 Nûh (as), Rabbine, kavminin isyankar davranışlarını zikrederek şikâyetine devam etmiş ve şöyle demiştir: Rabbim! Senin de bildiğin gibi, kavmim, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve yalnız O'ndan korkup O'na itaat etmeleri hususunda verdiğin emirlere uymaları için yaptığım uyarı ve davetlerde hep bana karşı geldiler ve beni yalanlayarak isyankar davranışlarını sürdürdüler. Onların daha çok sözlerini dinledikleri ve peşlerinden gittikleri kimseler, kavmin mal ve evlat yönünden en zengin olanları idiler. Halbuki mal ve evlat çokluğu, onların hüsranını artırmaktan ve onlara zarar vermekten başka işe yaramıyordu.

22 Halkı, benim davet ettiğim yoldan, Rabbimin hak olan yolundan uzaklaştırmak için büyük tuzaklar kurdular.

23 Ve birbirlerine tavsiyelerde bulunup dediler ki: Sakın ibadet ettiğiniz İlahlarınızı terketmeyin. Vedd'i, Suvâ'ı, Yağûs'u, Ya'ûk'u ve Nesr'i bırakmayın; onlara ibadet etmeyi ihmal etmeyin. Buhârî (*Sahih,* VI. 73)'nin İbn Abbâs'tan (ra) naklettiğine göre, Nûh kavminin ibadet ettiği bu putlar, daha sonraları Arapların putları olmuştur. Vedd, Devmetu'l-Cendel'de Kelb kabilesinin putu idi. Suvâ, Huzeyl kabilesinin, Yağûs, önce Murâd'ın, sonra Sebe yakınındaki Beni Ğuteyf'in, Ya'ûk, Hemdân kabilesinin, Nesr ise, Zi'l-Kelâ hanedanından Hımyerlilerin İlahları oldular. Oysa müşriklerin İlah edindikleri bu putların isimleri, Nûh kavminden salih kişilerin adları idi. Bunlar helak olunca şeytan, onların kavimlerine oturdukları meclislerinde putlar dikmelerini fısıldamış, onlar da diktikleri putlara bu isimleri vermişlerdir. Onlar helak oluncaya kadar bunlara ibadet etmiyorlardı. Onlar helak olup ilim de ortadan kalkınca, bunlara ibadet etmeye başlamışlardır.

Araplar ındinde başka putlar da vardı. Lat, Taif'te Sakif kabilesinin, Uzza ve Süleym, Gatafan ve Cuşem kabilelerinin, Menat, Huzaa kabilesinin, Esaf, Nâile ve Hubel, Mekke ehlinin putları idi. Hubel, bu putların en büyüğü idi ve müşrikler onu Kâbe üzerine koymuşlardı.

24 Gerek bu putların gerekse kavmin ileri gelenlerinin sebep olduğu tahriklerle halkın büyük çoğunluğu hak yoldan iyice sapmıştı. Zira kavmin ileri gelenleri, bir taraftan halkı putların ibadetine teşvik ediyor, bir taraftan da onları, İlah edindikleri bu putları terketmemeleri hususunda uyarıyorlardı. Nitekim İbrâhim suresinin 35-36. ayetlerinde yer alan İbrahim'in (as) Rabbine yönelttiği duasında da bu manayı görmek mümkündür. İbrahim (as) şöyle demiştir: *"Rabbim! Bu beldeyi emniyetli kıl; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut. Rabbim! O putlar insanların çoğunu saptırmışlardır. Her kim bana uyarsa, artık o bendendir; kim de bana karşı gelirse, şüphesiz sen çok bağışlayansın; çok merhametlisin."*.

Kavmin küfür üzerindeki direnişi ve Nûh'u (as) çeşitli sıfatlarla tavsif ederek kötülemeye devam etmesi, onun da kavmin zalimlerine bedduada bulunmasına sebep olmuş ve bu zalimler hakkında şöyle dua etmiştir: "Rabbim! Sen bu zalimlerin sapıklıklarını artır.". Nitekim Yunus suresinin 88. ayetinde de açıklandığı gibi, Musa da (as) Firavun ve adamları hakkında böyle bir bedduada bulunmuş ve şöyle demişti: *"Rabbimiz! Sen, Firavun'a ve adamlarına, dünya hayatında süs ve mallar verdin. Rabbimiz! (Bunu, kullarını) senin yolundan saptırmaları için mi verdin? Onların mallarını yok et; kalplerini iyice sık. Zira onlar, acı azabı görmedikçe iman etmezler."*.

25 İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da küfürleri dolayısıyla Nûh kavmine hak ettikleri azabı vermiştir. Kafir kavim, sayıları çok az olan mümin kullar dışında hepsi de suda boğulmuştur. Hûd suresinin 36. ve daha sonraki ayetlerinde de açıklandığı üzere, Allah Teâlâ, Nûh'a şöyle vahyetmiştir: *"Kavminden, artık şimdiye kadar iman edenlerden başkası iman etmeyecektir. Bu itibarla onların yapmış oldukları şeylerden dolayı üzülme. Bizim nezaretimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. (Küfür işleyip) zulmedenler hakkında bana hiçbir müracaatta bulunma. Onlar suda boğulacaklardır."*.

Nuh (as), Rabbinin emrine uyarak gemiyi yapmış ve ona her hayvandan ikişer çifti, daha önce iman etmeyecekleri hususunda İlahî hükmün geçtiği kimseler dışında ailesini ve müminleri gemiye yüklemiş, İlahî emirle birlikte gökyüzünden gelen yağmurlar ve yerden fışkıran sularla hasıl olan tufan, gemiyi dalgalar üzerinde götürürken, gemiye alınmayan kafirleri de helak etmiştir.

26 Kafirlerin helaki, hiç şüphesiz, Nûh'un (as) onlar hakkındaki duasının da bir neticesidir. Çünkü onun bütün gücüyle kavmini ibadet ettikleri putları terkederek yalnız Allah'a iman ile yalnız O'na ibadet etmeleri için yaptığı davete, onlar daima karşı çıkmışlar ve her fırsatta onu alaya almışlardı. İşte bundan sonradır ki Rabbinin ona bir gemi yapmasını emrettiği zaman, o da Rabbine dua ve niyazda bulunmuş ve şöyle demiştir: Rabbim! Yeryüzünde o kafirlerden tek bir kişi bırakma. Onların hepsini de helak et.

27 Eğer o kafirlerden hayatta bırakacakların olursa, bunlar, kendilerinden sonra gelecek olan kullarını doğru yoldan, senin hak olan yolundan saptırırlar. Bunların dünyaya getirdikleri çocuklar da kötülerden ve kafirlerden başkası değildir. Yahut başka bir ifadeyle bunlar, kötülerden ve kafirlerden başka çocuk dünyaya getirmezler.

28 Nûh (as), Rabbine yönelttiği dua ve niyazına devam etmiş, kavmine bedduada bulunduktan sonra, mümin erkek ve kadınlar için mağfiret dilemiş, kafirler hakkındaki bedduasını da tekrarlayarak şöyle demiştir: Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime mümin olarak girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla. Zalimlere ise, sadece helak ver. Bu ayetle Nûh suresi sona ermiştir. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

CİN SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 72. suresi olup 28 ayetten müteşekkildir. Surenin birinci ve daha sonraki ayetlerinde cinlerden sözedilmiş olması, sureye Cin Suresi denilmesine vesile olmuştur. İlk ayetlerinde Hazreti Peygamber'in, Rabbinden aldığı emre istinaden yaptığı bir açıklamadan da anlaşılacağı üzere, cinlerden bir grup, Hazreti Peygamber'i Kur'an okurken dinlemiş ve daha önce inanmadıkları bu Kitab'ın üstün belagatından etkilenerek şöyle demişlerdir: *"Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. Zira Rabbimizin büyüklüğü çok yüce olup, ne bir eş ve ne de bir çocuk asla edinmemiştir. Meğer cahilimiz, Allah'a karşı çok büyük yalan söylüyormuş."*. Allah Teâlâ, cinlerin Hazreti Peygamber'e yöneltilmeleri ve onun okuduğu Kur'an'ı dinlemeleri hususundaki bu açıklamayı, Ahkâf suresinin 29-31. ayetlerinde de yapmış ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Hani birara cinlerden bir grubu Kur'an dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Yanına gelince, birbirlerine "susun" demişler, okuma bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi. Onlara demişlerdi ki: "Ey kavmimiz! Biz, Musa'dan sonra, Muhammed'e indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola hidayet eden bir kitap dinledik. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve ona inanın ki Allah, sizin için günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi o acı azaptan korusun."*. İşte ilk ayetlerinde cinlerden ve onların ahvalinden sözedilmesi dolayısıyla onların adını alan bu sure, hicretten iki sene kadar önce, Taif dönüşü, Mekke'de Â'râf suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Cin Suresinin Konusu

Surenin ilk ayetlerinden de anlaşılacağı üzere, surede üzerinde durulan başlıca iki konu vardır. Birincisi, cinlere taalluk eden bazı gerçeklerin açıklanması; ikincisi ise, davetin insanlara yöneltilmesinde Hazreti Peygamber'in uyarılmasıyla ilgili hitaplardır.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi sureye, bir grup cinnin Hazreti Peygamber'i Kur'an okurken dinledikleri haber verilerek başlanmış, sonra da okunan Kur'an'ın tesiri altında kalarak hem Kur'an'a hem de Allah'a iman ettikleri haber verilmiştir. Oysa iman etmeden önce cinler, Allah'a karşı büyük yalanlar uyduruyorlar, O'nun eş ve çocuk sahibi olduğunu söyledikleri gibi, Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltemeyeceğini sanıyorlardı.

Bunu takip eden ayetlerde cinlerin, bir zaman-

lar gökyüzünde kulak hırsızlığı yaptıkları açıklanmıştır. Nakledilen bazı hadislerden de öğrenildiğine göre, cinler, kulak hırsızlığıyla elde ettikleri vahye dayalı haberleri gizlice dinlerler, sonra da bunları kahinlere aktarırlardı. Kahinler de cinlerin kulak hırsızlığıyla elde ettikleri bu haberlere ilaveler yaparak veya bazı kısımlarını çıkararak manalarını değiştirip bozarlar, sonra da bunları insanlara haber verirlerdi. Şu var ki Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gelişinden sonra kulak hırsızlığına son verilmiş ve gökyüzünün neresinde olursa olsun, kulak hırsızlığına çıkan cin, *şihâb* denilen parlak ateşlerle kovalanmıştır. Buhârî (*Sahih*, I. 187; VI. 73) ve Müslim (*Sahih*, I. 331) tarafından nakledilen bir habere göre İbn Abbâs (ra) şunları anlatmıştır: "Resulullah (sas.), ashabından birkaç kişi ile birlikte Sûk-ı Ukâz'a doğru yürüyordu. O sıralarda cinler, gökyüzünden haber almaktan menedilmişler, haber almaya çıktıkça da üzerlerine *şihâb* atılmaya başlanmıştı. Gökyüzünden haber alamadan kavimlerinin yanına geri dönen cinlere "Ne oluyor; neden haber almadan dönüyorsunuz?" diye sorulduğunda da, "Ne yapalım; haber almaktan menedildik; üzerimize *şihâb* gönderildi." cevabını veriyorlardı. Bunun üzerine arkadaşları, "Herhalde bu, yeni ortaya çıkmış bir şey; siz de doğu ve batı taraflarına gidin ve sizin haber almanıza engel olan bu şeyin ne olduğunu öğrenin." dediler. Bunun üzerine onlar da Tihâme cihetine, Sûk-ı Ukâz'ın bulunduğu yere doğru gittiler ki, işte o sırada Peygamber de orada bulunuyordu ve ashabına sabah namazı kıldırıyordu. Onun namazda okuduğu Kur'an ayetlerini işittikleri zaman, birbirlerine "Vallahi sizi haber almaktan meneden işte budur." dediler. Sonra da kavimlerinin yanına döndüler ve onlara şöyle dediler: Ey kavmimiz! Biz, dosdoğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Bundan böyle Rabbimize de hiç kimseyi şirk koşmayacağız. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ Muhammed (sas.)'e *"(Ey Muhammed!) De ki: Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdi: Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. Zira Rabbimizin büyüklüğü çok yüce olup, ne bir eş ve ne de bir çocuk asla edinmemiştir..."* ayetleriyle başlayan cin suresini indirmiştir.

Surenin daha sonraki ayetlerinde, kendileriyle ilgili haberleri nakleden, veya kendileri hakkında bilgi veren cin, kavminin iyi ve kötü, yahut mümin ve kafir olmak üzere iki gruba ayrıldığını açıklamış, müminleri, dünyanın ve Ahiret'in hayırlı ve güzel akibetiyle müjdelerken, kafirleri de şiddetli bir azap ile inzar etmiştir. Daha sonraki ayetlerde, tevhid esasları, Peygamberlik ve vahiyle ilgili hükümlere yer verilmiş ve sure, Allah Teâlâ'nın gayba da taalluk eden hudutsuz ilminin beyanı ile sona ermiştir.

3. Cin Suresinin Kendinden Önceki Nûh Suresiyle Bağlantısı

Surenin, kendinden önceki Nûh suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır:

1) Allah Teâlâ, Nûh suresinin 10-11. ayetlerinde *"Rabbinizden mağfiret dileyin; zira O, çok bağışlayıcıdır. Mağfiret dileyin ki size gökten birbiri ardınca yağmur göndersin."* buyurmuş, bu surenin 16. ayetinde de *"Onlar, İslam'ın yoluna yönelmiş olsalardı, denemek için onlara bol bol su içirirdik."* beyanına yer verilmiştir.

2) Her iki surede de gökyüzü ile ilgili açıklamalara yer verildiği gibi, Allah'a isyan eden kafirler için hazırlanan azaptan da sözedilmiştir. Allah Teâlâ, Nûh suresinin 15. ayetinde *"Görmüyor musunuz, Allah yedi kat göğü nasıl yaratmış."* buyurduğu gibi, bu surenin 8. ayetinde de *"Biz gökyüzünü yokladık ve onu, sert bekçiler ve birer atımlık alevlerle doldurulmuş bulduk."* buyurmuştur. Keza Nûh suresinin 25. ayetinde *"Nitekim günahları yüzünden suda boğulmuşlardır. Sonra da ateşe atılacaklar..."* buyrulduğu gibi, Cin suresinin 23. ayetinde de *"...Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, onun için, cehennem ateşi vardır. Orada ebediyyen kalacaklardır."* buyurulmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا اَحَدًا ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 (Ey Muhammed!) De ki: "Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdi: Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona îman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız.".

3 "Zira Rabbimizin büyüklüğü çok yüce olup, ne bir eş ve ne de bir çocuk asla edinmemiştir."

4 "Meğer cahilimiz, Allah'a karşı çok büyük yalanlar söylüyormuş.".

5 "Biz de insanların ve cinlerin Allah'a karşı hiç yalan söylemeyeceklerini zannediyorduk.".

6 "Fakat insanlardan bazı adamlar varmış ki cinlerden bazı kimselere sığınıyorlarmış; cinler de onların azgınlıklarını artırıyorlarmış.".

7 "Sizin, Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltmeyeceğini sandığınız gibi, cinler de öyle sanmışlar.".

Surenin ilk ayetlerinden de anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek cinlerle ilgili olan bir emrini beyan etmiş ve buyurmuştur ki: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdi: Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız.".* Gerek bu ayet-i kerimeden gerekse cinlerin bahis konusu edildiği diğer ayetlerden ve Kur'an-ı Kerim'in diğer surelerinden şu gerçek açıkça anlaşılmaktadır ki aklı başında bazı ilim erbabının iddiaları hilafına, bu âlemde her ne kadar bedenleri olmasa bile cin denilen ruhani varlıklar mevcuttur ve böyle bir varlığın gözle görülmediği için onların bulunmadığını ileri sürmek, Allah Teâlâ'yı ve O'nun beyanlarını ihtiva eden Kur'an-ı Kerim'i yalanlamaktan başka bir manaya gelmez. Kısaca ifade etmek gerekirse, cinlerin varlığının en açık ve kesin delili, Cin adı verilen işte bu suredir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-2 (Ey Muhammed!) De ki: "Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdi: Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona îman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız.".

3 "Zira Rabbimizin büyüklüğü çok yüce olup, ne bir eş ve ne de bir çocuk asla edinmemiştir.".

4 "Meğer cahilimiz, Allah'a karşı çok büyük yalanlar söylüyormuş.".

5 "Biz de insanların ve cinlerin Allah'a karşı hiç yalan söylemeyeceklerini zannediyorduk.".

6 "Fakat insanlardan bazı adamlar varmış ki cinlerden bazı kimselere sığınıyorlarmış; cinler de onların azgınlıklarını artırıyorlarmış.".

7 "Sizin, Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltmeyeceğini sandığınız gibi, cinler de öyle sanmışlar.".

1-2 Müfessirler, baştarafta da zikrettiğimiz İbn Abbâs'ın (ra) bir haberini bu ayet-i kerimelerin nüzul sebebi olarak zikretmişlerdir. Buhârî (*Sahih,* I. 187; VI. 73), Müslim (*Sahih,* I. 331), Tirmizî (*Sünen,* V. 426) ve Ahmed İbn Hanbel (Müsned, I. 252)'in naklettiklerine göre İbn Abbâs (ra) şunları anlatmıştır: "Resulullah (sas.), cinlere ne Kur'an okumuştur ne de onları görmüştür. Ashabından birkaç kişi ile birlikte Sûk-ı Ukâz'a doğru yürüyorlardı ki o tarihlerde cinler, gökyüzünden haber almaktan menedilmişler, haber almaya çıktıkça da üzerlerine *şihâb* atılmaya başlanmıştı. Gökyüzünden haber alamadan kavimlerinin yanına geri dönen cinlere "Ne oluyor; neden haber almadan dönüyorsunuz?" diye sorulduğunda da "Ne yapalım; haber almaktan menedildik; üzerimize *şihâb* gönderildi." cevabını veriyorlardı. Bunun üzerine arkadaşları, herhalde bu, yeni ortaya çıkmış bir şey; siz de doğu ve batı taraflarına gidin ve sizin haber almanıza engel olan bu şeyin ne olduğunu öğrenin." dediler. Bunun üzerine onlar da Tihâme cihetine, Sûk-ı Ukâz'ın bulunduğu yere doğru gittiler ki işte o sırada Peygamber de orada bulunuyordu ve ashabına sabah namazı kıldırıyordu. Onun namazda okuduğu Kur'an ayetlerini işittikleri zaman, birbirlerine "Vallahi sizi haber almaktan meneden işte budur." dediler. Sonra da kavimlerinin yanına döndüler ve onlara şöyle dediler: "Ey kavmimiz! Biz, dosdoğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Bundan böyle Rabbimize de hiç kimseyi şirk koşmayacağız. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ Muhammed (sas.)'e: *"(Ey Muhammed!) De ki: Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdi: Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. Zira Rabbimizin büyüklüğü çok yüce olup ne bir eş ve ne de bir çocuk asla edinmemiştir..."* ayetleriyle başlayan Cin suresini indirmiştir.".

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi cinler, insanlardan tamamen gizli olan varlıklar olup vahiyden başka bir yolla onlar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Bilindiği gibi Allah, insanı topraktan yarattığı halde cinleri ateşten yaratmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 26-27. ayetlerinde bu hususu açıkça beyan etmiş ve buyurmuştur ki: *"Biz insanı balçıktan, şekil verilmiş çamurdan yarattık. Cinni ise, insanı yaratmadan önce alevli ateşten yaratmıştık."*. Keza Allah, cinlere kendi içlerinden onları uyaran ve hak yola davet eden bir Peygamber göndermediği halde, insanlara gönderdiği Peygamber her iki gruba da uyarıcılık etmiştir. Bu sebepledir ki insanlar arasında olduğu gibi, cinler arasında da hem mümin hem de kafir olanlar vardır. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuya açıklık getiren Ahkâf suresinin 29. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Hani birara cinlerden bir grubu Kur'an dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onun yanına gelince, birbirlerine "susun" demişler, okuma bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi."*. Kur'an-ı Kerim'i dinleyen ve iman eden cinler, kavimlerine dönünce, onlara söyledikleri ilk söz, *"Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik."* sözü olmuş, sonra da Rablerine hiç kimseyi ortak koşmayacaklarına söz vererek O'nu şöyle tavsif etmişlerdir: Rabbimiz, gerek fiilleri yönünden gerekse hudutsuz kudreti yönünden çok yücedir. Bu itibarla biz, O'nun yarattıklarından hiçbir varlığı İlah edinip O'na şirk koşmayacağız.

3 Keza O, ne bir eş ne de bir çocuk asla edinmemiştir. Biz, bazı kafirlerin yaptıkları gibi O'na hiçbir eş ve hiçbir oğul isnat etmeyeceğiz. Cinlerin bu beyanlarından da açıkça anlaşıldığı gibi

onlar, Allah'a ve Kur'an'ın Allah'ın bir kitabı olduğuna iman edip gerçek bir Müslüman olduktan sonra, nefislerini Allah'a şirk koşmaktan nefyetmişler, Allah Teâlâ'nın bir eş ve çocuk edindiği yolundaki birtakım sapık iddialardan da O'nu tenzih etmişlerdir. Ayrıca bu beyanlarıyla onlar, hem Allah'ın tevhidini hem O'nun geniş ilmini hem de hudutsuz kudretini, kuvvet ve azametini ispat etmişlerdir.

4 Keza cinler, şu gerçeğe de işaret edip demişlerdir ki: Meğer cinler arasında bulunan bir çok akılsız, iman edip Müslüman olmadan önce, Allah'a karşı gerçekle hiçbir ilgisi olmayan pek çok batıl ve yalan sözler söylüyorlarmış da biz bunu hiç anlamamışız.

5 Ve öyle zannetmişiz ki insanlar ve cinler, Allah'a karşı asla yalan söylemezler. Bunun içindir ki onlar, Allah'ın bir ortağı, eşi veya oğlu olduğunu söyledikleri zaman, biz onlara inanmış, onları tasdik edip peşlerinden gitmişiz. Fakat ne zaman ki biz Kur'an'ı dinledik ve onun Allah'ın gerçek sözleri olduğuna inandık, işte o zaman onların sözlerinin ne kadar yalan ve batıl sözler olduğunu ve onları tasdik etmekle ne derece yanıldığımızı anladık.

6 Keza insanlardan öyle kimseler de vardı ki bir vadide veya çölde yalnız kalıp bir sıkıntıya düştükleri zaman, akıllarına gelen ilk kurtuluş çaresi, cinlere sığınmak ve başlarına gelecek herhangi bir kötülükten onlar vasıtasıyla korunmak olurdu. Bu sebepledir ki cinler, kendilerinin insanlardan üstün olduklarına inanırlar, bu da onların insanlara karşı azgınlıklarını artırırdı. Cinlerin azgınlıklarının artması ise, insanların onlardan daha çok korkmalarına ve onlara daha çok sığınmalarına sebep olurdu. Allah Teâlâ, bu manadaki Enâm suresinin 128. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Allah, mahşerde) hepsini biraraya getirip topladığı gün, (cinlere hitap ederek diyecektir ki): "Ey cin topluluğu! İnsanları (doğru yoldan saptırmak için) çok uğraştınız.". Onların insanlardan olan dostları da (Rablerine cevap verip) diyeceklerdir ki: "Rabbimiz! Birbirimizden faydalandık ve bizim için tayin ettiğin sürenin sonuna ulaştık.". (O da onlara şöyle) diyecektir: "Varıp duracağınız yer cehennem ateşidir. Allah'ın dilediği hariç, orada ebedi kalacaksınız.".*

7 Müfessirler arasında ayet-i kerimenin birbirinden farklı açıklamaları vardır. Bazılarına göre hitap, cinlere yönelik olup *"Ey cinler! Sizin zannettiğiniz gibi, insanlar da Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltmeyeceğini zannetmişlerdir..."* şeklindedir. Diğer bazılarına göre ise, hitap, insanlara yöneliktir ve *"Ey kafirler! Cinler de sizin zannettiğiniz gibi Allah'ın hiç kimseyi diriltmeyeceğini zannetmişlerdir..."* şeklindedir. Diğer farklı bir görüş de yeniden diriltmekle ilgili olup ayet-i kerimede zikredine *en yeb'asa'llahu ahaden* ibaresi, bazılarına göre "Allah, hiç kimseyi yeniden diriltmeyecektir." manasındadır; diğer bazıları ise, *"Allah, hiç kimseyi Peygamber olarak göndermeyecektir."* manasında olduğunu söylemişlerdir. Bunun doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ
فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ
رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي
الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا
رَهَقًا ﴿١٣﴾ وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ

فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

8 "Biz, gökyüzünü yokladık ve onu, sert bekçiler ve birer atımlık alevlerle doldurulmuş bulduk.".

9 "Halbuki biz önceden, göğün haberlerini dinlemek için onun oturulacak yerlerine otururduk; şimdi ise, kim dinlemek isterse, kendisini gözleyen bir alev buluyor.".

10 "Yeryüzündekilere bir kötülük mü murat olundu, yoksa Rableri onlara bir hayır mı istedi, doğrusu biz bunu bilemiyoruz.".

11 "İçimizde iyi olanlar da var, olmayanlar da var. Çeşit çeşit gruplara ayrılmışız.".

12 "Biz şunu iyice anladık ki yeryüzünde Allah'ı asla aciz bırakamayacağız. Kaçmakla da O'nu aciz kılamayacağız.".

13 "Doğruluk rehberi Kur'an'ı dinlediğimiz zaman, ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, artık o, sevabının azalacağından ve bir haksızlığa uğrayacağından korkmaz.".

14 "İçimizden Müslüman olanlar da var, haktan ayrılmış olanlar da vardır. Fakat kimler müslüman olurlarsa, işte bunlar hak yola yönelmiş olurlar.".

15 "Haktan ayrılmış olanlar ise, cehenneme odun olurlar.".

16-17 Halbuki onlar, İslam'ın yoluna yönelmiş olsalardı, denemek için onlara bol bol su içirirdik. Kim de Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, Allah da onu çok ağır bir azaba sokar.

Allah Teâlâa daha önceki ayetlerinde, cinlerin, bir tesadüf eseri olarak Hazreti Peygamber'den namaz kıldırırken okuduğu Kur'an ayetlerini dinlemeleri üzerine *"Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız."* diyerek hem Kur'an'a hem de Allah'a iman ettiklerini açıkladıktan ve daha sonraki ayetlerinde cinlerin iman etmeden önceki hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, cinlerin hallerini açıklamaya devam etmiş, küfründe direnen ve Mekkeli Kureyş halkı olduğu bilinen bazı insanlarla cinler arasındaki farklılıkları açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

8 "Biz, gökyüzünü yokladık ve onu, sert bekçiler ve birer atımlık alevlerle doldurulmuş bulduk.".

9 "Halbuki biz önceden, göğün haberlerini dinlemek için onun oturulacak yerlerine otururduk; şimdi ise, kim dinlemek isterse, kendisini gözleyen bir alev buluyor.".

10 "Yeryüzündekilere bir kötülük mü murat olundu, yoksa Rableri onlara bir hayır mı istedi, doğrusu biz bunu bilemiyoruz.".

11 "İçimizde iyi olanlar da var, olmayanlar da var. Çeşit çeşit gruplara ayrılmışız.".

12 "Biz şunu iyice anladık ki yeryüzünde Allah'ı asla aciz bırakamayacağız. Kaçmakla da O'nu aciz kılamayacağız.".

13 "Doğruluk rehberi Kur'an'ı dinlediğimiz zaman, ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, artık o, sevabının azalacağından ve bir haksızlığa uğrayacağından korkmaz."

14 "İçimizden Müslüman olanlar da var, haktan ayrılmış olanlar da vardır. Fakat kimler Müs-

lüman olurlarsa, işte bunlar hak yola yönelmiş olurlar.".

15 "Haktan ayrılmış olanlar ise, cehenneme odun olurlar.".

16-17 Halbuki onlar, İslam'ın yoluna yönelmiş olsalardı, denemek için onlara bol bol su içirirdik. Kim de Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, Allah da onu çok ağır bir azaba sokar.

8 Allah Teâlâ, cinlerin iman etmeden önceki bazı söz ve davranışlarını açıklamaya devam etmiş ve bu ayetinde, Hazreti Peygamber'e, insanlara tebliğ etmesi için Kur'an'ı indirdiği sıralarda, göğün haberlerini dinlemek için harekete geçen cinlerin, gökyüzünde karşılaştıkları engeller hakkındaki sözlerini nakletmiştir. Bu açıklamaya göre cinler demişlerdir ki: İnsanları uyarmak üzere Peygamber gönderilip de Kur'an indirilmeye başlayınca, âdet edindiğimiz üzere, gökyüzünün haberlerini dinlemek için harekete geçtik. Fakat gördük ki kulak hırsızlığını engellemek için pek çok melek gökyüzünü doldurmuş; aynı zamanda bir çok yıldızın da ateş halinde kulak hırsızlığı yapmak isteyenleri alevleriyle yakarak bu hırsızlığa engel olduklarını müşahede ettik. Filhakika Allah Teâlâ da Mülk suresinin 5. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Gerçek şu ki dünya semasını kandillerle süsledik ve o kandilleri şeytanlar için taşlamalar kıldık; onlar için alevli ateş azabı da hazırladık."*. Tirmizî (*Sünen*, V. 427) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 323)'in naklettikleri bir haberde de açıklandığına göre, İbn Abbâs (ra) şunları anlatmıştır: "Şeytanların gökyüzünde oturacak yerleri vardı. Zaman zaman oraya otururlar ve vahyi dinlerlerdi. Bir kelime işittikleri zaman, ona dokuz kelime de ilave ederlerdi. İşittikleri o bir kelime doğru olsa bile, ilave ettikleri kelimeler batıl olurdu. Hazreti Peygamber gönderilince oturdukları yerden menolundular ve bunu İblis'e de anlattılar. Daha önceleri haber dinleyenlerin üzerine alevli yıldızlar atılmazdı. İblis, şeytanların bu sözlerini dinledikten sonra onlara: "Öyle anlaşılıyor ki bu, yeryüzünde vuku bulan yeni bir şeydir." demiş ve meseleyi araştırmaları için adamlarını göndermiştir. İşte o zaman, Resulullah (sas.)'in Mekke'de iki dağ arasında namaz kıldığını görmüşler ve dönüp İblis'e bunu haber vermişler, o da "İşte bu, yeryüzünde vuku bulan yeni bir hadisedir." demiştir". İşte Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilmesinden sonradır ki şeytanlar, vahiy hırsızlığı yapmaktan bu şekilde menolunmuşlardır.

9 Cinler, Hazreti Peygamber gönderilmeden önceki hallerini anlatmaya devam etmişler ve şöyle demişlerdir: Biz, önceden göğün dinlenebileceği yerinde oturur, kulak hırsızlığı yapmak için melekleri dinlerdik. Fakat şimdi onları dinleme imkanımız kalmamıştır. Hazret Peygamber gönderildikten sonra kim gökyüzünde bir haber dinlemeye kalkışsa, kendisini takip eden yakıcı bir alevle karşılaşmaktan kurtulamıyor.

10 Gökyüzünde cereyan eden bu hadiselerin mahiyetini doğrusu biz bilemiyoruz. Bununla yeryüzünde bulunanlar için herhangi bir kötülük mü murat edilmiştir, yoksa Rabları onlar için bir hayır mı murad etmiştir, bunu bizim bilmemiz asla mümkün değildir. Başka bir ifadeyle denebilir ki: Cinler, şihâb ile taşlanarak gökyüzünün haberlerini dinlemekten men olunmakla yeryüzü halkına azap mı murat edilmiştir; yoksa Allah, onlara kendi içlerinden bir Peygamber göndererek dosdoğru yola, hak olan kendi yoluna onları hidayet etmek mi istemiştir? İşte bizim bilemeyeceğimiz hususlar bunlardır. Müfessirlerin de işaret ettikleri gibi cinlerin bu açıklamalarında Rablerine yönelik bir edep hali açıkça görülmektedir. Gökyüzü haberlerini dinlemek isteyen cinlerin şihâb ile taşlanarak bu haberleri dinlemekten men olunmakla yeryüzü halkına azabın mı murat edildiği söylenirken, bu hadisenin fâili zikredilmemiş, fakat bu hadiseyle yeryüzü halkına iyilik mi dilendiği ifade edilirken, sözkonusu edilen iyilik Allah Teâlâ'ya isnat edilmiştir.

Niteki Hazreti Peygamber de Müslim (*Sahih,* I. 5349) tarafından nakledilen uzunca bir duasında "Hayrın tamamı senin elindedir; şer ise, sana varamaz." buyurmuştur.

11 Şu da bir gerçektir ki biz cinler, daha Kur'an'ı dinleyip iman etmeden önce de içimizde salih olanlar vardı; olmayanlar da vardı. Yani bir kısmımız mümin, bir kısmımız da kafir idi. Topluluğumuz, insan topluluğu gibi çeşit çeşit fırka ve hiziplere ayrılmıştı. Nitekim insanlar arasında da mümin olanlar bulunduğu gibi, fasık ve kafir olanlar vardır. Bugün de insanların hem Müslümanı hem Yahudisi hem Hıristiyanı ve hem de Mecusisi bulunmaktadır.

12 Biz, Kur'an'ı dinleyip Allah'a, Muhammed'e ve Kitabına iman ettikten sonra, şu gerçeği de iyice anladık ki Allah, hudutsuz kudretiyle üzerimize hâkim olmuştur ve yeryüzünde kalsak da kaçmaya çalışsak da O'nu asla aciz bırakamayacağız.

13 Biz, zaten doğruluk rehberi olan Kur'an'ı dinlediğimiz zaman ona iman etmiştik. Şuna da kesinlikle inanmıştık ki kim Rabbine iman eder ve O'nun emir ve nehiylerine hiç kusursuz uyarsa, onun için artık sevabının azalacağı veya haksızlığa uğrayacağı korkusu da kalmaz. Nitekim Allah Teâlâ, Tâ-hâ suresinin 112. ayetinde de bu manada şöyle buyumuştur: *"Mümin olarak iyi işler işleyen kimse, ne zulümden korkar ne de hakkının yenmesinden."*.

14 İçimizde, Rablerine itaat eden ve salih ameller işleyen mümin ve Müslümanlar olduğu gibi, Allah'ın hak yolundan ayrılıp sapık yollara düşen ve küfreden kimseler de vardır. Kimler Rablerine iman etmiş oldukları halde salih ameller işlerse, işte dosdoğru yola, Allah'ın hak olan yoluna yönelmiş olan gerçek mümin ve Müslümanlar da bunlardır.

15 Kimler de Allah'ın hak olan yolundan sapar ve küfre giden yollara yönelirlerse, işte bunlar, cehennem odunudurlar ve cehennem alevini körüklemek için oraya atılırlar.

16-17 Allah Teâlâ, cinlerin bu açıklamalarını naklettikten sonra, sapık yollara düşen ve küfürlerinde direnen insanları ve cinleri söz konusu ederek şöyle buyurmuştur: Halbuki gerek insan olsun gerek cin olsun, Allah'ın hak olan yolundan sapmış olan kafirler, küfretmek yerine iman etmiş olarak Allah'ın dosdoğru yoluna yönelmiş olsalardı, kısacası gerçek birer mümin ve Müslüman olarak hayatlarını sürdürselerdi, onlara bol bol su verir ve diledikleri her çeşit rızıkla rızıklandırırdık. Böylece onları denemiş de olurduk. Fakat kim de Rabbinin zikrinden yüz çevirir ve O'nun hak olan yolundan uzaklaşırsa, Allah da onu, hiç kurtuluş yolu bulamayacağı büyük bir azaba uğratır. Nitekim Allah Teâlâ, kitap ehlinden sözettiği Mâide suresinin 66. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer onlar, Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirilenleri dosdoğru tutup hakkıyla tatbîk etselerdi, hem üstlerindeki hem de ayakları altındaki (sayısız nimetlerden bol bol) yerlerdi..."* Keza bu manada gelen Â'râf suresinin 96. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Halbuki o ülkeler halkı, iman etseler ve (gelecek azaptan) sakınsalardı, üzerlerine, gökten ve yerden nice bereket (kapıları) açardık. Fakat onlar, (Peygamberlerimizi) yalanladılar; biz de onları, irtikap ettikleri şey dolayısıyla yakaladık."*.

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ
إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ

وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾

[18] Şüphe yoktur ki mescitler, Allah'a mahsustur. Bu itibarla oralarda, Allah ile beraber başkasına da kulluk etmeyin.

[19] Zira Allah'ın kulu (Muhammed), O'na ibadet etmek için kalkınca, etrafında neredeyse kümeleşiveriyorlardı.

[20] (Ey Muhammed!) De ki: "Ben, sadece Rabbime ibadet ediyorum ve hiç kimseyi O'na ortak koşmuyorum.".

[21] Ve de ki: "Ben, size ne zarar verebilirim; ne de iyilik edebilirim.".

[22] Ve yine de ki: "Eğer ben Allah'a karşı gelirsem, O'nun azabından beni hiç kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak birini de asla bulamam.".

[23] "Ancak O'nun gönderdiklerini Allah'tan tebliğ edersem bana yardım eder". Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, onun için, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi vardır.

[24] Sonunda tehdit olundukları bu ateşi gördükleri zaman, yardımcı olarak kimin daha zayıf ve kimin sayıca daha az olduğunu anlayacaklardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, cinlerden bir grubun, Hazreti Peygamber'in ashabına namaz kıldırırken okuduğu Kur'an ayetlerini dinlediklerini ve "Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona îman ettik; bundan böyle artık Allah'a hiç kimseyi ortak koşmayacağız." diyerek gerçek birer mümin ve Müslüman olduklarını beyan ettikten ve daha sonra cinlerin, nasıl varlıklar oldukları ve Müslüman olmadan önce gökyüzünde nasıl haber hırsızlığı yaptıkları hususundaki açıklamalarını naklettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, mescitlerin Allah'a mahsus ibadet yerleri olduklarını ve oralarda Allah'tan başka hiç kimseye dua ve niyazda bulunulmayacağını, nitekim Hazreti Peygamber'in de yalnız Allah'a ibadet ettiğini ve hiç kimseyi O'na ortak koşmadığını açıklamış ve "Eğer ben, Allah'a karşı gelirsem, O'nun azabından hiç kimsenin kendisini kurtaramıyacağını zikrederek "Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, onun için, içinde ebediyyen kalacağı cehennem ateşi olduğunu" haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[18] Şüphe yoktur ki mescitler, Allah'a mahsustur. Bu itibarla oralarda, Allah ile beraber başkasına da kulluk etmeyin.

[19] Zira Allah'ın kulu (Muhammed), O'na ibadet etmek için kalkınca, etrafında neredeyse kümeleşiveriyorlardı.

[20] (Ey Muhammed!) De ki: "Ben, sadece Rabbime ibadet ediyorum ve hiç kimseyi O'na ortak koşmuyorum.".

[21] Ve de ki: "Ben, size ne zarar verebilirim; ne de iyilik edebilirim.".

[22] Ve yine de ki: "Eğer ben Allah'a karşı gelirsem, O'nun azabından beni hiç kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak birini de asla bulamam.".

[23] "Ancak O'nun gönderdiklerini Allah'tan tebliğ edersem bana yardım eder.". Kim Allah'a ve Rasulüne karşı gelirse, onun için, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi vardır.

[24] Sonunda tehdit olundukları bu ateşi gör-

dükleri zaman, yardımcı olarak kimin daha zayıf ve kimin sayıca daha az olduğunu anlayacaklardır.

18 Müfessirler, genellikle bu ayeti, surenin ilk ayetinde yer alan "bana vahyolundu ki" ibaresine atfetmişler ve bu ibarenin devamı olarak ayet-i kerimeye "Bana vahyolundu ki mescitler Allah'a mahsustur." manası vermişlerdir. Fihakika namaz kılınan ve secde edilen yer manasına gelen mescit, sadece Allah'a ibadet edilen mekanlardır. Her ne kadar Yahudîler ve Hıristiyanlar, ibadet ettikleri yerlere havra ve kilise adını vermşlerse de, buralarda sadece Allah'a değil, fakat O'ndan başkasına da ibadet ettikleri ve Allah'a şirk koştukları için Allah Teâlâ, müslümanları ihlasa davet etmiş ve mescitlerin sadece Allah'a mahsus olduğunu beyan ederek oralarda sadece Allah'a ibadet etmelerini emretmiştir. Biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Allah'a ibadet edilen yer veya mekan manasına gelen mescit kelimesi, Hazreti Peygamber'in İslam'ı tebliğ etmeye başlamasından sonra yaygınlaşmış ve ibadet için inşa edilen yerlere bu isim verilmişse de kelime, ibadet edilen yer manasını daima muhafaza etmiş ve yeryüzünün temiz olan her yerine mescit denilmiştir. Nitekim Hazret Peygamber de Buhârî (*Sahih,* I. 86; I. 113), Müslim (*Sahih,* I. 370, 371), Tirmizî (*Sünen,* IV. 123) ve Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 114) tarafından nakledilen bir hadisinde "Yeryüzü, benim için temiz bir yer ve mescit kılınmıştır." buyurmuştur ki bir mümin nerede bulunursa bulunsun, yeryüzünün temiz olan her yerinde Rabbine secde eder, O'ndan başkasına da secde edemez.

19 İşte bu itibarla, Allah'ın kulu olan Hazreti Muhammed (sas.), Rabbine ibadet etmek için kalkıp namaza durduğu zaman, cinler, onun ve ona tabi olarak arkasında saf tutan ashabının rükusu ve sücudu ile nasıl namaz kıldıklarını görmek için etrafında küme küme oluyorlar ve ondan ilk defa Kur'an dinledikleri zaman nasıl şaşkınlık içinde kalıp da *"Biz, ondan doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik."* dedikleri gibi, onun Rabbine ibadetini de şaşkınlık içinde izliyorlardı.

Bu ayet-i kerimenin tefsiriyle ilgili olarak müfessirler bazı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazılarına göre Hazreti Peygamber'in ibadetini izlemek için etrafında kümeleşenler, bizim de biraz önce zikrettiğimiz gibi, cinlerdir. Bazı müfessirler ise, Hazreti Peygamber'in etrafında toplanan ve onun Peygamberlik görevine karşı çıkarak insanları uyarmasına ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmesine engel olmak isteyen Mekkeli müşriklerle cinlerden oluşan bir grup olduğunu zikretmişlerdir.

20 İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Senin insanlara tebliğ ettiğin dini iptal etmek ve seni Peygamberlik görevinden uzaklaştırarak onları kendi batıl saflarına çekmek isteyen o kafirlere de ki: Ben, Rabbimden başka hiç kimseye ibadet etmem ve hiç kimseyi Rabbime ortak koşmam.

21 Daha sonra Allah Teâlâ, kullarına hidayet etmenin veya onları hak yoldan saptırmanın, yahut insanlara zarar vermenin veya iyilik etmenin sadece Allah'ın işi olduğunu haber vermesini Peygamberi'ne emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Onlara de ki: Sizin başınıza gelmiş herhangi bir belayı veya zararı defetmek, yahut herhangi bir hususta size faydalı olmak benim işim değildir. Ben de sizin gibi bir beşerim ve sadece Rabbimin bana verdiği görevi yapmaya çalışırım. Nitekim Allah Teâlâ, Mâide suresinin 67. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen (ayetleri) tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, Rabbinin Peygamberliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Allah, şüphesiz kafir kavme hidayet etmez."*.

Sizi, Allah'ın emrettiği doğru yola sevketmek veya o yoldan sizi uzaklaştırmak, sadece Rabbimin işidir; bu itibarla sizin başvuracağınız merci de yalnız Allah Teâlâ'dır. O dilerse kullarına hidayet eder; dilerse onları azgınlıklarıyla başbaşa bırakır.

22 Eğer ben, Rabbimin bana verdiği görevi

yapmaktan kaçınır ve O'na karşı gelirsem, O'nun azabından beni hiç kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak hiç kimse de bulamam.

23 Ben ancak, Rabbimin bana verdiği görevi îfa etmekle O'nun rızasını kazanabilirim ve ancak o zaman bana yardım eder. Bu itibarla her kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, onun gideceği yer, içinde ebediyyen kalacağı cehennem ateşidir. Onu oradan kurtaracak hiçbir dostu veya hiçbir yakını bulunmadığı gibi, onun için oradan kaçıp kurtuluş umudu da yoktur.

24 İnsanlardan olsun cinlerden olsun, Allah'a şirk koşan o kafirler, kıyamet günü kendilerine vaadedilen azabı gördükleri zaman, kimlerin yardımcısının daha güçsüz ve sayılarının daha az olduğunu görüp anlayacaklardır. Yardımcıları daha güçlü ve sayıca daha çok olanlar müminler midir, yoksa müşrikler midir? Gerçek olan şudur ki daha güçlü yardımcılara sahip ve sayıca daha çok olanlar müminlerdir; müşriklerin ise, tek bir yardımcıları bile olmadığı gibi, sayıca da çok azdırlar.

قُلْ اِنْ اَدْرِٓى اَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّٓى اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾
اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ
رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَىْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

[25] (Ey Muhammed!) De ki: "Vadolunan kıyamet vaktinin yakın mı olduğunu, yoksa Rabbinin onu uzun süreli mi kıldığını ben bilemem.".

[26-28] Gaybın âlimi olan Allah, gaybını dilediği Peygamber'den başka hiç kimseye bildirmemiştir. Rablerinin Peygamberlik görevlerini tebliğ ettiklerinin bilinmesi için, her Peygamber'in önünden ve ardından gözcüler kor. Allah, Peygamberleri'nin yanında olanı ve olacağı ilmiyle kuşatmış ve her şeyi birer birer saymıştır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mescitlerin Allah'a mahsus ibadet yerleri olduklarını ve oralarda Allah'tan başka hiç kimseye dua ve niyazda bulunulmayacağını, Hazreti Peygamber'in de yalnız Allah'a ibadet ettiğini ve hiç kimseyi O'na ortak koşmadığını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet vaktinin hiç kimse tarafından bilinemeyeceğini beyan etmiş ve Peygamberi'ne de bu vaktin yakın mı yoksa Rabbi tarafından süresinin uzatıldığını mı kendisinin de bilmediğini insanlara söylemesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[25] (Ey Muhammed!) De ki: "Vadolunan kıyamet vaktinin yakın mı olduğunu, yoksa Rabbinin onu uzun süreli mi kıldığını ben bilemem.".

[26-28] Gaybın alimi olan Allah, gaybını dilediği Peygamber'den başka hiç kimseye bildirmemiştir. Rablerinin Peygamberlik görevlerini tebliğ ettiklerinin bilinmesi için, her Peygamber'in önünden ve ardından gözcüler kor. Allah, Peygamberleri'nin yanında olanı ve olacağı ilmiyle kuşatmış ve her şeyi birer birer saymıştır.

25 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, muhtemelen kıyametin ne zaman vuku bulacağını soran insanlara vereceği cevabı beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Sana vadolunan kıyametin vaktini soruyorlar ve vadolunan bu kıyamet ne zaman vuku bulacak? diyorlar. Sen, bunu soranlara de ki: Size vuku bulacağı vaadedilen kıyamet vakti yakın mıdır, yoksa Rabbim onun süresini uzatmış mıdır, bunu ben asla bilemem. Onun vakti-

ni ancak Rabbim bilir. Bazı müfessirlerin naklettikleri bir haberden de öğrenildiğine göre, Mukatil şunları söylemiştir: "Müşrikler, Allah Teâlâ'nın *"Sonunda tehdit olundukları bu ateşi gördükleri zaman, yardımcı olarak kimin daha zayıf ve kimin sayıca daha az olduğunu anlayacaklardır."* Ayetini işittikleri zaman, en-Nadr İbnu'l-Hâris: "Bize vadolunan bu gün ne zaman gelecektir?" diye sormuş, bunun üzerine Allah Teâlâ da şu ayeti indirmiştir: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Vadolunan kıyamet vaktinin yakın mı olduğunu, yoksa Rabbinin onu uzun süreli mi kıldığını ben bilemem."*.

26-28 Allah Teâlâ, geleceği vadolunan kıyamet vaktinin zamanını Peygamber'i de başta olmak üzere hiç kimsenin bilemeyeceğini beyan ettikten sonra, bunun başlıca sebebini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Gaybın âlimi olan Allah, gaybını hiç kimseye izhar etmez veya bildirmez. Vadolunan kıyamet gününün geliş zamanı ile ilgili bilgi, hiç şüphesiz gayba ait bir bilgidir ve Allah Teâlâ bu bilgiyi dilediği bir kimseye vermedikçe, onu hiç kimse bilemez. Nitekim Allah Teâlâ'nın en sevgili kullarından olan Hazreti Peygamber de Rabbinin emriyle bunu açıklamış ve kıyamet vaktinin yakın mı, yoksa uzak mı olduğunu ben bilemem." buyurmuştur. Gerçek olan husus şudur ki kafirler inkâr etmiş olsalar bile, kıyamet günü mutlaka gelecek ve her insan dünyada iken yaptıklarının ceza veya mükafatını mutlaka görecektir.

Gaybın âlimi olan Allah, her ne kadar gaybı hiç kimseye izhar etmezse de dilediği ve tercih ettiği bir Peygamber bundan müstesna olup o Peygamber'e, gayba ait bilgiden dilediği kadarını bildirir. Nitekim Bakara suresinin 255. ayetinde bu manaya uygun bir ifade ile *"...O'nun ilminden, kendisinin dilediği dışında hiçbir şeyi kavrayamazlar..."* buyurmuştur.

Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne bildirdiği gayba ait olan bu bilgi, Kur'an-ı Kerim'in bazı surelerinde de zikredildiği gibi, ya o Peygamber'e ait mucizelerdir; yahutta insanlara tebliğ ettiği dinin ahkam ve erkânına taalluk eden bilgilerdir. Peygamberler'in, gayba ait verdikleri haberlerle ilgili bir örnek, Âl-i İmrân suresinin 49. ayetinde zikredilen İsa'nın (as) şu sözleridir: *"Allah'ın izniyle körü ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde yediğiniz ve biriktirdiğiniz şeyleri sizlere haber veririm..."*

Şunu da unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ, Peygamberleri'ne bildirdiği gayba ait haberlerini veya vahyini, haber hırsızlığı yapan cinlerden veya şeytanlardan koruyan muhafız melekler de görevlendirmiştir. Bu melekler, Rablerinden haber alacak olan Peygamberler'in önünden, arkasında veya her tarafından onu gözlerler ve haber hırsızlığı yapmak için ona yaklaşmak isteyen cin veya şeytanlara hiç fırsat vermezler; daha önce de açıklandığı üzere Peygamber'e yaklaşan cin veya şeytanları, şihab denilen parlak yıldız alevleriyle yakarlar.

Allah Teâlâ'nın, haberlerini bildireceği Peygamberi'nin önünden ve arkasında gözetleyerek cin veya şeytanların tasallutundan onu koruyacak ve alacağı haberlere yabancı söz karıştırmalarını önleyecek birtakım melekleri görevlendirmesi, Rabbinden haberi alacak olan Peygamberi'nin, aldığı haberlere hiçbir yabancı sözün karışmamış olduğunu bilmesi ve bundan emin olması içindir. Zira bilinen bir gerçektir ki eğer Allah Teâlâ dileseydi, cinne veya şeytana sezdirmeden haberlerini Peygamberi'ne ulaştırırdı. Diğer bir görüşe göre, Allah Teâlâ'nın, Peygamberi'ni melekleriyle koruma altına alması, ona tevdi ettiği risalet görevini hakkıyla ifa ettiğini bilmesi içindir. Daha önce de açıklandığı gibi meleklerin koruması altında bulunan Peygamber, Rabbinden kendisine indirilen vahiyleri vahiy getiren melekten emin bir şekilde alır ve bunları insanlara tebliğ eder. Şu da bilinmesi gereken bir gerçektir ki, Allah Teâlâ, gerek Peygamberi'ni gözetleyen meleklerin ve gerekse risaletini tebliğ eden Peygamberi'nin hallerini geniş ilmiyle kuşatmıştır. Bu itibarla olanı ve olacak olan her şeyi tek tek sayıp tespit etmiştir. Bu ayetle Cin suresi sona ermiştir. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

MÜZZEMMİL SURESİ

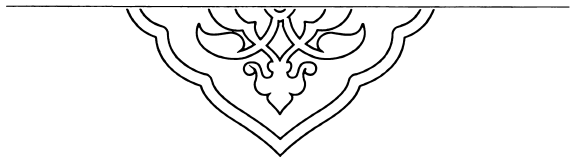

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 73. suresi olup 20 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde *"örtüye bürünen kimse"* manasında zikredilen *müzzemmil* kelimesinden almıştır. Rabbinin "Ey örtüye bürünen kimse" hitabıyla uyarılan kimsenin Hazreti Muhammed (sas.) olduğu, hem ayet-i kerimelerin açık delaletinden hem de bu ayetlerin nüzul sebebinden açıkça anlaşılmaktadır. Müfessirler, genellikle Müzzemmil suresiyle bu sûreden sonra yer alan ve *"örtüye bürünen kimse"* manasına gelen Müddessir suresinin nüzul sebepleri arasında tam bir benzerlik bulunduğu görüşünde ittifak etmişlerdir. Bilindiği gibi Hazreti Muhammed (sas.), kendisine henüz Peygamberlik görevi verilmediği zamanlarda, sık sık Nur dağındaki Hira mağarasına kapanır ve orada Rabbini zikrederdi. Câbir İbn Abdillah'tan (ra) nakledildiğine göre, bir gün, yine o mağarada zikrini ikmal edip vadiye doğru inmeye başladığı sırada kendisine seslenildiğini işitmiş ve sesin kimden geldiğini anlamak için önüne, arkasına, sağına, soluna bakmış, fakat hiç kimseyi görememiştir. Kendisine bir kaç defa daha seslenilmiş ve her seferinde yine hiç kimseyi görememiştir. Nihayet başını yukarıya kaldırıp baktığı zaman, havada bir taht üzerinde Cebrail'i (as) görmüş, işte o zaman içini bürüyen bir korku ve sarsıntı ile evine dönmüş ve eşi Hatice'ye "Beni örtün; beni örtün." diye hitap ederek yatağına uzanmıştır. Ancak Melek Cebrail (as), evinde de ona gelmiş ve *"Ey örtüye bürünen (Muhammed)! Kalk ve uyar. Rabbını tekbîr et. Elbiseni temizle ve günahlardan uzak dur."* mealindeki Müddessir suresinin ilk beş ayetiyle daha önceki Müzzemmil suresinin ilk ayetlerini indirmiştir.

Müfessirlerin yine Câbir'den naklettikleri bir habere göre müşrikler, Dâru'n-Nedve'de toplanmışlar ve Hazreti Muhammed (sas.)'i kasdederek bu adama bir isim verin ki halk, onun gerçek yüzünü bilsin, demişelerdir. Bunun üzerine bazıları, o kahindir, demişler; bazıları, hayır o kâhin değil delidir, demişler; bazıları, hayır o deli değil büyücüdür, demişler; bazıları, hayır o büyücü değildir, demişler ve böylece aralarında ihtilâfa düşmüşlerdir. Durum Hazreti Peygamber'e bildirilince, o da elbisesine bürünüp yatmıştır. İşte bunun üzerine Cebrail (as) ona gelerek Müddessir ve Müzzemmil surelersurelerinin ilk âyetlerini indirmiştir.

2. Müzzemmil Suresinin Konusu

Surenin, Hazreti Muhammed (sas.)'e Peygamberlik görevinin verilmesiyle birlikte nazil oldu-

ğu gözönünde bulundurulacak olursa, sure içinde yer alan ayetlerin, onu böyle bir göreve hazırlayacak özellikleri, yahut emir ve nehiyleri ihtiva ettiğini düşünmek ve bunun örneklerini görmek çok tabii sayılmak gerekir. Nitekim surenin ilk ayetlerinde, örtüye bürünerek evine kapanan Hazreti Muhammed (sas.)'e gönderilen bir melek, Rabbinden getirdiği bir emre istinaden, onun Peygamberlik görevine hazırlanması için önce kendi şahsını hazırlaması gerektiğini hatırlatmış, bu maksatla gecenin yarısını veya tam yarısı olmasa bile biraz eksiğini, yahutta biraz fazlasını ibadetle geçirmesini ve Kur'an'ı usûlüne uygun bir şekilde ağır ağır okumasını emretmiş ve kendisine tatbiki oldukça güç bir Kitap indirileceğini haber vermiştir. Ayrıca kendisini meşgul edecek pek çok dünya işlerinden uzak kalmasını ve her fırsatta kendisinden başka İlah olmayan Rabbini zikretmesini emretmiştir. Zira O, doğunun ve batının Rabbidir ve O'ndan başka İlah yoktur.

Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberi'ne karşı çıkan ve ona indirdiği ayetleri yalan sayan müşrikleri bahis konusu etmiş ve onlar için hazırlanan cehennem azabından söz ederek bu azabın kıyametin kopmasıyla birlikte başlayacağını haber vermiştir. Ayrıca kendisine gönderilen Peygambere karşı gelen Firavun ve adamlarının acı akibetlerini zikretmiş ve insanların aynı akibete uğramamaları için bunu ders almaları gereken bir öğüt kılmıştır.

Önceki ayetlerden uzunca bir zaman sonra nazil olduğu söylenen son ayetin, surenin ilk ayetlerindeki hükümleri değiştiren bir manaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, ilk ayetinde Peygamberi'ne hitap ederek gecenin yarısını, yahut biraz eksiğini, yahutta biraz fazlasını ibadetle geçirmesini emretmiş ve müfessirlerin de zikrettikleri gibi gece namazını farz kılmıştır. Ancak gece yarısı ifa edilmesi gereken böyle bir farzın Müslümanlara ne derece ağır geldiğini düşünmemek de mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ da surenin son ayetinde bu güçlüğe işaret ederek *"Rabbin, elbette senin ve seninle beraber olan bir topluluğun, en azından gecenin üçte ikisinde, yarısında ve üçte birinde kalkıp ibadet ettiğini biliyor..."* buyurduktan sonra *"Allah şunu da bilmektedir ki içinizde hastalar, yeryüzünde dolaşıp Allah'ın lütfundan rızık arayanlar ve Allah yolunda savaşanlar bulunmaktadır..."* buyurmuş ve bu beyanlarıyla gece namazının farziyyetini kaldırmıştır. Bununla beraber farz olan namazların dosdoğru kılınmasını ve farz olan zekatın verilmesini de ayrıca emretmiştir.

3. Müzzemmil Suresinin Kendinden Önceki Cin Suresiyle Bağlantısı

Müzzemmil suresiyle kendinden önceki Cin suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır:

1) Cin suresi, Peygamberler'in, Rablerinin kendilerine tevdi ettikleri Peygamberlik görevini hakkıyla ifa ettiklerini beyan eden bir ayetle sona ermiş, Cin suresinin ilk ayetlerinde ise, son Peygamberi'ne, Peygamberlik görevinin tebliğini emreden ayetlerle başlamıştır.

2) Allah Teâlâ, bir evvelki surede, Hazreti Muhammed (sas.)'in Rabbine ibadet etmek için kalktığı zaman, cinlerin ve onlara tabi olanların Hazreti Peygamber'in etrafında kümeleştiklerini ve mescitlerin Allah'a mahsus ibadet yerleri olduğunu zikretmiş, bu surenin ilk ayetlerinde ise, Allah Teâlâ Peygamberi'ne *"Ey örtüye bürünen!"* hitabıyla onu gecenin birazı dışında gece namazına davet etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ
تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي
النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 Ey örtüye bürünen (Muhammed), kalk! Gecenin birazı dışında yarısını ibadetle geçir. Yahut yarıdan biraz eksilt; yahutta onu biraz artır ve Kur'an'ı ağır ağır oku.

5 Biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz.

6 Gece ibadeti için yatağından kalkan nefsin, ibadeti daha uygun, kıraati daha sağlamdır.

7 Çünkü gündüz seni meşgul eden uzun işler vardır.

8 Rabbinin adını zikret; her şeyden kesilerek O'na yönel.

9 O, doğunun ve batının Rabbidir; O'ndan başka İlah yoktur. O'nu kendine vekil tut.

Daha önce de açıkladığımız gibi Hazreti Muhammed (sas.), Peygamberlik görevi kendisine henüz verilmediği sıralarda, zamanının çoğunu Nur dağındaki Hira mağarasında Rabbini zikrederek geçirirdi. Yine bir gün o dağın vadisinden inerken kendisine ilk defa melek Cebrail (as) gelmiş, Hazreti Muhammed de onu görünce cin tarafından çarpılacağı korkusuna kapılarak hemen evine dönmüş ve eşine "Beni örtün; beni örtün." diye seslenmiştir. İşte bundan sonradır ki ona tekrar gelen Cebrail (as) *"Ey örtüsüne bürünen (Muhammed!)"* diye hitap ederek Rabbinden getirdiği vahyi ona tebliğ etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-4 Ey örtüye bürünen (Muhammed), kalk! Gecenin birazı dışında yarısını ibadetle geçir. Yahut yarıdan biraz eksilt; yahutta onu biraz artır ve Kur'an'ı ağır ağır oku.

5 Biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz.

6 Gece ibadeti için yatağından kalkan nefsin, ibadeti daha uygun, kıraati daha sağlamdır.

7 Çünkü gündüz seni meşgul eden uzun işler vardır.

8 Rabbinin adını zikret; her şeyden kesilerek O'na yönel.

9 O, doğunun ve batının Rabbidir; O'ndan başka İlah yoktur. O'nu kendine vekil tut.

1-4 Yukarıda da açıkladığımız gibi, Hira mağarasında Cebrail'in (as) ilk vahyi getirdiği bir sırada Hazreti Peygamber'in onu görüp de korkuya kapılması ve hemen evine dönerek eşine "Beni örtün." diye hitap etmesi üzerine Allah Teâlâ Peygamberi'ne hitap etmiş ve ona şöyle buyurmuştur: Ey örtüye bürünen Muhammed! Kalk ve birazı müstesnq gecenin yarısını, yahut biraz daha azını, yahutta biraz fazlasını ibadetle geçir. Kur'an'ı da usulüne uygun olarak ağır ağır oku.

Müfessirlerin de açıkladıkları gibi Allah Teâlâ, Peygamberi'ne yönelttiği bu emirleriyle teheccüd denilen gece namazını farz kılmış, gerek Hazre-

ti Peygamber gerekse ona tabi olan ashabı, Allah Teâlâ'nın bu emrine uyarak gecenin yarısını, yahut biraz eksiğini, yahutta biraz fazlasını ibadet ederek geçirmişlerdir. Ancak gece namazının farz mı yoksa mendub mu olduğu hususunda müfessirler arasında tam bir görüş birliği mevcut değildir. Bazıları gece namazı farziyyetinin beş vakit namaz farz kılınmadan önceki dönemlere ait olduğunu, fakat beş vakit namazın farz kılınmasıyla gece namazı farziyyetinin neshedildiğini, bazıları Müzzemmil suresinin son ayetiyle gece namazı farziyyetinin kaldırıldığını, bazıları da gece namazının sadece Hazreti Peygamber'e farz kılındığını ileri sürmüşlerdir. Bunun doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

Allah Teâlâ, gece namazını emrettikten sonra, Kur'an'ın ağır ağır okunmasını da emretmiştir ki onun ağır ağır okunmasından murat, kelimelerinin açık açık okunması ve her harfe hakkının verilmesidir. Zira harflere hakkının verilmeden ve hızlı bir şekilde okunması, kelimeler arasında karışıklığa ve her kelimeyle kasdedilen mananın bozulmasına sebep olur ki bu da bir ayetin Kur'an ayeti olmaktan çıkmasına yol açar.

5 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne gece namazını emredip onu Kur'an'ı usulüne uygun bir şekilde ve ağır ağır okuması için uyardıktan sonra, Kur'an-ı Kerim'i vasfetmiş ve ona ağırlığı çok yüce olan bir kitap vahyedeceğini haber vermiştir. Filhakika Kur'an-ı Kerim, ihtiva ettiği mükellefiyetlerle uyulması gereken emir ve nehiyler yönünden hiçbir kitapla mukayese edilemeyecek derecede ağırlığı olan bir kitaptır. İçerisinde öyle ayetler vardır ki hiçbir akıl sahibinin onları tek başına anlayıp ihata etmesi mümkün değildir. Keza ayetlerinin muhkem ve müteşabih olanlarıyla nasih ve mensuh olanlarını birbirinden ayırmadan onlarla amel edilemez. Bu hususlar gözönünde bulundurulursa, Kur'an'ı anlamanın ve onun manasına gerektiği şekilde vakıf olmanın ne kadar güç ve ağır olduğu kolayca anlaşılır. Nitekim İbn Abbâs'ın (ra) belirttiğine göre Hazreti Peygamber'e vahiy geldiği zaman, bu ona çok ağır gelir ve yüzünün rengi değişirdi. Buhârî (*Sahih,* I. 3), Müslim (*Sahih,* IV. 1816) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 597) tarafından nakledilen bir haberde de Hazreti Aişe şunları anlatmıştır: "El-Hâris İbn Hişâm, Resulullah (sas.)'e: "Sana vahiy nasıl geliyor?" diye sorduğu zaman, Resulullah (sas.) şu cevabı vermiştir: "Bazen bana çıngırak sesi gibi gelir ki bana en ağır geleni de budur. Benden o hal zail olunca, meleğin söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazen de melek bana bir insan suretinde gelir ve benimle konuşur. Ben de onun söylediklerini iyice bellerim.". Daha sonra Hazreti Aişe şöyle demiştir:"Resulullah (sas.)'e çok soğuk bir günde vahyin gelişini gördüm. Kendisinden o hal zail olduğu zaman o soğuk günde alnından şakır şakır ter akardı.".

6 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne indireceği Kur'an-ı Kerim'i muhteva itibariyle ağır bir söz olarak vasfettikten sonra, gece ibadetini emredişinin sebebini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Hiç şüphe yoktur ki geceleyin biraz uyuduktan sonra ibadet etmek için kalkmak ve gece namazını kılmak, gerek kalp ile lisan arasında uyumun sağlanması bakımından daha elverişli ve gerekse kıraat yönünden daha tesirlidir; çünkü geceleyin insan zihnini meşgul edecek hiçbir sebep yoktur. Oysa gündüz vakti, insanların çeşitli sebeplerle sokaklara çıkıp dolaşmaları dolayısıyla dışarıda çoğalan ses ve gürültü, yapılması gereken işler sebebiyle zihne yerleşen düşünceler, insanı meşgul eden ve yapacağı ibadeti hedefinden saptıran, hatta bazen onu unutturan belli başlı sebeplerdendir.

7 Kısacası, gündüz vakitlerinde, insanı ibadetinden uzaklaştıracak veya ibadetlerini ona unutturacak pek çok işler vardır. Bu işler dolayısıyladır ki Allah Teâlâ, gece yapılan ibadetlerin daha tesîrli ve ibadet edenler için daha faydalı olduğunu beyan etmiştir.

8 Şunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir ki gece veya gündüz, insan ne ile meşgul olursa ol-

sun, onun, Rabbinin adını da sık sık zikretmesi gerekir. Yaptığı ibadetlerin O'na has kılınması ve ibadet esnasında zihnin dünya işleriyle meşgul olmaması için yegane çare, Allah'ın zikridir. Nitekim Allah Teâlâ, İnşirâh suresinin 7. ayetinde de bunu açıkça beyan etmiş ve *"İşini bitirdiğin zaman sadece Rabbine yönel."* buyurmuştur.

9 Gece gündüz Allah'ı zikretmenin ve yalnız Allah'a yönelmenin başlıca sebebi de O'nun, doğunun ve batının Rabbi oluşu ve O'ndan başka ibadet olunmaya ve zikredilmeye layık bir İlahın bulunmayışıdır. O halde her insan yalnız O'na yönelerek O'nu zikretmeli ve yalnız O'na güvenip dayanmalıdır. Nitekim Allah Teâlâ, Hûd suresinin 123. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Bu itibarla O'na ibadet et ve O'na güvenip dayan. Rabbin yaptıklarınızdan elbette gafil değildir."*.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا
﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ
وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ
رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ
الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

[10] Onların söylediklerine karşı sabret ve onlardan güzellikle ayrıl.

[11] Mal sahibi olup da yalanlayanları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.

[12-13] Çünkü onlar için yanımızda ağır bukağılar, cehennem, boğazı tıkayan bir yiyecek ve acı bir azap vardır.

[14] Bu azap, yerin ve dağların sarsıldığı ve dağlar yumuşak kum yığını haline geldiği gündedir.

[15] Ey insanlar! Firavun'a gönderdiğimiz Peygamber gibi, size de yaptıklarınıza şahitlik etmek üzere bir Peygamber göndermiştik.

[16] Fakat Firavun, Peygamber'e karşı gelmiş, biz de onu ağır bir şekilde yakalamıştık.

[17] Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o günden nasıl korunursunuz?

[18] Gök, günün şiddetiyle yarılmış, Allah'ın vaadi yerine gelmiştir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Peygamberi'ni Peygamberlik görevinin ifasında irşat ettikten ve müşrikleri Hazreti Peygamber'in davetini reddetmeleri dolayısıyla dünya ve Ahiret azabıyla tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirler için hazırlanan Ahiret azabıyla dünya azabının korku veren özelliklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[10] Onların söylediklerine karşı sabret ve onlardan güzellikle ayrıl.

[11] Mal sahibi olup da yalanlayanları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.

[12-13] Çünkü onlar için yanımızda ağır bukağılar, cehennem, boğazı tıkayan bir yiyecek ve acı bir azap vardır.

[14] Bu azap, yerin ve dağların sarsıldığı ve dağ-

ların yumuşak kum yığını haline geldiği gündedir.

[15] Ey insanlar! Firavun'a gönderdiğimiz Peygamber gibi, size de, yaptıklarınıza şahitlik etmek üzere bir Peygamber göndermiştik.

[16] Fakat Firavun, Peygamber'e karşı gelmiş, biz de onu ağır bir şekilde yakalamıştık.

[17] Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o günden nasıl korunursunuz?

[18] Gök, günün şiddetiyle yarılmış, Allah'ın vaadi yerine gelmiştir.

10 Allah Teâlâ, Mekkeli müşriklerin Hazreti Peygamber'e karşı takındıkları tavırlarda, onu mecnun, sihirbaz, şair, kâhin ve büyücü gibi isimlerle zikrederek ve onu alaya alarak Rabbinin davetini yalanlamak gibi çirkin davranışlarla ona işkence etmeleri karşısında, Peygamberi'ne sabretmesini ve onlardan güzellikle ayrılmasını emretmiştir. Allah Teâlâ, bu manadaki Necm suresinin 29. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Bizi zikretmekten yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimseden de sen yüz çevir."*.

11 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, çirkin davranışlarda bulunan ve ona işkence eden müşrik kavminden uzak kalmasını emrettikten sonra, sahip oldukları mala, mülke ve büyük servete güvenerek Hazreti Peygamber'e karşı çıkan ve küfürlerinde direnen bu yalancı müşrikleri, Lokmân suresinin 24. ayetinin *"Dünyada onları az bir süre faydalandırırız; sonra da ağır bir azaba onları mecbur bırakırız."* manasındaki bir ifadeyle tehdit etmiş ve sen onları bana bırak; ben, onların hakkından gelir ve hak ettikleri azap ile cezalandırırım, buyurmuştur. Nitekim müfessirlerin de zikrettikleri gibi, çok geçmeden cereyan eden Bedir Gazvesi'nde müşriklerin ileri gelenlerinden pek çoğu öldürülmüş, pek çoğu da esir edilmiştir.

12-13 Daha sonra Allah Teâlâ, müşrikler için hazırlanan azap çeşitlerini de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Küfürleri dolayısıyla o kafirler için hazırlanmış bukağılar veya boyunduruklar ve bağlar olduğu gibi, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi vardır. Ayrıca yiyecek olarak ağızlarına alıp da boğazlarını tıkayıp kalan ve yutma imkanı bulunmayan yiyeceklerle acı bir azap da vardır.

14 İşte zikredilen bu azap çeşitlerinin ne zaman gerçekleşeceğine gelince, bu, yeryüzünün ve yeryüzü üzerinde göğe doğru yükselmiş olan dağların pamuk gibi atılıp dağıldığı ve kum yığını haline geldiği ve böylece yeryüzünün dümdüz bir ova haline geldiği kıyamet günüdür.

15-16 Allah Teâlâ, kendilerine mal, mülk ve evlat gibi çeşitli nimetler ihsan etmesine rağmen bu nimetlerin kıymetini bilmeyen ve küfürlerinde direnen Mekkeli müşrikleri kıyamet gününün dehşet verici halleriyle tehdit ettikten sonra, onlara ve dolayısıyla diğer bütün insanlara, geçmiş devirlerde benzer yaşayışları sebebiyle azaba uğrayan Firavun ve adamlarını misal olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Biz, vaktiyle Firavun ve kavmine bir elçi veya bir Peygamber göndermiştik de Firavun ve adamları ona isyan etmişler ve hatta onu ortadan kaldırmaya bile çalışmışlardı.

Bilindiği gibi Mısır hükümdarı olan Firavun, Mısır'a yerleşen ve sayıları her geçen gün artan Yahudi neslinin bir gün bütün Mısır'a hâkim olacağı endişesiyle kafasına koyduğu bir planı tatbik etmeye başlamış ve bütün kabilelere emirnameler çıkararak yeni doğan Yahudi erkek çocuklarının öldürülmesini, kız çocuklarının ise sağ bırakılmasını istemişti. İşte o sıralarda dünyaya Musa adında bir erkek çocuğu meydana getirmiş olan Yahudi bir kadın, oğlunu Firavun'un zulmünden kurtarmak için, Allah Teâlâ'nın ilhamıyla onu bir sepetin içine koyarak Nil nehrinin sularına bırakmıştı. Nehrin suları tarafından Firavun'un sarayına kadar götürülen sepet, Firavun'un eşi tarafından nehirden çıkarılmış ve yine onun tavsiyesi ile sarayda bakılıp büyütülmüştür. İşte bu Musa, ergenlik çağına erişip olgunlaşınca, ona Rabbi tarafından ilim ve hikmet verilmiş, son-

ra da Firavun ve adamlarını Allah'ın hak yoluna davet eden bir Peygamber olarak görevlendirilmiştir. Ne var ki Firavun ve adamları, kendilerini hak yola davet eden Musa'ya (as) isyan etmişler, bu da onların Allah Teâlâ tarafından suçüstü yakalanmalarına sebep olmuştur. Musa ve kavmi, Mısır'ı terketmek üzere yola çıktıkları bir sırada, Firavun ve adamları da onları yakalamak için peşlerine düşmüşler, Musa ve kavmi denizi geçerek kurtulmuşken, Firavun ve adamları denizde boğularak helâk olmuşlardır. İşte bu, küfürleriyle nefislerine zulmedenlerin başlarına geleceği muhakkak olan en kötü akibettir.

17 Ey insanlar! Küfürleri dolayısıyla Firavun ve adamlarının başlarına gelen bu kötü akibet, ibret almanız gereken bir hadise olarak gözünüzün önünde apaçık dururken, Firavun ve adamları gibi siz de küfreder ve küfrünüzde direnirseniz, gençleri bile yaşlandıran o kıyamet gününün azabından kendinizi nasıl koruyabilirsiniz?

18 İşte o günün şiddetiyle gök yarılır ve dağlar pamuk gibi atılarak kum yığını haline gelir ve yer dümdüz ova gibi olur. Bu, Allah'ın insanlara önceden vaadettiği bir haldir ve Allah'ın bu vaadi de mutlaka gerçekleşecektir.

إِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ
وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ
فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى ۙ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ
وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ
وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۚ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

[19] Bu, şüphesiz bir hatırlatmadır. Bu itibarla, dileyen, Rabbine varan bir yol tutar.

[20] Rabbin, elbette senin ve seninle beraber olan bir topluluğun, en azından gecenin üçte ikisinde, yarısında ve üçte birinde kalkıp ibadet ettiğini biliyor. Gece ve gündüzü Allah takdir eder. O, sizin, vakitleri hesap edemeyeceğinizi bildiği için tövbenizi kabul etmiştir. Kur'an'dan size kolay geleni okuyun. Allah, içinizde hastalar, yeryüzünde dolaşıp Allah'ın lütfundan rızık arayanlar ve Allah yolunda savaşanlar bulunacağını da elbette bilmektedir. Bu itibarla Kur'an'dan kolay olanı okuyun. Namazı dosdoğru kılın; zekatı verin ve Allah'a güzel borç takdim edin. Kendiniz için yaptığınız iyiliği Allah katında daha hayırlı ve daha büyük bir mükafat olarak bulacaksınız. Allah'tan mağfiret dileyin; şüphe yoktur ki Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerin dünyada iken kalplerinde taşıdıkları sahih iman ve işledikleri salih ameller sebebiyle Rableri katında kazanacakları üstün dereceyi ve Ahiret hayatında ulaşacakları güzel akibeti, buna karşılık kendilerine gönderilen Peygamberler'e isyan ederek küfür işleyen ve küfürlerinde direnen kafirleri dünya ve Ahiret azabıyla tehdit edip bu azabı çeşitli şekilleriyle tavsif ettikten sonra, çeşitli irşat ve hidayet yollarını tarif ve tavsif eden

iki ayetle Müzzemmil suresine son vermiş, ayrıca daha önce müminlere farz kılınan gece ibadetini, hastalık, yolculuk, cihad ve ticaret gibi çeşitli meşgaleler dolayısıyla hafifletmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[19] Bu, şüphesiz bir hatırlatmadır. Bu itibarla, dileyen, Rabbine varan bir yol tutar.

[20] Rabbin, elbette senin ve seninle beraber olan bir topluluğun, en azından gecenin üçte ikisinde, yarısında ve üçte birinde kalkıp ibadet ettiğini biliyor. Gece ve gündüzü Allah takdir eder. O, sizin, vakitleri hesap edemeyeceğinizi bildiği için tövbenizi kabul etmiştir. Kur'an'dan size kolay geleni okuyun. Allah, içinizde hastalar, yeryüzünde dolaşıp Allah'ın lütfundan rızık arayanlar ve Allah yolunda savaşanlar bulunacağını da elbette bilmektedir. Bu itibarla Kur'an'dan kolay olanı okuyun. Namazı dosdoğru kılın; zekatı verin ve Allah'a güzel borç takdim edin. Kendiniz için yaptığınız iyiliği Allah katında daha hayırlı ve daha büyük bir mükafat olarak bulacaksınız. Allah'tan mağfiret dileyin; şüphe yoktur ki Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

19 İşte, bu surenin başından beri sahih iman ve salih amel sahibi olan müminleri dünya ve Ahiret'te karşılacakları güzel akıbetle müjdeleyen, buna karşılık küfreden ve küfürlerinde direnen kafirleri de dünya ve Ahiret azabıyla tehdit eden bütün bu ayetler, aklı başında olan ve düşünmesini bilen insanlar için birer hatırlatma veya vaaz ve nasihattır. Dileyen kimse, bu vaaz ve nasihatten kendisini cennette Rabbinin rıdvanına ulaştıracak olan dersi alır ve güzel bir akibete kavuşur.

20 Surenin ilk ayetlerinden de hatırlanacağı üzere Allah Teâlâ, Hira mağarasında melek Cebrail'i (as) gördükten sonra korku içinde evine geri dönmüş ve eşine "Beni örtün." diyerek yatağına uzanmıştı. İşte bu sırada melek ona tekrar gelmiş *"Ey örtüye bürünen (Muhammed); kalk! Gecenin birazı dışında yarısını ibadetle geçir; yahut yarıdan biraz eksilt; yahutta onu biraz artır ve Kur'an'ı ağır ağır oku."* diye hitap ederek gece namazını farz kılmıştı. Bir sene, yahut daha uzun bir zaman boyunca Hazreti Peygamber ve ona tabi olan ashabı, Allah Teâlâ'nın melek vasıtasıyla indirdiği bu emre uyarak Hazreti Aişe'nin de bir haberinde açıkladığına göre, üzerlerine farz kılınan bu gece namazını geceleri kalkarak ayakları şişinceye kadar kılmaya devam etmişlerdir. İşte aradan uzun bir zaman geçtikten sonra, Allah Teâlâ, Müzzemmil suresinin bu ayetini indirerek gece namazını hafifletmiştir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Rabbinin emrine uyarak gecenin yarısından biraz eksiğini, yahut biraz fazlasını, yahutta yarısını ibadet ederek geçirdiğini Rabbin elbette bilmektedir. Keza ashabın da sana tabi olarak bu ibadeti yapmaktadır. Hiç şüphesiz Allah, sizin bu amelinizi en güzel bir şekilde mükafatlandıracaktır. Allah, şunu da çok iyi bilmektedir ki sizin gece ve gündüz vakitlerini ve bu vakitlerin süresini bilmemeniz dolayısıyla kalkacağınız vakitleri ve kalktıktan sonra ibadete devam edeceğiniz süreyi de bilmediğiniz için, bazı hususlarda düştüğünüz yanılgıları bağışlamış, ayrıca gece ibadetinin size yüklediği bu ağır görevi yeterince yapamayacağınızı bilerek bu ibadeti size hafifletmiştir. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim'den size kolay geleni okuyun ve gece ibadetini de size kolay gelecek şekilde ifa edin. Şu var ki üzerinize farz kılınmış olan beş vakit namazı kusursuzca kılın. Müfessirlerin de zikrettikleri gibi, ayet-i kerimedeki *"Kur'an'dan size kolay geleni okuyun."* ifadesi, gece namazından size kolay geleni kılın manasındadır ki bu da gece namazının hafifletilmiş olduğunun başka bir delilini teşkil eder. Buhârî (*Sahih*, I. 17), Müslim (*Sahih*, I. 40), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 93) ve Nesâ'î (*Sünen*, I. 226)'nin Talha İbn Ubeydullah'tan naklettiklerine göre Necd ehlin-

den bir adam Resulullah (sas.)'e gelmiş ve ona yaklaşarak İslam'ı sormuştur. Resulullah (sas.): "Gündüz ve gece beş vakit namaz." Buyurunca, adam: "Üzerimizde bu namazlardan başkası da olacak mı?" diye sorunca, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Hayır. Meğer ki kendiliğinden kılarsan, olur." Bu hadisten de anlaşılacağı üzere, Müslümanlar üzerine farz kılınmış beş vakit namazdan başka namaz yoktur. Ancak dileyen, gece olsun gündüz olsun, nafile olarak dilediği kadar namaz kılabilir.

Allah Teâlâ, Müzzemmil suresinin ilk ayetleriyle farz kılınmış olan gece namazının, uzunca bir zaman sonra nazil olan 20. ayetiyle hafifletildiğini veya farziyyetinin kaldırıldığını açıkladıktan sonra, bu namazın hafifletilmesindeki, yahut farziyyetinin kaldırılmasındaki sebep veya hikmetleri zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Allah, şunu da çok iyi bilmektedir ki içinizde gece vakti namaza kalkamayacak kadar hasta veya rahatsız olanlarınız vardır. Yahut yeryüzünde Allah'ın lütfundan kendisinin ve ailesinin rızkını kazanmak için iş peşinde koşturanlar olduğu gibi, Allah yolunda savaşanlar da vardır. İşte bütün bunlar, geceleyin namaza kalkmayı güçleştiren başlıca sebeplerdir. Bu sebepler dolayısıyla gece namazının farziyyeti kaldırılmıştır. O halde Müslümanların hiç ihmal etmemeleri gereken iş, farz olan beş vakit namazı, erkân ve şartlarına riayet ederek eksiksiz ve kusursuz kılmak, Kur'an'dan kendilerine kolay olanı okumak, mallarından üzerlerine vacip olan zekatı vermek, Allah rızası için muhtaç olanları doyurmak ve malını hayırlı yolda infak etmektir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, kullarının kendileri için yapmış oldukları iyiliği, Allah katında daha hayırlı ve daha büyük olarak bulacaklarını beyan etmiştir. Kısacası, malını Allah yolunda sarf eden kul, sarfettikleri her şeyi o gün kendi ellerinde bulacaktır. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Bakara suresinin 245. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Allah'a güzel bir ödünç verip de Allah'ın da onun karşılığını kat kat artırarak vereceği hani kim vardır"*?.. Daha sonra Allah Teâlâ, kullarına, Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok merhametli olduğunu beyan ile, O'ndan mağfiret dilemelerini emretmiş ve bu ayetiyle de Müzzemmil suresine son vermiştir. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

MÜDDESSİR SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 74. suresi olup 56 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayette zikredilen ve elbisesine bürünen kimse manasına gelen *müddessir* veya *mütedessir* kelimesinden almıştır. Müfessirlerin de zikrettikleri gibi, surenin ilk ayetlerinin nüzul sebebi ile Müzzemmil suresinin nüzul sebebi arasında hiçbir ayrılık yoktur. Bir önceki Müzzemmil suresinin nüzulünden sözederken de açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamber, Nur dağındaki Hira mağarasından çıkıp ovaya doğru yöneldiği bir sırada yukarıdan gelen bir ses duymuş ve sesin sahibini araştırmış ise de hiç kimseyi görememiştir. Nihayet başını yukarıya kaldırıp baktığı zaman, havada bir taht üzerinde Cebrail'i (as) görmüş, işte o zaman içini bürüyen bir korku ve sarsıntı ile evine dönerek eşi Hatice'ye "Beni örtün; beni örtün." diye hitap etmiş ve yatağına uzanmıştır. Ancak Melek Cebrail (as), evinde de ona gelmiş ve *"Ey örtüye bürünen (Muhammed)! Kalk ve uyar. Rabbini tekbir et. Elbiseni temizle ve günahlardan uzak dur."* mealindeki Müddessir suresinin ilk beş ayetiyle daha önceki Müzzemmil suresinin ilk ayetlerini indirmiştir. Buna göre, müfessirlerin de kabul ettikleri bir görüşe göre, Hira mağarasında Hazreti Peygamber'e ilk nazil olan ayetler, *İkra* (oku) emriyle başlayan Alak suresinin ilk ayetleri olup, bunları Müddessir suresinin yine ilk ayetleriyle Müzzemmil suresinin ilk ayetleri takip etmiştir.

2. Müddessir Suresinin Konusu

Müddessir suresi, Hazreti Muhammed (sas.)'e Peygamberlik görevinin verildiği ilk saatlerde, *"Ey örtüye bürünen (Muhammed)! Kalk ve uyar. Rabbini tekbir et. Elbiseni temizle. Günahlardan uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma. Rabbin için sabret."* mealinde davet görevi için hazırlayıcı bazı telkin ve tavsiyeleri ihtiva eden ayetlerle başlamış, daha sonra, *"Sûr'a üflendiği gün, işte o gün kafirlere kolay olmayan çetin bir gündür. Tek başıma yarattığım, kendisine pek çok mal ve yanıbaşında oğullar verdiğim ve kendisi için nimetlerimi yaydıkça yaydığım o kâfir kimseyi sen bana bırak."* mealindeki ayetlerle Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerini tehdit ederek cehennemi ve kıyamet gününü tavsif eden ayetlerle devam etmiştir. Ayrıca surede, *"Her nefis, kendi kazancıyla tutulur."* buyrularak iyi ve kötü amel sahiplerinin çeşitli yönlerden sorumlulukları açıklanırken, iyi amel sahibi müminler güzel bir akibetle müjdelenmiş, kötü amel sahipleri ise, şiddetli azap ile tehdit olunmuşlardır. Sure, Kur'an-ı Kerim'in bir öğüt olduğu zikredilerek *"Dileyen o öğüdü alır. Allah dile-*

medikçe de öğüt alamazlar. Kendisinden korunmaya ehil olan O'dur; mağfiret etmeye ehil olan da." mealindeki ayetle sona ermiştir.

3. Müddessir Suresinin Kendinden Önceki Müzzemmil Suresiyle Bağlantısı

Müddessir suresiyle kendinden önceki Müzzemmil suresi arasında üç yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Her iki sure de, Hazreti Peygamber'e *"Ey örtüye bürünen (Muhammed) kalk!"* hitabında ittifak etmiştir.

2) Her iki surenin de nüzul sebebi aynıdır ve daha önce de açıklandığı gibi, bu iki sure de Hazreti Peygamber'in Hira mağarasından çıktıktan sonra Cebrail'i (as) görmesi ve korku içinde evine giderek eşine "Beni ört." demesi üzerine nazil olmuştur.

3) Müzzemmil Suresi, Hazreti Peygamber'in İslami davete hazırlanması için kendisine gece namazının emredilmesiyle başlamış, sonraki surede ise, davetine icabet etmeyen insanları inzar etmesinin emredilmesiyle başlamıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Ey örtüye bürünen (Muhammed)! Kalk ve uyar.

3 Rabbini tekbir et. (O'nu yücelt).

4 Elbiseni temizle.

5 Günahlardan uzak dur.

6 Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma.

7 Rabbin için sabret.

8-10 Sûr'a üflendiği gün, işte o gün kafirlere kolay olmayan çetin bir gündür.

Daha önce de Câbir İbn Abdillah'ın (ra) bir haberine dayanarak zikrettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber, bir gün Hira mağarasındaki zikrini ikmal edip vadiye doğru inmeye başladığı sırada, kendisine seslenildiğini işitmiş ve sesin kimden geldiğini anlamak için önüne, arkasına, sağına, soluna bakmış, fakat hiç kimseyi görememiştir. Kendisine bir kaç defa daha seslenilmiş ve her seferinde yine hiç kimseyi görememiştir. Nihayet başını yukarıya kaldırıp baktığı zaman, havada bir taht üzerinde Cebrail'i (as) görmüş, işte o zaman içini bürüyen bir korku ve sarsıntı ile evine dönmüş ve eşi Hatice'ye "Neni örtün; beni örtün." diye hitap ederek yatağına uzanmıştır. Fakat o anda melek Cebrail (as), ona tekrar gelmiş ve Rabbinden naklen Müddessir suresinin ilk beş ayetiyle daha önceki Müzzemmil suresinin ilk ayetlerini indirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-2 Ey örtüye bürünen (Muhammed)! Kalk ve uyar.

3 Rabbini tekbir et. (O'nu yücelt).

4 Elbiseni temizle.

5 Günahlardan uzak dur.

6 Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma.

7 Rabbin için sabret.

8-10 Sûr'a üflendiği gün, işte o gün kafirlere kolay olmayan çetin bir gündür.

1-2 Allah Teâlâ, Cebrail (as) vasıtasıyla Hira mağarasından meleği görerek korkuya kapılan ve evine dönen Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey örtüye yahut elbisesine bürünen Muhammed! Kalk ve kavmini Rabbinin hak olan yoluna davet et. Eğer kavmin, senin bu davetine karşı çıkarsa, onlara Rabbinin azabını haber vererek uyar.

3 Gerek ibadetlerinde gerek sözlerinde gerekse davranışlarında, kısacası bütün hal ve hareketlerinde Rabbini de tekbir et; veya O'nu yücelt. Zira O, eşi ve benzeri bulunmayan yegane İlahtır; O'ndan başka İlah yoktur.

4 Sabah akşam ibadetlerinde ve ibadet dışındaki yaşantında giydiğin elbiseni de temiz tut. Günlük işlerin dolayısıyla elbisenin kirlenmesi veya lekelenmesi halinde, onu yıkayıp kirden veya lekeden temizlemeyi ihmal etme. Burada şu hususa da işaret etmek gerekir ki müfessirler, elbisenin temiz tutulmasıyle ilgili olan bu ayeti, farklı manalarda tefsir etmişlerdir. Bazıları bu ayete, kelimelerin delalet ettikleri manada elbisenin kirden temizlenmesi manasını verirken, bazıları da elbise ile örtülmüş olan vücudun günahlardan uzak tutulması, yâni el, ayak, ağız ve göz gibi çeşitli uzuvların temiz tutulması ve günah işlememesi manasında açıklamışlardır. Bu müfessirlerin istinad ettikleri başlıca delilleri de Arapların günah işleyen bir kimseyi elbisesini kirleten bir kimse olarak tavsif etmeleridir. Ayet-i kerime ile ilgili olarak yapılan bu farklı açıklamalardan her ikisinin de akla uygunluğunu reddetmek mümkün değildir. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

5 Dünyada ve Ahiret'te insanı azaba götürecek her türlü günahtan veya her çeşit kötülükten uzak dur. Müfessirler bu ayeti, putlardan uzak dur ve onlara ibadet etme; zira onlar, insanın dünyada ve Ahiret'te azap görmesinin başlıca sebebidir, manasında tefsir etmişlerse de ibadet edilen putlar dışında insanın azap görmesine sebep olan daha pek davranışın bulunduğuna şüphe yoktur. Bu itibarla her insan, kendisine günah kazandıracak olan her çeşit kötü davranıştan uzak durmak ve bazen kötü davranışlarda bulunsa bile, bunlardan tövbe ederek uzaklaşmak ve üzerlerinde direnmemek zorundadır. Azaptan kurtuluşun yegane çaresi budur. Allah Teâlâ, bu manada, Ahzâb suresinin 1. ayetinde Peygamberi'ne hitapla şöyle buyurmuştur: *"Ey Peygamber! Allah'tan sakın; kafirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir."*.

6 Yaptığın bir iyiliği çok görerek onu başa kakma. Bundan anlaşılan mana odur ki bazı kimseler, herhangi bir kimseye iyilik yaptıkları zaman, bu yaptıklarını bir iyilik olsun diye yapmak yerine, yaptıklarının daha fazlasını veya daha iyisini elde etmek için yaparlar. Başka bir ifadeyle, birisine herhangi bir iyilikte bulunduğu zaman, bunu Allah için değil de kendi menfaati için yapar ve iyilik yaptığı kimseden kendi yaptığının daha fazlasını bekler. Allah Teâlâ, bu ayetiyle, insanları bu çeşit davranışlarda bulunmaktan men etmiş ve yapılan her iyiliğin, sadece Allah'ın rızasını kazanmak için ve bir hayır olması için yapılmasını emretmiştir.

7 İnsan, iyilik yapmak üzere herhangi bir görev üstlendiği zaman, bu görevin onun üzerine getireceği her çeşit üzüntü ve sıkıntılara Rabbinin rızasını gözeterek sabretmek zorundadır. Bu görev, özellikle Hazreti Muhammed (sas.)'e verilen Peygamberlik görevi olursa, onun Mekkeli müşriklerden gördüğü eza ve cefa karşısında ne derece sabırlı olduğunu düşünmemek mümkün değildir. Nitekim İslami davete başlamasından sonra Mekkeli müşriklerin onu bu görevinden uzaklaş-

tırmak ve hatta hayatına son vermek için ne gibi çarelere başvurdukları, Mekke'den Medine'ye göçetmek zorunda bıraktıkları ve ordular hazırlayıp ona karşı savaş açtıkları, İslam tarihinin bilinen gerçeklerindendir. Ancak Hazreti Peygamber, müşriklerin bütün bu davranışlarına karşı hem sabretmiş hem de cesaretle karşı koymuş, Rabbinin kendisine verdiği Peygamberlik görevini de sürdürerek İslam'ın zaferini sağlamıştır.

8-10 Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'e Peygamberlik görevini verdikten ve müşriklerin ona yaptıkları eza ve cefa karşısında Rabbi için sabretmesini emrettikten sonra, Hazreti Peygamber'e itaat etmek yerine ona karşı çıkan ve çeşitli eziyetlerle onu Rabbinin hak olan yolundan uzaklaştırmaya çalışan kafirleri korkunç bir akibetle tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kafirlerin sana reva gördükleri bu işkenceler karşısında sabırlı ol ve Allah'a tevekkül et. Zira kafirlerin önlerinde öyle bir gün vardır ki o gün Sûr'a üflenip de bütün insanlar yeniden dirildikleri zaman, her insan dünyada yaptıklarının karşılığını görecek ve amellerinin karşılığı olarak kendisi için hazırlanan akibete muttali olacaktır. İşte bu gün, özellikle kafirler için çok daha zor olan ve hiç de kolay olmayan bir gündür. Nitekim Allah Teâlâ, Kamer suresinin 6-8. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Bu sebeple (ey Muhammed!) onlardan yüz çevir; o çağırıcının, nefislerin hoşlanmadığı bir şeye çağırdığı gün, gözleri (gördükleri şeyin korkusu ile) zelil olarak, sanki etrafa yayılmış çekirgeler gibi çağırana koşarcasına kabirlerinden çıkarlar ve o kafirler derler ki: "Bu zor bir gün."*.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا
﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾
فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ
﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا
مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا
إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا
أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ
إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ
﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا
أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾

[11-14] Tek başıma yarattığım, kendisine pek çok mal ve yanıbaşında oğullar verdiğim ve kendisi için sayısız nimetlerimi yaydıkça yaydığım o kafir kimseyi bana bırak.

15 Bütün bunlardan sonra, nimetlerimi daha da artırmamı istiyor.

16 Hayır asla! O, ayetlerimize karşı son derece inatçı kesilmiştir.

17 Onu sarp bir yokuşa süreceğim.

18 Çünkü o, düşünüp taşınmış, ölçüp biçmiştir.

19 O katlolası nasıl ölçüp biçmiş!

20 O katlolası nasıl ölçüp biçmiş!

21 Sonra bakıyor.

22 Sonra kaşlarını çatıp surat asıyor.

23 Sonra da sırtını dönüp büyüklük taslıyor.

24 Ve diyor ki: "Bu, sihirbazlardan aktarılan bir sihirden başka bir şey değil.".

25 "Bu, sadece bir insan sözü.".

26 İşte bu adamı Sakar (cehennem)'a sokacağım.

27 Sakar'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin?

28 O, yakmadık ne ot bırakır, ne kemik.

29 O, hiç durmadan derileri kavuran bir ateştir.

30 On dokuz melek de bakıcısı vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün kafirler için kolay değil, aksine çok zor bir gün olduğunu haber vererek müşrikleri ve özellikle onların ileri gelen azgınlarını tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne hitapla, tek başına yarattığı, bol miktarda mal ve çok sayıda evlat verdiği müşrik liderlerin hakkından ancak kendisinin geleceğini beyanla onları kendisine bırakmasını emretmiş ve Peygamberi'ni teselli ederek bu kafir liderlerin belli başlı özelliklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

11-14 Tek başıma yarattığım, kendisine pek çok mal ve yanıbaşında oğullar verdiğim ve kendisi için sayısız nimetlerimi yaydıkça yaydığım o kafir kimseyi bana bırak.

15 Bütün bunlardan sonra, nimetlerimi daha da artırmamı istiyor.

16 Hayır asla! O, ayetlerimize karşı son derece inatçı kesilmiştir.

17 Onu sarp bir yokuşa süreceğim.

18 Çünkü o, düşünüp taşınmış, ölçüp biçmiştir.

19 O katlolası nasıl ölçüp biçmiş!

20 O katlolası nasıl ölçüp biçmiş!

21 Sonra bakıyor.

22 Sonra kaşlarını çatıp surat asıyor.

23 Sonra da sırtını dönüp büyüklük taslıyor.

24 Ve diyor ki: "Bu, sihirbazlardan aktarılan bir sihirden başka bir şey değil.".

25 "Bu, sadece bir insan sözü.".

26 İşte bu adamı Sakar (cehennem)'a sokacağım.

27 Sakar'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin?

28 O, yakmadık ne ot bırakır, ne kemik.

29 O, hiç durmadan derileri kavuran bir ateştir.

30 On dokuz melek de bakıcısı vardır.

11-14 Müfessirlerin de ittifakla beyan ettikleri gibi Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek,

hudutsuz mal, mülk ve evlat sahibi olduğu halde Allah'ın ayetlerini beşer kelamı sayıp onları inkâr eden ve O'na iftiralarda bulunan müşrik liderlerinden el-Velîd İbnu'l-Muğîre'yi söz konusu etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Hiçbir yardımcıya ihtiyaç duymaksızın tek başıma yarattığım, elinde hiçbir şeyi yok iken ülkesinin bir ucundan diğer ucuna kadar sayılamayacak derecede mal, mülk ve pek çok evlat ihsan ettiğim ve sonra da bunları çoğalttıkça çoğalttığım o habis insanı sen bana bırak. Onu tek başıma yarattığım gibi, onun hakkından gelmesini de elbette en iyi ben bilirim. Ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ müşriklerin ileri gelenlerinden olan el-Velîd İbnu'l-Muğîre'yi sahip olduğu hudutsuz mal ve çok sayıdaki evlat yönünden tavsif etmiş, daha sonra da Peygamberi'nin karşısında yer alması dolayısıyla "Sen o kafiri bana bırak." buyurarak bir taraftan Peygamberi'ni teselli ederken, bir taraftan da o kafirin hakkından ancak kendisinin geleceğini beyan ederek onu en ağır bir şekilde tehdit etmiştir.

15 Allah Teâlâ, müşrik lider el-Velîd'in tavsifine devam etmiş ve şöyle buyurmuştur: O habis, bu kadar çok mal mülk ve evlat sahibi olduktan sonra, içini dolduran aşırı derecedeki hırs sebebiyle kendisine verilenlerle yetinmemiş, sahibi olduğu dünya malının daha da artırılmasını istemiştir.

16 Fakat hayır. Kendisine ihsan edilen bu kadar nimetten sonra bunların artırılması ve ona başka nimetlerin de verilmesi artık mümkün değildir. Çünkü o, Allah'ın ayetlerine karşı son derece inatçı bir kafirdir. Allah'ın birliğini, hudutsuz kudretini, geniş ilmini inkâr ettiği gibi, kıyamet gününün geleceğini ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi de inkâr eden bir kimseydi.

17 İşte Allah Teâlâ, bu inatçı kafiri tavsif ederken, onun Ahiret'teki kötü akibetini de açıklamış ve: Küfrü dolayısıyla biz onu cehennemde ucu bucağı görünmeyen ateşten sarp bir dağın üzerine süreceğiz, buyurmuştur Ayet-i kerimede zikredilen *sa'ûd* kelimesi, sarp bir yokuş manasına geldiği gibi, onun cehennemde bir dağ olduğu da söylenmiştir. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 75) tarafından nakledilen bir hadisinde de Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sa'ûd, ateşten bir dağdır. O, orada yetmiş yıl tırmanır, sonra da geri yuvarlanır. Ve bu iş, hep böyle devam eder.".

18 Peygamber ona Allah kelamı olan Kur'an'ı okuduğu ve onu Allah'ın hak olan yoluna davet ettiği zaman, o kafir düşünüp taşınmış ve Peygamber'e karşı ne cevap vereceğini ve nasıl davranacağını ölçüp biçmiştir.

19 O katlolası ve canı çıkası nasıl ölçüp biçmiş ve nasıl düşünmüş?

20 Sonra yine canı çıkası nasıl da ölçüp biçti?

21 Sonra baktı ve Peygamber ile Kur'an karşısında nasıl davranacağını tekrar düşündü. Allah Teâlâ'nın müşrik el-Velîd'in davranışlarıyla ilgili bu açıklamaları, müfessirlerin de ittifakla beyan ettikleri gibi onun hakkında açıkça ortaya konan bedduadan başka bir şey değildir ve ayet-i kerimelerde de görüldüğü gibi bu beddua iki defa tekrar edilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki el-Velîd, gerek Hazreti Peygamber hakkında gerekse Kur'an-ı Kerim hakkında menfi sayılacak bir görüşe sahip değildi. O, Hazreti Peygamber'in güvenilir bir kimse olduğunu bildiği gibi, Kur'an-ı Kerim'in de ona indirilen bir Allah kelamı olduğunu kabul ediyordu. Fakat Mekkeli müşrikler arasında sahibi olduğu mevki, bunları açıkça itiraf etmesine imkân vermiyor, aksine inandıklarının tam tersini söylemek zorunda kalıyordu. İşte bu sebeple zaman zaman düşünceye dalıyor ve arkadaşlarıyla konuşurken ne söyleyeceğini veya ne gibi görüşler ileri süreceğini ölçüp biçiyor ve söyleyeceklerini bundan sonra söylüyordu.

22 Ne var ki bu söyleyeceklerini söylerken kaşlarını çatmaktan ve surat asmaktan, kısacası küfründe inat ve ısrar ettiğini göstermekten de kendisini kurtaramıyordu. Çünkü gerek Hazreti Peygamber hakkında gerekse Kur'an-ı Kerim hakkında söylediği her şey kalbinde taşıdığı inanca tamamiyle aykırı idi ve bu da onu fazlasıyla rahatsız ediyordu.

23-25 İşte bu sebepledir ki istemeyerek de olsa haktan yüz çevirdiği gibi, Kur'an'a uymaktan da vazgeçmiş ve onlara karşı sırtını dönüp büyüklük taslamış, sonra da Kur'an'ın öğretilegelen bir sihir, yahut bir insan sözü olduğunu söylemiştir. Filhakika müfessirlerin naklettiklerine göre el-Velîd İbnu'l-Muğîre, bir gün Hazreti Peygamber'in yanına uğramıştı. Hazreti Peygamber de ona Kur'an okumuş, bundan son derece etkilenen Velîd ise, dinlediklerinin ne bir insan ve ne de bir cin sözü olamayacağına inanmıştı. Müşriklerin ileri gelenlerinden Ebû Cehil bunu haber alınca Velîd'e gelmiş ve ona şöyle demişti: Ey amca! Kavmin sana vermek üzere aralarında mal topladı; çünkü sen Muhammed'e gitmiş ve ondan bir şeyler istemişsin. Bunun üzerine Velîd, ona şu karşılığı vermiştir: Kureyş, çok iyi bilmektedir ki ben mal yönünden onlardan daha zenginim. Bu itibarla benim onların malına ihtiyacım yok. Bunun üzerine Ebû Cehil de Velîd'e şöyle demiştir: Öyleyse kavmine öyle bir söz söyle ki senin Muhammed'i inkâr ettiğini ve ondan dinlediğin Kur'an'ın da insan sözünden başka bir şey olmadığına inandığını bilip anlasın. Velîd ise, ona şu cevabı vermiştir: Ben ne söyleyebilirim ki? İçlerinde benden daha iyi şiir bilen yoktur. Keza recezini, kasidesini ve cinlerin şiirini benden daha iyi bilen yoktur. Allah'a yemin ederim ki onun söylediği söz, bunlardan hiçbirine benzemiyor. O öyle bir söz söylüyor ki onun apayrı bir lezzeti var ve altındaki her sözü yıkayıp onun üstüne çıkıyor. Hiçbir söz onun üstüne çıkamıyor. Bunun üzerine Ebû Cehil ona şöyle demiştir: Allah'a yemin ederim ki sen onun hakkında bir şey söylemedikçe, kavmin senden memnun kalmayacaktır. İşte bundan sonradır ki Velîd: Sen beni bırak da biraz düşünüp taşınayım, demiş, Allah Teâlâ da Peygamberi'ne bu ayetleri indirmiştir.

Müfessirler tarafından çeşitli isnatlarla nakledilen bu haber, şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki el-Velîd İbnu'l-Muğîre'nin Hazreti Peygamber'i inkâr etmesi ve Kur'an'ın bir insan sözü olduğunu söylemesi, sadece inatçı bir küfrün neticesidir. Kısacası, ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, *"O katlolası nasıl ölçüp biçmiş; sonra bakıyor; sonra kaşlarını çatıp surat asıyor; sonra da sırtını dönüp büyüklük taslıyor ve diyor ki: "Bu, sihirbazlardan aktarılan sihirden başka bir şey değil. Bu sadece bir insan sözü.".*

26 İşte el-Velîd İbnu'l-Muğîre'nin inatçı bir kafir olarak Kur'an-ı Kerim'i sihirbazlardan aktarılan bir sihir veya bir insan sözü olarak vasfetmesinden sonradır ki Allah Teâlâ onu cehennem ateşiyle tehdit etmiş ve *"Onu sekar'a sokacağım."* buyurmuştur. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan (ra) naklen açıkladıklarına göre sekar, cehennemin altıncı tabakasıdır.

27-29 Allah Teâlâ, Velîd'i sekar'a sokacağını zikrederek inatçı küfrü dolayısıyla onu cehennem ateşiyle tehdit ettikten sonra, sekar'ın nasıl dehşet verici bir yer veya cehennem olduğunu açıklamak için *"Sekarın ne olduğunu sen nereden bileceksin?"* buyurmuş, sonra da onun yanmamış hiçbir şey bırakmadığını ve yakmaktan da vazgeçmediğini beyan etmiştir. O, ateşiyle derileri hem kavurur hem de siyahlaştırır. Müfessirlerin açıkladıklarına göre içine atılanların derilerini, etlerini ve kemiklerini yakıp yokeder; bu yananlar, yeniden canlı olarak inşa edilince, bir evvelkinden daha şiddetli bir şekilde onları yakmaktan da geri kalmaz. Bu yenilenme ve yeniden yanma hadisesi sonsuza kadar tekerrür eder gider. Nitekim Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 56. ayetinde bu yenilenmeyi zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ayetlerimizi inkâr edenleri ateşe mutlaka sokacağız. Derileri pişip döküldükçe, azabı iyice tatmaları için, onları başka derilerle değiştireceğiz. Allah, şüphesiz Aziz'dir, Hakim'dir."*.

30 Cehennemin üzerinde ondokuz melek vardır ki bunlar cehennem bakıcıları veya bekçileri olup cehenneme girecek olanlarla ilgilenirler ve cehennemlikleri belirledikleri yerlere atarlar. Bunlar, aynı zamanda cehennemin işleriyle de ilgilenirler ve cehennemi idare edip yönetirler.

عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

[31] Cehennem bakıcılarını yalnız meleklerden yaptık. İnkâr edenlere imtihan olması, kitap ehline yakin hasıl etmesi, iman edenlerin imanlarını artırması, kendilerine kitap verilenlerin ve müminlerin şüphe etmemeleri, kalplerinde bozukluk olanların ve kafirlerin de "Allah bu misal ile ne demek istiyor?" demeleri için, meleklerin sayısını da belirledik. Allah, işte böylece, dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet eder. Rabbinin askerlerini O'ndan başka kimse bilmez. Bu, insan için bir öğüttür.

[32-37] Hayır (inkâra asla yol yoktur). Aya, dönüp gelen geceye, aydınlanan sabaha yemin ederim ki insan için, içinizden öne geçmek, yahut geri kalmak isteyen kimse için cehennem, bir uyarıcı olarak, muhakkak ki büyük belalardan biridir.

İbn Abbâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Teâlâ, cehennemin ondokuz melek bekçisi bulunduğunu beyan eden ayet-i kerimeyi indirdiği zaman, bunu işiten Ebû Cehil müşrik Kureyş topluluğuna hitap etmiş ve şöyle demiştir: Ey Kureyş topluluğu! Muhammed'i işittiniz mi, cehennemin ondokuz bekçisi olduğunu söylüyor. Siz onlardan daha cesur ve daha kuvvetlisiniz. Sizden on kişi o bekçilerden bir kişinin hakkından gelemez mi? Bunun üzerine Kureyş'ten gücü ve kuvvetiyle tanınan Ebu'l-Eşed İbn Kelede el-Cumahî şöyle demiştir: Ben, sizin namınıza onlardan onyedisinin hakkından gelirim. Siz de benim namıma ikisini haklayın. Bunu işiten Müslümanlar ise: Yazıklar olsun size! Hiç melekler iki kapıcıyla mukayese edilebilir mi? demişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ *"Cehennem bakıcılarını yalnız meleklerden yaptık..."* ayetini indirmiştir.

[31] Cehennem bakıcılarını yalnız meleklerden yaptık. İnkâr edenlere imtihan olması, kitap ehline yakin hasıl etmesi, iman edenlerin imanlarını artırması, kendilerine kitap verilenlerin ve müminlerin şüphe etmemeleri, kalplerinde bozukluk olanların ve kafirlerin de "Allah bu misal ile ne demek istiyor?" demeleri için, meleklerin sayısını da belirledik. Allah, işte böylece, dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet eder. Rabbinin askerlerini O'ndan başka kimse bilmez. Bu, insan için bir öğüttür.

[32-37] Hayır (inkâra asla yol yoktur). Aya, dönüp gelen geceye, aydınlanan sabaha yemin ederim ki insan için, içinizden öne geçmek, yahut geri kalmak isteyen kimse için cehennem, bir uyarıcı olarak, muhakkak ki büyük belalardan biridir.

31 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde cehennem üzerinde bekçilik yapan ve cehennem işleriyle ilgilenen ondokuz meleğin bulunduğunu haber verdikten sonra, bu ayetinde, cehennem bekçiliğine özellikle meleklerin memur edildiklerini ve cehennem işleriyle yalnız onların ilgilendiklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ'nın, cehennem işleriyle ilgilenen melekleri ondokuz gibi belirli bir sayı ile zikretmesinin birtakım sebepleri de vardır ki ayet-i kerimede bu sebepler de açıklanmış ve şöyle buyurulmuştur:

1) Görevli meleklerin sayısının ondokuz olarak belirlenmesi, bu sayının kafirler için bir fitne veya imtihan vesilesi olması içindir. Zira Hazreti Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an-ı Kerim'e iman etmeyen kafirler, ondokuz sayısını bir alay

konusu yaparlar ve "Bunlar neden yirmi değildir de ondokuz melektir? Yahut bu melekler, güçlerine güvenilir varlıklar ise, neden daha az sayıda melek bu göreve getirilmemiştir?" derler.

2) Cehennem görevlilerinin ondokuz sayısıyla belirlenmesinin ikinci sebebi, kendilerine kitap verilmiş olanların bu konuda kesin bilgi sahibi olmaları ve buna yakinen inanmaları içindir.

3) Üçüncü sebep, kendilerine kitap verilenlerle müminlerin, bu konuda şüpheye düşmemeleri içindir.

4) Kalplerinde hastalık olanların, yani münafıkların ve kafirlerin, ayet-i kerimede meleklerin sayısı olarak zikredilen ondokuz sayısını görünce, Allah bununla neyi murat etmiş; bunu zikretmenin hikmeti nedir? demeleri içindir. İşte böylece Allah, dilediğini hak yoldan saptırır; dilediğini de hidayete erdirir. Gerçek olan şudur ki Allah'ın yarattığı ve görev verdiği orduların sayısını kendisinden başka hiç kimse bilmez. Keza cehennem bekçilerinin sayısını ondokuz olarak belirleyen yine kendisidir; O dilerse bu sayıyı daha da azaltabileceği gibi, dilerse kat kat da artırabilir. Bunun hikmetini de ancak kendisi bilir. İşte bütün bunlar, ders almasını bilen insanlar için birer öğüttür.

32-37 Allah Teâlâ, cehennem bekçisi olarak görevlendirilen meleklerin ondokuz sayısıyla tahdit edilmesinin belli başlı sebeplerini zikrettikten sonra, Ahiret'te cehennemin varlığını inkâr edenleri, aya, geceye ve sabah aydınlığına kasem ederek tehdit etmiş ve cehennemi inkâr etmeye hiçbir yol bulunmadığını, ileri gitmek, yahut geri kalmak isteyenler için onun korkutucu ve uyarıcı olduğunu beyan etmiştir. Buna göre isteyen bu uyarıyı kabul eder ve hakka uyar, isteyen de ondan uzak kalır ve hakkın inkârcısı olur. Allah Teâlâ, bu manadaki Hıcr suresinin 24. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Şurası muhakkaktır ki biz, içinizden gelip geçmiş olanları da biliriz; geride kalanları da biliriz."*.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾
فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ
﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ
وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

[38] Her nefis, kendi kazancıyla tutulur.

[39-42] Ancak meymenetli olanlar (defterleri sağından verilenler) cennetler içindedir. Suçlulara "Sizi cehennem ateşine sürükleyen nedir?" diye sorarlar.

[43] Onlar da derler ki: "Namaz kılanlardan değildik.".

[44] "Düşkünü doyurmuyorduk.".

[45] "Batıla dalanlarla birlikte biz de dalıyorduk.".

[46] "Din (hesap) gününü yalanlıyorduk.".

[47] "Nihayet ölüm bizi, bu haldeyken yakaladı.".

[48] Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez.

[49] O halde neden öğütten yüz çevirmektedirler?

[50-51] Sanki onlar, aslandan ürkmüş yaban eşekleridir.

[52] Belki onlardan her biri, kendisine, önünde açılmış bir sahife verilmesini istiyor.

[53] Hayır; asla! Onlar Ahiret'ten korkmuyorlar.

[54] Hayır; Kur'an bir öğüttür.

[55] Dileyen o öğütü alır.

[56] Allah dilemedikçe de öğüt alamazlar. Kendisinden korunmaya ehil olan O'dur; mağfiret etmeye ehil olan da.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, inkâr edenler için bir imtihan olması, müminlerin de imanlarını artırması için cehennem bekçileri olarak görevlendirilen meleklerin sayısını ondokuz olarak belirledikten, Ahiret'te cehennemin varlığını inkâr edenleri, kasem ederek tehdit ettikten ve cehennemi inkâr etmeye hiçbir yol bulunmadığını, ileri gitmek, yahut geri kalmak isteyenler için onun korkutucu ve uyarıcı bir bela olduğunu açıklayarak yegane kurtuluşun sâlih amele bağlı bulunduğunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu manayı teyit maksadıyla her kişi için sadece amelinin karşılığı bulunduğunu, bu itibarla defterleri sağından verilenlerin kurtuluşa ereceklerini, günahkarların ise, azaba uğrayacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[38] Her nefis, kendi kazancıyla tutulur.

[39-42] Ancak meymenetli olanlar (defterleri sağından verilenler) cennetler içindedir. Suçlulara "Sizi cehennem ateşine sürükleyen nedir?" diye sorarlar.

[43] Onlar da derler ki: "Namaz kılanlardan değildik.".

[44] "Düşkünü doyurmuyorduk.".

[45] "Batıla dalanlarla birlikte biz de dalıyorduk.".

[46] "Din (hesap) gününü yalanlıyorduk.".

[47] "Nihayet ölüm bizi, bu haldeyken yakaladı.".

[48] Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez.

[49] O halde neden öğütten yüz çevirmektedirler?

[50-51] Sanki onlar, aslandan ürkmüş yaban eşekleridir.

[52] Belki onlardan her biri, kendisine, önünde açılmış bir sahife verilmesini istiyor.

[53] Hayır; asla! Onlar Ahiret'ten korkmuyorlar.

[54] Hayır; Kur'an bir öğüttür.

[55] Dileyen o öğütü alır.

[56] Allah dilemedikçe de öğüt alamazlar. Kendisinden korunmaya ehil olan O'dur; mağfiret etmeye ehil olan da.

38 Şu husus açıkça bilinmelidir ki her nefis veya her insan, kıyamet günü, dünyada işlediği amellerin karşılığı olarak birer rehindir. Başka bir ifadeyle Allah Teâlâ, bütün kullarını kıyamet günü rehin almıştır. Kim Ahiret'e güzel veya salih amellerle giderse kendisini kurtarmış olur; daha doğrusu rehin olmaktan kurtulur. Kim de dünyada şer işlemiş olarak Ahiret'e göç ederse, rehin olmaktan kurtulamaz. Allah, onu asla serbest bırakmaz.

39-42 Ancak amel defterleri sağından verilmiş olan müminler bundan müstesnadır. Onlar, küçük günah işlemiş olsalar bile, bu günahları sebebiyle cehennem için rehin tutulmazlar. Onlar cennetlerde kendilerine hazırlanan özel odalardadırlar. Dünyada kötü ameller işleyip de cehennem için rehin tutulanlara "Sizi cehennem ateşine sürükleyen şey nedir?" diye sorarlar da.

43-47 Onlar da şu cevabı verirler: Biz, dünyada iken namaz kılmamış, Rabbimize ibadet etmemiştik. Mal mülk sahibi olduğumuz, elimizde bol

miktarda yiyeceğimiz bulunduğu halde, yoksullara, kimsesizlere ve yolda kalmışlara yardım etmez, onların aç olduklarını bildiğimiz halde onları doyurmazdık. Batıl ve asılsız şeylere veya azgınlığa dalanlarla birlikte biz de dalar ve onlarla birlikte biz de azıtırdık. Bütün bunlardan sonra, bir de kıyamet gününü inkâr eder, öldükten, et ve kemiklerimiz çürüyüp döküldükten sonra yeniden dirilmemiz hiç mümkün olur mu, derdik. İşte biz, dünya hayatını böyle sürdürüp giderken bir gün ölüm gelip bize çattı. Kıyâmet günü yeniden dirilip gözlerimiz açıldığı zaman, dünyada ne kötü işler yaptığımızı ve neden bu hallere düştüğümüzü görüp anladık; fakat çare ne? Son pişmanlık artık insana hiç fayda vermiyor.

48 Dünya hayatını kötülüklerle sürdürüp gidenlere Ahiret hayatındaki pişmanlıkları fayda etmediği gibi, şefaatçilerin şefaatleri de onlara fayda vermeyecek ve dünyada iken işledikleri amellerin karşılığını hiç eksiksiz göreceklerdir.

49-51 Gerçek böyle olduğu halde bu akılsızlar, Kur'an gibi bir öğütten ve kendilerine doğru yolu, Allah'ın hak olan yolunu gösterip bu yola davet eden bir Peygamber'den nasıl olup da yüz çeviriyorlar? Tıpkı kendilerini yakalayıp parçalamak için peşlerine düşen ve onları kovalayan arslandan kaçıp kurtulmak isteyen ürkek yaban eşekleri gibi bu Peygamber'den ve onun getirdiği Kur'an gibi bir öğütten nasıl kaçıyorlar? Zira bilinen bir gerçektir ki ister bir eşek olsun, ister başka bir ürkek hayvan olsun, daima saldıran ve yakaladığını parçalayıp yiyen bir arslanla karşılaştığı zaman, korku içinde ondan kaçıp kurtulmak ister. O halde Kur'an'dan ve onu kendilerine tebliğ eden Peygamber'den yüz çevirip kaçan bu kafirlerle arslandan kaçan ürkek yaban eşekleri arasında ne fark kalır? **52** Fakat o müşriklerden her birinin asıl isteği, Hazreti Peygamber'e indirilen Kitap gibi bir kitabın kendisine de indirilmesidir. Aslında onlar, böyle bir istekle haddi aşmışlar ve inatlarında çok ileri gitmişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Enâm suresinin 124. ayetinde de o müşriklerin bu isteklerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine bir ayet geldiğinde, "Allah'ın Peygamberleri'ne verilenler gibisi bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz." demektedirler. Allah, risaletini nereye koyacağını (ve kime vereceğini) çok daha iyi bilir..."* Keza İsrâ suresinin 93. ayetinde de onların bu sapık isteklerinin bir benzerini görmek mümkündür. Allah Teâlâ bu ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Altından bir evin olmadıkça veya göğe yükselmedikçe, fakat oradan, okuyacağımız bir kitabı bize indirmedikçe, sana asla inanmayacağız..."* Aslında müşriklerin bu çeşit bütün istekleri, küfür üzerindeki inatlıklarından başka bir şey değildir. Zira istedikleri kendilerine verilmiş olsa bile, onlar yine de iman edecek değillerdir. Nitekim Allah Teâlâ, En'âm suresinin 7 nci âytinde bu hususu da beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sana, kağıtta yazılı bir kitap indirmiş olsaydık ve onlar da o kitaba elleriyle dokunsalardı, yine de o küfredenler, bunun apaçık bir sihir olduğunu söylerlerdi."*. **53** Allah Teâlâ, müşriklerin küfür üzerindeki bu direnişlerinin sebebini de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Hayır; aslında müşriklerin küfür üzerindeki bu direnişlerinin asıl sebebi, Ahiret'ten korkmamalarıdır. Zira onlar, kıyamet gününün geleceğine ve her insanın dirilerek kabrinden çıkacağına, sonra da dünyada işlediği amellerinden sorguya çekilip iyi amel sahiplerinin cennet nimetleriyle mükafatlandırılacağına, kötü amel sahiplerinin ise, cehennem azabıyla cezalandırılacaklarına hiç i nanmamışlar ve kıyamet gününü daima inkâr etmişlerdir.

54-56 Hayır; hiç şüphesiz Kur'an bir öğüttür. Kim isterse ondan öğüt alır ve Rabbinin hak olan yolunu tutarak güzel bir akibete ulaşır. Bununla beraber Allah'ın Kur'an'dan öğüt almasını dilemediği hiç kimse de ondan öğüt alamaz. Allah, kendisinden korkulmaya layık olduğu gibi, tövbe edenlerin günahlarını bağışlamaya da layık olan yegane İlahtır. Bu ayetlerle Müddessir suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

KIYÂMET SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 75. suresi olup 40 ayetten müteşekkildir. Sure, Kıyâmet adını, hem o günün tazimi hem o günün ispatı ve hem de o günü inkâr edenlerin reddi için İlahî bir kaseme vesile kılınarak *"Kıyamet gününe kasem ederim ki..."* denilen ilk ayetinden almıştır. Mekke'de Kâriâ suresinden sonra nazil olduğu için Mekkî sureler arasında yer alır.

2. Kıyâmet Suresinin Konusu

Kıyamet suresi de diğer Mekkî sureler gibi din ve imanın asıllarından biri olan ba's veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi, cezayı ve bunlardan önce tahakkuk eden yaratılışın başlangıcını ve ölümü bahis konusu etmiştir. Sureye, hem öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatı hem de bu dirilmeyi inkâr edenlerin reddi maksadıyla kıyamet gününe ve kendisini levmeden nefse kasem ederek başlanmış ve *"Kıyamet gününe ve nedamet eden nefse yemin ederim ki..."* buyurulmuştur. Daha sonra gözlerin kamaşması, ayın tutulması, ay ile güneşin biraraya getirilmesi, insanın kaçacak bir yer araması, fakat sığınacak hiçbir yer bulamaması, duracağı yerin ancak Rabbinin huzuru olması, dünyada yaptığı bütün işlerin kendisine haber verilmesi, bazı mazeretler ileri sürmüş olsa bile bu işlerin yegane şâhidinin yine kendisi olması gibi bu günün bazı önemli alametleri zikredilmiştir. Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberi'ni kendisine vahyedilen Kur'an ayetlerini vahiy sırasında hıfzetmeye çalışmaktan menetmiş, bu ayetleri kalbine yerleştirmeye ve onları hıfzetmesini sağlamaya Allah'ın kadir olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı okurken unutmamak için) acele edip dilini (Kur'an'la) hareket ettirip durma. Onu toplayıp (kalbine yerleştirmek ve sana okutmak) bize düşer."*.

Bunu takip eden ayetlerinde Allah Teâlâ, insanların aceleci bir yaratılışa sahip olduklarına işaretle onların aceleciliği sevdiklerini, bu yüzden de acele geçen dünya hayatına bağlı kalarak onun için çalıştıklarını, Ahiret'ten ise, yüz çevirip ondan uzak kaldıklarını zikretmiştir. Oysa kıyamet günü öyle yüzler vardır ki, sevinç içinde parıl parıl parlayacak ve o parlaklık içinde Rablerini göreceklerdir. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VIII. 179) ve Müslim (*Sahih,* I. 163) tarafından Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadisinde bazı kimseler Hazreti Peygamber'e demişlerdir ki: "Ya Resulallah! Biz kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz?". Resulullah (s.a.s.) da onlara şöyle bu-

yurmuştur: "Bedir gecesi ayı görmek için aranızda izdiham olur mu"? Onlar "hayır" demişler, Resulullah (sas.) da onlara tekrar sormuştur: "Bulutun örtmediği güneşi görmek için aranızda izdiham olur mu? Birbirinizle itişip kakışır mısınız"? Onlar yine "hayır" deyince, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İşte Rabbini ayı ve güneşi gördüğünüz gibi göreceksiniz.".

Keza Buhârî (*Sahih*, VIII. 179) tarafından Cerîr İbn Abdillah'tan nakledilen başka bir hadise göre Cerîr şöyle demiştir: "Ayın ondördüncü gecesi Resulullah (sas.) ile oturuyorduk. Resulullah (sas.) bir süre aya bakmış, sonra da şöyle buyurmuştur: "İşte şu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi de da muhakkak göreceksiniz.".

Allah Teâlâ, bunu takip eden ayetlerinde ölümü ve ölümün korku veren hallerini açıklamış ve ölüm köprücük kemiğine gelip dayandığı zaman, o insanı bundan kurtaracak hiç kimsenin bulunmadığını zikretmiştir. Sûre, insanoğlunun ana rahminde yaratılış safhalarını açıklayan, Allah'ın ona henüz dünyaya gelmeden önce şekil vererek dilediğini erkek, dilediğini de dişi yaptığını beyan eden ve bu açıklamadan sonra da aklını kullanıp düşünebilen insana *"Bunu yapan Allah, ölüleri diriltmeye kadir değil midir?"* sorusunu yönelten ayetiyle sona ermiştir.

3. Kıyâmet Suresinin Kendinden Önceki Müddessir Suresiyle Bağlantısı

Yukarıda da işaret edildiği gibi, Kıyâmet suresi de Mekkî surelerden olması itibariyle dine ve imana taalluk eden konuları ele almış ve özellikle öldükten sonra yeniden dirilme ve ceza konuları üzerinde durmuştur. Mekkî surelerin bu özelliği gözönünde bulundurulursa, müşriklerin öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmeleri, üzerinde durulan en önemli konulardan olmasını gerektirir. Nitekim Müddessir suresinin 53. ayetinde kafirlerin bu özellikleri zikredilmiş ve *"Hayır; asla! Onlar Ahiret'ten korkmuyorlar."* buyrularak onların Ahiret gününü ve o günde yeniden dirilmeyi nasıl inkâr ettikleri açıklanmıştır. Müddessir suresinde, kıyamet gününü ve dolayısıyla öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlerin bu özellikleri zikredildikten sonra, bunu takip eden Kıyâmet suresinde, insan evladının ana rahminde hiç yoktan erkek ve dişi olarak yaratılışı, sonra da dünyaya gelişi bahis konusu edilmiş ve ana rahmindeki bu yaratılış, inkârcılara en açık ve kesin delil olarak zikredilip "İnsanı ana rahminde hiç yoktan yaratıp vareden Allah, onu, öldükten ve uzuvları çürüyüp döküldükten sonra kıyamet günü yeniden diriltmeye kadir olamaz mı?" sorusu yöneltilmiştir. İşte bu soru karşısında, aklını kullanıp düşünebilen her insan veya her kafirin "Beni hiç yoktan yaratıp var eden Allah, toprak altında çürüyüp dağılan ve toprağa karışan vücudumu kıyamet günü yeniden yaratıp var etmeye kadir olamaz mı?" sorusunu mutlaka kendisine yöneltmesi gerekir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُۥ ﴿٣﴾
بَلٰى قَادِرِينَ عَلٰٓى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُۥ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُۥ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ﴿٦﴾
فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ
الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾
بَلِ الْإِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقٰى مَعَاذِيرَهُۥ ﴿١٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Kıyamet gününe ve pişmanlık duyup kendini kötüleyen nefse yemin ederim ki insan, öldükten sonra onun kemiklerini biraraya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?

4 Evet; biz onun parmaklarını bile düzeltmeye kadiriz.

5-6 Aslında insan, önündeki gelecekte de suç işlemeye devam etmek ister de "Kıyamet günü ne zamanmış?" diye sorar.

7-10 Fakat göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay biraraya getirildiği zaman da insan, "Kaçacak yer neresi?" der.

11 Hayır, hiçbir sığınak yoktur.

12 O gün herkesin varıp duracağı yer, Rabbinin huzurudur.

13 O gün insana ne yapıp yapmadığı haber verilir.

14-15 Bunun da ötesinde insan, kendi mazeretlerini sayıp dökse bile, nefsine karşı kendisi şahittir.

Hiç şüphe yoktur ki kıyamet gününün en önemli özelliklerinden biri, etleri çürüyüp kemikleri dağılmış ve toprağa karışmış olan insanoğlunun yeniden yaratılıp dünyadaki halini alacak olmasıdır. Müfessirlerin naklettiklerine göre müşriklerden Adiyy İbn Ebî Rebia Hazreti Peygamber'e kıyamet gününden söz etmiş ve bu günün ne zaman geleceğini sormuştu. Hazreti Peygamber ona kıyamet gününün geleceğini haber vermiş, Adiyy ise, "Ben onu gözümle görsem yine tasdik etmem ve sana inanmam. Allah, dağılmış olan o kemikleri mi toplayacak?" karşılığını vermişti. İşte bundan sonradır ki bu sure nazil olmuştur. Müfessirlerin naklettikleri diğer bir habere göre de Ebû Cehil: "Muhammed, Allah'ın dağılmış olan bu kemikleri yeniden toparlayacağını ve yeni bir insan yaratacağını mı söylüyor?" demiş, bundan sonra da bu sure nazil olmuştur. Allah Teâlâ, surenin ilk ayetlerinde kafirlerin inkâr ettikleri kıyamet gününe ve bu günü önce inkâr eden, sonra da bu inkârından dolayı nedamet duyan nefse yemin ederek şöyle buyurmuştur:

1-3 Kıyamet gününe ve pişmanlık duyup kendini kötüleyen nefse yemin ederim ki insan, öldükten sonra onun kemiklerini biraraya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?

4 Evet; biz onun parmaklarını bile düzeltmeye kadiriz.

5-6 Aslında insan, önündeki gelecekte de suç işlemeye devam etmek ister de "Kıyamet günü ne zamanmış?" diye sorar.

7-10 Fakat göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay biraraya getirildiği zaman da insan, "Kaçacak yer neresi?" der.

11 Hayır, hiçbir sığınak yoktur.

12 O gün herkesin varıp duracağı yer, Rabbinin huzurudur.

13 O gün insana ne yapıp yapmadığı haber verilir.

14-15 Bunun da ötesinde insan, kendi mazeretlerini sayıp dökse bile, nefsine karşı kendisi şahittir.

1-3 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, kıyamet gününün geleceğini inkâr eden kafirlerin bu iddialarını reddederek onun mutlaka geleceğini ispat etmek için, önce geleceğinde hiç şüphe bulunmayan o güne, sonra da işlediği günahlardan ve özellikle kıyamet gününü inkâr etmekten dolayı pişmanlık duyarak levmedilmeye veya kötülenmeye layık olan nefse kasem etmiştir. Dikkat edilecek olursa, "Kasem ederim."

manasına gelen *"uksimu"* fiilinin başına *lâ* edatı getirilmiş ve *lâ uksimu* buyurulmuştur. Müfessirler tarafından çeşitli şekillerde tefsir edilmiş olan ve kasemi kuvvetlendirmek için zikredildiğine şüphe bulunmayan bu ibare, Allah Teâlâ'nın kıyamet gününe ve kendini kötüleyen nefse kasem ettiğine açıkça delalet eder ki bu çeşit kasemlere Vâkıa suresinin 75., Tekvîr suresinin 15. ve Beled suresinin 1. ayetlerinde de yer verildiği açıkça görülür.

Allah Teâlâ, kıyamet gününün mutlaka geleceğine ve işlediği kötülüklerle kazandığı günahlar yüzünden pişmanlık duyup kendini levmeden nefse kasem ettikten sonra, bu kasemlerin cevabı olmak üzere, kıyamet gününün geleceğinden şüphe eden ve hatta böyle bir günün hiçbir zaman gelmayeceğini ileri süren insanı bahis konusu etmiş ve "O insan, bizim, kıyamet günü, dağılmış olan kemiklerini biraraya getirip toplayamayacağımızı mı zannediyor?" sorusunu yöneltmiştir. Buna göre, bu ayet-i kerimelerle beyan edilen manayı kısaca ifade etmek gerekirse, diyebiliriz ki: Allah Teâlâ, "Etleri çürüyüp dökülmüş ve kemikleri dağılıp yokolmuş insanı mı Allah yeniden diriltecek?" diyerek kıyamet gününü inkâr eden, fakat kıyamet gününün geldiğini görüp de: "Ah! Neden ben bu günün geleceğini inkâr ettim? Ben, ne kötü bir insanmışım!.." deyip kendisini kötüleyen nefse kasem ederek o günün mutlaka geleceğini beyan etmiştir. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, müfessirler, Adiyy İbn Ebî Rebî'a'nın ve Ebû Cehil'in kıssalarını bu surenin nüzul sebebi olarak zikretmişlerdir. Adiyy, bir gün Hazreti Peygamber'e: Ya Muhammed! Bana kıyamet gününden haber ver. Bakalım o gün nasıl gelecek, demişti. Hazreti Peygamber de o günün özelliklerinden haber vermiş ve onun mutlaka geleceğini söylemişti. Fakat Adiyy, Hazreti Peygamber'i dinledikten sonra: Ya Muhammed! Ben, o günün geldiğini gözlerimle görsem, yine tasdik etmem ve sana inanmam. Allah, etlerim çürüyüp dökülmüş ve kemiklerim dağılıp toprağa karıştıktan sonra mı onları toplayıp beni yeniden diriltecek? demiştir. Ebû Cehil'in bu konudaki görüşleri de Adiyy'nin görüşlerinden farklı değildi. O da Hazreti Peygamber'in kıyametle ilgili görüşünü öğrendikten sonra şöyle demiştir: Muhammed, kemiklerim çürüyüp dağıldıktan sonra, Allah'ın onları biraraya getirip yeniden bir insan yaratacağını mı iddia ediyor? Bu, olacak şey mi?

4 Allah Teâlâ, ilk ayetlerinde etleri çürüyüp dökülmüş ve kemikleri dağılıp toprağa karışmış olan insan vücudunu kıyamet günü yeniden biraraya getirip yaratacağından şüphe eden ve bu şüphe ile kıyamet gününü inkâra kalkışan kafirlerin bu iddialarını reddetmek ve şüphelerini gidermek için önce geleceği muhakkak olan kıyamet gününe ve bu günün geldiğini gördükten sonra da onu inkâr etmekten ve daha pek çok günah işlemekten pişmanlık duyan nefse kasem ettikten sonra, hudutsuz kudretiyle dağılmış olan kemikleri kıyamet günü mutlaka biraraya getireceğini zikretmiş, bu ayetinde de, o gün kemiklerini biraraya getirdikten sonra, çok daha ince bir iş olmak üzere onun parmak uçlarını bile düzeltmeye kadir olduğunu beyan etmiştir. Bu beyan ile Allah Teâlâ, yaratılışındaki inceliği dolayısıyla sadece parmak uçlarını zikretmiş olsa bile, O'nun, insan vücudundaki diğer bütün incelikleri de kasdetmiş olduğu apaçık ortadadır. Zira bilinen bir gerçektir ki insan vücudunda parmak uçları gibi incelikleri bulunan ne kadar uzuv varsa, bunların hepsi de kıyamet günü yeniden yaratılacak ve dünyada iken sahip oldukları bütün özelliklere tekrar kavuşmuş olacaklardır.

5-6 Şu da var ki insan, daha sonra tövbe edeceğini düşünerek dünyada işlediği bütün kötülükleri işlemeye devam etmek ister. Onun içinde kıyamet gününün yalanlanması veya inkâr edilmesi de vardır. Nitekim bu kötülükleri birbiri arkasına yapmayı düşündüğü zaman, aklına kıyamet günü kötülüklerinin karşılığı olarak göreceği azap gelince kendi kendine "Kıyamet günü de ne zamanmış?" diye sorar. Böyle bir soru,

onun, kıyamet gününün hiç gelmeyeceği ve öldükten sonra da dirilmeyeceği hususundaki açık ve kesin inancının bir delilini teşkil eder. Nitekim Enâm suresinin 29. ayetinde de ifade edildiği gibi, müşrikler *"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Öldükten sonra da dirilecek değiliz. derler."*. Sebe suresinin 29., Mülk suresinin de 25. ayetlerinde ise, bu sapık inançlarının başka bir delili olarak onların şu sözüne yer verilmiştir: *"Diyorlar ki: Eğer sözünüzde sadık iseniz, şu vadolunan (azap) ne zaman"*? Aslında onların, küfürlerinin karşılığı olmak üzere görecekleri azabın gününü yani kıyamet gününün geleceği zamanı sormaları, onun geleceğine inanmalarının bir neticesi değil, aksine onun geleceğine hiç inanmamalarının bir neticesidir ve böyle bir soruyu da sırf o günle alay etmiş olmak için sormaktadırlar.

7-10 Kafirlerin kıyamet günü hakkındaki bu inançsızlıklarına karşılık Allah Teâlâ, o günün üç alametini zikretmiştir ki bu alametler, gözlerin kamaşması, ayın tutulması ve güneş ile ayın biraraya getirilmesidir.

1) Kıyâmet günü geldiği zaman, o günün dehşetiyle insanın içinde hasıl olan o büyük korkunun tabii bir neticesi olarak gözler kamaşır da insan hiçbir şeyi göremez hale gelir. İşte bu hal, kıyamet gününü inkâr eden kafirin, "Kaçacak yer neresi?" diyerek kaçıp kurtulmayı hayal etmesinin sebeplerinden biridir.

2) Kıyâmet gününü inkâr eden kafiri korku ve dehşet içinde bırakarak kaçacak bir yer aramasına sebep olan diğer bir hal de dünyada iken zaman zaman müşahede edildiği gibi, ayın tutulması ve ışığının görünmez hale gelmesi veya başka bir görüşe göre ayın tamamıyla yokolması ve tabii olarak ışığının da kaybolmasıdır.

3) Kafirin içini korku ve dehşetle dolduran üçüncü hal ise, güneş ve ayın biraraya getirilmesi veya birbiri üstüne düşürülmesidir. Her ne kadar Allah Teâlâ, Yâsîn suresinin 40. ayetinde *"Ne güneşin aya yetişip onunla birleşmesi mümkündür, ne de gecenin gündüzü geçmesi... Hepsi de bir yörüngede yüzerler."* buyurarak güneşle ayın biraraya getirilmesinin mümkün olmadığını beyan etmişse de bunun kıyamet gününden önceki dünya hayatıyla ilgili bir hal olduğuna şüphe yoktur. Oysa kıyamet günü gelip de gökler ve yer birbirine karıştığı zaman güneşin ve ayın da birbiri üzerine düşmesi çok tabiidir.

İşte kıyamet alametlerinden sayılan bu üç hal vuku bulduğu zaman, dünyada iken dünya hayatından başka hayat yoktur, diyerek kıyamet gününün geleceğini inkâr eden insan, kıyamet günü gelip de o günün bu alametlerini gördüğü zaman, korku ve dehşet içinde sığınacak bir yer arar ve "Kaçacak yer neresi?" demeye başlar.

11 Oysa onun için artık kaçıp kurtulacağı veya içine girip sığınacağı hiçbir yer, yahut hiçbir sığınak yoktur. Allah Teâlâ, bu manada Şûrâ suresinin 47. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Allah katında, reddedilmesi mümkün olmayan kıyamet günü gelmezden önce Rabbinizin davetine icabet edin. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır, ne de onu inkâr edebilirsiniz."*.

12 O gün herkesin varıp duracağı yer, sadece Rabbinin huzurudur. Başka bir ifadeyle, daha doğrusu, Necm suresinin 42. ayetindeki ifadeyle *"En son gidiş Rabbinedir."*.

13 İşte o kıyamet günü insana, hayır olsun şer olsun, eski olsun yeni olsun yaptığı ve yapmayıp geri bıraktığı büyük küçük bütün ameller haber verilir. Kehf suresinin 49. ayetinde bu husus daha açık bir şekilde ifade edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"(O gün) amel defteri (önlerine) konur. İşte o zaman, suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve "Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış." dediklerini görürsün. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbin hiçbirine zulmetmez."*.

14-15 Her ne kadar insana dünyada işlediği iyi veya kötü amelleri haber verilse bile, aslında bu amellerin kendisine haber verilmesine

de gerek yoktur. Zira o, kendi amelleri için pek çok mazeret beyan etmiş olsa bile, yine de işlediği bütün amelleri bilmektedir ve kendi kendinin şahididir. Gözü, kulağı, elleri, ayakları ve diğer organları, işledikleri bütün amelleri bilirler ve bu amellere şahitlik ederler. Nitekim Allah Teâlâ, Nûr suresinin 24. ayetinde bu hususu açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"O kıyamet günü, dilleri, elleri ve ayakları, işlemiş oldukları kötülüklerden dolayı aleyhlerine şahitlik edecektir."*. Keza Yâsîn suresinin *"O gün onların ağızlarına kilit vururuz da bizimle elleri konuşur; ayakları da yapmış olduklarına şahitlik eder."* mealindeki 65. ve Fussilet suresinin *"Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şahitlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez."* mealindeki 22. ayetlerinde de, kıyamet günü insanın kendi kendine nasıl şahitlik edeceği açıkça beyan edilmiştir.

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿١٦﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿١٧﴾ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ
عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُوْنَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا
نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

16 (Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı okurken unutmamak için) acele edip dilini (Kur'an'la) hareket ettirip durma.

17 Onu toplayıp (kalbine yerleştirmek ve sana) okutmak bize düşer.

18 Onu (sana) okuduğumuz zaman, onun okunuşunu dinle.

19 Sonra onun açıklanması yine bize aittir.

20-21 Hayır, siz, çabuk elde edeceğiniz dünyayı seviyor, Ahiret'i ise, terk ediyorsunuz.

22-23 O gün parıldayan yüzler vardır, Rablerine bakarlar.

24-25 O gün asık yüzler vardır, bel kemiğini kıracak bir işin yapılacağını anlarlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlerin, Allah'ın ayetlerini, mucizelerini ve hudutsuz kudretini de inkâr etmekten çekinmediklerini ve her fırsatta suç işlemekten de geri kalmak istemediklerini, kıyamet günü yaklaşıp da onun alametleri belirdiği zaman ise, kaçacak yer aramaya başlayacaklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, sevgili Peygamberi'ne hitap ederek Cebrail'in (as) getirdiği Kur'an ayetlerini Rabbinin toplayıp kalbine yerleştireceğini, bu itibarla onları unutmamak için dilini hareket ettirip durmamasını emretmiş, sonra, kafirlerin kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmelerinin başlıca sebebinin dünyaya karşı duydukları aşırı derecedeki sevgi olduğunu beyan etmiş, daha sonra da Ahiret'te insanların iki gruptan ibaret olduklarını, bir grubun yüzleri aydınlık olup sayısız nimetlerle mükafatlandırılan ve Rablerini görecek olan müminler olduklarını, diğer grubun ise, görecekleri büyük azap ile kemikleri parçalanmış yüzleri asık müşrikler olduklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

16 (Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı okurken unutmamak için) acele edip dilini (Kur'an'la) hareket ettirip durma.

17 Onu toplayıp (kalbine yerleştirmek ve sana) okutmak bize düşer.

18 Onu (sana) okuduğumuz zaman, onun okunuşunu dinle.

19 Sonra onun açıklanması yine bize aittir.

20-21 Hayır, siz, çabuk elde edeceğiniz dünyayı seviyor, Ahiret'i ise, terk ediyorsunuz.

22-23 O gün parıldayan yüzler vardır, Rablerine bakarlar.

24-25 O gün asık yüzler vardır, bel kemiğini kıracak bir işin yapılacağını anlarlar.

16-19 Allah Teâlâ, sevgili Peygamberine hitap ederek, kendisine vahiy getiren Cebrail'den (as) vahyi nasıl alacağını açıklamış ve *"(Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı okurken unutmamak için) acele edip dilini hareket ettirip durma."* buyurmuştur. Filhakika Hazreti Peygamber, kendisine vahiy geldiği zaman, ondan bir harf bile olsa hiçbir şeyi unutmamak hususunda son derece hırslı bir yapıya sahipti. Bu sebeple melek, getirdiği vahyi ona okurken, o da okunan harf ve kelimeleri aynen tekrar eder ve onları hıfzetmeye çalışırdı. İşte Hazreti Peygamber'in Cebrail (as) tarafından okunan ayetleri kusursuz hıfzetmek için dilini hareket ettirip durması, bu ayet-i kerimelerin nüzul sebebi olarak belirlenmiş ve Allah Teâlâ Peygamberi'ne hitap ederek vahyedilen ayetleri kalbine kusursuz yerleştirmeyi tekeffül ettiğini beyan ederek onları hıfzetmek için dilini hareket ettirip durmamasını emretmiştir. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VI. 76), Müslim (*Sahih,* I. 330), Tirmizî (*Sünen,* V. 430), Nesâ'î (*Sünen,* II. 149) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 348; IV. 332)'in İbn Abbâs'tan (ra) naklettikleri bir haberde bu husus açıkça beyan edilmiştir. Müslim'in bu konudaki rivayeti şöyledir: "Cebrail (as) vahiy indirdiği zaman onları ezberleyip zaptetmek Nebi (sas.)'e güç gelir ve bundan dolayı dilini oynatır dururdu. Vahyin gelişi de ağzındaki bu hareketlerden anlaşılırdı. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayetleri indirdi: *"(Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı okurken unutmamak için) acele edip dilini (Kur'an'la) hareket ettirip durma. Onu toplayıp (kalbine yerleştirmek ve sana) okutmak bize düşer. Onu (sana) okuduğumuz zaman, onun okunuşunu dinle. Sonra onun açıklanması yine bize aittir."*. Bundan sonradır ki Cebrail (as) Hazreti Peygamber'e geldiği zaman onu sükut ederek dinlemiş, gittiği zaman da Allah'ın ona vaadettiği gibi gelen vahyi okumuştur.". Allah Teâlâ, vahyin gelişi sırasında, Hazreti Peygamber'in onu hemen hıfzetmek hususundaki aceleciliğine Tâ-hâ suresinin 114. ayetinde de işaret etmiş ve ona şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Kur'an'ın vahyi henüz tamamlanmadan onu okumakta acele etme; fakat "Rabbim! İlmimi artır" de."*.

20-21 Allah Teâlâ daha önceki dört ayetinde Hazreti Peygamber'in kendisine nazil olan ayetleri hıfzetmek için dudaklarını nasıl hareket ettirip durduğuna işaretle buna gerek olmadığını, zira Rabbinin, bu ayetleri onun kalbine yerleştirip hıfzetmesini sağlamaya ve dosdoğru okutmaya kadir olduğunu, sonra da onları açıklamanın yine kendisine ait olduğunu beyan ettikten sonra, bu ayetlerinde, daha önce kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmeleri dolayısıyla kendilerinden söz edilen müşrikleri bahis konusu ederek bunların kıyamet gününü inkâr etmelerinin sebebini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey kafirler! Öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmek hususundaki iddianızdan vazgeçmelisiniz. Zira sizin bu iddianız, kıyamet gününü inkâr etmenize ve Allah'ın Peygamberi'ne indirdiği vahye ve Kur'an-ı Kerim'e muhalif davranmanıza sebep olmaktadır. Bu iddianızın başlıca sebebi ise, bu geçici dünya hayatına değer vermeniz, Ahiret'i ise unutup onu terketmenizdir. Allah Teâlâ, müşriklerin öldükten sonra dirilmeyi ve kıyamet gününü inkâr etmelerinin başlıca sebebini beyan ettikten sonra, Ahiret'te hem müminlerin hem de kafirlerin hallerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

22-23 Müşriklerin inkâr ettikleri işte o kıyamet günü geldiğinde, birtakım yüzler vardır ki neşe ve sevinç içinde parıldarlar ve Rablerine bakarlar; başka bir ifadeyle o gün, O'nu kendi gözleriyle ayan beyan görürler. Bilindiği gibi Allah Teâlâ'nın kıyamet günü müminler tarafından görülecek olması, -ki buna *rüyet* de denilmiştir- İslam âlimleri arasında çokça münakaşa edilen konulardan birisi olmuştur. Müfessir, muhaddis, mütekellim ve fakih gibi bütün Ehl-i Sünnet imamları, müminlerin Ahiret'te Rablerini gözleriyle göreceklerini kabul etmişler ve bu görüşlerini Kur'an ayetlerinden ve Hazreti Peygamber'in sahih hadislerinden getirdikleri delillerle ispatlamışlardır. Buna karşılık İslam cemaatinde azınlığı teşkil eden Mutezile mezhebi mensuplarıyla onlara tabi olan Havaric ve Mürcie gibi bazı fırkalar ise, ayetlerin zahirî manalarını tevîl, sahih hadisleri de inkâr ederek rüyete karşı çıkmışlardır. İki grubun birbirine zıt görüşlerini müdafaa ederken ileri sürdükleri delillerin dikkate şayan olan tarafı, ru'yetin ispatında ve nefyinde aynı Kur'an âyetlerinin delil olarak kullanılmış olmasıdır. Yani ru'yetin ispatında bir grub tarafından delil olarak ileri sürülen ayet-i kerime, diğer grubun nazarında rüyeti nefyeden bir delil olmuştur. Bu delillerin başında, Â'râf suresinin 143. ayeti yer alır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım.". (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin.". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Musa da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben müminlerin ilkiyim.".* Bu ayet-i kerime, Ehl-i Sünnet imamlarına göre çeşitli yönlerden Allah Teâlâ'nın Ahiret'te görüleceğine delalet eder. Bu imamlara göre her şeyden önce şu hususu gözden uzak tutmamak gerekir: Ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi Musa (as), Rabbinin görme arzusunu izhar etmiş ve *"Rabbim! Bana kendini göster, sana bakayım."* demiştir. Bu istek, O'nun görülmesinin mümkün olduğuna apaçık delalet eder. Eğer bu mümkün olmasaydı, Musa (as), mümkün olmayan ve Allah Teâlâ üzerine caiz bulunmayan bir şeyi istemek durumuna düşmüş olurdu ki, bu da bir Peygamber için düşünülmesi doğru olmayan bir davranış olurdu. Bununla beraber, Musa'nın (as) Allah Teâlâ'yı görmek istemesi, iki ihtimal içinde mütalaa edilebilir. Birincisi, Allah'ın görülmesinin imkânsız olduğunu bilmediği için böyle bir istekte bulunmuş olmasıdır ki bu ihtimal, Musa'nın (as), Allah'ın bir Peygamberi olması ve tevhid konusunda cahil olmasının imkânsız bulunması dolayısıyla son derece zayıf bir ihtimaldir ve Musa (as) hakkında düşünülmesi mümkün değildir. Musa'nın (as) rüyet talebinde bulunması hakkında akla gelebilecek ikinci ihtimal, birinci ihtimalin aksi olan düşüncedir ki bu da, Musa'nın (as) rüyetin mümkün olduğunu bilerek malum istekte bulunmasıdır. Görüldüğü gibi bu ihtimal de kendi içerisinde iki ayrı ihtimali taşımaktadır. Birincisi, rüyetin mümkün olmadığını bildiği halde rüyet talebinde bulunmasıdır. Bir Peygamber hakkında böyle bir ihtimalin düşünülmesi mümkün değildir; çünkü Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın kanunlarına aykırı isteklerde bulunan bazı Peygamberler'in Allah Teâlâ tarafından nasıl itaba maruz bırakıldıklarını gösteren apaçık misaller vardır. Bunlardan biri, Hûd suresinin 45-46. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Nûh'un (as)'un, tufan günü oğlunun kafir olarak boğulup ölmesi üzerine *"Rabbim! Oğlum benim ailemdendi. Doğrusu senin vaadin haktır. Sen, hükmedenlerin en iyi hükmedenisin." demiş, Rabbi de ona: "Ey Nûh! O, senin ailenden sayılmaz; çünkü kötü bir iş işlemiştir. Öyle ise, bilmediğin şeyi benden isteme. Sana öğüt veriyorum: Cahillerden olma."* karşılığını vermiştir.

Başka bir misal de Tâ-hâ suresinin 121-122. ayetlerinde açıklandığı gibi, Adem'in (as) eşiyle

birlikte yaklaşmaları yasaklanan ağacın meyvesinden yemeleri üzerine varid olan itab ayetidir. Bu ayetlerinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bunun üzerine Adem ve eşi o ağaçtan yemişler, ayıp yerleri kendilerine görünüverince de cennet yapraklarıyla üzerlerini örtmeye başlamışlardı. Adem Rabbine karşı gelmiş ve yolunu şaşırmıştı. Sonra Rabbi yine onu seçmiş ve tövbesini kabul edip ona hidayet etmişti."*.

Mutezile mezhebi ile bu mezhebe tabi olanlara gelince, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bunlar, Musa'nın (as) *"Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım."* sözüne karşı Allah Teâlâ'nın *"Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin."* ayetini, Allah Teâlâ'nın Ahiret'te asla görülemeyeceği manasında değerlendirmiş ve görüşlerini bu mana üzerine bina etmişlerdir. Mutezile'ye göre *"Rablerine bakarlar."* manasında zikredilen *ilâ Rabbihâ nâzıra* ibaresinde yer alan *nâzıra* kelimesi *intizar* (beklemek) manasındadır ve bu manada rüyet tabiatıyla imkansız bir iş olur. Oysa bir şeyi görmek için bekleyip de onu görememek, ayet-i kerimede zikredilen neşeye ve yüzlerin parıltısına vesile olmak yerine üzüntüye ve inkisar-ı hayale vesile olur. Bu ise, Mutezile'nin iddiasındaki büyük hatanın apaçık delilini teşkil eder.

Ehl-i Sünnet imamlarının rüyetin ispatı konusunda istinad ettikleri diğer bir delil, halen tefsiri üzerinde durduğumuz *"O gün parıldayan yüzler vardır, Rablerine bakarlar."* mealindeki ayet-i kerimedir. Zahiri, Allah Teâlâ'nın kıyamet günü müminler tarafından görüleceğine delalet eden bu ayet, Ehl-i Sünnet imamlarının bu konuda sahip oldukları en kuvvetli Kur'ani delillerden biridir. Çünkü kıyamet günü, müminlerin hal ve gidişatından bahsedilirken, açık bir şekilde belirtilmektedir ki o gün, müminlerin yüzleri neşe ve sevinç parıltıları saçacaktır. Çünkü o gün, mükafatların en büyüğüne nail olarak Rablerini göreceklerdir. Hiçbir tefsire ve hiçbir tevile ihtiyaç hasıl olmaksızın mezkur ayetin delalet ettiği mana budur ve Ehl-i Sünnet onu bu manada anlamıştır. Ancak Mutezile imamları, prensipleri itibariyle Allah Teâlâ'nın dünya ve Ahiret'te gözle görülmesinin mümkün olmadığını kabul ettikleri için, zahiri, görüşlerinin aksine diğer ayetlerden daha çok delalet eden bu ayetin teviline büyük bir itina göstermişlerdir. Onlara göre ayet-i kerimede zikri geçen nazar kelimesi, görmek değil bakmak manasındadır. Bu manada bir şeyi görmek için ona bakılır; fakat bu, hiçbir zaman o görülür manasında değildir. Çünkü görmek için o şeye bakıldığı zaman, o, ya görülür ya da görülmez. Görülmediği zaman da onu görmek için devamlı beklemek gerekir.

Kur'an ayetleri yanında Hazreti Peygamber'den nakledilen pek çok sahih hadisi de rüyetin ispatında delil olarak zikretmek mümkündür. Ebû Hureyre ve Ebû Sa'îdi'l-Hudrî tarafından nakledilen bir hadis, hem Buhârî (*Sahih,* V. 179; VII. 205; VIII. 179) hem de Müslim (*Sahih,* I. 163; 167) tarafından nakledildiği gibi Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 535), Tirmizî (*Sünen,* IV. 688), İbn Mâce (*Sünen,* I. 76) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 16, 17) tarafından da nakledilmiştir. İki sahifeye yakın uzunca bir hadisin baştarafından aldığımız bu rivayetinde Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Bazı kimseler Hazreti Peygamber'e: Ya Resulallah! Kıyâmet günü Rabbimizi görür müyüz?" diye sordular. Hazreti Peygamber: Bedir gecesi ayı görmek için itişip kakışır, birbirinize zarar verir misiniz? dedi. Hayır, ya Resulallah, diye cevap verdiler. Hazreti Peygamber tekrar, önünde bulut yok iken güneşi görmek için itişip kakışır mısınız? diye sordu. Onlar yine, hayır ya Resulallah, dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: İşte (bedir gecesi ayı, ve bulutsuz günde güneşi rahatça) gördüğünüz gibi Rabbinizi de göreceksiniz.".

Buhârî (*Sahih,* VIII. 179; VI. 48; I. 143; I. 138), Müslim (*Sahih,* I. 439), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 534), Tirmizî (*Sünen,* IV. 687) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 75) tarafından Cerîr İbn Abdillah'tan nak-

ledilen başka bir haberden de öğrenildiğine göre Cerîr şunları anlatmıştır: "Bir gece Resulullah (sas.) ile beraber bulunuyorduk. Bedir gecesi idi. Aya baktı ve şöyle buyurdu: Şu ayı görmek için birbiriniz üzerine yığılmadan gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. Artık güneşin doğmasından da batmasından da önce namazların hiçbirinden alıkonmamak elinizden geliyorsa ona çalışın. Yani ikindi ve sabah namazları. Sonra Cerîr "Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini hamd ile tesbih et." mealindeki Tâ-hâ suresinin 130. ayetini okumuştur.". Rüyetle ilgili daha bir çok hadisi burada zikretmek mümkündür. Ancak yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Ehl-i Sünnet imamlarının rüyetin ispatında delil olarak kabul ettikleri bu hadisler, Mutezile imamları ve onlara tabi olan fırkalar tarafından uydurma hadis olarak tavsif edilmiş ve hepsi de reddedilmiştir. Kısacası, rüyet delillerini reddeden bu mezhep ve fırkalar, kıyamet günü rüyetin vuku bulacağı hususundaki inanca da karşı çıkmışlardır.

24-25 İşte o kıyamet günü, Rablerine bakan ve O'nu ayan beyan gören sevinçli, aydın ve parlak yüzler bulunduğu gibi, umduklarını bulamamaktan ve içlerini dolduran büyük korkudan dolayı yüzleri asık ve belkemiklerinin kırılacağını anlayan insanlar da vardır. Bunlar, şüphesiz, dünyada iken Allah'ın Peygamberleri'ni yalanlayan, onlara indirilen kitapları eskilerin masalları diye tavsif eden ve dünya hayatından başka hayat yoktur diyerek Ahiret hayatını inkâr eden kafirler ve hiç inanmadıkları halde birtakım menfeatler elde etmek için biz de inanan insanlardanız diyen münafıklardır. Allah Teâlâ, Abese suresinin 38-42. ayetlerinde de bu iki grup insanı zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"O gün yüzler vardır, aydınlıktır, güleçtir, neşelidir. Yine o gün yüzler vardır, üzerleri tozlu, siyah bir duman kaplamıştır. İşte bunlar, kafirler, facirlerdir."*.

كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ
رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ۚ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰٓ ﴿٣٣﴾
أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ﴿٣٥﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن
مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰٓ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ
بِقَادِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

[26-27] Hayır, can köprücük kemiğine gelip dayandığı zaman, "Kim kurtaracak?" denir.

[28] O da anlar ki bu, artık ayrılık vaktidir.

[29] Bacak bacağa dolaşır.

[30] O gün sevk Rabbinedir.

[31-32] Rabbini tasdik etmemiş, namaz kılmamış; fakat yalanlamış ve yüz çevirmiştir.

[33] Sonra da çalım satarak ailesine gitmiştir.

[34] Yazıklar olsun sana, yazıklar!

[35] Sonra yine yazıklar olsun sana, yazıklar!

[36] İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?

[37-39] O, rahme dökülen meniden bir nutfe değil miydi? Sonra da asılı bir hücre kümesi olmadı mı? Allah onu yaratıp şekil vermedi mi? Sonra da ondan erkek ve dişi bir çift yapmadı mı?

[40] Bunu yapan Allah, ölüleri diriltmeye kadir değil midir?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün hallerini ve o günün dehşet verici özelliklerini zikrederek Rableri katında said olan müminleri ve görecekleri azap ile yüzleri kararıp asık hale gelmiş şakileri vasfettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünya hayatının mutlaka sona ereceğini ve insanoğlunun ölüm ile küçük kıyamet gününe ulaşacağını, kâfir kıyamet gününü inkâr etmiş olsa bile kendisini ölümden kurtaramayacağını ve onun acısını mutlaka tadacağını beyan etmiş, sonra da insanın dünyada işlediği iyi ve kötü amellerinin karşılığını mutlaka göreceğini ve bunun da ancak öldükten sonra Ahiret'te yeniden dirilmekle mümkün olacağını, zira insanı hiç yoktan yaratan Allah'ın, onu öldükten sonra yeniden diriltmeye kadir olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[26-27] Hayır, can köprücük kemiğine gelip dayandığı zaman, "Kim kurtaracak?" denir.

[28] O da anlar ki bu, artık ayrılık vaktidir.

[29] Bacak bacağa dolaşır.

[30] O gün sevk Rabbinedir.

[31-32] Rabbini tasdik etmemiş, namaz kılmamış; fakat yalanlamış ve yüz çevirmiştir.

[33] Sonra da çalım satarak ailesine gitmiştir.

[34] Yazıklar olsun sana, yazıklar!

[35] Sonra yine yazıklar olsun sana, yazıklar!

[36] İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?

[37-39] O, rahme dökülen meniden bir nutfe değil miydi? Sonra da asılı bir hücre kümesi olmadı mı? Allah onu yaratıp şekil vermedi mi? Sonra da ondan erkek ve dişi bir çift yapmadı mı?

[40] Bunu yapan Allah, ölüleri diriltmeye kadir değil midir?

26-27 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden insanın ölüm anında kendisini saran o dehşet verici hali tasvir etmiş ve o, kıyamet gününü ne kadar inkâr etmiş olursa olsun, küçük kıyamet de denilen ve kıyamet gününe gidişin ilk durağı olan ölümden kendisini asla kurtaramayacağını haber vermiştir. Filhakika insana ölüm yaklaştığı ve can veya ruhu boğazına gelip dayandığı zaman, kendisini bu ölümden kurtaracak birini aramaya başlar ve hastalığıma deva bulacak bir tabip veya bir doktor, yahut bir muska yazıp beni ölümden döndürecek bir muskacı yok mu? demeye başlar. Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin 83-87. ayetlerinde, ölüm anı yaklaşmış olan inançsız kişinin halini tasvir etmiş ve ona hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"Can boğaza dayandığında ve siz de o sırada bakıp dururken, biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz. Madem ki kıyamet günü hesaba çekilecek değilsiniz, eğer sözünüzde sadık iseniz, çıkmak üzere olan o canı geri çevirmeniz gerekmez mi"?* Hayır; onu asla geri çeviremezler.

28 Çünkü Allah Teâlâ, onun için ölümü takdir etmiş ve bu dünyayı terk etmesi kesinleşmişse, onun bu takdire rıza göstermekten başka yapacağı hiçbir şey yoktur. İşte o zaman anlar ki bu dünyayı terkedip ondan ayrılma vakti gelmiştir ve mutlaka onu terkedip gidecektir.

29 Can bedeni terkettiği zaman, bedenin bütün uzuvları birbirine karışır; el ve ayak birbirine dolaştığı gibi, bacak da bacağa dolaşır ve bedenini taşıyamayacak hale gelir.

30 İşte o gün bedenden çekilip alınan ruh, ken-

disini yaratan Rabbine sevkedilir ve O'nun hükmüne terkedilir. Zira onun hakkında hüküm verip cennete veya cehennem ateşine gönderecek olan Rabbinden başka hiç kimse yoktur. Enâm suresinin 61-62. ayetlerinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Kulları üstünde mutlak galip O'dur. Size Hafaza (melekleri) gönderir; nitekim birinize ölüm (vakti) geldiği zaman, elçilerimiz hiçbir kusur işlemeden onu öldürür. Sonra bunlar, hak ve adaletle hüküm veren yegane sahipleri Allah'a döndürülürler. O, hesap görenlerin en süratlisidir."*.

31-32 İşte o kafir, dünya hayatında, ne kendisini Allah'ın hak yoluna davet etmek için gönderilen Peygamber'i ne de o Peygamber'e indirilen Kur'an'ı tasdik etmiştir. Keza o, Rabbine ibadet etmesi için kendisine emredilen beş vakit farz namazları da kılmamış, aksine Peygamber'i ve ona indirilen Kur'an'ı yalanlamış, Allah'a iman ve itaat etmekten yüz çevirdiği gibi, kendisine başka İlahlar edinerek Rabbine şirk koşmuştur.

33 İşte bu kafir, dünyada işlediği bu çeşit amellerle eğlencesine devam ederken, yakından tanıdığı kimselerin yanlarına gitmeyi de ihmal etmemiş ve onlarla eğlencesine devam etmiştir. Onların bu çeşit davranışlarıyla ilgili olarak Allah Teâlâ Mutaffifîn suresinin 31. ayetinde *"Ailelerine dönünce de yaptıklarıyla gülüşüp eğlenirlerdi."* buyurduğu gibi, İnşikâk suresinin 13-15. ayetlerinde de *"O, dünyada ailesinin yanında iken çok neşeli idi. Çünkü o, hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sanıyordu. Hayır; Rabbi onu şüphesiz görüyordu."* buyurmuştur.

34-35 Allah Teâlâ, kafiri, dünyadaki bu kibirli hal ve davranışlarıyla vasfettikten sonra, *"Yazıklar olsun sana, yazıklar; sonra yine yazıklar olsun sana, yazıklar."* buyurarak onu şiddetle tehdit etmiş ve ona başına gelecek büyük bir azap ile ihtarda bulunmuştur. Bu tehdidin bir benzerini Duhân suresinin *"Tat bakalım şu azabı. Hani aziz ve kerim olan sendin."* mealindeki 49, Mürselât suresinin *"Yiyin ve biraz faydalanın; şurası bir gerçektir ki siz suçlusunuz."* mealindeki 46 ve Zümer suresinin *"Siz de O'ndan başka dilediğinize ibadet edin..."* mealindeki 15. ayetlerinde de görmek mümkündür. Müfessirlerin naklettiklerine göre Resulullah (sas.) bir gün mescitten çıkarken Ebû Cehil ile karşılaşmış ve onun elinden tutarak *"Yazıklar olsun sana, yazıklar; sonra yine yazıklar olsun sana, yazıklar!"* buyurmuş, bunun üzerine Ebu Cehil "Sen beni tehdit mi ediyorsun ey Muhammed? Vallahi ne sen ne de Rabbin beni hiçbir şeyle tehdit edemezsiniz. Doğrusu ben, iki dağ arasında yürüyenlerin en güçlüsü ve en şereflisiyim." demiştir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ onu tehdit eden ve başına gelecek büyük azap ile ihtarda bulunan bu ayetini indirmiştir.

36 Allah Teâlâ, kafiri, dünya hayatında küfür üzerindeki direnişi dolayısıyle en şiddetli azap ile tehdit ettikten sonra, kıyamet günü yeniden dirilişinin delillerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: İnsan, dünyada anasının karnında teşekkül edip dünya hayatına kavuştuktan sonra, kendisine hiçbir emir ve nehiy verilmeksizin ve hiçbir teklif ile karşılaşmaksızın başıboş bırakılıvereceğini ve işlediği amellerden dünyada ve Ahiret'te hiçbir sorguya veya hesaba çekilmeyeceğini mi zannediyor? Aslında böyle bir zan veya düşünce, çok yanlıştır ve gerçeğe tam anlamıyla zıttır. Zira bilinen bir gerçektir ki iyi ile kötü, iman ile küfür, yahut mümin ile kafir asla bir ve eşit değildir. İlahî adaletin ve İlahî hikmetin tabii bir neticesi olarak iyi işi yapanla kötü iş yapan veya iman edenle küfreden amellerinin karşılığını dünyada ve Ahiret'te mutlaka görecekler ve iyi amel sâhipleri mükafatlandırılırken, kötü amel sahipleri de cezalandırılacaklardır. Zilzal suresinin 7-8. ayetlerinde de açıkça ifade edildiği gibi *"Her kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görecek; kim de zerre miktarı kötülük işlemişse onu görecek."*. Keza Allah Teâlâ, Tâ-hâ suresinin 15. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet vakti gelmektedir. Herkes kendi işlediğinin karşılığı ile cezalandırılsın diye neredeyse onu gizleyeceğim."*. Bu açıklamalardan şu husus açıkça anlaşılmaktadır

ki insanın dünyada işlediği iyi veya kötü amelleri asla karşılıksız kalmayacak ve bu ameller yüzünden mutlaka cezalandırılacaktır. Bu ise, ancak kıyamet gününün gelmesi ve insanın yeniden dirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ, kıyamet gününü hesap ve ceza günü olarak tavsif etmiş ve insanın dünyada işlediği ameller yüzünden hesaba çekilip cezalandırılmasını, kıyamet gününe ve onun yeniden diriltilmesine bağlamıştır. Bu ise, insanı hiç yoktan ilk defa yaratan Allah'a güç gelecek bir iş değildir. Nitekim bunu takip eden ayetlerinde, kıyamet gününü ve yeniden dirilişi inkâr eden kafirlere bunun bazı delillerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

37-39 İnsan, henüz dünyaya gelmeden önce ana rahmine boşaltılan bir damla meniden başka bir şey değil miydi? Bir süre rahimde kalan bu bir damla meni, daha sonra rahim cidarında asılı bir hücre kümesi haline gelmedi mi? Yine bir süre geçtikten sonra bu hücre et ve kemik şekline dönüşmeye ve daha sonra ana rahminde küçücük bir insan yavrusu olmaya başlamadı mı? İşte, insanın ana rahminde ilk defa yaratılışına delalet eden bu safhalar, Hazreti Peygamber'in Buhârî (*Sahih,* VII. 210), Müslim (*Sahih,* IV. 2036) ve diğer hadis kitaplarında yer alan ve isnadının çokluğu dolayısıyle tevatür derecesine ulaşan bir hadisinde de açıkça beyan edilmiştir. "Daima doğruyu söyleyen ve kendisine de daima doğrusu söylenmiş olan Resulullah (sas.) buyurmuştur ki: "İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı süre içinde hücre kümesi haline gelir. Sonra aynı süre içinde (yani üçüncü kırk günde) bir et parçası olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah bir melek gönderir. Bu melek, (ana karnında teşekkül etmeye başlayan varlık hakkında) dört şeyi (yazmakla) emrolunmuştur: O varlığın rızkı, eceli, şaki veya said olacağı. Allah'a yemin ederim ki içinizden biri, yahut bir adam (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin amelini işler de (cehenneme girmesi için) kendisiyle cehennem arasında sadece bir ellik, yahut bir kulaçlık mesafe kalır; işte o anda (meleğin ana karnında yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer; o da cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki kendisiyle cennet arasında ancak bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer.".

Hazreti Peygamber'in bu hadisinde de açıkça beyan edildiği gibi, ana karnına akıtılan bir damla meniyi önce rahim cidarında asılı bir hücre kümesi haline getiren, sonra bu hücre kümesini bir et parçasına dönüştüren ve sonra da ona şekil vererek insan yavrusu haline getirip dünyaya dişi veya erkek olarak getiren elbette Allah Teâlâ'dan başkası değildir.

40 Şimdi, insanoğlunun ana rahminde teşekkül edişiyle ilgili bu safhaları bütün açıklığıyla görüp öğrenen ve öğrendiği her hususta aklını kullanıp düşünmesini bilen insan, kendisini ve diğer benzerlerini ana rahminde hiç yoktan yaratıp onlara şekil vermeye kadir olan Allah'ın, onlar öldükten sonra dağılan bedenlerini toplamaya ve onlara yeniden hayat vermeye kadir olduğunu düşünemez mi? Eğer kafasında gerçekten sağlam ve düşünebilen bir akıl varsa, bu gerçeği bilip anlayamaz mı? Akıl sahibi bir insanın bunları düşünmesine ve bilip anlamasına elbette hiçbir engel yoktur. O halde bu küfür ve inkâr niye?!.. Bu ayetle Kıyâmet suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

İNSÂN SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 76. suresi olup 31 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk iki ayetinde *"İnsan, zikredilecek hiçbir şey değilken (ve henüz o yok iken) üzerinden muhakkak bir zaman gelip geçmiştir. Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu itibarla onu işitir ve görür kıldık."* buyurularak insanın önce hiçliğinden, sonra da yaratılışından sözedildiği için sureye *İnsân Suresi* denilmiştir. Surenin Dehr, Ebrar, Emsac ve Hel etâ gibi başka isimleri de vardır. Surenin nerede indiği hususunda tam bir görüş birliği yoktur. Müfessirlerin bir kısmı, onun Rahmân suresinden sonra ve Talâk suresinden de önce Medine'de nazil olduğunu ileri sürerken, bir kısmı da onun Mekkî olduğu görüşü üzerinde birleşmişlerdir. Özellikle gerek üslup yönünden, gerek ayetlerinin kısa oluşu yönünden ve gerekse konusunun genellikle Ahiret hayatına tahsis edilmiş olması yönünden surenin Mekkî olduğu görüşü daha çok kuvvet kazanmıştır.

2. İnsân Suresinin Konusu

Sure, muhteva itibariyle öldükten sonra yeniden dirilmenin ve Ahiret hayatının özelliklerini açıklayan Kıyâmet suresinin devamı niteliğindedir. Bu itibarla surenin birinci bölümü denilebilecek ilk ayetlerinde, insan denilen varlığın zikredilmeye değer hiçbir şey olmadığına işaret edilmiş, daha sonra onun karışık bir nutfeden yaratıldığı ve ona göz ve kulak verilerek işiten ve gören bir varlık haline getirildiği beyan edilerek ona doğru yolun gösteriliği, ne var ki bazılarının şükrederek bu yola yöneldikleri, bazılarının ise, küfür yolunu seçtikleri açıklanmıştır.

Surenin ikinci bölümünde, dünya hayatında küfür yolunu seçen ve Ahiret hayatını inkâr eden kafirlerin akibetlerine işaret edilmiş ve bunlar için hazırlanan zincirlerden, halkalardan ve alevli cehennem ateşinden sözedilerek onları bekleyen kötü akibet zikredilmiştir. Oysa salih amel ve sahih iman sahibi olup *ebrar* vasfını kazanmış olan müminler için hazırlanmış pek çok sayısız nimetler vardır. Vermiş oldukları sözde durmak, uhrevi sorumluluk şuuruna sahip bulunmak, hiçbir karşılık beklemeksizin sırf Allah'ın rızasını kazanmak için muhtaç olanları doyurmak ve onlara bekledikleri her türlü yardımı yapmak, bunlara ilaveten, yüzleri asıklaştıracak olan bir günde Rablerinden korktuklarını açıkça beyan etmek, Ahiret'te bu müminlere sayısız nimetleri kazandıracak olan belli başlı davranışlardır. Bu davranışların onlara kazandırdığı nimetlere gelince, Allah Teâlâ, bu nimetleri de birer birer saymıştır ki bunların başında, Allah'ın o mümin kullarını bu günün şerrinden koruması ve yüzlerine parlaklık, kalplerine de neşe verme-

si gelir. Sabretmiş olmaları dolayısıyla onları cennetle ve ipekle mükafatlandırması, cennette sedirlere yaslanmış olarak yakıcı güneşten ve dondurucu soğuktan onları koruması, diledikleri meyveleri, ağaçlarından diledikleri kadar toplamalarını kolaylaştırması, çevrelerinde gümüşten kaplar ve billur kaseler dolaştırılması, onlara karışımı zencefil olan bir içkiden ve selsebil denilen bir pınardan içirilmesi, çevrelerinde saçılmış incileri andıran ebedileştirilmiş gençlerin dolaştırılması, bu nimetlerdendir. Netice olarak cennet ehli, cennette, üzerlerinde ince, yeşil ipekli ve parlak atlastan yapılmış elbiselerle dolaşırlar. Ayrıca bunlar gümüş bilezikler de takınmışlardır. İşte bu nimetler cennet ehline ihsan edildiği zaman, Rableri onlara der ki: İşte bunlar, dünyadaki güzel amellerinizin karşılığı olarak size ihsan edilen mükafatlardır.

Allah Teâlâ, müminlere ihsan edilen sayısız nimetleri birer birer zikrettikten sonra, Peygamberi'ne hitap etmiş ve Kur'an'ı ona bizzat kendisinin indirdiğini beyan ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Rabbinin hükmüne sabret ve hiçbir günahkara, hiçbir kafire itaat etme. Rabbinin ismini sabah akşam zikret ve geceleyin O'na secde et; gecenin büyük bir bölümünde de O'nu tesbih et. Daha sonra Allah Teâlâ, dünyaya yönelip dünya nimetlerini seven ve Ahiret'i unutan kafirlerin çabuk geçeni sevdiklerini, o çetin günü ise, geride bıraktıklarını zikrederek onları yaratanın da kendisi olduğunu ve dolayısıyla onlar hakkındaki hükmü de kendsinin vereceğini beyan ile dilediği kimseyi rahmetine sokacağını, zalimler için de acı bir azap hazırladığını haber vererek sureyi bitirmiştir.

3. İnsân Suresinin Kendinden Önceki Kıyâmet Suresiyle Bağlantısı

İnsan suresiyle kendinden önceki Kıyâmet suresi arasında üç yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Allah Teâlâ, Kıyâmet suresinin son ayetlerinde, insanın rahme dökülen bir meniden yaratıldığını, sonra rahim kenarına asılı bir hücre kümesi haline getirildiğini, sonra da bu hücre kümesine şekil verip erkek ve dişi olmak üzere bir çift yarattığını haber vermiştir ki burada bahis konusu edilen insan, bir ana ve babadan meydana gelen insan yavrusudur. İnsân suresinin ilk ayetinde ise, *"İnsan, zikredilecek hiçbir şey değilken (ve henüz yok iken) üzerinden muhakkak bir zaman gelip geçmiştir."* buyurularak henüz dünya üzerinde varlığı bilinmeyen bir toprak yığını veya bir çamur kümesine işaret edilmiştir ki buna üflenen bir ruh ile, bu toprak yığını veya çamur kümesi, işiten ve gören bir insan haline gelmiştir. İşte bu, ilk insan Adem'dir (as). Daha sonra ona bir eş olmak üzere Havva yaratılmış ve bundan sonra yaratılan insanlara Havva ana olmuştur.

2) Kıyâmet suresinde cennet ve cehennem vasfedilmiş olmasına rağmen bu vasıf muhtasardır. İnsân suresinde ise, bu vasıflar daha geniş bir şekilde ele alınmıştır.

3) Allah Teâlâ, Kıyâmet suresinde kafirler için hazırlanan azabı bahis konusu ederek hissedecekleri büyük korkuyu zikretmiş, İnsân suresinde ise, *ebrar* denilen salih amel ve sahih iman sahibi müminlerin karşılaşacakları sayısız nimetleri açıklamıştır.

4. İnsân Suresinin Faziletleri

Buhârî (*Sahih,* I. 214) ve Müslim (*Sahih,* II. 599)'in Ebû Hureyre ve İbn Abbâs'tan naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre, Hazreti Peygamber Cuma günü sabah namazının ilk rekatında *Secde* suresini, ikinci rekaatında da *Hel etâ (İnsan)* suresini okurdu.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ
نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] İnsan, zikredilecek hiçbir şey değilken (ve henüz yok iken) üzerinden muhakkak bir zaman gelip geçmiştir.

[2] Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu itibarla onu işitir ve görür kıldık.

[3] Sonra da ona gideceği yolu gösterdik. Kimi şükrederek bu yoldan gider; kimi de kafir olarak ondan sapar.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, ilk ayetinde insanın zikredilmeye değer hiçbir şey olmadığını, yahut başka bir ifadeyle onun hiç bilinmediğini beyan ettikten sonra, her ne kadar isim vermemiş olsa bile, bir süre geçtikten sonra bir miktar çamurdan yarattığı ve ruhundan üfürüp can verdiği, adını da Adem olarak zikrettiği ilk insanın yaratılışına işaret etmiş, daha sonra da onun için yarattığı bir eşin rahmine dökülen bir damla meniden ana ve babanın ilk çocuğu olarak erkek veya dişi bir evlat yaratarak ona göz ve kulak vermiş, sonra da gideceği doğru yolu göstermiştir. Böylece yaratılan insanların kimi şükrederek kendilerine gösterilen bu yoldan gider; kimi de o doğru yoldan saparak kafir olur. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[1] İnsan, zikredilecek hiçbir şey değilken (ve henüz yok iken) üzerinden muhakkak bir zaman gelip geçmiştir.

[2] Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu itibarla onu işitir ve görür kıldık.

[3] Sonra da ona gideceği yolu gösterdik. Kimi şükrederek bu yoldan gider; kimi de kafir olarak ondan sapar.

1 Allah Teâlâ, ne Adem'in (as) ne de insan olarak Adem ile onun eşi Havva'dan meydana gelen hiçbir insan yavrusunun henüz dünyada mevcut olmadığı bir dönemi bahis konusu etmiş ve *"İnsan, zikredilecek hiçbir şey değilken"* buyurmuştur. Fihakika Adem ve Havva cennette yaratılmışken yeryüzünde insan denilen tek bir varlık yoktu. Bakara suresinin 30. ayetinde de ifade edildiği gibi Allah Teâlâ meleklere *"Ben, yeryüzünde bir halife yaratacağım." dediği zaman onlar, "Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek kimseler mi yaratacaksın? Biz sana hamdederek noksan sıfatlardan seni tenzih, kemal sıfatlarıyla da tavsif edip duruyoruz." demişlerdi. Allah da onlara "Sizin bilmediğiniz şeyleri, şüphesiz ben daha iyi bilirim." demişti."*. Yine aynı sureninin daha sonraki ayetlerinde açıklandığına göre, Allah Teâlâ, Adem ve eşini cennete yerleştirmiş ve dilediğiniz nimetlerinden bol bol yemelerini emretmiş, yalnız bir ağacı bahis konusu ederek ona yaklaşmaktan onları menetmiş ve eğer ona yaklaşacak olurlarsa zalimlerden olacaklarını haber vermiştir. Ne var ki şeytan onları kandırarak ağacın meyvesinden yemelerini sağlamış, bunun üzerine Allah Teâlâ da her ikisini cennetten çıkararak yeryüzüne yerleştirmiştir. İşte bundan sonradır ki Adem ve Havva, yeryüzünün ilk insanları olmuşlardır.

2 Adem ve Havva'nın cennetten çıkarılıp yer-

yüzüne gönderilmelerinden sonra, insanın yaratılışında bir değişme olmuş ve Adem cennette topraktan yaratılmışken, yeryüzünde Ademoğlu karışık bir nutfeden, veya bir damla meniden yaratılmıştır. Nitekim Al-i İmrân suresinin 59. ayetinde Allah Teâlâ *"Adem'i topraktan yaratmış, sonra ona "ol" demiştik; o da hemen oluvermişti."* buyurmuş, halen üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede ise, *"Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık."* buyurmuştur. Ayet-i kerimede zikredilen karışık nutfenin delalet ettiği mana, erkeğe ait bir damlacık sıvı veya meni ile, kadının rahminde bulunan suyun karışmasıyla hasıl olan maddedir. Başka bir ifadeyle, erkek menisinde bulunan spermlerle kadın yumurtalığında bulunan yumurtacıkların birleşerek teşkil ettikleri sıvıdır. Nitekim Kıyâmet suresinin 37-39. ayetlerinin tefsirinde de zikrettiğimiz Buhârî (*Sahih,* VII. 210) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2036) tarafından nakledilen bir hadisin baştarafında Hazreti Peygamber de bu hususu açıklamış ve şöyle buyurmuştur:: "İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı süre içinde hücre kümesi haline gelir. Sonra aynı süre içinde (yani üçüncü kırk günde) bir et parçası olur..." İşte bu et parçası, ana karnında teşekkül etmeye başlayan insan yavrusundan başka bir şey değildir. İnsan yavrusunun ana karnında teşekkülü ise, hadis-i şerifte de açıkça ifade edildiği gibi, erkek menisindeki spermlerin kadın yumurtalığındaki yumurtacıklarla birleşmesi ve geçen zaman içerisinde teşekkül eden bu karışık sıvının rahim cidarında asılı bir hücre kümesi haline gelmesi, daha sonra da bu hücre kümesinden et ve kemik teşekkül etmesidir. Et ve kemiğin teşekkül etmesiyle birlikte ona verilen göz, kulak ve diğer uzuvlarıyla insan dediğimiz varlık yaratılmış ve dünyada işleyeceği iyi ve kötü amelleri birbirinden ayırt edebilecek bir akıl ve düşünce ile donatılmıştır. Allah'ın dünyaya gelen kullarını akıl ve düşünce ile donatması, sonra da eğri ve doğru yolu göstererek tutmaları gereken yolu onlara emretmesi, hangisinin halis mümin ve hangisinin daha güzel amel sahibi olduğunu denemek ve kimlerin akıllarını kullanarak doğru yola yöneldiklerini, kimlerin de eğri yolda direndiklerini tespit ederek onları tuttukları yola göre ceza veya mükafata mahkum etmesi içindir. Nitekim Allah Teâlâ, Mülk suresinin 2. ayetinde bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"O, hanginizin daha güzel amel sahibi olduğunuzu denemek için ölümü ve hayatı yaratmıştır."*.

3 Allah Teâlâ, ana rahminde insanın teşekkülünü, dünya hayatında işleyebileceği iyi ve kötü amellerle denemek için ona göz, kulak verdiğini ve onu diğer uzuvlarla donattığını haber verdikten sonra, dünyada takip edeceği iyi ve kötü olan yolları da ona gösterdiğini açıklamıştır. Şu var ki iyi ve kötü olan bu yollar ona gösterilmiş ve sadece iyi ve doğru olan yolu seçmesi ve o yoldan gitmesi ona telkin ve tavsiye edilmiş olmasına rağmen, kullarından hiçbiri bu yollardan birini seçmekte ve o yolu takip etmekte zorlanmamıştır. Bu itibarla kim bu iki yoldan birini, yani iyi ve doğru olan yolu seçip o yola yönelmişse, Rabbine şükretmesini bilen bir kul olarak Rabbinin mümin kulları için hazırladığı mükafata hak kazanmış, kim de kötü olan yolu seçmişse, kafir olarak Rabbinin azabını hak etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Fussilet suresinin 17-18. ayetlerinde Semud kavminden sözederken bu gerçeği de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Semud kavmine gelince, onlara da doğru yolu göstermiştik. Fakat onlar, körlüğü doğru yola tercîh etmişlerdi. Bunun üzerine onları da yaptıklarına karşılık zelil edici bir azabın sarsıntısı yakalamıştı. İman edenleri ise, bu azaptan kurtarmıştık. Onlar, Allah'tan korkuyorlardı."*.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾

4 Kafirler için elbette zincirler, halkalar ve alevli cehennem hazırladık.

5 İyiler ise, karışımı kafur olan bir tastan içerler.

6 O kafur, bir pınardır ki onu, diledikleri yere fışkırtıp akıtan Allah'ın kulları içerler.

7 Kendilerine vacip kıldıkları adağı yerine getirirler; kötülüğü yaygınlaşmış olan bir günden korkarlar.

8 İçlerinin çekmesine rağmen, yiyeceklerini yoksula, yetime ve esire yedirirler.

9 "Biz, sizi sırf Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden bir karşılık ve teşekkür istemiyoruz.".

10 "Biz, yüzleri asıklaştıracak olan bir günde Rabbimizden korkarız." derler.

11 Allah da onları bu günün şerrinden korur ve yüzlerine parlaklık, kalplerine de neşe verir.

12 Sabretmiş olmaları dolayısıyla onları, cennetle ve ipekle mükafatlandırır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanı ana rahminde karışık bir nutfeden yarattığını, ona işiten bir kulak, gören bir göz ve iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edebilecek bir akıl ile salim bir düşünce verdiğini beyan ettikten ve sonra da ona gideceği yolu gösterdiğini, ancak onlardan bir kısmının şükreden mümin birer kul, bir kısmının da inkâr eden birer kafir olduklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirler için hazırlanan zincirlere, halkalara ve cehennem azabına işaret etmiş, daha sonra da müminlerin cennette nail olacakları yiyecek ve içecek gibi çeşitli nimetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

4 Kafirler için elbette zincirler, halkalar ve alevli cehennem hazırladık.

5 İyiler ise, karışımı kafur olan bir tastan içerler.

6 O kafur, bir pınardır ki onu, diledikleri yere fışkırtıp akıtan Allah'ın kulları içerler.

7 Kendilerine vacip kıldıkları adağı yerine getirirler; kötülüğü yaygınlaşmış olan bir günden korkarlar.

8 İçlerinin çekmesine rağmen, yiyeceklerini yoksula, yetime ve esire yedirirler.

9 "Biz, sizi sırf Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden bir karşılık ve teşekkür istemiyoruz.".

10 "Biz, yüzleri asıklaştıracak olan bir günde Rabbimizden korkarız." derler.

11 Allah da onları bu günün şerrinden korur ve yüzlerine parlaklık, kalplerine de neşe verir.

12 Sabretmiş olmaları dolayısıyla onları, cennetle ve ipekle mükafatlandırır.

4. Bu ayet-i kerimede, kafirlerin dünyada

işledikleri kötü amelleri ve sapık inançları sebebiyle Ahiret'te karşılaşacakları kötü akibet açıklanmış ve şöyle buyurulmuştur: Dünya hayatında pek çok uyarılara rağmen, yine de Allah'ı ve O'nun sayısız nimetlerini inkâr eden ve O'nun emir ve nehiylerine karşı gelen bu kafirler için, Ahiret'te, zincirler, demir halkalar ve alevli cehennem ateşi hazırlanmıştır. Küfürleri sebebiyle cehenneme atıldıkları zaman, kendileri için hazırlanan bu zincirlerin, demir halkaların ve alevli ateşin ne işe yaradığını kendileri de elbette göreceklerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Mü'min suresinin 71-72. ayetlerinde de onların bu akibetlerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(İşte bu kafirler) boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, kaynar suya sürüklenecekler, sonra da ateşte yakılacaklardır."*.

5-6 *Ebrâr* adıyla bilinen ve Allah'ın emir ve nehiylerine ihlas ile uyarak farzlarını ifa eden, günahlardan da sakınan müminlere gelince, işte bunlar için cennette hazırlanmış karışımı kafur olan güzel kokulu, beyaz renkli soğuk bir içecek vardır ki diledikleri zaman, ondan diledikleri kadar içerler. Bu su, Allah'ın mümin kullarının diledikleri kadar içtikleri ve diledikleri yere fışkırtıp akıttıkları bir pınardır. Allah Teâlâ, ebrar'ın Ahiret'te nail olacakları mükafatı, karışımı kafur olan güzel kokulu, beyaz renkli, soğuk bir içecek olduğunu ve bu içecekten diledikleri zaman diledikleri kadar içeceklerini ve onu, diledikleri yere fışkırtıp akıtacakları bir pınar olarak tavsif ettikten sonra, bu mükafata veya sevaba nail olmalarının başlıca üç sebebini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

7 1) Ebrârın, Ahiret'te nail olacakları mükafata vesile olan amellerin başında, üzerlerine vacip kılınan adağı yerine getirmeleri gelir. Filhakika bazen insan, bir şeyi yapmak üzere kendi kendine yemin eder ve mesela "Eğer şu iş gerçekleşirse, ben de şunu yapmaya yemin ederim." der. O işin gerçekleşmesi halinde o kişiye düşen iş, yemin ettiği şeyi yapması, yani adağını yerine getirmesidir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki yemin, Allah'ın haram kıldığı veya yasakladığı kötü bir iş üzerine yapılmaz. Daha açık bir ifade ile insan, gerçekleşmesini istediği bir işin gerçekleşmesi halinde, sarhoş oluncaya kadar içki içmeye yemin edemez. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VII. 233, 234), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 208), Tirmizî (*Sünen,* IV. 104), Nesâ'î (*Sünen,* VII. 17), İbn Mâce (*Sünen,* I. 652) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 36, 41)'in Hazreti Aişe'den (r.ah.) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a itaat hususunda nezr veya yemin ederse, nezrini yerine getirip O'na itaat etsin. Her kim de O'na isyan etmek hususunda nezrederse, nezrinden rücu edip O'na isyan etmesin.".

2) Ebrârın, Ahiret'te Rablerinin mükafatına nail olmalarına vesile olan ikinci hal, kötü ameller işlemekten kaçınmaları, başka bir ifadeyle, kıyamet gününün acı azabını düşünerek Rablerinin haram kıldığı bütün davranışlardan uzak durmaları ve Allah'ın günahkarlar için hazırladığı kötü akibetten korkarak iyi ve güzel ameller işlemeleridir. Kısacası ebrar, kötülüğü yaygın olan o günün azabından korkarlar ve kötü iş işlemekten uzak dururlar.

8 3) Sevaba ve kazandıkları bu sevapla mükafata nail olmalarına vesile olan üçüncü hal ise, kendilerinin de aşırı derecede sevgi besledikleri ve ihtiras duydukları yiyeceklerinden, yoksullara, yetimlere ve esirlere de yedirmeleri ve onları doyurmalarıdır. Nitekim Allah Teâlâ, Bakara suresinin 177. ayetinde aynı manada *"...Mal sevgisine rağmen, onu, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolda kalmışlara ve kölelerin kurtuluşuna vermişlerdir..."* buyurduğu gibi, Beled suresinin 11-16. ayetlerinde *"Fakat o sarp yokuşu aşamadı. Sarp yokuşun ne olduğunu sen bilir misin? O, bir kölenin azadıdır. Yahut açlık gününde akraba olan bir yetimi, yahut hiçbir şeyi olmayan bir yoksulu doyurmaktır."* ve Âl-i İmrân suresinin 92. ayetinde de *"Hoşlandığınız şeylerden (Allah yolunda) sarfetme-*

dikçe, asıl iyiliğe asla eremezsiniz. Her ne sarfederseniz, Allah da onu hakkıyle bilir." buyurmuştur.

9 Ebrârın veya sahih iman ve salih amel sahibi müminlerin, işledikleri bu amellerle Rableri katında kazanacaklarını umdukları sevap veya mükafatın, her şeyden önce iyi niyetle gerçekleşeceğini de unutmamaları gerekir. Nitekim Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* I. 20) ve Müslim (*Sahih,* III. 1515) tarafından nakledilen bir hadisinde bu gerçeği açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ameller niyetlere göre değerlendirilir ve her kişi için yalnız niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah'a ve Resulüne müteveccih ise, hicreti Allah'a ve Resulünedir. Fakat kimin hicreti de kavuşmak istediği bir dünya nimetine veya evlenmek istediği bir kadına müteveccih ise, onun hicreti de hicret ettiği şeyedir.". Filhakika insana sevap kazandıracak olan fiil, sağ elin sadaka vermesinden ziyade, niyetin sadaka vermeye yönelik olmasıdır. Niyeti, fakire sadaka verdiği zaman çevresini aldatmak olan kimse, sadaka veren sağ elin fiiliyle sevap kazanacak değil, fakat kalbinde gizlediği fesat niyetine göre ikaba maruz kalacak, en azından sadaka vermekle hasıl olan sevabı kaybedecektir. Bunun gibi, câmide safları yararak veya cemaatin omuzları üzerinden ayak atarak ön safta mekan tutan kimsenin niyetinde, şeref alameti olan alnını yerlere sürerek ubudiyetini Rabbine arzetmekten ziyade, fiilini cemaate göstermek arzusu hâkim olursa, o kimsenin kazancı, kendisini ön safa götüren veya rüku ve secdeye vardıran uzuvları yönünden değil, onu bu fiilleri işlemeye sevkeden niyeti yönündendir. İşte bu husus gözönünde bulundurulursa, kendi yiyeceklerine ne derece düşkün olursa olsun, onları yoksula, yetime ve esire sadaka olarak veren kimse, "Ben, bu sadakayı sana, sırf Allah'ın rızasını kazanmak için veriyor ve seni sadece bu niyetle doyuruyorum; yoksa senden herhangi bir karşılık beklemiyor veya teşekkür etmeni istemiyorum." demesi, yahut sadakayı bu düşünce ile vermesi gerekir.

10 Keza sadakayı bu niyetle veren kimselerin şunu da düşünüp bilmeleri gerekir ki sadakayı verdikleri zaman, niyetlerinde, verdikleri sadakadan çok daha üstün bir karşılık elde etmek veya daha fazla bir kazanç sağlamak olduğu takdirde, sadaka vermekle Rablerinden ne bir sevap ne de herhangi bir mükafat kazanamayacak, aksine o gün üzerlerine gelecek olan azaptan kendilerini kurtaramayacaklardır. İşte bu sebepledir ki iyi niyetle sadaka veren kimseler "Biz, yüzleri asıklaştıracak olan bir günde Rabbimizden korkarız." diyecekler ve Allah'ın rızası dışında, sadaka verdikleri kimselerden, verdikleri sadakanın karşılığını beklemeyeceklerdir.

11 Onlar böyle davrandıkları takdirde, Allah da onları bu günün şerrinden veya kötülüklerinden koruyacak, aynı zamanda yüzlerine parlaklık veya güzellik, kalplerine de neşe ve sevinç verecektir. Allah Teâlâ, Abese suresinin 38-39. ayetlerinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"O gün yüzler vardır, aydınlıktır, güleçtir, neşelidir."*.

12 Sabretmiş olmaları dolayısıyla onların Allah katındaki mükafatları da cennet ve ipektir. Başka bir ifadeyle kendi yiyeceklerini sadaka olarak başkalarına vermeleri ve böylece onları kendi nefislerine tercih ederek karşılaştıkları açlık ve zorluk karşısında sabır göstermeleri sebebiyle, Allah da onları, içinde, çok hoş yiyeceklerin ve ipekten yapılmış çeşit çeşit giyeceklerin bulunduğu cennetle mükafatlandıracaktır. Allah Teâlâ, Hacc suresinin bu manadaki 23. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İman edenleri ve iyi iş yapanları, Allah, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Orada, altın ve inciden bilezikler takınırlar. Oradaki elbiseleri de ipektir."*.

مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ۚ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا
تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا
تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ۚ اِذَا رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا
كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَاِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوٓا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ ۚ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

[13] Cennette sedirlere yaslanmış olarak, ne yakıcı güneş görürler; ne de dondurucu soğuk.

[14] Ağaçlarının gölgeleri, üzerlerine yaklaşmış, meyvelerini toplamak kolaylaştırılmıştır.

[15] Çevrelerinde gümüşten kaplar ve billur kaseler dolaştırılır.

[16] Gümüşten yapılmış gibi billurlar ki onları ölçülü bir şekilde dolaştırırlar.

[17] Orada, karışımı zencebil olan bir kaseden içirilirler.

[18] O da cennette bir pınardır ki, ona "selsebil" denir.

[19] Çevrelerinde ebedileşmiş gençler dolaşırlar; onları gördüğün zaman saçılmış inci sanırsın.

[20] Zaten cennette nereye baksan bir nimet ve büyük bir mülk görürsün.

[21] Üzerinde, yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır; Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.

[22] Onlara denir ki: "İşte bu sizin mükafatınızdır. Dünyadaki çalışmalarınız şükre değer bulunmuştur.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, cennet ehlinin yiyecek ve giyeceklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, cennetteki meskenlerini, bu meskenlerde kalışlarını, kendilerine yapılan hizmetleri, yiyeceklerini, içeceklerini, giydikleri ve takındıkları elbislerin ve kolyelerin güzelliğini tavsif etmiş ve bu nimetlerin, işledikleri güzel amellerin bir mükafatı olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[13] Cennette sedirlere yaslanmış olarak, ne yakıcı güneş görürler; ne de dondurucu soğuk.

[14] Ağaçlarının gölgeleri, üzerlerine yaklaşmış, meyvelerini toplamak kolaylaştırılmıştır.

[15] Çevrelerinde gümüşten kaplar ve billur kaseler dolaştırılır.

[16] Gümüşten yapılmış gibi billurlar ki, onları ölçülü bir şekilde dolaştırırlar.

[17] Orada, karışımı zencebil olan bir kaseden içirilirler.

[18] O da cennette bir pınardır ki ona "selsebil" denir.

[19] Çevrelerinde ebedileşmiş gençler dolaşırlar; onları gördüğün zaman saçılmış inci sanırsın.

[20] Zaten cennette nereye baksan bir nimet ve büyük bir mülk görürsün.

[21] Üzerinde, yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler

vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır; Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.

[22] Onlara denir ki: "İşte bu sizin mükafatınızdır. Dünyadaki çalışmalarınız şükre değer bulunmuştur".

13 Allah Teâlâ, müminlerin cennete girdikten sonraki hallerini tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: Orada oturdukları veya uzandıkları zaman, sedirlere yahut tahtlara dayanmış olarak oturur veya uzanırlar. Onlar sedirler veya tahtlar üzerinde uzanmış bir halde vakit geçirirler. Onları oturdukları yerde rahatsız edecek ne bir güneş sıcaklığı ne de dondurucu bir soğuk hissederler. Üzerlerindeki hava, onlara rahatlık veren mutedil bir havadır ve oradan hiç ayrılmak istemezler.

14 Ayrıca çeşitli meyve ağaçlarının gölgeleri de üzerlerini iyice kaplamış ve diledikleri anda meyvelerini diledikleri kadar toplama imkanına sahip olmuşlardır.

15 Allah Teâlâ, cennet ehlinin cennetteki meskenlerini, yiyecek ve giyeceklerini tavsif ettikten sonra, içecekleri meşrubatı, bu meşrubattan önce de onların kondukları kapları zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Hizmetçiler, ellerinde içleri meşrubatla dolu gümüşten kaseler veya kaplar bulunduğu halde onların çevrelerinde dönüp dolaşırlar. Bu ayet-i kerimede cennet ehlinin çevrelerinde dolaştırılan içecek kaplarının gümüşten olduğu zikredilmiş ise de Zuhruf suresinin 71. ayetinde *"Önlerinde altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. İçlerinde canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebediyyen kalacaksınız."* buyrulmuş ve içki kaplarının altından da olduğu açıklanmıştır.

16 İçine içkilerin konduğu billur kaseler ise, içi görünen ve gümüş parlaklığında olan camdan yapılmış kupalardır; yahut cama benzeyen, eşi ve benzeri bulunmayan gümüşten yapılmış parlak kaplardır. İçlerinde bulunan içkiler ise, bu kaplara belirli ölçülere göre konulmuştur; başka bir ifadeyle kadehler içerisinde bulunan içkilerin miktarı onları içecek olan cennet ehli tarafından takdir olunmuştur.

17 Orada cennet ehline içirilen bu içkiler arasında karışımı zencefîl olan bir içki de vardır ki bu, kafurla karıştırılıp içirilen içkilere nisbetle biraz daha ılık veya sıcaktır. Müfessirlerin beyanına göre cennet ehli bazen daha soğuk olan kafur karışımı içkiden içerken, bazen de zencefil karışımı ılık içkiden içerler.

18 İçkilerine karıştırılarak cennet ehline içirilen zencefil, cennette bulunan bir pınardır ki ona selsebil de denilmiştir. Yine müfessirlerin açıklamalarına göre o pınara selsebil denilmesi, akışının düzgün ve ahenkli olması dolayısıyladır. Bazı müfessirler ise, o suyun boğazdan rahat geçmesi dolayısıyla pınara selsebil denildiğini söylemişlerdir.

19 Cennet ehlinin çevresinde, onlara hizmet etmekle görevlendirilmiş ölümsüz gençler dolaşır ki yüzlerinin güzelliği, elbiselerinin ve süslerinin göz alıcı renklerden oluşması dolayısıyla onları gören bir kimse, onların saçılmış bir inci olduklarını sanır. Yaşlanmayan ve hiç değişikliğe uğramayan bu gençlerin cennet ehlinin hizmetinde olmaları, onlara bambaşka bir hava kazandırır.

20 Cennette nereye bakarsan bak, hudutsuz bir nimet ve büyük mülk görürsün ki bunlar için herhangi bir hudut tespit etmek mümkün değildir. Başka bir ifadeyle cennette ne tarafa baksan orada Allah'ın gözalıcı saltanatını ve ulu mülkünü görürsün.

21 Oraya yerleşmiş olan cennet ehlinin üzerlerinde, ince yeşil ve kalın ipekten elbiseler vardır. Kısacası, giydikleri elbiseler değişik renklerde ince veya kalın olsa bile, hepsi de parlak ipektendir. Ayrıca gümüşten bilezikler takarak süslenirler. Allah Teâlâ, cennet ehlinin süslenmeleriyle ilgili olarak Hacc suresinin 23. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İman edenleri ve iyi iş yapanları, Allah, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Orada, altın ve inciden bilezikler takınırlar. Oradaki elbiseleri de ipektir."*. Keza Kehf suresinin 31. ayetinde *"...Orada altın bilezik takınır-*

lar..." buyrulduğu gibi, Fâtır suresinin 33. ayetinde de "*...Orada altın bilezik ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir.*" buyurulmuştur ki bu da cennette bazen gümüş, bazen de altın bilezikler kullanıldığını gösterir.

Allah Teâlâ, cennet ehlinin elbiselerinin ipekten, diğer süslerinin ve bileziklerinin ise, bazen gümüş, bazen de altın olduğunu beyan ettikten sonra, orada onlara ikram edilen içkilerini de zikretmiş ve bu içkilerin, onları azdırmadığı gibi kin, hile ve rahatsız edici diğer kötü huylardan onları arındıran tertemiz içkiler olduğunu açıklamıştır.

22 Allah Teâlâ, cennet ehline, cennette ihsan ettiği yiyecek, giyecek ve içeceklerle diğer süs eşyalarını açıklayıp onları bu eşyalarla tavsif ettikten sonra, onlara ihsan edilen bu nimetlerin mahiyetini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: İşte size ihsan edilen bu nimetler, sizin dünyada iken sahip olduğunuz sahih imanın ve işlediğiniz güzel amellerin bir karşılığı olmuştur. Bunlar, işlediğiniz güzel amellere karşılık size ihsan edilen bir mükafattır. Sizin bu güzel amelleriniz Allah katında şükre değer görüldüğü için siz bu güzel akibetle mükafatlandırıldınız. Allah Teâlâ, bu manayı teyit eden Hâkka suresinin 24. ayetinde "*Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için.*" buyurduğu gibi, Â'râf suresinin 43. ayetinde de "*...Onlara "işte (dünyada) işlemiş olduğunuz ameller sebebiyle size miras olarak verilen cennet budur." diye seslenilir.*" buyurmuştur.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ
اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ
وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا
﴿٢٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

23 (Ey Muhammed!) Kur'an'ı sana indiren şüphesiz biziz.

24 Rabbinin hükmüne kadar sabret ve onlardan hiçbir günahkara, yahut hiçbir kafire itaat etme.

25 Rabbinin ismini sabah akşam zikret.

26 Geceleyin de O'na secde ve gecenin uzun bir bölümünde O'nu tesbih et.

27 Şu müşrikler, çabuk kazanılan dünya nimetlerinden hoşlanıyorlar da ağır bir günü arkalarında bırakıyorlar.

28 Oysa onları yaratan ve mafsallarını bağlayan biziz. Dilediğimiz zaman da onları, benzerleriyle değiştiririz.

29 Bu, şüphesiz bir öğüttür. Dileyen, Rabbine giden bir yol tutar.

30 Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

31 Dilediği kimseyi rahmetine sokar. Zalimler ise, onlar için de acı bir azap hazırlamıştır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin ve müminlerin Ahiret'teki hallerini zikrederek insanları uyarmak maksadıyla kafirlerin görecekleri azabı muhtasar olarak, müminlerin mükafatlarını ise, daha geniş bir şekilde beyan ettikten sonra, dünya hayatını, itaatkar kullarının hallerini ve özellikle Peygamberi'nin müşriklerden gördüğü eza ve cefaya işaretle ona indirilen Kur'an'ın bizzat Allah tarafından indirildiğini zikretmiş ve kafirlerden gelecek her çeşit baskıya sabretmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[23] (Ey Muhammed!) Kur'an'ı sana indiren şüphesiz biziz.

[24] Rabbinin hükmüne kadar sabret ve onlardan hiçbir günahkara, yahut hiçbir kafire itaat etme.

[25] Rabbinin ismini sabah akşam zikret.

[26] Geceleyin de O'na secde ve gecenin uzun bir bölümünde O'nu tesbih et.

[27] Şu müşrikler, çabuk kazanılan dünya nimetlerinden hoşlanıyorlar da ağır bir günü arkalarında bırakıyorlar.

[28] Oysa onları yaratan ve mafsallarını bağlayan biziz. Dilediğimiz zaman da onları, benzerleriyle değiştiririz.

[29] Bu, şüphesiz bir öğüttür. Dileyen, Rabbine giden bir yol tutar.

[30] Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

[31] Dilediği kimseyi rahmetine sokar. Zalimler ise, onlar için de acı bir azap hazırlamıştır.

23 Allah Teâlâ, bu ayetinde Peygamberi'ne hitap etmiş ve Kur'an-ı Kerim'i ona bizzat kendisinin indirdiğini beyan ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Halen elinde bulunan ve Rabbine ibadet niyetiyle okunan Kur'an'ı yirmi üç sene gibi uzun bir zaman içerisinde ayet ayet ve sure sure sana biz indirdik. Kur'an-ı Kerim'in bir defada ve topluca olmayıp yirmi üç sene gibi uzun bir zaman içinde ve kısım kısım indirilmesinin en önemli sebebi, hiç şüphesiz kolayca hıfzedilmesinin ve hükümlerinin daha rahat bir şekilde öğrenilip tatbik edilmesinin sağlanmasıdır. Şunu da unutmamak gerekir ki müşrikler Hazreti Peygamber'e kehanet ve sihirbazlık gibi birtakım sıfatlar isnat ediyorlar ve onun Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğunu inkâra kalkışıyorlardı. Müşriklerin Hazreti Peygamber'e isnat ettikleri bu yalan ve iftiralar, ayet-i kerimedeki *"Kur'an'ı sana indiren biziz."* buyurulmak suretiyle hem müşriklerin yalan ve iftiraları kesinlikle reddedilmiş hem de onların bu iftiralarından son derece rahatsız olan Hazreti Peygamber'in kalbine rahatlık ve ferahlık verilmiştir. Bu ayet-i kerimeyle şu husus beyan edilmiş olmaktadır ki bu Kitab'ı sana biz indirdik; müşriklerin iddia ettikleri gibi o, senin katından gelmiş bir Kitap değildir.

24 Bu itibarla ey Muhammed, Rabbının müşriklere karşı sana yaptığı yardımda olabilecek herhangi bir gecikmeye ve hem risaletinin hem de sana indirdiği vahyinin tebliğinde karşılaşacağın güçlüklere karşı sabırlı ol ve sakın işledikleri günahlarda aşırılığa giden ve küfründe direnen kimselerden hiçbirine itaat etme. Nitekim müfessirler, günahkar olarak tavsif ettikleri Utbe İbn Rebia'nın Hazreti Peygamber'e getirdiği bir teklifi misal olarak zikretmişler ve şöyle demişlerdir: Bir gün Utbe İbn Rebia Hazreti Peygamber'e gelerek şu teklifte bulunmuştur: Ey Muhammed! Namazı terket; ben de seni, hiçbir mehir talep etmeksizin kızımla evlendireyim; zira ben Kureyş içinde çocukları en güzel olan kişiyim.

Küfründe direnen kimselere misal olarak zikredilen kişi de Kureyş'in ileri gelenlerinden el-Velîd İbnu'l-Muğîre'dir. Bu şahıs da Kureyş içerisinde küfrü ile tanınmış bir kimse idi. O da bir gün Hazreti Peygamber'e şöyle demişti: Ey Muhammed! Bu davadan vazgeç de sana, yeter deyince-

ye kadar mal vereyim. Zira ben, mal yönünden Kureyş'i en zengin olanlarındanım. Bunun üzerine Hazreti Peygamber de onlara Fussilet suresinin *"(Ey Muhammed!) Eğer kavminin müşrikleri yine de yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Sizi, Ad ve Semud kavminin başına gelen yıldırım gibi şiddetli bir azapla uyarmıştım."* mealindeki ayetini okumuş, onlar da dağılıp gitmişlerdir. Bu sırada içlerinden biri, diğer bir arkadaşına şöyle demiştir: "Zannettim ki Kâbe üzerime yıkıldı.". İşte Allah Teâlâ, Kureyş içinde günahkar ve kafir olarak bilinen bu kişileri Peygamberi'ne hatırlatmış ve onu, her ne sebeple olursa olsun, böylelerine itaat etmekten kesinlikle menetmiştir. Bu men'in arkasından da ona şu emirlerini sıralamıştır:

25-26 Sabah akşam Rabbinin ismini zikret. Bütün vakitlerde, kalp ile olsun dil ile olsun, Rabbini anmayı veya O'nun ismini zikretmeyi ihmal etme. Sabahın erken saatlerinde sabah namazını ve gündüzün son vakitlerinde de ikindi namazını kılarak Rabbine secde et. Keza geceleyin, akşam ve yatsı namazlarını da kılarak Rabbine yaptığın secdelerini artır. Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 79. ayetinde de geceleyin nafile olarak kılınacak olan ve teheccüd adı verilen gece namazını da emretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Geceleyin de (Rabbinin seni övülecek bir makama yükseltmesi için) sana mahsus nafile olmak üzere namaza kalk."*. Keza Müzzemmil suresinin 1-4. ayetlerinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Ey örtüye bürünen (Muhammed), kalk! Gecenin birazı dışında yarısını ibadetle geçir. Yahut yarıdan biraz eksilt; yahutta onu biraz artır ve Kur'an'ı ağır ağır oku."*. Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'e ve dolayısıyla diğer bütün müminlere günün beş vaktinde ve gecenin uyku saatlerinde teheccüde kalkarak Rablerine ibadetle ismini zikretmelerini emrettikten sonra, dünya sevgisiyle Ahiretlerini unutan kafirleri zikretmiş ve onların bu davranışlarını kınayarak şöyle buyurmuştur:

27-28 İşte şu müşrikler ise, dünya sevgisiyle yanıp tutuşurlar ve onun zinetleri ve geçici lezzetleriyle kendilerinden geçerek Ahiret gününü ve o gün başlarına gelecek korkuyu ve şiddetli azabı unutuverirler. Halbuki o günün korku ve azabından kendilerini kurtaracak hiçbir şey yoktur. Gerçek böyle olduğu halde, Rablerine ibadet etmeyi ve sabah akşam O'nun ismini zikretmeyi nasıl ihmal ederler? Aslında onlar, geçici de olsa çeşitli zinetleri ve bağlayıcı lezzetleri sebebiyle dünyaya karşı aşırı derecede sevgi beslemiş olsalar bile, bu, dünyayı kendileri için yaratan Allah'a her fırsatta şükretmelerini ve bu şükürlerini sabah akşam O'na ibadet ederek ve ismini zikrederek ortaya koymalarını gerektirmez mi? Oysa onları yaratan ve mafsallarını sımsıkı bağlayan Allah'tan başkası değildir. Eğer Allah dilerse, onları hiç yoktan yarattığı gibi, tümüyle yoketmeye ve yerlerine de başkalarını yaratmaya elbette kadirdir. Nitekim Allah Teâlâ, Nisâ suresinin aynı manadaki 133. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer sizi yoketmeyi dilerse, ey insanlar (yokeder ve sizin yerinize) başkalarını getirir. Allah, buna tam manasıyla kadirdir."*. Keza İbrâhim suresinin 19. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Görmüyor musun, Allah gökleri ve yeri nasıl hak ile yaratmıştır? Dilerse sizi yokeder de (yerinize) yepyeni bir halk getirir."*.

Allah Teâlâ, müminlerin ve kafirlerin dünyadaki hallerini beyan ettikten sonra, Kur'an'ın bir vaaz ve öğüt olması yönünden insanlar için sağladığı büyük faydaya işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur:

29 Şüphesiz ki bu sure ve dolayısıyla Kur'an, ihtiva ettiği vaat ve vaidi, terğib ve terhîbi ile aklını kullanan ve düşünmesini bilen insanlar için bir öğüttür. Bu itibarla kim dünyada ve Ahiret'te, hem dünyanın hem de Ahiret'in insanı yücelten nimetlerinden faydalanmak isterse, Kur'an'a iman ve onun emir ve nehiylerine itaat ederek kendisini Rabbine ulaştıran bir yol edinir.

30 Ancak şunu da unutmamak gerekir ki insanın, kendisini Rabbine ulaştıran bu yolu edinmesi, sadece Allah'ın meşiyyetiyle, yani O'nun dile-

mesiyle gerçekleşir. Allah dilemedikçe, hiç kimse kendi nefsini hidayete erdiremez ve hiç kimse kendisini iman içinde bulamaz. Hayır da şer de sadece Allah'ın elindedir. Sadece kulun isteği hayrı getiremediği gibi, şerri de defedemez; bu, ancak Allah'ın izniyle olur. Çünkü Allah, kimin hidayete müstehak olduğunu bilir ve onun için hidayeti kolaylaştıran sebepleri hazırlar. Keza kimin şerre daha müstehak olduğunu da bilir ve onu da şerre yöneltir. Kısacası, kuldan sadır olan her şey, ancak Allah'ın meşiyyetiyledir. Çünkü O, her şeyi hakkıyla bilir ve her şey hakkındaki hükmü de yalnız O verir.

31 Netice olarak şunu açıkça ifade etmek gerekir ki Allah, kullarından dilediğini rahmetine sokar ve bu rahmetiyle cennetinde ona bir yer verir. Zalimlere gelince, Allah onlar için de şiddetli bir azap hazırlamıştır. Bu azabı da onlar, cehennem ateşinde ebediyyen görürler. Bu ayetle İnsân suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

MÜRSELÂT SURESİ

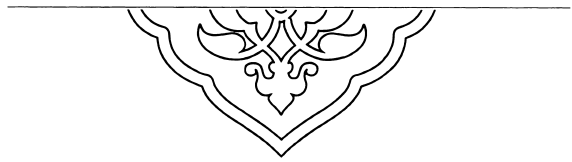

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 77. suresi olup 50 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikri geçen ve "gönderilenler" manasına gelen "mürselat" kelimesinden almıştır. Ancak üzerine kasem edilen mürselat veya "gönderilenler" gibi çeşitli sıfatlarla vasfedilen şeylerin neler olduğu veya kimlerin kasdedildiği açıklanmadığı için vasfedilenler hakkında müfessirler arasında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Nitekim ilk ayette "mürselat" a, yani "gönderilenler" e kasem edilmiş, fakat gönderilenlerin kimler olduğu zikredilmemiştir. Keza devam eden ayetlerde "âsıfât"a, yani "esip savuranlar"a, "nâşirât"a, yani "yayanlar"a, "fârikât"a, yani "ayıranlar"a kasem edilmiş, fakat bunlarla nelerin veya kimlerin kasdedildiği açıklanmamıştır. Bu sebeple bazı müfessirler, bunların hepsini tek bir cins içinde birleştirirken, diğer bazıları bunların muhtelif cinslerden olduğunu söylemişlerdir. Fakat üzerinde daha çok ittifak edilen görüş, zikredilen bu vasıfların farklı işlere delalet etmiş olsa bile mevsuf tektir ve o da meleklerdir. Başka bir ifadeyle, bu işlerin hepsi de o işleri gerçekleştirmek için gönderilen meleklere aittir. Bu sebepledir ki ilk ayette sureye ad olarak verilen "mürselat", yani "gönderilenler" tabiri kullanılırken, kasdedilen varlıklar işte bu meleklerdir.

Müfessirlerin zikrettiklerine göre Mürselât suresi Mekke'de Hümeze suresinden sonra nazil olmuştur. Surenin nüzulü ile ilgili olarak, Buhârî (*Sahih,* IV. 100; VI. 77), Müslim (*Sahih,* IV. 1755) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 377) tarafından nakledilen bir habere göre Abdullah İbn Mes'ûd (ra) şunları anlatmıştır: "Biz, Nebi (sas.) ile beraber Mina'da bir mağarada bulunuyorduk. O sırada kendisine *Ve'l-Murselâti urfen* suresi indirilmişti. Biz de bu sureyi Peygamber'in ağzından ilk nüzulünün hemen akabinde taze taze işitip alıyorduk. Bu sırada, birden üzerimize bir yılan çıkageldi. Resulullah (sas.) "Şu yılanı öldürün." diye emretti. Biz onu hemen öldürmeye davrandık; fakat o yanımızdan kaçıp kurtuldu. Bunun üzerine Resulullah (sas.) "Allah, sizi onun şerrinden koruduğu gibi, onu da sizin şerrinizden korudu." buyurdu.".

Bu haberin de delalet ettiği gibi sure Mekke'de nazil olmuştur. Her ne kadar surenin *"Onlara rüku edin, denildiği zaman, rüku etmezler."* mealindeki 48. ayetin Medîne'de nazil olduğu söylenmiş ise de bu hususta kesin bir görüş yoktur.

2. Mürselât Suresinin Konusu

Diğer Mekkî surelerde görüldüğü gibi, bu surenin dikkat çekici en bariz özelliği de ba's veya öldükten sonra yeniden dirilme ile kıyamet ahvalinin ve akaide taalluk eden hususların açıklanması ve Allah'ın hudutsuz kudretiyle vahdaniyyetine ait delillerin zikredilmesidir.

Surenin muhtevasını iki bölümde incelemek mümkündür. Kıyâmetin kopmasıyle ilgili konuların zikredildiği ilk bölümün başında, giriş mahiyetinde mürselât, âsıfât, nâşirât, fârikât ve mülkiyât gibi bazı güçler üzerine kasem edilmiş ve bu kasemlerle insanoğluna vadolunan kıyamet gününün mutlaka geleceği teyit olunmuştur.

Birinci bölüm, hak ile batılın, haklı ile haksızın ayırt edileceği gün olarak tavsif olunan ve "yevmu'l-fasl" da denilen kıyamet gününün gelmesi ve kafirler için hazırlanan azabın başlangıcı ile onun alametlerini ve vaktini beyan edip cehennemin tasvirine yer veren ayetleri ihtiva eder.

Surenin ikinci bölümünde ise, müttaki denilen ve Allah'tan sakınan müminler için hazırlanmış sayısız nimetleri ve güzel akibeti açıklayan ayetlere yer verilir. Bu müttakiler, gölgeliklerde ve pınar başlarında vakit geçiren ve diledikleri meyvelerden diledikleri kadar yiyen cennetliklerdir. Çünkü onlara *"Dünyada işlemiş olduklarınıza karşılık afiyetle yeyin ve için. Biz iyilik edenleri, şüphesiz böyle mükafatlandırırız. "* denilmiştir. Müttakilere bu şekilde kısaca işaret edildikten sonra, tekrar suçlulardan söz edilmiş ve bunların, hakkı yalanlayan kimseler oldukları beyan edilerek onlara kıyamet günü başlarına gelecek azap hatırlatılmıştır. Sure *"Bunları yalanlayanların o gün vay haline. (Bunlara inanmazlarsa) bundan sonra onlar hangi söz iman edeceklerdir?"* ayetiyle sona ermiştir.

3. Mürselât Suresinin Kendinden Önceki İnsân Suresiyle Bağlantısı

Mürselat suresinin kendinden önceki İnsân suresiyle bazı yönlerden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki bazı müfessirlerin de işaret ettikleri gibi Mürselât suresi, daha önceki İnsân suresini tamamlayan bir özelliğe sahiptir.

Bilindiği gibi Allah Teâlâ, birinci surenin, yani İnsân suresinin son ayetinde *"Dilediği kimseyi rahmetine sokar. Zalimler ise, onlar için de acı bir azap hazırlamıştır."* buyurarak müminlere güzel bir akibeti vadederken, kafirleri de şiddetli bir azap ile tehdit etmiştir. Mürselât suresinin başında ise, müminlere vadolunan güzel akibet ile kafirler için hazırlanan o şiddetli azap, çeşitli şekillerde yapılan kasemlerle teyit olunmuş ve *"Yıldızların ışığı söndüğü zaman, gök yarıldığı zaman..."* buyurularak bu günün vakti ve şartları zikredilmiştir.

4. Mürselât Suresinin Faziletleri

Baş tarafta da zikrettiğimiz gibi, Buhârî (*Sahih,* IV. 100; VI. 77), Müslim (*Sahih,* IV. 1755) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 377) tarafından nakledilen bir habere göre Abdullah İbn Mes'ûd (ra) şunları anlatmıştır: "Biz, Nebi (sas.) ile beraber Mina'da bir mağarada bulunuyorduk. O sırada kendisine *Ve'l-Murselâti urfen* suresi indirilmişti. Biz de bu sureyi Peygamber'in ağzından ilk nüzulünün hemen akabinde taze taze işitip alıyorduk. Bu sırada, birden üzerimize bir yılan çıkageldi. Resulullah (sas.) "Şu yılanı öldürün." diye emretti. Biz onu hemen öldürmeye davrandık; fakat o yanımızdan kaçıp kurtuldu. Bunun üzerine Resulullah (sas.) "Allah, sizi onun şerrinden koruduğu gibi, onu da sizin şerrinizden korudu." buyurdu.".

Keza Buhârî (*Sahih,* I. 185) ve Müslim (*Sahih,* I. 338)'in naklettikleri bir habere göre İbn Abbâs'ın (ra) annesi Ümmü'l-Fadl, oğlunu Mürselât suresini okurken işitmiş ve ona şöyle demiştir: Ey oğulcuğum! Sen bu sureyi okumakla bana bir şeyleri hatırlattın. Bu sure, Resulullah (sas.)'den duyduğum en son sure idi. Onu akşam namazında okurdu.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾
فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا
السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ
الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-7 Birbiri ardınca ve iyiliklerle gönderilen, rüzgar gibi esip savuran, yaydıkça yayan, hak ile bâtılı birbirinden ayıran, kötülükleri kaldırmak ve azap ile korkutmak için Peygamberler'e ilim ve hikmet getiren meleklere yemîn ederim ki size vadolunan kıyamet mutlaka vaki olacaktır.

8-12 Yıldızların ışığı söndüğü, gök yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu, Peygamberler'in ümmetlerine şahitlik edecekleri vaktin tayin olunduğu zaman, o hesap hangi güne ertelenmiştir?

13 Hüküm gününe.

14 Hüküm gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?

15 Her şeyi yalanlamış olanların o gün vay haline.

İlk ayet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere Allah Teâlâ, çeşitli işlerle görevlendirilen meleklere kasem ederek sureye başlamıştır. Bu meleklerden bir kısmı, Peygamberler'e gönderilmiş ve onlara, insanlara tebliğ etmeleri gereken emir ve nehiylerini duyurmuşlar, bir kısmı, rüzgar gibi esip savurmuşlar, bir kısmı yaydıkça yaymışlar, bir kısmı da ayırdıkça ayırmışlardır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Allah Teâlâ, çeşitli işlerle görevlendirdiği melekleri birbiri ardınca göndermiş ve hepsi de görevlendirildiği işi yapmıştır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, müşriklerin inkâr ettikleri kıyamet gününün mutlaka geleceğini, birbiri arkasına gönderilenlere kasem ederek haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur.

1-7 Birbiri ardınca ve iyiliklerle gönderilen, rüzgar gibi esip savuran, yaydıkça yayan, hak ile batılı birbirinden ayıran, kötülükleri kaldırmak ve azap ile korkutmak için Peygamberler'e ilim ve hikmet getiren meleklere yemin ederim ki size vadolunan kıyamet mutlaka vaki olacaktır.

8-12 Yıldızların ışığı söndüğü, gök yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu, Peygamberler'in ümmetlerine şahitlik edecekleri vaktin tayin olunduğu zaman, o hesap hangi güne ertelenmiştir?

13 Hüküm gününe.

14 Hüküm gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?

15 Her şeyi yalanlamış olanların o gün vay haline!

1-7 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, birtakım güçlere kasem ederek daha önce müteaddit defalar vaki olacağı haber verilen kıyamet gününün mutlaka geleceğini bildirmiştir. Ancak üzerlerine kasem edilen bu güçlerin neler olduğu ayet-i kerimelerde açıklanmamış ve sadece onların bazı belirgin sıfatları zikredilmişir. Mesela ilk ayette *mürselât*, yani *gönderilen-*

ler denilmekle yetinilmiş, fakat bu gönderilenlerin kimler olduğu açıklanmamıştır. Bu sebepledir ki müfessirler, sadece sıfatları zikredilmekle yetinilen bu güçlerin neler olduğu hususunda ihtilaf etmişler ve onları birbirinden farklı görüşlerle açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre, üzerinde daha çok ittifak edilmiş bir görüş olarak *urfen* yani ardarda gönderildiği bildirilenler meleklerdir. Bunlar, ya Allah Teâlâ'nın kulları için takdir ettiği çeşitli nimetleri onlara vermek için gönderilmişlerdir; yani O'nun rahmetini kullarına getirmişlerdir; ya da O'nun azabını hak etmiş olanlara İlahî azabı getirmek için gönderilmişlerdir.

Mürselattan sonra üzerine yemin edilen ve *âsıfât* denilen diğer bir güç, şiddetle esen ve her şeyi darmadağın ederek ezip geçen rüzgar gibi bir güçtür ki bununla kasdedilenlerin de melekler olduğu söylenmiştir.

Keza *nâşirât* olarak tavsif edilen ve Peygamberler'in dinlerini, yollarını ve sözlerini yayanlarla hak ile batılı, tevhid ile ilhadı birbirinden ayırmakla görevlendirilen ve *mülkiyât* denilen güçlerin de melekler olduğu ileri sürülmüştür. Netice olarak bir defa daha tekrar etmek gerekirse, mürselât, âsıfât, nâşirât, fârikât ve mülkiyât gibi çeşitli sıfatlarla zikredilen bu güçlerin bazı müfessirler tarafından melekler, rüzgarlar, Kur'an ayetleri ve Peygamberler oldukları açıklanmış olsa bile, genel kanaat, bunların Rablarinden aldıkları emirlere göre görevlerini ifa eden melekler olduklarıdır.

İşte Allah Teâlâ'nın, çeşitli sıfatlarla zikrettiği ve müfessirlerden çoğunun da melekler olarak beyan ettikleri bu güçler üzerine kasem ederek Peygamberler'i vasıtasıyla kullarına haber verdiği kıyamet mutlaka kopacaktır. Görevli meleklerin sûra üfürmeleriyle toprak altında bedenleri çürüyüp dağılmış olan bütün insanlar derlenip toparlanarak uykudan uyanır gibi kendilerine gelip Allah'ın huzurunda toplanacaklar ve dünyada işledikleri hayır veya şer bütün amellerinin karşılığını göreceklerdir. Bu, Allah Teâlâ'nın kullarına olan vaadidir ve bu vaat mutlaka gerçekleşecektir.

8-15 Allah Teâlâ, çeşitli görevlerle gönderilen ve bu görevlerini kusursuz ifa ettikleri hususunda herhengi bit şüphe bulunmayan ve genel kanaata göre melekler oldukları anlaşılan bazı güçleri belli başlı özellikleriyle zikrederek kıyamet gününün mutlaka vaki olacağını bu güçler üzerine kasem ederek beyan ettikten sonra, bu ayetlerinde, vukuunda şüphe bulunmayan kıyamet gününün vaktini ve şartlarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Daha önce, geleceği insanlara haber verilmiş olan kıyamet günü, mutlaka gelecek ve Allah'ın bu vaadi mutlaka gerçekleşmiş olacaktır. Ancak bu günün gelişi ne zaman olacak ve bu vaat ne zaman gerçekleşecektir? Hiç şüphesiz bunun gerçekleşeceğine delalet eden birtakım alametler vardır.

1) Bu alametlerden birincisi, gökyüzünü dolduran yıldızların en bariz özelliklerinden sayılan ışıklarının sönmesi ve sonra da darmadağın olup sapır sapır yere dökülmesidir. Nitekim böyle bir günde yıldızların dağılıp dökülmesine Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de işaret edilmiş ve mesela Tekvîr suresinin 2. ayetinde *"Yıldızların dökülüp karardığı zaman..."*, İnfitâr suresinin yine 2. ayetinde de *"Yıldızlar dökülüp yayıldığı zaman..."* buyurulmuştur.

2) İkinci alamet, gökyüzünün yarılmasıdır. Nitekim İnşikâk suresinin ilk ayetinde *"Gök yarıldığı zaman..."* buyurulduğu gibi, Furkân suresinin 25. ayetinde *"O gün gök bulutlarla parçalanacak..."*, Nebe suresinin 19. ayetinde de *"O gün gök açılır da kapı kapı olur..."* buyurulmuştur.

3) Üçüncü alamet, dağların ufalanıp darmadağın olmasıdır. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Tâ-hâ suresinin 105. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sana dağlar hakkında sormaktadırlar. Onlara de ki: "Rabbim, onları (kıyamet günü) unufak edecektir."*. Keza Kehf suresinin 47. ayetinde de *"Bir gün dağları yürütürüz de sen, yeryüzünü dümdüz görürsün..."* buyurmuştur.

4) Dördüncü alamet, Peygamberler'in insanlara şahitlik etmek üzere getirilmeleridir. Nitekim

Allah Teâlâ, bu konuya delalet eden Zümer suresinin 69. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzü Rabbinin nuru ile aydınlanır; amel defterleri açılır; Peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında, kendilerine hiç haksızlık edilmeden adaletle hüküm verilir."*. İşte bu gün, Mâide suresinin 109.ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Allah'ın, Peygamberler'i topladığı gündür."*.

Allah Teâlâ, kıyamet gününün gelişine delalet eden bu alametleri zikrettikten sonra, kafirlerin küfürleri dolayısıyla hakettikleri azabı görmelerini, müminlerin ise, salih amel ve sahih îmanlarının mükafatına nail olmalarını hedef aldığına şüphe bulunmayan bu alametlerin önemine ve yüceliğine delalet etmek üzere onların ne zaman gerçekleşeceği ve hesabın ne zaman görüleceği sorusunu sormuş, sonra da bu soruyu, kafir veya mümin olan her nefis hakkında hükmün verileceği ve hesabının görüleceği gün olarak beyan etmiştir. Hiç şüphe yoktur ki bu günün ne olduğunu ve onun ne zaman geleceğini, Peygamber'i de başta olmak üzere Allah'tan başka hiç kimse bilmez. İşte bu Ahiret gününü ve Rabbinin tebliğini emrettiği her şeyi inkâr eden o kafirlerin vay haline!

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ
﴿١٩﴾ أَلَمْ نَخْلُقْكُّم مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ
الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا
فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُم مَّاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

16-17 Evvelkileri helak etmemiş miydik? Sonra arkadan gelenleri de onlara katarız.

18 Suçluları böyle yaparız.

19 Her şeyi yalanlamış olanların o gün vay haline!

20-22 Sizi basit bir sudan yaratıp belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi?

23 Bunu biz takdir ettik. Ne güzel takdir edenleriz.

24 Bütün bunları yalanlayanların o gün vay haline!

25-27 Yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı? Üzerinde yüksek sabit dağlar yaratıp size tatlı sular içirmedik mi?

28 Bütün bunları yalanlayanların o gün vay haline!

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin içlerine korku salmak ve onları küfürlerinden sakındırmak için geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününün belli başlı özelliklerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, küfründe direnenlerin dünyada ve Ahiret'te görecekleri büyük azap ile daha önceki kavimler gibi helak edilecekleri o günü zikrederek onları tehdit etmiş ve Allah'ın şükrüne vesile olan hudutsuz nimetlerini hatırlatarak onları imana davet etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

16-17 Evvelkileri helak etmemiş miydik? Sonra arkadan gelenleri de onlara katarız.

18 Suçluları böyle yaparız.

19 Her şeyi yalanlamış olanların o gün vay haline!

[20-22] Sizi basit bir sudan yaratıp belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi?

[23] Bunu biz takdir ettik. Ne güzel takdir edenleriz.

[24] Bütün bunları yalanlayanların o gün vay haline!

[25-27] Yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı? Üzerinde yüksek sabit dağlar yaratıp size tatlı sular içirmedik mi?

[28] Bütün bunları yalanlayanların o gün vay haline!

16-17 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, bu ayetlerinde Nûh, Ad ve Semud kavimleri gibi Hazreti Peygamber zamanına kadar gelip geçen ve küfürleri dolayısıyla yeryüzünde karşılaştıkları çeşitli musibetlerle büyük azaba uğrayıp helak olmaktan kurtulamayan kavimleri hatırlatmış ve aklını kullanıp düşünebilen insanlara şu soruyu yöneltmiştir: Adem'den itibaren birbiri arkasına gelip de küfürlerinde direnen kavimlerin öndekilerini bu küfürleri dolayısıyla helak etmemiş miydik? Hiç şüpheniz olmasın ki onların ardından gelip de aynı küfür yolunu seçen kavimleri de mutlaka aynı şekilde cezalandıracağız.

18 Bu, hiç şüphesiz küfür yolunu seçip büyük günah işleyenlerin kurtulamayacakları bir akibettir ve biz, bu günahkarlara işte böyle yaparız. Çünkü bu akibet, başlangıçtan beri kendilerine gönderilen ve Allah'ın hak olan yoluna davet eden Peygamberler'e karşı koyan, onları yalanlayan ve kıyamet gününü de inkâr eden kafirlerin ulaşacakları bir âkıbettir.

19 Kısaca ifade etmek gerekirse, Allah'ı, Allah'ın gönderdiği Peygamberler'i, Peygamberleri'ne indirdiği kitapları, kıyamet gününü ve bu günün azabını yalanlayanların vay haline! Bunlar da, bu küfürleri dolayısıyla yalanladıkları o günün azabıyla mutlaka cezalandırılacaklardır.

20-22 Kıyamet gününü ve daha önce ölüp de toprağa gömülerek bedenleri çürüyüp dağılmış olan insanların o gün yeniden dirileceklerini inkâr eden o kafirler, insanı meni denilen basit bir su damlasından yarattığımızı ve sonra da onu belirli bir süreye kadar ana rahminde sağlam bir yere yerleştirdiğimizi hiç bilmiyorlar veya hiç düşünmüyorlar mı?

23 Keza hiç yoktan ana rahminde bir damla sudan yaratıp el ayak, göz kulak ve ağız burun gibi çeşitli uzuvlarla donattığımız bu insan yavrusunu sadece bizim takdir ettiğimizi ve sadece bizim bu takdirimizle bir insan olarak dünyaya geldiğini ve bununla bizim ne yüce bir takdir edici olduğumuzu akılları hiç almıyor mu? Halbuki sahibi oldukları akılla bunu düşünüp bizim hudutsuz yaratma gücümüzü anlayabilmiş olsalardı, ana rahminde basit bir damla sudan hiç olmayan bir insan yavrusunu yaratıp ona hayat veren hudutsuz güç sahibi Allah'ın, ölümünden sonra o insanı, bütün uzuvları çürüyüp dağılmış olsa bile, onun bu uzuvlarını derleyip toparlamasını ve ona yeniden hayat vermesini inkâr edebilirler veya kıyamet gününü yalanlayabilirler miydi?

24 Bütün bunlara rağmen ne acı bir gerçektir ki insanın ana rahminde bir damla basit sudan yaratıldığını bilen ve kendisine onu ana rahminde yaratanın kim olduğu sorulsa "Allah" diye cevap verecek olan o kafirler, yine de geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününü yalanlamakta ve Yâsîn suresinin 78. ayetinde de beyan edildiği üzere *"Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek?"* diyerek Allah'ın o yaratma gücünü de inkâr etmektedirler. İşte bütün bu gerçekleri inkâr edenlerin ve geleceğinde hiç şüphe bulunmayan o kıyamet gününü yalanlayanların vay haline! Yalanladıkları o kıyamet gününün sonu hiç gelmeyecek olan azabı ebediyyen onların üzerinde olacak ve bu azabın acısını hiç eksilmeksizin ebediyyen çekeceklerdir.

25-27 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, insanı ana rahminde basit bir su damlasından, yani meniden yarattığını, sonra onu yine rahim içinde sağlam bir yere yerleştirdiğini, sonra da göz, kulak, el ve ayak gibi çeşitli uzuvlarla donattığı-

nı beyan ederek ona ihsan edilen nefsî nimetleri zikrettikten sonra, bu ayetlerinde de kendi varlıkları dışındaki nimetleri hatırlatmış ve ilk olarak yeryüzünü insanlar için toplu bir şekilde yerleşip sığınacakları bir mekan olarak yarattığını, hayatlarını canlı olarak sürdürenlerin vakitlerini evlerinde barınarak veya yeryüzünde dolaşarak geçirdiklerini, ölülerin ise, kabirlerine gömülmüş olarak kıyamet gününü beklediklerini beyan etmiştir. İnsanlar için yeryüzünde yaratılan başka bir nimet de sabit yüce dağlar ile gökyüzünü kaplayan bulutlardan süzülüp gelen ve yeryüzündeki kaynaklardan fışkırıp akan tatlı sulardır. İşte bu dağlar sayesindedir ki yeryüzü sarsılıp oynamaktan kurtulurken, gökyüzünden gelen ve kaynaklardan fışkıran sular da hem insanlar için ve hem de yeryüzünü kaplayan bitkiler için birer hayat kaynağı olmuştur. İşte insanlar için yeryüzünü kaplayan bu sayısız nimetlerin hiçbirisi kendi başına oluşup ortaya çıkmış bir nimet değildir. Nitekim Allah Teâlâ bu ayetlerinde, aklını kullanabilen insanlara reddedemeyecekleri sorular yönelterek bu gerçeği açık bir şekilde ortaya koymuş ve şöyle buyurmuştur: *"Sizi basit bir sudan yaratıp belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi"?* Böyle bir soru karşısında dinli veya dinsiz herhangi bir kimsenin Allah'ın karşısına çıkıp da aklını kullanarak "Hayır; bunu sen yapmadın. Her ne olduysa o kendiliğinden oldu." demesi mümkün müdür? Keza o insan, Allah Teâlâ'nın *"Yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı? Üzerinde yüksek sabit dağlar yaratıp size tatlı sular içirmedik mi?"* sorusuna "Hayır; bunları da yapan sen değilsin." diyebilir mi? Bütün bunlar şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki yeryüzünde insanlar için nimet teşkil edecek her ne varsa, bunların hepsini de hudutsuz gücü ile yaratan sadece Allah Teâlâ'dır; O'ndan başka bir yaratıcı da yoktur. Nitekim Allah Teâlâ, Zuhruf suresinin 9-11. ayetlerinde de bu gerçeği açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Onlara, "gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Onları, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah yaratmıştır, diyeceklerdir. O ki yeryüzünü size beşik kılmış, doğru gidesiniz diye orada yollar varetmiştir. O ki gökten bir ölçüde su indirmiştir. İşte biz o su ile ölü bir beldeyi canlandırdık. Siz de böyle çıkarılacaksınız."*.

28 İşte aklı başında olan ve onu kullanmasını bilen insanın, kendisi için yaratılan bütün bu nimetleri bilip dururken onları yalanlaması ve bu yalanlaması dolayısıyla kıyamet günü göreceği o şiddetli azabı inkâr etmesi nasıl mümkün olur? Bütün bu nimetler, onları yaratanın azametine ve hudutsuz gücüne apaçık delalet edip dururken, yine de onları yalanlayıp inkâr eden ve bu inkârında direnen, bu yüzden de göreceği o büyük azaptan hiç kurtulamayacak olan o kafirin vay haline!

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِى ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ
اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهٗ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هٰذَا يَوْمُ
لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ
وَالْاَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

29 O yalanlayanlara denir ki: "Dünyada iken yalanlamış olduğunuz şeye, azaba gidin.".

30-33 "Gölge yapmayan, saray gibi büyük, sanki develer gibi sapsarı kıvılcımlar saçan cehennem alevlerinden korunmayan üç kollu duman gölgeliğe gidin.".

34 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

35-36 Bugün, onların konuşamayacakları, özür dilemeleri için kendilerine izin de verilmeyen gündür.

37 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

38 Bugün, sizi ve sizden öncekileri topladığımız hüküm günüdür.

39 Eğer sizi azaptan kurtaracak bir hileniz varsa onu bana yapın.

40 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

Allah Teâlâ, kafirleri kıyamet gününün azabıyla tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onların dünyada iken yalanlayıp inkâr ettikleri Ahiret gününün azabına gitmelerini emretmiş, sonra da bu azabı çeşitli özellikleriyle tavsif etmiştir. Kafirlerin gitmeleri emredilen bu azap, dumanları üç kola ayrılmış cehennem ateşinin alevinden ibarettir ki bu dumanlar kafirler üzerinde ne gölge yapar ne de onları alevin yakıcı sıcaklığından korur. Aksine her biri saray gibi büyük ve erkek develer gibi kıvılcımlar atar. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

29 O yalanlayanlara denir ki: "Dünyada iken yalanlamış olduğunuz şeye, azaba gidin.".

30-33 "Gölge yapmayan, saray gibi büyük, sanki develer gibi sapsarı kıvılcımlar saçan cehennem alevlerinden korunmayan üç kollu duman gölgeliğe gidin.".

34 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

35-36 Bugün, onların konuşamayacakları, özür dilemeleri için kendilerine izin de verilmeyen gündür.

37 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

38 Bugün, sizi ve sizden öncekileri topladığımız hüküm günüdür.

39 Eğer sizi azaptan kurtaracak bir hileniz varsa onu bana yapın.

40 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

29 Allah Teâlâ, öldükten sonra yeniden dirilmeyi, dünyada işledikleri amellere göre hesaba çekilip sahih iman ve sağlam amel sahiplerinin cennet nimetleriyle mükafatlandırılacaklarını, kafirlerin ise, cehennem azabıyla cezalandırılacaklarını, kısacası kıyamet gününü ve bu günün hesap ve cezasını beyan ettikten sonra, dünyada iken Allah'ı, Peygamberleri'ni, kitaplarını ve Ahiret gününü yalanlayıp inkâr eden kafirlere verilecek bir emri beyan etmiş ve buyurmuştur ki: Kıyâmet günü, o kafirlere denilecektir ki: Dünyada yaşadığınız sürece, size sözü edilerek uyarıldığınız, buna rağmen sizin de hep yalanladığınız şeye gidin.

30-33 Yani üç kolu bulunan gölgeye veya cehennem ateşinin azap edici gölgesine gidin. Bazı müfessirlerin de açıkladıklarına göre üç kola ayrılmış olan bu gölge, cehennem dumanının gölgesidir. Kafirler bu dumanı görünce, onun, kendilerini cehennem ateşinden koruyacağını zannederek ona doğru koşacak olsalar bile, bu gölge, onları ne gölgelendirecek ne de cehennem alevinden koruyacaktır. Çünkü o, her biri saray gibi, yahut sarı sarı erkek deve sürüleri gibi kıvılcımlar atar.

34 Kısaca ifade etmek gerekirse, işte o kıyamet günü kafirler için hazırlanan azaptan kaçış ve kurtuluş yoktur. Gerçek böyle olduğu ve kafirler kıyamet günü kendilerini bekleyen azaba ulaşacaklarını bildikleri halde bu gerçeği yine de yalanlayıp inkâr etmektedirler. Bu itibarla yazıklar olsun bu gerçeği yalanlayanlara!

35-36 O gün öyle bir gündür ki Rablerinin huzuruna çıkarılıp da bütün günahları ortaya döküldüğü ve her uzvu işlediği günaha şahitlik ettiği zaman, o kafirler konuşup da söyleyecek tek bir kelime bulamıyacaklardır. Kısacası o gün, onların hiç konuşamayacakları, işledikleri günahlar dolayısıyla özür bile dileyemeyecekleri bir gün-

dür. Çünkü işledikleri günahlar yüzünden aleyhlerinde toplanan deliller, onlara özür dileme fırsatı bırakmayacak, bu da haklarında azap sözünün gerçekleşmesine vesile olacaktır.

37 İşte bütün bunları, yani Peygamberler'in davet ettikleri hakkı ve küfürleri dolayısıyla onlara haber verip tehdit ettikleri o büyük azabı yalanlayanların o gün vay haline!

38 Bu gün, sizlerin ve sizden öncekilerin biraraya getirilerek doğrunun eğriden, gerçeğin yalandan ve hakkın batıldan ayırt edilip İlahî adaletin tecelli edeceği ve her nefse hak ettiği akibetin verileceği hesap ve hüküm günüdür.

39 Bu itibarla ey kafirler, bu gün göreceğiniz bu azaptan sizi kurtaracak bir hileniz veya bir düzeniniz varsa, onu vakit geçirmeden hemen yapın. Fakat şunu da unutmayın ki buna gücünüz asla yetmeyecektir. Allah Teâlâ, Rahmân suresinin 33. ayetinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Ey cin ve insan topluluğu! Eğer göklerin ve yerin yanlarından çıkıp kaçmaya gücünüz yeterse kaçın. Fakat gücünüz olmadıkça kaçamazsınız."*. Keza Hûd suresinin 57. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"... Siz O'na hiçbir şeyle zarar veremezsiniz."*.

40 Hasılı, bu kıyamet gününü ve bu günün azabını yalan sayanların vay haline!

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

41 Allah'tan korkanlar ise, şüphesiz gölgelerde ve pınar başlarındadırlar.

42 Onlar için diledikleri her çeşit meyve vardır.

43 Onlara "Dünyada işlemiş olduklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için." denir.

44 Biz, iyilik edenleri, şüphesiz, böyle mükafatlandırırız.

45 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

46 Ey hakkı yalanlayanlar! Yiyin ve biraz faydalanın; şurası bir gerçektir ki siz suçlusunuz.

47 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

48 Onlara "Rüku edin." denildiği zaman, rüku etmezler.

49 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

50 Bundan sonra da onlar hangi söze iman edeceklerdir?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü dünyadaki küfürleri dolayısıyla kafirler için hazırlanan azabı çeşitli şekilleriyle beyan ettikten ve onlar için bu azaptan hiçbir kurtuluş yolunun bulunmadığını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'a, Peygamberleri'ne ve kitaplarına inanan, Allah'ın emir ve nehiylerine uyarak haramdan sakınan ve kendisini Allah'ın ibadetine hasreden müttaki kullarını bahis konusu etmiş ve bu kullarının kıyamet günü cennetlerde sayısız nimetler içinde bulunacaklarını, onlara *"Dünyadaki iyi amellerinize karşılık afiyetle yeyin ve için."* denileceğini, onların da diledikleri meyveleri diledikleri anda önlerinde hazır bulacaklarını

açıklamıştır. Allah Teâlâ, müminlerin Ahiret'teki mükafatlarını beyan ettikten sonra, kıyamet gününü yalanlayanlara tekrar hitap etmiş ve onları tehdit eden bir ifade ile siz bu dünyada iken yeyin ve biraz faydalanın; fakat Ahiret'te, dünyada bulup faydalandıklarınızın zerresini bile bulamıyacaksınız; çünkü siz suçlu insanlarsınız, buyurmuştur. Nitekim onlara Allah'ın emir ve nehiylerine uymaları ve O'na secde etmeleri emredildiği halde, onlar bu emre karşı koymuşlar ve küfürlerinde direnmişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

41 Allah'tan korkanlar ise, şüphesiz gölgelerde ve pınar başlarındadırlar.

42 Onlar için diledikleri her çeşit meyve vardır.

43 Onlara "Dünyada işlemiş olduklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için." denir.

44 Biz, iyilik edenleri, şüphesiz, böyle mükafatlandırırız.

45 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

46 Ey hakkı yalanlayanlar! Yiyin ve biraz faydalanın; şurası bir gerçektir ki siz suçlusunuz.

47 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

48 Onlara "Rüku edin." denildiği zaman, rüku etmezler.

49 Bunları yalanlayanların o gün vay haline!

50 Bundan sonra da onlar hangi söze iman edeceklerdir?

41-45 Allah'ın emir ve nehiylerine uyarak haramdan uzak duran ve Allah'a ibadetinde kusur işlemeyen müttaki kullarının ebediyyen kalacakları yer, O'nun cennetleri ve bu cennetlerdeki pınar başları ve gölgeliklerdir. Diledikleri her çeşit meyve önlerinde hazır bir halde bekletilmekte ve dünyada işledikleri güzel amellere karşılık olmak üzere bu meyvelerden dilediklerini diledikleri kadar afiyetler yeyip içmelerine izin verilmiştir. Allah Teâlâ onlara bu izni verirken bunun sebebini de dünyada güzel amel işleyenlere ihsan edilen bir mükafat olduğunu beyan ederek açıklamıştır. Gerçek böyle olduğu halde bunları yalanlayanların o gün vay haline!

Allah Teâlâ, müttaki kullarının Ahiret'teki hallerini ve dünyadaki güzel amelleri sebebiyle onlara ihsan edilen çeşitli mükafatları beyan ettikten sonra, kıyamet gününü inkâr eden kafirlere hitap ederek tehdit kabilinden onlara şu emri vermiştir:

46 Ey hakkı yalanlayanlar! Dünyada kaldığınız sürece elde edebildiğiniz güzel yiyeceklerden biraz yeyin ve eğlenin. Ancak şunu da unutmayın ki dünyadaki bu yiyeceklerden faydalanmanız uzun sürmeyecek, ömrünüzün sona ermesiyle bu yiyeceklerden faydalanmanız da sona erecek ve siz, yalanladığınız Ahiret hayatına göçerek cehennem ateşine sürükleneceksiniz. Nitekim Allah Teâlâ, Yunus suresinin 69-70. ayetlerinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Allah'a karşı yalan uyduranlar asla felah bulmazlar. Dünyada biraz geçimlik; sonra dönüşleri yine bize olacaktır. Biz de onlara küfretmiş olmaları sebebiyle şiddetli azabı tattıracağız."*. Keza Lokmân suresinin *"Dünyada onları az bir süre faydalandırırız; sonra da ağır bir azaba onları mecbur bırakırız."* mealindeki 24. ayeti de bu manayı açıkça teyit etmektedir.

47 Dünyadaki ömürlerinin sona ermesi ve az da olsa bu süre içinde faydalandıkları yiyeceklerin de arkasının kesilmesiyle, kendilerini daha önce yalanladıkları kıyamet gününün ve hiç akıllarına getirmedikleri bu günün azabı içinde bulacak olmalarını yalanlayanların o gün vay haline!

48 İşte bu yalancılara Allah'a ibadet etmeleri ve O'nun emir ve nehiylerine uymaları emredildiği zaman, kibirlenerek Allah'ın ibadetinden kaçarlar ve küfürlerinde direnerek O'na karşı dururlar. Ayet-i kerimede kafirlere, rüku etmeleri emredildiği halde onların bu emre karşı gelerek rüku etmedikleri ifade edilmiştir ki rüku'un namazın terkedilmesi mümkün olmayan rükünlerinden biri olduğu bilinmektedir. Bundan da anla-

şılmaktadır ki kafirler, namaza çağrıldıkları zaman, namaz kılmaktan daima uzak kalmışlardır ve bu da onların imandan tam anlamıyla yoksun olduklarının bir delilidir.

49 Onları rüku'a davet eden kimse, hiç şüphesiz Hazreti Peygamber ve onun dayanağı olan Allah kelamı Kur'an-ı Kerim'dir. Kafirlerin bu davete karşı koymalarının başlıca sebebi de hem Hazreti Peygamber'i hem de ona indirilen Allah kelamı olan Kur'an'ı yalanlamalardır. Gerçek böyle olunca gerek kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Peygamber'i gerekse onun dayanağı olan Allah kelamını yalanlayanların vay haline!

50 Kafirlerin, hem kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen Hazreti Peygamber'i hem de ona indirilen Allah kelamını yalanladıkları gözönünde bulundurulursa, bundan sonra onların neye veya hangi söze inanacaklarını kestirmek mümkün müdür? Bu ayet-i kerimeyle Mürselât suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selâm Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

NEBE SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 78. suresi olup 40 ayetten müteşekkildir. Sure, "haber" manasına gelen Nebe adını, *"Müşrikler birbirlerine neyi soruşturuyorlar? O büyük haberi mi?"* mealinde gelen ilk iki ayetinde zikri geçen Nebe (haber) kelimesinden almıştır. Filhakika Mekkeli müşrikler, Hazreti Peygamber'in İslam'ı tebliğ etmeye başlamasından ve kendisine nazil olan Kur'an ayetlerini Mekke halkına okuyup onları İslam'a davet etmeye başlamasından sonra, bir grup Mekkeli bir yerde toplanır ve Hazreti Peygamber'in bu davetini bahis konusu ederek hem Hazreti Peygamber'in yaptığı bu işin ne olduğunu soruştururlar hem de zaman zaman onu şâirlik ve sihirbazlıkla itham ettikleri gibi, kendilerine okuyup tebliğ ettiği Kur'an ayetleri hakkında da bunlar sihir, yahut şiir, yahutta kehanetten başka bir şey değil, derlerdi. Bazen de kıyamet günü ile ilgili ayetler bahis konusu edildiği zaman "Biz öldükten sonra yeniden dirilecek miyiz? Hem de vücudumuz toprak altında çürüyüp etlerimiz döküldükten ve kemiklerimiz darmadağın olup toprağa karıştıktan sonra mı? Bu, olacak şey değil." derlerdi. İşte müşriklerin, kıyamet gününün vukuuna delalet eden bu ayetleri aralarında bahis konusu edip onların münakaşasını yapmaları ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmeleri sebebiyle, kıyamet gününün mutlaka geleceğini açıklayan haberleri ve onun tartışma kabul etmez bir gerçek olduğunu gösteren ayetleriyle Nebe suresi nazil olmuş ve Allah Teâlâ, o kafirlerin aralarında neyin münakaşasını yaptıklarını, hiç inanmadıkları o büyük günle, kıyamet günüyle ilgili haberin mi? sorusuyla sureyi açmıştır. Sure, Mekke'de Meâric suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Nebe Suresinin Konusu

Surenin ilk ayetlerinde, müşriklerin birbirlerine hiç inanmadıkları ve her fırsatta inkâr ettikleri öldükten sonra yeniden dirilmeyle ilgili haberleri soruşturmalarının zikredilmesinden de anlaşılacağı üzere, Nebe suresinin konusu, öldükten sonra dirilmenin vukuu ile Ahiret hayatının veya kıyamet gününün tasvirinden ve inkârcıların Ahiret azabıyla tehdit edilmelerinden ibarettir. İlk ayetlerinde özellikle bu konular üzerinde durulduktan sonra, daha sonraki ayetlerinde, Allah Teâlâ'nın yaratma ve icat gibi çeşitli hususlardaki hudutsuz kudretinin bazı görüntülerine işaretle öldükten sonra yeniden dirilmenin apaçık delilleri zikredilmiştir. Yeryüzünün bir beşik, dağların birer kazık yapılması, insanların erkek ve

dişi olarak çift çift yaratılması, uykunun dinlenme, gecenin örtü, gündüzün ise geçim sebeplerini temine yarayan bir vakit kılınması, yeryüzünün üstüne yedi sağlam tabakadan oluşan göğün bina edilerek üzerine her tarafı pırıl pırıl aydınlatan bir lamba asılması, gökyüzünden bol bol yağmur indirilerek yeryüzünün çeşit çeşit sebzeler ve meyveler veren bahçelerle donatılması, bu İlahî kudretin çok az bir kısmıdır.

Bunu takip eden ayetlerde, kıyamet günü manasına gelen ve *yevmu'l-fasl* denilen eğri ile doğrunun ayırtedileceği hüküm günü üzerinde durulur ve bu günün, süresi tayin edilmiş, artması ve eksilmesi olmayan ve bu süreyi de Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği bir gün olduğundan bahisle önce kafirlerin toplanacağı cehennemin, sonra da mümin müttakilere tahsis edilen cennetin tasviri yapılır. Sure, kıyamet gününün mutlaka geleceğine işaretle kıyameti inkâr eden kafirlerin toprak olmayı temenni eden sözleriyle sona erer.

3. Nebe Suresinin Kendinden Önceki Mürselât suresiyle Bağlantısı

Nebe suresinin kendinden önceki Mürselât suresiyle üç yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Her iki surede de, öldükten sonra yeniden dirilme bahis konusu edilerek bu dirilmenin delillerinin zikrinde ve Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudreti beyan edildikten sonra kıyamet gününü inkâr eden kafirlerin Ahiret'teki akibetlerinin zikredilerek şiddetli kıyamet azabıyla tehdit edilmelerinde tam bir benzerlik bulunduğu açıkça görülmektedir.

2) Keza her iki surenin de cennet ve cehennem ile, mümin müttakilerin cennette nail olacakları mükafatı, buna karşılık kıyamet gününü ve Ahiret hayatını inkâr eden kafirlerin cehennemde görecekleri azabı vasfeden açıklamalarında da tam bir benzerlik vardır.

3) Nebe suresinin, Mürselât suresindeki bazı beyanları tafsil etmesi yönünden de ayrı bir özelliği vardır. Mesela Mürselât suresinin 12-14. *ayetlerinde "O hesap hangi güne ertelenmiştir? Yevmu'l-fasl'a. Yevmu'l-fasl'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin?"* buyurulmuş, Nebe suresinin 17. ayetinde ise, *"Yevmu'l-fasl, tayin edilmiş bir vakittir."* buyurularak müfessirlerin de açıkladıkları gibi kıyamet günü iyilerle kötüler veya müminlerle kafirler arasında hüküm verilerek ayırım yapıldığı gün olarak tespit edilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا
سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا
نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا
﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾
وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Birbirlerine neyi soruyorlar?

[2-3] Hakkında ihtilaf ettikleri o büyük günün haberini mi?

4-5 Hayır; yakında öğreneceklerdir; hayır sonra yakında öğreneceklerdir.

6-7 Yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?

8 Sizi çift çift yaratmadık mı?

9-11 Uykunuzu dinlenme, geceyi üzerinize örtü, gündüzü de geçim sebeplerini temine yarayan bir vakit kılmadık mı?

12-13 Üstünüze yedi sağlam tabaka gök bina edip oraya her tarafı pırıl pırıl aydınlatan bir lamba asmadık mı?

14-16 Daneler, bitkiler ve ağaçlarının dalları birbirine girmiş bahçeler çıkarmak için yoğunlaşmış bulutlardan bol bol yağmur indirmedik mi?

Baştarafta surenin adından ve nüzul sebeplerinden sözederken de açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamber'in Mekke halkını İslam'a davet etmeye başlamasından sonra Mekkeli müşrikler, zaman zaman toplanırlar ve aralarında bir taraftan Hazreti Peygamber'e şairlik ve sihirbazlık gibi birtakım sıfatlar isnat ederek ona olan inançsızlıklarını ortaya korken, bir taraftan da kıyamet günüyle ilgili Kur'an'ın getirdiği haberleri aralarında münakaşa ederek öldükten sonra yeniden dirilmenin mümkün olmadığını ve dünya hayatından başka hayat bulunmadığını ileri sürerek kıyamet gününün geleceğini kesinlikle reddederlerdi. İşte Allah Teâlâ, Peygamberi'ne indirdiği Nebe suresiyle hem müşriklerin bu sapık iddialarını reddetmiş hem de kıyamet gününün mutlaka gerçekleşeceğini ve onu inkâr edenlerin dünya ve Ahiret azabıyla mutlaka cezalandırılacaklarını apaçık delilleriyle ortaya koymuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Birbirlerine neyi soruyorlar?

2-3 Hakkında ihtilaf ettikleri o büyük günün haberini mi?

4-5 Hayır; yakında öğreneceklerdir; hayır sonra yakında öğreneceklerdir.

6-7 Yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?

8 Sizi çift çift yaratmadık mı?

9-11 Uykunuzu dinlenme, geceyi üzerinize örtü, gündüzü de geçim sebeplerini temine yarayan bir vakit kılmadık mı?

12-13 Üstünüze yedi sağlam tabaka gök bina edip oraya her tarafı pırıl pırıl aydınlatan bir lamba asmadık mı?

14-16 Daneler, bitkiler ve ağaçlarının dalları birbirine girmiş bahçeler çıkarmak için yoğunlaşmış bulutlardan bol bol yağmur indirmedik mi?

1 Mekkeli müşrikler aralarında neyin münakaşasını yapıyorlar ve birbirlerine neyi soruyorlar? Allah Teâlâ bu soruyu ortaya koyduktan sonra, yine onun cevabını vermiş ve şöyle buyurmuştur:

2-3 Onlar, aralarında, hiçbir şeyle mukayese edilemeyecek kadar büyük ve eşi bulunmaz bir haberin münakaşasını yapıyorlar ve birbirlerine kendilerinin de geleceğine hiç inanmadıkları bir günü soruyorlar. Bu gün, öldükten sonra yeniden dirilmenin gerçekleşeceği gündür; yani kıyamet günüdür. Evet onlar bu günün geleceğine hiç inanmamışlar ve Mü'minûn suresinin 37. ayetinde de açık bir şekilde ifade edildiği gibi *"Hayat, sadece şu dünya hayatımızdır; ölürüz ve yaşarız. Tekrar dirilecek değiliz."* dedikleri gibi, Câsiye suresinin 24. ayetinde belirtildiğine göre *"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder."* görüşünü ileri sürmüşler, yine aynı surenin 32. ayetinde de açıklandığı gibi, *"...Kıyamet nedir bilmiyoruz; ancak olmadığını zannediyoruz. Bundan emin de değiliz."* demişlerdir.

4-5 Şu var ki Allah Teâlâ, müşriklerin kıyamet gününün inkârıyla ilgili bu tutumlarını kesinlikle reddetmiş ve onları bu günün şiddetli azabıyla da tehdit ederek şöyle buyurmuştur: Hayır; müşriklerin öldükten sonra yeniden dirilme hususunda hiç şüpheye düşmemeleri gerekirdi. Zira bu, gerçekleşeceğinde hiç şüphe bulunmayan bir husustur, bir haktır. Onlar, inkâr ettikleri bu hakkı mutlaka görüp anlayacaklar ve bu inkârlarının karşılığını da en şiddetli bir şekilde mutlaka göreceklerdir. Allah Teâlâ, müşriklerin inkâr ettikleri bu gerçeği yakında mutlaka görüp anlayacaklarını beyan ettikten sonra, bu inkârlarının akibetini şiddetlendirmek için beyanını tekrar etmiş ve hayır; bunu yakında mutlaka görüp anlayacaklardır, buyurmuştur.

6-7 Allah Teâlâ, kıyamet gününü ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden müşrikleri inkâr ettikleri kıyamet gününün en şiddetli azabıyla tehdit ettikten sonra, ölüp toprağa gömülen ve etleri çürüyüp toprak içinde yok olan, kemikleri de dağılan insanları yeniden diriltmeye kadir olduğunu ispat edip inkârcılara bunu göstermek için hudutsuz kudretinin akıl ermez delillerini birbiri arkasına sıralayarak zikretmiştir. Surenin onaltıncı ayetine kadar dokuz madde içinde zikredilebilecek olan bu deliller hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ey kafirler! Öldükten sonra yeniden dirilmeyi nasıl inkâr edersiniz ki bunu gerçekleştirecek olan Allah'ın hudutsuz kudretine ait delillerin hepsi de gözünüzün önündedir ve siz onları her an müşahede edip durmaktasınız. Şimdi söyleyin bakalım:

1) Bütün mahlukatın üzerinde gezip dolaştıkları ve küçük bebeklerin üzerine bindikleri yeryüzünü bir beşik gibi yapmadık mı? Kısacası hudutsuz kudretiyle bunu gerçekleştiren Allah değil mi? Nitekim bu konuyla ilgili olarak Bakara suresinin 22. ayetinde de şöyle buyurulmuştur: *"O Allah ki sizin için yeryüzünü (korunup rahat edebileceğiniz) bir döşek yapmıştır..."*

2) Keza yeryüzü üzerinde bulunan varlıkların sarsılmaması ve yeryüzünün gerçek bir beşik görevi yapması için dağları da yeryüzünün kazıkları olarak yaratıp yerleştiren Allah değil mi?

8 3) Birbirlerinin işlerine yardımcı olmaları ve insan neslinin devamını sağlamaları için yeryüzünde yaşayan insanları, erkek ve kadın olmak üzere çift çift yaratan da elbette Allah'tan başkası değildir. Nitekim Rum suresinin 21. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Size, kendi nefsinizden, kendisiyle huzura kavuşabileceğiniz eşler yaratıp aranıza sevgi ve merhamet koyması da O'nun delillerindendir. Bunda, hiç şüphesiz düşünen kimseler için ibretler vardır."*.

9-11 4-5) Gündüzleri iş peşinde koşturmaktan ve bu koşturma neticesinde hasıl olan yorgunluktan insanları kurtararak rahata kavuşmalarını sağlamak için onlara özellikle geceleri uyku vererek dinlenmelerini sağlayan da Allah'tır. Gece karanlığını da dinlenmeleri için üzerlerini örten ve gündüzün yorgunluğunu artırıp rahatsız eden ses veya gürültülerden onları koruyan bir libas veya örtü kılan da Allah'tan başkası değildir. Bu libas veya örtü, onların vücutlarını kışın dondurucu soğuğundan ve yazın yakıcı sıcağından nasıl korursa, gecenin karanlığı da uyuyarak yorgunluklarını atıp dinlenmek isteyenleri gündüzün rahatsız edici ses veya gürültülerinden korumuştur. Nitekim Allah Teâlâ, Leyl suresinin ilk ayetinde de *"Her yeri kapladığında geceye andolsun."* buyurarak geceye kasem etmiştir.

6) Geceyi ve gece vakti gerçekleşen uykuyu bir dinlenme vesilesi kılarak kullarını rahata kavuşturan, geceyi ise bir çeşit libas veya örtü kılan Allah Teâlâ olduğu gibi, gündüzü de insanların çalışmaları ve çeşitli işler yaparak kazanç sağlamaları ve geçimlerini temin etmeleri için parlak ve aydınlık bir gün kılan da elbette Allah'tan başkası değildir.

12-13 7-8) Keza yeryüzünde yaşayan insanların üzerine sağlam ve hiçbir çatlağı bulunmayan, hem sabit hem de gezegen olan yıldızlarla donatılmış yedi gök bina eden, üzerine de yeryüzü

halkını aydınlatan ve bütün kainatı ışıklandıran bir kandil, veya güneş asan da Allah Teâlâ'dır.

14-169) Rüzgarlar vasıtasıyle bir yerde toplanarak sıkıştırılan ve küme küme yapılan, sonra da bölgeden bölgeye sevkedilen bulutlardan şarıl şarıl yağmurlar yağdıran da Allah Teâlâ'dan başkası değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Rum suresinin 48. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Rüzgarları sevkedip bulutları harekete getiren, sonra onları gökte nasıl isterse yayan ve parça parça yapan Allah'tır. Nitekim bu bulutların arasından yağmurun çıktığını görürsün..."* Allah Teâlâ'nın rüzgarlar vasıtasıyla bulutları çeşitli bölgelere sevkederek dilediği bölgeye şarıl şarıl yağmur indirmesi, kurumuş olan toprağı sulamak ve bu sayede topraktan taneler, bitkiler veya çeşit çeşit sebzeler ve meyve ağaçları çıkarıp kullarının faydalanmalarını sağlamak içindir. Allah Teâlâ, bu konuda da Ra'd suresinin 4. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde, birbirine yakın toprak parselleri, üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurma ağaçları vardır ki hepsi de aynı su ile sulanır; fakat biz, yemek hususunda bazısını bazısına üstün tutarız. İşte bunda da aklını kullanan kimseler için deliller vardır."*.

İşte dokuz madde halinde zikredilen bu deliller, âlemde var olan her şeyin yegane yaratıcısının Allah Teâlâ olduğunu, O'ndan başka yaratıcının bulunmadığını açık bir şekilde kanıtlayan kesin delillerdir. Çünkü Allah Teâlâ, bunları yaratacak hudutsuz kudretin yegane sahibidir ve O'ndan başka hiç kimse böyle bir kudrete sahip değildir.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ
أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾
لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا
﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا
فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

17 Hüküm günü, şüphesiz tespit edilmiş bir vakittir.

18 Sûr'a üflendiği gün grup grup gelirsiniz.

19 Gök açılır, kapı kapı olur.

20 Dağlar yürütülür, seraba dönüşür.

21-22 Cehennem, cehennem bekçilerinin gelecek olanları gözetledikleri, azgınların da varacak oldukları yerdir.

23-26 Orada süresi belirsiz uzun zaman kalacaklar ve amellerine uygun olarak, kaynar su ve irinden başka ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tadamayacaklardır.

27-28 Oysa onlar hiçbir hesap ummuyorlar, ayetlerimizi yalanlayıp duruyorlardı.

29 Biz ise, her şeyi sayıp yazmışızdır.

30 Onlara deriz ki: "Tadın; sizin ancak azabınızı artıracağız.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklerin bu sapık iddialarını reddetmek için, halen yaşadıkları dünyayı yokederek onun yerine içinde yeniden dirilerek ebediyyen kalacakları başka bir âlem yaratacağını ispat eden hudutsuz kudretinin dokuz madde halinde birbiri arkasına sıraladığı apaçık delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, hüküm günü de denilen kıyamet gününün Allah tarafından tayin edilmiş bir vakitte sûr'a üflenerek başlayacağını ve bütün insanların hesap vermek için bölük bölük geleceklerini zikretmiş, bunu takip eden ayetlerinde de gökyüzünün açılması, dağların yürütülmesi, azgınların ebediyyen içinde kalacakları cehenneme girmeleri, orada kaynar su ve irinden başka içecek bir su bulamayacak olmaları gibi belli başlı alametlerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[17] Hüküm günü, şüphesiz tespit edilmiş bir vakittir.

[18] Sûr'a üflendiği gün grup grup gelirsiniz.

[19] Gök açılır, kapı kapı olur.

[18] Sûr'a üflendiği gün grup grup gelirsiniz.

[19] Gök açılır, kapı kapı olur.

[20] Dağlar yürütülür, seraba dönüşür.

[21-22] Cehennem, cehennem bekçilerinin gelecek olanları gözetledikleri, azgınların da varacak oldukları yerdir.

[23-26] Orada süresi belirsiz uzun zaman kalacaklar ve amellerine uygun olarak, kaynar su ve irinden başka ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tadamayacaklardır.

[27-28] Oysa onlar hiçbir hesap ummuyorlar, ayetlerimizi yalanlayıp duruyorlardı.

[29] Biz ise, her şeyi sayıp yazmışızdır.

[30] Onlara deriz ki: "Tadın; sizin ancak azabınızı artıracağız.

17 Hüküm günü, dünyaya gelmiş ve hakkında takdir edilen süreyi yaşamış olan ilk insandan itibaren bütün insanların dünyada işledikleri iyi veya kötü bütün amellerin ceza veya mükafat olarak karşılığını almak üzere haklarında verilecek hükmün belirlendiği gün olup vakti Allah tarafından tayin edilmiş bir süredir ve O'ndan başka hiç kimse bu sürenin artıp eksileceğini veya vaktini bilemez. Nitekim Hûd suresinin 104. ayetinde de ifade edildiği gibi Allah Teâlâ *"Biz o günü ancak belirli bir süreye kadar erteleriz."* buyurmuştur.

18 Allah Teâlâ, kıyamet gününün hüküm vermek için tayin edilmiş süreli bir gün olduğunu zikrettikten sonra, bu günün bazı önemli alametlerini beyan etmiştir ki bunlar sırasıyle şöyledir: 1) O gün, Sûr'a üfürmekle görevli olan melek İsrafil, Sûr'a üfürür; işte o zaman bütün insanlar kabirlerinden dirilip kalkarlar ve başlarında liderleri veya Peygamberler'i olduğu halde bölük bölük gelirler. Nitekim Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 71. ayetinde de bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"(O gün) her ümmeti, kendi imamlarıyla (oraya) çağırırız."*.

19 2) Keza o gün gök, açılarak kapılar oluşur ve bu kapılardan melekler ve cennete girecek olanlar geçer. Müfessirlerin de açıkladıkları gibi açılacak olan bu kapılar, sema kapıları olup kafirlerin bu kapılardan geçmesi asla mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 40. ayetinde bunu açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz, ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karşı büyüklük taslayanlar için gökyüzü kapıları açılmaz ve deve, iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler. İşte biz, suçluları böyle cezalandırırız."*.

20 3) O gün dağlar yürütülür ve bir serap haline gelir. Dağların darmadağın olup toz haline gelmeleri, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde çeşitli şekillerde beyan edilmiştir. Mesela Hâkka suresinin 13-16. ayetlerinde *"Sûr'a bir üfürülüşle üfürüldüğü, yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla bir-*

birine vurulduğu zaman, işte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır; çünkü o gün o, çökmeye yüz tutmuştur." buyurulduğu gibi, Kâriâ suresinin 5. ayetinde *"O gün dağlar atılmış yün gibi olur."* buyurulmuş, Vâkıa suresinin 4-6. ayetlerinde ise, *"Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar darmadağın olup toz haline geldiği zaman..."* buyurulmuştur. Tâ-hâ suresinin 105. ayetinde Hazreti Peygamber'e dağlar hakkında bir soru sorulduğu zaman, Allah Teâlâ ona vereceği cevabı da hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sana dağlar hakkında sormaktadırlar. Onlara de ki: "Rabbim, onları (kıyamet günü) unufak edecektir."*. Neml suresinin 88. ayetinde ise, şöyle buyurulmuştur: *"Donup kalmış sandığın dağları görürsün; halbuki onlar bulut geçişi gibi geçerler..."* Zikrettiğimiz bu çeşitli ayet meallerinden de anlaşıldığı gibi, Sûr'a üfürülüp de kıyamet günü geldiği zaman bütün insanlar kabirlerinden dirilerek kalkarlar ve başlarında liderleri veya Peygamberler'i de olduğu halde bölük bölük gelirler. O gün sema kapıları da açılır ve kafirler dışında meleklerle cennet ehli bu kapılardan girerler. Keza Sûr'a üfürülmekle dağlar yürütülür ve yer dümdüz görülür. Nitekim Allah Teâlâ, Kehf suresinin 47. ayetinde bu konuda da şöyle buyurmuştur: *"Bir gün dağları yürütürüz ve sen yeryüzünü apaçık (ve dümdüz) görürsün..."*

21-22 Allah Teâlâ, Sûr'a üfürülmekle gelecek olan kıyamet gününün bazı alametlerini beyan ettikten sonra, dünyadaki kötü amelleri ve küfürleri sebebiyle kafir vasfını kazanmış olan insanların o gün ki akibetlerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Hiç şüphe yoktur ki o gün cehennem, dünya hayatında kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet etmiş Peygamberler'e karşı gelen ve küfürleri dolayısıyla azgınlaşan kafirleri gözetleyen ve onların gelmelerini bekleyen cehennem bekçilerinin mekanı olmuş, yahut bizzat cehennemin kendisi o azgınları gözetleyip durmuştur. Nitekim Mülk suresinin 8. ayetinde de ifade edildiği gibi, kafirler, kendileri için hazırlanan cehennem ateşinin içine atıldıkları zaman, onun kafirlere karşı duyduğu öfke dolayısıyla, ateş, neredeyse çatlayacak duruma gelir. Zaten azgınların varacakları yer de o cehennem ateşinden başkası değildir.

23-26 Azgınlar cehennem ateşine atıldıkları zaman, sonsuza kadar orada kalacaklardır. Her ne kadar bazı müfessirler, ayet-i kerîmede zikredilen *ahkab* kelimesini Hazreti Peygamber'den nakledilen "Hiç kimse cehennemde uzun süre kalmadıkça oradan çıkamaz." mealindeki bazı hadislere dayanarak sonu gelecek olan uzun senelerle tefsir etmişlerse de bu hadislerin münker hadislerden olduğuna şüphe yoktur. Bundan da anlaşılmaktadır ki dünyadaki küfrü dolayısıyla cehenneme atılan bir kafirin orada kalış süresi sınırlı değildir ve orada sonsuza kadar kalacaktır. Orada kaldıkları sürece kendilerini serinletecek su veya başka bir içecek de bulamayacaklar, aksine dünyada işledikleri amellerine uygun olarak sadece kaynar su veya irin içeceklerdir.

27-28 Halbuki onlar, dünyada kaldıkları sürece inkâr ettikleri Ahiret âleminde böyle bir akibetle karşılaşacaklarını hiç ummuyorlar, işledikleri amellerinden dolayı hesaba çekileceklerini, sonra da bu amellerinin karşılığı olmak üzere cehennem ateşinde ebediyyen yanacaklarını hiç akıllarına getirmedikleri için kendilerini uyarmak için gönderilen Peygamberler'i alaya alıyorlar ve onların Rablerinden alıp kendilerine tebliğ ettikleri ayetleri de yalanlayıp duruyorlardı.

29 Oysa biz, kulların dünyada işledikleri bütün amelleri hiç eksiksiz sayıp yazmışızdır. Daha doğrusu bu işle görevlendirilen hafaza melekleri, her insan için bir defter tutmuş ve bu deftere o insanın işlemiş olduğu iyi ve kötü bütün amelleri yazmıştır. Kıyâmet günü hesap için Rablerinin huzuruna çıktıkları zaman, hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Keza kulları da dünyada işledikleri bütün amelleri amel defterlerine bakarak öğrenirler. Dünyada iken sahih imana sahip olup salih amel işlemiş olanlara defterleri sağ taraflarından veril-

diği zaman, Hâkka suresinin 19-20. ayetlerinde de açıklandığı gibi, *"Alın kitabımı okuyun. Ben, zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım."* der. Defteri solundan verilen ise, aynı surenin 25-29. ayetinde de zikredildiği gibi, *"Kitabım keşke bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yok olup gitti."* der. Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi her kul, dünyada işlediği amelin karşılığını görecek, işlediği hayır ise, hayırla, şer ise şerle cezalandırılacaktır.

30 İşte hal böyle iken, dünyada işledikleri küfür ve ayetleri inkâr etmiş olmaları sebebiyle cehennem azabını hak etmiş olan cehennem ehline denilecektir ki: Daha önce inkâr ettiğiniz, şimdi ise varlığını kendi gözlerinizle görüp pişmanlık duyduğunuz o cehenneme girin ve onun şiddetli azabını tadın. Biz, sizin oradaki azabınızı iyice artıracağız.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا
لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

31-34 Allah'tan korkanlar için ise, kurtuluş vardır; bahçeler, bağlar, göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar, dolu dolu kadehler vardır.

35 Orada boş ve yalan söz işitmezler.

36 Bunların hepsi de, Rabbinizden, yeter bir bağış olmak üzere mükafat olarak verilir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, cehennem ehlinden olan eşkıyanın hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'tan korkan ve O'nun emir ve nehiylerine uyarak büyük bir üstünlüğe sâhip olan müttakilere ihsan edilen nimetleri, bağ ve bahçelerle donatılmış cennetlerde kazanacakları mevkileri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

31-34 Allah'tan korkanlar için ise, kurtuluş vardır; bahçeler, bağlar, göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar, dolu dolu kadehler vardır.

35 Orada boş ve yalan söz işitmezler.

36 Bunların hepsi de Rabbinizden, yeter bir bağış olmak üzere mükafat olarak verilir.

31-34 Allah Teâlâ, Allah'tan korkan ve sahip oldukları sahih iman ve işledikleri salih amellerle bahtiyar olan kişilerden bahsederek cennetlerde onlara ihsan edilen yüce nimet ve ikramları açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Allah'tan korkup O'nun emir ve nehiylerine uyarak emrettiklerini hiç kusursuz işleyen, nehyettiklerinden de titizlikle sakınan müttaki kullar için cehennemden tam bir kurtuluş vardır. Bu kurtuluş, hiç şüphesiz, onların çeşitli meyveler ve üzüm bağlarıyla donatılmış sayısız nimetlere ve göğüsleri tomurcuklanmış genç kızlardan oluşan hurilere kavuşup onlara sahip olmalarını da mümkün kılmış olacaktır. Ayrıca onlara dolu dolu kadehler veya kaseler içinde hoşlanacakları içecekler de ikram olunur.

35 Orada kendilerine çeşitli yiyecekler ve dolu kadehlerle hoşlanacakları içecekler ikram olunan müttakiler, aralarında boş ve manasız konuşmalar yapmadıkları gibi, bu çeşit sözler de işitmezler. Her şeyden önce şunu unutmamak gerekir ki kendilerine dolu kadehlerle ikram edilen içeceklerin akıllarını başlarından alan veya onları şarhoş eden bir özelliği yoktur ve bu da onların yalan konuşmalarına veya sarhoşlar gibi boş söz sarfetmelerine sebep olmaz. Nitekim Allah Teâlâ, Tûr suresinin 23. ayetinde onlara kadeh dolusu verilen içecek başında onların nasıl çekiştikleri-

ni de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Orada bir kadeh çekiştirirler ki bunda ne bir saçmalık ve ne de günah vardır."*. Cennet ehlinin kendilerine ikram edilen kadeh dolusu içecek başında çekişmeleri, o içeceğin sarhoş edici özelliğinden değil; fakat hoşlandıkları bu içeceğe bir an önce kavuşup onunla mesrur olmak içindir.

36 İşte yukarıdan beri zikredilen bütün bu nimet ve ikramların hepsi de, Allah Teâlâ'nın mümin ve müttaki kullarına lütfu ve ihsanıyla yaptığı bağış ve mükafatıdır. Allah, mümin kullarından hiçbirini bu bağış ve mükafattan yoksun bırakmasın.

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهِ
مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّآ اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِى كُنْتُ
تُرَابًا ﴿٤٠﴾

[37] Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir O. O, önünde hiç kimsenin konuşamayacağı Rahmân'dır.

[38] Cebrail'in ve meleklerin saf saf durdukları gün, Rahmân'ın izin verdiği kimselerden başkası konuşamaz; konuşunca da doğru söyler.

[39] İşte gerçek gün budur. Dileyen kendisi için Rabbine giden bir yol tutar.

[40] Biz sizi, yakında gelecek olan bir azap ile uyarmıştık. O gün kişi, dünyada iken işleyip sunuduğu amellerine bakar; kafir de (gördüklerinin içine saldığı korku ile) "Keşke dünyada iken toprak olsaydım." der.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirleri dünyada iken sapık inançları ve Allah'ın emir ve nehiylerine karşı gelerek işledikleri kötü amelleri sebebiyle şiddetli bir cehennem azabıyla tehdit ettikten, mümin müttaki kullarını ise, cennet hayatıyla ve cennetin sayısız nimetleriyle müjdeledikten sonra, sureyi tamamladığı yukarıdaki ayetlerinde, azametini, yüceliğini ve kıyamet gününe tahsis ettiği rahmetinin genişliğini bahis konusu etmiş ve bu günün mutlaka gerçekleşeceğini haber vererek insanların iki gruba ayrıldıklarını, bir kısmının Allah'tan uzak kalan ve akibetleri cehennem ateşi olan kimseler olduklarını, diğer grubun ise Allah'a yakın olan ve cennetle mükafatlandırılacakları müjdelenen müminler olduklarını zikrederek küfürlerinde direnen kimseleri tehdit ile sureyi bitirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[37] Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir O. O, önünde hiç kimsenin konuşamayacağı Rahmân'dır.

[38] Cebrail'in ve meleklerin saf saf durdukları gün, Rahmân'ın izin verdiği kimselerden başkası konuşamaz; konuşunca da doğru söyler.

[39] İşte gerçek gün budur. Dileyen kendisi için Rabbine giden bir yol tutar.

[40] Biz sizi, yakında gelecek olan bir azap ile uyarmıştık. O gün kişi, dünyada iken işleyip sunuduğu amellerine bakar; kafir de (gördük-

lerinin içine saldığı korku ile) "Keşke dünyada iken toprak olsaydım." der.

37 İşte yukarıda zikredilen bütün bu nimet ve ikramları mümin ve müttaki kullarına lütfu ve ihsanıyla bağış ve mükafat olarak yapan Rabbiniz, göklerin, yerin ve bunların içinde veya arasında bulunan her şeyin de yegane Rabbidir ve bunlardan hiç kimse veya mahlukattan hiçbiri, O'nun işine müdahale etme yeteneğine sahip olmadığı gibi, tek bir kelimeyle de olsa O'na hitapta bulunmak salahiyyetine de malik değildir.

38 Ancak o gün, Rabbin huzurunda saf saf ayakta duran ruh ve meleklerden Rahmân'ın konuşmasına izin verdiği kimseler O'na hitap edebilecek ve O'nunla konuşabileceklerdir. Ancak O'nunla konuştukları zaman da yalnız doğru olanı söyleyecekler ve yalnız doğruyu konuşacaklardır. Bu husus, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de açıkça ifade edilmiştir. Mesela Bakara suresinin 255. ayetinde *"...O'nun izni olmadan hiç kimse O'nun yanında şefaat edemez..."* buyurulmuş, Hûd suresinin 105. ayetinde *"O gün gelince, hiç kimse Allah'ın izni olmadan konuşamaz..."*, Tâhâ suresinin 109. ayetinde de *"O gün, Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez."* buyurulmuştur.

Ayet-i kerimede, ruh ve meleklerden ancak Rahmân'ın konuşmasına izin verdiği kimselerin O'na hitap edebilecekleri ve O'nunla konuşabilecekleri zikredilmiş; fakat ruhun kimler olduğu hususunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu sebepledir ki müfessirler, ruh kelimesiyle kimlerin kasdedildiği hususunda ihtilafa düşmüşler ve birbirinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları, ayet-i kerimede zikredilen ruhun insanların ruhları olduğunu söylerken, diğer bazıları onun, insanın kendisi olduğunu ileri sürmüştür. Keza bazılarına göre ruh, insan suretinde yaratılmış olsa bile, o, insan olmadığı gibi melek de değildir; fakat insanlar gibi yer ve içer. Bazı müfessirler ise, ayet-i kerimede zikredilen ruhun, Cebrail olduğunu ileri sürerler ve Şuarâ suresinin 192-193. ayetlerini delil olarak gösterirler. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Şurası bir gerçektir ki Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirdiği (bir Kitap)dir. Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine er-Rûhu'l-Emîn (yâni Cebrail) indirmiştir."*. Bazı müfessirler de, Şûrâ suresinin *"İşte sana da (ey Muhammed!) emrimizden bir ruh (Kur'an)u böyle vahyettik..."* mealindeki 52. ayetine dayanarak, ruh ile Kur'an'ın kasdedildiğini ileri sürmüşlerdir. Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki rûh hakkında ileri sürülen bu farklı görüşlere rağmen ittifaka yakın bir görüşle kabul edilen husus, er-Rûhu'l-Emîn ile kasdedilen melek Cebrail'dir (as). Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

Allah Teâlâ, mükelleflerin sevap ve ikap yönünden derecelerini ve kıyamet gününün azametini zikrettikten sonra, bu günün, geleceğinden şüphe edilmesi mümkün olmayan gerçek bir gün olduğunu beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur:

39 Cebrail'in ve meleklerin saf saf durdukları ve Rahmân'ın izin verdiği kimselerden başka hiç kimsenin konuşamadığı, konuşanın da sadece doğruyu söylediği işte bu kıyamet günü, kendisinden asla şüphe edilmeyen hak gündür. Kim bu günde sadece kurtuluşu düşünür ve Rabbinin huzuruna gönül rahatlığı içinde çıkmayı murat ederse, kendisine Rabbinin sevabını kazandırıp ikabından uzaklaştıracak sahih iman ve salih amelden oluşan bir yol edinir ve dünyada yaşadığı sürece bu yolun dışına çıkmamak için gayret sarfeder.

40 İşte bunun içindir ki Allah Teâlâ, kullarını dünyada iken hak olan yoldan sapmamaları ve kıyamet günü sapıklar için hazırlanmış olan azabın içine düşmemeleri için uyarmış ve bu azabı çeşitli şekilleriyle tarif ve tavsif etmiştir. Nitekim daha önce de müteaddit defalar açıklandığı üzere, her kulun dünyada iken işlediği iyi ve kötü ameller hafaza melekleri tarafından defterlere yazılmış, sahih imana sahip olup salih amel işlemiş olanlara defterleri sağ taraflarından verildiği zaman, Hâkka suresinin 19-20 nci ayetlerinde de

açıklandığı gibi, *"Alın kitabımı okuyun. Ben, zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım."* der. Defteri solundan verilen ise, aynı surenin 25-29. ayetlerinde de zikredildiği gibi, *"Kitabım keşke bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yok olup gitti."* der. Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi her kul, dünyada işlediği amelin karşılığını görecek, işlediği hayır ise, hayırla, şer ise şerle cezalandırılacaktır. Fakat dünyada işlediği küfür yüzünden amellerinin yazılı olduğu defteri sol tarafından alıp da *"Kitabım keşke bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı..."* diyerek dünyada işlediği amelleri yüzünden pişmanlığını dile getiren kafirin en ağır sözleri, hiç şüphesiz, halen üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede açığa vurduğu temennisidir. Kafir dünyada işlediği amellerin yazılı olduğu defterini ve kendisi gibi kafir olanlar için hazırlanan cehennem azabını gördüğü zamanki en büyük temennisi, hiç yaratılmamış olmak, yaratılmış olsa bile ebediyyen toprak olarak kalmaktır. Fakat onun temennisi ne olursa olsun, Allah'ın takdiri tecelli ederek dünya hayatını yaşamış, ancak Rabbinin emir ve nehiylerine karşı gelerek O'nun hak olan yolundan uzaklaşmış, bu davranışının bir neticesi olarak da kıyamet günü hak ettiği akibete ulaşmıştır. Bu ayet-i kerimeyle Nebe suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selâm Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

NÂZİÂT SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 79. suresi olup 46 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde zikredilen ve şiddetle çekip alan manasına gelen *nâzi'* kelimesinin çoğulu olan ve çekip alanlar manasına gelen *nâziât* kelimesinden almıştır. Kelimenin başında zikredilen vav harfinin vav-ı kasem olması dolayısıyla Allah Teâlâ, bir çok Mekkî surelerde de görüldüğü gibi bu surenin başında da nâziât'a kasem etmiş ve *"Şiddetle çekip alanlara yemin ederim ki..."* buyurmuştur. Şu var ki üzerine kasem edilen *nâziât*'ın, yani şiddetle çekip alanların kimler olduğu hususunda herhangi bir açıklama yapılmadığı gibi, bunu takip eden diğer dört ayette üzerlerine kasem edilerek zikredilen yavaşça çıkaranların, dalgıç gibi yüzüp gidenlerin, yarış edercesine koşup gidenlerin ve işleri bir düzene sokup idare edenlerin de kimler olduğu hususunda herhangi bir açıklama yer almamıştır. Müfessirler, bunların kimlikleri hakkında farklı görüşler ileri sürmüş olsalar bile, çoğunluğun üzerinde birleştiği görüş, bunların, Allah Teâlâ tarafından çeşitli işleri yapmakla görevlendirilen melekler oldukları görüşüdür.

Naziat suresi, Mekke döneminin sonlarına doğru Nebe suresinden sonra nazil olmuş ve her Mekkî sure gibi akaide taalluk eden konular üzerinde durmuş ve özellikle kıyametin vukuunu inkâr eden müşriklerin bu sapık görüşlerini reddetmiştir.

2. Nâziât Suresinin Konusu

Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, surenin ana konusu, müşrikler tarafından inkâr edilen kıyametin mutlaka vuku bulacağı ve ölmüş olan insanların yeniden dirilecekleri hususundaki İlahî beyanın ispatı ile bunun açık ve kesin delillerinin aklını kullanıp düşünebilen insanların gözleri önüne serilmesidir. Bu sebepledir ki surenin muhtevasını üç bölüm halinde ele almak mümkündür. Birinci bölümün ilk beş ayetinde, ba'sın, yani öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatı için Allah Teâlâ, insanların ruhlarını bedenlerinden çekip alan ve bu işi çeşitli şekillerde gerçekleştiren melekler üzerine kasem etmiştir. Müşriklerin vukuunu inkâr ettikleri kıyametin mutlaka vuku bulacağı hususundaki bu kasemden sonra da Allah Teâlâ, kıyameti inkâr edenlerin görüşlerini açıklamış ve onların "Tekrar geldiğimiz yere mi döneceğiz; hem de vücudumuz çürüyüp kemiklerimiz unufak olduktan sonra, öyle mi? Bu olacak şey değil." dediklerini zikretmiştir. Ne var ki bunu takip eden açıklamadan da anlaşılacağı üzere, onların hiç ummadıkları kısa bir zaman

içinde kıyamet kopacak ve hepsi de kendilerini mahşer yerinde bulacaklardır.

Surenin ikinci bölümünde, Allah'tan korkanlara ibret olmak üzere, Musa (as) ile kendisini âlemlerin Rabbi olarak ilan eden ve kavmini buna inandıran Mısır hükümdarı Firavun arasındaki kıssaya yer verilmiş ve Hazreti Peygamber'e, Tuva Vadisi'nde Rabbinin Musa'ya yaptığı hitap hatırlatılarak bu hitapla ilgili haberin ona ulaşıp ulaşmadığı sorulmuştur. Filhakika Tâ-hâ suresinin 12. ayetinden 98. ayetine kadar devam eden uzun bölümde de açıklandığı üzere Musa (as), Rabbi tarafından Firavun'u imana davet etmek için görevlendirilmiş, fakat Firavun küfründe direndiği için, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin tabii bir neticesi ve aklı başında olup da düşünebilen insanlara bir ibret olmak üzere ordusu ile birlikte denizde boğularak helak edilmiştir.

Üçüncü bölümde, değişik delillerle kıyametin ve öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatı hususunda inkârcılara yöneltilen birtakım sorulara yer verilmiş ve bu sorulara verilen cevaplarla inkârcıların, Allah'ın hudutsuz kudretini de düşünerek hak olan inanca ulaşmaları imkanı sağlanmıştır. Nitekim surenin 27. ayetinde *"(Ölümünüzden sonra sizi yeniden) yaratmak mı daha zordur; yoksa göğü (yaratmak mı)?"* sorusu yöneltilmiştir ki eğer insanın yaratılışı, uzuvlarının çeşidine ve çokluğuna rağmen, göğün yaratılışıyla mukayese edilecek olursa, insanın yaratılışının daha basit ve daha kolay olduğu anlaşılır ki bu husus, Mümin (Gafir) suresinin 57. ayetinde de açık bir ifadeyle cevaplandırılmış ve şöyle buyurulmuştur: *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanın yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez."*. Ne çeşit iş olursa olsun, onun Allah için zorluğu veya kolaylığı söz konusu olmazsa da, Allah Teâlâ, yine de Yâsîn suresinin 81. ayetinde, Allah'a ait olan yaratma işinin O'nun için ne derece kolay olduğuna işaret etmiş ve *"Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur; O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır."* buyurmuştur. Bu açıklamalardan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki göklerin ve yerin yaratılışından daha kolay olan insanın yaratılışı, elbette Allah için güç bir iş değildir ve onun ölüp toprağa gömülmesinden, et ve kemiklerinin de toprak altında çürüyüp dağılmasından sonra Allah, elbette onu da yeniden yaratmaya kadirdir ve bu da kıyamet gününün vukuu için en açık ve kesin delillerden birini teşkil eder.

Surenin son ayetlerinde, kıyamet vaktinin Hazreti Peygamber'e sorulduğu, ancak bu vakti Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği, Hazreti Peygamber'in görevinin ise, kıyametten korkanları uyarmaktan ibaret olduğu beyan edilmiş, kıyameti inkâr edenlerin de o günü gördükleri zaman, dünyada sadece bir akşam, yahut bir kuşluk vakti kaldıklarını zannedecekleri zikredilerek sureye son verilmiştir.

3. Nâziât Suresinin Kendinden Önceki Nebe Suresiyle Bağlantısı

Naziat suresinin kendinden önceki Nebe suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır:

1) Konuları itibariyle her iki sure de birbirinin benzeridir. Nâziât suresinin konusu, kıyametin şartlarıyla dünyadaki sahih iman ve salih amel sahibi mümin müttakilerin nail olacakları hudutsuz mükafata karşılık kafirlerin karşılaşacakları şiddetli azabın beyanı olduğu gibi Nebe suresinin konusu da bundan farklı değildir.

2) Her iki surenin de başlangıç ve bitiminde yer alan ve kıyametle öldükten sonra yeniden dirilmeden sözeden ayetler arasında da keza açık bir benzerlik vardır. İlk surede yeniden dirilmenin vukuunu, hesap ve cezayı teyit eden ayetlere yer verildiği gibi, ikinci sureye de kıyametin vukuunu teyit eden kasemle başlanmıştır. İlk sureye, kafirleri kıyamet gününün şiddetli azabıyla tehdit eden ayetlerle son verildiği gibi, ikinci sureye de kıyamet gününün gelişine delil olmak üzere, insanların öldükten sonra yeniden dirilip hesap için toplanmalarını bahis konusu eden ayetlerle son verilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنّٰزِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنّٰشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسّٰبِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَالسّٰبِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾
فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾
اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ
اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-7 Şiddetle çekip alan, mülayemetle çıkaran, dalgıç gibi yüzüp giden, yarış edercesine koşan ve bütün işleri bir düzene sokup idare eden meleklere yemin ederim ki yerin sarsıldığı gün, gök onu takip edip yarılacak.

8-9 O gün kalpler titrer; gözler korkudan donakalır.

10-11 Ve o kafirler derler ki: "Tekrar geldiğimiz yere mi döneceğiz? Çürüyüp ufalanmış birer kemik olunca mı"?

12 Sonra da demişlerdir ki: "Öyleyse bu zararına bir dönüştür.".

13-14 Fakat o tek bir sayhadır; işte o zaman herkes, uyanık olarak yerin yüzündedir.

Daha önce de açıkladığımız gibi Nâziât suresinin ana konusu, müşrikler tarafından inkâr edilen kıyamet gününün vukuu ile insanların yeniden dirilip hesap için mahşer yerinde toplanmaları ve her insanın dünyada işlediği iyi veya kötü amelleriyle cezalandırılıp hak ettiği akibete ulaştırılmasının ispatıdır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, kıyamet gününün mutlaka geleceğinin ispatı hususunda bu işle görevlendirilenler üzerine kasem etmiş, her ne kadar bu görevlilerin kimler olduğunu açıklamamış ise de yaptıkları fiilleri beş madde halinde ayrı ayrı zikretmiştir. Bu görevlilerin kimlikleri, müfessirler arasında farklı görüşlerle açıklanmış ise de çoğunluğun üzerinde birleştiği görüş, onların meleklerden oluşan bir grup olduğudur. Bunlar, kafirlerin canlarını şiddetle söküp alan melekler, (yani naziat); müminlerin canlarını suhuletle alan melekler, (yani naşiat); müminlerin canlarını suda yüzer gibi yavaş yavaş alan melekler, (yani sabihat); canlarını aldıkları insanların ruhlarını cennete veya cehenneme koştururcasına alıp götüren melekler, (yani sabikat); ve işleri yöneten melekler (yani mudebbirat) dir. İşte Allah Teâlâ, faillerini açıklamadığı bu fiilleri yürüten, fakat müfessirler tarafından genellikle melekler olduğu açıklanan bu failler üzerine kasem ederek kıyamet gününün mutlaka vuku bulacağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-7 Şiddetle çekip alan, mülayemetle çıkaran, dalgıç gibi yüzüp giden, yarış edercesine koşan ve bütün işleri bir düzene sokup idare eden meleklere yemîn ederim ki yerin sarsıldığı gün, gök onu takip edip yarılacak.

8-9 O gün kalpler titrer; gözler korkudan donakalır.

10-11 Ve o kafirler derler ki: "Tekrar geldiğimiz yere mi döneceğiz? Çürüyüp ufalanmış birer kemik olunca mı"?

12 Sonra da demişlerdir ki: "Öyleyse bu zararına bir dönüştür.".

13-14 Fakat o tek bir sayhadır; işte o zaman herkes, uyanık olarak yerin yüzündedir.

1-7 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, bu ayetlerinde şiddetle çekip almak (nezi'), suhuletle çıkarıp almak (neşt), dalgıç gibi dalıp yüzmek (sebh), müminlerden ve kafirlerden alınan ruhları cennet ve cehenneme yarış edercesine koşturup götürmek (sebk) ve işleri idare etmek (tedbir-i emr) olmak üzere yapılması gereken işleri beş madde halinde zikretmiş, ancak bu işlerin faillerini, yani onları yapacak olan kuvvetleri açıklamaksızın o kuvvetlere kasem ederek o işlerin mutlaka gerçekleşeceğini, yani kıyametin ve ba'sın vuku bulacağını beyan etmiştir. Kıyâmetin vukuu ile ilgili olarak beş madde halinde zikredilen ve naziat, naşitat, sabihat, sabikat ve mudebbirat olarak isimlendirilen bu işlerin faillerinin kimler olduğu açıklanmadığı içindir ki müfessirler arasında bunları açıklayıcı farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bununla beraber, daha önce de işaret ettiğimiz gibi müfessirlerin çoğu, bunların, meleklerle ilgili sıfatlardan ibaret olduğu görüşü üzerinde ittifak etmişler ve Allah Teâlâ'nın bu işleri gerçekleştiren melekler üzerine kasem ettiğini açıklamışlardır.

Buna göre, ilk ayette üzerine kasem edilen ve naziat olarak tavsif edilip sureye de adı verilen melek, insanoğlunun canını şiddetle çekip alan melektir. Ancak yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre, canların veya ruhların insanlardan çekilip alınması, bazen çok sert ve şiddetli bir fiille gerçekleştiği halde, bazen de bu iş, suhuletle veya kolaylıkla gerçekleşir ki bu farklı oluşum, canları veya ruhları kabzolunan insanların, dünya hayatını farklı yaşayışlarda bitirmiş olmalarından kaynaklanır; bu ise, onların kafir veya mümin olmalarıyla ilgili bir hususdur. Buna göre, dünya hayatını küfür içinde geçiren bir kafirin ruhunu kabzetmekle görevlendirilen bir melek, onun ruhunu, katı, sert ve çok şiddetli bir şekilde söküp kabzeder ki Allah Teâlâ bu meleği, ayet-i kerimede naziat olarak tavsif etmiş ve onun üzerine kasemini yapmıştır.

Mümin ve müttaki olan ve dünya hayatını sahih iman ve salih amellerle sürdüren kimselerin ruhlarını kabzeden melekler ise, naşitat olarak tavsif olunmuşlardır ki bu kelime, kuyudan kova ile yavaş yavaş su çekmek manasındaki neşt kelimesinden gelmiştir ve ayet-i kerimede müminlerin ruhlarını yavaş yavaş veya suhuletle kabzeden melekler hakkında kullanılmıştır.

Müminlerin ruhlarını kabzeden diğer bir melek grubu daa sabihat olarak tavsif olunan meleklerdir ki suda yüzmek manasındaki sebh kelimesinden gelen sabihat ile, müminlerin ruhlarını almaya gelen meleklerin suda yüzerek yavaş yavaş geldikleri ve müminlere şefkatle yaklaştıkları kasdedilmiştir ki kelime, bu manasıyle naşitat kelimesiyle kasdedilen manaya yakın bir mana arzeder.

Diğer bir melek grubu, gerek müminlerin gerekse kafirlerin ruhlarını kabzederek müminlerin ruhlarını cennete, kafirlerin ruhlarını ise cehenneme yarış edercesine götüren ve sabikat olarak tavsif olunan meleklerdir ki bunların, kabzettikleri ruhları, götürecekleri yere hızlı bir biçimde götürdükleri ve adeta koşarak yarıştıkları anlatılmıştır.

Beşinci grup ile de işleri idare eden melekler kasdedilmiştir. Bilinen bir gerçektir ki yeryüzünün her hali, ulvi âlemin sakinleri olan meleklerin emrine tevdi edilmiş ve her iş, onların idareleri altında gerçekleşmiştir.

İşte Allah Teâlâ, yukarıda zikredilen bu çeşitli işlerin failleri sayılan, fakat kimlikleri açıklanmamış olsa bile melek oldukları anlaşılan kuvvetler üzerine ayrı ayrı kasem ettikten sonra, bu kasemlere cevap teşkil etmek üzere yeryüzünün şiddetle sarsılacağını, bunu takip eden ikinci bir sarsıntı ile gökyüzünün yarılıp yıldızların darmadağın olacağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ, Müzzemmil suresinin 14. ayetinde de bu manada *"O gün yeryüzü ve dağlar sarsılır."* buyurduğu gibi, Hâkka suresinin 14-16. ayetlerinde de *"İşte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır."* buyurmuştur.

Müfessirlerin beyanlarına göre 6-7. ayetlerde

birbiri arkasına vuku bulacağına işaret olunarak birincisiyle yeryüzünün sarsılacağı, ikincisiyle de gökyüzünün yarılıp yıldızların darmadağın olacağı iki sarsıntıdan sözedilmiştir ki bunlar nefha da denilen Sûr'un iki üflenişinden ibarettir. Ayet-i kerimelerde *râcife* ve *râdife* olarak zikredilen bu iki sarsıntının ilkinde, yani *râcife* denilen ilk üflenişte bütün canlılar nasıl ölürlerse, *râdife* denilen ikinci üflenişte de bütün ölüler yeniden dirilip kalkarlar. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Zümer suresinin 68. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Sûr'a üflenince, Allah'ın dilediklerî dışında, göklerde ve yerde olanlar baygın bir halde kendilerinden geçerler. Sonra Sûr'a tekrar üflenir. İşte o zaman, onlar dirilip kalkarlar ve bakınırlar."*.

8-9 İşte kıyametin koptuğu o gün, kafirlerin kalpleri korkudan tirtir titrer. Gözleri ise, kıyametle başlarına gelecek o büyük belayı gözleyen ve zelil olan bir bakışla önlerine düşer; donup kalır da hiçbir şeyi görmez olur.

10-11 İşte kıyamet ahvali böyle iken, bu gerçeklerin kendilerine anlatılmasından sonra, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşrikler, yine o inkârcı tavırlarıyla gerçeği yine inkâr etmekten geri kalmazlar ve "Biz, toprak altında çürüyüp ufalanmış bir kemik haline geldikten sonra dirilip dünyadaki ilk halimize mi döndürüleceğiz?" derler.

12 Kafirler, öldükten sonra yeniden dirilmeyi bu sözleriyle inkâr ederken, bu inançsızlıklarının apaçık bir alameti olarak yeniden dirilmeyi alaya alırlar ve sözlerine şöyle devam ederler: Eğer biz, gerçekten dünyadaki ilk halimize döndürülecek olursak, bu dönüş, bizim için çok hüsran verici bir dönüş olacaktır. Çünkü biz, daha önce böyle bir dönüşün gerçek olduğuna hiç iman etmediğimiz ve her fırsatta onu hep reddettiğimiz için kendimizi böyle bir dönüşe hazırlamamıştık. Bu bakımdan bu dönüş, bizim için çok zararlı bir dönüş olacaktır.

13-14 Allah Teâlâ, müşriklerin öldükten sonra yeniden dirilmeyi alaya alan bu sözlerini reddederek onlara şu cevabı vermiştir: Siz, bu işi gerçekleşmesi zor olan veya mümkün olmayan bir iş olarak görmeyin. Zira sizin toprak altındaki kemikleriniz çürüyüp dağılmış olsa bile, bunları derleyip toplamak ve sizi dünyadaki ilk halinize döndürmek Allah'a güç gelecek bir iş değildir. Aslında bu tek bir sayhadan veya Allah'ın emriyle Melek İsrafil'in (as) Sûr'a bir defa daha üfleyişinden ibarettir. Bu üfleyişle yerin altında kemikleri çürüyüp darmadağın olmuş önceki ve sonraki bütün insanlar yeniden dirilip yerlerinden kalkarlar ve hesaplarının görülmesi için mahşer yerinde toplanırlar. Onlar için artık, akibetlerini beklemekten başka yapacak bir iş yoktur. Bu akibet ise, her insanın dünyadaki iyi veya kötü amellerinin karşılığıdır. Dünyada iken sahih iman ve salih amel sahibi olanlar cennete; kafirler ise, cehenneme sevk olunurlar.

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾
فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى
﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰى
﴿٢٥﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰى ﴿٢٦﴾

15-16 Mukaddes Tuva vadisinde Musa'ya Rabbinin hitap ettiği zamanki haberi sana ulaştı mı?

17-19 Rabbi ona demişti ki: Firavun'a git; çünkü o çok azdı. Ona de ki: "Günahtan temizlenmeye niyetin var mı? Sana Rabbine giden yolu göstereyim de O'ndan korkasın.".

20-22 Bunun üzerine Musa, ona en büyük mucizeyi göstermiş; fakat Firavun, yine de yalanlayıp karşı gelmiş, sonra da isyanını sürdürmek üzere dönüp gitmişti.

23-24 Bundan sonra da sihirbazlarını toplayıp onlara seslenmiş ve "Ben, sizin en yüce Rabbinizim." demişti.

25 Bunun üzerine Allah da onu Ahiret ve dünya azabıyla yakalamıştı.

26 Şüphesiz bunda, Allah'tan korkanlar için alınması gereken bir ibret vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Mekkeli müşriklerin kıyamet gününün gelişini ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ederek *"Tekrar geldiğimiz yere mi döneceğiz? Hem de çürüyüp ufalanmış birer kemik olunca mı?"* demelerini ve sonra da *"Öyleyse bu, bizim için zararına bir dönüş olacak."* diyerek yeniden dirilmeyi alaya almalarını zikrettikten sonra, müşriklerin bu alaycı davranışlarının Hazreti Peygamber'e ağır gelmesi üzerine, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'nin, müşriklerin bu alaycı davranışlarından üzüntü duymaması ve teselli bulması için ona Musa'nın (as) Firavun'la olan kıssasını hatırlatmış ve diğer Peygamberleri'nin de kafir kavimlerinden bu tarz alaycı davranışlar gördüklerini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

15-16 Mukaddes Tuva vadisinde Musa'ya Rabbinin hitap ettiği zamanki haberi sana ulaştı mı?

17-19 Rabbi ona demişti ki: Firavun'a git; çünkü o çok azdı. Ona de ki: "Günahtan temizlenmeye niyetin var mı? Sana Rabbine giden yolu göstereyim de O'ndan korkasın.".

20-22 Bunun üzerine Musa, ona en büyük mucizeyi göstermiş; fakat Firavun, yine de yalanlayıp karşı gelmiş, sonra da isyanını sürdürmek üzere dönüp gitmişti.

23-24 Bundan sonra da sihirbazlarını toplayıp onlara seslenmiş ve "ben, sizin en yüce Rabbinizim." demişti.

25 Bunun üzerine Allah da onu Ahiret ve dünya azabıyla yakalamıştı.

26 Şüphesiz bunda, Allah'tan korkanlar için alınması gereken bir ibret vardır.

15-16 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap ederek Peygamberi Musa'nın (as) Mısır hükümdarı Firavun'la olan kıssasını haber vermiştir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, müşriklerin Hazreti Peygamber'e karşı sert ve tahammülü güç kötü davranışları karşısında, hem onun kalbini pekiştirerek sabretmesini sağlamak, hem de teblîğ görevini gerektiği şekilde ifa etmesini kolaylaştırmak için, daha önceki Peygamberlerden Musa'nın (as) Firavun ve adamlarıyla olan kıssasını anlatmış ve bu konuya, Peygamberi'ne yönelttiği şu soruyla girmiştir: Ey Muhammed! Musa'nın Firavun'la olan kıssası, kendisine ilk vahyin gelmesi ve Rabbinin onunla konuşması hakkındaki haber sana ulaştı mı? Bu hususta senin herhangi bir bilgin var mı? Gerçek olan şudur ki daha önce sana Rabbinden konuyla ilgili bir vahiy gelmedikçe, işin aslını bilmen elbette mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde de açıklandığı gibi, Musa, Mısır'da dünyaya gelmiş, Firavun'un Yahudi erkek çocuklarını öldürtmesi sebebiyle de annesi tarafından korunması için bir sepete konularak Nil nehrinin sularına bırakılmıştı. Sepet Nil sularında yüzerken Firavun'un sarayı önünde eşi tarafından görülerek nehirden çıkarılmış ve saraya alınarak Firavun ve eşinin nezaretinde sarayda büyütülmüştür. Kasas suresinin 15. ve daha son-

raki ayetlerinde de açıklandığı gibi, ergenlik çağına erişip de olgunlaştığı sıralarda, şehirde dolaşırken, biri kendi taraftarlarından, diğeri ise, düşmanlarından olan iki adamın dövüştüğünü görmüş, kendi taraftarına yardım etmek için diğerini itmiş ve yere düşürmüştü. Ne var ki bu düşme onun ölümüne sebep olmuş, Musa da, istemeyerek sebep olduğu bu ölümden dolayı şehirden ayrılmış ve Medyen taraflarında bir aileyle yaptığı sekiz veya on yıllık bir anlaşma ile onlara hizmet ederek yanlarında kalmış, aynı zamanda o ailenin iki kızından biriyle de evlenmişti. Musa, bu ailenin yanında anlaştıkları süreyi tamamlamış, sonra da ailenin kızı olan eşiyle birlikte Mısır'da annesinin yanına gitmek üzere yola çıkmıştır. Ne var ki yola çıkalı uzun bir zaman geçmeden hamile olan eşi, doğum sancılarıyla kıvranmaya başlayınca, bir yerde konaklamışlar ve soğuğu şiddetli bir Cuma gecesi, kadın, bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiştir. Bir taraftan soğuk bir havada dünyaya gelen bir çocuk, bir taraftan da karanlıkta yol bulmanın güçlüğü, Musa'yı güç bir duruma düşürmüş, şaşkın şaşkın etrafa bakınırken uzak bir yerde parıldayan bir ışık görmüştür. Bu ışığın orada yanmakta olan bir ateşten yayıldığını düşünen Musa, âilesine şöyle seslenmiştir: Durun; ben uzakta bir ateş gördüm; belki oradan size, ısınmanızı sağlayacak bir kor, yahut bir ateş parçası getiririm; yahutta orada, gideceğimiz istikamette bize yol gösterecek birini bulurum da ondan yolumuzu öğrenirim. Musa, bunları ailesine söyledikten sonra ateşe doğru yola çıkmış ve ona yaklaştığı bir sırada Tâ-hâ suresinin 11-12. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, Rabbi tarafından kendisine seslenilmiş ve ona: "Ey Musa! Ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar; sen, mukaddes vadide, Tuva'dasın." diye hitap edilmiştir. Bu hitaptan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ, Musa'ya uzaktan gösterdiği bir ışık veya ateş yardımıyla, adı ayet-i kerimede Tuva olarak zikredilen mukaddes vadiye gelmesini sağlamış, sonra da ona hitap ederek kendisini Musa'nın Rabbi Allah olarak tanıtmış, ayrıca onun, mukaddes vadi Tuva'da ve Rabbi huzurunda olması dolayısıyla ona pabuçlarını çıkarmasını emretmiştir. Musa'nın, arada hiçbir vasıta olmaksızın Rabbinin böyle bir hitabına mazhar olması, Ademoğulları içerisinde hiç kimseye nasip olmayan bir faziletti. Bu, aynı zamanda, Musa'nın Rabbi tarafından Peygamber olarak seçilişinin de bir işaretiydi. Nitekim biraz önce zikrettiğimiz Tâhâ suresinin 13. ayetinde de bu husus açıkça ifade edilmiş ve Allah Teâlâ, Musa'ya yönelttiği hitabında şöyle buyurmuştur: "(Ey Musa!) Ben seni seçtim; sana vahyolunanı dinle.".

17-19 Allah Teâlâ, mukaddes Tuva Vadisi'nde Musa'ya hitap ederek onu Peygamber olarak seçtiğini beyan ettikten sonra, halen tefsiri için üzerinde durduğumuz ayetinde, Musa'yı bir Peygamber olarak nasıl görevlendirdiğini ona yönelttiği hitabıyle son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e şöyle açıklamıştır: Ey Musa! Senin de yakından tanıdığın Mısır hükümdarı Firavun, iyice azgınlaştı. Kendisini halkına âlemlerin Rabbi olarak tanıtıyor ve halkını da doğru yoldan uzaklaştırıyor. Şimdi sen, bir Peygamber olarak doğruca ona git ve de ki: Ey Firavun! Senin, bu sapık iddialarını terkederek doğru yolu bulmaya ve âlemlerin gerçek Rabbi olan Allah'a kul olmaya niyetin var mı? Eğer böyle bir niyete sahip isen, sana, Rabbine giden ve O'na kul olmanı sağlayan yolu göstereyim. Bu yolu bulduğun takdirde, katı kalbin yumuşamış ve Allah'a boyun eğip itaat eden ve O'ndan korkan bir kalp haline dönüşmüş olur. Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki Tâ-hâ suresinin 24. ve bunu takip eden ayetlerinde de açıklandığı gibi, Allah Teâlâ, Musa'ya *"Firavun'a git; çünkü o azdı."* emrini verdiği zaman, Musa Rabbine şöyle demişti: *"Rabbim! Göğsümü aç; bana işimi kolaylaştır; dilimden şu düğümü çöz de sözümü anlasınlar. Ailemden bana bir vezir çıkar; kardeşim Harun'u; beni onunla kuvvetlendir; işimde onu bana ortak kıl; seni daha çok tesbih edelim ve daha çok analım; şüphesiz sen bizi görmektesin."*. Musa'nın, kardeşi Harun'u Rabbinden yardımcı olarak istemesinin sebebi, onun dil yönünden da-

ha açık konuşma özelliğine sahip olması idi. Nitekim Kasas suresinin 34 üncü âyetinde Mûsâ onun bu özelliğini açıklamış ve Rabbine şöyle demiştir: *"Kardeşim Harun dil yönünden benden daha açık konuşur. Onu, beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Ben, onların beni yalanlamalarından korkuyorum."*. Allah Teâlâ da, bunu takip eden ayetinde açıklandığı üzere, Musa'nın bu talebine karşılık ona şöyle buyurmuştu: *"Seni kardeşinle kuvvetlendireceğiz ve size öyle bir üstünlük vereceğiz ki size aslâ ulaşamayacaklar. Siz ikiniz ve size uyanlar, ayetlerimizle daima galiptirler."*.

20-22 Allah Teâlâ, Musa'nın, kardeşi Harun'la ilgili dileğini yerine getirdikten sonra, Tâ-hâ suresinin 41. ve daha sonraki ayetlerinde de açıklandığı üzere, Musa'ya hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Musa!) Seni kendime (Peygamber olarak) seçmiş bulunuyorum. Sen ve kardeşin mucizelerimle (Firavun'a) gidin. Beni anmakta kusur etmeyin. Firavun'a gidin; çünkü o, iyice azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin; belki öğüt alır; yahut korkar."*. Musa ve kardeşi Harun, Rablerinin bu emrine uyarak Mısır hükümdarı Firavun'a gitmişleridir. Musa kıssasının anlatıldığı çeşitli surelerde de açıklandığı gibi, maksatları, hem kendisini halkına İlah olarak tanıtan Firavun'u Allah'ın hak olan yoluna davet ederek ona, Allah'tan başka İlah olmadığını ve Firavun da dahil bütün insanların Allah'ın kulu olduklarını öğretmek, hem de İsrailoğullarını Mısır'dan çıkararak Firavun'a köle olmaktan kurtarmaktı. Musa, bu gerçekleri Firavun'a anlatmış, Firavun ise, Şuarâ suresinin 29. ve daha sonraki ayetlerinde de açıklandığı gibi, Musa'ya şöyle demişti: *"Eğer benden başkasını İlah edinirsen, seni, mutlaka zindana atılanlardan ederim. Musa ise, demişti ki: "Sana apaçık bir şey, (bir delil veya mucize) getirmiş olsamda mı"? Firavun da şöyle demişti: Eğer doğruyu söyleyenlerden isen, haydi getir. İşte bunun üzerine Musa, asasını atmış ve o da hemen apaçık bir yılan oluvermişti. Bu sırada elini de (cebinden) çıkarmıştı ki o da görenler için bembeyaz kesilmişti."*. Firavun, Musa'nın bir Peygamber olarak Rabbi tarafından kendisine ihsan edilen bu mucizelerini görünce onu sihirbazlıkla itham etmiş, adamları ise, "Sihirleriyle sizi ülkenizden sürüp çıkarmak istiyor." diyerek onu uyarmışlardır.

23-24 İşte bundan sonradır ki Firavun, ülkenin ileri gelen bütün sihirbazlarını bir meydanda toplayarak onlara seslenmiş ve *"Ben sizin en yüce Rabbinizim."* demiş, sonra da onları Musa'nın karşısına çıkararak halkın gözleri önünde Musa ile sihirbazları arasında bir yarış düzenlemiştir. Ne var ki sihirbazların ortaya koydukları bütün sihirler Musa'nın İlahî mucizeleri karşısında imha edilince, sihirbazlar, yine Şuarâ suresinin 46-48. ayetlerinde de açıklandığı üzere, yaptıkları bu işten büyük pişmanlık duyarak secdeye kapanmışlar ve *"Biz, âlemlerin Rabbine iman ettik; Musa ve Harun'un Rabbine..."* demişlerdir. Bundan sonra da Musa, Rabbinin emrine uyarak kavmini geceleyin Mısır'dan yola çıkarmış, Firavun da bunu haber alınca, ordusuyla birlikte Musa ve kavminin peşine takılmıştır. Ancak Musa, deniz kenarına gelince, Rabbinin emrine uyarak asasını denize vurmuş, denizin yarılıp ikiye ayrılması üzerine kavmiyle birlikte ortada açılan yolu yürüyerek geçmişlerdir. Firavun ve adamları ise, denizi geçmek için aynı yola girmişlerse de ikiye ayrılan deniz sularının birleşmesiyle sular altında kalıp boğulmuşlardır.

25 Bu, hiç şüphesiz, Allah'ı inkâr edip kendisini İlah gibi gören ve halkını da bu inançla peşinden sürükleyen sapık liderlerin dünya azabıyla cezalandırılmalarından başka bir şey değildir. Bu sapıkların Ahiret'te görecekleri azap ise, dünya azabınazabından çok daha büyük ve çok daha şiddetli olacaktır.

26 Şüphesiz ki bunda, aklını kullanıp düşünmesini bilen ve Allah'tan korkup Peygamberi'nin gösterdiği yoldan giden kimseler için ibret alınacak dersler vardır. Musa'nın (as) Firavun'la olan bu kıssasını okuyup da, Musa yolunu bulup denizi geçmiş; Firavun ise, deniz sularında boğulmuş da ne olmuş! diyerek dudak büküp kıssayı küçümsemek, aklı olan ve onu kullanmasını bilen kimselerin yapabilecekleri işlerden değildir.

ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ ۚ بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾ وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾
وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ
وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

27-28 Sizi mi tekrar yaratmak daha zordur, yoksa göğü mü? Allah o göğü önce bina etmiş, sonra da yükseltip düzlemiştir.

29 Gecesini karartmış, gündüzünü de aydınlığa çıkarmıştır.

30-31 Bundan sonra da yeryüzünü yaymış, suyunu ve otlağını ondan çıkarmıştır.

32-33 Sizin ve hayvanlarınızın faydalanması için de dağları yerleştirmiştir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere Musa'nın (as) Mısır hükümdarı Firavun'la olan kıssasını beyan ettikten sonra, ilk yaratılışı onun iadesinin veya öldükten sonra yeniden dirilmenin delili olarak zikretmiş ve bunu gerçekleştiren hudutsuz gücünün örneklerini, gökleri, yeri, yer üzerindeki dağları ve hayatın istikrarını sağlayan bağ ve bahçelerini zikrederek göstermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

27-28 Sizi mi tekrar yaratmak daha zordur, yoksa göğü mü? Allah o göğü önce bina etmiş, sonra da yükseltip düzlemiştir.

29 Gecesini karartmış, gündüzünü de aydınlığa çıkarmıştır.

30-31 Bundan sonra da yeryüzünü yaymış, suyunu ve otlağını ondan çıkarmıştır.

32-33 Sizin ve hayvanlarınızın faydalanması için de dağları yerleştirmiştir.

27-28 Allah Teâlâ, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere karşı zikredilmek üzere bir delili hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Biliyorsunuz ki Allah, sizi ilk defa yarattığı gibi, gökleri, yeri ve yer üzerinde bulunan dağları da yaratmıştır. Şimdi siz söyler misiniz, sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa gökleri yaratmak mı? Hiç şüphe yoktur ki her ne kadar zorluk veya kolaylık Allah için söz konusu edilecek bir şey değilse de göklerin yaratılışı sizin yaratılışınızdan daha zordur. Nitekim Allah Teâlâ, Gâfir (Mümin) suresinin 57. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez."*. Keza Yâsîn suresinin 81. ayetinde de Allah Teâlâ'nın hudutsuz gücüne işaret edilmiş ve O'nun bu gücle daha önce yaratmış olduğu bir şeyin benzerini de tekrar yaratmaya kadir olduğu açıklanmıştır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur; O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır."*. O, sahip olduğu bu güçle göğü yüceltiği gibi karanlık gecelerde onu yıldızlarla da süsleyerek aydınlatmıştır. Bütün bu gerçekler insanlar tarafından görülüp dururken kim Allah'ın, ilk defa yarattığı bir insanı, ölüp de toprağa gömüldükten sonra yeniden diriltip eski haline sokamıyacağını iddia edebilir?

29 Keza Allah, göğü yarattıktan sonra gecesini kapkaranlık yapmış, gündüzünü de güneşle apaçık parlak ve aydınlık kılmıştır.

30-31 Sonra da yeri döşemiş, suyunu ve otlarını çıkarmıştır. Bu ayet-i kerimeden her ne kadar gökyüzünün yeryüzünden önce yaratıldığı anlaşı-

lırsa da Fussilet suresinin 9-11. ayetlerinde yeryüzünün gökyüzünden önce yaratıldığı, ancak yeryüzünün göğün yaratılışından sonra döşendiği zikredilmiştir. Allah Teâlâ bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: Yeryüzünü iki günde yaratan Allah'ı siz mi inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? Halbuki O, âlemlerin de Rabbidir. Yer üzerinde sabit dağlar yaratmış ve onları bereketli kılmıştır. Çeşitli rızıklarını arayıp soranlar için tam dört günde takdir etmiş, sonra yaratmak için gaz halinde bulunan gökyüzüne yönelmiştir. Gerek ona ve gerekse yeryüzüne şöyle buyurmuştur: "Gönüllü veya gönülsüz, nasıl olursa gelin.". Onlar da "Gönüllü olarak geldik." Demişlerdir.*". Bu ayet-i kerimenin de delalet ettiği gibi göklerin yaratılışı, arzın yaratılışından sonradır. Ancak arzın yayılması ve döşenmesi, göklerin yaratılışından sonra olmuştur.

Allah Teâlâ, yeryüzünü insanların iskan edilebilmeleri için yayıp döşemiş, sonra da orayı mesken edinenlerin faydalanmaları veya yiyip içmeleri için ondan suyunu ve otlağını çıkarmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Nahl suresinin 10-11. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Sizin için gökten su indiren de Allah'tır. İçilecek su ondandır; hayvanlarınıza yedirdiğiniz ağaçlar da ondandır. O su ile Allah, sizin için ekin, zeytin, hurma, üzüm ve her çeşit meyveden bitirir. Bunlarda, düşünen kimseler için muhakkak bir ibret vardır.".*

32-33 Allah Teâlâ, yeryüzünü yayıp suyunu ve otlağını çıkararak sayısız nimetler yetiştirdiğini beyan ettikten sonra, yer üzerine dağları yerleştirip sabitleştirdiğini zikretmiştir ki dağların dikilip sabitleştirilmesi, yeryüzündeki sarsıntı veya sallantıyı önlemek içindir. Nitekim İbn Kesîr'in bu ayetle ilgili olarak Ahmed İbn Hanbel'den naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Allah Teâlâ yeryüzünü yarattığında yer sallanıyordu. Bunun üzerine dağları yaratıp onun üstüne kondurdu da yeryüzü durgunlaştı...

Yeryüzünün döşenmesi, suyunun fışkırtılıp çeşitli sebzeler, meyve ağaçları, bağlar ve bahçeler yetiştirilmesi, sakinlerinin üzerinde rahat bir şekilde ve sükun içerisinde yaşayabilmeleri için yer üzerine sabit dağların yerleştirilmesi, işte bütün bunlar, mahlukatın geçimlerini sağlayabilmeleri ve yaşamak için ihtiyaçları olan gıdaları alabilmeleri ve onlardan faydalanmaları içindir.

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرٰى
﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ
وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴿٤١﴾ يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰىهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ
أَنْتَ مِنْ ذِكْرٰىهَا ﴿٤٣﴾ إِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰىهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰىهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ
يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحٰىهَا ﴿٤٦﴾

34-35 O en büyük baskın olan kıyamet gelip çattığı gün, insan, dünyada iken ne için çalıştığını hatırlar.

36 Ve cehennem, gören her kişiye, görebileceği şekilde ortaya çıkarılır.

37-39 Azgınlık yapan ve dünya hayatını tercih eden kimsenin varacağı yer, işte bu cehennemdir.

40-41 Amma kim Rabbinin azametinden korkar ve nefsini heva ve heveslerinden alıkorsa, onun varacağı yer de cennettir.

42 (Ey Muhammed!) Sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar.

43-44 Onun vaktini sen nereden bildireceksin? Kıyâmetin vakti hakkında bilgi Rabbine aittir.

45 Sen ancak kıyametten korkanlara bir uyarıcısın.

46 Onlar kıyameti gördükleri gün, dünyada sanki günün bir akşamından, yahut bir kuşluk vaktinden fazla kalmadıklarını zannederler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, hudutsuz kudretinin bir neticesi olarak göklerin ve yerin yaratılışını, insanların öldükten sonra yeniden dirilip hesap için Allah'ın huzurunda toplanmalarının akli bir delili olarak beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde kıyamet gününün fiilen gerçekleşeceğini zikrederek Ahiret hayatını unutup dünya hayatını tercih edenlerin varacakları yerin cehennem, Rabbinin azametinden korkup nefsini heva ve heveslerinden alıkoyanların varacakları yerin ise, cennet olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

34-35 O en büyük baskın olan kıyamet gelip çattığı gün, insan, dünyada iken ne için çalıştığını hatırlar.

36 Ve cehennem, gören her kişiye, görebileceği şekilde ortaya çıkarılır.

37-39 Azgınlık yapan ve dünya hayatını tercîh eden kimsenin varacağı yer, işte bu cehennemdir.

40-41 Amma kim Rabbinin azametinden korkar ve nefsini heva ve heveslerinden alıkorsa, onun varacağı yer de cennettir.

42 (Ey Muhammed!) Sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar.

43-44 Onun vaktini sen nereden bildireceksin? Kıyâmetin vakti hakkında bilgi Rabbine aittir.

45 Sen ancak kıyametten korkanlara bir uyarıcısın.

46 Onlar kıyameti gördükleri gün, dünyada sanki günün bir akşamından, yahut bir kuşluk vaktinden fazla kalmadıklarını zannederler.

34-35 En büyük baskın veya en büyük bela sayılan kıyamet günü gelip çattığı zaman, insan, dünyada iken hangi yolda ve ne maksat veya niyetle çalıştığını bilip anlar. Çünkü ona, dünyadaki bütün amellerinin eksiksiz olarak yazıldığı amel defteri verilir, o da dünyada işlediği iyi ve kötü bütün amellerin defterde yazılı olduğunu görür. Nitekim Allah Teâlâ, Mücâdele suresinin 6. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Allah, onların hepsini dirilttiği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah, onları bir bir zaptetmiştir; onlar ise, yaptıklarını unutmuşlardır. Allah, her şeye şahittir."*. Keza Fecr suresinin 21-24. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Yer parça parça dağıtıldığı, Rabbinin emri saf saf meleklerle beraber geldiği ve cehennem de o gün getirildiği zaman, o gün insan her şeyi hatırlar ama, hatırlamanın ona ne faydası olur? Yine de o der ki: "Keşki Ahiret hayatım için iyi amel işleyip gelseydim."*.

36 İnsanlar, dünyada işledikleri amellerin amel defterlerine eksiksiz yazıldığını görüp onları yeniden hatırladıkları gün, cehennem de üzerindeki örtünün kaldırılması ve apaçık ortaya çıkmasıyla, mümin olsun kafir olsun, bakan herkes tarafından apaçık görülür; kısacası, insanlar onu ayan beyan görürler. Allah Teâlâ, cehennemin herkes tarafından açık bir şekilde görülmesiyle ilgili olarak, Meryem suresinin 71-72. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey insanlar!) İçinizde hiç kimse yoktur ki cehenneme yaklaşmış (ve onun çevresinde bulunmuş) olmasın. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra Allah'tan sakınanları kurtarır, zalimleri ise, orada dizüstü bırakırız."*.

37-39 Allah Teâlâ, kıyamet ahvalini ve özellikle cehennemin mümin veya kafir herkes tarafından açık açık görüleceğini beyan ettikten sonra, insanları dünyadaki amellerine göre şaki ve said

olmak üzere iki gruba ayırmış ve önce şakîleri söz konusu ederek onlar hakkında şöyle buyurmuştur: Kim dünya hayatında Allah'ın emir ve nehiylerine karşı çıkarak küfründe direnir ve dünya hayatını tercih edip bu hayattan başka hayat olmadığını ileri sürerek Ahiret hayatını inkâr ederse, işte bu gibilerin varacakları yer cehennemin alevli ateşidir ve orada ebediyyen kalırlar.

40-41 Fakat kim de Rabbinin azametine inanarak O'nun emir ve nehiylerine karşı çıkmaktan sakınır ve onlara uymadığı takdirde hem dünyada hem de Ahiret'te Rabbinin acı azabına uğramaktan korkarsa, yahut dünyada iken nefsinin heva ve heveslerinden uzak kalırsa, işte onun varacağı yer de, hudutsuz nimetleriyle mükafatlandırılacağı cennettir.

42 Allah Teâlâ, insanları, dünyadaki iman ve amellerine göre şaki ve said olmak üzere iki gruba ayırarak bunların kıyamet günü nail olacakları akibetleri beyan ettikten sonra, müşriklerin sadece alay etmiş olmak için Hazreti Peygamber'e yönelttikleri soruyu haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden ve dünya hayatından başka hayat olmadığını ileri sürerek kıyamet gününe de inanmayan o müşrikler, sadece seninle alay etmiş olmak için "Senin sözünü ettiğin o kıyamet günü ne zaman gelip çatacak?" diye soruyorlar.

43-44 Onun ne zaman gelip çatacağını sen nereden bilip bildireceksin? Onun vakti hakkındaki bilgi sadece Rabbin katındadır. O'ndan başka hiç kimse onun geleceği vakti bilmez. Allah Teâlâ, bu konuda Â'râf suresinin 187. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Sana, kıyamet vaktinin gelişi ne zaman? diye soruyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Onun ilmi ancak Rabbimin yanındadır. Vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. Göklere ve yere (onun vakti) çok ağır basmıştır. O, yavaş yavaş değil, fakat ansızın gelecektir.". Sanki senin ona bir yakınlığın varmış gibi sana soruyorlar. De ki: "Onun ilmi, ancak Allah'ın yanındadır; fakat bunu, insanların çoğu anlamıyor.".*

45 Allah Teâlâ, kıyamet gününün ne zaman geleceğini soran müşriklere verilecek cevabı Peygamberi'ne bildirdikten sonra, Peygamberi'nin asıl görevinin ne olduğunu hatırlatmış ve ona şöyle buyurmuştur: Sen ancak, dünyada iken Allah'ın emir ve nehiylerine karşı çıkıp küfreden ve küfürlerinde direnen insanları, kıyamet gününün acı azabıyla uyarmak ve Allah'ın azabından ve gazabından sakındırmak için görevlendirilmiş bir Peygambersin. İnsanlara karşı bu görevi ifa edebilmen için Kıyâmet gününün mutlaka geleceğini onlara haber versen bile onun geleceği vakti bilmen gerekmez.

46 Onlar, dünyada iken inkâr ettikleri bu kıyamet gününün geldiğini yeniden dirilip kabirlerinden çıktıkları gün görecekler ve bu günü inkâr etmiş olmanın şaşkınlığı içinde kıvranacaklar ve zannedeceklerdir ki dünyada sadece bir akşam vakti veya kuşluk vakti kadar kalmışlardır. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Ahkâf suresinin 35. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...Onlar, kendilerine vadolunan şeyi gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kalmış gibi olurlar..."* Bu ayet-i kerimeyle Nâziât suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ABESE SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 80. suresi olup 42 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde zikredilen, yüz çevirmek ve surat asmak gibi manalara gelen *abese* kelimesinden almıştır. Tirmizî (*Sünen,* V. 432)'nin Hazreti Aişe'den (r.ah.) naklettiğine göre sure, sahabilerden İbn Ümmü Mektum hakkında nazil olmuştur. Âmâ olan ve gözleri hiç görmeyen İbn Ümmü Mektum, önceden Müslüman olmuş kimselerden biri idi. Bu sahabi, bir gün Resulullah (sas.)'in yanına gelmiş ve ona: Ya Resulallah! Bazı ayetler okuyarak beni irşad et, demişti. Oysa o sırada Resulullah (sas.)'in yanında, Kureyş'in ileri gelen müşriklerinden Übeyy İbn Halef, Utbe İbn Rebî'a, Ebû Cehil ve başkalarının da bulunduğu bir topluluk vardı ve Hazreti Peygamber bunlara İslam'ı anlatıyor ve onların da Müslüman olmaları için teşvik edici yumuşak bir üslupla konuşuyordu. Ancak yanlarına âmâ İbn Ümmü Mektum'un gelerek Hazreti Peygamber'den bazı ayetler okumasını ve kendisini irşat etmesini istemesi, Hazreti Peygamber'in zihnini karıştırarak konuşmasını bölmüş ve İbn Ümmü Mektum'a bir süre beklemesini söylemiştir. Ne var ki İbn Ümmü Mektûm'un Hazreti Peygamber'i dinlemeyip isteğinde israr etmesi üzerine, Hazreti Peygamber surat asarak ondan yüz çevirmiş ve Kureyşlilerle konuşmaya devam etmiştir. Konuşmasını bitirip de ayağa kalkmaya hazırlandığı bir sırada da Allah Teâlâ *"Kendisine bir âmâ geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi."* ayetleriyle başlayan Abese suresini indirmiştir. Surenin inmesine sebep olan bu hadise, Mekke'de cereyan ettiği için, surenin inişi de Mekke döneminde ve Necm suresinden sonra olmuştur.

2. Abese Suresinin Konusu

Abese suresinin konusu da diğer Mekkî surelerin konuları gibi akaide, risalete ve insanlar arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın ahlaka taalluk eden meselelerin açıklanması ve öğrenilip uyulması gereken hususların telkin ve tavsiye edilmesidir. Surenin ilk 16 ayetinde, yukarıda açıkladığımız nüzul sebebiyle ilgili hususlara yer verilmiş ve kendisine gelip de irşat edilmesini isteyen bir âmâdan yüz çeviren Hazreti Peygamber bu davranışı sebebiyle uyarılmış ve öğüt almak isteyen bir kişiden yüz çevirmesi sebebiyle kınanarak bir daha böyle bir davranış içine girmemesi telkin ve tavsiye edilerek Kur'an-ı Kerim'in bir öğüt olduğu, dileyen kimsenin bu öğütü alabileceği hatırlatılmıştır. Surenin ilk ayetlerinde, Rabbinden Hazreti Peygamber'e yöneltilmiş bu uyarının yer almış olması sebebiyledir ki müfessirlerin açıkladıklarına göre, Hazreti Peygamber ne zaman âmâ

İbn Ümmü Mektum ile karşılaşsa, ona "Merhaba ey Rabbimin beni kendisi hakkında uyardığı kişi!" diye hitap eder ve onunla ilgilenirdi.

Surenin daha sonraki ayetlerinde, kendisine çeşitli nimetlerin verilmesine rağmen Rabbinin hidayetinden yüz çeviren insan bahis konusu edilerek onun hiç yoktan nasıl yaratıldığı açıklanmış, buna rağmen onun yine de Rabbinin emirlerine karşı geldiği zikredilerek nankörlüğü gözler önüne serilmiştir. Oysa Rabbinin, onun için yaratıp emrine tahsis ettiği ne kadar çok nimetler vardır. Gökten birbiri arkasına sular indirmiş, sonra yeri yarıp hem insanlar hem de onların hayvanları için taneler, üzümler, sebzeler, zeytinler, hurmalar, iri ağaçlar ve çeşit çeşit meyveler bitirmiştir. İşte aklını kullanmasını bilen insanın kendisine ihsan edilen bu nimetlere bakıp da düşünmesi gerekmez mi?

Surenin son ayetlerinde, kıyamet gününün gelişi ve o günün gelmesiyle insanların içine düşecekleri durum söz konusu edilerek *"O gün yüzler vardır, aydınlıktır, güleçtir, neşelidir; ve yine yüzler vardır, üzerleri tozlu, siyah bir duman kaplamıştır."* buyurulmuş ve sonuncuların kafirler ve facirler oldukları açıklanarak sureye son verilmiştir.

3. Abese Suresinin Kendinden Önceki Nâziât Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi Nâziât suresinin son ayetinde Hazreti *Peygamber'e "Sen ancak kıyametten korkanlara bir uyarıcısın."* buyrularak Hazreti Peygamber'in bir uyarıcı olduğu beyan edilmişken, Abese suresinin ilk ayetlerinde Hazreti Peygamber'in bizzat kendisi uyarılmıştır ki bu, bir uyarıcının bile bazen uyarılmak durumunda kaldığını gösterir. Keza her iki surede kıyamet gününün gelişi ve kıyamet ahvali ile ilgili hususların açıklanmasında da açık bir benzerlik vardır. Nâziât suresinin 34. ayetinde *"O en büyük baskın (et-tâmmetu'l-kubrâ) olan kıyamet gelip çattığı gün..."* buyrularak kıyamet günü tavsif edildiği gibi, Abese suresinin 33. ayetinde de *"O büyük gürültü (es-sâhhatu) gelince..."* sözleriyle yine o gün tavsif edilmiştir ki her iki ayette zikredilen *tâmme* ve *sâhha* kelimeleri kıyamet manasında kullanılan birer kelimedir. Allah Teâlâ, Nâziât suresinde, hudutsuz kudretini ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi, göklerin, yerin ve dağların yaratılışıyla ispat etmişken, Abese suresinde, insanın, nebatın ve diğer yiyeceklerin yaratılışını delil olarak zikretmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلّٰى ﴿١﴾ اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰى ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰى ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰى ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿١٠﴾

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Kendisine bir âmâ geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

3-4 Nereden bileceksin belki o temizlenecekti, yahut öğüt alacaktı da bu öğüt ona fayda sağlayacaktı.

5-6 Amma malına mülküne güvenip öğütü kendisine gerekli görmeyen kimseyi, sen karşına alıyorsun.

7 Onun temizlenmemesinden sana ne?

8-10 Halbuki Rabbinden korkup sana koşarak gelen kimseye sen ilgisiz davranıyorsun.

Daha önce de açıkladığımız gibi, Abese suresi, ilk muhacirlerden olan ve gözleri hiç görmeyen İbnu Ümmü Mektum hakkında nazil olmuştur. Bu sahabi, Medine'de Hazreti Peygamber tarafından imam olarak görevlendirilmiş ve zaman zaman cemaata namaz kıldırmış, zaman zaman da Bilal'den sonra ezan okumuştur. Surenin nüzulüne sebep olan hadise, Mekke'de Hazreti Peygamber'in Utbe İbn Rebî'a, Şeybe İbn Rebî'a, Ebû Cehil, El-Abbâs İbn Abdi'l-Muttalib, Ümeyye İbn Halef ve el-Velîd İbnu'l-Muğîre gibi Kureyş'in ileri gelenlerinden bazı kimseleri toplayıp onları İslam'a davet ettiği bir sırada ortaya çıkmıştır. Hazreti Peygamber, bu şahısların Müslüman olmalarını şiddetle arzu ediyordu; çünkü şunu çok iyi biliyordu ki bunlar Müslüman oldukları takdirde, onlara tabi olan pek çok kimse de onların ardından Müslüman olacaktı. İşte Hazreti Peygamber, büyük bir şevkle onlara İslam'ı anlatıp bu dine davet ederken âmâ İbn Ümmi Mektum yanlarına gelmiş ve Hazreti Peygamber'e: Ya Resulallah! Allah'ın sana öğrettiklerini sen de bana öğret, demiş ve hazreti Peygamber'in Mekkeli heyetle meşgul olduğunu bilmediği için bu sözünü müteaddit defalar tekrar etmiştir. İşte ne olmuşsa bundan sonra olmuş ve Hazreti Peygamber biraz da sinirleneren İbn Ümmi Mektum'dan yüz çevirmiştir. Bundan sonra da Allah Teâlâ Peygamberi'ni uyarmak için ona Abese suresini indirmeye başlamış ve surenin ilk ayetlerinde onu şöyle tavsif etmiştir:

[1-2] Kendisine bir âmâ geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

[3-4] Nereden bileceksin belki o temizlenecekti, yahut öğüt alacaktı da bu öğüt ona fayda sağlayacaktı.

[5-6] Amma malına mülküne güvenip öğütü kendisine gerekli görmeyen kimseyi, sen karşına alıyorsun.

[7] Onun temizlenmemesinden sana ne?

[8-10] Halbuki Rabbinden korkup sana koşarak gelen kimseye sen ilgisiz davranıyorsun.

1-2 Hazreti Peygamber'in, Mekke'nin ileri gelen bazı kimselerine Kur'an'dan ayetler okuyarak onlara İslam'ı anlatıp hidayete davet ettiği bir sırada âmâ İbn Ümmi Mektum'un gelerek Ya Resulallah! Allah'ın sana öğrettiklerini sen de bana öğret ve bazı ayetlerini oku, demesi ve onu meşgul ederek Mekkelilere karşı yaptığı konuşmayı bölmesi, Hazreti Peygamber'in canını sıkmış ve İbn Ümmü Mektum'dan yüz çevirerek Mekkelilerle konuşmasına devam etmişti. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Peygamberi'nin İbn Ümmü Mektum'dan yüz çevirmesini hoş karşılamamış ve onun bu davranışını, Abese suresinin bu ayetleriyle kınayarak şöyle buyurmuştur: Kendisine bir âmânın gelip de onun Mekkelilerle olan meşguliyetini bilmeksizin ondan kendisine bazı ayetler okumasını istemesi ve Peygamber'in de bu sebeple yüzünü ekşiterek ondan çevirmesi, hoş karşılanacak bir davranış değildir.

3-4 Ey Muhammed! O âmânın sana gelip de senden bazı ayetler okumanı ve sana öğretilenleri ona da öğretmeni istemesinin, onun pek çok günahtan temizlenmesine vesile olacağını ve senden aldığı öğütlerle ve öğrendiği bilgilerle imanını güçlendirip salih amellerini artıracağını sen nereden bileceksin?

5-6 Oysa sen, malıyla, mülküyle ve zenginliğiyle öğünen, buna karşılık öğüt almaktan ve nasihat dinlemekten yüz çeviren Mekke'nin bazı ileri gelenlerini karşına almış onlarla konuşuyor ve hidayete ermeleri için onlara öğütler veriyorsun.

7 Halbuki onların senin öğütlerini umursamayıp İslam'a yönelmemelerinden veya doğru yola girip Müslüman olmamalarından senin üzerine düşen herhangi bir sorumluluk yoktur. Sana düşen, sadece Allah'ın emir ve nehiylerini onlara tebliğ edip duyurmak ve onları Allah'ın hak olan yoluna davet etmektir. Onlar da dilerlerse ya sana uyup Allah'ın hak olan yoluna girerler; ya da

sana karşı gelirler. Fakat hiçbir zaman onları bu yola zorlayamazsın.

8-10 Ne var ki sen, senden hayır umarak sana koşturup gelen, içinde de Allah korkusu taşıyan kimseyle ilgilenmiyor, aksine ona karşı surat asıp ondan yüz çeviriyorsun. Sanki sen, malları, mülkleri ve zenginlikleriyle Kureyş'in ileri gelenleri arasında yer almış olmalarına rağmen Allah'ın hak dinine ilgi duymayanlara iltifat ediyor, fakat malı mülkü olmayan, gözleri de görmeyen, buna rağmen senden Allah'ın hak diniyle ilgili bilgiler almaya çalışan kimseden de yüz çeviriyorsun.

كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾ فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِى
سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ قُتِلَ ٱلْإِنسَٰنُ مَآ أَكْفَرَهُۥ ﴿١٧﴾ مِنْ أَىِّ شَىْءٍ خَلَقَهُۥ ﴿١٨﴾ مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُۥ
فَقَدَّرَهُۥ ﴿١٩﴾ ثُمَّ ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقْبَرَهُۥ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ
أَمَرَهُۥ ﴿٢٣﴾

[11] Bir daha bundan sakın; zira Kur'an bir öğüttür.

[12] Dileyen o öğütü alır.

[13-16] Bu öğüt, şerefli ve tertemiz elçiler eliyle yazılmış, şerefi büyük, yüce ve temiz sahifelerdedir.

[17] Allah onu kahretsin; şu insan ne kadar da nankördür.

[18] Allah onu neyden yarattı (ki bu kadar büyüklenip nankörlük ediyor)?

[19] Bir parça meniden yaratıp şekil verdi ya.

[20] Sonra (hem iyiye hem kötüye giden) yolu ona kolaylaştırdı.

[21] Sonra onu öldürüp kabre koydu.

[22] Sonra da dilediği zaman, onu yeniden diriltecek.

[23] Hayır; bunlara rağmen o, Allah'ın kendisine emrettiğini yine de yerine getirmemiştir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'in, Kureyş'in ileri gelen bazı kişilerine İslam'ı anlatıp onları iman ve İslam'a davet ettiği bir sırada, daha önce Müslüman olmuş âmâ İbn Ümmü Mektum'un ona gelip bazı şeyler öğrenmek istemesi ve onu meşgul etmesi yüzünden Hazreti Peygamber'in yüzünü ekşiterek onunla ilgilenmemesi sebebiyle sevgili Peygamberi'ni kınayarak azarladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu davranışı dolayısıyla onu bir daha böyle bir şey yapmaktan sakınmasını emrederek uyarmış ve her hususta uyulması için şerefli ve tertemiz elçiler eliyle yazılmış, şerefi büyük, yüce ve temiz sahifelerden oluşan Kur'an'ın bir hatırlatma ve öğüt olduğunu ve onu dinleyip ondan ders alınması gerektiğini emretmiş, sonra da Allah'ın emir ve nehiylerine uymayan nankör insanın hayatıyla ilgili bazı açıklamalar yapmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] Bir daha bundan sakın; zira Kur'an bir öğüttür.

[12] Dileyen o öğütü alır.

[13-16] Bu öğüt, şerefli ve tertemiz elçiler eliyle yazılmış, şerefi büyük, yüce ve temiz sahifelerdedir.

[17] Allah onu kahretsin; şu insan ne kadar da nankördür.

[18] Allah onu neyden yarattı (ki bu kadar büyüklenip nankörlük ediyor)?

[19] Bir parça meniden yaratıp şekil verdi ya.

[20] Sonra (hem iyiye hem kötüye giden) yolu ona kolaylaştırdı.

[21] Sonra onu öldürüp kabre koydu.

[22] Sonra da dilediği zaman, onu yeniden diriltecek.

[23] Hayır; bunlara rağmen o, Allah'ın kendisine emrettiğini yine de yerine getirmemiştir.

11 Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Peygamberi'nin Kureyş'in bazı ileri gelenleriyle meşgul olduğu bir sırada yanına gelen âmâ İbn Ümmü Mektum'un bazı isteklerine ondan yüz çevirerek karşılık vermemesi sebebiyle onu azarlamış ve bu ayetinde de görüldüğü gibi, hoş karşılanmayacak bu davranışını tekrar bahis konusu ederek ona, sakın bunu bir daha yapma! buyurarak uyarmıştır. İşte ey Muhammed! Bütün bunları sana ve ümmetine hatırlatarak dosdoğru hareket etmenizi sağlayacak olan bu ayetler, yahut bu ayetlerden oluşan sureler veya onların tamamı olan Kur'an, aklını kullanan ve düşünmesini bilen herkes için bir mevize veya öğüttür. Rabbinin ayetleri karşısında gaflet içinde bulunanlar için gerçek bir uyarıcıdır.

12 Dileyen kimse o öğütü ondan alır ve şunu da bilir ki o öğütü alanlar için onun ne derece büyük faydaları varsa, ondan uzak kalanlar da aynı derecede büyük zarar görürler.

13-16 Bu öğüt, Allah katında değerli, sevgili ve takva sahibi katiplerin elleriyle yazılmış çok şerefli ve kerametle üstün kılınmış, hürmet ve tazim ile tutulması gereken sahifelerdedir.

17 Bu sahifelerde yer alıp da Allah'ın Peygamberi vasıtasıyla insanlara duyurduğu gerçekleri yalanlayan ve özellikle kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden o kahrolası insan ne nankör bir varlıktır?

18 Allah onu neyden yaratmıştır ki o bu derece büyüklenip nankörlük ediyor?

19 Bilinen bir gerçektir ki Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde de açıklandığı gibi, insan bir damla hakir sudan veya bir parça meniden yaratılmış, sonra da ona şekil verilerek insan denilen varlık haline getirilmiştir. Nitekim Kehf suresinin 37. ayetinde de bir adamın, konuştuğu bir arkadaşına şöyle dediği ifade edilmiştir: *"Seni topraktan, sonra nutfeden yaratan, sonra da bir adam haline getiren Allah'ı inkâr mı ediyorsun?"*

20 Allah, insanı yarattıktan sonra ona tutacağı yolu da göstermiş ve onu kolaylaştırmıştır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki insanın tutacağı yolun kendisine kolaylaştırılmış olması hiçbir zaman onun bu yola zorlanması manasında değildir. Bilindiği gibi dünya hayatında insan için tutacağı iki farklı yol vardır. Bu iki yoldan birisi, tutulduğu takdirde insanı cennet nimetlerine kavuşturacak olan Allah'ın hak olan yoludur. Diğeri ise, insanı cehennem azabına ulaştıracak olan küfür yoludur. Allah Teâlâ, İnsan (Dehr) suresinin 2-5. ayetlerinde de bu konuyu topluca bahis konusu etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu itibarla onu işitir ve görür kıldık. Sonra da ona gideceği yolu gösterdik. Kimi şükrederek bu yoldan gider; kimi de kafir olarak ondan sapar. Kafirler için elbette zincirler, halkalar ve alevli cehennem hazırladık. İyiler ise, karışımı kafur olan bir tastan içerler."*.

21 Allah Teâlâ, insanı bir damla sudan veya bir parça meniden yaratıp ona hem iyi hem de kötü olan yolu gösterdiğini ve bu yolları ona kolaylaştırdığını zikrettikten sonra, ona ölüm verip kabre koyduğunu ve böylece onun dünya hayatını sona erdirdiğini beyan etmiştir.

22 Ancak şunu da unutmamak gerekir ki insanın ölüp kabre konulmasıyla dünya hayatının sona ermesi, ebediyyen devam edecek bir hal de-

ğildir. Her ne kadar insan öldükten sonra kabre konulsa ve hatta o kabirde iken kemikleri dağılıp etleri çürüse ve toprakla karışmış olsa ve böylece dünya hayatı da sona ermiş olsa bile, vaktini ancak Allah'ın bildiği ve dilediği bir günde kıyamet kopacak ve kabirlerde bulunan eski ve yeni bütün insanlar, yeniden dirilecekler ve kabirlerinden çıkacaklardır.

23 Şu var ki gerçek böyle olduğu ve Allah Teâlâ Peygamberler'i vasıtasıyla bu gerçeği bütün insanlara haber verdiği halde, insanların bir kısmı, biz ölüp toprağa gömüldükten ve bedenimiz toprak altında çürüyüp toprağa karıştıktan sonra yeniden dirilecek miyiz? Bu olacak şey değil, diyerek kıyamet gününü ve yeniden dirilmeyi inkâr etmişler, bu inkâr sebebiyle de Allah'ın emir ve nehiylerine karşı gelerek O'na isyan etmişlerdir.

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖٓ ﴿٢٤﴾ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا
حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُوْنًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَاَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ
وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

[24] Hiç olmazsa insan, şu yiyeceğine bir baksa ya!

[25] Suyu nasıl döktükçe dökmüşüz..

[26-32] Sonra da yeri yarıp, içinden, sizin için ve hayvanlarınız için taneler, üzümler, sebzeler, zeytinler, hurmalar, iri ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirmişiz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Peygamberi'ne gelerek ondan bazı şeyler öğrenmek isteyen ashabından âmâ bir şahısla ilgilenmemesi ve suratını asarak ondan yüz çevirmesi sebebiyle onu bu davranışı yüzünden azarladıktan ve bir daha böyle bir şey yapmaktan sakınmasını emrederek her hususta uyulması için şerefli ve tertemiz elçiler eliyle yazılmış, şerefi büyük, yüce ve temiz sahifelerden oluşan Kur'an'ın bir hatırlatma ve öğüt olduğunu ve ona uyulması gerektiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, gerek insanlara gerekse hayvanlara yiyecek olarak ihsan ettiği sayısız nimetlerini sayarak bunlara hayat veren hudutsuz kudretinin delillerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[24] Hiç olmazsa insan, şu yiyeceğine bir baksa ya!

[25] Suyu nasıl döktükçe dökmüşüz..

[26-32] Sonra da yeri yarıp, içinden, sizin için ve hayvanlarınız için taneler, üzümler, sebzeler, zeytinler, hurmalar, iri ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirmişiz.

24 Aklı olan ve düşünmesini bilen insanın, kendisine hayat veren ve yaşamasını sağlayan şu çeşit çeşit yiyeceklere bakıp da Allah'ın bunları nasıl yaratarak hayatına veya yaşamasına vesile kıldığını ve onları nasıl hazırladığını düşünmesi gerekmez mi?

25 Allah Teâlâ, aklı olup da onu kullanıp düşünmesini bilen insana bu soruyu yönelttikten sonra, ona hayat veren yiyecekleri nasıl çıkardığını beyan etmiş ve bu yiyeceklerin hayat kaynağı sayılan suyu zikrederek onu gökyüzünden birbiri ardınca gelen yağmurlar vasıtasıyla yeryüzüne döktüğünü haber vermiştir.

26-32 Allah Teâlâ, yağmur sularını gökyüzünden yeryüzüne birbiri ardınca indirdiği gibi, yeri de yarmış ve içinden taneli bitkiler, üzümler, yoncalar, sebzeler, zeytinler, hurmalar, sık ve bol

ağaçlı bahçeler ile meyveler ve çayırlar bitirmiştir. İşte bütün bunlar, insanların ve hayvanların, kısacası bütün canlıların faydalanmaları için yapılmış veya yaratılmış gıdalar, yahut yiyeceklerdir.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾
لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ
يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

33-36 Büyük gürültü gelince, o gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçar.

37 O gün, onlardan her kişinin kendini meşgul eden bir işi vardır.

38-39 O gün yüzler vardır, aydınlıktır, güleçtir, neşelidir.

40-41 Yine o gün yüzler vardır, üzerleri tozlu, siyah bir duman kaplamıştır.

42 İşte bunlar, kafirler, facirlerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanlara ve hayvanlara, kısacası bütün canlılara yiyecek olarak ihsan ettiği sayısız nimetleri sayarak bunlara hayat veren ve topraktan bitiren hudutsuz kudretinin delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet gününün gelişini ve o günün gelişiyle insanların küfürden uzaklaşıp o güne inanmalarını sağlamak için içlerini dolduran büyük korkuyu ve bu korku sebebiyle insanların analarından, babalarından, kardeşlerinden, eşlerinden ve oğullarından kaçıp uzaklaştıklarını açıklamış, ayrıca insanları iki kısma ayırmıştır ki bunların bir kısmı Allah'a ve Resulüne iman edip Allah'ın emir ve nehiylerine tabi olanlar, diğer kısmı ise, kafirler ve facirler olup birincilerin yüzleri aydınlık ve neşeli, ikincilerin yüzleri ise, tozlu ve simsiyah dumanla kaplıdır. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

33-36 Büyük gürültü gelince, o gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçar.

37 O gün, onlardan her kişinin kendini meşgul eden bir işi vardır.

38-39 O gün yüzler vardır, aydınlıktır, güleçtir, neşelidir.

40-41 Yine o gün yüzler vardır, üzerleri tozlu, siyah bir duman kaplamıştır.

42 İşte bunlar, kafirler, facirlerdir.

33-36 *Sâhha* veya kulakları sağır edecek derecedeki şiddetli gürültü geldiği zaman, kişi, kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçıp kurtulmak ister. Ayet-i kerimede zikri geçen ve şiddetli gürültü manasına gelen *sahha,* Sûr'a ikinci üflenişle meydana gelen kıyametin kopması manasında kullanılmıştır. Buna göre ibare, kıyamet koptuğu zaman, bütün insanların korkuya kapılıp kendi dertlerine düşmeleri ve yakınlarını unutmaları manasına gelir. Nitekim Allah Teâlâ, bu manaya delalet etmek üzere Duhân suresinin 41. ayetinde *"O gün dostun dosta hiçbir şeyle faydası dokunmaz; onlar yardım da görmezler."* buyurduğu gibi, Meâric suresinin 10. ayetinde *"(O gün) hiçbir dost dostun halini sormaz."*, Bakara suresinin 166. ayetinde de *"(O gün) tabi olunanlar, tabi olanlardan hızla uzaklaşırlar..."* buyurmuştur.

37 Kıyâmetin koptuğu gün, kişinin kardeşin-

den, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçmasının başlıca sebebi, onun kendisini meşgul edecek bir işinin olmasıdır. Tirmizî (*Sünen,* V. 432)'nin İbn Abbâs'tan naklettiği bir hadiste de zikredildiğine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştu: "Siz çırılçıplak, baş açık ve sünnetsiz olarak haşrolunacaksınız.". Bunun üzerine bir kadın: "Bizden bir kısmımız diğerlerinin avret mahallini görmez mi?" deyince, Resulullah (sas.) buyurmuştur ki: "Behey kadın! O gün herkesin kendine yetecek bir işi vardır.".

38-39 Daha sonra Allah Teâlâ, kıyamet günü insanların hallerini bahis konusu ederek bir kısmının said veya mutlu, bir kısmının da şaki olduklarını zikretmiş, önce said veya mutlu olanların parıl parıl parlayan, güleç ve neşeli yüzlere sahip olduklarını beyan etmiştir ki bunlar, cennet ehlinden olan müminlerdir. Bunların yüzlerinin güleç ve neşeli olmasının başlıca sebebi, dünyada iken müminlerin Ahiret'te nail olacakları hudutsuz nimetleri bilmiş ve dünya hayatını bu nimetlere kavuşmak için geçirmiş olmalarıdır.

40-41 Diğer gruba gelince, bunlar da yüzleri tozlu, üzerlerini simsiyah duman kaplamış kimselerdir. Kıyâmet günü yüzlerinin toz ve simsiyah dumanla kaplanmış olması, dünya hayatında inkâr ettikleri kıyamet gününe yeniden dirilerek ulaşmış olmalarındandır. Oysa bunlar, dünyada iken, "Biz, öldükten, etlerimiz ve kemiklerimiz toprak altında çürüyüp darmadağın olduktan sonra yeniden dirilecek miyiz? Bu olacak şey mi? Bizim dünya hayatımızdan başka hayat yoktur." diyerek kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ediyorlardı.

42 İşte bunlar da dünya hayatında, hem Allah'ı hem O'nun hak olan yolunu hem de O'nun Peygamberi'ni inkâr eden kafirler ve facirlerdir. Bu ayet-i kerimeyle Abese suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

TEKVÎR SURESİ

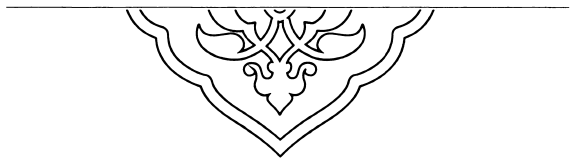

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 81. suresi olup 29 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde zikredilen ve bükülüp dürülmek manasına gelen *kuvvire* fiilinden almıştır. Nitekim herhangi bir kumaş da bükülüp dürülür ve bir paket içine veya bir torbaya konur. Kumaşın bükülüp dürülmesinden ve bir torbaya konulmasından sonra onu kumaş olarak görmek artık mümkün değildir. İşte bunun gibi, güneş de dürülüp büküldükten sonra onun da her tarafı aydınlatan güneş özelliği kaybolur ve ışığı söner; onu da artık görmek mümkün değildir. Sure, Mekke'de Mesed (Tebbet) suresinden sonra nazil olmuştur ve ilk nazil olan surelerden sayılır.

2. Tekvîr Suresinin Konusu

Surenin Mekke'de ilk nazil olan surelerden olması itibariyle, o da diğer Mekkî sureler gibi akaide taaluk eden konuları ihtiva eder. Bu bakımdan surenin dikkati çeken en bariz özelliği de kıyamet ahvali ile ilgili hususlar üzerinde durmasıdır. Nitekim surenin ilk ayetlerinde, kıyametin koptuğu sıralarda insanı dehşete düşüren ve içine korku salan hallere işaret edilmiştir ki bunları şöyle zikretmek mümkündür: Kıyâmetin koptuğu gün, güneş dürülecek ve ışığı da yok olacaktır. Yıldızlar kararıp dökülecektir. Dağlar yürütülüp vahşi hayvanlar biraraya getirilecektir. Denizler kaynayacak, ruhlar bedenleriyle birleştirilecektir. Dünyaya getirdikleri kız çocuklarından utanç duymaları ve onları diri diri toprağa gömmeleri dolayısıyla çocuklarına hangi suçtan öldürüldükleri sorulacaktır. Amel defterleri açılacak, gökyüzü yerinden oynatılacak, cehennem alevlendirilecek, cennet yaklaştırılacak ve işte bütün bu zikredilenlerin gerçekleşmesiyle insan, dünyadan iyi veya kötü hangi amelleri işleyerek gelmiş olduğunu bilecektir.

Allah Teâlâ, kıyamet ahvalini, gerçekleşmesinde şüphe bulunmayan bu hadiselerle beyan ettikten sonra, gündüzleri güneş ışığında kaybolup giden, geceleri ise ortaya çıkan yıldızlara, kararan geceye ve aydınlanan sabah vaktine kasem ettikten sonra, Kur'an'ı bahis konusu etmiş ve onun Allah tarafından Arş'ın sahibi katında çok itibarlı, güçlü, güvenilir ve çok şerefli olan elçisi Cebrail vasıtasıyla Peygamberi Muhammed Mustafa (sas.)'e indirildiğini ve Muhammed (sas.)'in o elçiyi ufukta Allah'ın onu yarattığı kendi suretiyle apaçık gördüğünü beyan etmiştir. Bu itibarla Mekkeli müşriklere hitap edilmiş ve onlara, sizin çok yakından tanıdığınız arkadaşınız Muhammed, asla bir mecnun olmadığı gibi, onun gayptan haber verdiği Kur'an da asla o kovulmuş şeytanın sözü olmadığı beyan edilmiştir. O ancak

âlemler için veya hidâyete ermek isteyenler için bir öğüttür. Her ne kadar siz, biz istersek doğru yolu buluruz, istersek bulmayız demiş olsanız bile, gerçek şudur ki âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, sizler hiçbir şey dileyemezsiniz.

3. Tekvîr Suresinin Kendinden Önceki Abese Suresiyle Bağlantısı

Şu husus açıkça anlaşılmış olmaktadır ki gerek Abese suresinde gerekse Tekvîr suresinde üzerinde durulan en önemli konu kıyamet ahvali ve kıyametin insanlara korku veren özellikleridir. Nitekim Allah Teâlâ Abese suresinin 33-36. ayetlerinde, büyük gürültü manasında *Sahha* Adıyla zikredilen kıyamet gününden bahsetmiş ve o gün geldiği zaman, kişinin, kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçacağını haber vermiş, bu surenin ilk ayetlerinde ise, o gün geldiği zaman güneşin dürülüp ışığının söneceğini, yıldızların dökülüp kararacağını, dağların yürütüleceğini ve vuku bulacak diğer hadiseleri zikretmiştir.

4. Tekvîr Suresinin Fazileti

Tirmizî (*Sünen*, V. 433) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 27, 36, 100)'in Abdullah İbn Ömer'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününe kendi gözleriyle bakıp görmekten sevinç duymak isteyen kimse, Tekvîr, İnfitâr ve İnşikâk surelerini okusun.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Güneşin dürülüp söndüğü;

2 Yıldızların dökülüp karardığı;

3 Dağların yürütüldüğü;

4 Gebe develerin başıboş bırakıldığı;

5 Vahşi hayvanların biraraya getirildiği;

6 Denizlerin kaynatıldığı;

7 Canların bedenlerle birleştirildiği;

8-9 Kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğünün sorulduğu;

10 Amel defterinin açıldığı;

11 Gökyüzünün yerinden oynatıldığı;

12 Cehennemin alevlendirildiği;

13-14 Ve cennetin de yaklaştırıldığı zaman, her insan, Ahiret'e hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bilecektir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, sureye kıyamet gününün beyanıyla başlamış ve bu günün gelmesiyle vuku bulacak ve vuku bulmasıyla insanları korku ve dehşete düşürecek hadiseleri zikretmiştir. Ayrıca şu hususu da beyan etmiştir ki insanları korku ve dehşete düşürecek olan bu hadiseler vuku bulduğu zaman, her nefis, hayır ve şer olarak ne çeşit amelle gelmiş olduğunu önünde görüp bilecek ve kendisi için hazırlanan cezayı da apaçık görecektir. Eğer hayır ehlinden olduğunu görüp anlayacak olursa, işlediği amellerin daha fazlasını işlemiş olmayı temenni edecek; yok eğer şer ehlinden olduğunu görürse, işlediği amelleri hiç işlememiş olmayı temenni edecektir. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[1] Güneşin dürülüp söndüğü;

[2] Yıldızların dökülüp karardığı;

[3] Dağların yürütüldüğü;

[4] Gebe develerin başıboş bırakıldığı;

[5] Vahşi hayvanların biraraya getirildiği;

[6] Denizlerin kaynatıldığı;

[7] Canların bedenlerle birleştirildiği;

[8-9] Kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğünün sorulduğu;

[10] Amel defterinin açıldığı;

[11] Gökyüzünün yerinden oynatıldığı;

[12] Cehennemin alevlendirildiği;

[13-14] Ve cennetin de yaklaştırıldığı zaman, her insan, Ahiret'e hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bilecektir.

1 Biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, kıyamet gününün gelmesiyle vuku bulacak hadiseleri zikretmiş, insanları korku ve dehşete düşürecek olan bu hadiselerin başında güneşin dürülmesine ve ışığının yok olmasına yer vermiştir. İlk ayette zikredilen ve müfessirlerin de dürmek veya sarıp sarmalamak, yahut katlamak manasını verdikleri, sure için de isim olarak kullanılan *tekvir* kelimesiyle kıyamet günü geldiği zaman güneşin alacağı şekil murat edilmiş ve o gün geldiği zaman güneşin bir elbise gibi dürülüp katlanacağı beyan edilmiştir. Çok iyi bilinen bir husustur ki bir elbise de olsa herhangi bir şey dürülüp katlandığı dertop edildiği zaman onun ne olduğu anlaşılmazsa, âlemlere ışık veren ve yeryüzünü aydınlatan güneş de dürülüp katlandığı zaman, hem güneş olmaktan çıkar hem de yeryüzünü aydınlatan ışığı kaybolur gider. Bu, bazı müfessirlerin de beyan ettikleri gibi, hem güneşin hem de ışığının yok olup gitmesi demektir. Bu durum ise, kıyamet gününün insanı en büyük dehşete soktuğu ve ona en şiddetli acıyı yaşattığı andır.

2 Güneşin ve güneş ışığının dürülüp yokolmasından sonra insanı dehşete düşüren diğer bir kıyamet olayı da, gökyüzünü dolduran yıldızların dökülüp dağılması ve ışıklarının kaybolmasıdır. Nitekim bu hadise, göklerin yarılması manasına gelen İnfitâr suresinin ikinci ayetinde de zikredilmiş ve göklerin yarılmasıyla birlikte yıldızların da intisar edecekleri, yani dağılıp saçılacakları, yahut dökülecekleri beyan edilmiştir. Güneşin ve güneş ışığının yok olmasından sonra geceleri görülen yıldız ışıklarının da yokolacağını ve yıldızların birer birer dökülüp dağılacağını anlamak güç bir olay değildir.

3 Kıyâmet gününün gelmesiyle cereyan edecek diğer bir hadise de yeryüzünün sarsılmasıyla birlikte dağların da yerlerinden koparılıp yürütülmesi ve yeryüzünün dümdüz bir arazi haline gelmesidir. Nitekim Allah Teâlâ, Nebe suresinin 20. ayetinde *"Dağlar yürütülür, seraba dönüşür."* buyurduğu gibi, Kehf suresinin 47. ayetinde de *"Bir gün dağları yürütürüz ve sen yeryüzünü apaçık (ve dümdüz) görürsün..."* buyurmuştur.

4 Kıyâmet günü geldiği zaman vuku bulacak diğer bir hadise, bu günün korkusuyla deve sahiplerinin ve özellikle develeri hamile olanların develerini başıboş bırakmaları ve onlarla hiç ilgi-

lenmemeleridir. Oysa Araplar arasında hamile deve, geçimlerini sağlayan en kıymetli ve en sevimli mallardan sayılır. Gerçeğin böyle olmasına rağmen kıyamet günü en kıymetli malın terkedilmesi ve onunla hiç ilgilenilmemesi, kıyamet gününün insanı düşürdüğü dehşetin ve içine sapladığı korkunun ne derece büyük ve şiddetli olduğunun bir alameti sayılır. Nitekim Allah Teâlâ, Şuarâ suresinin 88-89. ayetlerinde de kıyamet gününün bu özelliğine işaret ederek *"O gün, ne mal fayda verir; ne de oğullar! Meğer ki insan, Allah'a tertemiz bir kalple gelmiş olsun."* buyurmuştur.

5 Kıyâmet gününün gelmesiyle gerçekleşen başka bir hadise, yeryüzünde başıboş dolaşan vahşi hayvanların biraraya gelip toplanmalarıdır. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan naklen beyan ettiklerine göre vahşi hayvanların biraraya getirilmeleri, kıyamet günü onların hayatlarına son verilmesi veya ölmeleri demektir. Bir görüşe göre de Allah, vahşi hayvanları toplayacak ve boynuzsuzun hakkını boynuzludan alarak boynuzsuza verecek, sonra da hepsinin ölümüne hükmedecektir.

6 Kıyâmet gününün gelmesiyle vuku bulacak dehşet verici diğer bir hadise de denizlerin alev alev ateşlenmesi veya yanmasıdır. Bu öyle bir yanma olacaktır ki neticede bütün denizler kuruyacak ve içinde ondan bir damla su bile kalmayacaktır.

Burada, bazı müfessirlerin de zikrettikleri bir hususa işaret etmekte fayda vardır. Bu husus, Ubeyy İbn Ka'b'dan (ra) nakledildiğine göre kıyamet alameti olarak yukarıda zikredilen altı hadise – ki bunlar güneşin dürülüp söndürülmesi, yıldızların dökülüp kararması, dağların yürütülmesi, hamile develerin başıboş bırakılması, vahşi hayvanların biraraya getirilmesi ve denizlerin kaynatılması, kıyamet gününden önce dünyada insanların gözleri önünde vuku bularak herkesi korku ve dehşete düşürecek ve bu korku içinde onları feryad-u figana sevkedecek hadiselerdir. Bundan sonra zikredilecek diğer altı hadise ise, kıyamet gününün gelmesiyle birlikte vuku bulacak hadiselerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse, ilk altı hadise dünyada, diğer altı hadise ise Ahiret'te vuku bulacaktır.

7 Kıyâmet gününün gelmesiyle vuku bulacak diğer bir hadise de ruhların daha önce beraber oldukları bedenlerle birleşmesidir. Bilindiği gibi dünya hayatında her insan kendi bedeni ve o beden içinde taşıdığı ruh ile birlikte hayatını sürdürür. Fakat ölüm geldiği zaman ruh bedeni terkeder; beden ise, toprağa gömülür ve zaman içinde etleri çürüyüp dökülür, kemikleri ise, darmadağın olur. İşte Sûr'a üfürülüp de kıyametin koptuğu gün, bütün insanlar, daha önce bedenlerini terketmiş olan ruhlarının geri dönmesiyle yeniden dirilirler ve kabirlerinden çıkarlar. İşte bu hadise, ayet-i kerîmede bahis konusu edilen canların bedenlerle birleştirilmesi olayıdır ve kıyamet gününün en önemli alametlerinden biridir. Ancak burada, canların bedenlerle birleşmesi olayında müfessirlerin zikrettikleri farklı bir görüş daha vardır ki o da ruhların kendi benzerleriyle birleştirilmeleridir. Nitekim Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin 7-12. ayetlerinde *"Sizler üç sınıf olduğunuz zaman, işte o meymenetli olanlar (amel defterleri sağından verilecek olanlar) ne mutludur o meymenetliler. Ve o meymenetsiz olanlar (amel defterleri solundan verilenler), ne bedbahttır o meymenetsizler! Allah'ın taatında öne geçenler, O'nun rahmetinde de önde olanlardır. İşte bunlar, nimet cennetlerinde Rableri katında gözde olanlardır."* buyurmuş ve üç sınıf insandan bahsetmiştir. İşte kıyamet günü her bir canın birleşmesi, bu sınıflardan birisiyle olacaktır. Eğer insan, dünya hayatını taatle geçirmişse, birleşeceği ve aralarında yer alacağı sınıf, meymenetliler sınıfı olacaktır. Eğer dünya hayatını masiyetle geçirmişse, meymenetsizler arasına katılacaktır. Kısacası her insan, dengi olan grup arasında yer alacaktır.

8-9 Kıyâmet gününün gelmesiyle ilgili diğer alametlerden birisi de kız çocuğunu dünyaya getirip de bundan utanç duyan ve dünyaya getirdikleri kız çocuğunu diri diri toprağa gömerek

öldüren ana ve babanın suçlu görülmeleri ve öldürülen çocuklarına niçin öldürüldüklerinin sorulmasıdır. Filhakika cahiliyye Arapları arasında bir kadının kız çocuğu dünyaya getirmesi, ya büyük bir utanç vesilesi oluyor ya da maddî imkansızlıklar yüzünden onu besleyememek korkusuna yol açıyor, bu da anayı ve babayı dünyaya gelen kız çocuklarını diri diri öldürmeye sevkediyordu. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Nahl suresinin 58-59. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"İçlerinden birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü kapkara kesiliyor. Kendisine verilen müjdenin kötülüğü dolayısıyla kavminden gizleniyor. Şimdi onu zillet altında kalarak mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bak, ne kötü hükmediyorlar."*.

10 Kıyâmet gününün dikkate değer diğer bir alameti de o günün gelmesiyle amel defterlerinin açılıp sahiplerinin önlerine konmasıdır. Zira bu defterler sayesinde herkes, hafaza melekleri tarafından hiç kusursuz yazılmış olan amellerini kıyamet günü bir daha görüp bilmiş olacaktır. Nitekim daha önce de müteaddit defalar açıklandığı üzere, her kulun dünyada iken işlediği iyi ve kötü ameller hafaza melekleri tarafından defterlere yazılmış, sahih imana sahip olup salih amel işlemiş olanlara defterleri sağ taraflarından, kötü amel sahiplerine ise, sol taraflarından verilecektir. İyi amel sahipleri defterlerini aldıkları zaman, Hâkka suresinin 19-20. ayetlerinde de açıklandığı gibi, *"Alın kitabımı okuyun. Ben, zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım."* diyecek, defteri solundan verilenler ise, aynı surenin 25-29. ayetlerinde de zikredildiği gibi, *"Kitabım keşke bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yok olup gitti."* diyeceklerdir.

11 Kıyâmet günü vukubulacak diğer bir hadise de göğün sıyrılıp açılması ve altından Ahiret âleminin, veya Cennet ve Arş'ın ortaya çıkmasıdır. Bundan anlaşılması gereken bir husus da göğün açılması ve Ahiret âleminin ortaya çıkmasıyla, dünya âleminden zerre kadar da olsa hiçbir şeyin kalmaması, buna karşılık hak olarak her şeyin yakinen görülüp bilinecek olmasıdır.

12 Kıyâmet günü geldiği vakit vuku bulacak bir başka hadise de dünya hayatını kötü amellerle geçiren, Allah'a, kitaplarına ve Peygamberleri'ne karşı gelerek onları alaya alan kimseler için cehennemin alevlendirilip kızıştırılması veya ateşinin iyice şiddetlendirilmesidir.

13-14 Kıyamet gününün gelmesiyle vukuu gerçekleşecek olan diğer bir hadise – ki bu hadise, surenin ilk ayetinden itibaren zikredilen onikinci hadisedir – cennetin, dünya hayatını Allah'a, kitaplarına, Peygamberleri'ne ve Ahiret gününe hulus-ı kalp ile iman eden ve güzel ameller işleyen insanlara, kısacası cennet ehline yaklaştırılmasıdır. İşte o gün, dünyadan Ahiret'e intikal eden her nefis, dünyada iken ne çeşit ameller hazırlayıp getirdiğini bilecektir. Bu manada Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 30. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü, her insan, hayır olarak işlediği şeyi karşısında hazır bulacaktır; kötülük olarak işlediğini de.. Ne var ki kendisiyle o kötülük arasında çok uzak bir mesafe bulunmasını temenni edecektir..."* Bu ise, kıyamet günü her insanın dünyada iken ne gibi ameller işlediğini açık açık bilmesini gerektirir. Nitekim Allah Teâlâ, Kıyâmet suresinin 13. ayetinde bu hususu da açıklamış ve *"O gün insana ne yapıp yapmadığı haber verilir."* buyurmuştur. Filhakika o gün insana, hayır olsun şer olsun, eski olsun yeni olsun, yaptığı ve yapmayıp geri bıraktığı büyük küçük bütün ameller haber verilir. Kehf suresinin 49. ayetinde bu husus daha açık bir şekilde ifade edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"(O gün) amel defteri (önlerine) konur. İşte o zaman, suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve "Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış." dediklerini görürsün. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbin hiçbirine zulmetmez."*.

İşte, surenin ilk ayetinden itibaren kıyamet gü-

nünün gelmesiyle vuku bulacağı bildirilen bu oniki hadisenin gerçekleşmesiyle hasıl olacak neticeyi burada kısaca zikretmek gerekirse, denebilir ki: Bu hadiselerin gerçekleşmesi halinde her nefis, dünyada iken ne çeşit ameller hazırlayıp Ahiret'e göçettiğini bilmiş olacaktır. Eğer dünyada hayır işlemişse, kıyamet günü karşısında hayrı, şer işlemişse şerri bulacaktır.

فَلَآ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ
لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾
وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾
فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ
يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

15-16 Gündüzleri kaybolup geceleri ortaya çıkan bütün yıldızlara;

17-21 Kararmaya başlayan geceye ve aydınlanmaya başlayan sabaha yemin ederim ki o, Arş'ın sahibi katında çok itibarlı, güçlü ve güvenilir olan şerefli bir elçinin, (Cebrail'in) sözüdür.

22 Arkadaşınız asl bir mecnûn değildir.

23 Gerçek olan şudur ki o, Cebrail'i apaçık ufukta görmüştür.

24 O, gaybtan verdiği bilgi yüzünden de suçlanamaz.

25 Ve onun söylediği, kovulmuş şeytanın sözü de değildir.

26 O halde nereye gidiyorsunuz?

27-28 Kur'an, âlemler için ve içinizden doğru yola girmeyi dileyen kimseler için bir öğütten başka bir şey değildir.

29 Şu da bir gerçektir ki âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, siz hiçbir şey dileyemezsiniz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün gelmesiyle vuku bulacak korku ve dehşet verici oniki hadiseyi zikrettikten ve bu hadiselerle insanların Ahiret'e hangi amelleri hazırlayıp geldiklerini bilmiş olacaklarını beyan ettikten sonra, Resulullah (sas.)'in onlara tebliğ ettiği Kur'an'ın Allah tarafından ona indirildiğini, buna rağmen müşrikler tarafından ona isnat edilen sahır, mecnun, kezzab ve şair gibi birtakım sıfatların kuru bir iftiradan başka bir şey olmadığını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

15-16 Gündüzleri kaybolup geceleri ortaya çıkan bütün yıldızlara;

17-21 Kararmaya başlayan geceye ve aydınlanmaya başlayan sabaha yemin ederim ki o, Arş'ın sahibi katında çok itibarlı, güçlü ve güvenilir olan şerefli bir elçinin, (Cebrail'in) sözüdür.

22 Arkadaşınız asla bir mecnun değildir.

23 Gerçek olan şudur ki o, Cebrail'i apaçık ufukta görmüştür.

24 O, gaybtan verdiği bilgi yüzünden de suçlanamaz.

[25] Ve onun söylediği, kovulmuş şeytanın sözü de değildir.

[26] O halde nereye gidiyorsunuz?

[27-28] Kur'an, âlemler için ve içinizden doğru yola girmeyi dileyen kimseler için bir öğütten başka bir şey değildir.

[29] Şu da bir gerçektir ki âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, siz hiçbir şey dileyemezsiniz.

15-16 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün gelmesiyle birlikte güneşin dürülüp sönmesi, yıldızların dökülüp kararması, dağların yürütülmesi, gebe develerin başıboş bırakılması, vahşi hayvanların biraraya getirilmesi, denizlerin kaynatılması, canların bedenlerle birleştirilmesi, kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğünün sorulması, amel defterlerinin açılması, gökyüzünün yerinden oynatılması ve cehennemin alevlendirilmesi gibi insanları korku ve dehşet içinde bırakacak hadiselerin mutlaka gerçekleşeceğini zikretmiş ve bu hâdiselerin gerçekleşmesinden sonra her insanın, Ahiret'e hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bileceğini beyan etmiştir. Zira insanın Ahiret'e hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bilecek olması, dünya hayatında onun işlemiş olduğu iyi veya kötü bütün amellerin hafaza melekleri tarafından bir deftere yazılması ve kıyamet günü bu defterin onun önüne konulması veya sahih imana sahip olup salih amel işlemiş ise, ona defterinin sağ tarafından, kötü amel sahibi ise, sol tarafından verilmesi, onun da deftere yazılmış olan her şeyi okuyup öğrenmesi sebebiyledir. İşte olan ve olacağı beyan edilen bütün bu gerçekleri insanlara Kur'an adıyla tebliğ eden Resulullah (sas.) olup onun da kaynağı, kendisine Rabbinden naklen haber veren Cebrail'dir (as). O halde gündüzleri güneşin ve güneş ışığının zuhuru ile gözden kaybolan ve hiç görülmeyen, geceleri ise, güneşin kaybolmasıyla ortaya çıkan yıldızlara;

17-21 Keza güneşin kaybolmasıyla kararmaya başlayan geceye ve güneşin zuhuru ile ağarmaya başlayan sabaha kasem ederim ki insanları korku ve dehşete düşüren bütün bu vukuatı haber veren Kur'an, hiç şüphesiz Arş'ın sahibi olan Allah katında çok itibarlı, çok güçlü ve çok güvenilir şerefli bir elçinin, yani Cebrail'in (as) kelamıdır. Allah, onu Cebrail'e belletmiş, Cebrail de Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'in kalbine indirmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Bakara suresinin 97. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Kim Cebrail'e düşman olursa, (bilsin ki), işte o Cebrail, daha önceki kitapları doğrulayan, müminler için hidayet ve müjde olan Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine indirmiştir."*.

22 Allah Teâlâ, Kur'an'ı Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e tebliğ eden Cebrail'i (as) Allah katında çok itibarlı, çok güçlü ve çok güvenilir şerefli bir elçi olarak vasfettikten sonra, bu elçi vasıtasıyla Kur'an'ın indirildiği Hazreti Muhammed (sas.)'i de tavsif etmiş ve Mekke halkına hitap ederek "Ey Mekkeliler! Sizin iddia ettiğiniz gibi Muhammed bir mecnun değildir." buyurmuştur. Nitekim Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 184. ayetinde de Mekkelilerin bu manadaki iddialarını reddetmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Arkadaşlarında delilikten hiçbir eser bulunmadığını, onun apaçık bir uyarıcı olduğunu hiç düşünmemişler midir"?* Keza Allah Teâlâ, bu manada Sebe suresinin 46. yetinde *"(Ey Muhammed!) De ki: "Size tek bir öğüt vereyim. O da ikişer ikişer ve birer birer Allah için kalkmanız ve sonra da düşünmeniz. Neticede göreceksiniz ki arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur. O, sadece şiddetli bir azabın öncesinde sizin için bir uyarıcıdır."* buyurduğu gibi, Duhân suresinin 13-14. ayetlerinde de *"Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "öğretilmiş bir deli" demişlerdir."* buyurmuştur.

23 Şunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Hazreti Muhammed (sas.), Kur'an'ı kendisine vahyeden Cebrail'i, apaçık ufukta, Allah'ın onu

yarattığı kendi suretinde görmüştür. Necm suresinin 5-10. ayetlerinde de beyan edildiği üzere *"Muhammed'e, her söylediğini, çetin kuvvetleri olan üstün akıl sahibi (Cebrail) öğretmiştir. En yüksek ufukta iken doğrulmuş, sonra da yaklaşıp inmiştir. İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş; o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir."*.

24 Allah'ın elçisi olan Hazreti Muhammed (sas.), Mekkelilerin iddia ettikleri gibi nasıl bir mecnun veya deli değilse, gayba ait verdiği haberler yüzünden de suçlanamaz. Onun gayba ait verdiği her haber, Rabbi tarafından kendisine vahiy yolu ile bildirilmiş, o da Rabbinden aldığı her haberi ona hiçbir şey eklemeden veya hiçbir şeyi ondan eksiltmeden insanlara tebliğ etmiştir.

25 Keza onun Cebrail vasıtasıyla Rabbinden alıp insanlara tebliğ ettiği Kur'an'dan her söz, kovulmuş şeytanın sözü değildir. Kureyşli kafirlerin de iddia ettikleri gibi o, ne bir şiir ne de bir kahin sözüdür. Allah Teâlâ'nın Şuarâ suresinin 210-212. ayetlerinde de açıkça beyan ettiği gibi *"Kur'an'ı şeytanlar indirmemiştir. (Onu indirmek) onlara düşmez; zaten buna güçleri de yetmez. Onlar (vahiy sırasında Kur'an'ı) dinlemekten menolunmuşlardır."*.

26 Gerçek böyle olduğu halde, Kur'an'ın Peygamber'e Rabbi tarafından vahyedildiği ve ona hiçbir beşer sözünün karışmadığı apaçık bilinirken, ey kafirler, sizi Kur'an'ı yalanlamaya ve onun bir şair veya kahin sözü olduğunu iddia etmeye sevkeden şey nedir? Siz, hangi akılla Kur'an hakkında bu türlü iddialarda bulunabiliyorsunuz? O nasıl bir akıldır ki sizi bu derece sapık bir yola sürükleyip götürüyor?

27-28 Oysa Kur'an, bütün insanlar için ve içinizden doğru yola, Allah'ın hak olan yoluna girmeyi dileyen kimseler için öğütten başka bir şey değildir. Onun içindir ki kim bu öğüte kulak verir ve onun gösterdiği yolda giderse, doğru yolu bulmuş ve Rabbinin hidayetine ermiş olur. Fakat kim de ondan dudak kıvırır ve gözünü başka bir yöne çevirirse, işte o zaman Allah'ın hak olan yolundan uzaklaşmış ve kendisini dünya ve Ahiret azabına ulaştıracak olan sapık yola yöneltmiş olur.

29 Ancak şunu da unutmamak gerekir ki hidayete ermek de sapıklığa düşmek de insanın kendi iradesine terkedilmiş bir şey değildir. Bu, kısaca ifade etmek gerekirse, sadece âlemlerin Rabbi olan Allah'ın iradesine bağlı olan bir şeydir. Eğer Allah dilerse, dilediği kulunu hidayete erdirir; dilediği kulunu da ebediyyen sapıklık içinde bırakır. Çünkü bu, Allah'ın kullarını yaratmadan önce, yaratacağı hangi kulunun nasıl bir yol seçeceğini ezelden bilmiş olması ve o kul henüz anasının karnında iken bunu görevli meleğe yazdırmış olması dolayısıyladır. Bilinen bir gerçektir ki alın yazısı veya kader olarak adlandırılan bu hadise hiçbir değişikliğe uğramaz ve Allah'ın takdir ettiği şekilde gerçekleşir. Müfessirlerin naklettiklerine göre bu ayet-i kerimenin bir sebeb-i nüzulü vardır. *"Kur'an, âlemler için ve içinizden doğru yola girmeyi dileyen kimseler için bir öğütten başka bir şey değildir."* ayeti nazil olunca Kureyş'in müşrik liderlerinden Ebû Cehil: "Her şey bizim elimizde; dilersek doğru yola gireriz; dilersek girmeyiz." demişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Peygamberi'ne *"Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz hiçbir şey dileyemezsiniz."* ayetini indirmiştir. Bu ayet-i kerimeyle Tekvîr suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

İNFİTÂR SURESİ

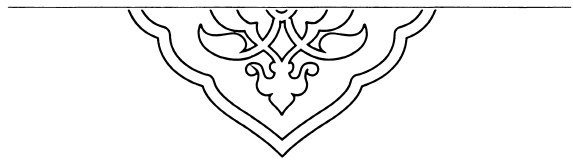

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 82. suresi olup 19 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikredilen ve göğün yarılmasını bahis konusu ettiği için yarılmak manasına gelen *infitar* kelimesinden almıştır. Aynı kelimeye Müzzemmil suresinin 18. ayetinde de yer verilmiş ve kıyamet gününün şiddetiyle göğün munFâtır olacağı, yani yarılacağı zikredilmiştir. Sure, Mekke'de Nâziât suresinden sonra nazil olmuştur.

2. İnfitâr Suresinin Konusu

Surenin Mekke'de nazil olması dolayısıyla diğer Mekkî sureler gibi İnfitâr suresinin konusunu da akaide taaluk eden hususlar ve özellikle kıyametin kopmasıyla birlikte vuku bulacak olaylar teşkil eder. Nitekim surenin ilk bölümü diyebileceğimiz ilk beş ayetinde kıyametle ilgili olaylar tasvir edilmiş ve gök yarıldığı, yıldızlar dökülüp yayıldığı, denizler birbirine karıştığı ve kabirlerin içindekiler dışarı çıkartıldığı zaman, her kişinin hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadan geldiğini bileceği haber verilmiştir.

Bunu takip eden ikinci bölümde, Rabbinin hudutsuz nimetlerine nail olmasına rağmen O'na şükretmek yerine isyan eden insana *"Ey insan!.. Kerem sahibi Rabbine karşı seni isyana sevkeden nedir?"* buyurarak hitap etmiş ve daha sonra ona, kendisini en güzel şekilde yaratmış olan Rabbine karşı sorumluluklarını hatırlatarak her insanın üzerinde, onun iyi ve kötü bütün amellerini yazan ve Kiramen Katibin de denilen Hafaza Melekleri'nin bulunduğunu, iyi amel sahiplerinin cennete, kötü amel sahiplerinin de cehenneme gireceklerini beyan etmiştir. Surenin son ayetlerinde ise, insanı korku ve dehşete düşüren Ahiret gününü tasvif etmiş, hiç kimsenin kimseye yardım edemeyeceği o günde emrin yalnız Allah'a ait olduğunu zikretmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Allah Teâlâ bu surede, mümin ve kafir insanlar üzerinde durarak kıyamet gününün azametini beyan etmiştir.

3. İnfitâr Suresinin Kendinden Önceki Tekvîr Suresiyle Bağlantısı

Gerek İnfitâr suresinin biraz önce zikrettiğimiz ilk beş ayetiyle diğer ayetlerinde gerekse Tekvîr suresinin kıyamet gününün gelişiyle vuku bulacak hadiselerle diğer ayetlerin o günü tavsif eden açıklamalarında dikkatleri üzerine çeken en bariz özellik, her iki surenin de kıyamet gününün gelişiyle insanların sahip olacakları hallerdir.

4. İnfitâr Suresinin Faziletleri

Tekvir suresinin fazileti olarak daha önce zikrettiğimiz bir hadis, İnfitâr suresi için de bahis konusu edilebilir. Tirmizî (*Sünen*, V. 433) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 27, 36, 100)'in Abdullah İbn Ömer'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününe kendi gözleriyle bakıp görmekten sevinç duymak isteyen kimse, tekvir, İnfitâr ve İnşikâk surelerini okusun.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 Göklerin yarıldığı, yıldızların dökülüp yayıldığı, denizlerin birbirine karıştırıldığı, kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman, her nefis hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bilecektir.

6-8 Ey insan! Seni yaratıp düzenleyen ve dilediği şekilde terkip ederek sana mütenasip bir vücut veren kerem sahibi Rabbine karşı, seni isyana sevkeden nedir?

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, bir evvelki surenin başında olduğu gibi, kıyamet gününün gelmesiyle birlikte bu âlemde başlayacağı muhakkak olan değişmeleri zikretmiş ve bu cümleden olmak üzere göklerin yarılacağını, yıldızların dökülüp yayılacağını, denizler arasındaki engellerin kaldırılıp sularının birbirine karıştığı, kabirlerin içinde ölü olarak bulunan insanların diriltilip dışarı çıkartıldıkları zaman, her insan, dünyada iken ne çeşit hayır işleyip getirdiğini ve ne çeşit hayırlı amel işlemeden eli boş ve isyankar amellerle geldiğini bilip anlayacaktır. Gerçek böyle olunca, dünya hayatında Rabbinin hudutsuz nimetlerine nail olan insan, kıyamet günü Rabbinin huzuruna isyankar bir kimse olarak nasıl çıkar? İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-5 Göklerin yarıldığı, yıldızların dökülüp yayıldığı, denizlerin birbirine karıştırıldığı, kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman, her nefis hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bilecektir.

6-8 Ey insan! Seni yaratıp düzenleyen ve dilediği şekilde terkip ederek sana mütenasip bir vücut veren kerem sahibi Rabbine karşı, seni isyana sevkeden nedir?

1-5 Tekvîr suresinin ilk ayetleriyle ilgili açıklamalarımızda da belirttiğimiz gibi, Allah Teâlâ, kıyamet gününün gelmesiyle birlikte güneşin dürülüp söneceğini, yıldızların dökülüp kararacağını, dağların yürütüleceğini, gebe develerin başıboş bırakılacağını, vahşi hayvanların biraraya getirileceğini, denizlerin kaynatılacağını, canların bedenlerle birleştirileceğini, kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğünün sorulacağını, amel defterlerinin açılacağını, gökyüzünün yerinden oynatılması ve cehennemin alevlendirilmesi gibi insanları korku ve dehşet içinde bırakacak hadiselerin mutlaka gerçekleşeceğini zikretmiş ve bu hadiselerin gerçekleşmesinden son-

ra her insanın, Ahiret'e hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bileceğini beyan etmiştir. Tekvîr suresinin ilk ayetlerinde zikredilen ve kıyamet gününün gelişinin oniki alameti sayılan bu hadiselerin benzerlerinin İnfitâr suresinin ilk beş ayetinde de zikredildiği açıkça görülmekte ve yeniden dirilerek kabirlerinden çıkacak olan her insanın ebedi âleme hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bileceği beyan edilmiştir ki bu da Tekvîr suresindeki beyanın benzer tekrarından başka bir şey değildir. Nitekim Allah Teâlâ, İnfitâr suresinin bu ilk ayetlerinde, kıyamet gününün gelişiyle vuku bulacak hadiseleri sıralamış ve önce göklerin yarılacağını, sonra yıldızların dökülüp yayılacağını, deniz sularının birbirine karıştırılacağını, kabirlerin içindekilerin dışarı çıkartılacağını zikretmiş, sonra da daha önceki surede olduğu gibi, her nefsin dünyada iken hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bileceğini haber vermiştir.

6-8 Allah Teâlâ, kıyametin geliş alameti olarak bu dört hadisenin mutlaka gerçekleşeceğini zikrettikten sonra, yeniden dirilerek kabrinden çıkacak olan her insanın, Rabbinin huzuruna varıp durduğu zaman ona ne yapıp yapmadığının haber verileceğini ve her insanın hangi amellerle gelmiş olduğunu bileceğini beyan etmiştir. Nitekim Kıyâmet suresinin 7-13. ayetlerinde de bu hususu açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay biraraya getirildiği zaman insan "kaçacak yer neresi?" der. Hayır hiçbir sığınak yoktur. O gün herkesin varıp duracağı yer, Rabbinin huzurudur. O gün insana ne yapıp yapmadığı haber verilir."*.

İşte insan, kıyamet günü dünyada işlemiş olduğu iyi ve kötü amellerin hepsini öğrenmiş olarak Rabbinin huzuruna varıp durduğu zaman, Allah Teâlâ, dünyada iken iman etmeyip küfründe direnen ve kötü ameller işleyen kimselere hitap edecek ve onlara diyecektir ki: Ey insan! Senin için sapasağlam uzuvlar yaratan ve sana istediği gibi düzgün bir şekil verip güzelleştiren keremi bol Rabbine karşı seni aldatan ve O'nun yolundan saptıran şey nedir?

Allah Teâlâ'nın bu ayet-i kerimedeki *"Ey insan!"* hitabı, müfessirler arasında farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazıları bu ayetin Velîd İbn Muğîre hakkında nazil olduğunu ve dolayısıyla hitabın da ona yapıldığını ileri sürerlerken, diğer bazıları da Übeyy İbn Halef, yahut Esed İbn Kelede hakkında nazil olduğunu ve onlara hitap edildiğini ileri sürmüşlerdir. Fakat genel kanaat, hitabın hiç iman etmeyen ve sadece küfründe direnen kimselere yönelik olduğudur; doğru olan görüş de budur. Nitekim bunları takip eden 9. ayetinde de Allah Teâlâ, daha önce hitap ettiği insanlara hitabını yenilemiş ve şöyle buyurmuştur: *"Hayır; siz asıl dini yalanlıyorsunuz."* buyurmuştur.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ
الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾
وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ
يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

[9] Fakat hayır; siz asıl dini yalanlıyorsunuz.

[10-12] Oysa üzerinizde, yaptıklarınızı bilen şerefli katipler, Hafaza Melekleri vardır.

[13] İyiler, şüphesiz nimet cennetlerindedirler.

14-16 Kötüler ise, muhakkak ki cehennemdedirler. Din gününde de oraya varıp girecekler ve oradan hiç kaybolmayacaklardır.

17-18 Din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin? Yine Din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?

19 O, kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür. O gün emir, yalnız Allah'a aittir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde öldükten sonra yeniden dirilmeye delalet etmek üzere kıyamet alametlerini beyan ile insana ihsan ettiği hudutsuz nimetleri saydıktan, buna rağmen insanın bütün bu nimetleri yine de inkâr ettiğini zikrederek bunun başlıca sebebinin de yeniden dirilmeyi inkâr etmek olduğunu beyan ettikten sonra, onları bu inkârdan uzaklaştırmak için üzerlerinde, yaptıkları her şeyi bilen ve bunları hiç eksiksiz yazan şerefli katiplerin veya hafaza meleklerinin bulunduğunu ve her insanın kıyamet günü dünyadaki bütün amellerinin karşılığını göreceğini haber vererek o gün insanların iyiler ve kötüler olmak üzere iki gruba ayrılacaklarını, iyilerin cennet nimetleriyle mükafatlandırılırken kötülerin cehennem azabıyla cezalandırılacaklarını, o gün hiç kimsenin hiç kimseye yardım edemeyeceğini, çünkü hükmün yalnız Allah'a mahsus olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9 Fakat hayır; siz asıl dini yalanlıyorsunuz.

10-12 Oysa üzerinizde, yaptıklarınızı bilen şerefli katipler, Hafaza Melekleri vardır.

13 İyiler, şüphesiz nimet cennetlerindedirler.

14-16 Kötüler ise, muhakkak ki cehennemdedirler. Din gününde de oraya varıp girecekler ve oradan hiç kaybolmayacaklardır.

17-18 Din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin? Yine Din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?

19 O, kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür. O gün emir, yalnız Allah'a aittir.

9 Bir evvelki ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, insan denilen varlık hiç yokken, Rabbi onu yaratmış ve en güzel uzuvlarla donatıp düzenlenmiş, aynı zamanda önüne, aklına bile getirmesi mümkün olmayan çeşit çeşit ve sayısız nimetler koyup ona ihsanda bulunmuşken, insanoğlunun bir taraftan bu nimetlerden dilediğince faydalanırken bir taraftan da bu nimetleri kendisine ihsan eden Rabbine şükretmek yerine O'nu unutması ve hatta daha da ileri giderek O'na karşı gururlanması ve kulluk etmekten kaçınması, aklını kullanıp düşünmesini bilen her insanı şaşkınlık içinde bırakan davranıştan başka bir şey değildir. O halde bazı insanların Allah'a karşı gururlanmalarının ve O'na nankörlük ederek kulluk etmekten kaçınmalarının sebebi nedir? Bunun bilinen tek bir sebebi vardır ve o da O'nun dinini yalanlamaktır. Oysa bilinen bir gerçektir ki bu din, Allah'ın emir ve nehiylerinden oluşan bir dindir. Bu dine bağlı kalmanın ve kısaca ifade etmek gerkirse, bu dine bağlı kalarak Müslüman olmanın yegane şartı, onu oluşturan bu emir ve nehiyleri benimsemek ve onlara bağlı kalmaktır. Bu sebepledir ki hiç kimse, Rabbinin bu emir ve nehiylerine karşı çıkmakla veya bir kısmını benimseyip bir kısmını da reddetmekle Müslüman olduğunu ileri süremez.

10-12 Oysa insan, şu gerçeği de çok iyi bilmek ve düşünmek zorundadır ki dünyada yaşadığı sürece bütün amelleri veya işlediği iyi ve kötü bütün işleri *hafaza melekleri* veya *kiramen katibin* de denilen çok şerefli yazıcı melekler tarafından gözlenip bilinmekte ve kusursuz bir şekilde yazılmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ, Kaf suresinin 17-18. ayetlerinde de bu hususa işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Onun sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, söylediği hiçbir söz ol-*

masın ki yanında onu gözetleyip yazmasın.". Yazıcı meleklerin, insanın dünya hayatında işlediği iyi ve kötü bütün amelleri yazması, kıyamet günü hesaba çekildiği zaman insanın hangi amellerden hesaba çekileceğini veya hangi amellerinin hesabının görüleceğini bilmesi içindir. Nitekim Allah Teâlâ, Kıyâmet suresinin 13. ayetinde bu hususa da işaret etmiş ve *"O gün insana ne yapıp yapmadığı haber verilir."* buyurmuştur. Filhakika o gün insan, hayır olsun şer olsun, eski olsun yeni olsun, yaptığı ve yapmayıp geri bıraktığı büyük küçük bütün amellerden haberdar olur. Kehf suresinin 49. ayetinde de bu husus daha açık bir şekilde ifade edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"(O gün) amel defteri (önlerine) konur. İşte o zaman, suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve "Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış." dediklerini görürsün. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbin hiçbirine zulmetmez.".*

13 Allah Teâlâ, her insanın dünyada işlediği iyi ve kötü amellerinin hafaza melekleri tarafından eksiksiz yazılacağını ve kıyamet günü amel sahipleri için yazılan her şeyin kendilerine haber verileceğini beyan ettikten sonra, amelleri hiç eksiksiz yazılmış olan insanları *ebrâr* (iyiler) ve *fuccâr* (kötüler) olmak üzere iki gruba ayırmış ve ebrar denilen iyilerin, yani dünya hayatında iman ve iyi amel sahibi olup amel defterlerine yalnız iyilikleri yazılmış olan kimselerin nimet cennetlerine gireceklerini ve ebediyyen orada kalarak Rablerinin kendilerine ihsan edeceği hudutsuz nimetlerden diledikleri gibi faydalanacaklarını haber vermiştir.

14-16 Allah'ı ve Peygamberleri'ni inkâr eden, işledikleri bütün amelleriyle günah kazanan füccara gelince, bunların din günü girecekleri yer ise, içinde ebediyyen kalacakları; fakat oradan kısa bir süre için de olsa hiçbir zaman çıkma fırsatı bulamayacakları alevli cehennem ateşidir. Kısaca ifade etmek gerekirse, içine atıldıkları o alevli cehennem ateşinden bir dakikalık bir süre bile olsa uzaklaştırılmayacaklar ve o ateş içinde görecekleri azap da hafifletilmeyecektir.

17-18 Füccarın alevli cehennem ateşine atıldıkları o günün, yani din gününün ne olduğunu sen biliyor musun? Yahut onun ne olduğunu sen nereden bileceksin?

19 O gün öyle bir gündür ki hiç kimsenin hiç kimseye zerre kadar da olsa ne yardımı dokunur ne de onu içinde bulunduğu kötü halden kurtarıp iyi hale sokabilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, ne ebrardan ne de füccardan hiç kimsenin karşısındakinin hesabına müdahale etmesi ve onda az veya çok değişiklik yapmaya kalkışması mümkün değildir. O gün emir yalnız Allah'a mahsustur ve O ne emrederse ancak o olur. Bu ayet-i kerimeyle İnfitâr suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

MUTAFFİFÎN SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 83. suresi olup 36 ayetten müteşekkildir. Adını, ilk ayetinde geçen, ölçü ve tartıda hile yapmak manasındaki *tatfîf* kökünden gelip hile yapan demek olan *mutaffif* kelimesinden almıştır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ sureye *"Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline."* buyurarak başlamış ve bu hilekarları en şiddetli bir dil ile tehdit etmiştir. Sure, Mekke'de Ankebût suresinden sonra nazil olmuştur ve Mekke'de nazil olan surelerin sonuncusudur. Her ne kadar müfessirler arasında, surenin son dört ayetinin Medine'de nazil olduğu hususunda bazı rivayetler varsa da genel kanaat tamamının Mekkî olduğudur.

2. Mutaffifîn Suresinin konusu

Diğer Mekkî sureler gibi Mutaffifîn suresinin konusunu da akaide taalluk eden konular teşkil ederse de surede üzerinde daha fazla durulan konular, kıyamet ahvaliyle bilhassa ölçü ve tartının ele alındığı içtimai ahlaka taalluk eden konulardır. Surenin iki bölümde ele alınabilecek konuları kısaca özetlenecek olursa, birinci bölümde, ölçü ve tartıda hile yapan suçluları en şiddetli azap ile tehdit eden bir ayete yer verilmiş ve bu ayette *"Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline."* buyrulduktan sonra, bu davranışlarını suç kabul etmeyen ve cezasını görecekleri Ahiret gününü de inkâr eden kafirlerin durumları anlatılmıştır. Bunlar, genellikle bir şeyi satın alırken ölçüyü ve tartıyı tam yaparak kendilerinin zarar etmemeleri için büyük titizlik gösterirlerse de aldıklarını başkalarına satarken eksik ölçüp tartarlar ve bundan kendilerinin kazançlı çıktıklarına inanırlar. Onları böyle bir inanca sevkeden en büyük amil de, kıyamet günü huzur-u İlahîde hesaba çekileceklerine inanmamaları veya hesap gününü inkâr etmeleri ve bu konuyla ilgili haberleri eskilerin masalları olarak tavsif etmeleridir. Bu itibarla ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, facirlerin veya kötü iş yapıp günah işleyenlerin amel defterleri siccin'de, yani facirlerin gidecekleri en aşağı yerde veya cehennem hayatını sürdürecekleri bölümdedir.

Surenin ikinci bölümü ise, Allah'a itaatta kusur işlemeyen müminlerin Ahiret'te kazanacakları mutlu hayata tahsis edilmiş ve bu hayatın tasviri yapılmıştır. Şu da unutulmamalıdır ki Allah'a ve Resulüne iman ve itaat edenlerin amel defterleri, mukarrebun da denilen Allah'a yakın kulların müşahede edebilecekleri illiyyun denilen çok yüce bir yerdedir. Nitekim Allah Teâlâ, Nisâ suresinin 69. ayetinde, Allah'a yaklaştırılmış olan bu

kullarını tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Her kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte böyleleri, (kıyamet gününde), Allah'ın kendilerine nimet verdiği Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar."*. İşte dünyadaki güzel amelleriyle Rableri katında üstün bir mevkiye nail olan bu ebrar, yani iyiler, nimetler içinde ve sedirler üzerinde kendilerine ihsan edilen nimetleri seyrederler. Yüzlerinde bu nimetlerin parıltısını görmemek mümkün değildir. Onlara bitimi misk kokan halis bir şarap da içirilir; bu şaraba, yüksekten akan ve mahiyeti tam olarak bilinmeyen tesnim adlı bir kaynaktan da karıştırılır. İşte, kıyamet günü cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanan bu müminler, dünya hayatında dünyanın geçici nimetlerinden faydalanan kafirlerin alay konusu oldukları halde, kıyamet günü cennet sedirleri üzerinde kafirlerin cehennemdeki hallerini ve dünyadaki amellerinin cezalarını çekip çekmediklerini merak ederler ve gülme sırasının artık kendilerine geldiğine inanırlar.

3. Mutaffifîn Suresinin Kendinden Önceki İnfitâr Suresiyle Bağlantısı

Mutaffifin suresinin kendinden önceki İnfitâr suresiyle çeşitli yönlerden bağlantısı vardır:

1) Bilindiği gibi Allah Teâlâ, bir evvelki sureyi *"O, kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür. O gün emir, yalnız Allah'a aittir."* ayetle bitirmiş ve bu ayetiyle günahkarları ve asileri kıyamet gününün şiddetli azabıyla tehdit etmiştir. Bu tehdidin başlıca gayesi ise, bu günahkarları tatfif'den, yani ölçü ve tartıda az da olsa gizlice hile yapmaktan önlemektir. İşte bu tehditten sonradır ki Allah Teâlâ, Mutaffifîn suresinin ilk ayetinde ölçü ve tartıda hile yapanları bahis konusu etmiş ve *"Ölçüyü ve tartıyı eksilten o hilekarların vay haline!"* buyurarak kıyamet günü hilekarlar için hazırlanan şiddetli azabı teyit etmiştir.

2) Her iki surede de kıyamet gününün ahvaliyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3) Allah Teâlâ, İnfitâr suresinin 10-12. ayetlerinde *"Üzerinizde, yaptıklarınızı bilen şerefli katipler, Hafaza Melekleri vardır."* buyurarak kullarına ait melekler tarafından yazılan amel defterlerini zikretmiş, Mutaffifîn suresinin 7 ve 18. ayetlerinde ise, melekler tarafından yazılan bu defterlerden suçlulara ait olanların siccin'de, iyilere ait olan defterlerin ise illiyyun'da olduğunu beyan etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 İnsanlardan ölçüyle bir şey aldıkları zaman tam alan, fakat onlara ölçüyle yahut tartıyla verdikleri zaman da ölçüyü ve tartıyı eksilten o hilekarların vay haline!

4-6 Bunlar, âlemlerin Rabbi huzurunda duracakları o büyük gün için yeniden dirileceklerini sanmıyorlar mı?

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Mutaffifîn suresi Mekke'de nazil olmuş ve akaide taalluk eden meseleleri konu edinmiş bir sure olmakla beraber, ilk ayetlerinden de anlaşılacağı üzere, diğer Mekkî surelerden farklı bir şekilde ticaretle meşgul olan bazı kimselerin alışverişlerinde yaptıkları hileyi bahis konusu etmiş ve bunların hilekar davranışlarını şiddetle kötülemiştir. Bu hilekarların alışverişte yaptıkları hile, insanlardan bir şey aldıkları zaman haklarını fazlasıyla aldıkları halde, onlara bir şey ölçüp tartarak verdikleri zaman eksik ölçüp tartmaları ve haklarını eksik vermeleridir. Müfessirlerin naklettiklerine göre bu ayetlerin nüzul sebebi de Medîne halkının alışverişlerinde yaptıkları bu çeşit hilekarlıktır. Nesâ'î ve İbn Mâce'nin Abdullah İbn Abbâs'tan naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) Medine'ye geldiğinde, Medineliler, ölçü ve tartıda hile yapanların en kötüleri idiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, *"Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline!"* ayetini indirmiştir de bundan sonra ölçü ve tartılarını güzelleştirmişlerdir. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-3 İnsanlardan ölçüyle bir şey aldıkları zaman tam alan, fakat onlara ölçüyle yahut tartıyla verdikleri zaman da ölçüyü ve tartıyı eksilten o hilekarların vay haline!

4-6 Bunlar, âlemlerin Rabbi huzurunda duracakları o büyük gün için yeniden dirileceklerini sanmıyorlar mı?

1-3 Allah Teâlâ sureye *"Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline!"* ayetini zikrederek başlamıştır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere ölçü ve tartılarında hile yapanlar, yani ölçülerini ve tartılarını eksik yaparak fazladan kazanç sağlayanlar için kıyamet günü hazırlanmış şiddetli bir azap vardır. Ölçüde ve tartıda hile yapmaktan maksat, bir malı insanlardan satın alırken onu ücretini ödemeksizin fazlasıyla almak, satarken de ücretine kıyasla onu eksik vermektir. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in pek çok suresinde bu çeşit alışverişleri zikrederek Müslümanları uyarmış ve onlara ölçü ve tartılarını tam yapmalarını emretmiştir. Mesela İsrâ suresinin 35. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Bir şey tarttığınız zaman, tartıyı tam yapın; doğru terazi ile tartın. Bu, daha hayırlı ve sonu daha güzeldir."*. Keza Enâm suresinin 152. ayetinde *"...Ölçüyü ve tartıyı adaletli yapın. Biz insana, ancak gücünün yettiğini teklîf ederiz..."* buyurduğu gibi, Rahmân suresinin 9. ayetinde de *"Ölçüyü adaletli tutun ve onu eksiltmeyin."* buyurmuştur.

4-6 Allah Teâlâ, ölçü ve tartılarında hile yapanların akibetlerini zikrederek bunun ne kötü bir akibet olacağını beyan ettikten sonra, onlara yeniden dirilip Allah'ın huzuruna varacaklarını anı hatırlatmış ve onlar, yeniden dirilip de hesap vermek için Allah'ın huzuruna varacakları ve kıyamet gününün korkunç anını yaşayacakları o günü hiç düşünmüyorlar mı? buyurarak onları, o günün en şiddetli azabıyla tehdit etmiştir.

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ
﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ
أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا ٱلْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

7 Fakat hayır, ölçüde hile yapmaktan sakının! Zira kötü iş yapanların amelleri "siccin" denilen kitapta yazılıdır.

8-9 "Siccin"in ne olduğunu sen bilemezsin. O, işaretlenmiş bir kitaptır.

10-11 O gün, ceza gününü yalanlayanların vay haline!

12 Onu her haddi aşan günahkarlardan başkası yalanlamaz.

13 Ona ayetlerimiz okunduğu zaman "Evvelkilerin masalları." der.

14 Hayır, dedikleri gibi değil; fakat onların amelleriyle kazanmış oldukları şey, kalplerini paslandırmıştır.

15 Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.

16 Sonra da onlar, varıp cehenneme gireceklerdir.

17 Daha sonra da onlara denilecektir ki: "İşte sizin yalanlayıp durduğunuz şey budur.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve hesap gününü inkâr etmeleri sebebiyle ölçü ve tartılarında hile yaparak kazandıkları günahın büyüklüğünü beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, hilekarların bu çeşit davranışlarını reddederek işledikleri her amelin Allah katında "siccin" denilen bir kitapta yazılı olduğunu zikretmiş, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve hesap gününü inkâr edenleri ve Kur'an'ın Allah katından gelmiş bir vahiy değil; fakat evvelkilerin masallarından ibaret bir kitap olduğunu ileri sürenleri şiddetle tehdit ederek akibetlerinin yalanlayıp durdukları cehennem ateşi olacağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

7 Fakat hayır, ölçüde hile yapmaktan sakının! Zira kötü iş yapanların amelleri "siccin" denilen kitapta yazılıdır.

8-9 "Siccin"in ne olduğunu sen bilemezsin. O, işaretlenmiş bir kitaptır.

10-11 O gün, ceza gününü yalanlayanların vay haline!

12 Onu her haddi aşan günahkârlardan başkası yalanlamaz.

13 Ona ayetlerimiz okunduğu zaman "Evvelkilerin masalları" der.

14 Hayır, dedikleri gibi değil; fakat onların amelleriyle kazanmış oldukları şey, kalplerini paslandırmıştır.

15 Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.

16 Sonra da onlar, varıp cehenneme gireceklerdir.

17 Daha sonra da onlara denilecektir ki: "İşte sizin yalanlayıp durduğunuz şey budur.".

7 Allah Teâlâ, ölçü ve tartılarında hile yapanlara hitap ederek buyurmuştur ki: Ey hilekarlar! Alışverişlerinizde kazanç sağlamak için ölçü veya tartı yaparken eksik ölçüp tartmayı kesinlikle terkedin. Şunu aklınızdan hiç çıkartmayın ki facirlerin veya günahkarların ve alışverişlerinde hile yapanların bütün amelleri cehennem ehlinin sicillerinde "siccin" denilen bir kitapta yazılmıştır.

8-9 Size günahlar kazandıran amellerinizin yazılı olduğu bu "siccin" denilen kitabın nasıl bir kitap olduğunu sizin bilmeniz asla mümkün değildir. Bunu siz nereden bileceksiniz? Şu var ki o, yazılmış bir kitaptır. Burada şu hususu açıkça ifade etmek gerekir ki Kur'an-ı Kerim'de yer alan "siccin" kelimesinin neye delalet ettiği tam olarak açıklanmış değildir. Bu sebeple müfessirler, kelimeyi çeşitli manalarda açıklamaya çalışmış olsalar bile, belirli bir görüş üzerinde ittifak hasıl olmamıştır. Bazılarına göre "siccin", yerin en alt tabakasında veya yedi kat altındadır. Bu

sebepledir ki 7. ayete *"Füccarın, yahut kötülerin kitabı, siccin'dedir; (yani yerin yedi kat altındadır)."* şeklinde manalandırmışlardır. Bazıları "siccin" in yedi kat yerin altında yeşil bir kaya olduğunu söylerken, bazıları da cehennemde bir kuyu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Başka bir açıklamaya göre "siccin", sıkıntı ve zindan manasına gelen bir kelime olup mahlukatın aşağıya düşmesi halinde sıkıntıya düştüğü anlaşılır ki bu manayı Tîn suresinin 4-6. ayetlerinde de görmek mümkündür. Allah Teâlâ bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Biz, insanı en güzel bir şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların en aşağısına ittik. Ancak iman edip salih amel işleyenler müstesna. Onlar için arkası kesilmeyen bir mükafat vardır."*. Füccarın veya kötülerin kitabının "siccin" de olduğu gözönünde bulundurulursa, onların, kitaplarıyla birlikte en aşağılarda bulunduğu anlaşılır ki daha önceki açıklama da buna delalet eder.

10-11 Allah Teâlâ, ölçü ve tartılarında hile yapanları bu kötülükten menettikten ve kötü iş yapanların bütün amellerinin "siccin" denilen bir kitapta yazılı olduğunu beyan ettikten sonra, kıyamet günü yeniden dirilmeyi ve hesabı inkâr edenleri en şiddetli azap ile tehdit etmiş ve o ceza gününü yalanlayanların vay haline! buyurmuş, sonra da o günü yalanlayanların sıfatlarını zikrederek şöyle buyurmuştur:

12 O günü, azgınlıkta haddi aşan günahkarlardan başkası yalanlamaz. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, bunlar, hak yoldan saparak azgınlaşan ve günah işlemeye aşırı derecede düşkün olan kimselerdir.

13 Bunların diğer bir sıfatları da kendilerine Kur'an'dan Allah'ın bazı ayetleri okunduğu zaman "Bunlar birtakım düzmece sözler veya evvelkilerin uyduruk masallarıdır." derler. Allah Teâlâ, azgın günahkarların Kur'an ayetleri hakkındaki bu görüşlerini Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de zikretmiş ve Nahl suresinin 24. ayetinde *"Onlara "Rabbiniz ne indirdi?" denildiği zaman, "Evvelkilerin masalları" derler."*, Furkân suresinin 5. ayetinde de *"Ve yine demişlerdir ki: "Kur'an, başkasına yazdırıp (ezberlemesi için) sabah akşam kendisine okunan evvelkilerin masallarıdır."* buyurmuştur.

14 Daha sonra Allah Teâlâ, onların bu iddialarını kesinlikle reddetmiş ve şöyle buyurmuştur: Hayır; Kur'an, onların ileri sürdükleri gibi başkalarının masallarından ibaret bir kitap değildir. Aksine o, Allah'ın Peygamberi'ne vahiy yolu ile indirdiği bir kitaptır; kısacası o, Allah kelamıdır. Onların böyle bir iddiayı ileri sürmelerinin başlıca sebebi, işledikleri kötü amellerle kazandıkları günahların kalblerini paslandırması ve gerçeği görüp anlamalarına engel olmasıdır. Tirmizî (*Sünen*, V. 434), İbn Mâce (*Sünen*, II. 561) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 297)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kul, bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta oluşur. Günahtan tövbe ederse kalbi cilalanır. Günah işlemeye devam ederse siyah nokta artar ve bütün kalbini kaplar. İşte Allah Teâlâ'nın *"Onların amelleriyle kazanmış oldukları şey, kalblerini paslandırmıştır."* mealindeki ayetinde zikrettiği paslanma budur.".

15 İşledikleri günahlarla kalpleri paslanan ve gerçeği görmekten uzak kalan bu facirler, kıyamet günü Rablerini görmekten de mahrum kalacaklardır. Oysa Kur'an-ı Kerim'de yer alan bazı ayetler ve Hazreti Peygamber'den rivayet edilen sahih hadisler, Allah Teâlâ'nın kıyamet günü müminler tarafından apaçık görüleceğine delalet ederler. Bu delillerden birisi, Kıyâmet suresinin 22-23. ayetleridir. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"O gün parıldayan yüzler vardır Rablerine bakacaklar (O'nu görecekler)dir."*. Hiçbir tevil ve tahrife girişmeden, bu ayeti vahyeden Allah Teâlâ'ya hiçbir yalan isnat etmeden bu ayet-i kerimenin ortaya koyduğu apaçık mana üzerinde durulacak olursa, müminler, kıyamet günü Rablerini ayan beyan göreceklerdir. Hadis ehline mensup bütün müfessirler, ayeti bu manada anladıkları gibi, sahabe de Hazreti Peygamber'den aynı manaya gelen tefsiri

rivayet etmişlerdir. Keza Yunus suresinin 26. ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İyi amel sahiplerine iyilik ve bir de ziyade vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de zillet. İşte bunlar cennet ehlidir ve orada daimidirler."*. Bu ayet-i kerimenin rüyete, yani Allah Teâlâ'yı görmeye delalet edip etmediği ilk bakışta anlaşılmamakla beraber, Müslim (*Sahih,* I. 163)'in nakletmiş olduğu bir hadis, bu müşkili gün ışığına çıkarmakta ve ayette zikri geçen "ziyade" kelimesinin "Allah Teâlâ'yı görmek" manasına geldiğini, bizzat Hazreti Peygamber'in ağzıyla açıklamaktadır. Müslim'in Süheyb tarikiyle Hazreti Peygamber'den nakletmiş olduğu bu hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli cennete girdiği zaman, Allah Teâlâ onlara şöyle hitap eder: Başka bir şey istiyor musunuz; size ziyade edeyim"? Onlar da derler ki: "Yüzümüzü ağartmadın mı; bizi cehennemden kurtarıp cennete sokmadın mı"? Bunun üzerine perde kalkar ve Rablerini görürler – ki o zamana kadar onlara bundan daha tatlı bir şey verilmemişti.". Müslim'in *Sahih*'inde zikredilen aynı hadisin başka bir rivayetinde, Hazreti Peygamber'in bu açıklamayı yaptıktan sonra şu ayeti de okuduğu ilave edilmiştir: *"İyi amel sahiplerine iyilik ve bir de ziyade vardır."*.

Kur'an ayetleri yanında Hazreti Peygamber'den nakledilen pek çok sahih hadisi de rüyetin ispatında delil olarak zikretmek mümkündür. Ebû Hureyre ve Ebû Sa'îdi'l-Hudrî tarafından nakledilen bir hadis, hem Buhârî (*Sahîh,* V. 179; VII. 205; VIII. 179) hem de Müslim (*Sahih,* I. 163; 167) tarafından nakledildiği gibi Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 535), Tirmizî (*Sünen,* IV. 688), İbn Mâce (*Sünen,* I. 76) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 16, 17) tarafından da nakledilmiştir. İki sahifeye yakın uzunca bir hadisin baştarafından aldığımız bu rivayetinde Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Bazı kimseler Hazreti Peygamber'e: Ya Resulallah! Kıyâmet günü Rabbimizi görür müyüz?" diye sordular. Hazreti Peygamber: Bedir gecesi ayı görmek için itişip kakışır, birbirinize zarar verir misiniz? dedi. Hayır, ya Resulallah, diye cevap verdiler. Hazreti Peygamber tekrar, önünde bulut yok iken güneşi görmek için itişip kakışır mısınız? diye sordu. Onlar yine, hayır ya Resulallah, dediler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: İşte bedir gecesi ayı ve bulutsuz günde güneşi rahatça gördüğünüz gibi Rabbinizi de göreceksiniz.". Buhârî (*Sahih,* VIII. 179; VI. 48; I. 143; I. 138), Müslim (*Sahîh,* I. 439), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 534), Tirmizî (*Sünen,* IV. 687) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 75) tarafından Cerîr İbn Abdillah'tan nakledilen başka bir haberden de öğrenildiğine göre Cerîr şunları anlatmıştır: "Bir gece Resulullah (sas.) ile beraber bulunuyorduk. Bedir gecesi idi. Aya baktı ve şöyle buyurdu: Şu ayı görmek için birbiriniz üzerine yığılmadan gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. Artık güneşin doğmasından da batmasından da önce namazların hiçbirinden alıkonmamak elinizden geliyorsa ona çalışın. Yani ikindi ve sabah namazları. Sonra Cerîr *"...Güneşin doğuşundan ve batışından önce ve gece saatlerinde Rabbini hamd ile tesbih et..."* mealindeki Tâ-hâ suresinin 130. ayetini okumuştur.". Zikrettiğimiz bu ayet ve hadislerden de açıkça anlaşıldığı gibi, salih amel sahibi müminler, kıyamet günü Rablerini ayan beyan görecekler; fakat kötü amel ve imandan uzak kalıp paslanmış kalbe sahip olan facirler ise, bundan mahrum kalacaklardır.

16 İşte bu facirler, kıyamet günü Rablerini görmekten mahrum kaldıkları gibi, onların varıp girecekleri yer de içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşidir.

17 Ateşe girdikleri zaman da onlara denilecektir ki: İşte sizin, dünyada iken yalanlayıp durduğunuz ve alaya aldığınız yeniden dirilme ile hesap ve bu hesabın neticesi olan ceza budur. Şimdi siz, dünyada iken bu yalanladıklarınızı apaçık gördünüz. Şimdi onu tadın bakalım.

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ
﴿٢١﴾ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ ٱلنَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ
مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾
عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

[18] Hayır, onların dedikleri gibi değil. İyilerin kitabı şüphesiz "illiyyun"dadır.

[19-21] "İlliyyun"un ne olduğunu sen bilemezsin. O, Allah'a yakın olan meleklerin gördüğü işaretlenmiş bir kitaptır.

[22-23] Şüphe yoktur ki iyiler, nimet içinde ve sedirler üzerinde nimetleri seyrederler.

[24] Onları, yüzlerindeki nimet parıltısından tanırsın.

[25-26] Onlara, bitimi misk kokan, mühürlü halis bir şarap içirilir. Yarışanlar, işte bunun için yarışsınlar.

[27-28] Bu şarabın karışımı, cennette gözdelerin içtiği yukarıdan akan bir kaynaktır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kazanç sağlamak için alışverişlerinde hile yapan ve kıyamet gününü tekzip eden füccarın hallerini ve o gün ulaşacakları kötü dereceleri beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'a, Peygamberleri'ne ve Ahiret gününe iman eden ve salih amel işleyen ebrarın yani iyilerin hallerini açıklamış ve onların Allah katında ulaşacakları üstün dereceleri ve amellerinin "illiyyun" denilen işaretlenmiş bir kitapta gözde melekler tarafından tarassut edileceğini ve hudutsuz nimetlerle mükafatlandırılacaklarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[18] Hayır, onların dedikleri gibi değil. İyilerin kitabı şüphesiz "illiyyun" dadır.

[19-21] "İlliyyun" un ne olduğunu sen bilemezsin. O, Allah'a yakın olan meleklerin gördüğü işaretlenmiş bir kitaptır.

[22-23] Şüphe yoktur ki iyiler, nimet içinde ve sedirler üzerinde nimetleri seyrederler.

[24] Onları, yüzlerindeki nimet parıltısından tanırsın.

[25-26] Onlara, bitimi misk kokan, mühürlü halis bir şarap içirilir. Yarışanlar, işte bunun için yarışsınlar.

[27-28] Bu şarabın karışımı, cennette gözdelerin içtiği yukarıdan akan bir kaynaktır.

18 Hayır; durum, ölümden sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden ve Allah'ın kitabının öncekilerin masalları olduğunu ileri süren facirlerin zannettikleri gibi değildir. Gerçek şudur ki, ebrarın, yani sahih iman ve salih amel sahibi olan iyi kimselerin kitabı "illiyyun" dadır. "İlliyyun", delalet ettiği mana itibariyle "siccin" in karşıtı olan bir kelimedir. Nitekim Allah Teâlâ, surenin 7. ayetinde ölçü ve tartılarında hile yapanların amellerini bahis konusu ederek facirlerin kitaplarının "siccin" de olduğunu beyan etmiştir ki bu ayetle ilgili açıklamada da ifade ettiğimiz gibi "siccin", yerin en alt tabakasında veya yedi kat altındadır. Bu sebepledir ki bazı müfessirler 7. ayete "Füccarın, yahut kötülerin kitabı, siccin'dedir; (yani yerin yedi kat altındadır)" şeklinde manalandırmışlardır. Bazıları "siccin" in yedi kat yerin altında yeşil bir kaya olduğunu söylerken, bazıları da

cehennemde bir kuyu olduğunu ileri sürmüşlerdir. "Siccin" in karşıtı olan "illiyyun" ise, Allah'a ve Resulüne iman ve itaat edenlerin kitaplarının, mukarrebun da denilen Allah'a yakın kulların müşahede edebilecekleri çok yüce bir yere, yahut cennete delalet eder ki daha sonraki ayetinde Allah Teâlâ "illiyyun" un durumunu yüceltmek için şöyle buyurmuştur:

19-21 "İlliyyun" un ne olduğunu sen bilemezsin. O, Allah'a yakın olan meleklerin gördüğü işaretlenmiş bir kitaptır. Bundan da anlaşılmaktadır ki facirlerin veya büyük günah sahiplerinin kitapları cehennemin en derin kuyularında kitap sahibi facirlerle beraber bulunurken, sahih iman ve salih amel sahibi müminlerin kitapları cennetin en üst derecesinde yer alırlar ve kitap sahipleri de kitaplarıyla birlikte bulunurlar.

22-23 Daha sonra Allah Teâlâ, cennete yerleşmiş olan ebrarın, yani iyilerin hallerini açıklamış ve onların cennet nimetleri içerisinde ve sedirler üzerinde kendilerine ihsan edilen hudutsuz nimetleri seyredeceklerini beyan etmiştir. Ancak burada şu hususu belirtmek gerekir ki her ne kadar bazı müfessirler, ayet-i kerimeyi, ebrarın sedirler üzerinde cennet nimetlerini temaşa edecekleri manasında tefsir etmişlerse de diğer bazı müfessirlere göre ebrar, Aziz ve Celil olan Allah'ı temaşa edeceklerdir. Zira Allah Teâlâ, yukarıdaki bir ayetinde facirlerden sözederken, işledikleri günahlarla kalpleri paslanan ve gerçeği görmekten uzak kalan bu facirlerin, kıyamet günü Rablerini görmekten de mahrum kalacaklarını beyan etmiş, bu ayetlerinde ise, Rablerinin hudutsuz nimetlerine mazhar olan ebrarın, tahtlar üzerinde en değerli nimet olarak Rablerine bakacaklarını ve O'nu göreceklerini zikretmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, daha sonraki ayet-i kerimesiyle bu görüşü teyit etmiş ve şöyle buyurmuştur:

24 Ebrarın kıyamet günü bakıp da gördükleri o yüce nimetin güzelliğini, sen onların yüzlerinden tanırsın. Bundan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki sen, Rablerini temaşa eden o ebrarın yüzlerine baktığın zaman, Rablerini gördükten sonra yüzlerinde hasıl olan neşe ile güleçlik, parlaklık ve aydınlıktan, gördükleri o nimetin haşmetini ve azametini anlarsın. Bu manada Allah Teâlâ, Abese suresinin 38-39. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"O gün yüzler vardır; aydınlıktır, güleçtir, neşelidir."*.

25-26 Cennete yerleşmiş olan o ebrara *rahik* denilen misk kokulu mühürlü cennet şarabı içirilir. Bu öyle bir içkidir ki içerisine onun rengini, kokusunu ve tadını değiştirecek hiçbir şey karıştırılmamıştır. Saffât suresinin 47. ayetinde de ifade edildiği gibi *"O, içenlere ne başağrısı verir, ne de ondan sarhoş olurlar."*. Keza bu içkinin, ondan içmek isteyenleri ona kavuşmaları için yarışa sokacak derecede üstün bir değeri vardır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ayetinde yarışa girmek isteyenlerin ona ulaşmak için yarışmalarını emretmiştir ki bunun manası da Allah'ın taatinde koşturmaktır. Bu itibarla kim O'nun taatinde yarışır ve ileri giderse, cennet nimetleri arasında o içkiye de kavuşabilir.

27-28 Bu içkinin karışımı, *tesnim* denilen bir kaynaktan veya çeşmeden çağlayarak akan bir şarap olup cennet içkilerinin en üstünü ve en değerlisidir. Bunu da ancak mukarrebun adı verilen ve cennet ehlinin en faziletlileri sayılanlar içerler. Diğer cennet ehlinin içkileri ise katkılıdır. Nitekim Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin ilk ayetlerinde Ahiret'te insanların üç sınıfa ayrılacaklarını, bunlardan iki sınıfın cennete, bir sınıfın da cehenneme gireceğini zikretmiştir. Cennete girecek olan iki sınıftan birisi ashab-ı yemin denilen ve defterleri sağından verilecek olan müminler, ikinci sınıf ise, "öncüler" olup cennetteki dereceleri en yüksek olan ve "mukarrebun" adı verilen müminlerdir. İşte cennette *tesnim* denilen kaynaktan çağlayarak akan ve misk kokan şaraptan içecek olan müminler bunlardır. Ashab-ı yemin denilen cennet ehlinin içtikleri içki ise, biraz önce de zikrettiğimiz gibi katkılı olan içkidir.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا
إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ
﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ
مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

29 Suç işleyenler, dünyada iken iman edenlere gülüyorlardı.

30-31 Yanlarından geçtikleri zaman, birbirlerine göz kırparlar, âilelerine dönünce de yaptıklarıyla gülüşüp eğlenirlerdi.

32-33 Müminlere gözcü olarak gönderilmedikleri halde, onları görünce "Bunlar sapık kimseler." derlerdi.

34-36 Bugün ise, iman edenler, sedirler üzerinde, kafirler dünyada yaptıklarından dolayı cezalandırılıyorlar mı diye bakarak onlara gülerler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, füccarın ve ebrarın kıssalarını beyan ederek her iki grup için Ahiret'te hazırlanan kötü ve iyi akibetleri açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlerin dünyada iken müminleri alaya alan çirkin davranışlarını beyan etmiş, sonra da kafirlerin dünyadaki davranışlarına hem bir ceza hem de müminleri teselli edip kalplerini kuvvetlendirmek için kafirlerin benzer davranışlarının Ahiret'te müminler tarafından kafirlere karşı yapıldığını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

29 Suç işleyenler, dünyada iken iman edenlere gülüyorlardı.

30-31 Yanlarından geçtikleri zaman, birbirlerine göz kırparlar, ailelerine dönünce de yaptıklarıyla gülüşüp eğlenirlerdi.

32-33 Müminlere gözcü olarak gönderilmedikleri halde, onları görünce "Bunlar sapık kimseler." derlerdi.

34-36 Bugün ise, iman edenler, sedirler üzerinde, kafirler dünyada yaptıklarından dolayı cezalandırılıyorlar mı diye bakarak onlara gülerler.

29 Ebû Cehil, el-Velîd İbnu'l-Muğîre ve el-Âs İbn Vâil gibi Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri, Mekke'de Ammâr, Süheyb ve Bilal gibi fakir Müslümanlarla karşılaştıkları zaman çeşitli sebepler uydururlar ve gülerek onları alaya alırlardı. Müfessirlerin zikrettiklerine göre Hz. Ali (ra) Müslüman bir cemaatle gelirken münafıklarla karşılaşmış ve münafıklar gülerek onları alaya almış, birbirlerine de kaş göz işaretinde bulunmuşlardır. Sonra da evlerine dönmüşler eş ve dostlarına "Bugün biz kelleri gördük." diyerek gülüşmüşlerdir. İşte bundan sonra da Allah Teâlâ bu ayeti indirmiştir.

30-31 Biraz önce de zikrettiğimiz gibi bu müşrikler, Müslümanlarla karşılaştıkları ve yanyana geldikleri zaman birbirlerine kaş göz hareketinde bulunurlar, ailelerinin yanına dönünce de yoldaki davranışlarından sözederek gülüp eğlenirlerdi.

32-33 Bu müşriklerin Müslümanlar hakkındaki çirkin davranışlarından biri de onları gördükleri zaman "Muhakkak ki bunlar sapık kimseler." demeleri idi. Halbuki bunlar, Müslümanlara gözcü olarak gönderilmiş değillerdi. Asıl sapık kendileri olduğu halde, Müslümanları sapık görmelerinin sebebi, onların öldükten sonra ye-

niden dirileceklerine inanmaları ve ne olduğu belirsiz bir Ahiret hayatına hazırlanarak dünya nimetlerinden dilediklerince faydalanmak istememeleriydi. İşte müşriklerin böyle bir düşünce veya inanca sahip olmaları, bu inancı reddeden Müslümanları sapık görmelerine sebep oluyordu.

34-36 İşte bugün, yani bütün insanların yeniden dirilip de kabirlerinden çıktıkları ve hesaba çekildikleri kıyamet günü Müslümanlar, Rablerinin hudutsuz lütfuna mazhar olmuş kimseler olarak, bu lütuftan mahrum kalan kafirlerin Ahiret'teki kötü hallerine gülecekler ve "Siz, dünyada iken bizi bugüne ulaştıracak olan Allah'ın hak yoluna bağlanmamızdan dolayı bizi sapıklıkla itham ediyordunuz. Kıyâmet günü içine düştüğünüz bu kötü akibetinizi gördükten sonra, dünyada iken kimin sapık, kimin hak yolda olduğunu görüp anladınız. Şimdi gülme sırasının bize gelmiş olduğunu da elbet anlamış olacaksınız." diyeceklerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse, dünyada kafirlerin müminlere karşı yaptıklarını, Ahiret'te müminler kafirlere karşı yapacaklardır. Bu ayet-i kerimeyle Mutaffifîn suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selâm, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

İNŞİKÂK SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 84. suresi olup 25 ayetten müteşekkildir. Sure, adını *"Gök yarıldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği zaman ... yaptıklarınızın karşılığını mutlaka göreceksiniz."* mealindeki ilk ayetinde geçen ve gökyüzünün yarılması veya parçalanması manasına gelen *inşikak* kelimesinden almıştır. Sure, Mekke'de İnfitâr suresinden sonra nazil olmuştur ve ilk Mekkî surelerden sayılır.

2. İnşikâk Suresinin Konusu

İnşikak suresinin konusu da diğer Mekkî sureler gibi akaide taalluk eden konularla insanlara korku veren kıyamet ahvaline ait tasvirlerdir. Nitekim surenin 1-5 ayetlerinin yer aldığı ilk bölümde kıyamet gününün gelmesiyle birlikte göğün yarılarak parçalara ayrılacağı, yerin uzatılıp düz bir hale getirileceği ve içindeki her şeyin dışarı atılacağı başlıca kıyamet alametleri olarak zikredilmiştir. Bunu takip eden ayetlerde (6-15) insana hitap edilerek onun Rabbine giden bir yolda çalışıp durduğu ve neticede O'na mutlaka kavuşup hesaba çekileceği, dünyada iken sahih imanla salih amel işleyen ve defterleri sağından verilen kimselerin hesaplarının daha kolay olup ailelerine neşeli bir halde kavuşacakları, defterleri kendilerine arkalarından verilenlerin ise, dünyada iken aileleriyle birlikte çok neşeli günler geçirmiş olsalar bile kıyamet günü kendilerine cehennem yolunun görünmesi üzerine yok olmayı temenni edecekleri, ancak yine de cehennem ateşine atılacakları beyan edilmiştir. Surenin son bölümünde ise (16-25), akşamın alaca karanlığına, geceye ve bedir halindeki aya yemin edilerek insanların halden hale uğratılacakları, Kur'an okunduğu zaman secde etmeyip onu yalanlayanlar için şiddetli bir azabın bulunduğu, surenin son ayetinde ise, iman eden ve salih amel işleyenlerin, sonu hiç gelmeyecek bir mükafata nail olacakları zikredilmiştir.

3. İnşikâk Suresinin Kendinden Önceki Mutaffifîn Suresiyle Bağlantısı

İnşikak suresinin kendinden önceki Mutaffifîn suresiyle yakın bağlantısı bulunduğu gibi, daha önceki İnfitâr ve Tekvîr sureleriyle de bağlantısının bulunduğu apaçık anlaşılmaktadır. Dört surede de kıyamet gününün ahvaliyle ilgili özellikler üzerinde durulmuş, Tekvîr suresinde vukuu zikredilen ahvalin çoğuna İnfitâr suresinde de yer verilmiştir. Keza Mutaffifîn suresinde kı-

yamet günü eşkıyanın ve ebrarın halleriyle ilgili olarak zikredilen sıfatların çoğu İnşikâk suresinde de bahis konusu edilmiştir.

4. İnşikâk Suresinin Faziletleri

Hazreti Peygamber'den İnşikâk suresinin faziletine delalet eden bazı hadisler nakledilmiştir. Buhârî (*Sahih,* I. 186) ve Müslim (*Sahih,* I. 407)'in naklettiklerine göre Ebû Râfi' şöyle demiştir: "Ebû Hureyre ile beraber yatsı namazını kıldım. *İza's-semâu inşakkat* suresini okudu ve onda secde etti. Ona "Bu secde nedir?" diye sordum. Şöyle dedi: "Ebu'l-Kâsım (s.a.s.)'ın arkasında bu secde yerinde secde ettim. Bu itibarla ben ona kavuşuncaya kadar (bu surenin kıraati esnasında) hep secde edip duracağım.".

Tirmizî (*Sünen,* V. 433) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 27, 36, 100)'in Abdullah İbn Ömer'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününe kendi gözleriyle bakıp görmekten sevinç duymak isteyen kimse, Tekvîr, İnfitâr ve İnşikâk surelerini okusun.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 Gök yarıldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği; yer uzatıldığı, içindekileri dışarı atıp boşaldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği zaman, yaptıklarınızın karşılığını mutlaka göreceksiniz.

6 Ey insanoğlu! Muhakkak ki sen, Rabbine giden bir yolda çalışıp duran ve O'na mutlaka kavuşacak olan bir kimsesin.

7-9 Amel defteri kendisine sağdan verilen kimse, kolay geçireceği bir hesaba çekilecek ve ailesine neşeli bir halde kavuşacaktır.

10-12 Defteri, kendisine arkasından verilen kimse ise, yok olmayı diler ve alevli cehenneme girer.

13-14 Oysa o, dünyada, ailesinin yanında iken çok neşeli idi. Çünkü o, hiç dönmeyeceğini (yâni yeniden dirilmeyeceğini) sanıyordu.

15 Hayır; hesap için Rabbine dönecektir; çünkü Rabbi onu görüp durmaktadır.

Allah Teâlâ bu ayetlerinde, kıyamet gününün insanları korkuya düşüren hallerini açıklamış, önce göğün yarılıp âlemin düzeninin bozulacağını, yeryüzünün üzerindeki dağlarla birlikte düzlenip uzatılacağını ve içindekileri dışarı atıp boşalacağını, işte o zaman insanların Rablerine kavuşup hesaba çekileceklerini, defterleri kendilerine sağ taraflarından verilenlerin sahih iman ve salih amel sahibi müminler olup daha kolay bir sorguya tabi tutulacaklarını ve ailelerine neşeli bir halde kavuşacaklarını; defterleri kendilerine arkalarından verilenlerin ise, isyankar kafir-

ler olup kendileri için hazırlanan kötü akibeti görünce yok olmayı dileyeceklerini; fakat onlar için bir kurtuluş yolu bulunmadığından cehennem ateşine gireceklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-5 Gök yarıldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği; yer uzatıldığı, içindekileri dışarı atıp boşaldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği zaman, yaptıklarınızın karşılığını mutlaka göreceksiniz.

6 Ey insanoğlu! Muhakkak ki sen, Rabbine giden bir yolda çalışıp duran ve O'na mutlaka kavuşacak olan bir kimsesin.

7-9 Amel defteri kendisine sağdan verilen kimse, kolay geçireceği bir hesaba çekilecek ve ailesine neşeli bir halde kavuşacaktır.

10-12 Defteri, kendisine arkasından verilen kimse ise, yok olmayı diler ve alevli cehenneme girer.

13-14 Oysa o, dünyada, ailesinin yanında iken çok neşeli idi. Çünkü o, hiç dönmeyeceğini (yani yeniden dirilmeyeceğini) sanıyordu.

15 Hayır; hesap için Rabbine dönecektir; çünkü Rabbi onu görüp durmaktadır.

1-5 Ayet-i kerimelerden de açıkça anlaşıldığı gibi Allah Teâlâ, kıyamet alameti olarak göğün yarılıp parçalanacağını, dağların ufalanıp yerin dümdüz hale getirileceğini ve içindekilerin atılacağını beyan etmiş, insanların da hesaba çekilip dünyada işledikleri amellerinin karşılığını göreceklerini haber vermiştir. Bu ayet-i kerimelerde dikkati çeken en önemli husus, yarılıp parçalanacak olan göğün ve uzatılıp içindekileri atacak olan yeryüzünün birer kıyamet alameti olarak böyle bir şekle dönüşmeleri, Rablerinden kendilerine yöneltilen emirlere aynen uymaları dolayısıyladır. Kısaca ifade etmek gerekirse, canlı veya cansız bütün varlıklar Rablarinden kendilerine yöneltilen her emre uymakla yükümlüdürler. Fussilet suresinin 11. ayetinde de ifade edildiği gibi *"Allah, yere ve göğe yönelmiş, onlara "İsteyerek veya istemeyerek gelin." demiş, onlar da "İsteyerek geldik." semişlerdir."*. Bu ayet mealinden de anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ'nın yerden ve gökten istediği, kendilerine verilen görevleri kusursuz yerine getirmeleridir. Kıyâmet günü geldiğinde artık onların görevleri sona erecek ve Rablerinin emriyle son şekillerini alacaklardır. Nitekim Allah Teâlâ, Tâ-hâ suresinin 105-107. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sana dağları sormaktadırlar. Onlara de ki: "Rabbim onları (kıyamet günü) unufak edecektir. Yerlerini de çırılçıplak ve dümdüz bırakacaktır. Artık orada ne bir çukur ve ne de bir tümsek görebileceksin."*.

Burada şu hususu da gözden uzak tutmamak gerekir ki Rablerinin emirlerine uyarak göğün yarılması ve yerin uzatılarak içindekileri dışarı atıp boşalmasıyla kıyamet gününün gelmiş olması, kabrinden çıkartılıp dışarı atılan insanoğlunun yeni bir hayata başlamasının en açık delilini teşkil eder. Zira yerin uzatılarak içindekilerin dışarı atılması, dünyada iken ölüp toprağa gömülen insanın yeniden diriltilmesi ve Allah'ın huzuruna çıkarak dünyada yaptıklarının karşılığını görecek olması demektir.

6 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde göğün yarılmasını, yerin uzatılıp içindekilerin dışarı atılıp boşaltılmasını kıyamet alameti olarak zikretmiş, ancak kıyamet gününün ne derece korkunç bir gün olduğunu zihinlere yerleştirmek için bu günün gelmesinden sonra ne olacağını açıklamamıştır. Her ne kadar yukarıdaki ayet meallerinin sonuna *"...yaptıklarınızın karşılığını mutlaka göreceksiniz."* ibaresi ilave edilmişse de bu ilave, *izâ* ile başlayan ve *"Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği zaman..."* ibaresiyle sona eren ayetler grubunu tamamlamak için zikredilmiş metinde olmayan bir ilavedir. Zira Tekvîr ve İnfitâr surelerinde de aynen zikredildiği gibi gök yarıldığı, yer uzatıldığı, güneş dürülüp söndüğü ve yıldızlar dökü-

lüp karardığı, kısacası kıyamet günü geldiği zaman, her insanın hangi amelleri hazırlayıp getirdiğini bileceği açıkça beyan edilmiştir. İşte Allah Teâlâ bu ayetinde de insana hitap ederek Rabbine giden bir yolda çalışıp durduğunu ve neticede O'na mutlaka kavuşacağını zikretmiş ve O'na kavuştuktan sonra da dünyada işlediği amellerinin karşılığını mutlaka göreceğini haber vermiştir.

7-9 Kıyâmet gününün gelmesiyle birlikte gerçekleşecek olan en önemli husus, dünyada iken ölüp toprağa gömülen insanın kıyamet günü yeniden dirilip toprak altından dışarı atılması ve dünyada işlediği iyi veya kötü bütün amellerin kendisine bildirilmesidir ki bu da amel defterinin kendisine verilmesiyle gerçekleşir. Zira Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde de açıklandığı üzere Allah Teâlâ, kullarının dünyada işledikleri iyi veya kötü amelleri yazacak olan melekler görevlendirmiş, bu melekler de eksik veya fazla hiçbir kusur işlemeden insanların amellerini amel defterlerine yazmışlardır. Nitekim Allah Teâlâ, Kaf suresinin 17-18. ayetlerinde bu hususu zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İnsanın sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, söylediği hiçbir söz olmasın ki yanında onu gözetleyip yazmasın."*. İşte yazıcı melekler tarafından yazılan ve insanın iyi veya kötü bütün amellerini ihtiva eden bu defterler, kıyamet günü sahiplerine verilir ve her insan dünyada işlediği amellerin hiç kusursuz defterinde yazılı olduğunu görür. Daha önce de zikrettiğimiz gibi, yazıcı meleklerin, insanın dünya hayatında işlediği iyi ve kötü bütün amelleri yazmaları, kıyamet günü hesaba çekildiği zaman insanın hangi amellerden hesaba çekileceğini veya hangi amellerinin hesabının görüleceğini bilmesi içindir. Nitekim Allah Teâlâ, Kıyâmet suresinin 13. ayetinde bu hususa da işaret etmiş ve *"O gün insana ne yapıp yapmadığı haber verilir."* buyurmuştur. Filhakika o gün insan, hayır olsun şer olsun, eski olsun yeni olsun, yaptığı ve yapmayıp geri bıraktığı büyük küçük bütün amellerden haberdar olur. Kehf suresinin 49. ayetinde de bu husus daha açık bir şekilde ifade edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"(O gün) amel defteri (önlerine) konur. İşte o zaman, suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve "Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günhları) saymış." dediklerini görürsün. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbİn hiçbirine zulmetmez."*. Bu yet melinden de anlaşıldığı gibi her insana, dünyada işlediği amellerin kusursuz kaydedildiği defter verilir ve defter shibi dünyada iken hangi amelleri işleyip hangilerini terkettiğini defterinde görür ve bilir. Ancak burada şunu da belirtmek gerekir ki tefsiri üzerinde durduğumuz ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi, insanlar, kıyamet günü dünyada işledikleri ameller itibariyle iki fırkaya ayrılacaklardır. Bunların biri sahih iman ve salih amel sahibi olan müminlerdir ki işte bunlara amel defterleri sağ taraflarından verilecektir. Bunlar, iman ve iyi amel sahibi kimseler oldukları için onların hesapları da kolay ve zahmetsiz geçecek ve ailelerine neşeli bir halde kavuşacaklardır. Müminler için hesabın kolay geçeceğine delalet eden bir haber de sahih hadis kitaplarında yer almıştır. Buhârî (*Sahih*, I. 34; VII. 197), Müslim (*Sahih*, IV. 2204), Ebû Dâvûd (*Sünen*, II. 163), Tirmizî (*Sünen*, V. 435) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, VI. 47, 91)'in naklettiklerine göre Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: Resulullah (sas.) "Kıyamet günü kim hesaba çekilirse o azap edilmiş olur." buyurmuştu. Bunun üzerine ben de dedim ki: Allah Teâlâ *"Kolay bir hesapla hesaba çekilecek."* (İnşikak, 8) buyurmuyor mu? Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Bu, hesap değil ancak bir arz'dır; (yani amellerin sahiplerine arzedilmesidir)" buyurmuştur.

10-12 Diğer fırkaya gelince, bunlar, amel defterleri kendilerine arkalarından veya sol taraflarından verilenler olup dünyada işledikleri kötü amelleri ve küfürleri sebebiyle yok olmayı temenni etseler bile yine de cehennem ateşine girecek olanlardır. Allah Teâlâ, bunlarla ilgili olarak Hâkka suresinin 25-29. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Kitabı solundan verilen ise, şöyle der:*

"Kitabım keşke bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yok olup gitti.".

13-14 Halbuki bunlar, dünyada iken aileleri yanında çok neşeli ve sahibi oldukları mal, mülk, evlat ve ıyal sebebiyle çok şımarık idiler. Bu sebeple Allah'a, Ahiret gününe, öldükten sonra yeniden dirilmeye, hesap ve cezaya inanmıyorlar, inanan müminleri de alaya alıyorlardı.

15 Fakat hayır; bu, onların zannettikleri gibi değildir. Her insan dünyada iken ölüp toprağa gömülmüş, etleri ve kemikleri çürüyüp toprak altında dağılmış olsa bile, kıyamet günü yeniden dirilecek ve hesap vermek üzere Rabbinin huzuruna çıkarılacaktır. Çünkü Rabbi, onun dünyada işlemiş olduğu iyi veya kötü bütün amelleri en iyi görüp bilendir ve işlediği ameller sebebiyle onu cezalandıracak olan da O'dur.

فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾ إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

16-19 Akşamın alaca karanlığına, geceye ve gecenin topladıklarına, bedir haline gelen aya yemîn ederim ki siz ey insanlar, halden hale uğratılacaksınız.

20-22 Neden onlar îman etmiyorlar? Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar? Aksine o inkârcılar, hakkı yalanlıyorlar.

23 Oysa Allah, onların kalplerinde sakladıkları kin ve düşmanlığı çok iyi bilmektedir.

24 (Ey Muhammed!) Onlara acı azabı müjdele.

25 Ancak iman edenler ve sâlih amel işleyenler için arkası kesilmeyen mükafat vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü insanların amel defterleri sağından verilen suada ile, arkasından verilen eşkıya olmak üzere iki fırkaya ayrılacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, şafak vaktine, geceye ve bedir gecesindeki aya kasem ederek kıyamet vaktinin mutlaka vuku bulacağını zikretmiş, daha sonra insanların Kur'an'a, Kur'an okunduğu zaman sırf inatlıkları yüzünden büyüklük taslamaları sebebiyle secde etmekten imtina ettiklerini ve hakkı yalanladıklarını, bu sebeple de onların en şiddetli azaba müstehak olduklarını, ancak tövbe edip iman edenlerin ve salih amel işleyenlerin bundan istisna edileceklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

16-19 Akşamın alaca karanlığına, geceye ve gecenin topladıklarına, bedir haline gelen aya yemin ederim ki siz ey insanlar, halden hale uğratılacaksınız.

20-22 Neden onlar iman etmiyorlar? Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar? Aksine o inkârcılar, hakkı yalanlıyorlar.

23 Oysa Allah, onların kalplerinde sakladıkları kin ve düşmanlığı çok iyi bilmektedir.

[24] (Ey Muhammed!) Onlara acı azabı müjdele.

[25] Ancak iman edenler ve salih amel işleyenler için arkası kesilmeyen mükafat vardır.

16-19 Allah Teâlâ, güneşin batışından sonra yatsıya kadar olan ve şafak denilen vakte, gündüz güneşin ışığı altında parıldayıp görülse bile karanlığıyle her şeyi örten ve görünmesine engel olan geceye ve bedir gecesinde ışığıyla parıldayan aya kasem ederek insanların bir halden diğer bir hale veya bir durumdan diğer bir duruma uğratılacaklarını haber vermiştir ki daima değişecek olan bu hal veya durum, insanın ana rahminde bir hücre kümesi olarak vücuda gelmesinden sonra et ve kemiğin teşekkülü, sonra bir insan yavrusunun oluşarak dokuz ay gibi bir süreyi geçirip dünyaya gelmesi, dünyada geçirdiği çocukluk, gençlik ve ihtiyarlık devirlerinden sonra ölüp bu dünyadan ayrılması ve nihayet kıyamet gününün gelmesinden sonra yeniden dirilerek Ahiret hayatına başlaması, bu hayatı da dünyada işlediği iyi veya kötü amellerinden dolayı hesaba çekilerek cennette veya cehennemde geçirecek olmasından ibarettir.

20-22 İşte dünyada ve Ahiret'te insanı bir halden başka bir hale getiren veya bir durumdan başka bir duruma sokan, hudutsuz kudretiyle Allah'tan başkası değildir. Gerçek böyle olduğu halde o kafirler neden bu hudutsuz kudretin sahibi olan Allah'a iman etmiyorlar? İman etmelerine engel olan şey nedir ki O'nun Peygamberi'ne, o Peygamber'e vahyettiği Kur'an'a ve onun haber verdiği kıyamet gününe, o gün yeniden dirilmenin gerçekleşeceğine ve Rabbinin huzurunda hesaba çekilip küfrü dolayısıyla cehennem ateşine atılacağına ve ebediyyen orada azap göreceğine inanmıyor? Neden o inkârcılar Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar da onu yalanlıyorlar ve alaya alıyorlar?

23 Oysa Allah, o kafirlerin neden Allah'a, O'nun Peygamberi'ne, ona vahyettiği Kur'an'a ve Ahiret gününe iman etmediklerini elbette çok iyi bilmektedir. Bu küfürlerinin başlıca sebepleri, hem kendilerine bu gerçekleri tebliğ eden Peygamberi'ne haset etmeleri hem de dünya hayatında elde ettikleri mal, mülk ve saltanatlarını yitirerek çevrelerinde gördükleri malı, mülkü ve saltanatı bulunmayan pek çok Müslüman gibi fakir düşmek korkusundan başka bir şey değildir. Bu sebepledir ki kalpleri İslam'a ve Müslümanlara karşı kin ve nefretle dolmuştur.

24 O halde ey Muhammed! Kalpleri İslam'a ve Müslümanlara karşı bu derece kin ve nefretle dolu olan o kafirlere şu gerçeği haber ver ki Allah, onlar için çok şiddetli bir azap hazırlamıştır. Onların bu azaptan kaçıp kurtulmaları hiçbir suretle mümkün değildir. Bu azabı onlar mutlaka göreceklerdir.

25 Ancak Allah'a, Peygamberi'ne, ona vahyettiği Kur'an'a ve Ahiret gününe iman edenler, salih amel işleyenler ve Allah'ın Kur'an'daki emir ve nehiylerine kusursuz tabi olanlar müstesna. Onlar için de sonu hiç gelmeyecek büyük bir ecir vardır. Bu ayet-i kerimeyle İnşikâk suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selâm, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

BURÛC SURESİ

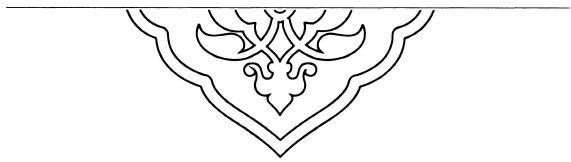

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 85. suresi olup 22 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayette zikri geçen ve her bakanın gözüne çarpacak şekilde açık seçik ve yüksek yer manasına gelen *burc*'un çoğulu *buruc* kelimesinden almıştır. Bu bakımdan bir şehrin surlarının veya kalelerinin yüksek yerlerine *burc* denildiği gibi gökyüzündeki büyük yıldızlara da burc denilmiştir. Nitekim Hamel, Sevr, Cevca, Seretan, Esed, Sunbule, Mizan, Akrep, Kavs, Cediy, Delv ve Hut gibi çeşitli isimlerle zikredilen oniki yıldız kümesine de *burc* denilmiştir ki güneşin ve ayın konakları olarak kabul edilen bu burçlarda güneş ve ayın belirli günlerde konakladıkları söylenmiştir. Nitekim Zâriyât suresinin *"Çeşitli yolları (veya yörüngeleri) olan göğe kasem olsun ki..."* mealindeki 7. ve Furkân suresinin *"Gökte burçlar yaratan ve orada aydınlatıcı olarak güneşi ve ayı vareden Allah ne yücedir."* mealindeki 61. ayetlerinde de bu manaya işaret edilmiştir.

Buruc suresinin tamamı Mekke döneminin ortalarında ve müşriklerin müslümanlara işkencelerini artırdıkları bir zamanda Şems suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Burûc Suresinin Konusu

Allah Teâlâ, sayısız burcların bulunduğu göğe, geleceği vadolunan kıyamet gününe, o günde şahitlik edene ve şahitlik edilecek olana kasem ederek sureye başlamış ve Allah'a, Peygamberi'ne, Allah'ın ona indirdiği Kur'an'a ve Ahiret gününe iman ederek salih ameller işleyen müminleri ateş dolu hendeklere atarak yakan ve onlara aklın almayacağı işkenceleri reva gören müşriklere lanet etmiştir. Müşriklerin Mekke'de ilk defa Müslüman olan bu müminlere onları alevli ateşe atarak işkence etmelerinin başlıca sebebi, onların, göklerin ve yerin kendisinden başka hükümranlığı bulunmayan Allah'a iman etmeleri ve bu imanları dolayısıyla onlardan intikam almak ve onları dinlerinden döndürmek istemeleridir. Şu var ki bu müşrikler, müminlere ne yaparlarsa veya ne yapmak isterlerse istesinler, bu küfürleri dolayısıyle onlar için şiddetli bir cehennem azabı vardır.

Allah Teâlâ, müşriklerin müminlere karşı giriştikleri bu çirkin davranışı açıkladıktan ve bu davranışları sebebiyle kıyamet günü karşılaşacakları şiddetli azabı haber verdikten sonra, Allah'a, Peygamberi'ne, ona indirilen Kur'an'a ve Ahiret gününe iman ederek salih amel işleyen müminlerin hallerini açıklamış ve kıyamet günü onlar

için hazırlanan güzel akibeti beyan ederek iman edenler ve salih amel işleyenler için, ağaçları altından ırmaklar akan cennetler bulunduğunu müjdelemiştir.

Surenin daha sonraki ayetlerinde, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretine, küfürlerinde direnenleri ansızın kuşatıp onları şiddetle yakalayışına dikkat çekilmiş, bununla birlikte kullarına karşı yine de çok sevecen ve çok bağışlayıcı olduğu hatırlatılmıştır. Daha sonra Firavun ve Semud kavimlerinin akibetleri zikredilerek küfürleri dolayısıyla onlar nasıl helak oldularsa, onların izinden gidenlerin de aynı akibete uğrayarak helak olacaklarına işaret edilmiştir. İnananları cennet nimetleriyle müjdeleyen, kafirleri de kötü bir akibetle tehdit eden bu ayetlerden sonra sure, Kur'an-ı Kerim'in yüceliğini beyan eden bir ayetle sona ermiştir.

3. Burûc Suresinin Kendinden Önceki İnşikâk Suresiyle Bağlantısı

Buruc suresiyle kendinden önceki İnşikâk suresi arasında üç yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Dikkati çeken ilk benzerlik, her iki surenin de gökyüzünü bahis konusu eden bir ayetle başlamış olmasıdır. Hatta Hazreti Peygamber'den nakledilen bazı sahih hadislerde göklerin bahis konusu edildiği dört sure peşpeşe zikredilmiştir ki bu sureler İnfitâr, İnşikâk, Burûc ve Târık sureleridir.

2) Her iki surede de müminler güzel akibetle müjdelenirken kafirler, kötü akibetle tehdit olunmuşlar, her iki surede de Kur'an-ı Kerim'in azametine işaret edilmiştir.

3) İnşikâk suresinde, müşriklerin gerek Hazreti Peygamber hakkında gerekse müminler hakkında içlerinde besledikleri kin, düşmanlık, işkence, katl, eza ve cefa gibi çeşitli kötülüklerin Allah Teâlâ'nın hudutsuz ilmi içerisinde bulunduğu ve O'nun her şeyi kusursuz bildiği zikredilmiş, Burûc suresinde ise, bu çeşit kötü davranışların, küfürleri dolayısıyla helak olmuş geçmiş kavimlerde de görüldüğü açıklanmıştır.

4. Burûc Suresinin Faziletleri

Müfessirlerin Ebû Hureyre tarîkıyle Ahmed İbn Hanbel'den naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) yatsı namazında gök üzerine yemin edilen Burûc ve Târık surelerinin okunmasını emretmiştir.

Yine Ahmed İbn Hanbel'in rivayetine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resulullah (sas.) yatsı namazlarında Burûc ve Târık surelerini okurdu.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾
النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ
إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-7 Burçları bulunan göğe, vadolunan güne, şahitlik edene ve şahit olunana yemîn ederim ki

çevresinde oturarak müminlere yaptıklarını seyreden, yakıt dolu ateş hendeklerinin sahipleri kahredilmiştir.

8-9 Onlar, sadece, daima galip ve hamd edilmeye layık olan, göklerin ve yerin hükümranlığı da kendisine ait bulunan Allah'a iman ettikleri için müminlerden intikam almışlardı. Allah her şeye şahittir.

10 Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, dinden döndürmek için işkence edip sonra da tövbe etmeyenlere cehennem azabı vardır; onlara yangın azabı vardır.

11 İman edenlere ve salih amel işleyenlere ise, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetler vardır. Bu, büyük kurtuluştur.

Allah Teâlâ, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, burçları bulunan göğe, geleceğinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet gününe, Allah'ın hudutsuz kudretiyle bu âlemde yarattığı her şeyi kendi gözleriyle görerek ona şahitlik edene ve görülüp şahitlik olunana kasem ederek erkek kadın müminleri kazdıkları çukurlara atarak yakmaya çalışan ve onlara çeşitli işkencelerde bulunan Mekkeli müşriklere lanet etmiş ve suredeki bu konuyla ilgili diğer açıklamalarla müminleri teselli etmiş, onlara kuvvet ve cesaret vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-7 Burçları bulunan göğe, vadolunan güne, şahitlik edene ve şahit olunana yemin ederim ki çevresinde oturarak müminlere yaptıklarını seyreden, yakıt dolu ateş hendeklerinin sahipleri kahredilmiştir.

8-9 Onlar, sadece, daima galip ve hamd edilmeye layık olan, göklerin ve yerin hükümranlığı da kendisine ait bulunan Allah'a iman ettikleri için müminlerden intikam almışlardı. Allah her şeye şahittir.

10 Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, dinden döndürmek için işkence edip sonra da tövbe etmeyenlere cehennem azabı vardır; onlara yangın azabı vardır.

11 İman edenlere ve salih amel işleyenlere ise, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetler vardır. Bu, büyük kurtuluştur.

1-7 Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetlerinde, burçları bulunan göğe, mutlaka gelecek olan kıyamet gününe, şahitlik edene ve şehadet olunana yemin ederek müminleri ateş dolu çukurlara atarak yakan ve onlara çeşitli işkenceler yapan Mekkeli müşriklerin en şiddetli azap ile mutlaka cezalandırılacaklarını haber vermiştir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi, şehir surlarının veya kalelerin yüksek yerlerine burç denildiği gibi, gökyüzündeki yıldızlara veya bu yıldızların büyüklerine yahut bunlardan teşekkül etmiş gruplara da burç adı verilmiştir. Nitekim Hamel, Sevr, Cevca, seratan, Esed, Sünbüle, Mizan, Akrep, Kavs, Cedî, Delv ve Hut denilen oniki yıldız da burç adıyla anılmış ve bu burçların bulunduğu yere de mıntakatu'l-buruc denilmiştir. Furkân suresinin *"Gökte burclar yaratan ve orada aydınlatıcı olarak güneşi ve ayı vareden Allah ne yücedir."* mealindeki 61. ayetinde zikri geçen burç da bu oniki burç ile tefsir edilmiştir.

Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde burçları bulunan göğe kasem ettikten sonra, ikinci kasemini yevm-i mev'ûd'a, yani geleceği vadolunan ve geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününe yapmıştır ki bu gün, insanların dünyadaki amellerinden ötürü hesaba çekilip cezalandırılmak üzere yeniden diriltilip kabirlerinden çıkarıldıkları gündür.

Üçüncü kasem, Allah Teâlâ'nın şahit ve meşhada yaptığı kasemdir ki şahit ve meşhud ile kastedilen en açık mana, kıyamet gününü gören ve ona şahitlik edecek olanlarla o günde görülecek olan her şeydir. İşte, Allah Teâlâ bu üç kasemi yaptıktan sonra, bu kasemlerin cevabı olmak üzere müminleri imandan uzaklaştırmak ve onları da kendi kü-

für gurublarına sokmak için alevli çukurlara atarak yakan ve onlar yanarken çevrelerine oturup onları neşe içinde seyreden ashab-ı uhdud'un, yani alevli çukur ashabının akibetini açıklamış ve bu kafirlerin mutlaka kahredileceklerini zikretmiştir.

8-9 Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetlerinde gökyüzündeki burçlara, geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününe ve bu güne şahit olacaklarla o günde şahit olunacaklara kasem ederek müminleri ateşli çukurlarda yakan ve onlar yanarken bunu zevkle seyreden müşriklerin mutlaka kahrolunacaklarını beyan ettikten sonra, müminlerin ateşte yakılarak işkence edilmelerinin sebebini açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

Müminlerin müşrikler tarafından ateş çukurlarına atılarak yakılmalarının ve buna benzer diğer işkencelere tabi tutulmalarının başlıca sebebi, onların, göklerin ve yerin yegane hükümdarı olan Aziz ve Hamid Allah'a iman etmelerinden ve bu imanları dolayısıyla onlardan intikam alma hevesine kapılmış olmalarından başka bir şey değildi. Gerçek olan şudur ki o müşrikler ne yaparlarsa yapsınlar veya ne yapmayı dilerlerse dilesinler, Allah, onların bütün yaptıklarına şahit olduğu gibi yapmak istedikleri her şeyi de bilmektedir. Bu itibarla onlar, yaptıkları veya yapmak istedikleri hiçbir şeyi O'ndan gizleyemezler ve yaptıklarının cezasını mutlaka görürler.

10 Zira Allah'a, Peygamberi'ne, Allah'ın ona indirdiği kitabına ve Ahiret gününe iman eden erkek ve kadınları bu imanlarından uzaklaştırmak ve onları bağlı bulundukları dinlerinden döndürmek için içinde ateş yanan çukurlara atıp yakan ve onların alevler içinde yanmalarını zevkle seyreden, sonra da bu yaptıklarından pişmanlık duymadıkları için tövbe etmeyi hiç düşünmeyen o kafirler için içinde ebediyyen kalacakları cehennem azabı vardır. Bu azaptan kaçıp kurtulmaları da hiç mümkün olmayacaktır.

11 Allah'a, Peygamberi'ne, ona vahyettiği kitabına ve Ahiret gününe iman eden ve bu imanın bir gereği olmak üzere O'nun emir ve nehiylerine uyarak salih ameller işleyen müminlere gelince, onlar için ağaçları altından ırmaklar akan cennetler vardır. Onlar da bu cennetlerde ebediyyen kalırlar ve onların hudutsuz nimetlerinden dilediklerince faydalanırlar. İşte bu, müminler için en büyük kurtuluştur.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾
فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾
وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

12 Rabbinin yakalayışı, muhakkak ki çok şiddetlidir.

13 İlk defa yaratan ve tekrar diriltecek olan da O'dur.

14 O, çok bağışlayan, çok sevendir.

15 Arş'ın sahibidir, çok yücedir.

16 İstediğini mutlaka yapandır.

17-18 (Ey Muhammed!) Sana o orduların, Firavun ve Semud'un haberi geldi mi?

19 Şüphe yoktur ki inkâr edenler, daima yalanlama içindedirler.

20 Allah ise, onları arkalarından çepeçevre kuşatmıştır.

21-22 Onların yalanladıkları Kur'an da, levh-i mahfuz'da bulunan yüce bir kitaptır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mümin erkekleri ve mümin kadınları ateşli çukurlarda yakarak işkence eden müşrikleri en şiddetli azap ile tehdit ettikten, buna karşılık müşriklerin çeşitli işkencelerine katlanan müminlere, altından ırmaklar akan cennetler vaadederek onları teselli ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretini çeşitli yönlerden beyan ederek kafirlerin Peygamberleri'yle birlikte müminlere reva gördükleri eza ve cefaların Firavun ve Semud kavimlerinden beri devam ettiğini, ancak Allah tarafından çepeçevre kuşatılacak olanların yine de onlar olacağını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12] Rabbinin yakalayışı, muhakkak ki çok şiddetlidir.

[13] İlk defa yaratan ve tekrar diriltecek olan da O'dur.

[14] O, çok bağışlayan, çok sevendir.

[15] Arş'ın sahibidir, çok yücedir.

[16] İstediğini mutlaka yapandır.

[17-18] (Ey Muhammed!) Sana o orduların, Firavun ve Semud'un haberi geldi mi?

[19] Şüphe yoktur ki inkâr edenler, daima yalanlama içindedirler.

[20] Allah ise, onları arkalarından çepeçevre kuşatmıştır.

[21-22] Onların yalanladıkları Kur'an da, levh-i mahfuz'da bulunan yüce bir kitaptır.

12 Allah Teâlâ'nın, Peygamberleri'ni yalanlayan, onlara indirdiği kitaplarını eskilerin masalları diyerek alaya alan, dünya hayatından başka bir hayatın olmadığını ileri sürerek Ahiret hayatını inkâr eden, emir ve nehiylerine karşı gelerek küfürlerinde direnen kafirleri yakalayıp onlardan intikam alması ve onları çeşitli şekillerde cezalandırması çok şiddetlidir. Zira O, çok kuvvetli olup kuvvetinin hiçbir ölçüsü veya hududu yoktur. Dilediği her şeyi dilediği anda ve dilediği şekilde yapar; O'nun, dilediğini dilediği anda ve dilediği şekilde yapmasına hiçbir şey engel olamaz.

13 Bu hudutsuz kudret ve kuvveti sayesindedir ki önce hiç yoktan yarattığını dilediği anda yok eder; dilediği zaman da tekrar yaratır ve ona hayat verir. O'nun yaratmasına veya yarattığını tekrarlamasına engel olacak, veya O'nu bu işten alıkoyacak hiç kimse de yoktur.

14 Allah, son derece Ğafur'dur. Daha açık bir ifadeyle günahları bağışlayıcıdır. Bu itibarla günah işleyen, sonra da kendisine sığınıp tövbe eden kullarının günahlarını bağışlar. O, aynı zamanda vedud'tur; yani kullarını çok sever, veya onlara karşı muhabbet duyar.

15 Arş'ın, veya mülkün ve hükümranlığın yegane sahibi de O'dur. Bu itibarla O'nun şanını ve azametini hiç kimse bilemez.

16 O, dilediğini mutlaka yapandır. Her ne yapmayı dilemişse, onu mutlaka yapar. Hiçbir şey veya hiç kimse O'nun bu dileğini yapmasına engel olamaz.

17-18 Allah Teâlâ'nın yukarıdaki bir ayetinde de beyan ettiği gibi, Mekkeli müşrikler, İslam'ın her geçen gün yayıldığını ve Müslümanların sayıca arttığını görünce endişeye kapılmışlar ve müminleri Allah'a iman ettikleri için alevli çukurlara atarak onlara işkence etmeye ve böylece onlardan intikam almaya başlamışlardı. Gayeleri, Allah'a, Peygamberi'ne, Kitabına ve Ahiret gününe iman eden mümin erkek ve mümin kadınları dînlerinden döndürmek ve onları da kendi küfürleri içine sokmaktı. Şu var ki kafirlerin müminlere karşı takındıkları bu tavır ve onlara çeşitli işkenceleri reva görmeleri, yalnız Hazreti Peygamber'in geldiği devirde Mekkeli müşriklere has bir tavır değildi. Bu, daha önceki devirlerde kendilerine Peygamber gönderilen kavimlerde de sık sık görülen işlerdendi. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bu ayetlerinde Peygamberi'ne hitap ederek "Ey Muhammed! Kendilerine gönderdiğimiz Peygamberler'e karşı gelen ve onlar-

la mücadeleye girişen Firavun ve Semud kavimlerinin başlarına gelenlerin haberleri sana ulaştı mı?" sorusunu yöneltmiştir. Zira Semud kavmi olsun, Firavun kavmi olsun, kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen Peygamberler'e karşe gelmişler ve onları küfürleriyle yok etmeye çalışmışlardı. Fakat yukarıdaki 12. ayette de ifade edildiği gibi yakalayışı çok şiddetli olan Allah, bu kafirlere hiç fırsat vermemiş ve onları bulundukları yerlerde yakalayarak helak etmiştir. Allah Teâlâ'nın, Peygamberi'ne Firavun ve Semud kavimlerinin başlarına gelen bu olayı hatırlatmadaki gayesi, zalim müşriklerin işkenceleri karşısında onu teselli edip cesaretlendirmekti. Müşrikler ne yaparlarsa yapsınlar, başlarına gelecek olan akibet, Semud ve Firavun kavimlerinin başlarına gelen akibetten farklı olmayacaktı.

19 Bilinen bir gerçektir ki daima şek ve şüphe içinde bulunan müşriklerin bütün işleri yalanlamadan başka bir şey değildi. Nitekim ilk günden itibaren Mekke'de giriştikleri başlıca iş, kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet eden Hazreti Peygamber'i, ona indirilen Kur'an-ı Kerim'i ve Ahiret gününü yalanlamaları olmuştur.

20 Oysa Allah, onları çepeçevre kuşatmıştır ve onların yaptıkları bütün işleri bilmektedir. Bu itibarla hiçbir kafirin, Allah'ın ona vereceği cezadan kaçması ve küfrünün acı akibetini görmekten kurtulması mümkün değildir.

21-22 Halbuki o kafirlerin yalanladıkları Kur'an, çok şerefli bir Kitap'tır ve Levh-ı Mahfuz'dadır; yani korunan bir Kitap'tır. Nitekim Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 9. ayetinde de bu hususa işaret ederek şöyle buyrmuştur: *"Şüphesiz Kur'an'ı biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz"*. Bu ayet-i kerimeyle Burûc suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

TÂRIK SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 86. suresi olup 17 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde zikri geçen ve sabaha karşı doğup gündüzün kaybolan bir yıldızın adı olarak kullanılan *Târık* klimesinden almıştır. Sure, Mekke'de Beled suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Târık Suresinin Konusu

Tarık suresi de diğer Mekkî sureler gibi insanın hiç yoktan yaratılışıyla ölümünden sonra yeniden dirilmesi ve hesaba çekilip kendisi için takdir olunan akibete ulaştırılması gibi iman ve akaide taalluk eden konuları ele almıştır. Zira bilinen bir gerçektir ki Allah Teâlâ, bir varlığı hiç yoktan yaratmaya kadir olduğu gibi, ölümünden sonra onu tekrar diriltip önceki haline çevirmeye de kadirdir. Şunu da unutmamak gerekir ki Allah, gökyüzünü yıldızlarla aydınlattığı gibi, her insanı meleklerin koruması altına almış ve her biri üzerinde gözetici ve koruyucu bir melek görevlendirmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Ra'd suresinin 11. ayetinde de bu gerçeği beyan ederek şöyle buyurmuştur: *"İnsanın önünde de arkasında da (meleklerden) takipçiler vardır. Allah'ın emriyle onu gözetirler..."* Allah Teâlâ, bu gerçeği beyan ettikten sonra, insanı, öldükten sonra yeniden dirilten, hiç yokken önce topraktan, sonra nutfeden yaratan, öldükten sonra da onu yeniden dirilten hudutsuz kudretinin delili olmak üzere *"Şu halde insan neyden yaratıldığına bir baksın."* buyurmuş ve onu, hiç yoktan ilk defa yaratmaya kadir olanın, ölümünden sonra onu yeniden yaratmaya kadir olacağına dikkatini çekerek Ahiret gününe inanması ve o günde yeniden dirileceğini bilmesi hususunda uyarmıştır. Bu hususta Allah Teâlâ, Rum suresinin 27. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Mahlukatı ibtida yaratan, ölümünden sonra onu tekrar varedecek olan O'dur. Bu, O'na daha kolaydır..."* buyurmuştur.

Daha sonraki ayetlerinde Allah Teâlâ, kıyamet gününün en önemli özelliklerinden birini zikretmiş ve o gün, insanoğlunun kalbinde gizlediği bütün sırların ortaya dökülüceğini, gizli kalmış hiçbir şeyin kalmayacağını, insanın da kendisini kurtaracak ne bir güç ne de bir yardımcı bulamayacağını beyan etmiştir. Sure, Allah Teâlâ'nın gökyüzüne ve yarılan yere kasem ederek Kur'an'ın hak ile batılı birbirinden ayıran şaka değil, dosdoğru bir söz olduğunu beyan eden ve onu yalanlayan küffarı tehdit eden ayetleriyle sona ermiştir.

3. Târık Suresinin Kendinden Önceki Burûc Suresiyle Bağlantısı

Tarık suresi de kendinden önceki sure ile iki yönden bağlantılıdır.

1) Daha önceki surede Allah Teâlâ burçları bulunan semaya veya gökyüzüne, geleceği vadolunan güne, şahitlik edene ve şahit olunana kasem ettiği gibi, bu surede de gökyüzüne ve gökyüzünü delen veya aydınlatan yıldıza kasem etmiştir. Bu kasem, daha önce de üzerinde durulan İnfitâr ve İnşikâk surelerinde görüldüğü gibi, Burûc ve Târık surelerinde de görülmüştür.

2) İki surede görülen diğer bir benzerlik de müşriklere reddiye olmak üzere ilk yaratılışla birlikte öldükten sonra yeniden dirilme ile ilgili açıklamalar, Kur'an-ı Kerim'in başlıca sıfatlarıdır. Nitekim Burûc suresinin 13. ayetinde *"İlk defa yaratan ve tekrar diriltecek olan da O'dur."* buyurulduğu gibi, Târık suresinin 8. ayetinde de *"Şüphe yoktur ki O, insanı (yeniden diriltip) döndürmeye kadirdir."* buyurulmuştur. Keza Kur'an-ı Kerim ile ilgili olarak Burûc suresinin 21-22. ayetlerinde *"Onların yalanladıkları Kur'an, Levh-i Mahfuz'da bulunan yüce bir kitaptır."* buyurulduğu gibi, Târık suresinin 13. ayetinde de *"Kur'an, hak ile batılı ayırdeden bir sözdür."* buyurulmuştur.

4. Târık Suresinin Fazileti

Hazreti Peygamber'in kavminden imamlık yapanlara en önemli tavsiyesi, namazı hafif kıldırmaları ve uzun sureler okuyarak namaz kılanları yormamaları idi. Zira namaz kılanlar arasında, zayıf olanlar, hasta olanlar veya ihtiyaç sahibi olanlar bulunuyordu. Buhârî (*Sahih,* I. 172), Müslim (*Sahih,* I. 340) ve diğer hadis kitaplarının Câbir İbn Abdillah'tan (ra) naklettiklerine göre, Muaz İbn Cebel, Hazreti Peygamber'in arkasında yatsı namazını kıldıktan sonra kavmine gelmiş ve onlara imam olarak namazda Bakara suresini okumaya başlamıştı. Ancak onun namazdaki kıraati uzayınca cemaatten biri selam vererek namazdan çıkmış, ertesi gün de Resulullah (sas.)'in huzuruna çıkarak durumu anlatmış, Resulullah (sas.) de Muaz'a "Ey Muaz! Sen fettan mı olmak istiyorsun"? Yahut "sen, dinden nefret ettirici misin? Sana *Ve's-Semâ'i ve't-Târık, Ve's-Şemsi ve duhâhâ* ve diğer benzeri sureleri okumak yetmiyor mu?" buyurmuştur. Hadis kitaplarında bu hadisin pek çok varyantları vardır. Kaynaklar, içinde özellikle Târık suresinin yer aldığı hadisin Nesâ'î'nin Sünen'inde olduğunu zikrederler.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾ إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَآئِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾

Rahman ve Rahm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 Göğe ve Târık'a yemin ederim ki üzerinde bir gözeticinin bulunmadığı hiçbir nefis yoktur. Târık'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin. O, karanlığı delen bir yıldızdır.

5 Bu itibarla insan neyden yaratıldığına bir baksın.

6-7 O, erkeğin bel, kadının da göğüs kemikleri arasındaki organdan çıkıp atılan bir sudan yaratılmıştır.

8-9 Şüphesiz Allah, kalplerde gizlenenlerin ortaya çıkarılacağı gün insanı yeniden yaratmaya kadirdir.

10 Bu itibarla insanın, kendisini kurtaracak ne bir gücü ve ne de bir yardımcısı vardır.

Allah Teâlâ'nın, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde zikredilen semaya, yıldızlara, güneşe, aya, geceye ve gündüze yaptığı yeminlere bu surenin ilk ayetinde de yer verilerek *"Göğe ve Târık'a yemin ederim ki."* buyrulmuştur. Zira bilinen bir gerçektir ki gökyüzü ile birlikte orada var olan güneş, ay ve yıldız gibi varlıkların kendilerine has yapıları, seyir veya hareketleriyle onları yaratan, düzene sokup idare eden bir yaratıcılarının var olduğuna delalet eder ki bu yaratıcı, Allah Teâlâ'dan başkası değildir. Allah Teâlâ, ilk ayetinde gök ve Târık üzerine kasem ettikten sonra, Târık'ın ne olduğunu sormuş, sonra da onun gece karanlığını delen bir yıldız olduğunu beyan etmiştir. Bu açıklamaya istinaden bazı müfessirlerin de beyan ettikleri gibi, gece karanlığını delen bu yıldız, gerçekte karanlıklar içinde boğulmuş Arap kavmine Kur'an-ı Kerim ile birlikte gönderilen Hazreti Peygamber'den başkası değildir. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-4 Göğe ve Târık'a yemin ederim ki üzerinde bir gözeticinin bulunmadığı hiçbir nefis yoktur. Târık'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin. O, karanlığı delen bir yıldızdır.

5 Bu itibarla insan neyden yaratıldığına bir baksın.

6-7 O, erkeğin bel, kadının da göğüs kemikleri arasındaki organdan çıkıp atılan bir sudan yaratılmıştır.

8-9 Şüphesiz Allah, kalplerde gizlenenlerin ortaya çıkarılacağı gün insanı yeniden yaratmaya kadirdir.

10 Bu itibarla insanın, kendisini kurtaracak ne bir gücü ve ne de bir yardımcısı vardır.

1-4 Surenin ilk ayetinde de açıkça görüldüğü gibi Allah Teâlâ, önce gökyüzü, sonra da gökyüzünde geceleri zuhur edip gündüzleri kaybolan Târık adlı yıldız üzerine kasem etmiş ve sevgili Peygamberi'ne *"Sen, Târık'ın ne olduğunu nereden bileceksin?"* sorusunu yönelterek onun gece karanlığını delen bir yıldız olduğunu beyan etmiştir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ'nın gökyüzü üzerine yemin etmesi, Kur'an'da sıkça görülen kasemlerden biridir. Zira gökyüzü, üzerinde bulunan güneş, ay ve yıldızların kendilerine has şekilleriyle doğup batışlarına sahne olması ve farklı seyr veya hareketlerinin bulunması, aklı olan ve düşünmesini bilen insanlar için onları yoktan vareden bir yaratıcının en açık ve kesin delillerinden birini teşkil eder. Semadan veya gökyüzünden sonra üzerine kasem edilen diğer bir varlık da *târık*'tır. Târık, şiddetli bir şekilde vurmak veya çarpmak manasında tark'tan fail vezninde bir isim olup vuran veya çarpan demektir. Bu manasıyla geceleyin ayak vurarak, yahut yol teperek gelen yolcuya da târık denilmiştir. Keza yine bu manaya uygun olarak geceleyin sabaha karşı doğan ve ışığı son derece kuvvetli olan sabah yıldızına da Târık adı verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Târık üzerine yemin ettikten sonra, Peygamberi'ne *"Sen, Târık'ın ne olduğunu nereden bileceksin?"* sorusunu yöneltmiş, sonra da bu soruyu cevaplandırarak o, ışığı ile gece karanlığını delip gelen bir yıldızdır, buyurmuştur. Allah Teâlâ, semaya ve Târık adı verilen sabah yıldızına kasem ettikten sonra, her nefis üzerinde bir koruyucunun mutlaka bulunduğunu haber vermiştir ki bu koruyucu, onu bütün efal ve hareketleriyle göz altında tutar ve onu görür gözetir. Bu koruyucunun melekler olduğu beyan edilmişse de onun, melekleri bu işle görevlendiren Allah Teâlâ'dan başkası olmadığına şüphe yoktur. Nitekim Allah Teâlâ, İnfitâr suresinin 10-12. ayetlerinde *"Üzerinizde, yaptıklarınızı bilen şerefli katipler, Hafaza me-*

lekleri vardır." buyurduğu gibi, Ra'd suresinin 11. ayetinde de *"O (insan) nun, önünde de arkasında da (meleklerden) takipçileri vardır; Allah'ın emriyle onu korurlar..."* buyurmuştur.

5 Allah Teâlâ, semaya ve gecenin karanlığını delen ışığı kuvvetli sabah yıldızına kasem ederek her insanın üzerinde, onun efal ve harekatını kontrol altında tutan mutlak bir koruyucunun bulunduğunu haber verdikten sonra, düşünmesini bilen akıl sahibi insana hitap ederek onu uyarmış ve insanın, sadece hareket edebilen vücut sahibi bir varlık olmadığını, onun düşünüp iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edebilen akıl sahibi bir varlık olduğunu, dolayısıyla kendisini daima kontrol altında tutan hâkim bir yaratıcının bulunduğunu tereddütsüzce kabul ederek fiil ve hareketlerini bu düşünce altında ifa etmesi gerektiğini hatırlatmıştır ki bu da Allah'ın varlığına, birliğine, hudutsuz kudretine ve O'nun yegane hüküm sahibi olduğuna îman etmenin yegane kaynağıdır. İşte bu iman sayesindedir ki insan, Rabbinin hudutsuz kudretini anlayabilmek için yaratılışının başlangıcını düşünmek, sonra da hiç yok iken nasıl varolduğunu ve neyden yaratıldığını anlamaya çalışmak zorundadır. Bunu anladığı zaman şu gerçeği de tespit etmiş olacaktır ki hiç yok iken insanı ilk defa yaratmaya kadir olan Allah, onu, ölümünden sonra tekrar yaratmaya da kadirdir. Nitekim Allah Teâlâ, bir evvelki Burûc suresinin 13. ayetinde de bu gerçeğe işaret etmiş ve *"İlk defa yaratan ve tekrar diriltecek olan da O'dur."* buyurmuştur. Bu ise, kıyamet vaktinin mutlaka geleceğini ikrardan başka bir manaya gelmez.

6-7 Allah Teâlâ, hiç yoktan yaratılan insanın nasıl ve neyden yaratıldığına bir bakmasını emrettikten sonra, bakıp düşünmesi gereken gerçeği ona bizzat açıklamış ve onun, atılıp dökülen bir sudan, yani meniden yaratıldığını haber vermiştir. Ayet-i kerimede mâ-i dâfık, yani atılan su manasında zikredilen ve sulb ile teraib olarak tavsif olunan o bir damlacık su ile, erkek ve kadının birleşmeleri sırasında bel ve göğüs kemiklerinden çıktığı bilinen erkeğe ait meni ile kadına ait yumurtanın kasdolunduğu anlaşılmaktadır. Yine bilinen hususlardandır ki meni içerisinde bulunan sperm ile kadına ait olan yumurtanın ana rahminde birleşmeleri halinde insan denilen varlık teşekkül etmeye başlar ve dokuz ay gibi bir süre geçtikten sonra da o varlık bir insan yavrusu olarak dünyaya gelir. İlerleyen süre içerisinde ise o yavru, yürüyen, konuşan ve düşünen bir insan haline gelir.

8-9 İşte insanın, ana rahminde meni denilen erkeğe ait bir damla su içerisinde bulunan ve sperm denilen tohumun kadına ait yumurta ile birleşmesi halinde hiç yok iken yaratılmış olması ve sonra da yürüyen, konuşan ve düşünen bir insan olarak dünya hayatında yer alması, onun aklını kullanmasına ve düşünmesine ne gibi bir engel vardır ki kendisini hiç yok iken yaratan ve dünya hayatına kavuşturan bir yaratıcının bulunduğunu ve sadece o yaratıcının hudutsuz kudretiyle ana rahminde teşekkül edip dünya hayatına kavuştuğunu inkâr edebiliyor? Oysa anasının rahminde hiç yoktan onu vareden ve sonra da dünya hayatına kavuşturup ona akıl, düşünce ve çeşitli yetenekler vererek donatan işte o yaratıcıdan, yâni Allah Teâlâ'dan başkası değildir. O halde akıl ve düşünce sahibi olan insanın, kendisine bu yetenekleri ihsan eden Allah'a ve O'nun hudutsuz kudretine inanması veya iman etmesi gerekir. Şuna da inanması gerekir ki anasının rahminde kendisini hiç yok iken yaratmaya ve dünya hayatına kavuşturmaya kadir olan Allah, onun ölümünden sonra ona yeniden hayat vermeye ve Ahiret hayatına kavuşturmaya da kadirdir. İlk insan olarak Adem'in yaratılışı da gözönünde bulundurulmak suretiyle insanın varoluşu düşünülecek olursa, Allah Teâlâ'nın, Mü'minûn suresinin 12-16. ayetlerinde açıkladığı şu gerçeği de unutmamak gerekir: *"Şu bir gerçektir ki biz insanı çamurun safından yarattık. Sonra onu sağlam bir kalış yerinde, bir nutfe yaptık. Sonra nutfeyi asılı bir*

hücre kümesine çevirdik; hücre kümesini bir et parçası haline getirdik; et parçasından kemik yarattık; kemiğe et giydirdik; nihayet onu bambaşka bir varlık olarak inşa ettik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir. Sonra siz, bunun arkasından mutlaka öleceksiniz. Sonra, kıyamet günü yeniden diriltileceksiniz.".

10 İşte insan, öldükten ve kıyamet günü gelip de yeniden diriltildikten sonra, Allah'ın huzurunda dikilecek ve O'na, dünyada işlediği amellerin hesabını verecektir. İyi ve güzel ameller işlemişse onların mükafatını görecek, kötü ameller işlemişse onların cezasını çekecektir. İşte o zaman onun için ne bir kuvvet vardır; ne de kendisini kurtaracak bir yardımcı.. Çünkü o günün yegane hüküm sahibi, yine Allah Teâlâ'dır. O, neye hükmederse yalnız O'nun hükmü geçerlidir.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ اِنَّهُمْ
يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَاَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

[11-14] Dönüşü olan göğe ve yarılan yere yemin ederim ki, Kur'an, hak ile batılı ayırt eden bir sözdür; o, şaka değildir.

[15] Onlar tuzak üstüne tuzak hazırlıyorlar.

[16] Ben de onlar için bir tuzak hazırlıyorum.

[17] Bu itibarla, (Ey Muhammed!), kafirlere mühlet ver; onları biraz geciktir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın insanı ilk defa yaratışıyla ölümünden sonra yeniden yaratışındaki hudutsuz kudretini ve dolayısıyla kıyamet gününün mutlaka gerçekleşeceğini ispat ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dönüşü olan göğe ve yarılarak çeşitli bitkiler veren yere kasem ederek Kur'an'ın eğlenceye vesile olacak şaka kabilinden bir söz değil, fakat hak ile batılı birbirinden ayıran bir söz, gerçek bir Allah kelamı olduğunu beyan etmiş, sonra da Mekkeli kafirlerin, Hazreti Muhammed (sas.)'in getirdiği hak dini iptal etmek için tuzak üstüne tuzak kurduklarını, fakat gerçekte kurdukları bu tuzağa asıl kendilerinin düşeceğini haber vererek Peygamberi'ne sabretmesini tavsiye edip ona tesellide bulunmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11-14] Dönüşü olan göğe ve yarılan yere yemin ederim ki Kur'an, hak ile batılı ayırt eden bir sözdür; o, şaka değildir.

[15] Onlar tuzak üstüne tuzak hazırlıyorlar.

[16] Ben de onlar için bir tuzak hazırlıyorum.

[17] Bu itibarla, (Ey Muhammed!), kafirlere mühlet ver; onları biraz geciktir.

11-14 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, önce dönen veya dönüşü olan göğe, sonra da yarılan yere yemin ederek Kur'an-ı Kerim'in Allah katından gelen ve hak ile batılı birbirinden ayıran bir kitap olduğunu, yoksa onun eğlenceye vesile teşkil edecek şaka kabilinden söylenmiş sözler olmadığını beyan etmiştir. Onbirinci ayette zikredilen ve bizim dönüşü olan veya dönen gök olarak manalandırdığımız rac' kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Bazıları bu kelimeyi birbiri arkasına gelen yağmur taneleriyle açıklarken, bazıları onu tekrarlanan ses, bazıları da tekrar tekrar hayır vermek manasında ifade etmişlerdir. Ancak tercih olunan görüş, gökyüzünün, çeşitli bitkilerin yetişmesine vesile olacak şekilde insanların ve hayvanların fay-

dalanmalarını sağlayan yağmuru birbiri arkasına indirmesi ve bu yağmurla yeryüzünü sebzelerle ve meyve ağaçlarıyla donatmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ, birbiri arkasına yağmur indiren gökyüzüne yemin ettikten sonra, diğer yeminini de yarılan yeryüzü için yapmıştır ki yeryüzünün yarılmasından anlaşılan mana, onun, gökten aldığı yağmurdan sonra yarılarak çeşitli sebze ve meyve ağaçlarını çıkarması ve canlı varlıkların faydalanmalarına sunmasıdır. İşte Allah Teâlâ, yerin yarılarak insanların ve hayvanların, kısacası canlı varlıkların faydalanmaları maksadıyla çeşitli bitkiler çıkarması için yağmur indiren göğe, sonra da gökten aldığı yağmurla sulanıp yarılarak çeşitli bitkiler veren yere yemin ettikten sonra, bu yeminin sebebini açıklamış ve Kur'an'ın, eğlenceye vesile teşkil edecek şaka kabîlinden bir söz değil, fakat hak ile batılı birbirinden ayırtederek akıl sahibi insanları sadece hakka ve doğruya davet eden bir kitap olduğunu beyan etmiştir. O halde aklı başında olan ve düşünmesini bilen her insanın bu Kitab'a inanması ve onun gösterdiği yola yönelmesi gerekir.

15 Fakat ne acı bir gerçektir ki akıl sahibi olduklarını zanneden, fakat ona sahip olsalar bile kullanmasını bilmeyen birtakım kimseler, insanları bu Kitab'ın hak olan yolundan saptırmak ve kendi sapık yollarına yöneltmek için tuzak üstüne tuzak kuruyorlardı. Bazı müfessirlerin Kur'an ayetlerinden verdikleri misallerden de anlaşılacağı üzere bu sapıklar *"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Öldükten sonra da dirilecek değiliz."* (Enâm suresi, ay. 29), yahut *"Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek?"* (Yâsîn suresi, ay. 78) diyerek kıyamet gününü inkâr ettikleri gibi, bazıları da *"(O Peygamber) İlahları tek bir İlah mı yapıyor? Gerçekten bu çok acayip bir şey."* (Sad suresi, ay. 5) ve *"Bu Kur'an, iki şehirden büyük bir adama indirilemez miydi?"* (Zuhruf suresi, ay.31) diyerek Hazreti Muhammed (sas.)'i ve Kur'an-ı Kerim'i inkâr ediyorlardı.

16 Şu var ki bu kafirler, ne çeşit tuzak kurarlarsa kursunlar, kurdukları bu tuzağa düşecek olanlar, kendilerinden başkası olmayacaktır. Zira Allah, küfürleri dolayısıyla kurdukları bu tuzağı onların başlarına dolayacak ve küfürlerinin akibetini hem dünyada hem de Ahiret'te yalnız onlar göreceklerdir.

17 Bu itibarla ey Muhammed, sen, o kafirlere şimdilik biraz mühlet ver ve acele etme. Nasıl olsa onlar, seni engellemek ve Peygamberlik görevine son vermek için kurdukları tuzağa düşecekler ve yaptıklarının cezasını dünyada ve Ahiret'te çekeceklerdir. Bu ayet-i kerimeyle Târık suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

A'LÂ SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 87. suresi olup 19 ayetten müteşekkildir. Sure, *Yüce* manasına gelen *A'lâ* adını, *"Rabbinin Yüce (A'lâ) ismini tesbih et."* mealindeki ilk ayetinden almıştır. Bu ilk ayetin başında Allah Teâlâ, Peygamberi'ne *"Tesbih et."* emrini yönelttiği için sure, *"Sebbih"* diye de adlandırılmıştır. A'lâ suresi, Mekke'de ilk nazil olan surelerdendir ve nüzulü Tekvîr suresinden sonradır.

2. A'lâ Suresinin Konusu

A'lâ suresi de diğer Mekkî sureler gibi Allah Teâlâ'nın tevhidi ile hudutsuz kudretini bahis konusu yapmıştır. Özellikle surenin ilk ayetlerinde, Allah Teâlânın zatına, sıfatlarına, isimlerine ve fiillerine uygun olmayan ifadelerden tenzih olunması, yahut layık olmadığı sıfatlarla tavsif olunmaması, aksine en yüce sıfatlarla tavsif edilerek yüceltilmesi emredilmiştir.

Daha sonraki iki ayetinde, Kur'an'ın Hazreti Peygamber'e hıfzettirileceği ve insanlara tebliğ edebilmesi için Allah'ın izni olmaksızın ondan hiçbir şeyi unutmayacağı beyan edilmiş, bunu takip eden ayetlerinde Kur'an'ı insanlara tebliğ ederek öğütler vermesini emretmiş, zaten Allah'tan korkanların ondan öğüt alacaklarını, ateşe girecek olan inatçı kötü kimselerin ise, öğütten kaçacaklarını ve gerçek manada ne ölecek ne de yaşayacaklarını haber vermiştir.

Surenin son ayetlerinde, nefislerini küfürden, şirkten ve her çeşit kötülükten temiz tutarak Rabbinin adını daima zikredip O'na kulluk eden kimselerin ise, kurtuluşa ereceklerini beyan etmiştir.

3. A'lâ Suresinin Kendinden Önceki Târık Suresiyle Bağlantısı

A'lâ suresinin kendinden önceki Târık suresiyle bazı yönlerden bağlantılı olduğu açıkça görülmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, Târık suresinin 6. ayetinde, insanın atılan bir damla sudan, 11-12. ayetlerinde de nebatların dönüşü olan gök ile yarılan yerden yaratıldığını haber vermiş, A'lâ suresinde ise, insanın ve diğer varlıkların yaratılışını daha şümullü bir ifade ile beyan etmiştir. Nitekim surenin ilk beş ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Yaratıp düzen veren, takdir edip yol gösteren ve bütün bitkileri çıkaran, sonra da simsiyah çöpe çeviren yüce Rabbinin adını tesbih et."*

4. A'lâ Suresinin Faziletleri

A'lâ suresinin faziletleriyle ilgili olarak Hazreti Peygamber'den pek çok hadisin nakledildiği anlaşılmaktadır. Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 329), Tirmizî (*Sünen*, II. 326) ve İbn Mâce (*Sünen*, I. 356)'nin

Hazreti Aişe'den, İbn Abbâs'tan ve Übeyy İbn Kab'tan farklı ibarelerle naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre Resulullah (sas.) Vitir namazlarında *Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ, Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn* ve *Kul huva'llahu ahad* surelerini okurdu. Keza yine aynı kaynaklarda ve Müslim (*Sahih,* II. 598)'de zikredildiğine göre Resulullah (sas.) Cuma ve Bayram namazlarında da *Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ* ile *Hel etâke hadisu'l-ğâşiye* surelerini okurdu. Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 200)'un naklettiğine göre Ukbe İbn Âmir şunları anlatmıştır: "*Fe sebbih bi'smi Rabbike'l-Azîm* (Vâkı'a suresi, ây. 74, 96; Hâkka suresi, ay. 52) ayeti nazil olduğu zaman, Resulullah (sas.): "Onu, rükularınızda okuyunuz.", *Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ* ayeti nazil olunca da "Onu secdelerinizde okuyunuz." buyurmuştur.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلَى ﴿١﴾ اَلَّذِى خَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٢﴾ وَالَّذِى قَدَّرَ فَهَدٰى ﴿٣﴾ وَالَّذِى اَخْرَجَ الْمَرْعٰى ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَآءً اَحْوٰى ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى ﴿٦﴾ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 (Ey Muhammed!) Yaratıp düzen veren, takdir edip yol gösteren ve bütün bitkileri çıkaran, sonra da simsiyah çöpe çeviren yüce Rabbinin adını tesbih et.

6-7 Sana Kur'an'ı okutacağız ve Allah dilemedikçe de artık hiçbir şey unutmayacaksın. O, açık olanı da gizli olanı da şüphesiz bilir.

8 Seni de kolay olanı yapmakta başarılı kılacağız.

Hatırlanacağı üzere, Târık suresinin son ayetlerinde Allah Teâlâ, Mekkeli kafirlerden sözederken onların, Hazreti Peygamber'in kendisine nazil olan Kur'an'ı tebliğ ederek onu insanlara öğretmesini ve İslam'ı Allah'ın hak dini olarak yaymasını engellemek için tuzak üstüne tuzak hazırladıklarını haber vermiş, sonra da Peygamberi'ni teselli ederek onların bu tuzaklarını umursamamasını, zira hazırladıkları bu tuzağa kendilerinin düşerek hem dünyada hem de Ahiret'te en büyük azabı göreceklerini, bu itibarla onların bu azabı görmeleri için aceleci olmamasını emretmiştir. Allah Teâlâ, Târık suresini bu beyanla hitama erdirdikten sonra, A'lâ suresinin ilk ayetlerinde Peygamberi'ne *"Seni de kolay olanı yapmakta başarılı kılacağız."* buyurarak bu vaadini hatırlatmış, ancak bunun gerçekleşmesini sağlamak için Peygamberi'nin, Rabbinin yüce adını tesbih etmesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-5 (Ey Muhammed!) Yaratıp düzen veren, takdir edip yol gösteren ve bütün bitkileri çıkaran, sonra da simsiyah çöpe çeviren yüce Rabbinin adını tesbih et.

6-7 Sana Kur'an'ı okutacağız ve Allah dilemedikçe de artık hiçbir şey unutmayacaksın. O, açık olanı da gizli olanı da şüphesiz bilir.

8 Seni de kolay olanı yapmakta başarılı kılacağız.

1-5 Allah Teâlâ bu ayetlerinde, Peygamberi'ne ve dolayısıyla aklını kullanıp düşünebilen bütün insanlara hitap etmiş ve Rablerinin yüce ad ve sıfatlarını ve o ad ve sıfatlarla müsemma ve muttasıf yüce zatını tesbih ile her çeşit eksiklikten ten-

zih etmelerini emretmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Şûrâ suresinini 11. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi Allah Teâlâ, her çeşit noksan sıfatlardan münezzehtir ve O'nun eşi ve benzeri yoktur. İşte bu manada ayet-i kerimede *Leyse kemislihi şey'un* buyurulmuştur. Bu sebepledir ki bütün Müslümanların, iman ve ibadet ettikleri Allah Teâlâ'yı hangi esaslar dahilinde bilebilecekleri ve hangi isim ve sıfatlarla tanıyabilecekleri Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde gösterilmiştir. Bu itibarla O'na iman, mücerred bir inanıştan ibaret değil, fakat bilgiye, tefekküre ve dolayısıyle tenzih ve tesbihe dayanan bir iman olup tevhidin de esasını teşkil eder. İşte bu manayı gerçekleştirmek için ayet-i kerimede, Rabbini, O'na layık olmayan isimlerden, sıfatlardan ve fiillerden tenzih et ve O'nu yüce isim ve sıfatlarıyla tesbih et, buyurulmuştur. Zira O, âlemde var olan her şeyin yegane Halık'ı, yahut yaratıcısıdır ve O'ndan başka Halık veya yaratıcı yoktur. Şu da bilinen bir gerçektir ki Halık, âlemde yarattığı her mahluktan yüksek ve üstündür. Bu itibarla Halık'ın yüce olan isim ve sıfatlarını, mahlukatın isim ve sıfatlarıyla karıştırmamak ve Halık'ı, mahlukatın isim ve sıfatlarından tenzih ederek O'nu tesbih etmek gerekir.

Keza Allah, âlemde varolan her şeyin yegane Halık'ı veya yaratıcısı olduğu gibi, yarattığı varlıklara Rab olarak belirli bir düzen veya şekil veren de O'dur. Eğer misal olmak üzere bir insanı gözönünde bulunduracak olursak, daha önce de müteaddit defalar zikredildiği gibi, Allah onu ana rahminde bir damla atık sudan, yani meniden yaratmış, orada dokuz aylık bir süre bekletikten sonra onu bir insan yavrusu olarak dünyaya çıkarmıştır. Şu var ki ana rahminde bir insan yavrusu olarak yaratılan, sonra da dünyaya getirilen bu yavru, ilk yaratıldığı şekliyle kalmamış, ona verilen göz, kulak, el, ayak, akıl ve düşünce ile, gören, duyan, düşünen, konuşan ve dilediği her işi yapabilen bir varlık haline getirilmiştir ki işte bu, Allah Teâlâ'nın yarattığı varlığa verdiği düzen veya şeklin bir örneğidir. Yeryüzünde bulunan diğer bütün varlıklara da kendilerine has şekil veya düzenler verildiğini unutmamak gerekir. İşte bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin bir semeresidir.

Biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, yarattığı her varlığa belirli bir düzen veya şekil verdiği gibi, bu düzen ve şekli ona verdikten sonra onu kendi halinde başıboş bırakmamış, onun için belirli bir hayatı takdir ederek ona gideceği bir de yön göstermiştir. Yine insanı bir misal olarak ele alacak olursak, Buhârî (*Sahih,* VII. 210) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2036)'in naklettikleri bir hadiste de açıklandığı üzere, "Ana rahminde teşekkül etmeye başlayan insan yavrusu orada beş aylık bir süreyi tamamladıktan sonra, Allah, ana rahmine bir melek göndermiştir. Bu melek, ana karnında teşekkül etmeye başlayan varlık hakkında dört şeyi yazmakla emrolunmuştur: Dünyaya gelecek olan o varlığın rızkı; dünyada kalacağı süre, yani onun eceli; dünyadaki hayatını şaki, yani isyankar olarak mı geçireceği; yoksa itaatkar veya mümin bir insan mı olacağı..."

Hazreti Peygamber, hadisinin baştarafındaki bu açıklamasıyla Allah'ın insan için dünyada takdir ettiği hayatı dört safha olarak göstermiş ve her insanın kendisi için takdir olunan bu safhalardan mutlaka geçerek Ahiret'e intikal edeceğini ifade etmiştir. Nitekim hadisin son kısımlarında bu gerçeği de beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin ederim ki içinizden biri, yahut bir adam, (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin ameli işler de (cehenneme girmesi için) kendisiyle cehennem arasında sadece bir ellik, yahut bir kulaçlık mesafe kalır; işte o anda (meleğin ana rahminde iken yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer; o da cennet ehlinin amelini işleyerek cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki kendisiyle cennet arasında ancak bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer.". Hazreti Peygamber'den bir çok sahabi tara-

fından rivayet edildiği için mütevatir hadisler arasında yer alan ve sahih hadis kitaplarına giren bu hadis şu gerçeği açıkça ortaya koymuş olmaktadır ki başta insan olmak üzere dünyaya gelen her varlık, dünyada kaldığı sürece Allah Teâlâ tarafından tayin ve tespit olunan bir yolu izler ve kendisi için takdir olunan akibete ulaşır. Ancak burada yanlış anlamaya meydan vermemek için bir hususu açıkça beyan etmek gerekir. Biraz önce zikrettiğimiz hadis-i şerifte, ana rahmine gönderilen bir meleğin dünyaya gelecek insan yavrusunun rızkını, ecelini, isyankar mı yoksa mümin mi olacağını yazmakla emrolunduğu açıklanmış ve Allah'ın takdiri olarak bu dört hal melek tarafından yazılmıştır. Buna göre dünyaya gelecek olan bir insanın rızkı, dünyanın en zengin bir insanın rızkı olarak takdir olunup yazılmışsa, yahut bunun aksine dilencilik yapacak derecede fakir bir insan olarak takdir olunmuşsa, o insanın takdir olunup yazılandan başka bir rızıkla dünyaya gelip hayatını idame ettirmesi mümkün değildir. Keza dünya hayatında altmış senelik bir ömre sahip olacağı takdir olunan bir insanın, takdir olunandan bir gün fazla veya bir gün eksik yaşaması da mümkün değildir. Haklarında isyankar yahut mümin olacakları takdir olunup yazılan kimselerin durumları da aynıdır. Hakkında isyankar veya kafir olacağı takdir olunan bir kimsenin gideceği yer nasıl cehennem ise, mümin olacağı takdir olunan kimsenin gideceği yer de elbette cennet bahçeleridir. Bunun aksini düşünmek, yani kafirin cennete, müminin de cehenneme gideceğini tasavvur etmek asla mümkün değildir. İşte gerçek bu olmakla beraber, akla gelebilecek yanlış bir düşünce, insanı son derece büyük bir hataya ve gerçekle ilgisi olmayan bir neticeye sevkeder. Bu yanlış düşünce, akibeti cehennem ateşi olarak takdir olunan ve dolayısıyla bütün hayatını küfür içinde geçiren bir kimsenin, "Benim bu davranışlarımda ne suçum vardır ki hep küfür içinde yaşıyorum ve varacağım yerin de cehennem olduğunu biliyorum. Allah, benim hakkımda bunu takdir etmişse, benim elimden başka ne gelir; ben, Allah'ın bu takdirini nasıl değiştirebilirim?" demesidir. İşte yanlış olan düşünce budur. Zira Allah, hiçbir kulunu haketmediği halde günahkar kılmamış ve onun hakkında cehennemlik takdirinde bulunmamıştır. Nitekim Allah Teâlâ, bu düşünceye sahip olanlarla ilgili olarak Enâm suresinin 148. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Allah'a şirk koşanlar diyeceklerdir ki: "Eğer Allah dileseydi, ne biz şirk koşardık, ne de babalarımız; hiçbir şeyi de kendimize haram kılmazdık.". Onlardan öncekiler de böyle yalan söylemişlerdi de azabımızı tatmışlardı. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Elinizde (bu iddianızı ispat edecek) herhangi bir ilim, (bir delil) var mı? (Varsa) onu hemen bize çıkarın. (Fakat hayır!) Siz, zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz ancak yalan söyleyen kimselersiniz.".* Keza Nahl suresinin 35. ayetinde müşriklerin aynı sözlerine işaret edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"Allah'a şirk koşanlar, "Eğer Allah dileseydi, ne biz ne de atalarımız, O'ndan başka hiçbir şeye ibadet etmez, O'nun rızası olmadıkça hiçbir şeyi haram kılmazdık." demektedirler. Kendilerinden öncekiler de böyle demişlerdi".* Zuhruf suresinin 20. ayetinde de müşriklerin *"Eğer rahman dileseydi putlara ibadet etmezdik.".* dedikleri zikredilmiş ve bu sözlerinin yalandan başka bir şey olmadığına işaret edilerek *"Bu hususta hiçbir bilgileri yok. Onlar sadece yalan söylüyorlar."* buyurulmuştur. Bu ayet-i kerimelerde de açıkça ifade edildiği gibi müşrikler, küfürle ilgili bütün amellerinin sorumluluğunu Allah'a yüklemişler ve bu hususta her ne işlemişlerse bunu, Allah'ın iradesiyle cebren ve kahren işlediklerini ileri sürmüşlerdir. Oysa Kur'an-ı Kerim'de *"Günahları sebebiyle yakalarına yapıştık."* yahut *"Zulümleri ve küfürleri yüzünden onları helak ettik."* mealindeki sözlerin sık sık tekrar edilmesi, şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki müşriklerin işledikleri küfre dayalı bütün ameller, kendi irade ve ihtiyarlarıyladır ve küfre dayalı bu amelleri yüzünden cezalandırılmışlarsa, bu da cezayı hak etmiş olmalarındandır. Aksi halde Allah, hiç kimseye hak etmediği bir cezayı vermez; çünkü O, kullarına karşı asla zalim de-

gildir. Gerçek böyle iken, henüz anasının karnında bulunup dünyaya gelmemiş bir insan yavrusuna gönderilen bir meleğin, Rabbinin emriyle doğacak olan yavrunun rızkını, ecelini, şaki mi yoksa said mi olacağını yazması, o yavrunun dünyaya gelip büyüdükten sonra da melek tarafından yazılanların Allah'ın takdiri olarak gerçekleşmesi, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi yanlış bir düşünceye sebep olmamalı ve hiç kimse, "Daha ben dünyaya gelmeden, Allah benim nasıl bir kul olacağımı meleğine yazdırmış. Eğer melek, Rabbinin emriyle benim şaki veya günahkar bir kul olacağımı yazmışsa, bunda benim ne suçum var?" diyerek Rabbinin takdirine karşı çıkmamalıdır. Zira bilinen bir gerçektir ki Allah Teâlâ *Âlimu'l-gayb,* yâni hudutsuz ilmiyle gaybı bütün incelikleriyle bilen yüce bir varlıktır. İşte O, ezelî olan bu hudutsuz ilmiyle, henüz bu âlem yaratılmazdan önce, ileride dünyaya gelecek olan bütün insanların dünyaya geldikten sonra hiçbir zorlama olmaksızın nasıl bir yol izleyeceklerini bilir. Bu itibarla, dünyaya gelecek insan yavrusu hakkında ana rahmine gönderdiği meleğe yazdırdıkları da O'nun ezelî ilminde yer alan bilgilerden ibarettir ve her insan, dünya hayatında, hakkında yazılanların ne olduğunu bilmeksizin Rabbinin takdiri olarak onları aynen gerçekleştirir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, şaki veya isyankr olan her insanın ameli, Rabbinin ilmi dahilinde olmakla beraber, O'nun zorlamasıyla değil, fakat insanın kendi irade ve isteğiyle işlenen bir ameldir. Nitekim Müslim (*Sahih,* IV. 2044), Tirmizî (*Sünen,* IV. 408) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 169) tarafından Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs'tan nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah, mahlukatın kaderlerini gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce yazmıştır. O zaman O'nun Arş'ı su üzerinde idi.". İşte üzerinde durduğumuz ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ, hudutsuz ilmi içerisinde yer alan gökleri, göklerdeki yıldızları, güneşi ve ayı, yeri ve yerdeki denizleri, gölleri, dağları, toprakları, topraklar üzerinde kullarının geçimini sağlayan çeşit çeşit bitkileri yaratmış ve her birine ayrı ayrı sıfatlar, renkler, kokular ve tatlar takdir edip vermiş, sonra da onları dilediği şekilde yönlendirmiş, bitkileri ise, sıcak güneşin altında kurutup karartmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Hıcr suresinin 16-20. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Gökte büyük yıldızlar yarattık ve onları bakanlar için süsledik. Ayrıca taşlanmış olan her şeytandan onları koruduk... Yeri yaydık; üzerine sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü her şeyi bitirdik. Yine orada sizin için ve sizin rızık veremeyeceğiniz kimseler için geçimler sağladık.".*

6-7 Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde Peygamberi'ne hitap ederek Rabbinin yüce adını tesbih etmesini emretmiş, Hazreti Peygamber de Rabbinin bu emrini kavmine tebliğ ederek müşriklerin yaptıkları gibi Allah'ı kendisine layık olmayan isim ve sıfatlarla zikretmemelerini, aksine O'nu bu çeşit isim ve sıfatlardan tenzih ederek yüce isimleriyle O'nu tesbih etmelerini emretmiştir. Ancak Hazreti Peygamber'in, yüce isimleriyle Rabbini tesbih etmesi nasıl mümkün olacaktı? Şunu da çok iyi biliyordu ki böyle bir tesbih, ancak kendisine nazil olan ve Rabbinin yüce isimlerini ihtiva eden Kur'an ayetlerini hiç unutmaması ve her fırsatta onları hatırlamasıyla mümkün olacaktı. İşte bunu gerçekleştirmek için kendisine vahiy getiren melek, getirdiği vahyi ona okurken, o da okunan harf ve kelimeleri aynen tekrar ediyor ve dilini hareket ettirerek onları hıfzetmeye çalışıyordu. Nitekim Hazreti Peygamber'in Cebrail (as) tarafından okunan ayetleri kusursuz hıfzetmek için dilini hareket ettirip durması, Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerin nüzul sebebi olarak belirlenmiş ve Allah Teâlâ Peygamberi'ne hitap ederek vahyedilen ayetleri kalbine kusursuz yerleştirmeyi tekeffül ettiğini beyan ederek onları hıfzetmek için dilini hareket ettirip durmamasını emretmiştir. Filhakika Buhârî (*Sahih,* VI. 76), Müslim (*Sahih,* I. 330), Tirmizî (*Sünen,* V. 430), Nesâ'î (*Sünen,* II. 149) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 348; IV. 332)'in İbn Abbâs'tan (ra) naklettikleri bir haberde bu hu-

sus açıkça beyan edilmiştir. Müslim'in bu konudaki rivayeti şöyledir: "Cebrail (as) vahiy indirdiği zaman onları ezberleyip zaptetmek Nebi (sas.)'e güç gelir ve bundan dolayı dilini oynatır dururdu. Vahyin gelişi de ağzındaki bu hareketlerden anlaşılırdı. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ Kıyâmet suresinin 16-19. ayetlerini indirmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı okurken unutmamak için) acele edip dilini (Kur'an'la) hareket ettirip durma. Onu toplayıp (kalbine yerleştirmek ve sana) okutmak bize düşer. Onu (sana) okuduğumuz zaman, onun okunuşunu dinle. Sonra onun açıklanması yine bize aittir. "*. Bundan sonradır ki Cebrail (as) Hazreti Peygamber'e geldiği zaman onu sükut ederek dinlemiş, gittiği zaman da Allah'ın ona vaadettiği gibi gelen vahyi okumuştur.". Allah Teâlâ, vahyin gelişi sırasında, Hazreti Peygamber'in onu hemen hıfzetmek hususundaki aceleciliğine Tâ-hâ suresinin 114. ayetinde de işaret etmiş ve ona şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Kur'an'ın vahyi henüz tamamlanmadan onu okumakta acele etme; fakat "Rabbim! İlmimi artır" de."*. İşte vahiy getiren meleğin, onun teblîğini tamamlamadan Hazreti Peygamber'in kendisine okunan Kur'an ayetlerini unuturum korkusuyla okumaya başlaması, halen üzerinde durduğumuz A'lâ suresinin bu ayetlerinin de nüzul sebebi olmuş ve Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitapla *"Kur'an'ı sana okutacağız ve Allah'ın dilediği dışında artık ondan hiçbir şeyi unutmayacaksın."* buyurarak onu rahatlatmıştır. Bu ayet-i kerimede zikredilen ve *"Allah'ın dilediği dışında"* ifadesiyle istisna kılınan bazı ayetlerin unutulabileceği hususundaki beyan, Allah Teâlâ'nın dilemesi halinde bazı ayetleri unutturmakla ilgili hudutsuz kudretine delalet eden bir ifadedir ki bu da, Allah Teâlâ dilemedikçe Hazreti Peygamber'in Kur'an'dan tek bir harfi veya tek bir kelimeyi bile unutmayacağının beyanıdır. Zira unutulan şey açık da olsa, gizli de olsa Allah onun ne olduğunu bilir ve hudutsuz kudretiyle dilemediği bir şeyin unutulmasına fırsat vermez. İşte bu sebepledir ki Kur'an-ı Kerim, Cibril'in (as) Hazreti Peygamber'e getirdiği şekliyle aynen muhafaza edilmiş ve ondan ne bir harf veya ne bir kelime unutulmamış veya değişikliğe uğramamıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 9. ayetinde *"Kur'an'ı biz, evet biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz."* buyurarak bu hususu açıkça beyan etmiştir.

8 Allah Teâlâ, Cibril (as) vasıtasıyla Peygamberi'ne indirdiği Kur'an'ın tek bir harfini veya tek bir kelimesini bile unutturmadan ona hıfzettirip okutacağını beyan ettikten sonra, Kur'an'la vazolunan yeni dini, yani İslam'ı murat ederek bu dinle ilgili her hususun öğrenilmesi ve öğretilmesiyle, ifa edilmesi gereken iyi ve güzel her amelin ifasıyla, içtinap edilmesi veya sakınılması gereken her kötü amelden de uzak kalmanın kolaylaştırılacağını ve bunları gerçekleştirmede başarılı kılınacağını haber vermiştir. Şüphe yoktur ki bu ve benzeri ayetlerin indirilmesi ve bu ayetlerde vadolunan hususların gerçekleşmesiyle Hazreti Peygamber, içini kaplayan korku ve endişelerden kurtulmuş ve Peygamberlik görevini çok daha kolaylık ve rahatlık içinde yürütmüştür. Şunu çok iyi bilmektedir ki bu görevi kendisine veren Rabbidir ve daima kendisinin yanında olup her işini ona kolaylaştıracak olan da yine O'dur.

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذِي يَصْلَى
النَّارَ الْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾
بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ
إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

9 Bu itibarla, (Ey Muhammed!), öğüt alana öğüt ver.

10-13 Zaten Allah'tan korkan öğüt alacaktır; fakat o, büyük ateşe girecek ve orada ne ölecek ve ne de yaşayacak olan bedbaht inatçı ise, ondan kaçacaktır.

14-15 Kötülüklerden temizlenen, Rabbinin ismini zikreden ve namazı kılan, mutlaka kurtulacaktır.

16 Fakat siz, dünya hayatını üstün tutuyorsunuz.

17 Oysa Ahiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

18-19 Bütün bunlar, ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de yazılıdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde Peygamberi'ne hitapla Rabbini, kendisine layık olmayan isim ve sıfatlardan tenzih ederek en yüce isim ve sıfatlarıyla tesbih etmesini emrettikten, bu isim ve sıfatların ise, ancak Kur'an'da zikredilmesi dolayısıyla onun Hazreti Peygamber'e okutulup öğretileceğini ve ondan hiçbir harf veya kelimenin unutturulmayacağını, bu itibarla dine taalluk eden her hususun ifasında başarılı kılınacağını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne, din ve dünya işlerindeki her hususu kavmine hatırlatarak onları hakka, yani Allah'ın hak olan yoluna davet etmesini emretmiş, bu davete icabet edenlerin Allah'tan korkan ve dolayısıyla kurtuluşa eren, karşı gelenlerin ise, Allah'a isyan eden ve dolayısıyla cehennem ateşini boylayacak olan kimseler olduklarını beyan etmiş, bu çeşit beyanların, daha önceki Peygamberler'e indirilen sahifelerde de yer aldığını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9 Bu itibarla, (Ey Muhammed!), öğüt alana öğüt ver.

10-13 Zaten Allah'tan korkan öğüt alacaktır; fakat o, büyük ateşe girecek ve orada ne ölecek ve ne de yaşayacak olan bedbaht inatçı ise, ondan kaçacaktır.

14-15 Kötülüklerden temizlenen, Rabbinin ismini zikreden ve namazı kılan, mutlaka kurtulacaktır.

16 Fakat siz, dünya hayatını üstün tutuyorsunuz

17 Oysa Ahiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

18-19 Bütün bunlar, ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de yazılıdır.

9 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek Kur'an'ın ve Kur'an'la vazolunan dinle ilgili ahkamın kendisine kolaylaştırılıp eksiksiz öğretileceğini beyan ettikten sonra, kavmi içerisinde kendisine inanan ve öğüt almasını bilen herkese dinin gereklerini öğreterek öğüt vermesini veya vazetmesini ve onları hayırlı yola davet etmesini emretmiştir.

10-13 Zaten bilinen bir gerçektir ki kendilerine öğüt verilen, yahut vazedilen insanlar iki kısımdan ibarettir. Bunlardan bir kısmı, Allah'a inanan ve bir gün O'nun huzuruna çıkıp dünyadaki amelleri yüzünden O'na hesab vereceğini bilerek O'nun azabından korkan ve dolayısıyla kendisine verilen öğütlerden faydalanan kimselerdir. Kendilerine öğüt verilen kimselerin ikinci kısmı ise, verilen öğütlere kulak asmayan, dolayısıyla öğüt almaktan kaçan ve küfürlerinde direnenlerdir. Bunlar cehennem ehlidir. Cehenneme girdikleri zaman, orada ne ölürler ne de diriltilirler. Bununla beraber cehenneme girecek olan bazı kimseler de vardır ki günahları veya hataları sebebiyle Allah onları öldürecektir. Sonra da onlara şefaatçiler gönderilecek ve bu şefaatçiler sayesinde cehennemden çıkarılacaklardır. Bu konuyla ilgili olarak Müslim (*Sahih*, I. 172) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, III. 5, 11, 20, 25), Ebû Sa'îdi'l-Hudrî'den (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Ateş ehli olan ateşliklere gelince, bunlar orada ne ölüp kurtulurlar ne de yaşayıp hayattan faydalanırlar. Ancak orada bazı gü-

nahları (yahut hataları yüzünden) cehennem ateşine düşmüş bazı asi müminler de vardır ki bunlara bir müddet azap olunduktan sonra Allah onları öldürecektir. Nihayet bunlar kömür haline geldikleri zaman, onlara şefaat edilmesine izin verilecek ve cennet nehirlerine atılacaklardır. Sonra da cennet halkına denilecektir ki: Ey cennet ehli! Bunların üzerlerine bol bol cennet suları dökün. İşte bundan sonradır ki onlar, sel içinde biten çiçek tohumları gibi biteceklerdir.".

14-15 Dünya hayatında nefsini şirkten ve kötü huylardan arındırarak Allah'ın Resulüne indirdiği Kur'an hükümlerine tabi olan ve Allah'ın adını zikredip beş vakit namaz kılan müminler ise, mutlaka kurtuluşa ereceklerdir. Mü'minûn suresinin ilk iki ayetinde de ifade edildiği gibi *"Müminler kurtuluşa ermişlerdir; çünkü onlar namazlarında huşu içindedirler."*. Keza Bakara suresinin 5. ayetinde de şöyle buyurulmuştur: *"Bunlar, Rablerinden gelen hidayet üzerindedirler; kurtulaşa erenler de bunlardır."*. Namazlarını kılmayanlar, yahut kılsalar bile sırf gösteriş olsun diye kılanlar ise, kendilerini Allah'ın azabından kurtaramayacaklardır. Nitekim Allah Teâlâ, Mâûn suresinin 4-7. ayetlerinde bunları bahis konusu ederek şöyle buyurmuştur: *"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki namazlarını önemsemezler; (kılsalar bile) mürailik yaparlar; iyilik etmeye de engel olurlar."*.

16 Allah Teâlâ, kötülüklerden temizlenen, Rablerini zikreden ve namazlarını muntazaman kılan müminlerin kurtuluşa eren güzel akibetlerini beyan ettikten sonra, gaflet içinde bulunan ve iki kısma ayrılan kimselerin hallerini zikretmiştir. Bunların birinci kısmı, dünya hayatını Ahiret hayatına üstün tutan ve bu yüzden dünya ziynetini, eğlencesini, yiyecek ve içeceklerini tercih eden, buna karşılık Ahiret saadetini hazırlayan namazı, zikri ve tasadduk gibi hayır ve hasenatı terkeden kimselerdir. Allah Teâlâ, Yunus suresinin 7-8. inci ayetlerinde bunları bahis konusu etmiş ve kötü akibetleri hakkında şöyle buyurmuştur: *"Bize kavuşmayı ummayanlar dünya hayatından hoşnut olup onunla yetinenler ve ayetlerimizden de gafil olanlar, işte kazanmış oldukları günah sebebiyle bunların sığınakları ateştir."*.

İkinci kısımdakiler ise, Bakara suresinin 201. ayetinde de açıklandığı gibi, onlardan bazıları: *"Rabbimiz, bize dünyada iyilik ver; Ahiret'te de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru."* deseler bile, yine de dünyayı Ahirete tercih eden gafil ve asi müminler olup kazançlarına göre Ahiret'ten de bir nasipleri vardır.

17 Ancak şunu da unutmamak gerekir ki bu ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, *"Ahiret hayatı, daha hayırlı ve daha kalıcıdır."*. Dünya hayatı ne derece çok zevkli ve eğlenceli geçerse geçsin, aklı olup düşünmesini bilen insanlar, kısa süren ve gelip geçici olan dünya hayatı yerine ebediyyen devam edecek olan Ahiret hayatını tercih etmeli ve dünyada kaldıkları sürece, kendilerini Ahiret hayatının eşsiz güzelliklerine kavuşturacak olan amelleri işlemelidirler.

18-19 Keza şunun da çok iyi bilinmesi gerekir ki Ahiret hayatının dünya hayatından daha hayırlı ve daha kalıcı olduğu hususundaki bu beyan, daha önceki Peygamberler'e verilmiş olan Sahife veya Kitaplar'da da zikredilmiş ve o Peygamberler'in kavimleri de bundan haberdar olmuşlardır. İbrahim'e (as) indirilen Suhuf ile Musa'ya (as) indirilen Suhuf bunlardandır. Her ne kadar Musa'ya (as) Tevrat adlı bir kitabın indirildiği bilinmekte ise de bazı müfessirler, bu kitaptan önce ona on sahifelik bir de Suhuf indirildiğini açıklamışlardır. Bu ayetlerle A'lâ suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ĞÂŞİYE SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 88. suresi olup 26 ayetten müteşekkildir. Sure, Kıyâmet manasına gelen Ğâşiye adını, *"Kıyametin haberi sana geldi mi?"* mealinde zikredilen ilk ayetinden almıştır. Zâriyât suresinden sonra Mekke'de nazil olan surelerden olup Mekkî surelerin özelliklerini taşır.

2. Ğâşiye Suresinin Konusu

Mekkî surelerden olması dolayısıyle, Ğâşiye suresinde de, itikada taalluk eden başlıca üç konu üzerinde durulmuştur:

Birinci konu, kıyamet ehlinin halleriyle ilgili sıfatlardan ibaret olup, ilk yedi ayetinde cehennem ehlini teşkil eden kafirlerin halleri üzerinde durulmuş, bunları takip eden dokuz ayet ise, cennet ehlinden olan müminlerin sıfatlarına tahsis edilmiştir.

İtikada taalluk eden ikinci konu, Allah Teâlâ'nın vahdaniyyetiyle, göklerin, develerin, dağların, yerin ve diğer varlıkların yaratılışlarının delil olarak zikredildiği hudutsuz kudreti, geniş ilmi ve hikmetiyle ilgilidir.

Üçüncü konu ise, bir evvelki surede olduğu gibi, insanların hesap ve ceza için Rablerine döndürüleceklerini hatırlatan ve onları bu konuda uyaran ayetlerden ibaret olup sûre, bu ayetlerle sona ermiştir.

3. Ğâşiye Suresinin Kendinden Önceki A'lâ Suresiyle Bağlantısı

Kendinden önceki A'lâ suresinde kısa ve özet olarak ele alınan müminlere, kafirlere, cennet ve cehenneme ait sıfatlar, Ğâşiye suresinde daha geniş bir şekide ele alınmış ve daha geniş bir şekilde açıklanmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, A'lâ suresinin 10-17. ayetlerinde, muhtasar olarak Allah'tan korkan kimselerin öğüt alacaklarını, o büyük ateşe girecek olan kötü kimselerin ise, öğütten kaçacaklarını beyan ederek Ahiret'in daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu zikretmiş, Ğâşiye suresinin ilk ayetlerinde ise (8-7), dünyada iken iş yapıp bitkin düşen, zelil ve hakir yüzlerin kızarmış ateşe atılacakları zikredilerek kafirlerin halleri, daha sonraki (8-16). ayetlerde ise, kendilerine nimetler verilen birtakım yüzlerin de bu nimetlerle mutluluğa erecekleri belirtilerek müminlerin halleri daha mufassal bir şekilde açıklanmıştır.

4. Ğâşiye Suresinin Fazileti

A'lâ suresinin faziletlerinden sözederken de zikrettiğimiz gibi, Müslim (**Sahih**, II. 598) ile diğer hadis kitaplarının en-Numân İbn Beşîr'den naklettiklerine göre, "Resulullah (sas.) Cuma ve Bayram namazlarında *Sebbih isme Rabbike'l-a'lâ* ile *Hel etâke hadisu'l-ğâşiye* surelerini okurdu.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾
تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Ey insanoğlu! Kıyâmetin haberi sana geldi mi?

2-3 O gün, dünyada iken iş yapan, bitkin düşen yüzler vardır, zelil hakir.

4 Kızışmış ateşe varıp dayanırlar.

5 Kızgın bir kaynaktan da içirilirler.

6-7 Onlar için ne semirten ve ne de açlık gideren kuru dikenden başka bir yiyecek de yoktur.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetlerinde, kıyamet ehlinin halleriyle ilgili sıfatlar üzerinde durmuş ve özellikle cehennem ehlini teşkil eden kafirlerin hallerini bahis konusu ederek dünyada işledikleri kötü ameller sebebiyle cehennem ateşine varıp dayanacaklarını, orada kaynar sudan başka ne içlerini serinleten soğuk bir su ne de karınlarını doyuracak kuru ottan başka hiçbir yiyecek bulamayacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Ey insanoğlu! Kıyâmetin haberi sana geldi mi?

2-3 O gün, dünyada iken iş yapan, bitkin düşen yüzler vardır, zelil hakir.

4 Kızışmış ateşe varıp dayanırlar.

5 Kızgın bir kaynaktan da içirilirler.

6-7 Onlar için ne semirten ve ne de açlık gideren kuru dikenden başka bir yiyecek de yoktur.

1 Allah Teâlâ, bu ayetinde Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün insanlara hitap ederek kıyamet manasına gelen Ğâşiye günü ile ilgili herhangi bir haberin kendilerine ulaşıp ulaşmadığını sormuş ve bu günle ilgili doyurucu bilginin bizzat kendisi tarafından verilebileceğini beyan etmiştir. Zira şu husus açıkça bilinmektedir ki dünya hayatını sona erdirecek ve onun ardından kıyamet gününü ve Ahiret hayatını başlatacak olan Allah'tan başkası değildir ve bu gün hakkındaki her çeşit bilgi de yalnız O'nun katındadır. Kıyâmet günü manasına geldiğini zikrettiğimiz Ğâşiye kelimesi hakkında kısa bir açıklama yapmak gerekirse, denilebilir ki bu kelime fail vezninde olup her şeyi sarıp bürüyen veya istila eden bir bela manasındadır. Nitekim Allah Teâlâ, Yûsuf suresinin 107. ayetinde kelimeyi Allah'ın azabı manasında zikretmiş ve *"Onlar, Allah'tan kendilerini çepeçevre kuşatacak olan bir azabın gelmeyeceğinden emin midirler..."* buyurmuştur.

2-3 Ğâşiyenin insanları çepeçevre sarıp kuşattığı o gün, birtakım yüzler vardır ki başlarına gelecek azabı görürler de korku ve dehşet içinde dünyada iken hiç işlemeye yanaşmadıkları zahmet verici amelleri işlemeye kalkışırlar. Onlar, dünyada iken pek çok amel işlemiş olsalar bile, işledikleri bu ameller, onları Rablerine yaklaştıracak veya Rableri tarafından kabul edilecek amellerden değildi. Çünkü onlar, hiçbir zaman amellerinde böyle bir gayeye yönelmemişlerdi. Onların bütün arzuları, işledikleri amellerle dünya nimetlerinden edindikleri faydaları artırmak, daha çok mal ve mülk sahibi olmaktı. Kısaca ifade etmek gerekirse, kafirler, dünyada iken

pek çok amel işliyorlar ve bu ameller sebebiyle zahmet çekiyorlar ve yorgun düşüyorlardı. Fakat Kıyâmet günü gelip de Ahiret hayatı başlayınca, dünyada işledikleri amellerin kendilerine hiçbir faydası dokunmayacağını anlayacaklar, işte o zaman da yüzleri zillete bürünüp hakir bir duruma düşecekler.

4 İşte bu halde iken hiçbir kurtuluş çaresi bulamayacakları harareti son derece yüksek bir ateşe varıp dayanacaklardır.

5 Bu ateşin verdiği yüksek hararet sebebiyle soğuk su içmeyi düşünseler bile, böyle bir su yerine, kızgın bir kaynaktan içlerini kaynatan kaynar sulardan içirileceklerdir.

6-7 Bu kafirler, orada içlerini serinletecek ve susuzluklarını giderecek su bulamayacakları gibi, açlıklarını giderecek kurumuş dikenden başka hiçbir yiyecekleri de olmayacaktır. Bu, hiç şüphesiz, onların dünyada işledikleri amellerin ve küfürden başka bir şeyle açıklanması mümkün olmayan inançlarının karşılığından başka bir şey değildir.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾ فِيهَا
عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ
مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

[8] Yüzler vardır, o gün pırıl pırıl.

[9] Dünyadaki amelleri dolayısıyla hoşnuttur.

[10] Cennette yüksek derecelerdedir.

[11] Orada boş söz işitmezler.

[12] Orada akan kaynaklar vardır.

[13-16] Yüksek sedirler, önlerine konmuş kaplar, sıra sıra yastıklar ve serilmiş halılar vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün gelişiyle ilgili haberleri bahis konusu ederek, o günün gelmesiyle birlikte dünyada iken işledikleri kötü ameller sebebiyle akibetlerinin ne olacağını görüp anlayan ve bu yüzden korku ve dehşete kapılan kafirlerin hallerini açıklamış ve o gün onların cehennem ateşine varıp dayanacaklarını, kızgın kaynaktan alınmış içlerini yakan kaynar sudan başka içecek bir şey bulamayacaklarını, keza karınlarını doyuracak kurumuş dikenden başka bir yiyeceklerinin de olmadağını beyan etmiş, bu ayetlerinde ise, dünyadaki güzel amelleri sebebiyle müminlerin kıyamet günü kavuşacakları cennet hayatını ve o gün nail olacakları nimetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[8] Yüzler vardır, o gün pırıl pırıl.

[9] Dünyadaki amelleri dolayısıyla hoşnuttur.

[10] Cennette yüksek derecelerdedir.

[11] Orada boş söz işitmezler.

[12] Orada akan kaynaklar vardır.

[13-16] Yüksek sedirler, önlerine konmuş kaplar, sıra sıra yastıklar ve serilmiş halılar vardır.

8 Yukarıda da açıklandığı gibi, kıyamet günü dünyada işledikleri kötü ameller sebebiyle başlarına gelecek azabı görüp de yüzleri korku ve dehşet içinde bitkin bir duruma düşen kafirler yanında, öyle yüzler de vardır ki bunlar, dünyadaki güzel amelleri ve sahih imanları sebebiyle

hakettikleri hudutsuz nimetlerin verdiği mutlulukla neş'e ve sevinç içindedir ve pırıl pırıldır.

9 Bunlar, Ahiret'te kavuştukları bu mutluluğu ve güzel akibeti kendilerine kazandıran dünyadaki güzel amellerinden de son derece memnun ve hoşnutturlar.

10 Dünyadaki bu sahih iman ve güzel amellerinin Ahiret'te kendilerine kazandırdığı cennet hayatında da son derece yüksek derecelerde veya cennetin en yüksek mevkilerinde bulunurlar ve orada kendilerine tahsis edilen köşklerde emniyet içinde ikamet ederler.

11 Orada hiçbir zaman boş laf da işitmezler. Yahut başka bir ifadeyle, cennet ehli birbirleriyle konuşup sohbet etseler bile, birbirlerinden asılsız söz veya yalan sözler duymazlar. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde bu konuyla ilgili çeşitli ayetler yer almıştır. Allah Teâlâ, Meryem suresinin 62. ayetinde *"Orada boş söz değil, ancak selam işitirler..."* buyurduğu gibi, Vâkıa suresinin 25-26. ayetlerinde de *"Orada "selam, selam" sözünden başka ne boş ve ne de günaha sokacak bir söz işitirler."* buyurmuştur.

12 Keza cennette akan kaynaklar veya pınarlar da vardır. Bazı müfessirlerin Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Cennet ırmakları, misk tepelerinin veya misk dağlarının altından fışkırır.".

13-16 Keza orada, cennet ehlinin oturacağı tahtlar veya yüksek sedirler vardır. Bunlar o derece yüksek taht veya sedirlerdir ki üzerlerine oturdukları zaman cennet bahçelerini ve Rablerinin kendilerine ihsan ettiği bütün nimetleri yüksekten görebilme imkanına sahip olurlar. Ayrıca önlerine konmuş, içleri içeceklerle dolu kaplar veya testiler vardır. İnsan (Dehr) suresinin 5. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"İyiler, karışımı kafur olan bir tastan içerler."*. Koltuklarda oturdukları zaman sırtlarını dayamak için konulmuş sıra sıra yastıklar ve yerlere serilmiş döşemeler veya halılar da vardır.

اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ
﴿١٩﴾ وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ
﴿٢٢﴾ اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا
حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

17-20 Şu devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine ve yerin nasıl yayıldığına ibret almak için hiç bakmazlar mı?

21-22 (Ey Muhammed!) Onlara öğüt ver; zira sen ancak bir öğütçüsün; yoksa sen onlara musallat olmuş bir zorlayıcı değilsin.

23-24 Ancak yüz çevirir ve inkâr ederlerse, Allah onlara en büyük azap ile azap eder.

25 Şüphesiz onların dönüşü bizedir.

26 Sonra hesaplarını görmek de elbet bize düşer.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün geleceğini haber vererek insanları eşkıya ve itaatkar olmak üzere iki kısma ayırdıktan ve her iki grubun da hallerini tavsif ettikten sonra, devenin yaratılışını, göğün yükselişini, dağların dikilişini ve yerin yayılışını varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine delil olarak zikretmiş ve Peygamberi'ne hitap ederek bu delillere istina-

den insanlara öğüt vermesini, eğer onlardan yüz çevirenler olursa, onların mutlaka Allah'ın azabına uğrayacaklarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

17-20 Şu devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine ve yerin nasıl yayıldığına ibret almak için hiç bakmazlar mı?

21-22 (Ey Muhammed!) Onlara öğüt ver; zira sen ancak bir öğütçüsün; yoksa sen onlara musallat olmuş bir zorlayıcı değilsin.

23-24 Ancak yüz çevirir ve inkâr ederlerse, Allah onlara en büyük azap ile azap eder.

25 Şüphesiz onların dönüşü bizedir.

26 Sonra hesaplarını görmek de elbet bize düşer.

17-20 Allah Teâlâ, saymakla bitirilemeyecek pek çok hayvan yaratmış olmasına rağmen, hudutsuz kudretinin bir delili olmak üzere bu hayvanlardan yalnız biri olan deveyi zikretmiş ve akıllarını kullanıp düşünmesini bilen insanlara hitap ederek "Uzun yolculuklarda üzerine bindiğiniz, pek çok eşyayı sırtına yükleyip bir yerden bir yere taşıdığınız, sütünden ve etinden faydalandığınız, aç ve susuz kalmış olsa bile çöllerdeki o uzun yollara dayanıklı şu devenin nasıl yaratıldığına hiç bakmaz mısınız; veya hiç düşünmez misiniz?" buyurmuştur. Filhakika geçmiş devirlerde çöl ikliminde yaşayan kavimlerin kendisinden çeşitli yönlerde en çok faydalandıkları hayvan deve idi. Allah Teâlâ, Yâsîn suresinin 71-73. ayetlerinde, insanların faydalandıkları hayvanları bahis konusu ederek şöyle buyurmuştur: *"O müşrikler, ellerimizin yapıp da kendileri için yarattığımız ve onların da sahibi oldukları şu hayvanları hiç görmüyorlar mı? Onları kendileri için uysallaştırmışızdır da binekleri onlardandır; bir kısmının da etini yerler. Onlar için bu hayvanlarda birçok menfaatlar ve içecekler vardır. Böyle olduğu halde hiç şükretmeyecekler mi"*? Keza Allah Teâlâ, Nahl suresinin 5-7. ayetlerinde de insanların faydalandıkları bu hayvanları zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah, hayvanları da yaratmıştır ve onlarda sizin için ısı verici maddeler ve faydalar vardır; ve siz onlardan yersiniz. Akşamları meradan getirdiğinizde ve sabahları meraya gönderdiğinizde, sizin için onlarda bir güzellik vardır. Ancak güçlükle varabileceğiniz bir ülkeye yüklerinizi taşır. Rabbiniz, şüphesiz çok şefkatlidir, çok merhametlidir."*. Keza aklı olan ve düşünmesini bilen o insan, göğün, hiçbir direk veya dayanağı olmaksızın yer üzerinde nasıl yükseltildiğini hiç düşünmüyor mu? Allah Teâlâ, bu manada gelen Kaf suresinin 6. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Üstlerindeki göğe hiç bakmıyorlar mı? Onu nasıl bina etmiş ve süslemişiz; hiçbir çatlağı da yoktur."*. Keza yeryüzü üzerine dikilmiş ve yerin altına kök salmış sağa sola hiç meyletmeyen o sabit dağlara bakıp onları hiç görmüyorlar mı? O dağlar ki diplerini kazdıkları zaman altlarından faydalı maddeler veya değerli madenler çıkartabiliyorlar. Bu dağları yeryüzüne dikenin ve altlarına faydalı maddeleri veya değerli madenleri yerleştirenin Allah olduğunu hiç düşünmüyorlar mı? Keza üzerinde hareket ettikleri, gezip dolaştıkları ve bir döşek gibi kullandıkları yerin nasıl yayıldığını hiç görmüyorlar mı?

İşte bütün bunlar, aklı olup da onu kullanan ve düşünmesini bilen insanların ibret almaları için birer vesîledir. Şunu iyice anlamış olmaları gerekir ki, birbirinden farklı özellikleri bulunan bu varlıkların her birini hudutsuz kudreti ve geniş ilmiyle hiç yoktan vareden veya yaratan bir yaratıcı vardır ve bu yaratıcı da Allah'tan başkası değildir. O Allah ki birer örnek olarak zikredilen bu varlıkları ve zikredilmeyen diğer bütün varlıkları hudutsuz kudreti ve geniş ilmiyle yarattığı gibi, dilediği zaman onları yok etmeye ve dilediği zaman da tekrar varlık âlemine çıkarmaya kadirdir. O halde ey insanoğlu! Bu gerçeği örnekleriyle görüp anladıktan sonra, bir gün kıyametin kopacağını ve bütün bu varlıkların önce

yokolup sonra tekrar varlık âlemine çıkacaklarını ve dolayısıyla insanların da yeniden dirilip kabirlerinden kalkacaklarını ve hesap vermek için Rablerinin huzurunda dikileceklerini inkâr etmek mümkün müdür? Böyle bir inkâr elbette mümkün değildir.

21-22 O halde ey Muhammed! Bir Peygamber olarak Rabbinin zikrettiği bu delilleri insanlara birer birer hatırlatarak ve her birini ayrı ayrı açıklıyarak onların bu gerçeği anlamalarını sağla. Ancak şunu da unutma ki Rabbinin sana bildirdiklerini onlara tebliğ etmen, bir Peygamberlik görevidir. Onların senin tebliğine uymaları yahut uymamaları, onlara düşen bir iştir. Bu itibarla sen onları uymaları için zorlama; çünkü sen, bir zorlayıcı değilsin. Allah Teâlâ, Yunus suresinin 99. ayetinde bu manada *"...Yoksa sen, insanları mümin oluncaya kadar zorlayıp duracak mısın?"* buyurduğu gibi, Kaf suresinin 45. ayetinde de *"... Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Bu itibarla sen, tehdidimden korkan kimselere Kur'an ile öğüt ver."* buyurmuştur.

Müslim (*Sahih,* I. 53)'in ve Tirmizî (*Sünen,* V. 439)'nin Câbir'den (ra) naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan başka İlah yoktur,* deyinceye kadar insanlarla savaşmaya emrolundum. Eğer, *Allah'tan başka İlah yoktur,* derlerse, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak hak ile olanı müstesna. Onların hesabı Allah'a aittir.". Resulullah (sas.) bunu söyledikten sonra Ğâşiye suresinin *"Sen ancak bir öğütçüsün; onlara musallat olmuş bir zorlayıcı değilsin."* mealindeki ayetini okumuştur.".

23-24 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, Kur'an ile insanlara öğüt vermesini, ancak onların kendisine uymaları için zorlamamasını emrettikten sonra, içlerinde yine de bu öğüde karşı çıkıp küfürlerinde direnenler olursa, onların işlerini de Allah'a bırakmasını emrederek Allah'ın onları en şiddetli azap ile cezalandıracağını beyan etmiştir.

25 Allah Teâlâ, küfürlerinde direnerek Peygamberi'nden öğüt almaktan imtina edenlerin akibetlerini beyan ettikten sonra, insanların öldükten sonra yeniden dirilerek hesaba çekileceklerini teyit eden bir manada, onların dönüşlerinin Allah'a olacağını haber vermiş;

26 Sonra da hesaplarını görmek elbette bize düşer, buyurmuştur. Bu ayetle Ğâşiye suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

FECR SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Fecr suresi, Kur'an-ı Kerim'in 89. suresi olup adını, ilk ayetinde zikredilen Fecr kelimesinden almıştır ki bu kelime, sabah vakti tan yerinin ağarması manasına gelir ve Allah Teâlâ bu ayetinde tan yerine yemin etmiştir. Akıl sahipleri için yemin değeri olduğunu beyan ettiği surenin diğer üç ayetinde de, Fecr ile birlikte on gece ile çifte ve teke, sonra da geçip giden geceye kasem etmiştir. 30 ayetten müteşekkil olan sure, Mekke'de ilk nazil olan surelerden olup nüzulü Leyl suresinden sonraya rastlar.

2. Fecr Suresinin Konusu

Surenin ilk beş ayetinde de görüldüğü gibi Allah Teâlâ, fecre, Zilhicce ayının ilk on gecesine, çift ve tek olana ve gelip geçen geceye kasem ederek bunların her birinde akıl sahipleri için bir kasem değeri bulunduğunu beyan etmiştir. Surenin Mekke'de ilk nazil olan sureler arasında bulunduğu dikkate alınırsa, her Mekkî surede görüldüğü gibi, sahih imanı ve salih ameli terkedip küfür yolunu tercih edenlerin başlarına gelecek kötü akibetin açıklandığı, buna mukabil sahih iman ve salih amel sahiplerinin nail olacakları mutluluğa yer verildiği kolayca anlaşılacaktır. Nitekim ilk ayetlerde kasem değeri bulunduğuna işaret olunan hususlara kasem edildikten sonra, küfrü kendilerine yol edinen Ad ve Semud kavimleriyle Firavun'u İlah edinen kavmin kötü akibetleri açıklanmış, bu kavimlerin iman ehline yaptıkları zulümle tuttukları küfür yolu yüzünden nasıl helak edildikleri zikredilerek Hazreti Peygamber'e ve ona tabi olan Müslümanlara zulmeden Mekkeli müşrikler uyarılmıştır. Bu bakımdan kasem ayetlerini takip eden (6-14) ayetler, geçmiş kavimlerden verilen örneklerle Mekkeli müşriklere ve onların yolunda gidenlere bir uyarı niteliği taşır.

Bunları takip eden ayetlerde (15-20), insanoğlunun Rabbi karşısındaki bencilliğine yer verilmiştir. Filhakika Allah, insanoğlunu denemek için ona bol bol nimetler verdiği zaman, o, bunu Rabbinin kendisine bir ikramı sayarak Rabbim bana ikramda bulundu der ve buna son derecede sevinir. Fakat ne zaman da Rabbi onu imtihan etmek maksadıyla rızkını daraltsa, Rabbinin kendisine ihanet ettiğini ileri sürerek sızlanmaya başlar. Oysa bu, insanoğlunun bencilliğinden kaynaklanan kötü bir davranıştan başka bir şey

değildir. Nitekim o, kendisine bol bol nimetlerin verildiği ve elinde çeşitli rızıkların bulunduğu zamanlarda, bir lokma yiyecek bulamayan fakirleri ve kimsesizleri umursamaz, mala olan düşkünlüğü sebebiyle onlara yardım etmeye hiç yanaşmazdı. İşte bu çeşit insanların çoğalması halinde toplum düzeni bozulduğu gibi, düzeni bozulan toplumlar da yeryüzünün parça parça dağılacağını, kıyamet gününün mutlaka geleceğini, Allah'ın huzurunda hesaba çekileceklerini ve cehennemin de kafirler için hazır olacağını anlarlar da dünyadaki hayatlarından pişmanlık duyarak "Keşke dünyada iken Ahiret hayatım için iyi ameller işleyip de gelseydim." derler. Ne var ki Ahiretteki bu pişmanlık onlara hiçbir fayda sağlamaz ve dünyada işledikleri amellerin akibetine mutlaka kavuşurlar. Keza şunu da unutmamak gerekir ki Ahiretteki pişmanlıkları onlara hiçbir fayda sağlamadığı gibi, hiç kimsenin bir başkasına yardımı da dokunmaz. Ancak Rabbinin emirlerine uyanlar hoşnut olmuş olarak Rablerine dönerler ve kendileri için hazırlanan cennet bahçelerine girerler.

3. Fecr Suresinin Kendinden Önceki Ğâşiye Suresiyle Bağlantısı

Fecr suresinin kendinden önceki Ğâşiye suresiyle bazı yönlerden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır:

1) Fecr suresinin başındaki kasem, bir evvelki surenin *"Şüphesiz onların dönüşü bizedir. Sonra hesaplarını görmek de elbet bize düşer."* mealindeki son iki ayetinin sıhhatine bir delil teşkil eder.

2) Evvelki surede insanların eşkıya ve sueda, yani isyankar ve itaatkar olarak iki kısımda mütalaa edildikleri görülmektedir. Fecr suresinde ise, Ad, Semud ve Firavun kavimleri isyankar kavimler olarak zikredilmiş, müminler, hidayete ermiş olanlar ve Allah'ın nimetlerine şükredenler ise, ikinci grupta yer alanlardır. Bu bakımdan her iki surede de vaat ve vaaid gerçekleşmiş olmaktadır.

3) Fecr suresinde *"Rabbinin Ad kavmine ne yaptığını bilmez misin?"* (ay. 6) buyurulurken, bir evvelki surede *"Şu devenin nasıl yaratıldığına hiç bakmazlar mı?"* (ay. 17) buyurulmuştur ki iki ayet arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

4. Fecr Suresinin Faziletleri

Hadis kitaplarının çeşitli varyantlarla naklettikleri bir habere göre Câbir İbn Abdillah şöyle demiştir: Muaz İbn Cebel namaz kıldırıyordu. Bu sırada bir adam gelip ona uydu ve namaz kılmaya başladı. Ancak Muaz namazı uzatınca adam mescidin başka bir tarafına geçip namazını tamamladı ve sonra da mescitten çıkıp gitti. Onun bu durumu Muaz'a anlatılınca Muaz, o bir münafık, dedi. Bu, Resulullah (sas.)'e de anlatıldığında Resulullah (sas.) o adamı çağırıp sordu. Adam ise, şu cevabı verdi: Ey Allah'ın Resulü! Ben, onun arkasında namaza durmuştum. Fakat o namazı uzatınca arkasından ayrılıp mescidin başka bir yerinde namazımı kıldım ve mescitten çıkıp hayvanıma yem verdim. Bunun üzerine Resulullah (sas.) Muaz'a şöyle seslendi: "Ey Muaz! Sen dinden nefret ettirici misin"? Yahut diğer bazı rivayetlere göre "Ey Muaz! Sana iki defa of olsun. Sen uzun surelerle namazı uzatırken A'lâ, Şems, Fecr ve Leyl sureleri neredeydi?"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 Fecre, on geceye, çifte ve teke, geçip giden geceye yemin ederim; bunlarda akıl sahibi için bir yemin değeri var değil mi?

6-12 Ad kavmine, şehirler arasında bir benzeri yaratılmamış olan sütunlu İrem'e, içinde kayaları oyarak kendilerine muhkem evler yapan Semud kavmine; ülkelerinde iyice azan ve bu yüzden oralarda fesat çıkaran büyük binaların sahibi Firavun'a Rabbinin ne yaptığını bilmez misin?

13 Rabbin üzerlerine envay-ı çeşit azap indirmişti.

14 Şüphesiz Rabbin daima gözetleme yerindedir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, surenin ilk ayetlerinde kasem değeri bulunan hususlara kasem ettikten sonra, küfrü kendilerine yol edinen Ad ve Semud kavimleriyle Firavun'u İlah edinen kavmin kötü akibetlerini açıklamış, bu kavimlerin iman ehline yaptıkları zulümle küfür üzerindeki direnişleri yüzünden nasıl helak edildiklerini zikrederek Hazreti Peygamber'e ve ona tabi olan Müslümanlara zulmeden Mekkeli müşrikleri uyarmıştır. Bu husus gözönünde bulundurulursa, kasem ayetlerini takip eden ayetlerin (6-14), geçmiş kavimlerden verilen örneklerle Mekkeli müşriklere ve onların yolunda gidenlere bir uyarı niteliği taşıdığı anlaşılır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-5 Fecre, on geceye, çifte ve teke, geçip giden geceye yemin ederim; bunlarda akıl sahibi için bir yemin değeri var değil mi?

6-12 Ad kavmine, şehirler arasında bir benzeri yaratılmamış olan sütunlu İrem'e, içinde kayaları oyarak kendilerine muhkem evler yapan Semud kavmine; ülkelerinde iyice azan ve bu yüzden oralarda fesat çıkaran büyük binaların sahibi Firavun'a Rabbinin ne yaptığını bilmez misin?

13 Rabbin üzerlerine envay-ı çeşit azap indirmiştir.

14 Şüphesiz Rabbin daima gözetleme yerindedir.

1-5 Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetlerinde, fecre, on geceye, çifte ve teke, sonra da geçip giden geceye kasem etmiş ve üzerlerine kasem edilenlerden her birinin, akıl sahipleri için bir yemin değeri olup olmadığını sorarak bunların kendilerine has birer yemin değeri bulunduğuna işaret etmiştir.

Filhakika üzerlerine yemin edilenlerin ilki olan fecr, tan yerinin ağarması veya şafak vaktinin atması gibi sözlerle de ifade edilen bir vakittir. Bu, sabah ışıklarının yayılmaya başladığı öyle bir va-

kittir ki gece karanlığının sona ermesiyle birlikte canlı varlıklar, rızıklarını temin etmek için bu vakit içinde harekete geçerler ve çalışmaya başlarlar. Burada şunu da belirtmek gerekir ki fecrin bu manası, müfessirler arasında yaygın olmakla beraber, bazı müfessirler, onun Kurban Bayramı gününün fecri olduğunu ileri sürerken, bazı müfessirler de onun bütünüyle gündüz olduğunu söylemişlerdir.

Ayet-i kerimelerde üzerine kasem edilenlerin ikincisi, on gecedir. Müfessirlerin genellikle kabul ettiklerine göre bu on geceden maksat, Zilhicce ayının on günüdür. Nitekim Buhârî (*Sahih,* II. 7)'nin İbn Abbâs'tan naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Başka günlerin hiçbirinde şu on gündeki amellerden Allah katında daha efdal olan hiçbir amel yoktur.". Orada bulunanlardan biri: "Cihad da mı efdal değildir?" diye sorunca, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Evet; cihad da.. Meğer ki bir kişi, malı ve canıyla tehlikeye düşüp bunlardan hiçbiriyle dönmezse, işte o zaman onun bu ameli daha efdal olur.". Hadis-i şerifte bahis konusu edilen on gün, Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bununla beraber bu on gecenin Muharrem ayının ilk on günü veya Ramazan ayının ilk on gecesi olduğunu söyleyenler de vardır.

Üzerine kasem edilenlerin üçüncüsü, hem çift hem de tek olandır. Bu hususta da müfessirlerin birbirinden farklı görüşleri vardır. Câbir İbn Abdillah'ın naklettiği bir hadise göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "On gece Ramazan Bayramı'nın on gecesidir. Tek, Arefe günüdür; çift ise, bayram günüdür.". Diğer bir görüşe göre çift, dokuzuncu gün olması dolayısıyla tek, Arefe günüdür; Kurban Bayramı ise, çifttir; çünkü o da onuncu gündür. Bir görüşe göre de Allah Teâlâ tarafından yaratılan bütün varlıklar çift olan varlıklardır ve Allah Teâlâ, bu ayetinde bütün yaratıkları üzerine kasem etmiştir. Tek olan ise, yegane yaratıcı Allah Teâlâ'dır.

Ayet-i kerimede üzerine kasem edilen dördüncü husus da gelip geçen gece olarak zikredilmiştir. Nitekim gündüzün ardından gelen ve sonra da geçip giden geceler vardır. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesinde, hiç şüphesiz, aklını kullanıp düşünmesini bilen insanlar için geniş ilmi ve hudutsuz kudretiyle bu düzeni sağlayan Allah Teâlâ'nın varlığına ve birliğine apaçık deliller vardır. Nitekim Allah Teâlâ, Tekvîr suresinin 16-17. ayetlerinde de *"Kararmaya başlayan geceye ve aydınlanmaya başlayan sabaha yemin olsun ki..."* buyurarak birbiri arkasına gelen geceye ve gündüze kasem etmiştir. Bu kasemi, Müddessir suresinin *"Dönüp gelen geceye, aydınlanan sabaha yemin ederim ki..."* mealindeki 33-34. ayetlerinde de görmek mümkündür.

İşte üzerlerine kasem edilen bu dört çeşit hususun her birinde, yani fecirde, on gecede, çift ve tekte, gelip geçen gecede aklını kullanıp düşünmesini bilen insanlar için yemin değeri yok mudur? Elbette vardır. Zira aklını kullanan insan, şu gerçeği çok iyi anlar ki Allah Teâlâ'nın üzerine kasem ettiği bu şeylerin her birinde, O'nun geniş ilmini, hudutsuz kudretini, vahdaniyyetini ve rububiyyetini teyit ve tekit eden, bu itibarla hiç kimsenin red veya inkâr edemeyeceği deliller vardır.

6-12 Allah Teâlâ, aklını kullanıp düşünebilen insanlar için varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine delalet eden fecre, on geceye, çifte teke ve geçip giden geceye kasem ettikten sonra, o insanlar için birer ibret veya mesel olmak üzere bazı kavimlerin kıssalarını, veya küfürleri dolayısıyla başlarına gelen kötü akibetleri açıklamıştır. Zikredilen bu kavimlerin başında Ad kavmi yer almış ve Allah Teâlâ, düşünen insana hitap ederek "Ey insan! Rabbinin Ad kavmine ne yaptığını görmez misin?" buyurmuştur. Filhakika Ad kavmi, azgın ve isyankar bir topluluktu. Allah'a itaat etmekten uzak kalmış, Peygamberleri'ni yalanlamış ve kitaplarını inkâr etmiş bir kavimdi. Tefsirlerde de açıklandığı üzere Ad, Nûh'un soyundan gelen bir kabile idi ve adını Ad İbn Avs İbn

İrem İbn Sâm İbn Nûh'tan almıştı. Başka bir ifadeyle Nûh'un torunlarından olan Ad İbn Avs'ın adı onun kabilesine isim olarak verilmişti. Bu kabilenin önce yaşamış olanlarına *Âdu'l-ûlâ*, yani *ilk Ad* denilmiştir ki Allah Teâlâ, Necm suresinin 50. ayetinde bunları bahis konusu ederek *"Âdu'l-ûlâ'yı helâk eden Allah'tır..."* buyurmuştur. *Âdu'l-ûlâ*, yâni *İlk Ad* denilen bu kavme İrem de denilmiştir ki ayet-i kerimede bunlar, sağlam sütunlarla yükseltilmiş evlerde konakladıkları için sütun sahibi olarak tavsif edilmişlerdir. Bu kabilenin daha sonra gelenlerine ise, *Âdu'l-Ahire* denilmiştir. İlk Ad kavminin Şam veya İskenderiyye'de yaşadıkları söylenmiş, bazıları ise, buranın çöl ve kum diyarı olarak bilinen Amman ile Hadramevt arası olduğunu ileri sürmüşlerdir. Filhakika Allah Teâlâ, Ahkâf suresinin 21. ayetinde de bu hususa işaret etmiş ve Ad'ın Ahkâf'da yani çölde yaşayan bir kavim olduğunu belirtmiştir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) kavmine Ad'ın kardeşini (Hud'u) hatırlat: Hani Hud, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye önünden ve ardından nice uyarıcıların gelip geçtiği Ahkâf'taki kavmini uyarmış ve "Ben, sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum." Demişti."*. Bu ayet-i kerimede zikri geçen ve sureye de ad olarak verilen Ahkâf, kum yığını manasına gelen ve *hıkf* ' ın çoğulu olan bir kelimedir. Ad kavmi, Yemen'de denize nazır kum tepeleri arasında oturduğu için bu bölgeye de Ahkâf adı verilmiştir.

Allah Teâlâ, küfürleri dolayısıyle helak edilen Ad'ı ve İrem'i zikrettikten sonra, vadi içinde kayaları oyarak kendilerine muhkem evler yapan Semud kavmini ve sonra da iyice azgınlaşan ve yeryüzünde büyük fesatlar çıkaran Firavun ve kavmini zikretmiştir. Semud kavmi, Şam ile Hicaz arasında Vâdi'l-Kurâ da denilen dağlık bir bölgede yaşıyordu ve Şuarâ suresinin 149. ayetinde de ifade edildiği gibi, dağlardaki kayalıklarda ustalıkla evler yontuyorlar ve kendilerine yüksek evler inşa ediyorlardı. Bu kavme de içlerinden kardeşleri Salih (as) Peygamber olarak gönderilmiş, fakat onlar da diğer kavimler gibi küfürlerinde direnerek Peygamberleri'ne karşı çıkmışlar ve bu yüzden Allah Teâlâ tarafından helak edilmişlerdir.

Mısır hükümdarı Firavun da Mısır'da inşa ettiği saraylar ve yetiştirdiği ordularla şöhret kazanmış bir hükümdardı. Sahibi olduğu bu güce dayanarak yeryüzünü bozguna vermiş, insanlara yaptığı büyük eziyetlerle onları korkutarak iyice sindirmişti. Firavun, insanları kazığa oturttuğu ve onlara bu şekilde işkence ettiği için "kazıklar sahibi" adıyla de şöhret kazanmıştı. Firavun bu zulmünü yeryüzünde yaygınlaştırırken, Allah'ın Peygamber olarak görevlendirdiği Musa'yı da (as) öldürme gayretleri hiçbir netice vermemiş, sonunda ordusuyla birlikte denizde boğularak helak olmuştur.

13 İşte, Allah Teâlâ, hak olan yoluna, yani İslam'a ve imana davet etmek için gönderdiği Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e isyan eden ve ona indirdiği kitabı Kur'an-ı Kerim'i de eskilerin masalları olarak tavsif edip onu inkâr eden Mekkeli kafirlerin ve onlara tabi olan diğer kavimlerin ibret almaları için Ad, Semud ve Firavun kavimlerini zikrederek bu küfürleri dolayısıyla onların nasıl helak edildiklerine dikkatlerini çekmiş ve *"Rabbinin bu kavimlere ne yaptığını (ve onları nasıl helak ettiğini) görmez misin?"* buyurmuştur. Filhakika Fussilet suresinin 15-16. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Allah Teâlâ, büyüklük taslayan ve bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr eden Ad kavminin akibetini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Küfürleri dolayısıyla onların üzerine, dünya hayatında rezillik azabını onlara tattırmak için, o uğursuz günlerde buz gibi bir rüzgar göndermiştik."*. Keza Semud kavmi de kendilerine Peygamber olarak gönderilen kardeşleri Salih'in (as) emirlerine karşı gelmişler ve Â'râf suresinin 77-78. ayetlerinde de açıklandığı üzere ona alaycı bir tavırla şöyle demişlerdir: *"Ey Salih! Eğer gönderilmiş Peygamberler'den isen, bi-*

ze vaadettiğin azabı getir. Bundan sonradır ki onları bir sarsıntı yakalamış ve kendi yurtlarında çökekalmışlardı.". Ülkelerinde azgınlık eden ve fesat çıkaran Firavun ve adamları ise, kendilerine Peygamber olarak gönderilen Musa'yı (as) ortadan kaldırmak için her çareye başvurmuş olsalar bile, yine de âlemlerin Rabbi karşısında çaresiz kalmışlardır. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da Â'râf suresinin 136-137. ayetlerinde de açıkladığı üzere onlara hak ettikleri cezayı vermiştir. Allah Teâlâ bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: "*... Biz de onların ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil kalmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk... Firavun ve kavminin yapmakta oldukları (binaları) ve yetiştirdikleri bahçeleri de helak ettik.".*

14 İşte bütün bunlar, şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki Allah Teâlâ, daima gözetleme mevkiindedir ve her insanın veya her kavmin davranışlarını ve yapmak istediklerini görür ve bilir; sonra da onlara bu davranışlarının iyi veya kötü tam karşılığını verir. Bu bakımdan hiç kimse veya hiçbir topluluk, dünyadaki davranışlarının karşılığını almamış olarak kalmaz.

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهٗ فَاَكْرَمَهٗ وَنَعَّمَهٗ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَاَمَّٓا اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ
فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهٗ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحٰٓضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ
﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

[15] İşte insan, ne zaman Rabbi onu imtihan eder ve bu maksatla kendisine, ikramda bulunup nimet verirse, "Rabbim bana ikram etti." der.

[16] Fakat ne zaman da onu imtihan edip rızkını daraltırsa "Rabbim beni hor ve hakir kıldı." der.

[17] Fakat hayır, asıl siz yetime ikram etmiyorsunuz.

[18] Yoksulu doyurmak hususunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.

[19] Mirası, hak gözetmeden yiyorsunuz.

[20] Malı da pek çok seviyorsunuz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yemin değeri bulunan fecre, on geceye, çiftle teke ve geçip giden geceye kasem ettikten sonra, bütün insanların veya kavimlerin fiil ve davranışlarını gözetleme mevkiinden gözetleyerek onları bu fiil ve davranışları sebebiyle nasıl cezalandırdığını ve özellikle küfürdeki direnişleri dolayısıyla onları nasıl helak ettiğini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insanoğlunun dünyaya ve mala olan düşkünlüğüne işaret ederek onu imtihan etmek maksadıyla ne zaman ona ikramda bulunup mal verse "Rabbim bana ikram etti." dediğini, ne zaman da onun rızkını daraltsa "Rabbim bana ihanet etti." dediğini apaçık bir delil olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[15] İşte insan, ne zaman Rabbi onu imtihan eder ve bu maksatla kendisine, ikramda bulunup nimet verirse, "Rabbim bana ikram etti." der.

[16] Fakat ne zaman da onu imtihan edip rızkını daraltırsa "Rabbim beni hor ve hakir kıldı." der.

[17] Fakat hayır, asıl siz yetime ikram etmiyorsunuz.

[18] Yoksulu doyurmak hususunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.

[19] Mirası, hak gözetmeden yiyorsunuz.

[20] Malı da pek çok seviyorsunuz.

15 Şu gerçeği hiçbir zaman unutmamak gerekir ki insanoğlunun hayatı, ömrü boyunca imtihanla geçen bir hayattır. Bu sebeple onun, dünyada kaldığı sürece bir imtihan içinde bulunduğunu düşünerek aklını kullanması ve davranışlarının kendisini nasıl bir neticeye ulaştıracağına dikkat etmesi gerekir. Bunun en açık misali, ayet-i kerimede de zikredildiği üzere dünya hayatı boyunca az vey çok sahibi olduğu mal mülk ve ulaştığı mevkidir. Nitekim bazı insanlar vardır ki Allah onlara umduklarından çok mal mülk ve yüksek mevkiler vermiştir. Ancak onlardan hiçbiri, bu mal mülk ve mevkiin kendisine bir imtihan maksadıyla verildiğini hiçbir zaman düşünmez; fakat elinde bulunan bu hudutsuz nimetler ve ulaştığı yüksek mevkiler dolayısıyla gururlanır ve kendisinden başka hiç kimsenin bu dereceye ulaşmadığını düşünerek işte Allah, bana böyle ikramda bulundu ve beni yüceltti; beni her türlü kötülükten koruyarak bana üstün mevkiler verdi, der. Oysa Allah'ın ona ihsan ettiği bu nimetler bir imtihan vesilesidir ve Allah onu imtihan etmek için bu nimetleri ona bahşetmiştir. Bu itibarla ona düşen iş, kendisine ihsan edilen bu nimetler dolayısıyla Rabbine şükretmektir. Ne var ki bu insanlar, bunu hiçbir zaman anlamazlar, veya anlamak istemezler. Allah Teâlâ'nın Mü'minûn suresinin 55-56. ayetlerinde de ifade ettiği gibi *"(Bunlar) kendilerine bol bol mal ve oğul vermemizden, iyiliklerine koşuştuğumuzu mu zannediyorlar? Asla. Fakat onlar anlamıyorlar."*. Keza Rum suresinin 7. ayetinde de zikredildiği gibi *"Onlar, dünya hayatının zahirini bilirler; Ahiret'ten ise, gafildirler."*. Kısaca ifade etmek gerekirse, insanın sahip olduğu mal mülk ve yüksek mevki, hiçbir zaman Allah'ın o kuldan hoşnut olduğuna delalet etmez. Zira bunların Allah katında hiçbir değeri yoktur. Fakat önemli olan husus, daha önce de ifade edildiği gibi o kulun, Rabbinin kendisine ihsan ettiği bu nimetler dolayısıyla O'na şükretmesidir.

16 İnsanoğlunun dünya hayatında maruz kaldığı imtihan çeşitlerinden bir diğeri, bir evvelki ayette zikredilen imtihanın aksine, Allah Teâlâ'nın kuluna ihsan ettiği rızkı daraltması ve onu başkalarına el açacak derecede fakir kılmasıdır. İşte o zaman da o kul, zenginliğiyle gururlanan bir evvelki kulun aksine, Rabbine isyan edercesine "Rabbim bana ihanet etti; beni başkalarına muhtaç edecek derecede rezil ve rüsvay kıldı." der. Onun böyle bir inançla Rabbine karşı koyması elbette doğru bir davranış değildir ve elbette onun bu davranışı da zenginliğiyle gururlanan kimsenin davranışı kadar hatalıdır. Oysa ona düşen iş, kendisine fakirliği layık gören Rabbine yine de şükretmesi ve Rabbinin kendisine layık gördüğü bu hal karşısında sabır göstermesi gerekir. Kısaca ifade etmek gerekirse, insan, zengin olsun fakir olsun, her iki davranışında da hatalıdır. Zira mal çokluğu veya zenginlik, küfründe direnen insanlarda da bulunduğu için kulun bunu hak etmiş olduğuna delalet etmez. Keza fakirliğin veya maldan yoksun olmanın da müminler arasında ve hatta bazı Peygamberler'de bile görülmesi dolayısıyla onların bunu hak etmiş olduklarına delalet etmez. Her iki hal de daha önce açıklandığı üzere, bu hallere maruz kalan kulların davranışlarını kontrol etmek veya onları imtihana tabi tutmak içindir.

17 Allah Teâlâ, imtihan etmek maksadıyla ne zaman kullarından bazısına mal mülk verip onları zengin etse, bazısını da maldan ve mülkten mahrum kılıp onları da fakir eylese, onların bu hallerini ortaya koyup zenginin "Allah bana ikram etti.", fakirin ise, "Allah bana ihanet etti." demelerini ayet-i kerimenin başında *"kellâ"* (hayır) buyurarak kesinlikle reddetmiş ve zenginin sahibi olduğu mal ve mülkün, onun Allah katında kerim olduğuna, fakirliğin ise, onun hor ve hakir kılındığına delalet etmediğini açıklamıştır. Zira bilinen gerçeklerdendir ki nice zenginler vardır da bu zenginlikleri onlara Rablerini unuttuırup dünyaya daha çok bağlanmalarına sebep olmuş, keza nice fakirler de vardır ki onlar da Rab-

lerine daha çok bağlanmışlardır. Kısaca ifade etmek gerekirse, daha önce de ifade edildiği gibi, insanlara verilen zenginlik veya fakirlik, onların, Allah katında sahip oldukları derece dolayısıyla değil, fakat bu zenginliklerinin veya fakirliklerinin onları yönelteceği yolu tespit etmek içindir. Kısacası, zenginin zenginliği dolayısıyla Allah'a şükrederek, fakirin ise, fakirliği dolayısıyla sabrederek Rabbine itaat edip etmediğinin bilinmesi içindir. Allah Teâlâ, zengin olan kişinin "Allah bana ikram etti.", fakirin de "Allah bana ihanet etti." sözlerini kesinlikle reddettikten sonra, bunların evvelkilerden kötü olan diğer bazı davranışlarını daha zikretmiştir ki bu da, pek çok mal mülk vererek ikramda bulunduğu zenginlerin, sahip oldukları bu maldan Allah'ın hakkını ödememeleri, başka bir ifadeyle fakirlere, yahut muhtaç olanlara ikramda bulunmamaları veya aç oldukları halde onları doyurmaya hiç yanaşmamalarıdır. Oysa Allah Teâlâ, bu ayetinde *"Siz yetime ikram etmiyorsunuz."* buyurmuştur ki bu ifadede yetimlere ikram edilmesine delalet eden açık bir emrin bulunduğunu inkâr etmek asla mümkün değildir. İbn Mâce (*Sünen,* II. 393)'nin Ebû Hureyre'den naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Müslüman evlerinin en hayırlısı, içinde yetîme ihsan edilen evdir. Müslüman evlerinin en kötüsü de içinde yetime kötü davranılan evdir.". Buhârî (*Sahih,* VII. 76), Müslim (*Sahih,* IV. 2287) ve Tirmizî (*Sünen,* IV. 321)'nin naklettikleri başka bir hadisinde de Resulullah (sas.) buyurmuştur ki: "Yetimin işlerine bakan kimse, ister akrabası olsun, ister başkası olsun, benimle onun cennetteki beraberliğimiz, şu iki parmağın, yani şehadet parmağıyla orta parmağın yakınlığı gibi olacaktır.". Resulullah (sas.) bunları söylerken her iki parmağıyla da buna işaret etmiştir.".

18 Allah Teâlâ, kendilerine mal mülk verilip zenginleştirilmiş olmalarına rağmen bu mallarından Allah'ın hakkı olan miktarı yetimlere vermeyen veya vermekten sakınan kimselerin bu davranışlarını kötüledikten sonra, onların kötü davranışlarından bir diğerini zikretmiştir ki bu da yoksula yardımda bulunmak veya onu doyurmak hususunda zenginlerin birbirlerini teşvik etmemeleri, yahut birbirlerine bunu emretmemeleridir.

19 Bunların diğer kötü bir davranışları da kendilerine atalarından kalan mirasla yetinmemeleri, yakınlarına kalan mirasa da sahip çıkarak helal veya haram demeden onları da yemeleridir. Kısacası, bir kısmı kendilerine haram olsa bile ölüp giden kimsenin geride kalan mallarının hepsine sahip çıkmalarıdır.

20 İşte, onları bu türlü kötü davranışlara sevkeden veya haramı helalden ayırmadan harama sarılmalarına yol açan başlıca amil, dünya hayatını Ahiret hayatına tercih etmeleri ve dünyada kazanacakları mal mülk ve mevkii, Ahiret'te Allah katında kazanacakları yüksek dereceden üstün görmeleridir. Kısacası dünya malı, onlar için Ahiret'te ulaşacakları üstün mevkiden daha sevimlidir.

كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِآيءَ يَوْمَئِذٍ
بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ
رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

[21-23] Hayır, yer parça parça dağıtıldığı, Rabbinin emri saf saf meleklerle beraber geldiği ve cehen-

nem de o gün getirildiği zaman, işte o gün insan her şeyi hatırlar ama, hatırlamanın ona ne faydası var?

24 "Keşke Ahiret hayatım için iyi amel işleyip gelseydim." der.

25-26 O gün hiç kimse Allah'ın azabı gibi azap edemez ve hiç kimse O'nun bağı gibi bağ vuramaz.

27-28 Ey huzura ermiş olan nefis! Hoşnut etmiş ve hoşnut olmuş olarak Rabbine dön.

29-30 Kullarım arasına gir; cennetime gir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kullarının dünyaya ve dünya malına olan düşkünlüğüne işaret ederek imtihan etmek maksadıyla ne zaman onlara ikramda bulunup mal verse "Rabbim bana ikram etti.", ne zaman da onların rızkını daraltsa "Rabbim bana ihanet etti." demelerini, kötü bir davranış olarak beyan ile bu davranışlarının başlıca sebeplerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet gününün gelmesiyle birlikte insanoğlunun dünyada iken içine düştüğü kötü davranışları hatırlayıp pişmanlık duyacağını, ancak bu hatırlamanın ve duyacağı pişmanlığın kendisine hiçbir fayda sağlamayacağını ve dünyadaki kötü davranışlarının cezasını mutlaka göreceğini beyan etmiş, sonra da mümin kullarını huzura ermiş ve kavuşacakları güzel akibetten hoşnut olmuş olarak onları cennetle müjdelemiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

21-23 Hayır, yer parça parça dağıtıldığı, Rabbinin emri saf saf meleklerle beraber geldiği ve cehennem de o gün getirildiği zaman, işte o gün insan her şeyi hatırlar ama, hatırlamanın ona ne faydası var?

24 "Keşke Ahiret hayatım için iyi amel işleyip gelseydim." der.

25-26 O gün hiç kimse Allah'ın azabı gibi azap edemez ve hiç kimse O'nun bağı gibi bağ vuramaz.

27-28 Ey huzura ermiş olan nefis! Hoşnut etmiş ve hoşnut olmuş olarak Rabbine dön.

29-30 Kullarım arasına gir; cennetime gir.

21-23 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünyada iken kalbi mal hırsıyla yanıp tutuşan,yaşadığı sürece bütün gayret ve çabalarını mala hasreden, helal ve haramı tanımaksızın ve onları birbirinden ayırmaksızın yalnız mal toplamayı gaye edinen insanoğlunun bu davranışlarını beyan ettikten sonra, bu ayetlerine, onu bu çeşit davranışlardan menetmek maksadıyla *kellâ* (hayır) buyurarak başlamış, sonra da bu davranışları yüzünden kıyamet günü başına gelecek kötülükleri zikrederek onun duyacağı büyük pişmanlığı açıklamıştır. Filhakika kıyamet günü gelip de yer sarsıldığı, üzerinde bulunan dağlar parçalandığı ve tepeler yok olduğu, böylece yeryüzü dümdüz hale geldiği ve Rabbinin emri üzerine melekler de görevleri başında saf saf olup cehennemi hazır hale getirdikleri zaman, bunları gören insan, dünyada işlediği bütün amellerini veya bütün davranışlarını hatırlayacak ve ah! Ben bu amelleri neden işledim? diyerek büyük pişmanlık duyacaktır. Ne var ki onun dünyadaki amel veya davranışlarını hatırlamasının kendisine hiçbir faydası olmayacaktır; çünkü geçmişte olan her şey olup bitmiştir bundan sonra onun yapacağı hiçbir şey de yoktur.

Kıyamet gününün gelmesiyle birlikte yerin sarsılması ve dağların parça parça olup dağılmasıyla ilgili açıklamaları Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de görmek mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin 4-9. ayetlerinde *"Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar darmadağın olup toz haline geldiği ve siz de üç sınıf olduğunuz zaman..."* buyurduğu gibi, Hâkka suresinin 13-15. ayetlerinde de *"Sûr'a ilk üfürülüşle üfürüldüğü, yer ve dağlar kaldı-*

rılıp bir vuruşla birbirine vurulduğu zaman, işte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır; çünkü o gün o çok zayıftır." buyurmuştur.

24 İşte yerin sarsılması, dağların darmadağın olup toz haline gelmesi, göğün parçalanması ve kıyametin de kopmuş olmasıyla birlikte yeniden dirilip kabrinden çıkan insanoğlunun, âlemdeki bu değişikliği görüp de dünyada iken işittiği, fakat bir türlü inanmak istemediği Ahiret hayatının başladığını ve cehennemin de iyice yaklaşmış olduğunu anlayınca, dünyada işlediği o kötü ameller yüzünden duyacağı büyük pişmanlık sebebiyle "Keşke dünyada iken Peygamber'in telkin ve tavsiyelerine uyarak Allah'ın hak olan yolundan sapmasaydım da Ahiret hayatı için iyi ve güzel ameller işleyip gelseydim..." diyerek bu pişmanlığını apaçık ortaya koyacaktır. Ne var ki bu pişmanlık, kendisine hiçbir fayda sağlamayacak ve dünyada iken işlediği o kötü ameller sebebiyle hakettiği azaptan kendisini kurtarmayacaktır.

25-26 Dünyada iken Peygamber'in telkin ve tavsiyelerine uymayıp Allah'ın hak olan yolundan sapan kimselerin kıyamet günü hakettikleri bu azap, hiç şüphesiz, Allah'ın azabı olacaktır ve Allah'a isyan edenlere karşı Allah'ın azabından daha şiddetlisini yapacak başka hiç kimse yoktur ve başka hiç kimse, Allah'ın vurduğu bağ gibisini vuramaz.

27-28 Allah Teâlâ, dünya hayatında Peygamberleri'ne ve onun tebliğ ettiği kitaplarına karşı çıkan ve hatta onları inkâr ederek Rabbinin hak olan yolundan sapıp küfür yolunu tercih eden kullarının kötü akıbetlerini açıkladıktan sonra, Peygamberi'ne ve kitabına uyarak Allah'ın hak olan yolunda daim olan, bu sahih iman ve güzel amellerle huzûra erip sükun bulan kullarına hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey sahih imanı ve sağlam amelleriyle huzura ermiş olan nefis! Sen, dünyadaki bu güzel iman ve amellerinle Rabbini hoşnut etmiş ve O'nun da sana olan hudutsuz ikramıyla O'ndan hoşnut olmuş olarak Rabbine dön. Bu, tıpkı Allah Teâlâ'nın sahih iman ve sağlam amel sahipleri hakkında Beyyine suresinin 8. ayetinde açıkladığı hoşnutluğu gibidir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Bunların Rableri katındaki mükafatları, içinde ebediyyen kalacakları (ağaçları) altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah, onlardan hoşnut olmuştur; onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu mükafat, Rabbinden korkan kimseler içindir."*.

29-30 Allah Teâlâ, sahih iman ve sağlam amel sahibi kulundan hoşnut olarak "Rabbine dön." emriyle ona en büyük ikramı yaptıktan sonra, onu hoşnut edecek diğer emirlerini vermiş ve "Cennete girecek olan kullarıma katıl ve onlarla birlikte sen de cennetime gir." buyurmuştur. Bu ayet-i kerimelerle Fecr suresi sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

BELED SURESİ

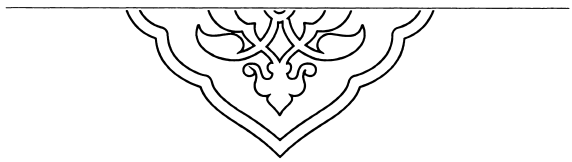

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 90. suresi olup Mekke'de Kaf suresinden sonra nazil olmuştur. 20 ayetten müteşekkil olan sûre, "belde", "şehir" veya "memleket" manalarına gelen Beled adını, Mekke şehrine yemîn edilen ilk ayetinden almıştır. Bilindiği gibi Mekke, İbrahim (as) ile oğlu İsmail tarafından temelleri atılıp inşa edilen ve el-Beytu'l-Haram veya Kâbe de denilen ilk mescit ile şöhret kazanmış ve Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde bu mukaddes beytten sözedilmiştir. Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 96. ayetinde *"Âlemlere mahza feyz ve hidayet kaynağı olarak insanlar için ilk inşa edilen Beyt, şüphesiz Mekke'deki (Kâbe)' dir."* buyurduğu gibi, Bakara suresinin 125-127. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Beyt'i insanlar için bir toplanma yeri ve emniyet mahalli kılmış ve "İbrahim'in makamını bir namazgah edinin." (demiştik). İbrahim ve İsmail'e de, evimi tavaf edenler, (orada) kalanlar, rüku ve sücud edenler için temiz tutmalarını emretmiştik. İbrahim "Rabbim! Burasını emniyetli bir şehir kıl; ahalisinden Allah'a ve Ahiret gününe inananları ürünlerle rızıklandır." demiş, (Rabbi de ona:) "Küfredeni de kısa bir süre için faydalandıracak, sonra da cehennem azabına mecbur tutacağım; ne kötü bir akibet." diye buyurmuştur. İbrahim, İsmail ile birlikte Beyt'in temellerini yükseltiyor (ve şöyle dua ediyorlardı): "Rabbimiz! Bizden (duamızı) kabul buyur; şüphesiz hakkıyla işiten, hakkıyla bilen ancak sensin."*. İşte Allah Teâlâ, içerisinde İbrahim (as) ile oğlu İsmail tarafından inşa edilen Beyt ile en şerefli mekan olma derecesine ulaştırdığı bu beldeye, yani Mekke şehrine ilk ayetinde kasem etmiş ve bu kasem ayetiyle sureye başlamıştır.

2. Beled Suresinin Konusu

Allah Teâlâ, beldelerin en şereflisi olan Mekke'ye kasem ettikten sonra, doğan ve doğuran insana da yemin ederek onun bir şiddet ve meşakkat içinde yaratıldığını hatırlatmış, buna rağmen onun, dini ortadan kaldırarak yüce ahlak ve fazilete dayalı dünya hayatını da yıkmayı planladığını ve yegane kurtuluşun maddecilikte olduğuna inanarak bütün gayretini bu yolda sarfettiğini beyan etmiştir. Ne var ki bu yolda gayret sarfeden insan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini ileri sürerek gururlanmakta ve bu gurur la sırf Hazreti Peygamber'e ve ona tabi olan müminlere bir düşmanlık olmak üzere, pek çok malı elinden çıkarıp heba ettiğini ve bunu hiç kisenin görmediğini düşünmüştür. Oysa Allah, bu kötü düşünceye sahip olan insana iki göz, bir dil

ve iki dudak vermiş ve ona iyi ve kötü, yahut hayır ve şer olan iki de yol göstermiştir. Ne var ki kötü veya şer olan yol, ona daha hayırlı veya daha sevimli kılınmamış olmasına rağmen o, aşılması veya gidilmesi çok güç olan ve sarp bir yokuşa benzeyen hayır yolunu aşamamıştır. Halbuki o, bu sarp yokuşu aşabilmek için bir köle azat etmiş, yahut kıtlık zamanlarında perişan durumda olan bir akrabasını, yahut bir yetimi veya bir yoksulu doyurmuş olsaydı, yahut sabrı ve merhameti tavsiye eden müminlerden biri olsaydı, işte o zaman bu sarp yokuşu aşanlardan ve cennete ulaşanlardan biri olurdu. Zira bunlar, meymenetli olanlar, yani amel defterleri sağından verilenlerdir. İnkârcılardan sarp yokuşu aşamayanlar ise, meymenetsizler, yani amel defterleri solundan verilenlerdir. Bunların varacakları yer ise, hiç şüphesiz cehennem ateşidir.

3. Beled Suresinin Kendinden Önceki Fecr Suresiyle Bağlantısı

Beled suresinin kendinden önceki Fecr suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır:

1) Allah Teâlâ, Fecr suresinde dünya malına aşırı derecede sevgi duyup ona bağlanan, bu sebeple yoksulu doyurmak hususunda yakınlarına telkin ve tavsiyelerde bulunmaktan uzak duran, yakınlarının mirasına sahip çıkarak onu yiyen ve mal sevgisiyle yetimi doyurmaktan kaçınan kimseleri zemmetmiş, Beled suresinde ise, köle azadını, akrabadan olan bir yetimi, yahut hiçbir şeyi olmayan bir yoksulu doyurmayı ve imanın bir gereği olarak sabrı ve merhameti telkin ve tavsiye etmeyi, sarp yokuşlu bir yolu geçirip cennete ulaştıran iyi ve hayırlı birer yol olarak methetmiştir.

2) Allah Teâlâ, sahih iman ve sağlam amel sahibi kulundan hoşnut olarak "Rabbine dön." ve "Cennete girecek olan kullarıma katıl ve onlarla birlikte sen de cennetime gir." buyurarak önceki sureyi hitama erdirmiş, Beled suresinde ise, Allah'ın ayetlerini inkâr edip emirlerine karşı gelenleri, üzerlerinde cehennem ateşinin bulunduğu varlıklar olarak tavsif etmiş ve insanların böyle bir halden uzak kalmalarını telkin etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ۝١ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ ۝٢ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ۝٣ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي
كَبَدٍ ۝٤ أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ۝٥ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ۝٦ أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ
أَحَدٌ ۝٧

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 (Ey Muhammed!) Oturmakta olduğun bu beldeye, babaya ve doğan şeye yemin ederim ki biz insanı meşakkatlar içinde (yetişen bir varlık olarak) yarattık.

5 Şimdi o, hiç kimsenin kendisine asla güç yetiremayeceğini mi zannediyor?

6 "Pek çok mal sarfettim." diyor.

7 Hiç kimsenin kendisini görmediğini mi zannediyor?

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ surenin ilk ayetinde, İbrahim (as) ile oğlu İsmail tarafından ilk mescit olarak inşa edilen el-Beytu'l-Haram veya Kâbe'nin bulunduğu Mekke şehri üzerine kasem etmiştir ki gerek bu şehirde inşa edilen mescit gerekse son İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'in bu şehre yerleşip oturması ve o şehri müşriklere bırakmamak için mücadeleye girişmesi, onun ne derece büyük bir kasem değerine sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Bu, şu demektir ki içinde Beyt-i Haram'ın veya Kâbe'nin bulunduğu bu şehrin Allah katında son derece büyük bir şerefi vardır. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-4 (Ey Muhammed!) Oturmakta olduğun bu beldeye, babaya ve doğan şeye yemin ederim ki biz insanı meşakkatlar içinde (yetişen bir varlık olarak) yarattık.

5 Şimdi o, hiç kimsenin kendisine aslâ güç yetiremeyeceğini mi zannediyor?

6 "Pek çok mal sarfettim."diyor.

7 Hiç kimsenin kendisini görmediğini mi zannediyor?

1-4 Biraz önce de zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, kendi katındaki kerametine ve yüce şerefine dikkatleri çekmek için Mekke şehri üzerine kasem etmiştir. Zira bilinen bir gerçektir ki o şehirde İbrahim (as) ile oğlu İsmail tarafından inşa edilmiş olan Beyt-i Haram vardır ve bu Beyt, Müslümanlara kıble yapıldığı gibi, Hac menasikinin ifa edilmesi için de bir merkez kılınmıştır.

Allah Teâlâ, kendi katındaki kerametine ve yüce şerefine dikkatleri çekmek için Beyt-i Haram'ın bulunduğu Mekke şehri üzerine kasem ettikten sonra, hudutsuz kudretinin, geniş ilim ve hikmetinin birer delili olmak üzere, doğuma vesle olan baba ile doğan çocuğuna kasem etmiş, bu kasemlerin sebeb-i vürudu olarak da birbiri arkasına dünyaya gelen insanoğlunun büyük güçlükler içinde yetişen bir varlık olarak yaratıldığını beyan etmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Senin oturduğun bu şerefli beldeye ve baba ile oğuldan oluşan ve insan denilen şu varlığa yemin ederim ki biz insanı, çeşitli zorluklar ve meşakkatler içinde yetişen bir varlık olarak yarattık. Zira bilinen bir gerçektir ki babasının gayretiyle anasının karnında teşekkül etmeye başlayan insan yavrusu, dokuz ay gibi bir süre geçirdikten sonra dünyaya gelir ve Rabbının takdir ettiği bir yolu izlemeye başlar. Bu yolu izlerken pek çok zorluklar ve meşakkatlerle karşılaşır. Çeşitli hastalıklara maruz kalması halinde sağlığına kavuşmak için başvurduğu çareler, açlık ve susuzluk halinde yiyecek ve içecek peşinde koşturması ve dünya hayatının diğer sıkıntılarından kurtulma çabaları, onun bu dünyada karşılaştığı zorluklardan bazılarıdır. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki dünya hayatında bu çeşit zorluklarla karşılaşan insan, bu zorluklara karşı mücadele etmek zorundadır. Ancak bunlarla mücadele ederken, bazı zorluklara da sabretmek zorunda olduğunu bilmesi gerekir.

5 Dünya hayatında çeşitli meşakkatlerle veya zorluklarla karşılaşan insanın, kendisini bu zorluklardan kurtarıp rahata kavuştuğu zaman, kendisinden gurur duyacağına ve kendisini daha kuvvetli hissedeceğine hiç şühe yoktur. Ancak bazı kimselerde aşırı dereceye ulaşan bu gururun, o kimseleri yanlış ve çok hatalı bir yola sevkedeceğini de gözden uzak tutmamak gerekir. Bu yanlış ve hatalı yola düşen kimse, içini dolduran bu gururla kendisini her şeyin ve herkesin üstünde görür ve "Hiç kimse, benim sahip olduğum güç karşısında bana hükmedemez ve hükmetmek hususunda bana güç yetiremez." der. Eğer bu kimsenin edindiği gurur, onun din inancını da yok etmiş ise, Rabbinin hudutsuz gücünü bile inkâr etmekten çekinmez ve Allah'ın da kendisine güç yetiremeyeceğini ileri sürer.

6 Kalplerine inanç yerleşmemiş olan böyle kimselerin başka bir özellikleri de gururlanarak pek çok mal sarfetmiş olduklarını söylemeleridir. As-

lında sarfettikleri bu malı, yoksulu doyurmak veya fakire yardım etmek için değil, fakat sırf başkalarına gösteriş yapmak ve kendilerini mal dağıtan bir kimse olarak tanıtıp bununla gururlanmak için telef etmişlerdir. Onlar, sırf gösteriş yapmak için mallarını gelişi güzel dağıtıp telef ederken, emin oldukları bir husus da, ellerindeki maldan ne kadar dağıtmış olurlarsa olsunlar, onun hiç tükenmeyecek kadar çok olmasıdır. Zaten onları gurura teşvik eden bir husus da budur.

7 Ne var ki onların gururlanmak için mallarını dağıtırken içine düştükleri en büyük hata, bu malı nasıl ve ne maksatla dağıttıklarını hiç kimsenin görmediğini ve bilmediğini zannetmeleri ve buna inanarak "Pek çok mal sarfettim." demeleridir. Halbuki hiç tükenmeyeceğine inandıkları bu malı, sırf Hazreti Peygamber'e ve onun dinine düşmanlık yapmak ve bununla gururlanmak için sarfettiklerini ve bu davranışlarıyla başkalarına gösteriş yaptıklarını Allah Teâlâ'nın görmemiş ve bilmemiş olması mümkün müdür? Aksine hiç kimse bunu görmemiş ve bilmemiş olsa bile, Allah Teâlâ için böyle bir şey asla mümkün değildir. Zira O, kullarının bütün davranışlarını görmeye ve bu davranışlarından önceki düşüncelerini de bilmeye kadirdir ve her insanı iyi veya kötü davranışları sebebiyle mükafatlandırır veya cezalandırır.

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا
أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ
مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

8-9 Onun için iki göz, bir dil, iki dudak yaratmadık mı?

10 Ona iyi ve kötü iki yol göstermedik mi?

11 Fakat o, sarp yokuşu aşamadı.

12 Sarp yokuşun ne olduğunu sen bilir misin?

13-17 O, bir kölenin azadıdır. Yahut açlık gününde akraba olan bir yetîmi, yahut hiçbir şeyi olmayan bir yoksulu doyurmak, sonra inananlardan ve birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.

18 İşte bunlar, meymenetli olanlardır.

19 Ayetlerimizi inkâr edenler ise, meymenetsiz kimselerdir.

20 Üzerlerinde kapıları kilitlenmiş bir ateş vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'in yerleşmiş olduğu şerefli beldeye, yani Mekke'ye, ana ile babaya ve onlardan vücuda gelen çocuklarına kasem ederek bütün insanların meşakkat içinde yetişen birer varlık halinde yaratıldıklarını haber verdikten, buna rağmen içlerinden bazısının, gerek sahibi olduğu mal gerekse insanlar arasında üste çıkan gücü sebebiyle gururlanarak hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini ve gösteriş olup bu gururunu kuvvetlendirmek için pek çok mal sarfedip övündüğünü, ancak hiç kimse-

nin bunu görmediğini sandığını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, malıyla ve gücüyle övünerek Allah'ın hudutsuz kudretini ve geniş ilmini inkâr eden insanı uyarmış ve onu iki göz, bir dil ve iki dudak ile yaratıp ona hayır ve şer olan iki yol gösterdiğini; ancak onun, yokuş olsa bile kendisini cennete götürecek yolu aşamadığını, fakat cehennem yolunda direndiğini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

8-9 Onun için iki göz, bir dil, iki dudak yaratmadık mı?

10 Ona iyi ve kötü iki yol göstermedik mi?

11 Fakat o, sarp yokuşu aşamadı.

12 Sarp yokuşun ne olduğunu sen bilir misin?

13-17 O, bir kölenin azadıdır. Yahut açlık gününde akraba olan bir yetimi, yahut hiçbir şeyi olmayan bir yoksulu doyurmak, sonra inananlardan ve birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.

18 İşte bunlar, meymenetli olanlardır.

19 Ayetlerimizi inkâr edenler ise, meymenetsiz kimselerdir.

20 Üzerlerinde kapıları kilitlenmiş bir ateş vardır.

8-9 Allah Teâlâ, malıyla ve gücüyle gururlanarak hiç kimsenin kendisine güç yetiremayeceğini, yine gururlanmak için pek çok mal sarfettiğini, fakat hiç kimsenin bunu görmediğini zannederek Allah'ın hudutsuz kudretini inkâra kalkışan kimseleri uyardıktan sonra, hudutsuz kudretinin ve geniş ilminin birer delili olmak üzere, hiç yoktan yarattığı insana, çevresindekilere bakan ve onları gören iki gözle, meramını veya düşüncelerini ifade edebileceği bir dil ve hem konuşmasını hem de bir şeyler yiyip karnını doyurmasını sağlayacak iki dudak ihsan ettiğini beyan etmiştir. Hiç şüphe yoktur ki Allah Teâlâ, insana ihsan ettiği bu uzuvları da kendi hudutsuz kudretiyle yaratıp vermiş ve sonra da kuluna, bu uzuvları hayırlı şeylerde kullanmasını emretmiş; fakat kendisini kötü yollara sevkedecek işlerde kullanmaktan onu kesinlikle menetmiştir. Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği bu iki gözden murat, yüzlerinin sağında ve solunda yer alan iki zahir göz olduğu gibi, bazı müfessirlere göre bu iki gözden biri yüzündeki zahir göz, diğeri ise, kalp gözüdür ki bu ihtimali de uzak tutmamak gerekir. Zira insanın aklını kullanıp düşünmesinde ve gerçeğe ulaşmasında en büyük yardımcı onun kalp gözüdür.

10 Allah Teâlâ, kuluna bu nimetleri ihsan ettiğini hatırlatarak sapık olduğunda şüphe bulunmayan söz ve davranışları sebebiyle onu uyardıktan sonra, birisi hayır, birisi de şer olmak üzere ona iki yol gösterdiğini beyan etmiştir. Şu da bilinen bir gerçektir ki Allah'ın, kullarına hayır ve şer olarak gösterdiği bu iki yoldan birini, yani hayır olanı seçmelerini her ne kadar onlara telkin ve tavsiye etmişse de onlardan hiçbirini bu yollardan birini seçmeye zorlamamış, aksine bu seçimi kendi irade ve ihtiyarlarına bırakmıştır. Şüphe yoktur ki insan, Rabbinin kendisine ihsan ettiği akıl ve düşünce sayesinde kendisini cennet nimetlerine ulaştıracak olan yolun hayırlı olan yol olduğunu bilir ve bu yolu seçer. Fakat kıyamet gününün geleceğine inanmayan ve Ahiret hayatının cennet veya cehennemde geçeceğini kabul etmeyen bir kafir için dünya hayatında tabi olacağı yolun hayır veya şer olması hiçbir şey ifade etmez ve o sadece dünya hayatında şer de olsa kendisini mutlu kılacak olan yolu tercih eder.

11 Onun bu tercihi ise, Ahiret hayatında sarp yokuşu aşmasına ve cennete ulaşmasına imkan vermez. Ayet-i kerimede sarp yokuş olarak zikredilen *akabe* kelimesi müfessirler tarafından çeşitli manalarda açıklanmıştır. Bazılarına göre bu kelimeyle cehennemin yokuş olan yolu murat edilirken, bazıları bu yolun cennetle cehennem arasındaki bir yol olduğunu söylemişlerdir. Bazıları onun kaygan bir dağ olduğunu söylemiş, ba-

zıları cehennemin üstüne konulan bir yol olduğunu, bazıları da onun cennet ve cehennem yolu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak şunu açıkça ifade etmek gerekir ki bu yolun nasıl ve neredeki bir yol olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir. Zira bu yolu açıklayanlardan hiçbiri bu yolun nerede ve nasıl bir yol olduğunu görüp öğrenmek için onu araştırmaya gitmiş değildir.

12 Nitekim Allah Teâlâ, kuluna "Bu sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin?" sorusunu yönelterek bu kelime açıklanmadıkça onu hiç kimsenin bilmesinin mümkün olmadığını beyan etmiş, sonra da bu sarp yokuşu aşmanın başlıca çaresini zikretmiştir ki bu da Allah'a itaat etmekten başka bir şey değildir.

13-17 Allah'a itaat etmenin ve dolayısıyla o sarp yokuşu aşmanın belli başlı yollarından biri, köle azadıdır. Köle azat etmek, köle olan bir kişiyi kölelikten kurtarmak ve onu özgürlüğüne kavuşturmaktır. Köle azadının pek çok fazileti bulunduğu ve kaynaklarda da görüldüğü gibi ilk Müslümanların her fırsatta köle azat etnek hususunda teşvik edildikleri anlaşılmaktır. Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse Hazreti Peygamber'den nakledilen hadislerde bu konuyla ilgili çeşitli haberler yer almıştır. Buhârî (*Sahih,* III. 117), Müslim (*Sahih,* II. 1147), Tirmizî (*Sünen,* IV. 114) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 420, 422, 429)'in Ebû Hureyre'den (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir müminin boynunu kölelikten azat edip kurtarırsa, Allah da kurtarılan kimsenin her bir uzvuna karşılık kurtaran kimsenin bir uzvunu ateşten kurtarır.". Sarp yokuşu aşmanın diğer bir yolu, açlık gününde karnını doyurma imkanı bulamamış ve bu yüzden toprağa bulaşıp yapışmış olan bir kimseyi, yahut yakını olan bir yetimi doyurmaktır. Burada sözü edilen yakından murat, akraba yakınlığı olduğu gibi, komşuluktan doğan bir yakınlık olması ihtimali de vardır. Buna göre aç kalmış akrabadan olan bir yetim ile bir komşunun da doyurulması sarp yokuşu aşmanın yollarından biridir. Tirmizî (*Sünen,* III. 38), Nesâ'î (*Sünen,* V. 92) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 402; IV. 18)'in Selmân İbn Âmir'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Miskine sadaka vermek bir sadakadır. Akrabaya ise iki sadakadır. Birisi sadaka, diğeri de sıla-i rahm'dir.".

Sarp yokuşu aşmanın diğer bir yolu, iman edenlerden olup başkalarına sabrı ve merhameti tavsiye etmektir. İman etmek, şüphesiz, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberleri'ne, Ahiret gününe inanmak ve Allah'ın emir ve nehiylerine uymaktır. Şunu da unutmamak gerekir ki iman olmadıkça amellerden hiçbirinin salih vasfını kazanması ve Allah katında kabule şayan olması mümkün değildir. Bu sebepledir ki yukarıdan beri zikredilen ve sarp yokuşu aşmayı sağlayan amellerin hiçbiri değer kazanmaz ve bu amelleri işleyen kulun sarp yokuşu aşarak kurtuluşa ermesi beklenemez. Nitekim Allah Teâlâ, İsrâ suresinin 19. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Her kim mümin olarak Ahireti ister ve çalışmasını oraya uygun bir şekilde yaparsa, işte böylelerinin çalışmaları (Allah katında) mükafatlandırılmaya değer bulunur."*. Keza Nahl suresinin 97. ayetinde de aynı manayı görmek mümkündür: *"Erkek olsun kadın olsun, mümin olduğu halde kim iyi iş işlerse, ona güzel bir hayat yaşatırız. (Kıyamet günü de) onlara ecirlerini, işlemiş olduklarının en güzeliyle öderiz."*. İşte sahip oldukları bu sahih îmanla sâlih ameller işleyen ve birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye eden gerçek müminler sarp yokuşu aşmasını bilen müminlerdir. Hazreti Peygamber de Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 582) ve Tirmizî (*Sünen,* IV. 323) tarafından Abdullah İbn Amr'den nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Merhamet edenlere Rahmân merhamet eder. Siz yerdekilere merhamet edin ki gökteki de size merhamet etsin.". Buhârî (*Sahîh,* VIII. 165), Müslim (*Sahih,* IV. 1809) ve Tirmizî (*Sünen,* IV. 323)'nin Cerîr İbn Abdillah'tan naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle bu-

yurmuştur: "İnsanlara merhamet etmeyenlere Allah da merhamet etmez.".

İşte bu açıklamalarla şu gerçek açıkça anlaşılmış olmaktadır ki, sahîh bir îmana sâhip olarak köle âzâd etmek, açlık gününde bir yetîmi, yahut bir yoksulu doyurmak, insanlara sabrı ve merhameti tavsiye etmek, sarp yokuşu aşmanın belli başlı yollarıdır.

18 Kim mümin olduğu halde bu amelleri işleyerek sarp yokuşu aşmasını bilirse, böyleleri, *ashab-ı yemin* de denilen meymenetli kimselerdir; yani amel defterleri sağından verilen sağcılar, veya cennet ehlidir. Nitekim Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin 27-34. ayetlerinde meymenetli olanları tavsif ederek şöyle buyurmuştur: *"O meymenetli olanlar, ne mutludur o meymenetliler! Onlar, dikensiz sedir ağaçlarının, dalları meyvelerle dolu muz ağaçlarının, uzamış gölgelerin, akıp duran suların, arkası kesilmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyvenin bulunduğu cennetlerde, yükseltilmiş döşeklerdedirler."*.

19 Allah'ın ayetlerini inkâr eden kafirler ise, bunlar, ashab-ı şimal de denilen meymenetsizler, yani amel defterleri solundan verilecek olan solcular veya cehennem ehlidir.

20 Bunların üzerinde kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateş vardır. Allah Teâlâ, yine Vâkıa suresinin 41-46. ayetlerinde bunları bahis konusu ederek şöyle buyurmuştur: *"O meymenetsiz olanlar, ne bedbahttır o meymenetsizler (yani amel defterleri solundan verilecek olanlar). Onlar, insanın içine işleyen bir sıcağın ve kaynar suyun içinde, soğukluğu ve hoşluğu olmayan kapkara bir dumanın gölgesindedirler. Zira onlar, bundan önce, dünyada iken refah içinde idiler ve büyük günah üzerinde ısrar ediyorlardı."*. İşte onların sahih iman ve salih amelden uzak olarak refah içinde dünyada geçirdikleri bu hayat, Ahiret'te cehennem hayatına dönüşecek ve onlara Allah'ın en şiddetli azabını yaşatacaktır. Allah, kullarından hiç kimseyi dünya hayatında sahih imandan ve salih amelden uzak kılmasın. Bu ayetle Beled suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ŞEMS SURESİ

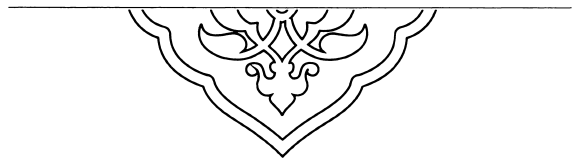

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 91. suresi olup 15 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, yeryüzünü aydınlatan güneşe ve onun ışığına kasem edildiği ilk ayetinden almış olup Mekke'de Kadr suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Şems Suresinin Konusu

Şems suresinin Mekke'de nazil olduğu gözönünde bulundurulursa, sûre içinde ele alınan konuların da her Mekkî surede olduğu gibi, akaide taalluk eden konular olduğu anlaşılır. Nitekim Allah Teâlâ surenin ilk ayetlerinde âlemde yarattığı yedi varlık üzerine kasem etmiştir ki bunlar: Güneş ile onun ışığı, güneşi takip eden ay, güneşin görünmesini sağlayan gündüz, gündüzü örten gece, gökyüzü ve onu bina eden, yer ve onu dümdüz yapan, nefis ve onu en güzel biçimde şekillendiren, sonra da ona kötülük duygusuyla birlikte iyiliği ilham edendir ki bunların hepsini de hudutsuz kudretiyle varlıklar âlemine çıkaran, elbette Allah Teâlâ'dan başkası değildir. Allah Teâlâ, ilk sekiz ayette yedi varlık üzerine kasem ettikten sonra, nefsini temizleyenin felaha erdiğini, onu günah ile örtüp kirletenin ise, hüsrana uğradığını beyan etmiştir ki bu her iki halin de, yedi kasemin cevabı olduğu anlaşılır. Bu kasemlerden sonra Allah Teâlâ, küfür üzerinde direnen ve işlediği çeşitli günahlarla nefsini kirleten Semud kavmini misal olarak beyan etmiş ve bu kavmin günahları sebebiyle helaka uğrayıp yerle bir edildiğini haber vermiştir.

3. Şems Suresinin Kendinden Önceki Beled Suresiyle Bağlantısı

Şems suresinin, kendinden önceki Beled suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Yukarıda da zikredildiği gibi, Allah Teâlâ, Beled suresini, ashabu'l-meymene ve ashabu'l-meş'eme denilen meymenetlilerin ve meymenetsizlerin, yani amel defterleri sağından verilen cennetliklerle solundan verilen cehennemliklerin tarifiyle sona erdirmiş, Şems suresinin *"Nefsini temizleyen felaha ermiş, onu günah ile örtüp gizleyen de hüsrana uğramıştır."* mealindeki 9-10 ayetleriyle bu iki grubun amellerini açıklamıştır.

2) Allah Teâlâ, bir evvelki surenin son ayetlerinde, kafirlerin Ahiret'te cehennem ateşi olacak olan akibetlerini zikretmiş, bu sureyi ise, kafirlerden bazılarının dünya hayatında helaka varan akibetlerini zikrederek hitama erdirmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Şems suresinin başlıca hedefi, insanları Allah'ın taatına teşvik edip günahlardan da sakındırmaktır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ﴿٤﴾
وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰيهَا ﴿٥﴾ وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ﴿٧﴾ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا
﴿٨﴾ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-10 Güneşe ve aydınlığına, onu takip eden aya, güneşi çıkaran gündüze, onu örten geceye, göğe ve onu yükseltene, yere ve onu yayana, nefse ve onu şekillendirene, sonra da ona kötülüğünü ve takvasını ilham edene yemin ederim ki nefsini temizleyen iflah olmuş, onu günah ile örtüp gizleyen de hüsrana uğramıştır.

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, güneşe ve aydınlığına, aya, gündüze, geceye, göğe ve onu yükseltene, yere ve onu yayana, nefse ve onu şekillendirene, sonra da ona kötülüğünü ve takvasını ilham edene yemîn ederek nefsini temizleyenin felaha erdiğini, onu günah ile örtüp gizleyenin de hüsrana uğradığını haber vermiştir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, yedi varlık üzerine yemin ederek nefsini günahtan temizleyenin kurtuluşa ereceğini, günah ile örtüp gizleyenin ise, hüsrana uğrayacağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-10 Güneşe ve aydınlığına, onu takîp eden aya, güneşi çıkaran gündüze, onu örten geceye, göğe ve onu yükseltene, yere ve onu yayana, nefse ve onu şekillendirene, sonra da ona kötülüğünü ve takvasını ilham edene yemin ederim ki nefsini temizleyen iflah olmuş, onu günah ile örtüp gizleyen de hüsrana uğramıştır.

1-10 Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ, yemin ettiği yedi varlığın ilkinde güneşi ve onun her tarafı aydınlatan ışığını zikretmiştir. Buradaki yemin, aslında ışığı görünsün veya görünmesin güneşin yüceliğinedir. Bu yücelik sebebiyledir ki o, bütün canlılara hayat vermiş, ışığıyla de gündüzü getirmiştir. Üzerine yemin edilen güneş ışığı ise, sabahleyin güneşin yükselmeye başladığı kuşluk vaktindeki aydınlığı olup âyet-i kerimede *duha* olarak zikredilmiş ve güneşten sonra ona kasem edilmiştir.

Allah Teâlâ, güneşe ve onun aydınlığına kasem ettikten sonra, güneşin ardından gelen ve onun batmasıyla ışığı görünen aya kasem etmiştir. Ayın güneşin ardından gelmesi ve gelişiyle güneşi andırır bir şekilde ışık vermesi, müfessirlerin de zikrettikleri gibi, ayın ondördünden sonraki bedir gecesinde gerçekleşir. Ayın güneşe tabi olması veya onu izlemesi, güneşin batmasıyle birlikte ayın da doğmuş olması demektir ki bu durumda ayın, ışığını güneşten aldığına hükmedilir. Allah Teâlâ, güneşin ardından gelen aya kasem ettikten sonra, güneşe parlaklık kazandıran gündüze, sonra da güneşi örtüp karartan geceye kasem etmiştir. Bu manaya göre ayet-i kerimedeki açmak veya açığa çıkarmak manasına gelen *cellâhâ* kelimesindeki zamir, bazı müfessirlere göre güneşe racidir ve dolayısıyla gündüz ne derece parlak olursa, güneşe vereceği parlaklıkla güneş de o derece parlak olur. Bazı müfessirler ise, daha önce zikredilmemiş olmasına rağmen zamirin geceye, yahut dünyaya raci olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak sahih olan görüş, ilk görüştür. Nitekim bunu

takip eden ibarede yer alan *yağşâhâ* kelimesindeki zamirin de güneşe raci olarak onun gece tarafından örtülmesiyle gece karanlığının her tarafı kaplaması kasdolunmuştur ki Allah Teâlâ, önce güneşe parlaklık kazandıran gündüze, sonra da onu örtüp karartan geceye kasem etmiştir.

Allah Teâlâ, gündüze ve onu örtüp karartan geceye kasem ettikten sonra göğe ve onu takdir ettiği biçimde bina edene, yeryüzüne ve onu yayıp şekil verene kasem etmiştir ki hem göğün banisi hem de yeryüzünü yayıp onu şekillendireni, hiç şüphesiz, hudutsuz gücüyle Allah Teâlâ'dan başkası değildir. Nitekim Zâriyât suresinin 47-48. ayetlerinde Allah Teâlâ, bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Gökyüzünü gücümüzle biz bina ettik. Biz, şüphesiz çok güçlüyüz. Yeryüzünü de biz yaydık. Ne güzel yayıcıyız."*. Bakara suresinin 22. ayetinde de buna işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"O Rab ki, sizin için yeryüzünü (korunup rahat edebileceğiniz) bir döşek, göğü de (onun üzerine) bir çatı yaptı; gökten su indirdi; o su ile, size rızık olmak üzere meyveler çıkardı. O halde (bütün bunları) bilip dururken Allah'a ortaklar koşmayın."*.

Allah Teâlâ, göğü yaratıp onu bina edene ve yeryüzünü yaratıp ona şekil verene kasem ettikten sonra, yeryüzünde bulunan canlı varlıkları ve özellikle bu varlıklar arasında birinci sırada yer alan insan nefsini yaratıp çeşitli uzuvlarla onu şekillendirene, sonra da ona hayrı ve şerri öğretip bu iki yoldan birini tercih etmesini onun takdirine bırakana kasem etmiştir. Filhakika Allah Teâlâ, insana hayır ve şer olan iki farklı yolu öğretmesine ve bunlardan hangisinin insan için faydalı, hangisinin de zararlı olduğunu apaçık delilleriyle göstermesine rağmen, onu bu ikisinden birini tercih etmesi hususunda zorlamamıştır. Nitekim insanı yaratıp ona iyiyi ve kötüyü ayırtedebilecek aklı ve düşünceyi de ihsan ettikten sonra, Beled suresinin 10. ayetinde de zikredildiği gibi *"Ona iyi ve kötü iki yol göstermedik mi?"* buyurmuş, fakat bu iki yoldan birini tercih etmesini onun ihtiyarına bırakmıştır.

Allah Teâlâ, hayır veya şer, yahut iyi veya kötü olan yolu delilleriyle insana gösterip öğrettiğini, fakat bu iki yoldan birini seçmesini onun ihtiyarına bıraktığını zikrettikten sonra, bu iki yoldan birini seçip o yola süluk edenlerin akibetlerini açıklamış ve iyi veya hayırlı olan yolu tercih edip nefislerini temiz tutanların kurtuluşa erdiklerini, fakat kötü yolu tercih ederek nefislerini günah ile örtüp gizleyenlerin ise hüsrana uğradıklarını beyan etmiştir.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰىهَآ ﴿١١﴾ اِذِ انْۢبَعَثَ اَشْقٰىهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰهَا ﴿١٣﴾
فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْۢبِهِمْ فَسَوّٰىهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰىهَا ﴿١٥﴾

11-12 Semud kavmi, içlerinden en azgını, deveyi kesmek üzere ayaklanınca, azgınlıkları sebebiyle Peygamberleri'ni yalanlamıştı.

13 Allah'ın Peygamberi onlara "Allah'ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın." demişti.

14-15 Fakat onlar Peygamber'i yalanlamışlar ve deveyi kesmişlerdi. Bunun üzerine Rablari de onları, akibetinden hiç korkmadan, günahları sebebiyle helak ve yerle bir etmişti.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yedi varlık üzerine kasem ederek nefsini günahtan ve kötü davranışlardan temizleyenin felaha ereceğini, onu günah ile örtüp kirletenin ise, hüsrana uğrayacağını beyan ettikten sonra, küfür üzerinde direnen ve işlediği çeşitli günahlarla nefsini kirle-

ten Semud kavmini misal olarak zikretmiş ve bu kavmin günahları sebebiyle helaka uğrayıp yerle bir edildiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

11-12 Semud kavmi, içlerinden en azgını, deveyi kesmek üzere ayaklanınca, azgınlıkları sebebiyle Peygamberleri'ni yalanlamıştı.

13 Allah'ın Peygamberi onlara "Allah' ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın." demişti.

14-15 Fakat onlar Peygamber'i yalanlamışlar ve deveyi kesmişlerdi. Bunun üzerine Rableri de onları, akibetinden hiç korkmadan, günahları sebebiyle helak ve yerle bir etmişti.

11-12 Allah Teâlâ, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bu ayetlerinde, işledikleri büyük günahlar ve içine düştükleri küfür ve isyan sebebiyle Peygamberleri'ni yalanlayan Semud kavmini bahis konusu etmiş ve bu kavmin helake varan kötü akibetini haber vermiştir.

Bilindiği gibi Semud, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde de açıklandığı üzere kendi içlerinden kardeşleri Salih'in (as) Peygamber olarak gönderildiği bir kavimdi. Bu kavim de kendinden önceki kavimler gibi küfür üzerindeki direncinden vazgeçmemiş, her fırsatta Allah'ı ve O'nun Peygamberleri'ni inkâr etmiştir. Nitekim Â'râf suresinin 73 ve daha sonraki ayetlerinde de açıklandığı üzere, Salih (as), Peygamber olarak görevlendirildiği zaman kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Tek bir İlah olan ve hiçbir şeriki bulunmayan Allah'a ibadet edin. Sizin ibadet edeceğiniz O'ndan başka bir İlah yoktur. Bütün Peygamberler, kavimlerini, şerîki bulunmayan ve tek bir İlah olan Allah'ın ibadetine davet etmişlerdir. Bu davetten sonra, Peygamberliğinin ve doğru söylediğinin bir delili olmak üzere, o sırada yanlarında bulunan bir deveyi göstermiş ve onun Rablerinden gelen bir mucize olduğunu haber vermiştir. Aslında bu mucize, kavminin ileri gelenleri tarafından Salih'ten (as) istenen bir mucize idi. Nitekim bu husus, Şuarâ suresinin 154. ayetinde açık bir şekilde beyan edilmiştir. Salih (as), kavmini Allah'ın ibadetine davet edince, kavmin ileri gelenleri bundan hoşlanmamış ve ona mezkur surenin 153-154. ayetlerinde de açıklandığı gibi: *"Sen, büyülenmiş kimselerden birisin. Bizim gibi bir insandan başkası da değilsin."* dedikten sonra ondan mucize istemişler ve *"Eğer doğruyu söyleyenlerden isen, bir mucize getir."* demişlerdir.

13 Onlardan gelen bu istek üzerine Salih (as), yine Şuarâ suresinin 155-156. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, mucize olarak geldiğinde hiç şüphe bulunmayan deveyi işaret etmiş ve *"İşte şu bir devedir; onun belli bir gün su içme hakkı vardır; sizin de bir gün su içme hakkınız var. Sakın ona bir kötülük etmeyin. Aksi halde sizi, o büyük günün azabı yakalar."* demiştir.

14-15 Fakat onlar, Salih'e (as) inanmadıkları için onun uyarılarına kulak asmamışlar, azapla ilgili tehdidini de umursamamışlardı. Nitekim deveyi boğazlayarak Allah'ın emrine karşı geldikleri gibi, bu umursamazlıklarını, Â'râf suresinin 77. ayetinde de zikredildiği gibi, Salih'e (as) *"Ey Salih! Eğer gönderilmiş Peygamberler'den isen, bize vaadettiğin (azab)i getir."* diyerek ona meydan okumaktan da çekinmemişlerdir. Ne var ki Salih'in (as) haber verdiği, fakat onların geleceğine inanmadıkları o elim azap, Â'râf suresinin 78. ayetinde de ifade edildiği gibi şiddetli bir *recfe*, yahut diğer surelerde zikredildiği gibi *sayha*, *sâika*, yahut *tâğıye* olarak onları çepeçevre kuşatmış ve Salih ile ona inananlar dışında bütün kavmi bulundukları yerde yüzüstü çökertip helak etmiştir. Bu ayetlerle Şems suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

LEYL SURESİ

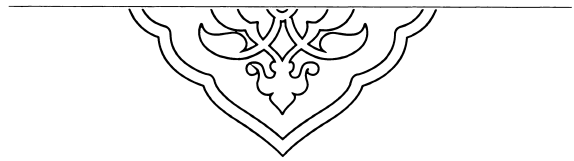

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 92. suresi olup 21 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde zikri geçen ve gece manasına gelen leyl kelimesinden almıştır. Önceki surelerde de görüldüğü gibi, bu sureye de, Allah Teâlâ'nın her tarafı bürüyüp örten geceye yemin etmesiyle başlamıştır. Sure, Mekke'de Alâ suresinden sonra ve müfessirlerin açıkladıklarına göre Mekke devrinin ilk dönemlerinde, Müslüman köleleri satın alıp azat eden ve malını Allah yolunda sarfeden Hazreti Ebu Bekr ile cimrilik eden ve malını muhtaç olanlardan esirgeyen Ümeyye İbn Halef hakkında nazil olmuştur.

2. Leyl Suresinin Konusu

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, gece ile gündüze ve erkek ile dişiyi yaratana kasem ederek sureye başlamış, erkek ve dişi olarak yarattığı insanların birbirinden farklı amellere sahip olduklarına işaretle, bunlardan bazılarının mütteki, bazılarının ise şaki, yani bir kısmının Allah'tan sakınan, bir kısmının da Allah'a isyan eden kimseler olduklarını zikretmiş, daha sonra da iki fırkadan ibaret olduklarını beyan ettiği insanlardan herbir fırkanın, dünya hayatında tuttukları yolu ve Ahiret'teki akibetlerini açıklamıştır. Buna göre, mallarını Allah yolunda sarfeden ve Allah'ın Ahiret'teki vaadini tasdik edenler, iman eden ve cennet ehlinden olanlar, cimrilik edip mallarını ihtiyaç sahiplerine vermekten imtina edenler ise, küfredip Allah'ın emir ve nehiylerine karşı gelenler ve hakka boyun eğmeyip Allah'ın Ahiret'teki vaadini yalanlayanlardır ki bunlar da cehennem ehlinden olanlardır.

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki kim cimrilik edip malını Allah yolunda sarfetmekten imtina eder ve Allah'ın Ahiret'le ilgili vaadini yalanlarsa, Allah da onun için cehennem yolunu kolaylaştırır ve o da bu yola düşer; işte o zaman, dünya hayatında üzerine titrediği malının zerresi bile ona fayda sağlamaz. Keza unutulmaması gereken diğer bir husus da kullarına hidayet etmek veya onlara doğru yolu göstermek Allah'a düşen bir iştir. Nitekim Allah Teâlâ, Nahl suresinin 9. ayetinde de bu gerçeği açık bir şekilde ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi birden doğru yola iletirdi."*. Gerçek böyle olunca, şunu da kabul etmek gerekir ki Ahiret de dünya da Allah'a aittir ve her ikisi de Allah'ın mülküdür. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, hakkı yalanlayan ve ondan yüz çeviren şa-

kilerden başkasının girmeyeceği cehennem ateşine karşı kullarını uyarmış ve onlara, günahlardan sakınan ve malını verip temizlenen kimselerin o ateşten uzak tutulacağını haber vermiştir.

3. Leyl Suresinin Kendinden Önceki Şems Suresiyle Bağlantısı

Allah Teâlâ, Şems suresinin ilk ayetlerinde yedi varlık üzerine kasem ederek nefsini günahtan ve kötü davranışlardan temizleyenin felaha ereceğini, onu günah ile örtüp kirletenin ise, hüsrana uğrayacağını beyan edince, bu surenin *"Kim malından verir ve sakınır, en güzeli de tasdik edersе, biz de ona en kolayı hazırlarız."* mealinde 5-7. ayetleriyle felaha erdirecek, *"Kim de cimrilik eder, kendini müstağni görür ve en güzeli yalanlarsa, biz de ona en güç olanı kolaylaştırırız."* mealindeki 8-10. ayetleriyle de hüsrana uğratacak davranışları açıklamıştır. Bu bakımdan Leyl suresi, daha önceki Şems suresinin tafsili derecesindedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣﴾ اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿٤﴾
فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ﴿٨﴾
وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ اِذَا تَرَدّٰى ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 Her yeri kapladığında geceye, ortaya çıkıp belli olduğunda gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki amelleriniz çok çeşitlidir.

5-7 Kim malından verir ve sakınır, en güzeli de tasdîk ederse, biz de ona en kolayı hazırlarız.

8-10 Kim de cimrilik eder, kendini müstağni görür ve en güzeli yalanlarsa, biz de ona en güç olanı kolaylaştırırız.

11 Ve o düştüğü zaman da malı ona hiçbir fayda sağlamaz.

Allah Teâlâ, surenin ilk ayetlerinde, önce sureye adı verilen geceye, sonra onu takip eden gündüze, sonra da erkeği ve dişiyi yaratana kasem ederek yarattığı insanın amellerine işaret etmiş ve bu amellerin çeşit çeşit olduğunu zikretmiştir. Şûrâ suresinin 49. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dilediğini yaratır. Dilediği kimseye kızlar ihsan eder; dilediği kimseye de erkek evlatlar verir."*. Bu ayetlerde, Allah Teâlâ'nın geniş ilminin ve hudutsuz kudretinin apaçık delillerinin bulunduğuna hiç şüphe yoktur. Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-4 Her yeri kapladığında geceye, ortaya çıkıp belli olduğunda gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki amelleriniz çok çeşitlidir.

5-7 Kim malından verir ve sakınır, en güzeli de tasdik ederse, biz de ona en kolayı hazırlarız.

8-10 Kim de cimrilik eder, kendini müstağni görür ve en güzeli yalanlarsa, biz de ona en güç olanı kolaylaştırırız.

11 Ve o düştüğü zaman da malı ona hiçbir fayda sağlamaz.

1-4 Allah Teâlâ, ilk iki ayetinde, canlı varlıkların ve özellikle insanların karınlarını doyurmak için

çalışıp yiyecek topladıkları ve dünya hayatıyla ilgili çeşitli işlerin peşinde koşuşturdukları gündüz vaktinde yüklendikleri büyük yorgunluğu üzerlerinden atmak ve uyuyarak dinlenmek için yataklarına uzanma imkanı buldukları her tarafı kaplayan geceye, insanların rızıklarını temin etmek için yeniden evlerinden çıkıp iş yerlerine, bağ, bahçe veya tarlalarına koşuşturdukları ışığı ile gece karanlığını gideren gündüze kasem ettikten sonra, üçüncü ayetinde erkek ve dişi olmak üzere insanları çifter çifter yaratana, yahut daha değişik bir ifadeyle erkeği ve dişiyi yaratana kasem ederek bu kasemlerin cevabı olmak üzere kullarına ait bütün amellerin birbirinden çok farklı olduğunu beyan etmiştir. Bu beyandan anlaşılan mana odur ki her insanın dünya hayatında işlediği ameller, kıyamet günü karşılaşacağı ceza veya mükafat yönünden çeşit çeşittir. Yani bazı kullar vardır ki dünyada işledikleri ameller birtakım sapık davranışlardan ibaret olup cehennemi gerektirdiği halde, diğer bazı kulların amelleri ise, salih amellerden ibarettir ve cenneti gerektirir. Bu ameller ne derece farklı olursa, Allah'ın kulları da o derece birbirinden farklıdırlar. Nitekim Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde kulları arasındaki bu farkı belirtmiş ve hepsinin de birbirinden farklı olduklarını beyan etmiştir. Mesela Haşr suresinin 20. ayetinde *"Cehennem ehliyle cennet ehli bir değildir. Asıl kurtulaşa erenler de cennet ehlidir."* buyurduğu gibi, Secde suresinin 18. ayetinde de *"Hiç mümin olan kimse fasık olan gibi midir? Bunlar asla eşit olamazlar."* buyurmuştur. Keza Câsiye suresinin 21. ayetinde aynı manayı görmek mümkündür. Allah Teâlâ, bu ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Yoksa kötülük işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde, kendilerini, iman eden ve salih amel işleyen kimselerle bir tutacağımızı mı zannediyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar."*.

5-7 Allah Teâlâ, kullarına ait amellerin, iyi veya kötü olmak üzere mükafat veya cezayı gerektiren birbirinden farklı davranışlar olduğunu beyan ettikten sonra, iyi olan amelleri zikretmiş ve bu amelleri işleyenlerin güzel olacak akibetlerini açıklamıştır. Bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Kim, Allah'ın kendisine ihsan ettiği malından veya rızkından ihtiyaç sahiplerine verir ve onları doyurur, Allah'ın menettiği kötü davranışlardan sakınıp güzel olanı da tasdik ederse, Allah da ona en kolay olanı hazırlar. Kulun malından veya rızkından bir miktarını ayırarak ihtiyaç sahiplerine infak etmesi, zekat olarak farz cinsinden olabileceği gibi, sadaka olarak nafile cinsinden de olabilir. Önemli olan, kulun, işlemiş olduğu bu çeşit amellerle, Rabbinin ebrar olarak tavsif ettiği iyiler zümresine girebilmesidir. Nitekim bu iyiler, İnsân suresinin 8-10. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"İçlerinin çekmesine rağmen, yiyeceklerini yoksula, yetime ve esire yedirirler. "Biz, sizi sırf Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden bir karşılık ve teşekkür istemiyoruz. Biz, yüzleri asıklaştıracak olan bir günde Rabbimizden korkarız." Derler."*. Bazı müfessirlerin Âmir İbn Abdillah İbn Zubeyr'den naklettiklerine göre Ebu Bekr (ra) Mekke'de iken Müslüman olan yaşlı kadınları ve ihtiyarları azat ederdi. Bir gün babası ona şöyle demişti: "Evladım! Sen hep güçsüz insanları azat ediyorsun. Güçlü kişileri azat etsen de onlar da seninle olup seni savunsalar olmaz mı"? Bunun üzerine Ebu Bekr (ra), babasına şu cevabı vermişti: "Babacığım! Ben yalnız Allah katında olanı istiyorum.". Bundan sonradır ki haberin ravisi Amr İbn Abdillah İbn Zübeyr şöyle demiştir: "Ailemden bazılarının bana naklettiklerine göre, bu hadiseden sonra *"Kim malından verir ve sakınır, en güzeli de tasdik ederse, biz de ona en kolayı hazırlarız."* ayeti nazil olmuştur.

8-10 Allah Teâlâ, kullarının işledikleri amellerin mükafat ve cezayı gerektiren iyi ve kötü amaller olduklarını beyan ederek iyi olan amelleri zikredip bu amelleri işleyenlerin güzel akibetlerini açıkladıktan sonra, kötü sayılan amellerle bu amelleri işleyenlerin kötü akibetlerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Fakat kim cimrilik eder ve malını fakirlere dağıtması halinde Rabbinden göreceği mükafattan kendini müstağni gö-

rür, yahut başka bir ifadeyle, böyle bir mükafata ihtiyacı olmadığını düşünerek ihtiyaç sahiplerine malından veya rızkından infakta bulunmaz ve Ahiret'in müminler için hazırlanmış mükafatlarını da yalanlarsa, Allah da böyle kimseler için kötülük yolunu kolaylaştırır. Nitekim Allah Teâlâ, bu manayı teyit eden Enâm suresinin 110. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Onların kalplerini ve gözlerini ters çevririz de ilk defa inanmadıklarına yine inanmazlar ve biz de onları azgınlıkları içinde bocalamaya bırakırız."*.

Buhârî (*Sahih*, VII. 212) ve Müslim (*Sahih*, IV. 2039)'in naklettikleri bir hadiste Alî İbn Ebî Tâlib (ra) şunları anlatmıştır: "Bir defasında Bakîu'l-Ğarkad mezarlığında bulunuyorduk. Yanımıza Hazreti Peygamber geldi ve oturdu; biz de etrafına oturduk. Elinde bir dal parçası vardı. Başını eğdi ve düşünceli bir şekilde yere o dal parçasıyla çizgiler çizmeye başladı. Sonra şöyle buyurdu: "Sizden hiçbir kimse, yaratılmış hiçbir nefis yoktur ki Allah, onun cennetteki ve cehennemdeki yerini yazmamış olsun; şaki veya said olduğu takdir edilmemiş olsun.". Bunun üzerine (orada bulunanlardan) biri sordu: "Ya Resulallah! Öyle ise, bizler bu yazımız üzerinde durup ameli terketmeyelim mi"? Bunun üzerine Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: "Saadet ehlinden olan kimse saadet ehlinin ameline varıp kavuşacaktır. Şekavet ehlinden olan kimse de şekavet ehlinin ameline kavuşacaktır.". Hazreti Peygamber, sözüne devamla: "Çalışın; çünkü herkes ne için yaratılmış ise, o, kendisine kolaylaştırılmıştır. Saadet ehli, saadet ehlinin ameline kolaylaştırılmıştır; şekavet ehli de şekavet ehlinin ameline kolaylaştırılmıştır." buyurmuş ve şu ayetleri okumuştur: *"Kim malından verir ve sakınır, en güzeli de tasdik ederse, biz de ona en kolayı hazırlarız. Kim de cimrilik eder, kendini müstağni görür ve en güzeli yalanlarsa, biz de ona en güç olanı kolaylaştırırız."*.

11 Allah Teâlâ, cimrilik edip malını fakirlere veya yoksullara yedirmekten uzak kalan ve yedirdiği takdirde Rabbinden kazanacağı mükafata ihtiyaç duymayıp müminler için Ahiret'te hazırlanmış büyük mükafatları da yalanlayan kimseler için cehennem yolunun kolaylaştırılmış olacağını beyan ettikten sonra, böyle kimselerin bu yola girmeleri halinde, cimrilik edip ellerinde tuttukları malın kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağını zikretmiştir. Zira bilinen bir gerçektir ki mal, insanın dünyada kazandığı bir geçim vasıtasıdır ve ölüp de toprağa gömülmesiyle onun malı dünyada kalır ve onunla birlikte Ahiret'e intikal etmez. Nitekim Allah Teâlâ, bu gerçeği Enâm suresinin 94. ayetinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İşte sizi ilk defa yarattığımız gibi, bize tek başınıza geldiniz; (Dünyada iken) size verdiklerimizi arkanızda bıraktınız..."* Gerçek böyle olunca, insana Ahiretinde fayda verecek olan yegane şeyin, dünya hayatında Allah'ın kendisine ihsan ettiği mal veya rızkın değil, fakat bu mal veya rızıktan ihtiyaç sahiplerine verip onları doyurması ve O'nun menettiği kötü davranışlardan sakınıp güzel olanı da tasdik etmesiyle kazanacağı sevaplar olduğu anlaşılır.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾ لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾
الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ
تُجْزَىٰ ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

[12] Şüphesiz doğru yola iletmek bize aittir.

[13] Ahiret ve dünya da elbet bizimdir.

[14] Sizi alev saçan ateşe karşı uyardım.

[15-16] Ona, hakkı yalanlayan ve ondan yüz çeviren şakilerden başkası girmez.

[17-18] Malını verip temizlenen, günahlardan da en çok sakınan kimse ise, o, ateşten uzak tutulur.

[19-20] Onun malını vermesi ise, yanındaki başkasına ait bir nimete karşılık olmak üzere değil, fakat yüce Rabbinin rızasını kazanmak içindir.

[21] Yakında kendisi de Allah'ın vereceği nimetlerden razı olacaktır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanların amellerine işaret etmiş ve her insanın farklı inançlarına göre amellerinin de çok çeşitli olduğunu zikrederek malından yoksullara veren ve aç olanları da doyurup en güzeli tasdik eden kimselere cennet yolunun açılacağını, cimrilik edip malını fakirlere vermekten imtina eden ve cennet nimetlerinden kendilerini müstağni görerek en güzeli yalanlayan kimselere ise, en kötü yolun kolaylaştırılacağını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, hidayetin, Ahiret ve dünyanın kendisine ait olduğunu, dolayısıyla her insanın kurtuluşa ermesi için Allah'ın yardımına sığınması, bunun için de sağlam iman ve salih amel ile O'na yönelmesi gerektiğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12] Şüphesiz doğru yola iletmek bize aittir.

[13] Ahiret ve dünya da elbet bizimdir.

[14] Sizi alev saçan ateşe karşı uyardım.

[15-16] Ona, hakkı yalanlayan ve ondan yüz çeviren şakilerden başkası girmez.

[17-18] Malını verip temizlenen, günahlardan da en çok sakınan kimse ise, o, ateşten uzak tutulur.

[19-20] Onun malını vermesi ise, yanındaki başkasına ait bir nimete karşılık olmak üzere değil, fakat yüce Rabbinin rızasını kazanmak içindir.

[21] Yakında kendisi de Allah'ın vereceği nimetlerden razı olacaktır.

12 Bilinen bir gerçektir ki insanları hiç yoktan yaratan ve onlara hakkı batıldan, hayrı şerden ayırt etmesini öğreten ve bunu gerçekleştirmeleri için onlara akıl ve düşünce ihsan eden Allah Teâlâ'dan başkası değildir. Allah, kullarına bu yeteneği ihsan ettikten sonra, onlara kendi içlerinden Peygamberler de göndermiş ve bu Peygamberler vasıtasıyla uymaları gereken hükümleri ve bilmeleri gereken akaidi veya iman esaslarını da onlara öğretmiştir. Ne var ki akıl ve düşünceleri farklı yönlerde kullanan bu insanlardan bir kısmı, kendilerine yol gösteren Peygamberler'e uyarak Allah'ın emir ve nehiylerine tabi olurken, diğer bir kısmı da Peygamberleri'ni yalanlayıp Allah'ın hak olan yolundan uzaklaşmış ve şerr olarak tavsif ettiği kötü yollara düşmüşlerdir. Netice olarak şu gerçeği kısaca belirtmek gerekir ki herhangi bir kulunu hak olan yola iletmek Allah'a ait bir iş ise de bu iletme işi, kulunu o yola girmesi için zorlaması manasında değildir. Zira herhangi bir işin gerçekleştirilmesinde Allah için zorlama söz konusu olamaz. O'nun olmasını dilediği bir şeye "ol" demesi yeterlidir. O, "ol" dediği zaman o da hemen olur. Nitekim Ra'd suresinin 31. ayetinde de ifade edildiği gibi "*...Eğer Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi...*"

13 Keza Ahiret de dünya da Allah'a aittir. Allah, Ahiret'te ve dünyada olan her şeyi dilediği şekilde tasarruf eder. Tasarruf yetkisi yalnız O'na aittir. Bu itibarla kulları, Ahiret'te veya dünyada varolan herhangi bir şeyi ancak O'ndan isteyebilirler; O da dilediği takdirde, kullarından dilediğine istediği şeyden dilediği kadarını ihsan eder.

14 Allah Teâlâ, kullarını, alevler saçan ateşe karşı da uyarmış ve onların sahip oldukları sapık inançlar ve işledikleri kötü ameller sebebiyle ce-

hennem denilen ve ateşi alev alev yanan bir çukura düşmemelerini istemiştir.

15-16 Zira o ateş, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan, dolayısıyla O'nun emir ve nehiylerine karşı gelen, Peygamberi'ni yalanlayan ve bu Peygamber vasıtasıyla vazettiği İslam'ın hak olan yolundan uzaklaşan kafir veya şaki kimseler için hazırlanmıştır ve dolayısıyla bu kafir ve şakilerden başkası o alevli ateşe girmez. Nitekim bu gerçek, Hazreti Peygamber tarafından da teyit edilmiş ve İbn Mâce (*Sünen,* II. 577) ile Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 349)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde şöyle buyurmuştu: "Şakiden başkası cehenneme girmez." Orada bulunanlardan biri "Şaki kimdir?" diye sorunca Resulullah (sas.) şu cevabı vermiştir: "Allah'ın emrine itaat etmeyen ve Allah'a isyanı da terketmeyen kimsedir.". Keza Buhârî (*Sahih,* VIII. 139) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 361)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.): "Kıyamet günü yüz çevirip isyan edenden başka herkes cennete girer." buyurmuştu. "Kim yüz çevirip isyan eder?" diye sormuşlardı ki, Resulullah (sas.) da şu cevabı vermişti: "Kim bana itaat ederse cennete girer. Kim de bana karşı gelir ve isyan ederse cennetten uzak kalır.".

17-18 Allah Teâlâ, hakkı yalanlayan ve ondan yüz çeviren şakilerin varıp dayanacakları yerin sadece cehennem ateşi olduğunu beyan ettikten sonra, Allah'a iman eden ve O'nun emir ve nehiylerine kusursuz uyarak O'na itaat eden ve malından infak edip hem kendisini hem de malını temizleyen kimselerin güzel akibetlerini açıklamış ve bunların cehennem ateşinden uzak tutulacaklarını beyan etmiştir.

19-20 Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki hem kendisini hem de malını temizlemek için malından infak eden kimsenin malını başkalarına vermesi, malını verdiği kimselerden bir menfaat veya herhangi bir karşılık elde etmek için değildir. O, her ne verirse, yüce Rabbinin rızasını kazanmak için verir.

21 İşte sırf Allah'ın rızasını kazanmak için malını infak eden o kimsedir ki bu ameli dolayısıyla Rabbi tarafından mükafatlandırılır ve bundan da bizzat kendisi hoşnut olur. Buhârî (*Sahih,* III. 213) ve Müslim (*Sahih,* II. 712)'in Ebû Hureyre'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) buyurmuştur ki: "Kim Allah yolunda çift infak yaparsa, cennet bekçileri onu çağırırlar ve derler ki: Ey Allah'ın kulu! İşte bu hayırdır.". Ebû Bekr dedi ki: Ey Allah'ın Resulü! Bundan zaruri olarak çağırılanlara ne var? Oradan herkes çağırılacak mı? Resulullah (sas.) de buyurdu ki: "Evet; senin de onlardan olmanı ümit ederim.". Bu ayetle Leyl suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

DUHÂ SURESİ

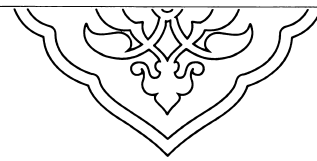

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 93. suresi olup 11 ayetten müteşekkildir. Sure, "kuşluk vakti" manasına gelen Duhâ adını, *"Kuşluk vaktine yemin ederim ki"* buyrularak bu vakte kasem edilen ilk ayetinden almıştır. Sure, Mekke'de Fecr suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Duhâ Suresinin Konusu

Duha suresinin ana konusu, Hazreti Peygamber'in şahsiyyetiyle ilgili olup ilk ayetinden son ayetine kadar ele alınan konular bu hususa açık bir şekilde delalet ederler. Nitekim Allah Teâlâ, surenin daha ilk ayetinde kuşluk vaktine ve sükuna eren geceye kasem ettikten sonra, sevgili Peygamberi'ne hitap etmiş ve *"Rabbin seni ne terketti ve ne de sana darıldı."* buyurarak ona olan sevgisini hiç kesintisiz devam ettirdiğini zikretmiştir. Filhakika tefsirlerde de beyan edildiği üzere Cebrail'in (as) Hazreti Peygamber'e gelişi ve ona vahiy getirmesi bir süre gecikmişti. Bu gecikmenin kaç gün devam ettiği hususunda kesin bir bilgi bulunmadığı için birbirinden farklı rivayetler gelmiş, bazıları bu gecikmenin on iki gün olduğunu ileri sürerken, bazıları on beş gün, yahut yirmi beş gün, yahut kırk gün olduğunu zikretmişlerdir. Ancak bu gecikme kaç gün olursa olsun gerçek olarak bilinen husus şudur ki Hazreti Peygamber'in her halini takip eden müşrikler, onun Rabbi tarafından terkedildiğini ileri sürerek hakkında ileri geri konuşmaya başlamışlar, bu da Hazreti Peygamber'i aşırı derecede üzmüş ve ızdırap duymasına sebep olmuştu. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ Peygamberi'ni teselli etmek ve Rabbi tarafından terkedilmediğini ona duyurmak için kuşluk vaktine ve sükuna eren geceye yemin ederek *"Rabbin seni ne terketti ve ne de sana darıldı."* buyurmuştur. (ay.1-4). Allah Teâlâ, müşriklerin ileri sürdükleri gibi Rabbi tarafından terkedilmediğini ve Rabbinin kendisine darılmadığını beyan ettikten sonra ona en büyük müjdeyi vermiş ve başta şefaat olmak üzere ona ihsan edeceği nimetleri bahis konusu ederek *"Muhakkak ki Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın."* buyurmuştur. (ay.5). Allah Teâlâ, daha sonraki ayetlerinde, küçüklüğünden itibaren Peygamberi'ne ihsan ettiği nimetleri zikretmiş ve *"Seni yetim bulup da barındırmadık mı? Seni şaşırmış bulup da yol göstermedik mi? Seni fakir bulup da zenginleştirmedik mi"*? buyurmuştur. (ay. 6-8). Son ayetlerinde ise, *"O halde sakın yetimi hakir görme. İsteyeni de sakın azarlama. Rabbinin nimetini ise, şükrederek anlat."* buyurup (ay. 9-11) üç üstün davranışı ona tavsiye ederek sureyi bitirmiştir.

3. Duhâ Suresinin Kendinden Önceki Leyl Suresiyle Bağlantısı

Duha suresinin kendinden önceki Leyl suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Bilindiği gibi Leyl suresi, malını fakirlere infak eden ve bu ameliyle Allah'ın rızasını kazanmayı uman kimsenin, kıyamet günü Allah'ın kendisine ihsan edeceği nimetlerden hoşnut olacağını beyan eden ayetiyle sonra ermiş ve Allah Teâlâ bu ayetinde *"Yakında kendisi de Allah'ın vereceği nimetlerden razı olacaktır."* buyurmuştur.

2) Allah Teâlâ, bir evvelki suresinde *"Malını temizlemek için hayra veren kimse o ateşten uzak tutulur."* (ay. 17-18) buyurmuş, bu suresinde ise, Hazreti Muhammed (sas.)'e ihsan ettiği nimetleri saymıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحٰى ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿٣﴾ وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُولٰى ﴿٤﴾
وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ﴿٥﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَاٰوٰى ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدٰى ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ
عَائِلًا فَاَغْنٰى ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَاَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki (ey Muhammed!) Rabbin seni ne terketmiş ve ne de sana darılmıştır.

4 Gerçek olan şudur ki Ahiret, senin için dünyadan daha hayırlıdır.

5 Muhakkak Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın.

6 O seni yetim bulup da barındırmadı mı?

7 Seni şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?

8 Seni fakir bulup da zenginleştirmedi mi?

9 O halde sakın yetimi hakir görme.

10 İsteyeni de sakın azarlama.

11 Rabbinin nimetini ise şükrederek anlat.

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Mekke'de Hazreti Peygamber'e vahiy getiren melek, birara gelişini durdurmuş, süresi kesin olarak bilinmeyen üç gün, beş gün veya on gün süreyle Hazreti Peygamber'den uzak kalarak vahye ara vermişti. Bu durum Hazreti Peygamber'i son derece üzdüğü gibi, Mekkeli müşriklerin de "Rabbi Muhammed'i terk etti." gibi ileri geri birtakım dedikodu yapmalarına da sebep olmuştu. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ bu sureyi indirmiş ve ilk ayetlerinde de görüldüğü gibi, kuşluk vaktine ve sükuna eren geceye kasem ederek *"(Ey Muhammed!) Rabbin seni ne terketmiş ve ne de sana darılmıştır."* buyurmuş, böylece hem sevgili Peygamberi'nin üzüntüsünü gidermiş hem de onu teselli etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-3 Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki (ey Muhammed!) Rabbin seni ne terketmiş ve ne de sana darılmıştır.

4 Gerçek olan şudur ki Ahiret, senin için dünyadan daha hayırlıdır.

5 Muhakkak Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın.

6 O seni yetim bulup da barındırmadı mı?

7 Seni şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?

8 Seni fakir bulup da zenginleştirmedi mi?

9 O halde sakın yetimi hakir görme.

10 İsteyeni de sakın azarlama.

11 Rabbinin nimetini ise şükrederek anlat.

1-3 Daha önce de zikrettiğimiz gibi Allah Teâlâ bu ayetlerinde, vahyin gecikmesi sebebiyle büyük bir sıkıntı içine düşen Peygamberi'nin sıkıntısını gidermek ve onu teselli etmek için kuşluk vaktine ve sükuna eren geceye kasem ederek onu hiçbir zaman terketmediğini ve ona darılmadığını beyan etmiştir. Filhakika Buhârî (*Sahih,* II. 43; vı. 86), Müslim (*Sahih,* III. 1421) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 442)'nin Cündüb İbn Süfyan'dan çeşitli şekillerde naklettikleri bir haberde açıklandığına göre, Resulullah (sas.) birara rahatsızlanmış ve iki üç gün kalkmamıştı. Bunun üzerine bir kadın ona gelmiş ve: Ya Muhammed! Umuyorum ki şeytanın seni bırakmış olsun. Onun iki üç gecedir sana yaklaşmadığını görüyorum; demişti. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah: *"Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki (ey Muhammed!) Rabbin seni ne terketmiş ve ne de sana darılmıştır."* ayetlerini indirmiştir.". Keza yine Müslim (*Sahih,* III. 1421) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 442)'nin Cündüb el-Becelî'den naklettiklerine göre Cebrail (as) bir süre Hazreti Peygamber'e gelişini geciktirmişti. Bunun üzerine müşrikler Muhammed'in terkedildiğini konuşmaya başlamışlardı ki Allah Teâlâ da *"Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki (ey Muhammed!) Rabbin seni ne terketmiş ve ne de sana darılmıştır."* ayetlerini indirmiştir.".

4 Allah Teâlâ, vahyin gelişinin bir süre gecikmesi sebebiyle hüzünlenen ve sıkıntıya düşen Peygamberi'nin hüznünü gidermek ve onu teselli etmek için hiçbir zaman Rabbi tarafından terkedilmediğini ve unutulmadığını beyan ettikten sonra, Ahiret hayatının dünya hayatından daha hayırlı olduğunu zikretmiş ve ona geçmişinden ziyade geleceğini düşünmesini, zira geleceğinin geçmişinden daha hayırlı olduğunu hatırlatmıştır. Keza şunu da hatırlatmıştır ki vahyin gelişi sona ermiş ve ardından da ölüm gelmiş olsa bile, Ahiret'te kazanacağı hayat, dünyada geçirmiş olduğu hayattan çok daha hayırlı olacaktır. Nitekim Hazreti Peygamber, onu yakından tanıyanların da ifade ettiklerine göre dünyada kaldığı sürece Ahiret hayatını özlemiş ve bu sebeple dünyayı terkedip Ahiret'e kavuşmayı murat etmiştir. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 391), Tirmizî (*Sünen,* IV. 588) ve İbn Mâce (*Sünen,* II. 526)'nin Abdullah İbn Mesud'dan (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) bir hasırın üzerine uzanmıştı da hasır vücudunun yan taraflarında iz bırakmıştı. Uyanınca vücudunu oğmaya başladım; bu arada ona şöyle dedim: Ya Resulallah! Daha önce bizi çağırsaydın da hasırın üzerine bir şey serseydik. Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Bana ne dünyadan. Benimle dünyanın misali, sadece bir ağacın gölgesinde oturan, sonra da orayı terkedip giden kimsenin misalidir.".

5 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne Ahiret'in dünyadan daha hayırlı olduğunu beyan ettikten sonra, Ahiret'te ona ihsan edeceği nimetleri ve bu nimetlerin bolluğu ile eşsiz güzelliğini hatırlatarak orada Rabbinin ona vereceği bu nimetlerden hoşnut olacağını zikretmiştir. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan naklettiklerine göre Hazreti Peygamber'e, kendisinden sonra ümmetinin önüne açılacak bu sayısız nimetler teker teker gösterilmişti de Resulullah (sas.) bundan son derece mutlu olmuştu. İşte bunun üzerine Rabbi ona *"Muhakkak Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın."* ayetini indirmiştir. Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'e henüz risalet görevini vermeden önce ona ihsan ettiği nimetleri zikretmiş ve bununla şunu hatırlatmayı

murat etmiştir ki: Rabbi, onu daha küçük yaştan itibaren koruma altına almış ve bu koruma hiçbir zaman kesilmemiş veya sona ermemiştir. O halde Allah Teâlâ ona risalet görevi verdikten ve onu en şerefli dinin, yani İslam dininin Peygamberi olarak görevlendirdikten sonra korumaya son vermesi ve nimetlerini ondan kesmesi mümkün müdür? İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, küçük yaşından itibaren Peygamberi'ne yaptığı ihsanı birbiri arakasına saymış ve şöyle buyurmuştur:

6 "*(Ey Muhammed!) Seni yetim bulup da barındırmadık mı*"? Filhakika Hazreti Muhammed (sas.), henüz dünyaya gelmemiş, anasının karnında doğumu beklenen bir yavru iken babası vefat etmişti. Dünyaya geldikten ve altı yaşına eriştikten sonra da annesi Âmine'yi kaybetti. Bebekliğini ve sekiz yaşına kadar çocukluğunu dedesi Abdul-Muttalib'in koruması altında sürdürürken, dedesinin de vefatı üzerine amcası Ebû Tâlib'in koruması altına girmiş ve kendisine Peygamberlik görevi verilip de Mekkeli müşriklerin saldırıları artıncaya ve bu sebeple hicret vakti de gelinceye kadar bu koruma devam etmiştir. Aslında Ebû Tâlib de İslam'a girmemiş olmasına rağmen müşriklerin saldırılarına karşı yeğenini korumuş, hicretten az bir zaman önce vefat edince, Rabbinin de uygun bulmasıyla Mekke'den Medine'ye hicret etmiştir.

7 Allah Teâlâ, bu ayetinde, Peygamberi'ne olan ihsanının başka bir çeşidini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Seni şaşırmış bulup da yol göstermedi mi"*? Ayet-i kerimede yer alan ve şaşırmış manasına da gelen *dâll* kelimesi, her ne kadar yoldan çıkmış veya sapıtmış manalarına gelirse de bu kelimenin Hazreti Peygamber hakkında hak dinden çıkıp sapık yola girmiş bir kimse olduğuna delalet eden bir manada kullanıldığını ileri sürmek kesinlikle mümkün değildir. Zira Hazreti Peygamber, doğumundan itibaren muvahhid bir insan olarak yetişmiş, her ne kadar mensubu olduğu kabile putperest bir kabile olarak bilinse bile o hiçbir zaman putlara secde etmemiş, Allah'tan başka bir İlah da tanımamıştır. Bununla beraber yetiştiği dönemlerde kavmi içerisinde bilinen ve tanınan sahih bir dinin bulunmaması ve kavmine mensup fertlerin böyle bir dine karşı cahil ve yabancı kalması, Hazreti Peygamber'in de diğer fertlerden farklı yetişmesine imkan vermemişti. Nitekim Allah Teâlâ, Şûrâ suresinin 51. ayetinde Allah'ın, kullarından birisiyle karşılıklı konuşmasının mümkün olmadığını, ancak ya vahiy yoluyla ya da perde arkasından konuştuğunu, yahutta ona bir elçi göndererek dilediğini vahyettiğini beyan ettikten sonra, 52. ayetinde Hazreti Peygamber'e şöyle hitap etmiştir: *"İşte sana da (ey Muhammed!) emrimizden bir ruh (Kur'an)u böyle vahyettik. Sen, önceden Kitap nedir, iman nedir, bilmiyordun. Fakat biz o Kitab'ı, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet edeceğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de bu Kitap vasıtasıyla insanları dosdoğru yola iletiyorsun."*. İşte Şûrâ suresinin bu ayetinden de anlaşılacağı üzere, Hazreti Peygamber'in Rabbi tarafından önceden dâll veya şaşırmış bulunup da doğru yola iletilmesi, şüphesiz bu manaya daha uygun olacaktır.

8 Allah Teâlâ bu ayetinde, Peygamberi'ne yaptığı ihsanın başka bir çeşidini zikretmiş ve *"Rabbin seni fakir bulup da zenginleştirmedi mi?"* buyurmuştur. Filhakika Hazreti Peygamber, babasını henüz anasının karnında iken, annesini de altı yaşına girdikten sonra kaybetmiş ve önce dedesi Abdul-Muttalib'in, daha sonra da amcası Ebû Tâlib'in nezaretinde büyüdüğü için zenginliğin ne olduğunu gerçek manada anlayamamış; fakat Hz. Hatice ile evlendikten sonra onun malıyla zenginliği tatmıştır. Şu var ki Hazreti Peygamber mal çokluğunu hiçbir zaman gerçek zenginlikle bir tutmamıştır. Ona göre asıl zenginlik, nefsin zenginliği ve dolayısıyla mal hırsının azlığıdır. Nitekim Buhârî (*Sahih*, VII. 178), Müslim (*Sahih*, II. 726), Tirmizî (*Sünen*, IV. 586), İbn Mâce (*Sünen*, II. 535) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 243)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Zen-

ginlik mal çokluğundan değildir. Asıl zenginlik gönül ve nefis zenginliğindendir.".

9 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ihsan ettiği bu büyük nimetleri zikrettikten sonra, bu nimetler karşısında ona düşen ve ihmal etmemesi gereken görevleri hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Madem ki Rabbin seni yetim bulup barındırmıştır, o halde sen de yetime kahretme ve onu küçümseme. Ona merhamet et ve iyi davran.

10 Senden bir şey isteyeni, yahut sana bir şey soranı azarlayarak kovma. Eğer onun isteğini karşılayabilecek durumda isen, onun bu isteğini güzellikle karşıla. Eğer onun isteğini karşılayamayacak durumda isen, onu yine güzellikle reddet. Bu ayet-i kerimenin tefsiri hususunda müfessirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı müfessirlere göre ayet-i kerimede zikri geçen sail, yani istekte bulunan kimse bir dilencidir ve isteği olan mala ihtiyacı vardır. Nitekim bunun en açık delili de Zâriyât suresinin 19. ayetidir. Bu âyetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Mallarında, isteyen için de yoksul için de bir hak vardır."*. Bazı müfessirler ise, sailin, yani istekte bulunanın herhangi ilmi bir konuda bir şeyler soran veya bilgi isteyen kimse olduğunu ileri sürmüşlerdir ki böyle bir istek karşısında sorulan kimse, eğer bilgisi varsa ya sorana güzellikle cevap verir; ya da bilgisi yoksa onu yine güzellikle reddeder; fakat hiçbir zaman onu azarlayarak reddetmez.

11 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ihsan ettiği nimetleri zikrettikten ve bu nimetlere karşılık onun ihmal etmemesi gereken görevleri de hatırlattıktan sonra, bu ayetinde, ihmal edilmemesi gereken diğer bir görevi daha zikretmiştir ki bu görev de bir Peygamber olarak Rabbinin kendisine ihsan ettiği bu nimetleri Müslümanlara açık açık anlatması ve bu nimetler dolayısıyla Rabbina şükretmesidir. Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne ihsan ettiği bu nimetlerin en yücesi, hiç şüphesiz kendisine vahiy yoluyla indirdiği Kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. Buna göre Hazreti Peygamber'in en önemli görevlerinden birinin de, Kur'an'ı ve Kur'an hükümlerini ümmetine açık açık anlatmaktır. Bu ayet-i kerimeyle Duhâ suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

İNŞİRÂH SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 94. suresi olup 8 ayetten müteşekkildir. Sure, açmak veya genişletmek manasına gelen Şerh veya İnşirâh adını, ilk ayetinde Hazreti Peygamber'e hitapla *"Senin göğsünü açmadık mı?"* buyurulduğu için bu ayetten almıştır. Mekke'de Duhâ suresinden sonra nazil olmuştur ve bu surenin devamı niteliğine sahiptir. Bu sebepledir ki seleften bazı kimseler, bu iki surenin, aralarında besmele olmaksızın tek bir sure olduğunu bile söylemişlerdir. Fakat sahih olan görüş, her iki surenin de birbirinden ayrı sureler olduğudur. İnşirâh suresi, Şerh suresi olarak da bilinmiştir.

2. İnşirâh Suresinin Konusu

İnşirah suresinin konusu, kendinden önceki Duhâ suresi gibi, Hazreti Peygamber'in şahsiyyetiyle ilgili olup Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne ihsan ettiği şükrü gerektiren büyük nimetlerin zikrinden ibarettir. Bu nimetlerin başında, Hazreti Peygamber'in göğsünün ilim, iman ve hikmete açılması zikredilmiş ve Allah Teâlâ, ilk ayetinde *"Senin göğsünü (bunlarla) açıp genişletmedik mi?"* buyurmuştur. Diğer bir nimet, sırtına ağır gelen veya belini büken bir ağırlığın onun üzerinden kaldırılıp atılmasıdır. Buna delalet etmek üzere Allah Teâlâ *"Sırtına ağır gelen yükünü, senden kaldırıp atmadık mı?"* buyurmuştur. Üçüncü bir nimet de, *"Senin şânını da yükseltmedik mi?"* mealindeki ayetiyle zikrinin yüceltilmesidir ki bunun, Mekke'de müşrik kavminin aşırı derecede zulmüne maruz kalan Hazreti Peygamber'i teselli etmek maksadıyla zikredildiği anlaşılmaktadır.

Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ihsan ettiği bu büyük nimetleri zikrettikten sonra, *"Muhakkak ki her güçlükle beraber bir kolaylık vardır."* buyurarak ona her çeşit güçlüğün kolaylaştırılacağını vaadetmiş ve bu vaadini iki defa tekrarladıktan sonra, bir işi bitirince hemen başka bir işe girişmesini, yani ibadete koyulmasını ve Allah'a tevekkül etmesini emretmiştir.

3. İnşirâh Suresinin Kendinden Önceki Duhâ Suresiyle Bağlantısı

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, İnşirâh suresinin gerek konuları yönünden gerekse her iki surede de yer alan cümleler yönünden, daha önceki Duhâ suresiyle apaçık bir bağlantısı bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim her iki surede de Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ihsan ettiği nimetleri birbiri arkasına sıralayıp zikretmiştir ki yukarıda da işaret ettiğimiz gibi seleften bazı kimseler, iki sure arasındaki bu benzerliği gözönünde bulundurarak her iki surenin de tek bir sure olduğunu ileri sürmüşlerdir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾
فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 (Ey Muahmmed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

2-3 Sırtına ağır gelen yükünü senden kaldırıp atmadık mı?

4 Senin şanını da yükseltmedik mi?

5-6 Muhakkak ki her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Her güçlükle beraber bir kolaylık vardır.

7 Bu itibarla, bir işi bitirdiğin zaman, başka bir işle uğraş.

8 Ve yalnız Rabbine rağbet et.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Duhâ suresinin bir benzeri olarak Peygamberi'ne hitap etmiş ve onun göğsünü hikmete ve imana açarak günahlardan ve suçlardan arındırdığını, sırtına ağır gelen yükleri kaldırıp attığını, hem kendi kavmi hem de diğer kavimler içerisinde şanını ve derecesini yücelttiğini beyan ettikten sonra, her çeşit güçlüğün ona kolaylaştırılacağını vaadederek kendisinden başka İlah olmayan Rabbine tevekkül etmesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 (Ey Muahmmed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

2-3 Sırtına ağır gelen yükünü senden kaldırıp atmadık mı?

4 Senin şanını da yükseltmedik mi?

5-6 Muhakkak ki her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Her güçlükle beraber bir kolaylık vardır.

7 Bu itibarla, bir işi bitirdiğin zaman, başka bir işle uğraş.

8 Ve yalnız Rabbine rağbet et.

1 Allah Teâlâ bir önceki surenin devamı niteliğinde Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Sen, önceden din nedir, kitap nedir, vahiy nedir, Allah'a kulluk görevini ifa edip yalnız O'na ibadette bulunmak nasıl olur, bunları ve bunlarla bağlantılı diğer görevlerin hiçbirini bilmezken senin göğsünü açarak bunların hepsini sana öğrettik ve seni bir Peygamber olarak görevlendirip kavmini ve diğer bütün insanları Allah'ın hak olan yoluna veya İslam'a davet ederek onlara Allah'tan başka İlah olmadığını ve yalnız O'na ibadet etmeleri gerektiğini öğretmeni emrettik. Hiç unutulmaması gereken bir husustur ki bir kimsenin Peygamberlik görevini ifa edebilmesi ve insanları Allah'ın hak olan yoluna yönlendirebilmesi için, onun, bu yolun bütün özelliklerini bilmesi gerekir ki bunları kusursuz bilmemesi halinde bu görevi ifa etmesi asla mümkün değildir. İşte bu sebepledir ki Allah, Peygamberi'nin göğsünü, Peygamberlik görevini ifa edebilmesi için gerektiği şekilde açmış ve sahih iman ile birlikte ilim ve hikmeti ona vahyederek kusursuz bir şekilde öğretmiştir.

2-3 Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'in göğsünü açarak ilim ve hikmetle birlikte Peygamberlik görevinin bütün özelliklerini ona öğrettiğini ve onu bir Peygamber olarak görevlen-

dirdiğini beyan ettikten sonra, Peygamberlikle birarada bulunması mümkün olmayan ve üzerine ağır gelmesinde şüphe bulunmayan, özellikle de Peygamberlikten önceki dönemlerde vukua geldiği anlaşılan birtakım günah veya vebali de onun sırtından kaldırıp attığını haber vermiştir. Ayet-i kerimede günah manasında zikredilen *vizr*'in büyük günahlar hakkında kullanıldığı bilinirse de böyle günahların Hazreti Peygamber'in sırtına ağır geleceği düşünülmüş olsa bile, onun için aşırı derecede bir ağırlığın sözkonusu olması mümkün değildir. Zira Rabbi tarafından Peygamber olarak görevlendirileceği kesinlikle bilinen bir kimsenin Peygamberlik görevi başlamadan önce ağır günahlar işleyeceğini düşünmek asla mümkün değildir. Rabbi, ona böyle bir günaha dalma fırsatını hiçbir surette vermez.

4 Allah Teâlâ'nın Peygamber olarak görevlendirdiği sevgili kulu Hazreti Muhammed (sas.)'e ihsan ettiği nimetlerden birisi de dünyada ve Ahiret'te onun zikrini ve zikriyle birlikte şanını yüceltmesidir. Onun şanının yüceltilmesine vesile olan en büyük nimet, hiç şüphesiz, Rabbi tarafından Peygamber olarak görevlendirilmesi ve Peygamberlik görevinin onunla birlikte sona ermesidir. Zira o, son Peygamber'dir ve ondan sonra başka bir Peygamber gelmeyecektir. Onun zikrini yücelten diğer bir husus da şehadette Rabbi ile birlikte onun da zikredilmesidir. Nitekim şehadette bulunun kimse, "Allah'tan başka İlah olmadığına şehadet ederim." dedikten sonra "Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna da şehadet ederim." der. Keza Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde yer alan *"Allah'a ve Resul'e itaat edin."* mealindeki emirler de Hazreti Peygamber'in zikrinin ve şanının yüceltmesine vesile olan beyanlardandır. Nitekim Nisâ suresinin *"Her kim Resule itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur..."* mealindeki 80. ve Fetih suresinin *"Hiç şüphe yoktur ki sana biat edenler, aslında Allah'a biat etmişlerdir..."* mealindeki 10. ayetleri de onun şanının ne derece yüceltilmiş olduğunun en açık delillerini teşkil ederler.

5-6 Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e ihsan ettiği nimetleri birbiri arkasına zikrettikten sonra, müşriklerin Hazreti Peygamberi fakirlikle ayıplayıp Allah'ın hak diniyle ilgili olarak ileri sürdüğü ahkamı sırf zengin olmak için uydurduğu görüşler olarak nitelendirdikten sonra, ona: Madem ki sen zengin olmak için bu görüşleri ileri sürüyorsun, o halde bunları bırak da biz seni Mekke'nin en zengin adamı yapmak için aramızda mal toplayıp sana verelim, diyorlardı. Bu ise, Hazreti Peygamberi son derece büyük üzüntüye sokuyordu. İşte Allah Teâlâ, Peygamberi'ni içine düştüğü bu üzüntüden kurtarmak ve onu rahatlatmak için, önce kendisine ihsan ettiği o büyük nimetleri hatırlatmış, sonra da, her güçlükle beraber bir kolaylığın bulunacağını veya her sıkıntıdan sonra bir rahatlığın geleceğini beyan ederek müşriklerin fakirlikle ilgili olarak ileri sürdükleri görüşler yüzünden üzülmemesini, zira ilk dönemlerde böyle bir fakirlik olsa bile sonradan bunun ortadan kalkacağını haber vermiştir. Burada hatırlanması gereken diğer bir husus da Hazreti Muhammed (sas.)'e Peygamberlik görevinin verilmesinden sonra müşriklerin bu görevi engellemek için ona reva görüp işledikleri sıkıntı verici davranışlardır. Onların bu kötü davranışları karşısında Allah Teâlâ, hem Peygamberini teselli etmek hem de görevini daha rahat bir şekilde ifa edebilmesini sağlamak için her güçlüğün ardında bir kolaylığın bulunduğunu haber vererek bunu iki defa tekrarlamıştır.

7 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ihsan ettiği nimetleri birbiri arkasına saydıktan ve müşriklerin Peygamberlik görevi dolayısıyla ona reva gördükleri çeşitli sıkıntıları gidermek ve onu rahatlatmak için her çeşit zorluğun arkasında mutlaka bir kolaylığın bulunduğunu haber vererek ileride kendisine ihsan edilecek başka nimetlerin de bulunacağını vaadetmiş ve onu bu nimetler dolayısıyla şükrünü ve ibadetini artırmaya teşvik ederek *"Bir işi bitirdiğin zaman, başka bir işle uğraş."*

buyurmuştur. Müfessirler genellikle bu ayeti, yaptığın bir işi bitirdiğinde veya yapacak başka bir işin kalmadığında, zamanın boş geçirilmemesi ve onun ibadete tahsis edilmesi gerektiği manasında tefsir etmişlerdir.

8 Nitekim *"Ve yalnız Rabbine rağbet et."* mealindeki son ayet-i kerime de bu manayı teyit etmektedir. Bu ayet mealinden anlaşılan mana odur ki din ve dünya işlerinde başarıya ulaşmanın yegane sırrı, sadece Allah'a yönelmek ve başarıyı sadece O'ndan istemektir. Bu ayet-i kerimeyle İnşirâh suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

TÎN SURESİ

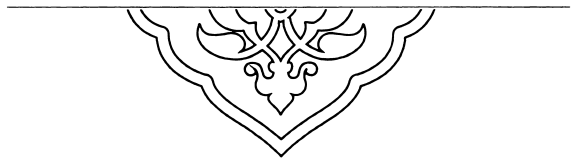

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 95. suresi olup 8 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, incir manasına gelen Tîn'e kasem edilen ilk ayetinden almıştır. Her ne kadar surenin Medine'de nazil olduğu söylenmişse de genel görüşe göre Mekke'de Burûc suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Tîn Suresinin Konusu

Surede ele alınan başlıca konu, Allah Teâlâ'nın en güzel bir biçimde yarattığı insandır. İnsanın güzel bir biçimde yaratılmış olması dolayısıyladır ki Allah Teâlâ bunu kasemle teyit etmiş ve *"İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emin beldeye yemin ederim ki biz insanı en güzel bir biçimde yarattık."* buyurmuştur. Ancak insan, ne derece güzel yaratılmış olursa olsun, iman edenler ve salih amel işleyenler dışında kalan öyle kimseler de vardır ki bunlar, Allah'ı, Resulü (sas.)'i, kıyamet gününü ve Ahiret'i inkâr etmeleri dolayısıyla aşağıların aşağısına itilmişler, bir kısmı dünyada helak olurken, diğer bir kısmının akibeti de Ahiret'e bırakılmıştır. İşte bu insanlardan sahih iman ve salih amel sahipleri için arkası hiç kesilmeyen mükafatlar var iken, kafirler için sonu hiç gelmeyecek büyük bir azap hazırlanmıştır.

3. Tîn Suresinin Kendinden Önceki İnşirâh Suresiyle Bağlantısı

İnşirah suresiyle ilgili olarak yaptığımız açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ bu surede, âlemlerin en faziletlisi olarak Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i bahis konusu etmiş ve onun gerek yaratılış yönünden ve gerekse ahlak yönünden insanların en üstünü olduğunu beyan etmiştir. Tîn suresinde ise, genel olarak insanları ele almış, ilk ayetinde insanı en güzel bir biçimde yaratmış olmasına rağmen, bunlardan bir kısmının sahih iman ve salih amel sahibi olmaları dolayısıyla güzel bir akibetle mükafatlandırılacak iken, diğer bir kısmının, Allah'ı ve Peygamberi'ni inkâr etmeleri dolayısıyla şiddetli bir azap ile cezalandırılacaklarını beyan etmiştir.

4. Tîn Suresinin Faziletleri

Buhârî (*Sahih,* VI. 87) ve Müslim (*Sahih,* I. 339)'in Berâ İbn Âzib'den (ra) naklettiklerine göre Berâ şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) bir seferde iken yatsı namazı kıldırmıştı da iki rekattan birinde *Ve't-tîni ve'z-zeytûni*'yi okumuştu.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 İncir ve zeytine, Sina dağına ve şu güvenli beldeye yemin ederim ki biz insanı en güzel bir şekilde yarattık.

5-6 Sonra da iman edenler ve salih amel işleyenler hariç, onu, aşağıların en aşağısına ittik. İman edip salih amel işleyenlere ise, arkası kesilmeyen bir mükafat vardır.

7 O halde ey insan, bundan sonra dini sana yalanlatan şey nedir?

8 Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Allah Teâlâ, sekiz ayetten oluşan bu suresinde, dört şeye kasem ederek insan denilen varlığı vücud oluşumu ile en güzel bir biçimde yarattığını zikrettikten sonra, bu varlığı iki grupta tavsif ederek birinci grubun Allah'a, Peygamberi'ne, Ahiret gününe, hesap ve cezaya iman edenler ve salih amel işleyenler olduklarını, bunlar için arkası hiç kesilmeyen bir mükafat hazırlandığını, ikinci grubun ise, aşağıların en aşağısına itilen ve akibetleri de ebedi cehennem ateşi olan kafirler olduklarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-4 İncir ve zeytine, Sina dağına ve şu güvenli beldeye yemin ederim ki biz insanı en güzel bir şekilde yarattık.

5-6 Sonra da, iman edenler ve salih amel işleyenler hariç, onu, aşağıların en aşağısına ittik. İman edip salih amel işleyenlere ise, arkası kesilmeyen bir mükafat vardır.

7 O halde ey insan, bundan sonra dini sana yalanlatan şey nedir?

8 Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?

1-4 Allah Teâlâ, bu ilk dört ayetinde, dört şey üzerine yemin ederek insanı en güzel bir şekilde yarattığını beyan etmiştir ki bu dört şey incir, zeytin, Sina dağı ve güvenli belde, yani Mekke-i Mükerreme'dir. Üzerine yemin edilen bu dört şeyden birincisi, yani incir, müfessirlerin de işaret ettikleri gibi insanlar arasında çok iyi tanınan, hem besin hem de ilaç özelliğine sahip, hazmi kolay ve mideyi yumuşak tutan bir meyvedir. İnsanlar tarafından çok sevilen bu meyvenin ceviz gibi sert kabuğu bulunmadığı gibi, içinde iri çekirdeği de yoktur; içi ve dışı aynıdır.

Zeytine gelince, bu da hem yağlı bir gıda maddesi hem de katık olarak kullanıldığı gibi, ezilip sıkılarak kendisinden çıkartılan yağı da lambaların yakıtı olur. Ağacı, bakıma ihtiyaç hissetmeksizin bütün ülkelerde biter büyür.

Allah Teâlâ, bu iki meyveden sonra Sina dağını ve güvenilir bir belde olarak Mekke-i Mükerreme'yi zikretmiş ve bu iki belde üzerine kasem etmiştir. Şu var ki iki meyve ile iki beldenin birbiri arkasına zikredilmesi, bazı müfessirleri, meyve ile belde arasında herhangi bir bağlantı kurulamayacağı görüşüne yöneltmiş ve bu görüşe dayanarak, incir ve zeytin manasında zikre-

dilen iki meyveyi meyve olarak değil, fakat onların da iki ayrı belde oldukları manasında tefsir etmişlerdir. Bu müfessirlerden bazılarına göre incir manasına gelen tin, aslında *Tur-i Tînâ*, zeytin manasına gelen zeyt ise, *Tur-i Zîtâ*'dır ve her iki isim de Süryani dilinde birer dağ adı olup birincisi Şam'ın, ikincisi de Kudüs'ün üzerinde bulunduğu dağlardır; meyveler de bu dağlarda yetişip büyürler. Ancak bazı müfessirler tarafından birer dağ adı olarak zikredilen tin ve zeytun, diğer bazılarına göre birer mescittir ve tin Şam'daki, zeytun ise Kudüs'teki mescidin adıdır. Keza bazıları, incirin Ashab-ı Kehf'in mescidi olduğunu söylerken, zeytinin de İliya mescidi olduğunu söylemişlerdir. Buna benzer ileri sürülen başka görüşler de vardır. Ancak doğrusunun ne olduğunu hiç şüphesiz Allah'tan başka hiç kimse bilmez.

Allah Teâlâ, farklı görüşlerle açıklanan tin'e ve zeytun'a kasem ettikten sonra Tur-i Sînîn olarak zikredilen Sina dağına ve emin belde olarak zikredilen Mekke'ye kasem etmiştir. Bilindiği gibi Tur-i Sînîn, Musa'nın (as), Rabbi ile sözleşip üzerinde kırk gün kaldığı, O'nunla konuştuğu, kendisine Tevrat levhalarının verildiği Tur-i Sina denilen meşhur dağın adıdır. Â'râf suresinin 142-145. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Allah Teâlâ, Tur'da Musa ile buluşup konuşmak ve ona dinle ilgili emirlerini bildirmek için kırk günlük bir süre tayin etmiş ve bu süreyi Musa dağda oruç tutarak ve Rabbine ibadet ederek geçirmiş, bu arada da kendisine Tevrat'ın yazılı olduğu taş levhalar verilmiştir. Yine bu süre içinde Rabbi Musa ile konuşmuş ve Musa, Rabbini görmese bile O'nun kendisine yönelttiği hitabını işitmiştir. İşte tefsirlerde Sina Dağı olarak zikredilen ve Allah Teâlâ'nın kasem değerine sahip olarak Tur-i Sînîn denilen dağ bu dağdır.

Tur-i Sînîn'den sonra üzerine kasem edilenlerin dördüncüsü, emin belde olarak zikredilen Mekke şehridir. Mekke'nin emin bir belde olması, oraya sığınanlar için koruyup muhafaza edici bir özelliği bulunması dolayısıyladır. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 97. ayetinde bunu açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"...Kim oraya girerse emin olur..."* Mekke'nin emin bir belde olmasına ve içinde yaşayanların her türlü tehlikeden uzak bulunmasına vesile olan çeşitli hadiseler vardır ki bunlardan biri, hiç şüphesiz İbrahim (as) ile birlikte oğlu İsmail'in Beyt'in ilk temellerini atmaları ve Beyt-i Haram'ı orada inşa etmeleridir. Nitekim Bakara suresinin 127-129. ayetlerinde de zikredildiği üzere, baba oğul Beyt'i inşa ederken yaptıkları duada Rablerine şöyle yalvarmışlarıdır: *"Rabbimiz! Onlara kendi içlerinden, kendilerine senin ayetlerini okuyan, kitap ve hikmeti öğreten ve onları arındıran bir Peygamber gönder."* demişlerdi. Filhakika Allah Teâlâ da onların bu dualarını kabul etmiş ve âlemlere rahmet olmak üzere, en sevgili kulu Muhammed (sas.)'i göndermiştir. İşte, Mekke'de doğup büyüyen ve orada yetişen Hazreti Muhammed (sas.)'in Rabbi tarafından Peygamber olarak görevlendirilmesi, Mekke'nin en güvenilen beldelerden biri olmasını sağlamıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Enfâl suresinin 33.ayetinde de aralarında Peygamberi'nin de bulunduğu bir belde halkına hiçbir zaman azap edici olmadığını açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Allah, içlerinde sen de varken onlara azap edecek değildir..."*

İşte Allah Teâlâ, yukarıda açıklamaya çalıştığımız kasem değeri bulunan bu dört farklı şeye ayrı ayrı kasem ettikten sonra, bu kasemlere cevap olmak üzere yarattığı varlıkların en güzeli olan insanı zikretmiş ve *"Biz onu en güzel biçimde yarattık."* buyurmuştur ki onun bu yaratılışı, maddi manevi her çeşit güzelliğe şamil olduğuna delalet eder. Vücudunun çeşitli bölgelerine yerleştirilmiş olan uzuvları, başında yer alan ağız, burun, göz ve kulakları, diğer canlı varlıklarla kıyaslanamayacak derecede farklı bir güzellik arzettiği gibi, her birinin yaptığı işler de ayrı bir değer taşır. Bu uzuvların yaptığı işlere yön veren ve her insanda birbirinden farklı derecelerde bulunan akıl ve düşünceyi ise, insandan

başka hiçbir canlı varlıkta görmek mümkün değildir.

5-6 İşte Allah Teâlâ, insan denilen bu varlığı diğer canlı varlıklardan çok farklı ve üstün bir özellikte yaratmış olmasına rağmen, bu varlık, kendisini diğer canlı varlıklardan ayıran üstün özelliklerine hiç önem vermemiş, sahip olduğu aklı hiç kullanmadığı gibi şehvetinin de esiri olarak gönlünün çektiği dünya nimetlerine yönelerek Rabbinin rızası hilafına Ahiretini ve amellerinin karşılığı olarak Ahiret'te kavuşacağı ceza veya mükafatı da tam anlamıyla unutmuştur. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onu en güzel bir biçimde yaratmış olmasına rağmen, aşağıların en aşağısına, yani cehennemin en alt kısmına itmiştir ki onun orada en şiddetli azaptan başka bir şey görmesi artık mümkün değildir. Şu var ki insanlar arasında Allah'a, Peygamberi'ne ve Ahiret gününe iman edip salih amel işleyenler bu kötü akibetten müstesnadır. Bunlar için, sahih iman ve salih amellerinin karşılığı olarak sonu hiç gelmeyecek büyük mükafatlar vardır. Kısacası, cennetin hudutsuz nimetleri işte bu mümin kimselere aittir.

7 İşte, ilk Peygamber'den son Peygamber'e kadar, Allah Teâlâ'nın bu Peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ ettiği hak dinin aslı veya esası bu olunca, insanı bu gerçeği yalanlamaya sevkedecek olan herhangi bir sebep var mıdır? Aklı olan ve düşünmesini bilen hiçbir insan, samimiyetle bağlanması gereken bu dini yalanlayacak hiçbir sebep bulamaz. Aksine Rabbinin, Peygamberi vasıtasıyla tebliğ ettiği bütün hükümlere inanmak ve onları hiç kusursuz tasdik edip onlarla amel etmek zorundadır.

8 Çünkü Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedenidir. Eğer insan, Allah'tan başka en iyi hükmeden bir İlahın bulunmadığını kabul ve tasdik eden bir kimse ise, yalnız O'nun hükmüne uymalı ve O'ndan başka birinin hükmünü din kabul edip ona tabi olmamalıdır. Aksi halde Rabbinin hak olan dininden uzaklaşmış ve yukarıda da zikredildiği gibi, Rabbi tarafından aşağıların en aşağısına itilmiş olur. Bu ayet-i kerimeyle Tîn suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ALAK SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 96. suresi olup 19 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ana rahmine tutunmuş olarak gelişen ve ikinci ayette zikri geçen hücre kümesi manasındaki *alak*'tan almıştır. İlk ayette Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne yönelttiği *İkra'* (oku) emrinden dolayı sureye *İkra' Suresi* de denilmiştir. Bilindiği gibi Hazreti Muhammed (sas.), Mekke'de doğup büyümüş ve Mekke halkı içinde yetişmişti. Ancak Mekke halkının, Kâbe'yi putlarla doldurmuş olmasına ve bu putlara ibadet etmesine rağmen Muhammed (sas.), bu putlardan hiçbirinin önünde eğilmemiş ve bunlarla ilgili olarak yapılan merasimlerin hiçbirine katılmamıştı. O, sadece, bu âlemlerin yaratıcısı olan bir tek Allah'ı ve yalnız O'na ibadet etmenin yollarını arıyordu. Bu sebeple Mekke'nin kuzeyinde, üç mil mesafedeki Nur dağında bulunan Hira mağarasına azığıyla birlikte gidiyor ve azığı bitinceye kadar orada tek başına tefekküre dalarak Allah'ı ve Allah'ın yaratıcı gücünü zikrediyordu. Bu hal, bir Ramazan ayının gecesinde, Cebrail adındaki meleğin ufku kaplayan heybetiyle önünde dikilerek ona *İkra'* (oku) emrini verinceye kadar devam etmişti. Melek bu emrini müteaddit defalar tekrarlamış olsa bile, Muhammed (sas.)'in her seferinde "Ben okuma bilmem." cevabını vermiş olması, meleğin ona olan hitabının şu sözlerle tamamlanmasına vesile olmuştu: *"Oku! Yaratan Rabbinin Adıyla. O, insanı alak'tan yarattı. Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O Rab ki kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini de öğretti."*. İşte Hira mağarasında Cebrail'in (as) İkra' emrinden sonra Hazreti Muhammed (sas.)'e zikrettiği bu sözler Alak suresinin ilk beş ayetinden ibaret olup Kur'an-ı Kerim'den nazil olan ilk ayetlerdir. Her ne kadar ilk nazil olan bu ayetlere istinaden pek çok müfessir, Alak suresini ilk nazil olan sure olarak tavsif etmişse de zikredilen bu beş ayet, surenin tamamını teşkil etmediği için Alak suresinin Mekke'de nazil olan ilk sure olduğunu söylemek mümkün değildir. İlk nazil olan surenin Fâtiha suresi olduğu söylenmişse de bu görüşe katılmayan yine de pek çok müfessir vardır.

2. Alak Suresinin Konusu

Allah Teâlâ, Peygamberi'ne indirdiği ilk beş ayetinde, insanı ana rahmine asılı bir hücre kümesinden yarattığını beyan ettikten sonra, ona ihsan ettiği üç şeyi haber vermiştir ki bunlardan birincisi okumak, ikincisi kalemle yazmak, üçüncüsü de bilmediği şeyleri öğrenmektir. İnsan, kendi-

sine ihsan edilen bu nimetlerin değerini anlayıp onlara sıkı bir şekilde bağlandığı zaman, nail olacağı ilim, şeref ve keramet, hiçbir varlığın ulaşamayacağı öyle bir dereceye ulaşır ki bu, onu dünyanın en bahtiyar insanı kılar.

İnsanın ulaşabileceği böyle bir derece varken bazen o, bu dereceyi hiç önemsememiş ve sadece mal sevgisiyle zenginleşmeyi ve bu zenginlik içinde dünyaya sahip olmayı düşünmüştür. Ne var ki bu ihtiras, onu iyice azdırdığı gibi Ahiretini de ona unutturmuş ve dünya hayatından başka hayat olmadığı inancına itmiştir. Halbuki o dünyada ne kadar mala sahip olursa olsun, onun dönüşü yine de Rabbine olacak ve Rabbi ona dünyada işlediği amellerin hesabını soracaktır.

Allah Teâlâ, mal sevgisiyle Ahiretini unutan ve iyice azgınlaşan insanın halini tasvir ettikten sonra, namaz kılan ve Rabbine ibadet eden kulunu ibadetten meneden kimseyi bahis konusu etmiştir ki bu kimse, müfessirlerin de zikrettikleri gibi, Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerinden Allah'ın lanetini hak etmiş olan Ebû Cehil idi. Buhârî (*Sahih,* VI. 89), Müslim (*Sahih,* IV. 2145) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 444)'nin İbn Abbâs'tan ve Ebû Hureyre'den farklı şekillerde rivayet ettikleri bir haberden öğrenildiğine göre Ebû Cehil, Hazreti Peygamber'in Beytullah'ın yanında namaz kıldığını görünce adamlarına "Muhammed, aranızda secde edip yüzünü toprağa mı yapıştırıyor?" diye sormuş, onlar da "evet" deyince, Ebû Cehil: "Eğer onu bir daha bu işi yaparken görürsem, Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki onun boynunu çiğner, yüzünü toprağa sürterim." demiş, fakat onu namaz kılarken gördüğü halde, korkusunda yanına yaklaşamamış ve geri dönüp kaçmıştır. Ebû Cehil'in Hazreti Peygamber hakkındaki sözleri ona haber verilince, Resulullah (sas.) de şöyle buyurmuştur: "Eğer Ebû Cehil, dediğini yapmak için bana yaklaşsaydı, melekler onu parça parça ederlerdi.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Alak suresinin diğer ayetlerini indirmiştir.

3. Alak Suresinin Kendinden Önceki Tîn Suresiyle Bağlantısı

Daha önce de zikredildiği gibi, Allah Teâlâ dört şeye kasem ederek insanı en güzel bir şekilde yarattığını beyan etmiştir ki bu beyan, insanın şekli ve suretiyle ilgilidir. Halen üzerinde durduğumuz Alak suresinde ise, insanı ana rahminin cidarına asılı olarak gelişip büyüyen bir hücre kümesinden yarattığını zikretmiştir ki bu da madde olarak insanın yapısıyla ilgili olan bir hususdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Oku! Yaratan Rabbinin Adıyla.

[2] O, insanı alak'tan (rahim cidarına asılı hücre kümesinden) yarattı.

[3] Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

[4] O Rab ki kalemle yazmayı öğretti.

[5] İnsana bilmediğini de öğretti.

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Hazreti Muhammed, henüz Peygamber olarak görevlendirilmediği, Kur'an-ı Kerim'den de tek bir ayetin bile nazil olmadığı dönemlerde, Mekke bir müşrik şehri idi ve Kâbe, müşriklerin ibadet ettikleri putlarla doldurulmuş bir tapınak olmuştu. Ancak Hazreti Peygamber, hiçbir zaman müşriklerin putları önünde eğilmemiş ve bunlarla ilgili olarak yapılan merasimlerin hiçbirine katılmamıştı. O, sadece, bu âlemlerin yaratıcısı olan bir tek Allah'ı ve yalnız O'na ibadet etmenin yollarını arıyordu. Bu sebeple Mekke'nin kuzeyinde, üç mil mesafedeki Nur dağında bulunan Hira mağarasına azığıyla birlikte gidiyor ve azığı bitinceye kadar orada tek başına tefekküre dalarak Allah'ı ve Allah'ın yaratıcı gücünü düşünüyordu. İşte Hazreti Muhammed (sas.)'in Hira mağarasında bulunduğu bir zamanda, Cebrail adındaki melek, ufku kaplayan heybetiyle onun önünde dikilmiş ve ona Rabbinden gelen ve *İkra'* (oku) emriyle başlayan bu beş ayeti okumuştur. Allah Teâlâ bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur:

[1] Oku! Yaratan Rabbinin Adıyla.

[2] O, insanı alaktan (rahim cidarına asılı hücre kümesinden) yarattı.

[3] Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

[4] O Rab ki kalemle yazmayı öğretti.

[5] İnsana bilmediğini de öğretti.

1-5 Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Alak suresinin bu ilk beş ayeti, Hazreti Peygamber'in ibadet yollarını aramak ve kendisinden başka İlah olmayan Rabbine ibadet etmek için Mekke'nin kuzeyinde, üç mil mesafedeki Nur dağında bulunan Hira mağarasına kapandığı bir sırada kendisine ilk defa görünen melek Cebrail'in (as) okuduğu ayetlerdir. Kaynaklarda da açıklandığı üzere, müşrik Mekke halkı Kâbe'yi dolduran putlara ibadet ederken, Hazreti Peygamber, evinden azığını alır ve Nur dağındaki Hira mağarasına kapanarak orada Rabbine ibadet ederdi. İşte bu ibadet devam ederken, bir Ramazan ayının gecesinde, Cebrail adındaki melek, ufku kaplayan heybetiyle önüne dikilmiş ve ona *İkra'* (oku) emrini vererek ilk vahyini getirmiştir. Buhârî (*Sahih,* I. 3), Müslim (*Sahih,* I. 139) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 233)'in Hazreti Aişe'den naklettikleri bir haberde vahyin Hazreti Peygamber'e ilk defa gelişi geniş bir şekilde anlatılmıştır. Bu haberde Peygamber'in zevcesi Hazreti Aişe şöyle demiştir: "Resulullah (sas.)'e gelen ilk vahiy, uykuda görülen doğru bir rüya şeklinde olmuştur. Hangi rüyayı görse, mutlaka gün aydınlığı gibi apaçık meydana çıkardı. Sonra kalbine yalnızlık sevgisi düşürüldü. Bu sebeple Hira mağarasına kapanıp ibadet etmeye başladı. Orada, ehlinin yanına dönünceye kadar ibadetle meşgul olur, bunun için de evinden azık alır giderdi. Sonra eşi Hatice'nin yanına döner, bir o kadar zaman için yine azığını tedarik ederdi. Nihayet Resulullah (sas.) bir gün yine Hira mağarasında iken aniden ona melek geldi ve ikra', yani "oku", dedi. O da, "Ben okuma bilmem." cevabını verdi. Resulullah (sas.) der ki: "O zaman melek beni aldı ve takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı ve yine "Oku" dedi. Ben de ona okuma bilmem, dedim. Sonra yine beni aldı ve takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı ve yine "Oku" dedi. Ben de, okuma bilmem, dedim. Nihayet beni tekrar aldı ve üçüncü defa takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı ve *"Oku! Yaratan Rabbinin Adıyla. O, insanı alaktan (rahim cidarına asılı hücre kümesinden) yarattı. Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O Rab ki kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini de öğretti."* dedi. Resulullah (sas.) kendisine bu ayetler vahyolununca, (korkudan) etleri titreyerek eşi Hatice'nin yanına döndü ve "Beni sarıp örtünüz." dedi. Kendinden korku gidinceye kadar vücudunu sarıp örttüler. Sonra Hatîce'ye: "Ey Hatice! Bana ne oluyor? diyerek olan şeyleri ona anlattı ve "Kendimden korktum." dedi. Bunun üzerine Hatice ona şu karşılığı verdi: "Öyle deme; Allah'a yemin ederim ki Allah seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen, akra-

bana bakarsın, doğru konuşursun, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında halka yardım edersin.". Bundan sonra Hatice, Resulullah (sas.)'ı yanına alıp amcazadesi Varaka İbn Nevfel'e götürdü. Bu zat, cahiliyye devrinde Hıristiyan dinine girmiş, Arapça yazı yazmasını öğrenmiş, İncil'den Allah'ın dilediği kadarını yazan bir kimse idi. Âmâ olan ve gözleri hiç görmeyen yaşlı bir ihtiyardı. Hatice, Hazreti Peygamber'le birlikte Varaka'ya varınca şöyle dedi: "Ey Amca oğlu! Dinle bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor.". Varaka: "Ne var, kardeşimin oğlu?" diye sorunca, Resulullah (sas.) gördüğü şeyleri birbir anlattı. Bunun üzerine Varaka dedi ki: "Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Musa'ya (as) indirdiği Nâmûs-ı Ekber (yani vahiy sırrının sahibi Cebrail) dir. Keşki senin davet günlerinde genç olsaydım. Keşki kavmin seni çıkaracağı zaman hayatta bulunsaydım.". Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Kavmim beni çıkaracak mı?" diye sordu. Varaka: "Evet, çünkü senin getirdiğin şeyi getirmiş olan hiç kimse yoktur ki düşmanlığa uğramamış olsun. Eğer senin davet günlerine yetişirsem, sana destek sağlar ve yardımcı olurum." dedi. Ne var ki çok geçmeden Varaka vefat etmiş ve vahyin arkası da bir süre kesilmiştir.

Allah Teâlâ, devamlı olarak Hıra mağarasına gelen ve oraya kapanarak Rabbini zikredip ibadette bulunan Hazreti Muhammed (sas.)'e ilk defa gönderdiği elçisi Cebrail (as) vasıtasıyla ona *"Yaratan Rabbinin Adıyla oku."* emrini vermiştir. Allah Teâlâ Peygamber olarak görevlendirdiği Hazreti Muhammed (sas.)'e *"oku"* emrini verdiği zaman, her şeyden önce kendini yaratıcı olarak vasfetmiş ve ona gökleri, yeri, göklerde ve yerde bulunan canlı cansız bütün varlıkları yaratan Rabbinin Adıyla okumasını emretmiştir. Ancak Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne okumasını emrettiği şey nedir? Her ne kadar Cebrail (as) vasıtasıyla Hazreti Peygamber'e tebliğ edilen bu ilk beş ayette "oku" emri iki defa tekrar edilmişse de Hazreti Peygamber'in neyi okuyacağı hususunda herhangi bir açıklık yer almamış, bu sebeple bazı müfessirler, ayet-i kerimede *"isim"* kelimesinin başındaki *bâ* harfini zaid addetmişler ve ayete *"Yaratan Rabbinin adını oku, (veya an)"* manası vermişlerdir. Ancak böyle bir mana son derece hatalıdır ve onu kabul etmek mümkün değildir. Nitekim yukarıda zikrettiğimiz Hazreti Aişe'nin (r.anh.) haberinde de görüldüğü üzere Hazreti Peygamber, kendisine yöneltilen "oku" emrine karşılık "Ben okuma bilmem." cevabını vermiştir ki eğer "Rabbinin adını oku (veya an)" manası kabul edilecek olursa, Hazreti Peygamber'in bu emre karşılık *"Ben Rabbimin adını okumam veya anmam."* demiş olduğu anlaşılır ki mağarada bütün gün boyunca Rabbini zikreden Hazreti Peygamber'in böyle bir söz söylemiş olacağını kabul etmek asla mümkün değildir. Meleğin Hazreti Peygamber'e tebliğ ettiği *"Yaratan Rabbinin Adıyla oku."* emrinin delalet ettiği mana, kanaatimizce, "Bundan böyle meleğin sana tebliğ edeceği Kur'an ayetlerini yaratan Rabbinin adıyla oku." sözünün delalet ettiği manadır ki bu, kısaca "Besmele" dir.

Allah Teâlâ, ilk ayetinde Peygamberi'ne *"Yaratan Rabbinin Adıyla oku."* emrini vererek kendisini bütün âlemleri yaratan yegane Rab olarak tavsif ettikten sonra, ikinci ayetinde insanın yaratılışını zikretmiş ve onun, varlık âleminde hiç mevcut değil iken ana rahminde teşekkül eden ve rahim cidarına yapışan pıhtılaşmış kandan, yani alak'tan yaratıldığını haber vermiştir. Ancak pıhtılaşmış kanın veya rahim cidarına asılı hücre kümesinin teşekkülüne vesile olan bazı oluşumları da burada unutmamak gerekir ki bunların başında rahimde bulunan kadına ait yumurta ile erkeğe ait spermanın birleşmesi gelir.

Allah Teâlâ, üçüncü ayetinde, Cebrail (as) vasıtasıyla Peygamberi'ne "oku" emrini tekrarladıktan sonra, Rabbinin sonsuz kerem sahibi olduğunu veya lütuf ve ihsanının hududu bulunmadığını beyan etmiş, dördüncü ayetinde de insana kalem-

le yazı yazmayı öğrettiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ'nın insana yazı yazmasını öğretmesi, hiç şüphesiz, son derece büyük bir nimettir. İnsan böyle bir nimete sahip olmasaydı, bugün din ve ilimden hiçbir eser bulunmaz, insan denilen varlığın diğer canlı varlıklardan hiçbir farkı kalmazdı. Zira bilinen bir gerçektir ki yazı, ilimlerin ve bilgilerin kaydedilmesinde yegane vasıtadır ve ancak bu kayıt sayesinde ilimlerin ve bilgilerin muhafaza edilmesi mümkün olmuştur. İşte bu sebepledir ki İslam'a davet, insanların okumaya ve yazmaya teşvik edilmeleriyle başlamıştır. Bu manada Allah Teâlâ, Cuma suresinin 2. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ümmi Araplar içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Resul gönderen işte O Allah'tır. Halbuki önceden bu Araplar, apaçık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı."*. Bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere Allah Teâlâ, sevgili kulu Hazreti Muhammed (sas.)'e, elçisi Cebrail (as) vasıtasıyla okumayı ve kalemle yazmayı öğrettiği gibi, Hazreti Muhammed (sas.) de ümmi olan kavmine kitap ve hikmeti öğretmiş, en azından bunları öğrenmeye teşvik etmiştir. Allah Teâlâ, insana okumayı ve kalemle yazmayı öğrettiği gibi, beşinci ayette de beyan edildiği üzere, ona bilmediği şeyleri de öğretmiştir. Filhakika insanın kalemle yazmayı öğrenmesi, yazarak bilmediği şeyleri de öğrenmesine vesile olmuştur ki bu manada Allah Teâlâ, insana kalemle yazmayı öğrettiğini beyan ettikten sonra, bu sayede onun bilmediği şeyleri de öğrendiğini haber vermiştir. İşte, açıklamasını yapmaya çalıştığımız bu beş ayet meali, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber'in Rabbini zikretmek maksadıyla Hira mağarasına kapandığı günlerden birinde, Cebrail'in (as) ilk defa görünüp ona *"Yaratan Rabbinin adıyla oku!"* emrini verdiği ve sonra da diğer açıklamaları yaptığı ayet mealleridir ki bu ayetler Kur'an-ı Kerim'den nazil olan ilk ayetlerdir.

كَلَّآ إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰٓ ﴿٦﴾ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰٓ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰٓ ﴿٨﴾ أَرَءَيْتَ الَّذِى يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا
إِذَا صَلَّىٰٓ ﴿١٠﴾ أَرَءَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰٓ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰٓ ﴿١٢﴾ أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم
بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَـٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ ﴿١٧﴾
سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ﴿١٩﴾

6-7 Fakat hayır; insanoğlu kendisini zengin görünce, yine de azıyor.

8 Oysa dönüş, elbette Rabbinedir.

9-10 Bir kulu namaz kıldığı zaman, namaz kılmaktan meneden kimseyi gördün mü?

11-12 Haber ver, ya o kimse doğru yolda ise veya takvayı emretmiş ise.

13 Yine haber ver, ya bu adam hakkı yalanlamış ve ondan yüz çevirmiş ise.

14 O adam, Allah'ın kendisini gördüğünü hiç bilmez mi?

15-16 Fakat hayır, bu yaptığına son vermezse, onun alın saçından, o yalancı, günahkar alnından mutlaka yakalarız.

17 İşte o zaman, meclisini çağırıp toplasın.

18 Biz de cehennem zebanilerini çağırırız.

19 Hayır, sakın ona itaat etme; secde et ve Allah'a yaklaş.

Allah Teâlâ daha önceki ilk beş ayetinde, Hira mağarasına kapanarak Rabbini zikretmeye başlayan sevgili kulu Hazreti Muhammed (sas.)'e, hudutsuz kudretiyle ana rahminin cidarında yapışık olarak bulunan hücre kümesini önce insan olarak yaratan, sonra da ona yazıyı ve bilmediği şeyleri öğreten hudutsuz kerem sahibi Rabbinin adıyla okumasını emretmiş, aradan geçen uzunca bir süre sonra da yukarıdaki ayetlerini indirerek kendisini dünya nimetlerine kaptıran, mal sevgisiyle Ahiretini unutan ve Allah'ın hak olan yolundan saparak namaz kılan ve O'na ibadet eden kullarını namazdan menetmeye kalkışan insana döneceği yerin mutlaka Allah'ın huzuru olduğunu haber vermiş ve onu tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6-7 Fakat hayır; insanoğlu kendisini zengin görünce, yine de azıyor.

8 Oysa dönüş, elbette Rabbinedir.

9-10 Bir kulu namaz kıldığı zaman, namaz kılmaktan meneden kimseyi gördün mü?

11-12 Haber ver, ya o kimse doğru yolda ise veya takvayı emretmiş ise.

13 Yine haber ver, ya bu adam hakkı yalanlamış ve ondan yüz çevirmiş ise.

14 O adam, Allah'ın kendisini gördüğünü hiç bilmez mi?

15-16 Fakat hayır, bu yaptığına son vermezse, onun alın saçından, o yalancı, günahkar alnından mutlaka yakalarız.

17 İşte o zaman, meclisini çağırıp toplasın.

18 Biz de cehennem zebanilerini çağırırız.

19 Hayır, sakın ona itaat etme; secde et ve Allah'a yaklaş.

6-7 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu ayetler, Hira mağarasında Hazreti Muhammed (sas.)'e nazil olan ilk beş ayetin nüzulünden süresi bilinmese bile bir hayli zaman geçtikten sonra nazil olmuştur. Müfessirlerin de zikrettikleri gibi bu ayetlerin nüzul sebebi de müşriklerin ileri gelenlerinden olan Ebû Cehil'in Hazreti Muhammed (sas.)'e karşı takındığı bazı çirkin davranışlardır. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VI. 89), Müslim (*Sahih,* IV. 2145) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 444)'nin İbn Abbâs'tan ve Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri bir haberden öğrenildiğine göre Ebû Cehil, Hazreti Peygamber'in Beytullah'ın yanında namaz kıldığını görünce adamlarına "Muhammed, aranızda secde edip yüzünü toprağa mı yapıştırıyor?" diye sormuş, onlar da "evet" deyince, Ebû Cehil: "Eğer onu bir daha bu işi yaparken görürsem, Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki onun boynunu çiğner, yüzünü toprağa sürterim." demiş, fakat daha sonraları onu namaz kılarken gördüğü halde, korkusunda yanına yaklaşamamış ve geri dönüp kaçmıştır. Ebû Cehil'in Hazreti Peygamber hakkındaki sözleri ona haber verilince, Resulullah (sas.) de şöyle buyurmuştur: "Eğer Ebû Cehil, dediğini yapmak için bana yaklaşsaydı, melekler onu parça parça ederlerdi.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Alak suresinin bu ayetlerini indirmiştir. Üzerinde durduğumuz bu iki ayet mealinden de anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ, insanlardan bazı kimselerin hal ve davranışlarını bahis konusu ederek, bunların mal mülk sahibi kimseler olmaları halinde azgınlık ve şımarıklık içinde Allah'ın hak olan yolundan uzaklaştıklarını ve sahibi oldukları mal sebebiyle kendilerini Rablerinden müstağni saydıklarını, yani Allah'ın yardımına ihtiyaç duymadıklarını beyan etmiştir.

8 Halbuki onların akıllarından hiç çıkarmamaları gereken bir gerçek vardır ki o da, bu dünyadan çıkıp Ahiret âlemine gittikleri zaman, mutlaka Rablerinin huzuruna varacak olmalarıdır. Zira aklı başında olan her mümin bilip inanır ki geçici olan bu dünya hayatından sonra bir de ebedi olan Ahiret hayatı vardır ve bu hayat, insanın Rabbi huzurunda dünyada işlediği ameller sebebiyle sorguya çekilmesi ve sonra da iyi veya kötü

amellerine göre hakkında ceza veya mükafat ile hükmedilmesidir. Bu sebepledir ki insan, dünyada işlediği her amelin karşılığını almak için Rabbinin huzuruna çıkacağını hiçbir zaman unutmamalıdır.

9-10 Allah Teâlâ, dünya hayatında ister iyi ameller işlesin, ister kötü ameller işlesin, her insanın döneceği yerin mutlaka Rabbinin huzuru olduğunu ve mutlaka sorguya çekilip iyi veya kötü amellerinin karşılığını göreceğini beyan ettikten sonra, Peygamberi'ne, namaz kılan veya Rabbine ibadette bulunan kulunu namazından veya ibadetinden meneden kimseyi görüp görmediğini veya bundan haberi olup olmadığını sormuştur ki yukarıda zikrettiğimiz bazı haberlerden de anlaşıldığı üzere Rabbine ibadette bulunan veya namaz kılan kimse Hazreti Peygamber, onu ibadetten menetmeye çalışan kimse ise, müşriklerin ileri gelenlerinden Ebû Cehil'dir. Nitekim biraz önce Buhârî, Müslim ve Tirmizî'den naklettiğimiz bir haberden de anlaşıldığı üzere Ebû Cehil, Resulullah (sas.)'in Beytullah'ın yanında namaz kıldığını görünce "Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki onu bir daha bu işi yaparken görürsem, onun boynunu çiğner, yüzünü toprağa sürterim." demişti. Fakat daha sonra Hazreti Peygamberi namaz kılarken görmüş olduğu halde korkusundan ona yaklaşamamış ve geri dönüp kaçmıştı. Yine bu habere göre Ebû Cehil'in Hazreti Peygamber hakkında söylediği "Onu bir daha namaz kılarken görürsem, onun boynunu çiğner, yüzünü toprağa sürterim." sözleri Hazreti Peygamber'e haber verilince, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştu: "Eğer Ebû Cehil, dediğini yapmak için bana yaklaşsaydı, melekler onu parça parça ederlerdi.".

11-12 Allah Teâlâ, Ebû Cehil ve benzerlerinin Allah'a ibadet eden Hazreti Peygamber hakkındaki düşüncelerini ve onu Rabbine ibadet etmekten menetmelerini zikrettikten sonra, Hazreti Peygamber'i ibadetten meneden kimseye hitap etmiş ve ona şöyle buyurmuştur: Ey Rabbine ibadet eden veya namaz kılan kulunu ibadetten veya namazdan menetmeye kalkışan azgın insan! Söyle bakalım, namaz kılarak Rabbine ibadet eden o kul, gerçekten hidayet, doğruluk ve Allah'ın hak olan yolu üzerinde ise ve insanlara da takvayı, Allah'tan korkup fenalıktan sakınmayı emreden bir kimse ise, onun namaz kılarak Rabbine ibadet etmesinde ne gibi bir kötülük vardır ki sen onu böyle bir ibadetten menediyorsun?

13 Allah Teâlâ, Allah'ın hak yolu üzerinde olan, vakitlerinin çoğunu O'na ibadet ederek geçiren ve O'ndan korkup kötülüklerden sakınan kullarını, üzerinde bulundukları bu hak yoldan uzaklaştırmaya ve onları kendi sapık yollarına sokmaya çalışan azgın kişileri bu davranışları dolayısıyle kınadıktan sonra, bunların kınanmaya ve bu çeşit davranışlarından dolayı daima kötülenmeye layık olduklarını haber vererek azgın kişiler tarafından Allah'a ibadet etmekten menedilen Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey namaz kılarak Rabbine ibadette bulunan Muhammed! Sen de söyle bakalım, hakkı yalanlayarak ondan yüz çeviren ve seni de Rabbinin ibadetinden menetmeye çalışan o azgın kulun bu davranışlarında haklı olduğunu veya onun Allah'ın hak yolu üzerinde bulunduğunu söylemek mümkün müdür?

14 Hak yoldan sapmış olan ve senin Rabbine ibadet etmene mani olmaya çalışan bu azgın kişi, Allah'ın kendisini gördüğünü ve ne yapmaya çalıştığını, veya ne yapmak istediğini bildiğini, hiçbir şeyin O'ndan gizli kalmayacağını bilmiyor mu? Oysa zerre miktarı da olsa göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ın bilgisi içindedir ve hiçbir şey O'nun bilgisi dışına çıkmaz. Bu itibarla kim ne yapar veya ne yapmayı düşünürse, o kimse, yaptığı veya yapmayı düşünüp de yapamadığı hiçbir şeyi Allah'tan gizleyemez.

15-16 Allah Teâlâ, Peygamberi'nin namaz kılarak Rabbine ibadet etmesine engel olmaya çalışan azgın kişinin halini açıkladıktan ve yaptığı veya yapmak istediği hiçbir şeyi Allah'tan gizleyemeyeceğini, zira O'nun, olan veya olması

muhtemel bulunan her şeyi bildiğini açıkça beyan ettikten sonra, o azgın kişiyi bu çeşit davranış ve düşüncelere son vermesi için uyarmış, son vermediği takdirde, onu perçeminden yakalayıp kötü bir akibete sürükleyeceğini haber vererek tehdit etmiştir. Bazı müfessirlerin beyanlarını doğru kabul etmek gerekirse, bu tehdidin de Bedir Savaşı'nda gerçekleştiği anlaşılır. Zira Hazreti Peygamber'i namaz kılmaktan menetmeye çalışan Ebû Cehil, Bedir Savaşı'nı ateşleyen ve müşrikler safında yer alıp Müslümanlarla savaşan bir kimse idi. Ancak bu savaşta iki Müslüman kardeş tarafından ağır bir şekilde yaralanmış, fakat öldürülememişti. Daha sonra ölüler arasında dolaşan İbn Mes'ûd (ra), Ebû Cehil'i hırlar bir vaziyette görünce mızrağını onun burnu üzerine saplamış, sonra da kılıcı ile boynundan keserek kafasını vücudundan ayırmış ve kulaklarını delerek geçirdiği iple onu Hazreti Peygamber'e kadar sürükleyip götürmüştü. Bu hadise, ayet-i kerimede de işaret edildiği gibi, Hazreti Peygamber'i Rabbine ibadet etmekten meneden azgın kişinin perçeminden yakalanıp sürüklendiğini açıkça göstermektedir.

17 Allah Teâlâ, namaz kılarak Rabbine ibadet eden Peygamberi'nin ibadetine engel olmaya çalışan azgın kişinin akibetini, alnından yakalanıp sürükleneceğini zikrederek beyan ettikten sonra, o azgın kişiye eğer gücü yeterse bu kötü akibetten kurtulmanın yollarını da göstermiş ve şöyle buyurmuştur: Eğer o azgın kişi, hem bu akibetten kurtulmak hem de Peygamber'in Rabbine yaptığı ibadete engel olmak istiyorsa, kendisine yardım edecek adamlarını toplasın da görelim.

18 Allah Teâlâ, o kişiye böyle bir kurtuluş yolu göstermiş olmasına rağmen, bu yolun onun için bir kurtuluş yolu değil, aksine onu daha kötü bir akibete sürükleyecek bir yol olduğunu beyan etmiş ve buyurmuştur ki: Eğer o, kötü bir akibetten kurtulmak için adamlarını ve Mekke'de kendisine bağlı aşiretini etrafında toplamaya kalkışırsa, biz de buna karşılık cehennem zebanilerini veyâ azap meleklerini çağırırız. Buhârî (*Sahîh,* VI. 89) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 444)'nin İbn Abbas'tan naklettiklerine göre Ebû Cehil şöyle demişti: "Eğer Muhammed'in Kâbe yanında namaz kıldığını görürsem, onun boynunu sıkarım.". Onun bu sözü Resulullah (sas.)'e ulaşınca buyurmuştu ki: "Eğer o böyle yapmaya kalkışırsa, melekler de onu yakalarlar.". Keza Tirmizî (*Sünen,* V. 444)'nin yine İbn Abbas'tan naklettiğine göre Resulullah (sas.) namaz kılıyordu ki Ebû Cehil ona gelmiş ve: "Ey Muhammed! Ben sana bunu yasaklamamış mıydım?" demişti. Bunun üzerine Resulullah (sas.) de onu sert bir şekilde azarlamıştı. Ebû Cehil ise ona: "Ey Muhammed! Beni neyle tehdit ediyorsun? Sen de biliyorsun ki ben, bu vadide taraftarı en çok olan kimseyim." demişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İşte o zaman, meclisini çağırıp toplasın. Biz de cehennem zebanilerini çağırırız.".* İbn Abbâs bu haberi zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki eğer Ebû Cehil adamlarını toplamış olsaydı, Allah'ın Zebanileri de onu yakalarlardı.".

19 Allah Teâlâ, Peygamberi'nin namaz kılarak Rabbine yaptığı ibadete engel olmaya çalışan Ebû Cehil ve adamlarını cehennem zebanileriyle korkutup tehdit ettikten sonra, Alak suresinin bu son ayetinde, Ebû Cehil ve adamlarına karşı Peygamberi'ni uyarmış ve "Ey Muhammed! Seni namaz kılmaktan ve Rabbine ibadet etmekten menetmeye çalışan Ebû Cehil ve benzerlerine sakın itaat etme. Onlar seni Rabbinin hak olan yolundan uzaklaştırıp kendi sapık yollarına sokmak istiyorlar. Sakın onlara kanma." buyurmuştur. Bu ayet-i kerimeyle Alak suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

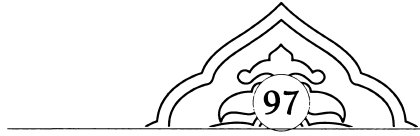

KADR SURESİ

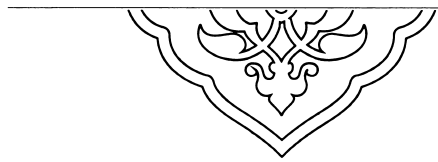

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 97. suresi olup 5 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikredilen ve onu takip eden iki ayette daha zikri geçen Leyletu'l-Kadr'den, yani Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu Kadir Gecesi'nden almıştır. Surenin Medine'de nazil olduğuna dair bazı haberler zikredilmişse de müfessirlerin çoğunluğuna göre Mekke'de ve Abese suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Kadr Suresinin Konusu

Surenin ilk ayetinde de ifade edildiği gibi *"Biz, Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik."* buyurularak Kur'an-ı Kerim'in nüzul tarihinin başlangıcı beyan edildikten sonra, Kadir Gecesi'nin diğer gün ve gecelere oranla ne derece üstün ve faziletli bir gece olduğu zikredilmiş ve üçüncü ayette de ifade edildiği gibi, Kadir Gecesi'nin bin aydan daha hayırlı olduğu zikredilerek meleklerin ve Cebrail'in o gece Rablerinin izniyle mümin kullarının üzerine her çeşit hayırlı ve bereketli işler için indikleri haber verilmiştir. Bu itibarla o gece, sabah tan yeri ağarıncaya kadar hayrı ve selameti devam eden bir gecedir.

3. Kadr Suresinin Kendinden Önceki Alak Suresiyle Bağlantısı

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi Allah Teâlâ, Alak suresinin ilk ayetinde sevgili Peygamberi'ne, yaratan ve insana bilmediğini öğreten Rabbinin adıyla Kur'an'ı okumasını emretmiş, Kadr suresinde ise, Kur'an'ın nüzul başlangıcını açıklamıştır ki bu başlangıç, bin aydan daha hayırlı ve daha faziletli olan Kadir gecesidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّآ أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ الْمَلَٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَٰمٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Gerçek şu ki biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik.

[2] Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?

[3] Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.

[4] Melekler ve Cebrail, o gece, Rablerinin izniyle her türlü iş için inerler.

[5] O gece, tan yeri ağarıncaya kadar süren bir selamettir.

Daha önce Alak suresinin tefsiriyle ilgili açıklamalardan da hatırlanacağı üzere, Hazreti Muhammed (sas.) henüz Peygamberlikle görevlendirilmediği sıralarda, Mekke'nin kuzeyinde, üç mil mesafedeki Nur dağında bulunan Hira mağarasına azığıyla birlikte gider ve azığı bitinceye kadar orada tek başına tefekküre dalarak Allah'ı ve Allah'ın yaratıcı gücünü zikrederdi. Bu hal, bir Ramazan ayının gecesinde, Cebrail adındaki meleğin ufku kaplayan heybetiyle önünde dikilerek ona *İkra'* (oku) emrini verinceye kadar devam etmişti. Bundan da anlaşılıyor ki Hazreti Peygamber'e *İkra'* (oku) emrinin verildiği bu Ramazan gecesi, ona Kur'an-ı Kerim'in indirildiği Kadir gecesinden başka bir gece değildir. Zira yine Alak suresinin tefsiriyle ilgili açıklamalarda da zikredildiği gibi, her ne kadar surenin tamamı olmasa bile, bu sureden indirilen ilk beş ayet, Kur'an-ı Kerim'den Hazreti Peygamber'e indirilen ilk ayetlerdir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Kadr suresinde şöyle buyurmuştur:

[1] Gerçek şu ki biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik.

[2] Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?

[3] Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.

[4] Melekler ve Cebrail, o gece, Rablerinin izniyle her türlü iş için inerler.

[5] O gece, tan yeri ağarıncaya kadar süren bir selamettir.

1 Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetinde Kur'an-ı Kerîm'in indirilişini bahis konusu etmiş ve *"Biz, Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik."* buyurmuştur. Ayet-i kerimede Kur'an-ı Kerim'in Kadir gecesinde indirilmiş olduğu beyan edilirken bu beyandan kasdedilen mana, şüphesiz Kuran'ın tamamı değildir. Her ne kadar bazı müfessirler, bu beyan ile Kur'an'ın tamamının Levh-i Mahfuz'dan yer semasına indirilişinin murat edildiğini ileri sürmüşlerse de genel kanaat onun, Hazreti Peygamber'e yirmi üç sene gibi uzun bir süre içinde sure sure veya ayet ayet indirilmiş olduğudur. Onun Kadir gecesinde indirilmesi ise, Kur'an-ı Kerim'den ilk ayetlerin Hazreti Peygamber'e bu gecede indirilmiş olmasıdır. Nitekim Hazreti Peygamber'e indirilen bu ilk ayetlerin Hira mağarasında bir Ramazan gecesinde indirilen Alak suresinin ilk beş ayeti olduğunu yukarıda da açıklamıştık. Bilindiği gibi Hazreti Peygamber'in Rabbini zikretmek için Hira mağarasına kapandığı sıralarda Cebrail'in (as) kendisine ilk defa görünerek ona *İkra'* (oku) emrini verdiği gece bir Ramazan gecesi idi ve ona okumasını emrettiği ayetler de Alak veya İkra' suresinin ilk beş ayeti idi. Hazreti Peygamber'e okuması emredilen bu ayetlerin Cebrail (as) tarafından ona vahyedilmesi ise, Ramazan ayının Kadir gecesi idi. Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi Kur'an-ı Kerim'in Hazreti Peygamber'e ilk defa indirilişi Ramazan ayının Kadir gecesinde olmuştur. Onun Hazreti Peygamber'e indirildiği geceye Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de işaret edilmiştir. Duhân suresinin 2-3. ayetlerinde *"Apaçık Kitab'a yemin olsun ki biz onu mübarek bir gecede indirdik."* buyurulduğu gibi, Bakara suresinin 185. ayetinde de *"(Size orucun farz kılındığı o sayılı günler) Ramazan ayıdır ki insanlara doğru yolu gösteren, hidayeti ve doğruyla eğriyi birbirinden ayırıp açıklayan bir rehber olmak üzere, Kur'an işte bu ayda indirilmiştir..."* buyurulmuştur.

2 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in Kadir ge-

cesinde indirildiğini beyan ettikten sonra, Peygamberi'ne, bu gecenin ne olduğunu sen bilir misin? sorusunu yöneltmiştir. Filhakika ayet-i kerimede de açıkça beyan edildiği gibi, Kur'an-ı Kerim Hazreti Peygamber'e Kadir gecesinde indirilmiş olmakla beraber, bu gecenin hangi gece olduğu hususunda herhengi bir açıklama yapılmamış, bu gecenin sadece diğer gecelere oranla çok daha üstün olan değerine veya faziletine işaret edilmiştir. Keza Kur'an-ı Kerim'in Kadir gecesinde indirildiği açıkça beyan edilmiş olsa bile, bu gecenin Ramazan ayının bir gecesi olduğu hususunda da Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir açıklama yer almamıştır. Şu var ki biraz önce de zikrettiğimiz Bakara suresinin 185. ayetinde Ramazan ayından bahisle insanlara doğru yolu gösteren, hidayeti ve doğruyla eğriyi birbirinden ayırıp açıklayan bir rehber olmak üzere, Kur'an'ın bu ayda indirildiği zikredilmiştir ki bu açıklama da, Kur'an'ın indirildiği Kadir gecesinin bu ay içerisinde bulunduğuna açık bir şekilde delalet eder. Kesin olarak bilinmeyen diğer bir husus ise, Kadir gecesi, her ne kadar Ramazan ayı içerisinde bulunsa bile, bu gecenin Ramazan ayının hangi gecesi olduğudur. Bazı müfessirlerin ileri sürdükleri haberlerden öğrenildiğine göre Kadir gecesi, Ramazanın birinci gecesidir. Ancak bu, kesin bir görüş değildir. Bazıları Kadir gecesinin, Ramazanın onyedinci gecesi olduğunu ileri sürerken, bazıları ondokuzuncu, bazıları yirmi birinci, bazıları yirmi üçüncü gecesi olduğunu söylemişler; ancak Ramazanın son on günü içerisinde olduğu hususundaki görüş daha çok taraftara sahip olmuştur. Bunun başlıca sebebi de Hazreti Peygamber'in ve eşlerinin Ramazan'ın son on gününde itikafa çekilmeleri, yani mescide kapanıp yalnız Allah'ı zikredip ibadetle meşgul olmalarıdır ki bu da Kadir gecesinin, Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olduğu hususundaki inancın kuvvetlenmesine vesile olmuştur.

3 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne *"Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?"* sorusunu yönelttikten sonra, üçüncü ayetinde bu gecenin nasıl bir gece olduğunu açıklamış ve onun, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlı olduğunu zikretmiştir. Bu ifade, hiç şüphesiz, Kadir gecesinin faziletinin ne derece üstün olduğuna delalet eden açık ve kesîn bir beyandır. Bu beyandan anlaşılan mana odur ki bir müminin Kadir gecesinde Rabbine yaptığı ibadet, diğer gecelerde yaptığı ibadetlerin hiçbiriyle kıyaslanamaz; yani Kadir gecesinde yapılan ibadet, diğer gecelerde yapılan ibadetlerden çok daha üstündür ve Rabbi katında çok daha hayırlıdır. Bu bir bakıma Kadir gecesinin ibadeti, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin gecenin ibadetinden daha hayırlı ve daha faydalıdır, manasına gelir. Nitekim Nesâ'î (*Sünen,* IV. 129) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 230) de Ebû Hureyre'den şu haberi nakletmişlerdir: "Ramazan ayı geldiği zaman Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Size Ramazan ayı geldi. Mübarek bir ay. O ayın orucunu Allah size farz kılmıştır. O ayda cennet kapıları açılır; cehennem kapıları kapanır; şeytanlar da zincire vurulur. O ayda bir gece vardır ki bin aydan hayırlıdır. O gecenin hayrından mahrum kalan gerçekten mahrum kalmıştır.". Bu hadisten anlaşıldığı gibi, bin aydan hayırlı olduğu beyan edilen Kadir gecesi, Ramazan ayı içindedir ve bu gecenin hayrından hiçbir müminin mahrum kalmaması gerekir. Keza Buhârî (*Sahih,* I. 14; II. 228; 253), Müslim (*Sahih,* I. 523), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 316) ve Tirmizî (*Sünen,* III. 58)'nin Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kim Ramazan'da inanarak ve yalnız Allah'ın rızasını dileyerek namaz kılarsa, onun geçmiş günahları bağışlanır. Ve her kim de yine inanarak ve Allah'ın rızasını dileyerek Kadir gecesini iman ve ihlasla ibadet ederek geçirirse, geçmiş günahları bağışlanır.".

4 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğunu zikrederek onun faziletini ve diğer gecelere olan üs-

tünlüğünü beyan ettikten sonra, bu ayetinde, Kadir gecesinin diğer bazı üstün özelliklerini daha zikretmiş ve bu gecede, aralarında Cebrail'in (as) de bulunduğu meleklerin, Rablerinin izniyle birbiri arkasına yeryüzüne indiklerini ve Allah'ın kullarına sayısız bereket ve rahmet indirdiklerini haber vermiştir. Meleklerin yeryüzüne inmeleri, Rablerinin kendilerine verdiği emirlere uyarak yapmaları gereken işleri yapmak ve her işe olması gereken şeklini vermektir. Kısaca ifade etmek gerekirse, her bir melek Allah'ın takdir ettiği işi yapmak için iner.

5 Kadir gecesinde Rablerinin izniyle birbiri arkasına yeryüzüne inen melekler, Allah'ın kullarına sayısız bereket ve rahmet indirdikleri gibi, o gecenin akşamından tan yeri ağarıncaya kadar onlara selam da verirler. Bu bakımdan Kadir gecesi bir selam gecesidir. Bu ayetle Kadr suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

BEYYİNE SURESİ

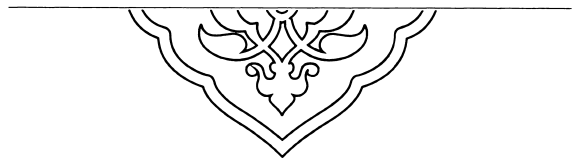

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 98. suresi olup 8 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde geçen ve apaçık delil manasına gelen *beyyine* kelimesinden almıştır. Keza surenin ilk ayetindeki *Lemyekun* kelimesiyle *Munfekkin*, beşinci ayetindeki *Kayyime* ve altıncı ayetindeki *Beriyye* kelimeleri de surenin adı olarak zikredilmiştir. Beyyine suresinin Mekke'de nazil olduğu hususunda görüşler ileri sürülmüşse de çoğunluk onun Medine'de Talâk suresinden sonra nazil olduğu görüşü üzerinde birleşmiştir.

2. Beyyine Suresinin Konusu

Surenin ilk ayetlerinde, Ehl-i Kitap'tan olan Yahudi ve Hıristiyanlarla müşrikler arasında bulunan inkârcıların, Hazreti Muhammed (sas.)'in apaçık delilleri ve kesin hükümleri içeren bir kitapla Peygamber olarak gelinceye kadar küfür hallerinin devam ettiği zikredilmiş, kendi kitapları olan Tevrat ve İncil'de geleceği haber verilen Peygamber'in henüz gelmemiş olmasını da bu hallerinin yegane mazereti olarak ileri sürdükleri beyan edilmiştir. Ne var ki kendi kitaplarının haber verdiği son Peygamber'in apaçık delil ve kesin hükümleri içeren bir Kitap'la gelmiş olmasına rağmen, içlerinden çok azı bu Peygamber'e tabi olmuş olsa bile, büyük çoğunluğun küfürlerinde direndikleri zikredilmiştir. Oysa bunların da diğer Müslümanlar gibi üzerlerine düşen iş, İslam'a yönelerek Allah'ın has kulları olarak O'na ibadet etmek, namazlarını dosdoğru kılmak ve zekatlarını vermekten ibaretti. Zira gerçek din bu idi.

Allah Teâlâ, surenin ilk beş ayetinde, gerek Yahudi ve Hıristiyan gibi Ehl-i Kitap'tan olan inkârcılarla Mekkeli müşriklerin hallerini ve küfür üzerindeki direnişlerini beyan ettikten sonra, kitap ehlinden ve müşriklerden olan inkârcılarla müminler arasındaki farkı belirtmiş, halkın en şerlileri olan inkârcıların, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşiyle cezalandırılacaklarını, iman edip salih amel işleyen müminlerin ise, halkın en hayırlıları olup bunların mükafatlarının da içinde ebediyyen kalacakları ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetleri olduğunu beyan etmiştir. Bunlar, hiç şüphesiz, Allah'ın kendilerinden hoşnut olduğu kimselerdir ve onlar da elbette Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu, Rablerinden korkan kimselerin en güzel mükafatıdır.

3. Beyyine Suresinin Kendinden Önceki Kadr Suresiyle Bağlantısı

Beyyine suresinin, kendinden önceki Kadr su-

resiyle yakın bir ilişkisi olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim Kadr suresinin ilk ayetinde "Biz, Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik." buyurularak Kur'an-ı Kerim'in Kadir gecesinde indirildiği beyan edilmiştir. Bu beyan gözönünde bulundurularak "Kur'an niçin indirildi?" sorusu düşünülecek olursa, akla gelebilecek en uygun cevap, Beyyine suresinin ilk ayetidir. Nitekim bu ayetinde Allah Teâlâ, kitap ehlinden ve müşriklerden olan inkârcılara, apaçık bir delil veya içinde dosdoğru hükümlerin yer aldığı sahifeleri okuyan bir Peygamber gelmedikçe, onların küfürlerinden vazgeçmeyeceklerini buyurmuştur. Bu da açıkça göstermektedir ki Kur'an-ı Kerim'in indirilmesindeki başlıca sebeplerden biri, küfründe direnenleri küfürlerinden vazgeçirmektir.

4. Beyyine Suresinin Fazileti

Buhârî (*Sahih,* VI. 90) ve Müslim (*Sahih,* I. 550)'in Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.), Ubey İbn Ka'b'a "Allah, sana *Lem yekuni'llezîne keferû* suresini okumamı emretti." buyurmuş, Ubey de "Benim ismimi zikretti mi?" diye sorunca, Resulullah (sas.) "Evet" cevabını vermişti. Bunun üzerine Ubey (sevincinden) ağlamaya başlamıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِّنَ اللّٰهِ يَتْلُو صُحُفًا
مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا
لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine apaçık bir delil, içinde dosdoğru hükümlerin yer aldığı tertemiz sahîfeleri okuyan bir Peygamber gelmedikçe küfürlerinden vazgeçecek değillerdi.

4 Fakat kendilerine kitap verilmiş olanlar, ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düşmüşlerdir.

5 Oysa onlar, dini yalnız Allah'a has kılarak ve doğruya yönelerek Allah'a ibadet etmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekatı vermekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı. Zira dosdoğru din bu idi.

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, gerek Yahudi olsun gerekse Hıristiyan olsun, son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.) gelmeden önce kendilerine verilen kitaplarla apaçık delillere sahip olanlar, yine de ayrılığa düşmüşler ve Allah'ın kitabında uymaları gereken hükümler üzerinde ihtilaf edip kitaptan olmayan pek çok hususu kitaplarına idhal ederek birbirinden farklı kitaplar ortaya çıkarmışlardır. Oysa onlara düşen iş, kendilerine verilen kitabın hükümlerine aynen tabi olmak ve kitaplarının haber verdiği apaçık delil ve hükümleri ihtiva eden sahifeleri okuyan son bir Peygamber'in gelişini beklemek, onun gelişinden sonra da ona tabi olarak Allah'ın hak olan yoluna girmekti. Ne var ki kendi kitapları üzerinde ihtilafa düşüp bölük bölük olanlar, apaçık delillerle dosdoğru hükümleri ihtiva eden sahifeleri okuyan son Peygamber'in gelmesinden sonra yine de ayrılığa düşmüşlerdir. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-3 Kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine apaçık bir delil, içinde dosdoğru hükümlerin yer aldığı tertemiz sahîfeleri okuyan bir Peygamber gelmedikçe küfürlerinden vazgeçecek değillerdi.

4 Fakat kendilerine kitap verilmiş olanlar, ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düşmüşlerdir.

5 Oysa onlar, dini yalnız Allah'a has kılarak ve doğruya yönelerek Allah'a ibadet etmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekatı vermekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı. Zira dosdoğru din bu idi.

1-3 Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Ehl-i Kitap'tan olan Yahudi ve Hıristiyanlar arasında bulunup Allah'ın dinini inkâra kalkışanlarla Arap veya Arap olmayan kabilelerden putlara ibadet eden müşrikler, apaçık delilleri ve dosdoğru hükümleri ihtiva eden tertemiz sahifeleri kendilerine okuyarak Allah'ın hak olan dinine davet eden bir Peygamber gelinceye kadar küfürlerini sürdüreceklerdi. Zira bunlar, kitaplarında yazılı olan bir habere dayanıyorlardı ve bu habere göre Allah, onlara her şeyi apaçık anlatan, doğru ile eğriyi birbirinden ayıran ve onları yalnız doğru olana davet eden bir Peygamber gönderileceğini vaadetmişti ve onlar da vaadedilen bu Peygamber gelmedikçe biz bağlı olduğumuz dinimizden ayrılmayız, diyorlardı.

4 Allah Teâlâ'nın Tevrat ve İncil'de gönderileceğini vaadettiği bu Peygamber Hazreti Muhammed (sas.) idi; ne var ki bu Peygamber apaçık delillerle geldikten sonra, yine ayrılığa düşmüşler ve daha önceki küfür hallerine dönmüşlerdir. Halbuki bu Peygamber de kendi Peygamberleri'nin getirdiği ve kitaplarının teyit ettiği hükümlerden farklı bir şey getirmemiş, aksine o da her Peygamber gibi Allah Teâlâ'nın beyan ettiği hükümleri tebliğ etmişti. Buna rağmen onlar, apaçık delillerle gelen bu Peygamber hakkında ihtilafa düşmüşler, bir kısmı onun Peygamberliğini kabul ettiği halde, bir kısmı da onu inkâra kalkışmış ve yalancılıkla itham etmiştir. Bu gibileri hakkında Allah Teâlâ, Bakara suresinin 146. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Peygamber'i, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar ve onlardan bir grup da hakkı bile bile gizlerler."*. Apaçık delillerle gelen ve onu oğullarını tanıdıkları gibi çok yakından tanıyan kitap ehli kafirlerin, kendi kitaplarının da geleceğini vaadettiği böyle bir Peygamber geldikten sonra onu yalanlayıp inkâra kalkışmalarının yegane sebebi kıskançlıktan başka bir şey değildi. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmran suresinin 19. ayetinde bu hususu da beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"...Kendilerine kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık sebebiyle ihtilafa düşmüşlerdir. Her kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah, hesabı çok çabuk görendir."*. Oysa kıskançlık sebebiyle de olsa apaçık delillerle gelen Allah'ın bir Peygamberi'ni yalanlayıp inkâra kalkışmak, Allah'ın kendilerine gönderdiği kitaplara ve Peygamberler'in telkin ve tavsiyelerine aykırı bir davranıştı. Nitekim Allah Teâlâ, yine Âl-i İmrân suresinin 105. ayetinde, kullarını böyle bir davranışa karşı uyarmış ve şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, bölünüp parçalananlar ve ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte böyleleri için çok büyük azap vardır."*.

5 Bilinen bir gerçektir ki Allah Teâlâ, ilk insanın yaratılışından itibaren bütün insanlara Allah'tan başka İlah tanımamalarını ve herhangi bir varlığı İlah edinip ona ibadet etmemelerini emretmiştir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Enbîyâ suresinin 25. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Senden önce hiçbir Peygamber göndermedik ki ona: "Benden başka İlah yoktur; bu itibarla yalnız bana ibadet edin." diye vahyetmiş olmayalım."*. Keza Nahl suresinin 36. ayeti de aynı manada gelmiştir ve bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve şeytandan da sakınmaları için bir Peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiş, bir kısmına da sapık-*

lık hak olmuştur. Nitekim yeryüzünde bir dolaşın da (Peygamberler'i) yalanlayanların akibetinin ne olduğunu görün.". Bu ayet-i kerimelerden de anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.) Peygamber olarak gönderilmeden önce de Yahudi olsun Hıristiyan olsun, kendilerine Peygamber gönderilen bütün kavimlere, doğruya yönelerek dini yalnız Allah'a has kılmalarını ve namaz kılıp zekat vermelerini emretmiştir ki işte Allah katındaki gerçek din de budur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

[6] Fakat kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, içinde ebediyyen kalacakları ateştedirler. İşte, halkın en şerlileri bunlardır.

[7] Îman edenler ve sâlih amel işleyenler ise, bunlar da halkın en hayırlılarıdır.

[8] Bunların Rableri katındaki mükafatları, içinde ebediyyen kalacakları (ağaçları) altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah, onlardan hoşnut olmuştur; onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu mükafat Rabbinden korkan kimseler içindir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kitap ehlinden olan Yahudi ve Hıristiyanlarla Allah'a şirk koşan kavimlerin, kendilerine apaçık delillerin ve dosdoğru hükümlerin yer aldığı tertemiz sahifeleri okuyup Allah'ın hak olan yoluna davet eden bir Peygamber gelmedikçe küfürlerinden vazgeçmeyeceklerini, kendilerine kitap verilenlerin bu Peygamber'in apaçık delillerle gelmiş olmasına rağmen yine de ihtilafa düştüklerini, oysa bunlara dini yalnız Allah'a has kılarak O'na ibadet etmekten, namazı dosdoğru kılıp zekatı vermekten başka bir şeyin emredilmediğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, küfürlerinde direnen kavimlerin halkın en şerlileri olup akibetlerinin, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi olduğunu, iman eden ve salih amel işleyenlerin ise, halkın en hayırlıları olduklarını, bunların Rableri katındaki mükafatlarının ise, içinde ebediyyen kalacakları ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetleri olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[6] Fakat kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, içinde ebediyyen kalacakları ateştedirler. İşte, halkın en şerlileri bunlardır.

[7] İman edenler ve salih amel işleyenler ise, bunlar da halkın en hayırlılarıdır.

[8] Bunların Rableri katındaki mükafatları, içinde ebediyyen kalacakları (ağaçları) altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah, onlardan hoşnûd olmuştur; onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu mükafat Rabbinden korkan kimseler içindir.

6 Yahudi ve Hıristiyan gibi kitap ehlinden olup da küfre yönelenlerle Allah tarafından gönderilen Peygamberleri'ne ve onlara indirilen kitaplarına karşı çıkıp onları inkâr eden müşriklerin kıyamet günündeki akibetleri, hiç şüphesiz, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşidir. Bu kafirlerin orada ebediyyen kalacak olmaları, kısa bir süre için de olsa oradan çıkma imkanlarının bulunmadığı manasındadır. Orada, ölüm gi-

bi dünya hayatının bir özelliğinin de bulunmaması, ölerek cehennem ateşinin o acı azabından kurtuluş olmadığının da bir delilini teşkil eder. Netice olarak, dünya hayatını küfürle geçirenlerin Ahiret hayatında ulaşacakları akibet, cehennem ateşi içinde ebediyyen kalmaları ve bu ateşin içinde yanarak vereceği azabı görmeleridir. Bu kafirler için böyle bir akibetin hazırlanmış olması, onların, halkın en kötüleri veya en şerlileri olmaları yüzündendir.

7 Oysa halkın en iyileri veya en hayırlıları olma özelliğine sahip kimseler ise, yukarıdakilerin aksine, Allah'a, Allah'ın gönderdiği Peygamberleri'ne ve o Peygamberler'e indirdiği kitaplarına iman eden ve bu imanın bir gereği olarak Allah'a olan ibadetlerinde kusur işlemeyen, namazı dosdoğru kılıp zekatı veren kimselerdir. Kısacası, sahih iman ve salih amel sahipleridir.

8 İşte bunlar için de Rableri katında pek çok mükafatlar vardır. Bu mükafatların en büyüğü, hiç şüphesiz, içinde ebediyyen kalacakları ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Bunlar için de bu cennetlerden çıkış, kısa bir süre için de olsa söz konusu değildir. Onlar da hiç çıkmadan orada ebediyyen kalacaklar ve cennetin dünyada iken hiç akla ve hayale gelmeyen hudutsuz nimetlerinden diledikleri gibi yararlanabileceklerdir. Onlara cennette tahsis edilen bu hudutsuz mükafatın yegane sebebi, Allah'ın onlardan hoşnut olmasıdır. Allah'ın bu kullarından hoşnutluğu o derece üstün bir mükafat veya o kullar için hazırlanan öyle bir nimettir ki ondan daha üstün başka bir mükafat veya daha üstün bir nimet yoktur. İşte, Allah'ın sahih iman ve salih amel sahibi kulları için hazırladığı bu mükafat, O'nun, kullarından ne derece hoşnut olduğunun bir alameti olduğu gibi, bu alamet, kullarının da O'ndan hoşnut olmalarına vesile sayılmıştır. Kısacası Allah onlardan razı olduğu gibi, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Bu, şüphesiz, Rabbinden korkan kimselere mahsus bir haldir. Bu ayetle Beyyine suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ZELZELE SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 99. suresi olup 8 ayetten müteşekkildir. Deprem veya yer sarsıntısı manasına gelen ve Zilzal veya Zelzele adıyla zikredilen sure, adını, kıyamet gününün şiddetli bir zelzele veya yer sarsıntısıyla geleceğine işaret edilen ilk ayetinden almıştır. Genel görüşe göre sure, Medine'de Nisâ suresinden sonra nazil olmuşsa da onun Mekkî olduğunu söyleyenler de vardır.

2. Zelzele Suresinin Konusu

Zelzele suresi, üslup yönünden her ne kadar Medenî surelerin üslubuna sahip görünürse de sekiz ayetinde ele alınan konuların kıyamet gününün şiddetiyle ilgi olması ve o güne şahit olan insanların içine düşecekleri korku ve dehşetten söz edilmesi, surenin Mekkî surelerden olduğu düşüncesine yol açmıştır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, surenin Mekkî olduğunu söyleyenleri yönlendiren sebebin de surede işlenen bu konular olduğu anlaşılmaktadır.

Surenin ilk ayetlerinde ele alınan başlıca konu, kıyamet gününün bütün âleme korku ve dehşet verici şiddetli bir yer sarsıntısıyla gelmesidir. Yerin altını üstüne getiren bu sarsıntı, ölü insanlar da dahil yer altındaki bütün ağırlıkları dışarı atar da ölü olup çürümüş ve dağılmış olan bütün insanların cesetleri yeniden derlenip toplanır ve Rablerinin huzuruna çıkıp hesap vermek üzere hazır hale getirilir. Yeryüzü ise, dünya hayatında üzerinde iş yapan her insanın amellerine şahitlik eder ve onların yaptıkları bütün işleri birer birer anlatır. Daha sonra insanlar, dünyada yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için hesap yerinden bölük bölük dönerler. Bilinen bir gerçektir ki kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görecek, kim de zerre miktarı kötülük işlemişse o da onu görecektir. Bunun neticesi olarak da iyi olan cennete, kötü olan da ateşe girecektir.

3. Zelzele Suresinin Kendinden Önceki Beyyine Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi Allah Teâlâ, Beyyine suresinin son ayetlerinde, kitap ehlinden ve müşriklerden olan inkârcıların akibetlerinin, içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi olduğunu, çünkü bunların halkın en şerlilerinden sayıldıklarını beyan ettikten sonra, iman edip salih amel işleyenlerin ise, halkın en hayırlıları olduklarını, bunların da Rableri katındaki mükafatlarının içinde ebediyyen kalacakları, ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetleri olduğunu zikretmiştir. Zelzele

suresinde ise, inkârcılar için hazırlanan cehennem ateşiyle, iman edip salih amel işleyen müminler için hazırlanan Adn cennetlerinin zamanı beyan edilmiş, bu arada kafirler ve müminler için hazırlanan bu akibetlerin emarelerine de işaret edilmiştir ki bunlardan biri, yeryüzünün şiddetle sarsılması, yani zelzele, diğeri de yer altındaki ölülerle birlikte diğer bütün ağırlıkların dışarı atılmasıdır.

4. Zelzele Suresinin Faziletleri

Zelzele suresinin faziletleriyle ilgili olarak Hazreti Peygamber'den çeşitli hadisler nakledilmiştir. Tirmizî (*Sünen,* V. 165)'nin Enes İbn Mâlik'ten naklettiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her kim *İzâ Zulzilet* suresini okursa, onun bu okuyuşu, Kur'an'ın yarısına denk olur. Kim *Yâ eyyuhe'l-kâfirûn (Kafirun)* suresini okursa, Kur'an'ın dörtte birini okumuş olur. Kim de *İhlâs* suresini okursa, bu da Kur'an'ın üçte birine denk olur.".

Buna benzer bir hadis, yine Tirmizî (*Sünen,* V. 166) tarafından İbn Abbâs'tan nakledilmiştir. Bu hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "*İzâ Zulzilet*, Kur'an'ın yarısına, *Kul Huva'llahu Ahad*, Kur'an'ın üçte birine, *Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn* da Kur'an'ın dörtte birine muâdildir". Bu hadisle ilgili olarak Tirmzî şu açıklamayı yapmıştır: "Bu hadis garibtir. Biz onu, yalnız Yemânu'bnu'l-Muğîre rivayetiyle biliyoruz.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ الْإِنسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ
أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 Yer şiddetle sarsıldığı, içindeki ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insanın "Ona ne oluyor!" dediği zaman, işte o gün, Rabbinin kendisine vahyetmiş olması dolayısıyle, yer bütün haberlerini anlatır.

6 O gün insanlar, amellerinin karşılığı kendilerine gösterilmek için bölük bölük çıkacaklardır.

7 Her kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görecektir.

8 Kim de zerre miktarı kötülük işlemişse onu görecektir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Beyyine suresinin son ayetlerinde, kitap ehlinden ve müşriklerden olup da Allah'ı ve Peygamberleri'ni inkâr eden kafirler için içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi hazırlandığını, sahih iman ve salih amel sahibi müminlerin ise, ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetlerinde kalacaklarını beyan ettikten sonra, "Bunlar ne zaman olacak?" sorusuna cevap teşkil etmek üzere Zelzele suresinin ilk ayetlerini zikretmiş ve bu ayetlerinde, yerin, şiddetli bir depremle sarsılıp içindeki ağırlıklarını atacağını ve insanların da dünyadaki amellerinin karşılığını göreceklerini, iyi amel sahiplerinin cennet nimetleriyle mükafatlandırılacaklarını, kötü amel sahiplerinin ise, cehennem ateşiyle cezalandırılacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-5 Yer şiddetle sarsıldığı, içindeki ağırlıklarını

dışarı çıkardığı ve insanın "Ona ne oluyor!" dediği zaman, işte o gün, Rabbinin kendisine vahyetmiş olması dolayısıyla, yer bütün haberlerini anlatır.

6 O gün insanlar, amellerinin karşılığı kendilerine gösterilmek için bölük bölük çıkacaklardır.

7 Her kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görecektir.

8 Kim de zerre miktarı kötülük işlemişse onu görecektir.

1-5 Ayet-i kerimelerin delalet ettiği manadan da açıkça anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ, bu ayetleriyle, dünya hayatında ömrünü Allah'ı ve Peygamberleri'ni inkâr ederek geçiren kafirleri şiddetli bir cehennem azabıyla cezalandırmak, sahih iman sahibi olup salih amel işleyerek geçiren müminleri ise, cennet nimetleriyle mükafatlandırmak için kıyamet gününün gelişiyle Ahiret hayatının başlayacağını beyan etmiştir. İlk ayetinde şu husus açıkça görülmektedir ki kıyamet gününün gelişi, her şeyden önce zelzele veya deprem de denilen şiddetli bir yer sarsıntısıyla anlaşılacaktır. Bu sarsıntı o derece şiddetli olacaktır ki bunu, Hacc suresinin ilk iki ayetindeki gibi açık bir şekilde tavsif etmek mümkün değildir. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Doğrusu kıyamet saatinin sarsıntısı çok büyük bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her emzikli emzirdiğinden geçer; her hamile çocuğunu düşürür. İnsanları, sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi görürsün. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir."*. Bu sarsıntıyla yerin altı üstüne gelir ve toprağın altında bulunan etleri ve kemikleri çürüyüp dağılmış insan cesetleriyle maden gibi diğer bütün ağırlıklar dışarı atılır. Tâ-hâ suresinin 105. ayetinde de açıklandığı üzere, o gün dağlar unufak edilir, yerleri çırılçıplak ve dümdüz kalır. Artık orada ne bir çukur ne de bir tümsek görülür. İşte, yeryüzünde sakin ve rahat bir hayat sürdürürken bu şiddetli sarsıntı sebebiyle yerin dümdüz olmasına ve içindeki ağırlıkları dışarı atmasına şahit olan insan, korku ve şaşkınlık içinde kendisine şu soruyu yöneltir: Bu yeryüzüne ne oluyor ki altı üstüne geliyor ve dağlar ufalanıp toz oluyor? Sarsıntının devam ettiği o anda yeryüzü, Rabbinin kendisine emretmesi dolayısıyla hayır ve şer olarak kullarının üzerinde neler yaptıklarına şahitlik eder ve yaptıkları her şeyi birbir anlatır.

6 İşte, yerin şiddetle sarsıldığı ve kıyametin koptuğu o gün insanlar, dünyada işledikleri amellerin karşılığının kendilerine gösterilmesi için bölük bölük hesap yerinden dönerler. Bunlardan bir kısmı, işledikleri hayırlı ameller sebebiyle amel defterlerini sağ taraflarından almış olarak cennete gitmenin mutluğu içinde oldukları halde, kötü amel sahibi olan diğer bir kısmı da amel defterlerini sol taraflarından almış olup cehennem yolunu tutmuş olmanın büyük sıkıntısı içinde olurlar.

7-8 Zira gerçek olan husus şudur ki her kim zerre miktarı da olsa hayır işlemişse, o, işlediği bu hayrın karşılığını hiç eksiksiz mutlaka görecektir. Keza kim de zerre miktarı kötülük işlemişse, o da onun karşılığını görecektir. Allah Teâlâ, Enbîyâ suresinin bu manadaki 47. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü adalet terazileri kuracağız. Bu itibarla hiçbir nefis, hiçbir şekilde haksızlığa uğramayacaktır. Ameli, bir hardal tanesi kadar bile olsa, onu getirir (karşılığını veririz). Hesap gören (bir Hâkim-i Mutlak) olarak biz yeteriz."*. Keza Kehf suresinin 49. ayetinde de yine aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Amel defteri (önlerine) konur. İşte o zaman suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve "Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış." dediklerini görürsün. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbin, hiçbirine zulmetmez."*. Bu ayetle Zelzele suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ÂDİYÂT SURESİ

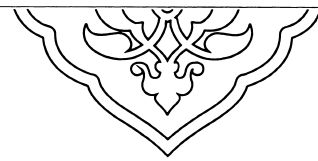

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 100. suresi olup 11 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikri geçen ve Allah Teâlâ'nın üzerine kasem ettiği savaşlarda soluk soluğa koşan atlar manasına gelen *Âdiyât* kelimesinden almıştır. Surenin Medine'de nazil olduğu söylenmişse de konusu itibariyle Mekkî surelerin özelliğine sahip olması dolayısıyla çoğunluk, onun Mekke'de Asr suresinden sonra nazil olduğunu ileri sürmüştür.

2. Adiyât Suresinin Konusu

Allah Teâlâ, surenin ilk altı ayetinde, savaşa katılan atları bahis konusu ederek koştukça koşup harıl harıl sesler çıkaran, koşarken taşlara çarpan ayak nallarıyla kıvılcımlar sıçratan, sabah vaktinde düşman üzerine baskınlar yapıp toz koparan ve bu halleriyle düşman topluluğunun ortasına kadar girebilen o atlara kasem ederek insanoğlunun Rabbine karşı çok nankör bir varlık olduğunu beyan etmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Allah Teâlâ bu suresinde, insanoğlunun nankör bir varlık olduğunu savaşa katılan atlar üzerine yemin ederek haber vermiştir.

Şüphesiz insanın nankör bir varlık olduğuna bizzat kendisi de şahittir. Çünkü içini kaplayan büyük bir mal sevgisi vardır ve bu mal sevgisi onun mala olan düşkünlüğünü ve nankörlüğünü kat kat artırır. Ancak insanın şunu da unutmaması gerekir ki dünya hayatı geçici bir hayattır ve insan ölüp kabirlere konulmuş olsa bile, bir gün kabrinden çıkarılacak ve dünyada işlediği bütün ameller bir bir kendisine haber verilecektir. Çünkü Rabbi, onun bütün yaptıklarından haberdardır ve bu yaptıklarına karşılık onu mutlaka cezalandıracaktır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, insanın dünyada aşırı derecede mal sevgisine sahip nankör bir varlık olduğunu beyan ettikten sonra, onu, geleceğinde şüphe bulunmayan kıyamet gününün akibetiyle uyarmış ve dünya hayatını, Ahiret'te elde edeceği güzel akibete göre düzenlemesini emretmiştir.

3. Âdiyât Suresinin Kendinden Önceki Zelzele Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi, Zelzele suresinin ilk ayetlerinde Allah Teâlâ, kıyamet gününün gelişini beyan etmiş ve bu günün gelişinin, her şeyden önce zelzele veya deprem de denilen şiddetli bir yer sarsıntısıyla anlaşılacağını açıklamıştır. Bu sarsıntıyı beyan ederken, ikinci ayetinde, yeryüzünün, içindeki bütün ağırlıkları dışarı çıkaracağını da

haber vermiştir. İşte Zelzele suresinin bu haberine, Âdiyât suresinin dokuzuncu ayetinde de işaret edilmiş ve kabirlerin içinde gömülü olarak bulunanların dışarı atılacakları ve nankör insanların dünyada ne yaptıklarını anlayacakları zikredilmiştir.

4. Âdiyât Suresinin Faziletleri

Müfessirlerin zikrettikleri bir haberden öğrenildiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: Zilzal suresi Kur'an'ın yarısına, Âdiyât suresi de keza Kur'an'ın yarısına muadildir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ
جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾
أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-6 Ses çıkararak koşan, koşarken tırnaklarıyla kıvılcımlar çıkaran, sabah vakti düşmana baskın yapan, o baskında toz koparan ve onunla düşman topluluğunun ortasına giden atlara yemin ederim ki insan, Rabbine karşı çok nankördür.

7 Şüphesiz, (kendi davranışlarıyla) o da buna şahittir.

8 Mal sevgisi de son derece şiddetlidir.

9-10 O nankör insan, kabirlerin içindekiler çıkarıldığı ve kalplerin içindekiler açıklandığı zaman, hâlâ (Rablerinin nimetlerini) bilmeyecek mi?

11 Şüphesiz o gün Rableri, onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi insan, mal sevgisiyle yaratılmış bir varlıktır. Ancak bu mal sevgisinin aşırı derecede şiddetlenmesi ve insanın maldan başka hiçbir şeyi düşünemez hale gelmesi, onun Rabbine karşı nankör bir varlık olmasına yol açmış, bu da onun Rabbi karşısındaki görevlerini unutmasına sebep olmuştur. İşte bundan dolayıdır ki Allah Teâlâ, yemin değeri olan ata kasem ederek insanın nankör bir varlık olduğunu açıkça beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-6 Ses çıkararak koşan, koşarken tırnaklarıyla kıvılcımlar çıkaran, sabah vakti düşmana baskın yapan, o baskında toz koparan ve onunla düşman topluluğunun ortasına giden atlara yemin ederim ki insan, Rabbine karşı çok nankördür.

7 Şüphesiz, (kendi davranışlarıyla) o da buna şahittir.

8 Mal sevgisi de son derece şiddetlidir.

9-10 O nankör insan, kabirlerin içindekiler çıkarıldığı ve kalplerin içindekiler açıklandığı zaman, hâlâ (Rablerinin nimetlerini) bilmeyecek mi?

11 Şüphesiz o gün Rableri, onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.

1-6 Allah Teâlâ, surenin bu ilk altı ayetinde savaşa katılan atları ve bu atların savaştaki hal ve hareketlerini bahis konusu etmiş, bilahare özellikleriyle zikrettiği bu atlar üzerine kasem ede-

rek insanın Rabbine karşı nankör bir varlık olduğunu beyan etmiştir. Ayet-i kerimelerde savaş atlarıyla ilgili olarak zikredilen ilk özellik, atların düşman üzerine koştururken boğazdan çıkardıkları seslerdir ve bu sesler, ayet-i kerimede *dabh* kelimesiyle ifade edilmiş ve *"Ses çıkararak koşan atlar"* buyurulmuştur. Gaye bu atlar üzerine yemin etmek olunca, delalet ettiği mana, *"Ses çıkararak koşan atlara yemin olsun."* demek olur.

Ses çıkararak koşan atların diğer bir özellikleri, koşarken taşlara çarpan ayak tırnaklarının veya nallarının kıvılcım yahut ateş çıkarmasıdır. Bilinen bir hususdur ki sert bir şey, sert olan başka bir şeye çarptığı zaman bu çarpma bir kıvılcımın çıkmasına neden olur. İşte bu manada Allah Teâlâ, koşarken ayak tırnaklarıyla veya nallarıyla taşa çarpan ve kıvılcımlar çıkaran atlara yemin etmiştir. Bunu takip eden diğer yeminler de atların savaş anındaki hareketleriyle ortaya çıkan özelliklerine yöneltilmiş ve sırasıyla, sabah vakti düşmana baskın yapan, baskın yaparken tozu toprağı birbirine katıp havalandıran ve bu baskınla düşman topluluğunun ortasına kadar giren atlara yemin olsun ki...denilmiştir. İşte Allah Teâlâ, bu ayetlerinde ses çıkararak koşan, koşarken kıvılcımlar çıkaran, sabah vakti düşmana baskın yapan, baskın yaparken toz koparan ve yaptığı bu baskın neticesinde düşmanın ortasına kadar giren atlara yemin ederek insanın Rabbine karşı nankör bir varlık olduğunu beyan etmiştir.

Burada, savaşa katılan ve üzerine yemin edilen atlarla ilgili bir hususa değinmekte ve bazı farklı görüşlere işaret etmekte fayda vardır. Yukarıda da açıkladığımız gibi, müfessirlerin çoğunluğu, ilk ayette zikri geçen ve sureye de adı verilen *Âdiyât* kelimesini savaşa katılan atlar manasında değerlendirmişlerse de bazıları, bu kelime ile hac develerinin murat edildiğini ileri sürmüşlerdir ki bunlara göre Arafat'a çıkan hacılar, develere binerek Müzdelife'ye, Müzdelife'den de Mina'ya inerler. Bu yolculuk esnasında ses çıkartarak koşan develer, koşarken ayaklarıyla taş fırlatıp kıvılcım sıçratırlar; bayram sabahı baskın yaparcasına hızlı bir şekilde yaptıkları Mina yolculuğunda tozu toprağı birbirine katarlar. Ancak, yukarıda da zikrettiğimiz gibi deve ile ilgili olarak yapılan bu açıklama, müfessirler arasında fazla rağbet görmemiş, büyük çoğunluk, Âdiyât'ı savaşta koşturan atlarla değerlendirmiştir. Bu görüşün en açık delili de surenin ilk ayetinde zikredilen Âdiyât'ın, yâni savaş atlarının koşarken çıkardıkları ses manasına gelen *dabh* kelimesidir. Zira müfessirlere göre *dabh* kelimesi, ancak atlar için kullanılan bir kelimedir. Bu kelimenin develer için kullanılmış olması asla doğru değildir.

7 Allah Teâlâ, ilk beş ayetinde savaşa katılan atların düşman topluluğunun ortasına dalıncaya kadarki yemine değer bulduğu davranışlarını veya yaptıkları hareketleri zikredip bu hareketleri yapan atlara yemin ederek insanın Rabbine karşı çok nankör bir varlık olduğunu beyan ettikten sonra, bu ayetinde, insan denilen bu varlığın, bizzat kendisinin de bu nankörlüğünün farkında olduğunu zikretmiştir. Müfessirler arasında, bu ayetin tefsiriyle ilgili olarak da bazı görüş ayrılıklarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Müfessirlerin çoğunluğu, Rabbine karşı çok nankör olan insanın bu nankörülüğüne bizzat kendisinin de şahit olduğu görüşünü benimsedikleri halde, bazı müfessirler, insanın bu nankörlüğüne Allah Teâlâ'nın şahit olduğunu ileri sürmüşler ve delil olarak da ayetin başındaki "o" zamirini bir evvelki ayette zikri geçen "Rabb" lafzına irca etmişlerdir. Ancak bu görüş de müfessirler arasında fazla rağbet görmemiştir. Çünkü bir evvelki ayet-i kerîmede sözü edilen, nankör insanın bizzat kendisi olduğu gibi, buna şahit olan da yine kendisidir. Keza bunu takip eden ayet-i kerimede şiddetli mal sevgisine sahip olduğu zikredilen kimse de yine o insandan başkası değildir.

8 Allah Teâlâ, insanın Rabbine karşı son derece nankör bir varlık olduğunu ve bunu bizzat o nankör insanın da bildiğini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, insandaki mal sevgisini zikrede-

rek bu sevginin onda son derece şiddetli olduğuna işaret etmiştir. Bilinen bir gerçektir ki aşırı derecedeki mal sevgisinin insan üzerindeki en büyük etkisi, onu cimriliğe ve tutuculuğa sevketmesi ve eli sıkı bir varlık haline getirmesidir. Bu da onu, helal veya haram olduğunu düşünmeksizin bütün ömrünü mal toplama hırsına sevketmiş ve onu toplamak için, zaman zaman kötü yollara başvurmasına da sebep olmuştur.

9-10 Allah Teâlâ, insanın dünyaya olan bağlılığını ve içini dolduran mal hırsı dolayısıyla nankör bir varlık olduğunu beyan ettikten sonra, onların, Allah'ın huzurunda hesaba çekilmek üzere kabirlerinden çıkarılıp hesap mahalline götürülecekleri, kalplerinde olan iyi veya kötü her şeyin açığa çıkarılıp kendilerine gösterileceği anı hâlâ bilmedikleri düşüncesiyle yaşadıklarını beyan ederek onları Ahiret azabıyla tehdit etmiştir. Filhakika İnfitâr suresinin 4. ayetinde de zikredildiği gibi, kabirlerin içinde gömülü olanlar dışarı fırlatıldığı ve göğüslerde olanlar açığa çıkarıldığı zaman, her nefis, hayır veya şer olarak ne yapıp yapmadığını görüp bilecektir.

11 Çünkü o gün Rableri, onların ne yapıp yapmadıklarından hakkıyla haberdardır; hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Bu itibarla iyi veya kötü yaptıkları her şeyi onlara haber verir; sonra da onları, amellerinin karşılığı olarak en uygun bir şekilde cezalandırır. Bu ayetle Âdiyât suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

KÂRİÂ SURESİ

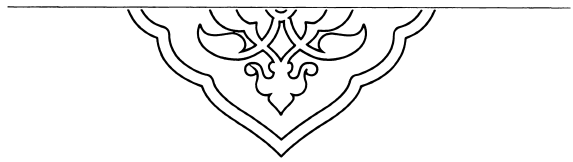

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 101. suresi olup 11 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikredilen ve şiddetle çarpan manasına gelen Kâriâ kelimesinden almıştır. Sure adı olarak zikredilen ve kıyamet manasına gelen Hâkka ve Ğâşiye kelimeleri gibi Kâriâ kelimesi de kıyamet gününün isimlerindendir ve sure adı olarak yer almıştır. Korkusu yüreklerinin derinliklerine kadar vuran Semud ve Ad kavimlerinin de Kâriâ'yı, yani kıyamet gününü nasıl yalanladıkları, Hâkka suresinin 4. ayetinde de ayrıca zikredilmiştir. Ra'd suresinin 31. ayetinde ise, kafirlerin başlarına, işledikleri küfür dolayısıyla karia'nın, yahut büyük bir belanın isabet edeceği beyan edilmiştir ki bunun da içlerine korku salan kıyamet günü olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Kâriâ suresinde de kıyamet gününün korku veren özelliklerinden söz edilmesi dolayısıyla sure Mekkî sureler arasında yer almış olup Kureyş suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Kâriâ Suresinin Konusu

Biraz önce de ziktrettiğimiz gibi, Kâriâ suresi, Mekke'de nazil olması dolayısıyla Mekkî surelerin özelliklerini taşır. Bu itibarla surenin bütün ayetlerinde kıyamet gününün dehşetini dile getiren ifadeleri görmek mümkündür. İlk ayetinde bu güne işaret edildikten sonra, Hazreti Peygamber'e *"Sen karia'nın ne olduğunu bilir misin?"* sorusu yöneltilmiş ve o gün tavsif edilerek, insanların pervaneler gibi dağılacakları zikredildikten sonra, dağların atılmış renkli yüne dönüşeceği, insanların dünya hayatında işledikleri amellerin tartılacağı, tartıları ağır gelenlerin memnun olacakları bir Ahiret hayatına kavuşacakları, tartıları hafif gelenlerin ise, kızgın bir ateşten oluşan uçurumlara atılacakları zikredilmiş ve sure bu ayetle sona ermiştir.

3. Kâriâ Suresinin Kendinden Önceki Âdiyât Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi Âdiyât suresi, *"O nankör insan, kabirlerin içindekiler çıkarıldığı ve kalblerin içindekiler açıklandığı zaman, hâlâ (Rablerinin nimetlerini) bilmeyecek mi? Şüphesiz o gün Rableri, onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır."* ayetleriyle sona ermişti. Bu ayetlerin tefsirinde de açıklandığı gibi, kıyamet günü gelip de insanlar gömülü oldukları kabirlerinden dışarı fırlatıldıkları ve göğüslerinde olanlar açığa çıkarıldığı zaman, her nefis, hayır veya şer olarak ne yapıp yapmadığını görüp bilecektir. Çünkü o gün Rableri, onların ne

yapıp yapmadıklarından hakkıyla haberdardır; hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Bu itibarla iyi veya kötü yaptıkları her şeyi onlara haber verir; sonra da onları, amellerinin karşılığı olarak en uygun bir şekilde cezalandırır. İşte Âdiyât suresinin son ayetlerinde cereyan edeceği beyan edilen haller bunlardır ve bu hallerin hepsi de kıyamet gününün gelişiyle ilgilidir. Bu haller beyan edildikten sonra, Kâriâ suresine yer verilmiş ve bu surede de kıyamet gününün dehşet verici özellikleri açıklanmıştır. Bu bakımdan her iki sureye, birbirinin devamı gözüyle bakmakta hiçbir mahzur bulunmadığı kanısındayız.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾
وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَاَمَّا
مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Karia.. Nedir o karia? Kâriâ'nın ne olduğunu sen bilir misin?

4 O gün insanlar dağılmış pervane gibi olurlar.

5 Dağlar ise, atılmış renkli yünlere dönerler.

6-7 İşte o gün kimin tartıları ağır gelirse, o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.

8-9 Kimin tartıları da hafif gelirse, onun anası da bir uçurumdur.

10 O uçurumun ne olduğunu bilir misin?

11 O, kızgın bir ateştir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, kıyamet günü insanlar kabirlerinden dışarı fırlatıldıkları ve göğüslerinde olanlar açığa çıkarıldığı zaman, her nefis, dünya hayatında hayır veya şer olarak ne yaptığını görüp bilecektir. Çünkü o gün Rableri, onların dünyada yaptıkları her şeyden hakkıyla haberdardır ve bunları amel sahiplerine birer birer haber verecek, sonra da onları bu amelleri dolayısıyla sorguya çekecektir. İşte bu, kıyamet gününün en belirgin özelliklerinden biridir ve Allah Teâlâ diğer özellikleri de kıyamet manasına gelen Kâriâ suresinde zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-3 Karia.. Nedir o karia? Kâriâ'nın ne olduğunu sen bilir misin?

4 O gün insanlar dağılmış pervane gibi olurlar.

5 Dağlar ise, atılmış renkli yünlere dönerler.

6-7 İşte o gün kimin tartıları ağır gelirse, o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.

8-9 Kimin tartıları da hafif gelirse, onun anası da bir uçurumdur.

10 O uçurumun ne olduğunu bilir misin?

11 O, kızgın bir ateştir.

1-3 Allah Teâlâ, bir evvelki sureyi insanların dünyada işledikleri amellerden o gün hakkıyla haberdar olduğunu beyan ederek bitirdikten sonra, kullarının işledikleri amellerden Allah'ın hakkıyla haberdar olduğu o gün, nasıl bir gündür?

sorusunu yönelterek düşünen kullarına o günü tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: İşte Kâriâ denilen ve felaket kapısına şiddetle vuracak olan o gün, yani kıyamet günü, öyle bir gündür ki, senin onu bilmen asla mümkün değildir.

4 O gün insanlar, şaşkınlık içinde sağa sola koşuşturmaları, ileri geri gidip gelmeleri ve içlerini dolduran korku ve dehşetle ne yapacaklarını bilemez halde bulunmaları dolayısıyla oradan oraya uçuşan pervaneler gibi olurlar. Allah Teâlâ, Kamer suresinin 7. ayetinde de onların bu hallerini çekirge sürülerine benzeterek tasvir etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü etrafa yayılmış çekirge sürüleri gibi gözleri düşkün bir halde davetçinin davetine uyup koşarak kabirlerinden çıkarlar."*.

5 Kıyâmet günü kabirlerinden çıkan insanlar, uçuşan pervaneler veya çekirgeler gibi korku ve dehşet içinde oradan oraya koştururken, yeryüzünün altüst olmasıyla birlikte dağlar da paramparça olur ve atılmış renkli yünlere dönüşür.

6-7 İşte o gün, kullarının dünyada işledikleri iyi veya kötü bütün amellerden haberdar olan Allah Teâlâ, onlara amel defterlerini verip işledikleri amellerden onları da haberdar ettikten ve iyi amel sahipleriyle kötü amel sahiplerini birbirinden ayırdıktan sonra, amelleri iyi olan ve bu sebeple tartıları da ağır basan kullarına cennetin yolunu gösterir; onlar da orada, hoşnut olacakları bir hayata kavuşurlar.

8-9 Amel defterleri solundan verilen ve iyi amellerinin kötü amellerine oranla daha az olması dolayısıyla tartıları da hafif gelen büyük günah sahiplerinin varıp duracakları, veya sığınacakları yer ise, hâviye, yani cehennem çukurudur.

10 Allah Teâlâ, tartıları hafif gelenlerin sığınacakları yerin hâviye olduğunu beyan ettikten sonra, hâviye'yi tefsir etmek maksadıyla "Onun ne olduğunu sen bilir misin?" sorusunu yöneltmiş, sonra da şöyle buyurmuştur:

11 *"O, kızgın bir ateştir."*. O, o derece yakıcı bir ateştir ki onun alevini ve yakıcılığını tarif veya tavsif etmek hiç kolay bir şey değildir. Buhârî (*Sahih,* IV. 90), Müslim (*Sahih,* IV. 2184), Tirmizî (*Sünen,* IV. 709) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 467)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.): "Ademoğullarının yakmakta olduğu şu ateş, cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüzdür." buyurmuştu. Bunun üzerine ashabı: "Ya Resulallah! Kafirlere azap etmek için muhakkak ki bu da kafi gelir." deyince, Resulullah (sas.): "Cehennem ateşi, Ademoğullarının ateşinden yetmiş kat daha fazlalaştırılmıştır. Bunlardan her birinin harareti, bütün dünya ateşinin harareti derecesindedir." buyurmuştur. Bu ayetle Kâriâ suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

TEKÂSÜR SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 102. suresi olup 8 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikri geçen ve insanın sahibi olduğu mal, mülk, evlat veya şan şöhret gibi kıymetli şeylerin çokluğu ile övünmesi manasına gelen *tekasür* kelimesinden almıştır. Sure, Mekke'de Kevser suresinden sonra nazil olmuştur. Bazı müfessirlerin zikrettiklerine göre surenin nüzulüne, Ensar'dan Beni Hârise ve Beni Hâris adlı iki kabilenin, aralarında yaşamış bazı adamlarının isimlerini vererek onlarla övünmeleri sebep olmuştur. Bir kabileden olanlar, diğer kabileden olanlara: "Sizin içinizde fulan ve fulan gibi kimseler var mı?" diyerek o kimselerle övünürken, diğer kabile mensupları da aynı soruyu yönelterek övünmüşler; fakat herhangi bir netice alamayınca, mezarlığa gitmişler ve birbirlerine bazı kimselerin mezarlarını göstererek aynı soruyu tekrarlamışlardır. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da bu sureyi indirmiştir.

2. Tekâsür Suresinin Konusu

Tekâsür suresinin Mekke'de nazil olması dolayısıyla onun Mekkî surelerin özelliklerine sahip olması çok tabiidir. Bu itibarla surede göze çarpan başlıca özellik, dünyaya taalluk eden bazı amellerin kötülenmesi ve Ahiret hayatına hazırlanmak maksadıyla dünyevi amellerden uzaklaşmanın sağlanmasıdır. Ancak insanlar, dünyada yaşadıkları sürece bu gayeden uzak kalmışlar ve ilk iki ayette de belirtildiği üzere, çoklukla övünmeleri onları o derece meşgul etmiştir ki bu meşguliyet, ömürleri sona erip de dünya ile ilişkileri kesilip kabre girinceye kadar devam etmiştir. Ne var ki insan, sahibi olduğu dünya malının çokluğuyla övünmenin kendisine hiçbir fayda sağlamayacağını anlayacak ve övünmekle ne derece yanıldığını da görecektir. Ancak bu yanılgıyı görüp anlamanın da ona hiçbir faydası olmayacaktır; çünkü vakit dolmuş, iş işten geçmiştir. Eğer bunu vakit dolmadan ve kabre girip dünya ile irtibatı kesilmeden bilip anlamış olsaydı, dünya malı peşinde koşmaktan sakınarak onun çokluğuyla övünmez, cehennemi kalp gözüyle gördüğü gibi, Ahiret hayatının da bir gerçek olduğunu bilip ona inanarak kendisini o hayat için hazırlamaya çalışırdı. İnsanın şunu da çok iyi bilmesi gerekir ki o gün, sahibi olduğu malla övünen veya övünmeyen her insan, yiyecek, içecek, giyecek ve oturacak şeylerle sağlık, sıhhat ve afiyet gibi kendisine ihsan edilen her çeşit nimetten sorguya çekilecektir. Tirmizî (*Sünen*, IV.

612) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü kul: Ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle nasıl amel ettiğinden, malını nereden kazanıp nereye infak ettiğinden ve bedenini nerede yıprattığından sorulmadıkça bırakılmaz.". Kıyâmet günü insanın bu çeşit nimetlerden sorguya çekilmesi, hiç şüphesiz, bu nimetlerin hem dünyada hem de Ahiret'te kendisine fayda sağlaması içindir. Oysa yukarıda da açıklandığı üzere, elde edilen nimetlerle övünmek, insana Ahiret'ini unutturan ve onu cehennem azabına sürükleyen davranıştan başka bir şey değildir.

3. Tekâsür Suresinin Kendinden Önceki Kâriâ Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi Kâriâ suresi, bazı kıyamet ahvalinden sözederek amel defterleri sağından verilen ve tartıları ağır gelen iyi amel sahiplerinin hoşnut olacakları bir hayata kavuşacaklarını, defterleri solundan verilen ve tartıları hafif gelen kötü amel sahiplerinin ise, kızgın bir ateşten ibaret olan uçuruma düşeceklerini beyan etmiş, Tekâsür suresi ise, sahibi oldukları dünya malıyla övünüp Ahiret'i unutmanın cehennem ateşini haketmeye nasıl bir vesile teşkil ettiğini açıklamıştır.

4. Tekâsür Suresinin Faziletleri

Müfessirler, Tekâsür suresinin faziletleriyle ilgili bazı hadisler zikretmişlerdir. Müslim (*Sahih,* IV. 2273), Tirmizî (*Sünen,* V. 447) ve Nesâ'î (*Sünen,* VI. 238) tarafından nakledilen bir hadise göre Mutarrif'ın babası şunları anlatmıştır: Bir gün Peygamber'in yanına geldim; *Elhâkumu't-Tekâsürü* suresini okuyordu. Resulullah (sas.): Ademoğlu malım, malım! der. Halbuki ey Ademoğlu! Sen için yiyip tükettiğin, yahut giyip eskittiğin, yahut da sadaka verip itmam eylediğinden başka neyin var ki?" buyurdu.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا
لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ
النَّعِيمِ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Kabirleri ziyaret edinceye kadar çoklukla övünmek sizi meşgul etti.

3 Hayır, asla! Yakında yanıldığınızı anlayacaksınız.

4 Sonra, hayır, yakında yanıldığınızı anlayacaksınız.

5 Eğer bunu yakinen anlasaydınız, elbette bunu yapmazdınız.

6 Cehennemi mutlaka göreceksiniz.

7 Sonra onu, hem de yakin gözüyle göreceksiniz.

8 Sonra da (o övündüğünüz) nimetlerden sorulacaksınız.

İnsanoğlunun dünya hayatında zihnini meşgul eden birinci derecedeki düşünce, hiç şüphesiz, yaşadığı sürece önce sahip olmayı, sonra da çoğalmasını istediği mal ve evlattır. İnsan hayatında değişmeyen diğer bir gerçek de onun, sahibi olduğu mal ve evlat ne derece çoğalırsa, bunların çokluğu ile övünmek veya böbürlenmektir. İşte, üzerinde durduğumuz Tekâsür suresinin ana konusu da, insanoğlunun sahibi olduğu bu dünya nimetlerinin çokluğu ile övünmesi, bu övünmenin ise, ona Ahiret'ini unutturması ve cehennem yolunu onun için açmasıdır. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-2 Kabirleri ziyaret edinceye kadar çoklukla övünmek sizi meşgul etti.

3 Hayır, asla! Yakında yanıldığınızı anlayacaksınız.

4 Sonra, hayır, yakında yanıldığınızı anlayacaksınız.

5 Eğer bunu yakinen anlasaydınız, elbette bunu yapmazdınız.

6 Cehennemi mutlaka göreceksiniz.

7 Sonra onu, hem de yakin gözüyle göreceksiniz.

8 Sonra da (o övündüğünüz) nimetlerden sorulacaksınız.

1-2 Ey insanlar! Görülüyor ki dünya hayatınızı refah ve mutluluk içinde geçiresiniz diye Allah'ın size ihsan ettiği mal ve evlatla ilgili sevgi, o derece büyümüş ve içinizi o derece doldurmuştur ki neticede bu sevgi büyük bir hırsa dönüşmüş ve bunları çoğaltmak için her çareye başvurup büyük gayretler sarfetmişsiniz. Sonunda, sahibi olduğunuz mal ve evlat çoğalıp da gururunuz kabarınca, "Bunlar benimdir; bunların benzeri benden başka hiç kimsede yoktur." demeye ve onlarla övünmeye başladınız. Bu övüncünüz o derece büyüdü ki sizi Allah'a itaat etmekten ve Ahiret için amel işlemekten alıkoydu ve bu haliniz siz ölüp de kabirlerinize girinceye kadar devam etti.

Ayet-i kerimede zikredilen ve *"Kabirleri ziyaret edinceye kadar..."* manasına gelen *Hatta zurtumu'l-mekabir* ibaresi müfessirler tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Bazılarına göre bu ibare ile murat edilen mana, Tekâsür suresinin nüzul sebebi olarak da zikredilen kabirlerdeki ölülerle ilgili övünmelerdir. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi bazı kabileler, diğer kabile mensuplarına, aralarında yaşamış bazı kimselerin isimlerini zikrederek onlarla övünmüşler ve sizin aranızda da böyle kimseler var mı? diye sormuşlardır. Aynı soruyu diğer kabile mensupları da sorunca, bu övünme yarışından herhangi bir netice çıkmamış, bunun üzerine birbirlerini kabir ziyaretine davet etmişler ve kabirlerdeki ölülerin isimlerini vererek onları övünç vesilesi yapmışlardır. İşte bu hadise, Tekâsür suresinin nüzulüne sebep olmuş ve ilk ayette de zikredildiği gibi övünme, kabirleri ziyaret edinceye kadar onları meşgul etmiş ve Ahiret hayatını onlara unutturmuştur.

Müfessirlerin kabir ziyaretiyle ilgili olarak zikrettikleri ikinci bir açıklamaya göre, mal ve evlat çokluğuyla övünme, insanları o derece meşgul etmiştir ki ölüp de kabirlere gömülünceye kadar mal ve evlat hırsından başka bir şey düşünmemişler, bu da onları, Allah'a itaattan ve dinî görevlerini ifa etmekten uzak tutmuştur. Bu açıklamaya göre kabir ziyaretinden maksat, ölüm vakti gelen insanın kabrine gömülmesinden ibarettir.

Kabir ziyaretiyle ilgili olarak yapılan üçüncü bir açıklama da Hazreti Ali'nin bir sözüne dayanır. Tirmizî (*Sünen*, V. 447) tarafından nakledilen bu sözünde Hazreti Ali şöyle demiştir: "Biz, *el-Hâkumu't-tekâsür* suresi nazil oluncaya kadar kabir azabının varlığından şüphe eder dururduk. Nihayet bu sure inip de "Kabir azabını tadıncaya kadar çoklukla övünmek sizi çok meşgul etti." buyrulunca onun gerçek olduğunu anladık.". Tirmizî'nin Hazreti Ali'den naklettiği bu sözünden anlaşıldığına göre, ayet-i kerimede zikredi-

len kabir ziyaretinden maksat, mal çokluğuyla övünmenin kabir azabını tadıncaya kadar devam edecek olmasıdır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki müfessirler arasında gerçeğe daha yakın kabul edilen görüş, insanların mal çokluğuyla övünmelerinin, ölüp de kabirlere girinceye kadar devam etmesidir.

3 Şu var ki Allah Teâlâ, insanların mal ve evlat çokluğuyla övünmelerinin ölünceye kadar sürdüğünü beyan ettikten sonra, onları bu davranışları sebebiyle uyarmış ve şöyle buyurmuştur: Hayır; mesele sizin zannettiğiniz gibi değildir. Bu itibarla sahibi olduğunuz mala bakarak, ölünceye kadar onunla övünmekten vazgeçin. Çünkü sizin mal çokluğuyla övünmeniz, mala olan hırsınızı daha çok artırmaktan başka bir işe yaramadığı gibi, Allah'ın emir ve nehiylerine uymaktan ve dininizden de sizi uzaklaştırmaktadır. Bunu çok yakında görecek ve yanıldığınızı da anlayacaksınız.

4 Allah Teâlâ, ölünceye kadar mal çokluğuyla övünen insanları, bu davranışları dolayısıyla uyardıktan ve büyük bir gaflet içinde bulunduklarını, bunu da çok yakında anlayıp akibetini göreceklerini beyan ettikten sonra, bu beyanını tekit etmek için aynı ayeti tekrarlamış ve böyle bir davranış içinde bulunup dünya malıyla övünerek Ahiret'i unutmak ve Allah'ın hak olan yolundan uzaklaşmakla ne büyük bir hataya düştüklerini, kıyamet gününün mutlaka geleceğini ve o gün Allah'ın huzuruna varıp dünyadaki amellerinden sorguya çekileceklerini mutlaka görüp anlayacaklarını haber vermiştir.

5 Eğer mal çokluğuyla övünmek yerine, onun çokluğunun insana hiçbir fayda sağlamayacağını önceden yakinen bilip öğrenselerdi, şüphesiz böyle bir övünmeye gerek görmezler ve mal yığmayı iş edinerek Ahiretlerini unutmazlar, Allah'ın hak olan yolundan da ayrılmazlardı.

6 Mal çokluğuyla övünmek, onlara Ahiretlerini unutturduğu gibi, Ahiret hayatında dünyada işledikleri amellerin karşılığını mutlaka görecek olmalarını da unutturmuş, bu sebeple zerre miktarı da olsa hayır işleyenin cennet nimetleriyle mükafatlandırılacağını, zerre miktarı da olsa şer işleyenin ise, cehennem azabıyla cezalandırılacağını hiç akıllarına getirmemişlerdir. Bu da mal çokluğuyla övünen kimsenin, kıyamet günü cehennem azabıyla cezalandırılacağı hususundaki akibetini düşünmesine fırsat bırakmamış, daha doğrusu suçlular için cehennem denilen bir ceza evinin varlığına bile inanmamıştır. Fakat ölüm gelip de onu kabrine götürdüğü, vaktini ancak Allah'ın bildiği gün gelip de kıyametin koptuğu ve bütün ölülerin dirilip kabirlerinden çıktıkları zaman, dünyada iken mal çokluğuyla övünen ve Ahiret hayatını unutup cennet ve cehennemden haberi olmayan insan, o gün cenneti de cehennemi de mutlaka görecek ve onların gerçek olduğunu anlayacaktır.

7 O gün özellikle suçlular, dünyada iken hiç akıllarına bile getirmedikleri cehennemi kendi gözleriyle ayan beyan görecekler ve cehennem azabının da kendilerine tahsis edilmiş olduğunu açık bir şekilde bilip anlayacaklardır.

8 Sonra şu gerçeği de hiçbir zaman unutmamak gerekir ki o gün insanlar, dünyada iken kendilerine ihsan edilen her çeşit nimetten sorguya çekileceklerdir. Bu nimetler, bir yudum tatlı ve soğuk sudan başlamak üzere insana hayat verip onu sağlık içinde devâm ettiren her çeşit yiyecek içecek ve dünyanın sair güzellikleridir. Kısaca ifade etmek gerekirse, bu nimetler o kadar çoktur ki bunları saymakla bitirmek mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Nahl suresinin 18. ayetinde bu hususu açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız, onları sayamazsınız..."*

Bu ayet-i kerimeyle ilgili olarak bir hususa daha işaret etmekte fayda vardır. Kıyâmet günü kendilerine ihsan edilen nimetlerden sorguya çekilecek olanlar kimlerdir? Bunlar, mal çokluğuyla övünüp kabirlerine girinceye kadar Ahiretlerini unutan kafirler midir, yoksa sorguya çekilecek

olanlar, genel manada hem müminler hem de kafirler midir? Müfessirlerin bir kısmı, kendilerine ihsan edilen nimetlerden sorguya çekilecek olanların mal çokluğuyla övünenler olduklarını ileri sürerek bu iki farklı görüşten birincisini tercih etmişlerdir. Çünkü bu müfessirlere göre kafirlerin mal çokluğuyla övünmeleri, onlara Ahiretlerini unutturmuş ve onları Allah'ın emir ve nehiylerine itaat etmekten alıkoymuştur. Kıyâmet günü onlar, dünyada iken sahibi oldukları nimetlerden sorguya çekildikleri zaman, şu gerçeği iyice anlamış olacaklardır ki dünyada kendileri için mutluluk vesilesi olan o nimetler, Ahiret'te kendileri için azap vesilesi olacaktır.

Kıyamet günü, dünyada kendilerine ihsan edilen nimetlerden sorguya çekilecek olanların genel anlamda hem kafirler hem de müminler olduğunu ileri süren müfessirler ise, genellikle Hazreti Peygamber'den nakledilen hadisleri delil olarak zikretmişlerdir. Tirmizî (*Sünen,* V. 448) tarafından Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü kulun sorguya çekileceği ilk şey nimetlerdir. Ona denir ki: Senin bedenine sağlık vermedik mi? Seni soğuk suya doyurmadık mı"? Keza Tirmizî (*Sünen,* IV. 612) tarafından Ebû Berze el-Eslemî'den nakledilen başka bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü kul dört şeyden sorguya çekilir: Ömrünü nerede tükettiği, gençliğini nerede yıprattığı, malını nerede kazanıp nereye infak ettiği ve ilmiyle nasıl amel ettiği. Bunlar sorulmadıkça kul bırakılmaz.". Müfessirlerin zikrettikleri buna benzer daha pek çok hadis vardır. Bu hadislere dayanarak, mümin olsun kafir olsun, herkesin dünyada faydalandıkları nimetlerden sorguya çekileceklerini zikrederler. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki her ne kadar bu hadislerin çokluğu, mümin kafir, herkesin sorguya çekileceğine delalet ederse de, surenin ana konusunun, mallarıyla övünen kafirler oldukları gözönünde bulundurulursa, kanaatimizce söz konusu sorgunun sadece kafirlerle ilgili olduğuna hükmedilebilir. Bu ayetle Tekâsür suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

ASR SURESİ

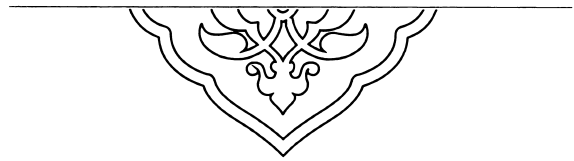

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 103. suresi olup 3 ayetten müteşekkildir. Sure, dehr, yahut zaman, yahutta ikindi vakti manasına gelen ve Allah Teâlâ tarafından üzerine kasem edilen Asr adını, ilk ayetinden almış olup Mekke'de İnşirâh suresinden sonra nazil olmuştur. Seksen veya yüz sene gibi bir zaman dilimi asr olarak zikredildiği gibi, öğleden sonra güneşin batışına doğru ulaşılan zaman dilimine de asr denilmiş ve genellikle bu vakitte kılınması gereken ikindi namazı kastedilerek *Salâtu'l-Asr* denilmiştir. Allah Teâlâ, gündüzün başlangıcı olan ve kuşluk vakti denilen duha'ya 93. Duhâ suresinin ilk ayetinde kasem ettiği gibi, Asr suresinin ilk ayetinde de Asr'a kasem etmiştir.

2. Asr Suresinin Konusu

Sure, üç ayetten müteşekkil olmasına rağmen ortaya koyduğu esaslar, İslam dininin asıllarıyla insan hayatının bağlı bulunduğu esaslardır. Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde, birtakım acayiplikleri ihtiva eden ve Allah'ın hudutsuz kudretine ve hikmetine delalet eden dehre veya zamana kasem ettikten sonra, insan denilen varlığın muttasıf olması gereken dört sıfatı zikretmiştir ki bunlar, sahih iman ve salih amel ile birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmeleridir.

3. Asr Suresinin Kendinden Önceki Tekâsür Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi, Tekâsür suresinin başlıca konusu, insanoğlunun ölüp de kabre girinceye kadar, sahibi olduğu dünya malının çokluğuyla övünmesi ve bu övünmenin bütün hayatı boyunca kendisini meşgul edip Ahiret'ini unutturması ve Allah'ın emir ve nehiylerine uymaktan onu uzaklaştırmasıdır. Böyle bir dünya hayatının Ahiret'te insana kazandıracağı hayat ise, dünyada iken hiç aklına getirmediği ve varlığına inanmadığı cehennem hayatıdır. Bu itibarla onun, kıyamet günü gelip de yeniden dirilip kabrinden çıktığı zaman göreceği ilk gerçek, cehennem olacak ve sonra da dünyada iken sahibi olduğu nimetlerden sorguya çekilecektir. İşte, Tekâsür suresinde bu gerçek bütün açıklığıyla beyan edildikten sonra, Asr suresinde, insanoğlunun dünya hayatında meşgul olması gereken şeyin mal çokluğuyla övünmek değil, sahih iman ve salih amel ile iştiğal edip biribirlerine hakkı, yani Allah'ın hak olan yolunu ve sabrı tavsiye etmeleri telkin edilmiştir.

4. Asr Suresinin Faziletleri

Müfessirlerin Taberânî'den ve Beyhakî'den naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre Ebû Huzeyfe şunları anlatmıştır: "Resulullah (sas.)'in ashabından iki kişi karşılaştıkları zaman, biri diğerine Asr suresini okumadan ve birbirlerine selam vermeden ayrılmazlardı.".

Keza müfessirler, İmam Şâfi'î'den onun şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Eğer Kur'an-ı Kerim'den Asr suresinden başka bir şey nazil olmasaydı, yine de Asr suresi insanlara yeterdi. Zira bu sure, Kur'an ilimlerinin tamamını öz olarak ihtiva etmektedir.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ ﴿٢﴾ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Asr'a yemin ederim ki insan muhakkak hüsrandadır.

3 Ancak iman edenler, salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler böyle değildir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ bir evvelki surede, dünya nimetleriyle övünüp Ahiret'ini unutarak Allah'ın emir ve nehiylerine karşı gelen insanları kötüledikten ve onların Ahiret'te görecekleri cehennemi zikrederek onları tehdit ettikten sonra, Asr suresinde, insanların bu çeşit amellerle hüsranda olduklarını; ancak iman eden, salih amel işleyen ve birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin, bu kötü akibetten uzak kalacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-2 Asr'a yemin ederim ki insan muhakkak hüsrandadır.

3 Ancak iman edenler, salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler böyle değildir.

1-2 Bu ilk iki ayetten de açıkça anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, Asr'a yemin ederek insanların hüsran içinde bulunduklarını haber vermiştir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ'nın üzerine yemin ettiği Asr ile bir zaman dilimi murat edilmiş olmakla beraber, bu zaman dilimi ile neyin murat edildiği açıklanmamıştır. Bu sebeple bazı müfessirler, onun seksen veya yüz senelik bir zaman olduğunu zikrederken, bazıları ikindi de denilen öğle ile akşam arası olduğunu ileri sürmüşler, ikindi namazına da salatu'l-asr demişlerdir. Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderildiği devirden de Asr-ı Muhammed veya Asrı'n-Nebi diye sözedildiği gibi ona Asr-ı Saadet de denilmiştir.

Şu gerçeği hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Asr, ister yüz senelik bir zaman dilimine delalet etsin, ister onunla ikindi vakti murat edilmiş olsun, bu kelime insanların içinde yaşadıkları bir zaman dilimine delalet eder ki bu zaman dilimi içinde yaşayan insanların bir kısmı Allah'a iman etmiş ve O'nun emir ve nehiylerine tabi olmuş mümin kimseler oldukları halde, bir kısmı da dünya nimetlerine bağlanıp Ahiretlerini unutmuşlar ve hayatlarını küfür içinde sürdürmüşlerdir. İşte helak olma derecesine ulaşanlar ve hüsrana uğrayacak olanlar bunlardır. Bunların hüsrana uğrayacak olmaları, dünya hayatını elde etikleri birtakım maddi kazançlarla mutlu geçir-

miş olsalar bile, en büyük zararı Ahiret hayatlarında görmeleri ve dünyadaki mutluluklarının onlara hiçbir fayda sağlamamasıdır. İşte insan hayatının esasını teşkil eden bu zaman diliminin önemi dolayısıyladır ki Allah Teâlâ, bu zamana kasem etmiş ve insanın bu zaman içinde işlediği kötü ameller sebebiyle hüsranda olduğunu beyan etmiştir.

3 Allah Teâlâ, insanların dünya hayatında işledikleri kötü ameller sebebiyle hüsranda veya ziyanda olduklarını beyan ettikten sonra, dört sıfatla tavsif ettiği insanları hüsranda olanlardan müstesna kılmış, bunların hüsranda değil, fakat kârda olduklarını bildirmiştir. Bunlar, sırasıyla iman edenler, salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenlerdir.

Bu dört sıfatla tavsif olunanların başında zikredilen iman sahipleri, Kur'an-ı Kerim'in pek çok suresinde de açıklandığı üzere, Allah'a, sahibi olduğu özel sıfatlarıyla birlikte iman edip O'nun birliği, hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle O'ndan başka İlah olmadığını tasdik edenlerdir. Nitekim Fâtiha suresinde de zikredildiği üzere, mümin o kimsedir ki bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ın Rahmân, Rahim ve din gününün yegane maliki olduğuna iman eder ve yalnız O'na ibadet edip yalnız O'ndan yardım diler. Keza bu iman sahipleri, Allah'ın gönderdiği bütün Peygamberler'e inandıkları gibi, kendilerine gönderilen son Peygamber'e ve bu Peygamber vasıtasıyla kendilerine gönderdiği Kur'an-ı Kerim'e hiç şüphe etmeksizin inanırlar. Keza bu Kitap'ta yer alan her emir ve nehiy ile her çeşit haber, Allah Teâlâ'ya ait olması dolayısıyla onlara inanıp uymakta da herhangi bir tereddüde düşmezler. İşte bu haberlerin en önemlisi de kıyamet gününün gelmesiyle birlikte kabirlerinde etleri ve kemikleri çürüyüp dağılmış olan bütün insanların Allah'ın huzurunda hesaba çekilmek üzere yeniden dirilmeleri ve böylece ebediyyen devam edecek olan Ahiret hayatının başlayacak olmasıdır.

İşte bu iman sahipleri, dünyada işledikleri bütün amelleri, kalplerine yerleşmiş olan sahih imanın ışığı altında ve o imana muvafık bir şekilde ifa etmeye çalışırlar. İşledikleri bu ameller içerisinde Allah'ın rızasına muhalif herhangi bir davranışta bulunmaktan da dikkatle kaçınırlar. Dinin emrettiği bütün ibadetler, akrabaya ve muhtaç olanlara yapılması gereken her türlü yardım ile insanlara karşı güzel davranışlarda bulunmak, işlenmesi gereken salih amellerdendir.

İnsanları hüsrandan veya ziyandan kurtaracak olan sıfatların üçüncüsü, birbirlerine hakkı veya yalnız doğruyu ve gerçeği tavsiye etmeleridir. Hakkın tavsiyesi söz konusu olduğunda, şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki insan nefsi, çok defa dünyevi arzuların esiri olmuş ve bu da onu hak olan yoldan uzaklaştırmıştır. Bu sebepledir ki ona hakkı veya doğruyu hatırlatacak ve onu hak olan yola yöneltecek ve ziyana uğramaktan veya hüsrana düşmekten koruyacak bir yakınının bulunmasında elbette çok büyük faydalar vardır.

Keza insanların, karşılaştıkları birtakım güçlükler karşısında birbirlerine sabrı tavsiye etmeleri ve bu güçlükleri hakka uyarak gidermeleri de hüsrandan kurtuluşun en önemli yollarından biridir. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde sabrı tavsiye eden veya onu emreden pek çok ayet görmek mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ, Yunus suresinin 109. ayetinde Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sana vahyolunana uy; Allah hükmünü verinceye kadar da sabret. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."*. Keza Hûd suresinin 49. ayetinde de, yine Peygamberi'ne hitapla şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayba ait haberlerdendir. Bundan önce ne sen ve ne de kavmin bunları bilmiyordunuz. Bu itibarla sabret; akibet, elbette Allah'tan sakınanlar içindir."*. Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 200. ayetinde de bütün müminlere hitapla şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Sabredin; tahammül gösterin; müteyakkız olun ve*

Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.". Bakara suresinin 155. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Sizi, biraz korku, biraz açlık ve biraz da mal, can ve ürünlerden yana eksiltmekle deneriz; Öyle ise, (buna) sabredenleri müjdele.".* Zikrettiğimiz bu ayet meallerinden de anlaşılacağı üzere sabır, insanın iyi bir iş yapması ve bu işi yaparken karşılaşabileceği birtakım fenalıklardan kaçınması ve acıya tahammül göstermesidir. Bu da iki şekilde gerçekleşir: Birincisi, yapılacak işin güçlüklerine ve vereceği sıkıntıya sabretmek, ikincisi ise, o işi yaparken, haramdan kurtulmak için sebep olacağı lezzet ve şehvetlerden sakınmak ve bunlara karşı sabretmektir. Bu ayetle Asr suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

HÜMEZE SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 104. suresi olup 9 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinde zikredilen ve başkalarını arkadan çekiştirip kötüleyen kimse manasına gelen *hümeze* kelimesinden almıştır. Surenin, Mekke'de, Kıyâmet suresinden sonra nazil olduğu hususunda herhangi bir ihtilaf yoktur.

2. Hümeze Suresinin Konusu

Surenin ilk ayetinde, insanları dille ve sözle çekiştirmek manasına gelen *hümeze* ile, göz ve kaş hareketleriyle kötülemek manasına gelen *lümeze*'nin zikredilerek bu çeşit davranışlarda bulunan kimselerin lanetlendikleri gözönünde bulundurulursa, Hümeze suresinin, İslâm'ın ilk devirlerinde, Kur'an'dan nazil olan ayetleri okuyarak Mekke halkını İslam'a davet eden Hazreti Peygamber'i bu davasından vazgeçirmek için bu çeşit davranışlarda bulunan müşrikler hakkında nazil olduğu kolayca anlaşılır. Filhakika müfessirlerin de zikrettikleri gibi, surenin haklarında nazil olduğu ileri sürülen kimseler arasında Ahnes İbn Şureyk, Ümeyye İbn Halef, Velîd İbn Muğîre ve Cemîl İbn Âmir gibi müşrikler vardı ki bunlar, Hazreti Peygamber'i ve onun tanınmış bazı ashabını arkalarından çekiştirmeyi veya gıybet etmeyi âdet edinmişlerdi. Aslında bu çeşit davranışlarla insanları kötüleyip arkalarından çekiştirmek, yahut yüzlerine karşı el kol veya göz kaş hareketleriyle onları alaya almak ve onları bu çeşit hareketlerle kötülemeye çalışmak çok kötü olan davranışlardandır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, *"İnsanları arkadan çekiştirip, kaş göz hareketleriyle alaya alanların vay haline."* buyurarak sureye başlamış ve bu çeşit davranışlarda bulunanları ağır bir şekilde lanetlemiştir.

Allah Teâlâ, insanları arkadan çekiştirip kaş göz hareketleriyle onları alaya alanları lanetledikten sonra, dünya hayatında mal hırsıyla Ahiret'ini unutan ve topladığı malın kendisini ebedi kılacağını zanneden kimseleri de kötülemiş, sonra da bu davranışlarını ve bu davranışlarıyla birlikte kapıldıkları yanlış zannı reddederek onların Ahiret'te Hutame'ye atılacaklarını, Hutame'nin ise, Allah tarafından tutuşturulmuş, yüreklerin içine kadar işleyecek ve üzerlerini kaplayacak bir cehennem ateşi olduğunu haber vermiştir.

3. Hümeze Suresinin Kendinden Önceki Asr Suresiyle Bağlantısı

Allah Teâlâ, Asr suresinde, insan denilen varlığın, iman edip salih amel işleyenlerle birbirleri-

ne hakkı ve sabrı tavsiye edenler dışında hepsinin de hüsranda olduklarını beyan ettikten sonra, Hümeze suresinde, insanı hüsrana sevkeden başka bir davranışı haber vermiş, bunun da insanları arkalarından çekiştirip kaş göz hareketleriyle onları alaya almak olduğunu açıklamıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ اَلَّذِى جَمَعَ مَالاً وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُ اَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِى
الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ اَلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِ ﴿٧﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ
مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِى عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan, insanları arkadan çekiştirip, kaş göz hareketleriyle alay edenlerin vay haline!

3 Malının, kendisini ebedî kılacağını mı zannediyor?

4 Hayır, asla! O, mutlaka Hutame'ye atılacaktır.

5 Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?

6-7 O, kalplerin içine işleyecek, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir.

8-9 Bu ateş, kendileri uzatılmış sütunlar arasında oldukları halde üzerlerine kapatılacaktır.

Yukarıda da açıkladığımız gibi Hümeze suresi, insanları arkalarından çekiştirip kötülemeyi veya birtakım kaş göz hareketleriyle onları alaya almayı âdet haline getirmiş kimseler hakkında nazil olmuştur ki bunlar, İslam'ı Mekke halkı arasında yaymaya ve onlara kendisine vahyolunan Kur'an'ı da okuyup öğretmeye çalışan Hazreti Peygamber'i kötüleyip onu alaya alan müşriklerdir. Bunlar, birtakım kaş göz hareketleriyle Hazreti Peygamber'i alaya aldıkları gibi, sahibi oldukları malın çokluğuyla da övünen ve bu malın kendilerini ebedi kılacağını zanneden kimselerdir ki bunların akibetleri, içine atılacakları cehennem ateşidir. İşte Allah Teâlâ, bu kimseler hakkında şöyle buyurmuştur:

1-2 Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan, insanları arkadan çekiştirip, kaş göz hareketleriyle alay edenlerin vay haline!

3 Malının, kendisini ebedi kılacağını mı zannediyor?

4 Hayır, asla! O, mutlaka Hutame'ye atılacaktır.

5 Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?

6-7 O, kalplerin içine işleyecek, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir.

8-9 Bu ateş, kendileri uzatılmış sütunlar arasında oldukları halde üzerlerine kapatılacaktır.

1-2 Daha önce de açıkladığımız gibi, surenin adı olarak bilinen Hümeze kelimesi, insanları dille ve sözle çekiştirmek, Hümeze'nin ardından zikredilen Lümeze kelimesi ise, göz ve kaş hareketleriyle onları kötülemek ve alaya almak manasına gelir ki, her iki kelime de insanları haksız yere kötüleyip alaya almak manasına geldiği için, Allah Teâlâ, bu çeşit davranışlarda bulunan kimseleri zemmetmiş veya kötülemiş ve *"Bunu âdet*

haline getiren kimselerin vay haline!" buyurararak onları lanetlemiştir.

Bunlar, insanları birtakım kaş göz hareketleriyle alaya alıp arkalarından konuştukları ve onları kötüledikleri gibi, içlerini mal hırsıyla da doldurmuş olan kimselerdir ki bütün günlerini, topladıkları malı sayarak geçirirler. Çünü onların bütün düşünceleri, topladıkları malın çokluğunu öğrenebilmek ve sonra da sahibi oldukları malın çokluğuyla övünmektir.

3 Ellerinde bulunan malın çokluğuyla övünürken kafalarını dolduran en büyük düşünceleri de bu malın kendilerini ölümsüzleştirecek veya dünyada kendilerine sonu hiç gelmeyecek ebedi bir hayat kazandıracak olmasıdır. Şu da bir gerçektir ki bir taraftan içlerini dolduran mal hırsı, bir taraftan da bu hırsla topladıkları malın kendilerine dünyada ebedi bir hayat kazandıracağını sanmaları, hiç şüphe yoktur ki dünyaya olan bağlılıklarını daha çok körükleyecek ve mal hırsını da o derecede artıracaktır.

4 Ne var ki mal çokluğunun, onlara dünyada ebedi bir hayat sağlayacağı hususundaki sanıları, gerçekle hiç ilgisi bulunmayan yanlış bir düşünceden ibarettir. Aksine onlar da diğer insanlar gibi kendilerine gelen ölüm emrine çaresiz uyacaklar ve içlerin dolduran mal hırsıyla Ahiret hayatını unutmuş ve Allah'ın hak olan yolundan sapmış olmaları dolayısıyla Hutame'ye atılacaklardır.

5 O Huteme'nin ne olduğunu Allah'tan başka kim bilir?

6-7 O, Allah'ın emri ve hudutsuz kudretiyle hiç sönmemek üzere tutuşturulmuş bir cehennem ateşidir. O ateş, tırmanıp yüreklerin içine kadar işler. Ateşin yüreklerin içine kadar işlemesi, onların en şiddetli acıyı duyacak olmaları dolayısıyladır. Zira insan vücudunda en çok acıyı hisseden yürekten daha hassas başka bir uzuv yoktur. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, tutuşturulmuş ateşin yalnız kalplerin içine işleyeceğini haber vermiş, kalpten başka bir uzuv zikretmemiştir.

8-9 Allah Teâlâ, mal hırsıyla Ahiretlerini unutan ve Allah'ın hak olan yolundan sapan insanların Hutame'ye atılacaklarını beyan ettikten ve Hutame'nin Allah tarafından tutuşturulmuş yüreklere kadar işleyen bir cehennem ateşi olduğunu beyan ettikten sonra, bu ateşin, uzatılmış sütunlar arasına atılan insanların üzerlerini kaplayacağını haber vermiştir ki bu sütunlar arasından çıkma imkanı bulamayan insanlar, üzerlerini kaplayan ateşin şiddetli hararetiyle yanmaktan kendilerin kurtaramayacaklardır. İşte bu, cehennem azabından başka bir şey değildir. Bu ayetlerle Hümeze suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

FİL SURESİ

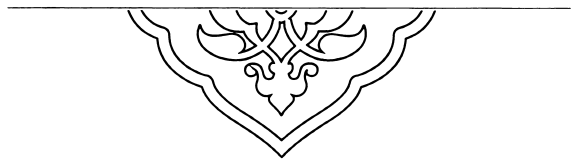

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 105. suresi olup 5 ayetten müteşekkildir. İlk ayetinde, Kâbe'yi yıkmak için önlerinde bir filin bulunması dolayısıyle Fil Ashabı da denilen Yemen valisi Ebrehe el-Eşrem kumandasındaki Habeş ordusunun, Mekke'ye yaptığı saldırının bahis konusu edilmesi ve "Her şeyi yapmaya kadir olan Rabbinin Beyt-i Haram'ı tahrip etmek isteyen Yemen hükümdarı Ebrehe el-Habeşî'ye ve onun fil ordusuna ne yaptığını yakinen bilmiyor musun?" buyrulması dolayısıyla sureye Fil Suresi denilmiştir. Sure, Mekke'de Kâfirûn suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Fil Suresinin Konusu

Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi önlerinde bir filin de bulunması dolayısıyla Ashâbu'l-Fîl Adıyla tanınan bir Habeş ordusunun, Kâbe'yi tahrip etmek maksadıyla Mekke üzerine yürüyüşe geçmesine rağmen bu yürüyüşten hiçbir netice alamaması, buna karşılık Allah Teâlâ'nın bu ordu üzerine sert taşlar atan kuşlar göndererek onu helak etmesi, Mekke'de nazil olan bu surenin başlıca konusu olmuştur.

Kaynakların çeşitli rivayetlere dayanarak belirttiklerine göre, Habeş Krallığına bağlı Yemen valisi Ebrehe el-Eşrem, Hıristiyanlığı yayma faaliyetine girişmiş, Arapların devamlı olarak Kâbe'yi ziyaret ettiklerini gözönünde bulundurarak, insanları çekmek için Sana'da Kulleys denilen Kâbe'den daha üstün bir kilise inşa ettirmiş ve halkı bu kiliseye davet etmiştir. Ne var ki Araplar, Ebrehe'nin bu davetine hiç iltifat etmemişler, hatta konuyla ilgili rivayetlerde belirtildiğine göre, gece vakti kilise içine giren bazı kimseler, görülebilecek yerlerine pislemiş, hatta daha da ileri giderek pisliklerini kilisenin duvarlarına da sürmüşlerdir. Buna fena halde sinirlenen Ebrehe, Kâbe ortada kaldığı sürece Arapları kiliseye sokmanın mümkün olmayacağını düşünerek Kâbe'yi yıkmaya karar vermiştir. Bu maksatla ordusunu hazırlamış ve yanlarına aldığı bir fille birlikte Mekke'ye doğru hareket emrini vermiştir. Ebrehe ordusunun Mekke'ye yaklaştığı sıralarda, bazı rivayetlerden öğrenildiğine göre, Ebrehe, ne zaman ordusuna Mekke'ye doğru hareket emri vermişse, fil bu emre karşı gelerek bulunduğu yerde hiç kımıldamamış, emir Mekke'den başka bir yöne hareket etmek üzere verilmişse, bu emre uymuştur. İşte bu sıralarda Kâbe'nin koruyuculuğunu üstlenen Allah Teâlâ da ebabil kuşlarını harekete geçirmiş ve bu kuşlar vasıtasıyla Eb-

rehe ordusunun üzerine taşlaşmış çamur yağdırarak orduyu imha etmiştir. Böyece Ebrehe'nin fil ordusuyla Kâbe'yi yıkmak üzere kurduğu tuzak da boşa çıkmıştır.

3. Fil Suresinin Kendinden Önceki Hümeze Suresiyle Bağlantısı

Allah Teâlâ, Hümeze suresinde, mal toplayarak onu tekrar tekrar sayan ve bu malın kendisini dünya hayatında ebedi kılacağını zanneden, sonra da insanları birtakım kaş göz hareketleriyle alaya alan kimseleri zikrederek onları bu davranışları sebebiyle lanetleyip mal hakkındaki zanlarının kesinlikle zannettikleri gibi olmadığını beyan etmiş, bu surede ise, bunun apaçık delilini zikrederek, fil ashabının, gerek kuvvet yönünden gerekse mal yönünden onlardan daha üstün olmalarına rağmen, Allah'ın onları, en küçük ve en zayıf kuşlarla helak ettiğini haber vermiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 (Ey Muhammed!) Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını biliyor musun?

2-5 Üzerlerine sert taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderip onları yenilmiş ekin gibi yaparak kendi tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?

Bilindiği gibi Allah Teâlâ, Hz. İbrahim ve oğlu İsmail tarafından inşa edilen Beyt'i (Kâbe'yi) insanlar için bir toplanma yeri ve emniyet mahalli kılmış ve insanlara İbrahim'in makamını bir namazgah edinmelerini emrettiği gibi, İbrahim ve İsmail'e de evini tavaf edenler, ibadete kapananlar, rüku ve secde edenler için temiz tutmalarını emretmişti. Kâbe'nin inşa edilmesinden sonra bir ziyaret ve ibadet mahalli olarak Araplar arasında kazandığı üstün değer, bazı kavimlerin kıskançlık duygularının kabarmasına sebep olmuş ve yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Habeş Krallığına bağlı Yemen valisi Ebrehe el-Eşrem, Arapların devamlı olarak Kâbe'yi ziyaret ettiklerini gözönünde bulundurarak, insanları çekmek için Sana'da Kulleys denilen Kâbe'den daha üstün bir kilise inşa ettirerek hem Hıristiyanlığı yaymak hem de halkı bu kilisede toplamak için Kâbe'nin tahrip edilmesine karar vermiştir. Ancak Allah'ın hudutsuz gücü karşısında bu arzusunu gerçeleştiremeyen Ebrehe ordusu, ebabil kuşları tarafından üzerlerine atılan taşlaşmış çamur taneciklerivle imha edilmiştir. Böylece Ebrehe'nin fil ordusuyla Kâbe'yi yıkmak üzere kurduğu tuzak da boşa çıkmıştır. Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1 (Ey Muhammed!) Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını biliyor musun?

2-5 Üzerlerine sert taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderip onları yenilmiş ekin gibi yaparak kendi tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?

1 Allah Teâlâ, bu ilk ayetinde Peygamberi'ne hitapla, Rabbinin fil ashabına ne yaptığını bilmiyor musun? sorusunu yöneltmiştir. Her ne kadar ayet-i kerimede rüyet, yani görme fiili kullanılmış ve Hazreti Peygamber'in, Rabbi tarafından fil ashabına ne yapıldığını görüp görmediği sorulmuşsa

da bu hadisenin Hazreti Peygamber'in doğumundan önce cereyan ettiği ve onu görmesinin mümkün olmadığı gözönünde bulundurulursa, rüyetin, yani görme fiilinin gözle değil, kalp ile gerçekleşip gerçekleşmediğinin sorulduğu anlaşılır ki bunun manası da hadisenin kalp gözüyle görülüp görülmemiş olması, yani hadisenin bilinip bilinmediği veya ona vakıf olunup olunmadığı demektir. İşte bu manada Allah Teâlâ Peygamberi'ne "Ey Muhammed! Rabbinin fil ashabına ne yaptığını bilmiyor musun?" diye sormuştur.

2 İkinci ayette, Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne yönelttiği ikinci soru, birinci ayette sözkonusu edilen ve Rabbinin fil ashabına ne yaptığını açıklayan bir soru mahiyetindedir ve Allah Teâlâ bu sorusunda şöyle buyurmuştur: "Onların Kâbe'yi tahrip etmek için uygulamaya kalkıştıkları kötü planlarını boşa çıkarmadı mı"? Bu sorudan da anlaşıldığı gibi, Kâbe'nin Araplar tarafından ziyaret edilen bir ibadet mahalli olarak kalmasına tahammül edemeyen Ebrehe'nin, Kâbe'yi tahrip ederek sadece kendisinin inşa ettiği kilisenin ziyaret mahalli olarak kalmasını sağlamak için ordusuna yanlarına aldığı bir fille birlikte Mekke'ye doğru hareket emrini vermiş olmasına rağmen Allah Teâlâ, onun bu hareketine izin vermemiştir.

3 Ebrehe tarafından hazırlanan fîl ordusunun Mekke'ye girmesini ve Kâbe'yi tahrip etmesini önlemek için Allah Teâlâ, Ebrehe'nin ordusu üzerine ebabil denilen sürü sürü kuşlar göndermiştir. Bir kuş sürüsünün, sayıları ne kadar çok olursa olsun, savaşmak için harekete geçen bir orduya karşı çıkmasının nasıl mümkün olacağı ilk akla gelen sorulardan olsa bile, o kuş sürüsünün, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudreti ve geniş ilmiyle hazırlandığı gözönünde bulundurulursa, böyle bir soruya gerek olmadığı kolayca anlaşılır.

4 Nitekim bu kuşlar da fîl ordusuyla savaşmak için gereken hazırlığı yapmışlar ve savaşta kendilerine lazım olacak silahı edinmişlerdi. Bu silah ise, ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, pişkin tuğladan yapılmış sert taşlar veya taşlaşmış çamurlar idi. Her bir kuş, taşıdığı bu taşları uçuş halinde iken fil ordusunun üzerine bırakmış ve taşın isabet ettiği her bir fert bulunduğu yerde yığılıp kalmıştır. Müfessirlerin zikrettiklerine göre her bir kuşun taşıdığı taşlaşmış çamur sayısı üç idi. Kuş, bu taşların ikisini iki ayağında, üçüncü taşı da gagasında taşır ve fil ordusunun askerleri üzerinde atılması gereken yere atardı.

5 İşte bu taşların atılmasından sonradır ki fil oldusundan her bir askerin vücudu, üzerine düşen taş sebebiyle delik deşik olmuş ve ordu, taneleri yenip yaprakları dökülmüş ekin yığınına dönmüştür. Böylec, Ebrehe'nin, İbrahim (as) ve oğlu İsmail tarafından inşa edilen Kâbe'yi tahrip ederek Arap halkına bu ibadet mahallini unutturmak, buna karşılık halkı, inşa ettiği kiliseye davet ederek onu Hıristiyan dinine yönlendirmek hususundaki planı da boşa çıkmıştır. Bu ayetle Fil suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

KUREYŞ SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 106. suresi olup 4 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk ayetinde zikri geçen ve Arabistan'ın tanınmış kabilelerinden biri olup Mekke hakimiyetini elinde bulunduran Kureyş kabilesine, Allah Teâlâ'nın yaptığı yardımlardan ve bulunduğu lütuflardan sözedilmesi dolayısıyla sureye Kureyş adı verilmiştir. Sure, Mekke döneminde Tîn suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Kureyş Suresinin Konusu

Biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, bu surede, Mekke halkından olan Kureyş kabilesine ihsan ettiği nimetleri saymış ve bu nimetler sayesinde kabilenin emniyet ve selametini sağlamıştır.

Kureyş'e ihsan edilen bu nimetlerin başında, kış ve yaz yolculuklarında onlara yapılan kolaylıklar ve yardımlar yer almıştır. Müfessirlerin de açıkladıkları gibi Kureyşliler, gerek ticaret maksadıyla olsun gerekse gezinti veya başka maksatlar için olsun, kış aylarında Yemen tarafına, yaz aylarında ise Şam tarafına yolculuk yapmayı vazgeçilmez bir görev edinmişlerdi. Bu yolculuklarını hangi maksatla yapmış olurlarsa olsunlar, Mekke sakinlerinden olmaları dolayısıyla gittikleri yerin halkı tarafından hürmetle karşılanırlar ve oradan emniyet içinde geri dönerlerdi. Kendi ülkelerinde de güven içinde otururlardı. Nitekim Allah Teâlâ, Ankebût suresinin 67. ayetinde de oturdukları bu şehri bahis konusu etmiş ve *"Çevrelerindeki insanlar tutulup öldürülürken, Mekke'yi haram ve güvenli bir yer kıldığımızı hiç görmüyorlar mı?.."* buyurmuştur.

Allah Teâlâ'nın Kureyşlilere ihsan ettiği diğer iki nimet de onları açlıktan kurtarması ve korkudan emin kılmasıdır. Müfessirlerin de işaret ettikleri gibi Mekke ve çevresi tarıma elverişli bir bölge değil iken, İbrahim'in (as) duası ve Kâbe'nin kutsallığı sayesinde Kureyş'in bolluk içinde yaşayacağı bir bölge olma özelliğine kavuşmuştur. İbrâhim suresinin 37. ayetinde İbrahim'in (as) bu duası şöyle zikredilmiştir: *"Rabbimiz! Ben, çocuklarımdan bazısını senin Beyt-i Haramının yanında, ziraata elverişli olmayan bir vadiye, namazı dosdoğru kılabilmeleri için yerleştirdim. İnsanlara, onlara sevgiyle meyleden bir kalp ver; onları, şükretsinler diye çeşitli meyvelerle rızıklandır."*. İşte İbrahim'in (as) bu duası sayesindedir ki Kureyşliler, hem bölgenin ziraata elverişli bir hale gelmesiyle hem de yaz ve kış aylarında yaptıkları ticaret yolculuklarıyla açlıktan kurtulmuşlardır.

Allah Teâlâ, Kureyş'e ihsan ettiği bu nimetleri zikrettikten sonra, bu ihsanın başlıca sebbini de zikretmiş ve bu sebebin, onların, ihsan edilen bu nimetlere layık olmalarını ve yalnız Allah'a kulluk etmelerini sağlamak olduğunu beyan etmiştir.

3. Kureyş Suresinin Kendinden Önceki Fil Suresiyle Bağlantısı

Her iki surede de Allah Teâlâ'nın Mekke halkına ihsan ettiği nimetlerin zikredildiği gözönünde bulundurulursa, Kureyş suresiyle Fil suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılır. Fil suresinde, Kureyş'e ihsan edilen bu nimetlerin başında, Beyt-i Haram'ı tahrip etmek için gelen fil ordusunun ebabil kuşları tarafından atılan taşlaşmış çamur tanecikleriyle nasıl helak edildiği zikredilmiş, buna karşılık Kureyşlilerin, fil ordusu tarafından imha edilmekten kurtarılışı açıklanmıştır.

Allah Teâlâ'nın Kureyş'e ihsan ettiği diğer bir nimet de hem içtimai hem de iktisadi nimetlerdir ki bu surenin son ayetinde de ifade edildiği gibi, Allah Teâlâ Kureyş'e, Beyt'in Rabbine rahatça ibadet edebilmeleri için hem onlara güven vermiş hem de onları korkudan emin kılmıştır. Ayrıca onlara ticaret yollarını da açmış, yaptıkları ticaret yolculukları sayesinde onları açlıktan kurtarmıştır. Yukarıda da zikredildiği gibi, kış aylarında Yemen tarafına, yaz aylarında ise Şam tarafına yaptıkları yolculuklarla ticaret işlerini geliştirmiş ve Mekke halkını zenginleştirmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي
أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 Bari Kureyş'in emniyetini, onların kış ve yaz yolculuğunda güvenliğini sağladığı için, onları yedirip açlıktan, onlara güven verip korkudan kurtaran bu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler.

Bilindiği gibi İbrahim (as), oğlu İsmail ile birlikte Allah Teâlâ'nın emrine uyarak Mekke'de Beyt-i Haram da denilen Kâbe'yi inşa edip bir ibadet mahalli olarak onu Mekke halkına emanet etmişlerdi. Kureyş'le birlikte bütün Arap kabileleri tarafından saygı gören Kabe, hiçbir zaman bu özelliğinden herhangi bir şey yitirmemiş ve bir ibadet mahalli olarak daima ziyarete açık kalmıştı. Ancak daha önce de açıklandığı üzere, Mekke halkının Kâbe'ye gösterdiği bu yakınlık, Habeş krallığına bağlı Yemen valisi Ebrehe el-Eşrem'i aşırı derecede kıskandırmakla kalmamış, ayrıca onu, Arapları Kâbe'den uzaklaştırıp yeni inşa ettiği Kulleys denilen bir kiliseye çekerek Hıristiyanlığa yönlendirmeye sevketmiştir. Bunu gerçekleştirmek için de aralarında bir filin de bulunduğu ordusuyle Kâbeyi tahrip etmeye kalkışmış, ancak Allah Teâlâ'nın üzerlerine gönderdiği ebabil kuşlarının üzerlerine attıkları taşlaşmış çamur tanecikleriyle Ebrehe ordusu helak edilmiştir. İşte Allah Teâlâ, Kureyş'e yaptığı bu yardımıyla onun emniyetini sağlamış, ticaret maksadıyla yaptıkları yolculuklarında da onlara güven verip korkudan kurtarmıştır. Allah Teâlâ'nın onlara yaptığı bu ihsan ise, onların, sırf Beyt'in Rabbine ibadet etmeleri içindir. İşte Allah Teâlâ bu manada şöyle buyurmuştur:

1-4 Bari Kureyş'in emniyetini, onların kış ve yaz yolculuğunda güvenliğini sağladığı için, on-

ları yedirip açlıktan, onlara güven verip korkudan kurtaran bu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler.

1-4 Yukarıda da açıkladığımız gibi, Allah Teâlâ, Mekke'de bulunan Kâbe'yi tahrip etmek ve Mekke halkını veya Mekke'de yaşayan Kureyş kabilesini kiliseye çekip Hıristiyan yapmak isteyen Habeş Krallığına bağlı Yemen valisi Ebrehe el-Eşrem'i bu isteğinde başarısız kılmış, aksine onu ve ordusunu ebabil kuşlarının üzerlerine attıkları taşlaşmış çamur tanecikleriyle helak etmiştir. Allah Teâlâ, Ebrehe ordusunu helak etmekle hem Kureyş'in güvenliğini sağlamış hem ticaret maksadıyla olsun hem de gezinti maksadıyla olsun, Mekke dışına yaptıkları yolculuklarda onlara güven vermiştir.

Ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi Kureyş'in Mekke dışına yaptığı bu yolculuk, başlıca iki kısımdan ibarettir. Birincisi kış yolculuğu, ikincisi de yaz yolculuğudur. Müfessirlerin de açıkladıklarına göre, Kureyş'in kış aylarında yaptığı yolculuk Yemen taraflarına, yaz aylarında yaptığı yolculuk ise, Şam taraflarına olurdu. Bu yolculukların sebebi ise, ticaret hayatını geliştirmek ve Mekke halkını zenginleştirerek ona rahat bir geçim sağlamaktı. Nitekim Allah Teâlâ'nın bu yardımları sayesindedir ki Kureyş, Araplar arasında en zengin kabile olarak tanınmış ve kendisinden daha aziz ve daha zengin başka bir kabile görülmemiştir. Halbuki Ebrehe'nin fil ordusuyla Kureyş üzerine yaptığı saldırı başarıyla neticelenmiş ve Kâbe tahrip edilmiş olsaydı, ortada Kureyş adında saygı gören zengin bir topluluk kalmadığı gibi, Mekke de harabe haline gelmiş bir şehir olmaktan kurtulamazdı.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, kış ve yaz yolculuklarında hem Kureyş'in güvenliğini sağlayıp onu korkudan kurtarmış hem de bu yolculuklarında gaye edindikleri ticaret işlerini geliştirerek onu zengin bir kabile haline getirmiştir. Ancak Allah Teâlâ'nın Kureyş'e yaptığı bu hudutsuz yardımın, hiç şüphesiz ihmal edilmemesi gereken önemli bir sebebi vardır ve bu sebep de üçüncü ayet-i kerîmede açık bir şekilde ifade edildiği gibi, bu Beyt'in Rabbine ibadet etmeleridir. Zira bu Rab, onların rızıklarını artırarak açlıktan kurtardığı gibi, her çeşit korkudan da onları emin kılmıştır. Eğer bu kavim Beyt'in Rabbine ibadet etmekten yüz çevirmiş olsaydı, durumları, bunun tamamıyla aksi olur, açlıktan ve korkudan helak olup giderdi. Nitekim Allah Teâlâ, bunların durumunu da Nahl suresinin 112-114. ayetlerinde açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Allah, bir kasabayı misal olarak verir: (Bu kasaba) güven ve huzur içinde idi; rızkı her taraftan bol bol kendisine geliyordu. Fakat bir gün, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etti. Allah da o kasabaya, yapmış oldukları yüzünden, açlık ve korku libasını giydirdi. Kendilerine içlerinden bir de Peygamber gelmişti; fakat onu yalanladılar. Bunun üzerine zulümleri içinde azap, onları yakalayıverdi. O halde (ey müminler!), eğer Allah'a ibadet ediyorsanız, O'nun helal ve temiz olarak size verdiği rızıktan yeyin ve Allah'ın nimetine şükredin."*. Bu ayetle Kureyş suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

MÂÛN SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 107. suresi olup 7 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, son ayetinde zikredilen ve zekat vermek, yahut bazı şeyler vererek yardımda bulunmak veya komşular arasında ödünç alınıp verilen bazı ev eşyaları manasına gelen *maun* kelimesinden almıştır. Genel görüşe göre sure, tam olarak Mekke'de Tekâsür suresinden sonra nazil olmuşsa da bazı müfessirler, surenin yarısının Mekke'de, yarısının da Medine'de nazil olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak bu görüş yeterince kabûl görmemiştir.

2. Mâûn Suresinin Konusu

Maun suresi, inkârcılarla, inançlarında samimi olmayan iki yüzlü kimselerin yalancılıklarını, ahlak dışı davranışlarını ve kötülüklerini bahis konusu eden bir özelliğe sahiptir. Bu özellik gözönünde bulundurulursa, surenin konusunu iki bölümde incelemek mümkündür: Buna göre birinci bölümün konusu, dini yalanlayan, yetimi itip kakan ve yoksulu doyurmaktan uzak kalan kimselerdir ki bunlar, dine karşı hiçbir yakınlık duymayan, aksine dinin bütün hükümlerini yalanlayan veya onları inkâr eden kafirlerdir. İkinci bölümün konusu ise, münafık denilen kimselerdir ki bunlar da namaz kılıyor görünseler bile, kıldıkları namazları önemsemeyen ve onları sadece gösteriş olsun diye kılan, kısacası mürailik yapan kimselerdir. İşte bunlar, bu çeşit davranışlarıyla maun'a, yani iyilik yapmaya da engel olanlardır.

3. Mâûn Suresinin Kendinden Önceki Kureyş Suresiyle Bağlantısı

Maun suresinin kendinden önceki Kureyş suresiyle çeşitli yönlerden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır:

1) Allah Teâlâ, Kureyş suresinde, yiyecek ihsan ederek açlıktan, güven vererek korkudan kurtardığı kullarından O'nun bu nimetlerini inkâr edenleri zemmetmiş, Mâûn suresinde ise, yoksulu doyurmaya teşvik etmeyeni zemmetmiştir.

2) Keza Kureyş suresinde kullarına, Beyt-i Haram'ın yegane Rabbi olan Allah'a ibadet etmelerini emretmiş, Mâûn suresinde ise, namazlarını önemsemeyenleri ve insanları Allah'ın ibadetinden menedenleri zemmetmiştir.

3) Allah Teâlâ, Kureyş suresinde Kureyş'e ihsan ettiği nimetleri saymış, buna rağmen onlardan bazılarının, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve dirildikten sonraki uhrevi cezayı inkâr ettiklerini zikretmiş, daha sonraki surede ise, bu inkârcıları uhrevi ceza ile tehdit etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾ فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ
لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Dini yalanlayan (şu adam) ı görüyor musun?

2-3 Yetimi itip kakan, yoksulu doyurmaya önayak olmayan işte odur.

4-7 Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki namazlarını önemsemezler; (kılsalar bile) mürailik yaparlar; iyilik etmeye de engel olurlar.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, bu surede dini yalanlayan, fakir ve muhtaç kimselere yardım etmekten ve onların açlıklarını gidermekten uzak durdukları gibi yardım görmelerine de engel olan, keza Allah'a ibadet etmeyen, ibadet etseler bile sırf mürailik yapmak için ibadet eden kimseleri bahis konusu ederek onları bu çeşit davranışları dolayısıyla zemmetmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Dini yalanlayan (şu adam)ı görüyor musun?

2-3 Yetimi itip kakan, yoksulu doyurmaya önayak olmayan işte odur.

4-7 Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki namazlarını önemsemezler; (kılsalar bile) mürailik yaparlar; iyilik etmeye de engel olurlar.

1 Allah Teâlâ bu ayetinde sevgili Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün inananlara hitap ederek dini yalan sayan kimseyi görüp görmediğini, daha doğrusu bu kimsenin kim olduğunu bilip bilmediğini sormuş, daha sonraki ayetlerinde ise, dini yalanlayan bu kimseyi tavsif ederek onun kim olduğunu açıklamıştır. Müfessirlerin de işaret ettikleri gibi ayet-i kerimede zikredilen din, Allah Teâlâ'nın, kullarını inanç ve amellerine göre cezalandırması ve onları inanç ve amellerinin karşılığı olarak hak ettikleri akibete ulaştırmasıdır. Nitekim Zelzele suresinin 6-8. ayetlerinde Allah Teâlâ, kıyamet günü insanların, amellerinin karşılığını görmek için bölük bölük çıkacaklarını beyan ettikten sonra *"Her kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görecektir. Kim de zerre miktarı kötülük işlemişse onu görecektir."* buyurmuştur ki bu beyan, Allah Teâlâ'nın insanlar hakkında hiçbir zaman değişmeyecek en önemli hükümlerinden olup hiç kimse bu hükme karşı çıkamaz ve bunun aslı yoktur diyerek onu inkâr edemez; inkâr ettiği takdirde Allah'ın dinini inkâr etmiş veya yalanlamış olur.

2-3 İşte dini yalanlayan bu adam, yetimi itip kakan, yoksulun doyurulmasına yardım etmeyen, yahut başka bir ifadeyle onun açlıktan kıvranmasını umursamayan kötü kalpli bir kişidir. Kısacası bu tip kişiler, yoksulları hakir gören ve onlara zulmetmekten zevk alan kimselerdir. Müfessirler, bu ayet-i kerimenin haklarında nazil olduğu kimseleri farklı şekillerde beyan etmişler, bazıları onun el-Âs İbn Vâ'il hakkında nazil olduğunu söylerken, bazıları el-Velîd İbnu'l-Muğîre, bazıları Ebû Cehil, bazıları Amr İbn Â'iz, diğer bazıları da Ebû Süfyân hakkında nazil olduğunu ileri sürmüşlerdir. İbn Cüreyc'ten nakledildiğine göre Ebû Süfyân her hafta deve kesen varlıklı bir kimse idi. Yine deve kestiği bir günde kendisine bir yetim gelmiş ve ondan et istemişti; fakat Ebû Süfyân sopasıyle onu itip kakalamış

ve yanından kovmuştu. Halbuki ona düşen iş, o yetimi sopasıyla kovalamak değil; onu doyurarak açlığını gidermek ve ona istediği eti vererek güler yüzle uğurlamaktı. Ne var ki işi din gününü yalanlamak olan böyle bir kişiden yoksula yardımcı olmasını ve açlıktan kıvranan bir kimseyi doyurmasını beklemek boş bir hayal olurdu.

4-7 İşte yukarıda da açıklandığı üzere, birtakım çirkin özelliklere sahip olan ve bilhassa din gününü yalanlamakla tanınan bu kimselerin başka bir özellikleri de bazen namaz kılmış olsalar bile, bu namazlarını önemsemeden gaflet içinde kılmaları veya vaktini geçirmiş olmalarıdır. Oysa namazın vakti geçtikten sonra kılınması, onu bütünüyle terketmek manasına da gelir ki böyle bir namazın kılınması da Allah'a ibadet etmek manasında değil; fakat başkaları üzerinde namaz kılıyor zannını uyandırmak manasındadır ve bu da riyakarlıktan başka bir şey değildir. Bundan dolayıdır ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimede namazlarından gafil olanları şiddetle kötülemiş ve bunların bu çeşit bir namazla mürailik veya münafıklık yaptıklarını beyan ederek *"O namaz kılanların vay haline!"* buyurmuştur. Nisâ suresinin 142. ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Münafıklar, hilelerini Allah bozduğu halde, Allah'a hile yapmaya kalkışırlar. Namaza kalktıklarında üşenerek kalkarlar; insanlara gösteriş yaparlar; Allah'ı da çok az zikrederler."*. Bunlar, namazı başkalarına gösteriş olsun diye kıldıkları gibi, *mâ'ûn*'a, yani iyilik etmeye de engel olurlar. Âyet-i kerimede zikredilen *mâ'ûn* kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde açıklanmış, bazıları onun iyilik etmek manasına geldiğini söylerken, bazıları da komşuların daima birbirinden istemek durumunda kaldıkları kova, balta, kazan, kepçe ve bakraç gibi ev eşyası olduğunu ileri sürmüşler, bazı müfessirler ise, *mâ'ûn*'un hali vakti yerinde olanların, mallarının kırkta birini vermekle yükümlü bulundukları zekat olduğunu söylemişlerdir. Ayet-i kerimede *Mâ'ûn* kelimesinin salat (namaz)dan sonra zikredilmiş olması da kelimeyle zekatın kastedilmiş olduğu görüşünü teyit eder. Bu ayetle Mâûn suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun al ve ashabına olsun.

KEVSER SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 108. suresi olup 3 ayetten müteşekkildir. Mekke'de Âdiyât suresinden sonra nazil olmuştur. Muslim (*Sahih,* I. 300), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 538), Nesâ'î (*Sünen,* II. 133) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 102)'in Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettikleri bir hadisten öğrenildiğine göre, Hazreti Peygamber ashabı arasında otururken, birden üzerine çöken bir ağırlıkla kendinden geçmiş, biraz sonra da başını kaldırarak gülümsemiş ve ashabının "Seni güldüren nedir ey Allah'ın Resulü?" sorusuna karşılık kendisine bir sure indiğini haber vererek Kevser suresini okumuştur. Ashabının Kevser'in ne olduğunu sorması üzerine de şöyle buyurmuştur: "O, Azîz ve Celil olan Rabbimin bana vaadettiği bir nehirdir. Onda pek çok hayır vardır. O, öyle bir havuzdur ki ümmetim, kıyamet günü onun başına gelecektir..."

Kevser suresi, baştarafta da zikrettiğimiz gibi Mekke'de nazil olmuştur. Gerek konusu gerekse üslubu bunu teyit eder. Bununla beraber surenin Medenî olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak bu görüş fazla rağbet görmemiştir. Surenin 3. ayetinde Hazreti Peygamber'e karşı kin ve nefret besleyen bir zümreye işaret edilmiştir ki bunların Mekke'de yaşayan Kureyş kabilesi olduğu ve bu kabilenin Hazreti Peygamber'e karşı şiddetli bir düşmanlık beslediği bilinmektedir. Bu da surenin Mekkî oluşunun bir delili sayılır. Surenin önemli özelliklerinden biri, Kur'an-ı Kerim'in en kısa suresi olmasıdır.

2. Kevser Suresinin Konusu

Kevser suresi, konu itibariyle bir evvelki surenin mukabilidir. Nitekim Allah Teâlâ, bir evvelki surede yoksulu itip kakan ve onu doyurmaya karşı çıkan cimrilerle, namaz kılmaya yanaşmayan, namaz kılsa bile namazında riyakarlık yapan ve zekat vermekten kaçınan kimseleri bahis konusu ederek bunları şiddetle kötülediği halde, Kevser suresinde, Duhâ ve İnşirâh surelerinde olduğu gibi sevgili Peygamberi'ne hitap ederek ona ihsan ettiği hudutsuz nimetleri zikretmiş ve bu nimetlerle düşmanları karşısında onun ümidini artırdığı gibi, kuvve-i maneviyesini de son derece yüceltmiştir. Nitekim ilk ayetinde ona *Kevser*'i ihsan ettiğini haber vermiştir. Her ne kadar Hazreti Peygamber bir hadisinde *Kevser*'in, içinde pek çok hayır bulunan cennetteki bir ırmak olduğunu haber vermişse de bu nimetlerin başında, Peygamberlik olmak üzere Kur'an ve İslam'ı da içine alan hudutsuz bir hayır kümesi bulundu-

ğunda hiç şüphe yoktur. İşte, Allah Teâlâ sevgili Peygamberi'ne böyle bir hayır kümesi ihsan ettiğini bildirdikten sonra, ona ve dolayısıyla bütün ümmetine bu ihsanı dolayısıyla namazını kusursuz bir şekilde eda etmesini ve Rabbine bir şükür olmak üzere kurban kesmesini emretmiştir. Son ayetinde ise, kendisine eza ve cefayı layık gören düşmanlarına karşı sevgili Peygamberi'nin zaferini, buna karşılık düşmanlarının uğrayacakları kötü akibeti müjdelemiştir.

3. Kevser Suresinin Kendinden Önceki Mâûn Suresiyle Bağlantısı

Allah Teâlâ, Mâûn suresinde, kafirleri ve münafıkları Ahiret hayatını ve bu hayatın hesap ve ceza gününü inkâr edip yalanlayan, yetimi itip kakan ve yoksulu doyurmaya engel olan, namaz kılmaya yanaşmayan, kılsalar bile sırf riyakarlık yapmak için kılan kimseler olarak başlıca dört sıfatla tavsif ettikten sonra, Kevser suresinde de Peygamberi'nin yine dört sıfatını zikrederek onu yüceltmiştir. Bu sıfatların birincisi, kafir ve münafıkların cimriliklerine mukabil Peygamberi'ne pek çok hayrı ihtiva eden Kevser'i ihsan etmesi ve bu ihsan ile ona cimrilikten sakınmasını ve muhtaç olanlara malından vermesini telkin etmesi, kafirlerin ve münafıkların namazı terketmelerine veya namazda riyakarlık yapmalarına karşılık namazını vaktinde ve ihlas ile kusursuz bir şekilde kılmasını emrettikten sonra kurban keserek etinden yoksullara yedirmesini ve iyilik etmeye engel olmamasını emretmesidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّآ أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] (Ey Muhammed!) Sana Kevser'i verdik.

[2] Bu itibarla Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

[3] Gerçek olan şudur ki asıl soyu kesik olan, sana kin besleyen kimsedir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Kevser suresi, Mekke'de nazil olmuş surelerden biridir. Allah Teâlâ, Mekke'de Hazreti Peygamber'e düşman olan ve ona karşı şiddetli kin besleyen Kureyş karşısında onu cesaretlendirmek ve onun şanını yüceltmek için hudutsuz nimetler ihsan etmiş ve bu surenin ilk ayetinde de ifade edildiği gibi ona pek çok hayrı ihtiva eden bir ırmak verdiğini beyan ettikten sonra, Rabbine şükretmiş olmak için kusursuz namaz kılmasını ve kurban kesmesini emretmiştir. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan naklettiklerine göre, Ka'b İbn Eşref Mekke'ye geldiği zaman, Kureyş ona şöyle demişti: "Sen Medine halkının en hayırlısı olduğun gibi, onların efendisisin. Şu öksüz ve soysuzun, kavmine karşı yaptığını görmüyor musun? O, kendisinin bizden daha hayırlı olduğunu iddia ediyor. Halbuki biz hacıların sahibi, Kâbe'nin bakıcısı ve sikaye görevinin sahibiyiz.". Ka'b İbn Eşref de onlara şu karşılığı vermişti: "Siz, ondan daha hayırlısınız.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, sevgili Peygamberi'ne hitap ederek Kureyş'in onun hakkındaki bu yalan ve iftiralarını reddederek asıl soysuz olanın, bu iddiada bulunan ve ona karşı şiddetli kin besleyen kimseler olduğunu haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] (Ey Muhammed!) Sana Kevser'i verdik.

[2] Bu itibarla Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

[3] Gerçek olan şudur ki asıl soyu kesik olan, sana kin besleyen kimsedir.

1 Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetinde Peygamberi'ne ihsan ettiği hudutsuz nimetleri bahis konusu ederek *"Sana Kevser'i verdik."* buyurmuştur. Sureye ad olarak verilen Kevser kelimesi, lugatta pek çok veya sayısız manasına geldiği gibi hudutsuz iyilik ve hayır manasında da kullanılmış, ayet-i kerimede de Hazreti Peygamber'e ihsan edilen bu hudutsuz hayır ve iyilikten sözedilmiştir. Ancak burada şuna özellikle işaret etmek gerekir ki müfessirler, Hazreti Peygamber'e ihsan edilen ve hayr-ı kesir de denilen bu hudutsuz hayırlar hakkında çeşitli açıklamalarda bulunmuşlardır ki bu açıklamaların başında, Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne vermeyi vaadettiği cennetteki bir ırmak gelir. Nitekim baştarafta da zikrettiğimiz bir hadisi şerîfinde Hazreti Peygamber, "Kevser, Aziz ve Celil olan Rabbimin bana vaadettiği bir nehirdir. Onda pek çok hayır vardır. O, öyle bir havuzdur ki ümmetim, kıyamet günü onun başına gelecektir..." buyurmuştur. Müfessirler tarafından Kevser hakkında yapılan diğer açıklamalardan bir başkası, Allah Teâlâ'nın Hazreti Peygamber'e ihsan ettiği nübüvvet ile bunun gerekleri olarak ona indirilen Kur'an-ı Kerim, İslam dini, güzel ahlak, ilim ve buna benzer diğer yüceliklerdir.

2 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne pek çok hayrı ihtiva eden Kevser'i ihsan ettiğini beyan buyurduktan sonra, ikinci ayetinde bu ihsanına şükür olmak üzere namaz kılıp Rabbine ibadet etmesini ve kurban kesmesini emretmiştir. Ayet-i kerimede zikri geçen namaz (salat) ve nahr (kurban) ile ilgili emirler, müfessirler tarafından değişik şekillerde yorumlanmış, bazıları namazı dua etmek veya şükretmek manalarında yorumlarken, bazıları onunla farz namazlarının kastedildiğini söylemiş, bazıları da onun kurban bayramı namazı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nahr ile kastedilen mana ise, bazılarına göre iftitah tekbirinde ellerin göğüs hizasına kadar kaldırılması, yahut kısaca elleri kaldırıp tekbir getirmek olarak açıklanmıştır. Fakat daha önce de işaret ettiğimiz gibi ayet-i kerime ile kastedilen asıl mana, kanaatimizce, bütün müslümanlar tarafından da uygulandığı gibi Allah'a şükretmiş olmak için farz olan vakit namazlarını kusursuz bir şekilde kılmak ve vakti geldiği zaman kurban kesmektir.

3 Kevser suresinini üçüncü ayeti, Hazreti Peygamber'e Kureyşli düşmanları tarafından isnat edilen ebter, yani nesli tükenmiş veya soyu kesilmiş manasında çirkin bir sıfatın reddiyle ilgilidir. Müfessirler tarafından açıklandığına göre Kureyşli müşrikler, erkek evladı ölen ve başka evladı kalmayan kimselere soyu kesik veya nesli tükenmiş manasında ebter diyorlardı. Hazreti Peygamber'in oğulları Kasım ve Abdullah da ölünce, onun hakkında da bu sıfatı kullanmaya başlamışlardı. Müşrikler Hazreti Peygamber hakkında bu sözü söylemekle, onun soyu tükendiğine göre, bundan sonra onun yerine geçecek ve görevini devam ettirecek hiç kimsenin olmayacağını, dolayısıyle din adına ileri sürdüğü her çeşit görüşün unutulup gideceğini kastetmiş oluyorlardı. Kısacası, Hazreti Peygamber'in ölümüyle İslam dini de yok olup gidecek ve müşrikler kendi dînleriyle başbaşa kalacaklardı. İşte, müşriklerin bu çeşit iddiaları Hazreti Peygamber'i o derece üzmüş olacaktır ki Allah Teâlâ onu teselli etmek maksadıyla bu sureyi, yani Kevser suresini indirmiş ve kendisine başta nübüvvet olmak üzere pek çok hayır verildiğini beyan ettikten sonra, asıl sonu gelmiş ve soyu kesilmiş olanların müşrikler olduğunu haber vermiştir. Bu açıklama ile Kevser suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

KÂFİRÛN SURESİ

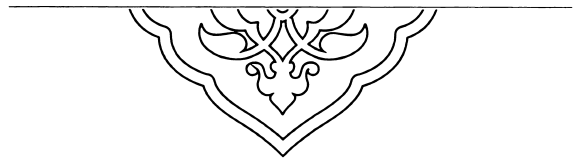

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 109. suresi olup 6 ayetten müteşekkildir ve Mekke'de Mâûn suresinden sonra nazil olmuştur. Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde, Peygamberi'ne, kafirlere hitap etmesini emrettiği için sureye bu ad verilmiştir. Müfessirlerin muhtelif kaynaklardan naklettiklerine göre, Mekke'nin önde gelen kafirlerinden el-Velîd İbnu'l-Muğîre, el-Âs İbn Vâil, el-Esved İbn Abdi'l-Muttalib ve Ümeyye İbn Halef, bir gün Hazreti Peygamber'le karşılaşmışlar ve ona şöyle demişlerdi: "Ey Muhammed! Gel, sen bizim ibadet ettiklerimize bir yıl süreyle ibadet et, biz de senin ibadet ettiğine bir yıl süreyle ibadet edelim. Eğer senin ibadet ettiğin bizim ibadet ettiklerimizden hayırlı ise, biz ondan faydalanmış oluruz; eğer bizim ibadet ettiklerimiz seninkinden hayırlı ise, sen de onlardan faydalanmış olursun.". İşte kafirlerin bu sözlerinden sonradır ki Allah Teâlâ Peygamberi'ne, kafirlere bir cevap teşkil etmek üzere Kâfirûn suresini indirmiştir. Yine müfessirlerin açıklamalarına göre, bu surenin nüzulünden sonra Hazreti Peygamber Mescid-i Harama gitmiş ve Kureyşten kalabalık bir heyetin bulunduğu bir yerde kendisine nazil olan bu sûreyi okumuştur. Kureyşli müşrikler bunu işitince, bütün ümitlerini yitirmişlerdir.

2. Kâfirûn Suresinin Konusu

Surenin, Allah'tan başka İlah olmadığı ve yalnız Allah'a ibadet edilmesi gerektiği hususundaki uyarısı dikkate alınacak olursa, İslam'ın tevhid inancının temel ilke olarak vazedilmiş olduğu kolayca anlaşılır. Filhakika Abdullah İbn Ömer (ra) tarafından Hazreti Peygamber'den nakledilen ve sahih hadis kitaplarında yer alan bir hadisinde Hazreti Peygamber, İslam'ın temel şartlarını açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "İslam, beş temel üzerine bina kılınmıştır: Allah'tan başka İlah olmadığına ve Muhammed'in O'nun (kulu ve) Resulü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.". (Buhârî, *Sahih,* I. 8; V. 157; Müslim, *Sahih,* I. 45; Tirmizî, *Sünen,* V. 5; Nesâ'î, *Sünen,* VIII. 107). Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi İslam'ın ve Müslüman olmanın ilk şartı kelime-i tevhid de denilen *"Allah'tan başka İlah yoktur"* manasındaki *Lâ ilâhe illa'llah* lafzını kusursuz benimsemek ve bu lafzı her fırsatta samimiyetle tekrarlayıp yalnız Allah'a ibadet etmek ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamaktır. İşte altı ayetten ibaret olan Kâfirûn suresinin or-

taya koyduğu ve Allah Teâlâ'nın, bu ayetlerinde Peygamberi'ne hitapla kafirlere beyan etmesini emrettiği yegane gerçek mana da budur.

3. Kâfirûn Suresinin Kendinden Önceki Kevser Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi Allah Teâlâ, bir evvelki surede Peygamberi'ne, eşi ve benzeri olmayan Allah'a ihlas ile ibadet etmesini ve O'nun için kurban kesmesini emretmiş, tevhide delalet eden ve şirkten uzak kalmayı vurgulayan bu suresinde ise, Peygamberi'nin Rabbine ibadetini, müşriklerin putlara yaptıkları ibadetlerden ayırarak onun yalnız Allah'a ibadet ettiğini beyan etmiştir. Filhakika bu surenin ayetlerinde de açıkça ifade edilmiştir ki Hazreti Peygamber, kafirlerin ibadet ettikleri putlara hiçbir zaman ibadet etmemiş, sadece eşi ve benzeri bulunmayan Rabbine ibadet etmekle yetinmiştir. Kafirler ise, eşi ve benzeri bulunmayan Allah'a ibadet etmek yerine sadece kendi putlarına ibadet etmişlerdir. Bu sebepledir ki Hazreti Peygamber kendi dini ile müşriklerin dinlerini birbirinden ayırmış ve *"Sizin dininiz size aittir; benim dinim de bana..."* buyurmuştur.

4. Kâfirûn Suresinin Faziletleri

Müfessirler, Kâfirûn suresinin faziletleriyle ilgili olarak Hazreti Peygamber'den nakledilen pek çok haber zikretmişlerdir. Bu faziletlerin çokluğu ve her birinin ayrı bir öneme sahip olması, yukarıda da zikrettiğimiz gibi onun, İslam'ın tevhide dayanan aslını beyan etmesi özelliğinden kaynaklanmaktadır. Nitekim Tirmizî (*Sünen,* V. 166)'nin İbn Abbâs vasıtasıyla naklettiği bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *İzâ Zulzileti'l-Arzu* Kur'an'ın yarısına, *Kul Huve'llahu Ahad,* Kur'an'ın üçte birine, *Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn,* Kur'an'ın dörtte birine muadildir.". Keza Tirmizî'nin Enes İbn Mâlik'ten naklettiği başka bir haberinde Resulullah (sas.) ashabından birine: "Ey fulan! Evlendin mi?" diye sormuş, adam da: Hayır ya Resulallah; hem benim evlenecek bir şeyim de yok, cevabını vermişti. Bunun üzerine Resulullah (sas.) ona: Sen *Kul Huve'llahu Ahad* suresini bilmiyor musun? demiş, adam "Evet, biliyorum." cevabını verince, Resulullah (sas.): "O, Kur'an'ın üçte biridir." buyurmuş, sonra ona şu soruyu yöneltmiştir: "Sen, *İzâ Ca'e Nasru'llahi ve'l-Fethu* suresini bilmiyor musun"? Adam: "Evet, biliyorum." demiş, Resulullah (sas.) de: "O, Kur'an'ın dörtte biridir." buyurmuş, sonra şöyle demiştir: "Sen, *Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn* suresini bilmiyor musun"? deyince adam "Evet, biliyorum." cevabını vermiş, Resulullah (sas.) de: "O, Kur'an'ın dörtte biridir." buyurmuş, sonra da şöyle demiştir: "Sen, *İzâ Zulzileti'l-Arzu* suresini bilmiyor musun"? Adam "Evet, biliyorum." deyince Resulullah (sas.) sorularını şöyle tamamlamıştır: "O, Kur'an'ın dörtte biridir; o halde evlen, evlen.".

Kaynaklardan edinilen bilgiye göre Kâfirûn suresi, Hazreti Peygamber'in namazlarında sık okuduğu surelerden biridir. Hem sabah ve akşam namazlarının sünnetlerinde hem de tavaf ve vitir namazlarında Kâfirûn ve İhlâs surelerini okuduğu rivayet edilmiştir. Nitekim Muslim (*Sahîh,* I. 502), Tirmizî (*Sünen,* K. El-Hac, 43) ve Nesâ'î (*Sünen,* V. 236) tarafından nakledilen bir haberde, Resulullah (sas.)'in sabah namazının iki rekat sünnetinde *Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn* ve *Kul Huve'llahu Ahad* surelerini okuduğu haber verilmiştir. Yine kaynakların verdikleri haberlerden öğrenildiğine göre Resulullah (sas.) namazlarında bu iki sureyi okumayı ihmal etmediği gibi, Müslümanlara da bunu tavsiye etmiş ve "Uykuya hazırlandığınız bir sırada *Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûn* suresini de okuyunuz." buyurmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] (Ey Muhammed! O kafirlere) de ki: "Ey kafirler!"

[2] "Ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem.".

[3] "Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz.".

[4] "Ben asla sizin ibadet ettiklerinize ibadet edecek değilim.".

[5] "Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz.".

[6] "Sizin dininiz size aittir; benim dinim de bana.".

Baştarafta da zikrettiğimiz gibi, müşriklerin ileri gelenlerinden bir grup, Hazreti Peygamber'le karşılaştıkları bir gün onu kendi dinlerine davet etmişler ve "Ey Muhammed! Bir süre bizim dinimize gir ve bizim Tanrılarımıza ibadet et. Daha sonra da biz senin dinine girelim ve senin Tanrına ibadet edelim. Bu dinlerden seninki mi yoksa bizimki mi gerçekse ve ibadet edilen tanrılardan hangisi hak ise, ya sen yahutta biz bundan faydalanmış oluruz." demişlerdi. İşte müşriklerin bu sapık tekliflerine karşı Allah Teâlâ, Peygamberi'ni uyararak müşriklerin bu tekliflerini reddetmesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

[1] (Ey Muhammed! O kafirlere) de ki: "Ey kafirler!"

[2] "Ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem.".

[3] "Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz.".

[4] "Ben asla sizin ibadet ettiklerinize ibadet edecek değilim.".

[5] "Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz.".

[6] "Sizin dininiz size aittir; benim dînim de bana"..

1 Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Peygamber'i kendi dinlerine girmesi ve ibadet ettikleri Tanrılarına ibadet etmesi için yaptıkları teklife karşı onu uyarmış ve ona hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Görüyorsun ki müşrikler, senin, Rabbinin sana indirdiği Kur'an'a dayalı dinini ve kendisinden başka İlah olmayan Rabbini terketmeni ve kendi sapık dinlerine tabi olarak kendi elleriyle yapıp İlah edindikleri birtakım putlara ibadet etmeni istemektedirler. Oysa çok iyi bilinmektedir ki onların kendilerine İlah edinip ibadet ettikleri bu putların zerre kadar da olsa herhangi bir güç veya kudretleri yoktur ve bu âlemde var olan canlı cansız herhangi bir varlığı yaratmış da değillerdir. Gerçek böyle olunca, ey Muhammed, o kafirlere de ki: Ey kafirler!

2 Canlı veya cansız herhangi bir varlığı yaratacak veya onu yok edecek gücü yahut kudreti bulunmayan kendi ellerinizle taştan veya çamurdan yontup yaptığınız, sonra da İlah edindiğiniz putunuza veya heykelinize ben asla ibadet etmem. Benim, kendisinden başka İlah olmayan ve canlı cansız bütün varlıkları kendi gücü ve kudretiyle tek başına dilediği gibi yaratan ve dilediği zaman da yok etmeye kadir olan Allah'a inancım ancak bunu gerektirir.

3 Keza siz de bu küfür veya şirkinize bağlı kaldı-

ğınız ve hiçbir gücü bulunmayan putlarınızı İlah olarak görmeye ve onlara ibadet etmeye devam ettiğiniz takdirde, benim ibadet ettiğim kendisinden başka İlah olmayan Allah'a asla ibadet etmezsiniz.

4 Bu itibarla, sizin ibadet ettiğiniz putlarınıza, geçmişte de olsa, gelecekte de olsa, benim ibadet etmem asla mümkün değildir.

5 Keza ne zaman olursa olsun, sizin de kendilerine ibadet edip Allah'a şirk koştuğunuz İlahlarınızı terkederek benim ibadet ettiğim yegane İlaha, yani Allah'a ibadet etmeniz asla mümkün değildir.

6 Kısaca ifade etmek gerekirse, siz kendi ellerinizle imal edip önünüze diktiğiniz ve İlah edinip ibadet ettiğiniz putlarınızla kendinize bir din edinmiş oldunuz. İşte bu din, hiç şüphesiz, sadece size ait olan bir dindir. Kısacası bu, sizin dininizdir. Benim ibadet ettiğim, kendisinden başka İlah olmayan, şeriki ve benzeri de bulunmayan Allah Teâlâ'nın vazettiği din ise, bana ait olan dindir; kısacası benim dinimdir. Siz de ben de, tabi olduğumuz ve kendileriyle amel ettiğimiz bu dinlerin karşılığını Ahiret'te mutlaka göreceğiz. Yunus suresinin 41. ayetinde de beyan edildiği gibi *"Benim amelim bana, sizin ameliniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız; ben de sizin yaptığınızdan uzağım."*. Keza Kasas suresinin 55. ayetinde yer alan başka bir ifadeye göre de *"...Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir..."* Bu açıklama ile Kâfirûn suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

NASR SURESİ

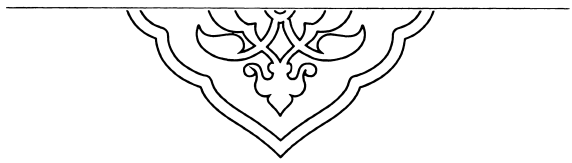

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 110. suresi olup 3 ayetten müteşekkildir. İlk ayetinde Hazreti Peygamber'e ve dolayısıyla bütün Müslümanlara gelen Allah'ın yardımı (*Nasru'llah*)'tan sözedilmesi dolayısıyla sureye Nasr Suresi denilmiştir. Müfessirler arasındaki genel kanaata göre sure Medine'de en son nazil olan sure olup nüzulü Tövbe suresinden sonraki bir döneme rastlar. Bu surenin nüzulünden sonradır ki Hazreti Peygamber de vefat edeceği günlerin yaklaştığını anlamıştır. Surede Hazreti Peygamber'in vefatının sezinlenmesi dolayısıyla ona Tevdi suresi de denilmiştir.

2. Nasr Suresinin Konusu

Gerek surenin adından gerekse ilk ayette zikredilen Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün Müslümanlara yaptığı yardım ile onlara verdiği zaferden de anlaşılacağı üzere, Nasr suresinin konusu, Müslümanlar üzerindeki İlahî yardımın gerçekleşmesiyle yeryüzünde Müslümanlara ihsan edilen büyük zaferlerin onları ulaştıracağı üstün mevkilerin ve düşmanları üzerinde sağlayacağı büyük hakimiyetin beyanıdır. Filhakika ayet-i kerimede zikredilen fetih ile – ki müfessirler genellikle bu fetihten Mekke fethinin murat edildiğini zikretmişlerdir – İslam, ilk devirlerde Arap Yarımadası'nda yayılarak müşriklerin el ve ayaklarını bağlamış ve şirkin genişlemesini ve gelişmesini önlediği gibi, Müslümanlar üzerindeki zulmüne de tam anlamıyla engel olmuştur. Arkası hiç kesilmeyen Allah yardımı ise, İslam'ın Arap Yarımadası'nı aşarak komşu ülkelerde yayılmasını ve büyük bir İslam devletinin kurulmasını sağlamıştır.

3. Nasr Suresinin Kendinden Önceki Kâfirûn Suresiyle Bağlantısı

Bilindiği gibi Allah Teâlâ, bir evvelki surenin son ayetlerinde Hazreti Peygamber'in davet ettiği İslam dini ile kafirlerin dinleri arasındaki ihtilafı zikretmiş ve *"Sizin dininiz size ait; benim dinim de bana ait."* buyurarak ne Müslümanların ne de kafirlerin birbirlerinin dinlerine asla tabi olmayacaklarını açık ve kesin bir ifadeyle beyan etmişti. Nasr suresinde ise, Müslümanların yegane İlah olarak ibadet ettikleri Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne ve dolayısıyla diğer Müslümanlara yaptığı yardım ve ihsan ettiği büyük zaferlerle Allah katında yegane din olan İslam'ın yeryüzünde yayılırken, kafirlerin din edindikleri küfrün izmihlale uğradığını, yani yok olmaya mah-

kum olduğunu haber vermiştir. İşte bu netice, Allah Teâlâ'nın sevgili Peygamberi'ne ihsan ettiği nasr ile fethin apaçık bir neticesidir.

4. Nasr Suresinin Faziletleri

Kafirun suresinin faziletleriyle ilgili olarak Tirmizî'nin Enes İbn Mâlik'ten naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.) bir adama evli olup olmadığını sormuş, adam evlenmek için hiçbir şeyi olmadığını söyleyince, Hazreti Peygamber ona, *Kul Huva'llahu Ahad*, *İzâ Câ'e Nasru'llahi ve'l-Fethu*, *Kul Yâ Eyyuhe'l-Kâfirûne* ve *İzâ Zulzileti'l-Arzu Zilzâlehâ* surelerini bilip bilmediğini, zira bu surelerden birincisinin Kur'an'ın üçte birine diğer üç surenin ise, dörtte birine muadil olduğunu haber verince adam bu sureleri bildiğini söylemiş, Hazreti Peygamber de ona "O halde evlen." buyurmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 (Ey Muhammed!) Allah'ın yardımı ve fetih (zafer) geldiği ve insanların, Allah'ın dinine dalga dalga girdiklerini gördüğün zaman, Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, her ne kadar bu surenin nüzulü ile Hazreti Peygamber vefat edeceği günlerin yaklaştığını anlamış olsa bile, bu sure ile hem kendisine hem de bütün Müslümanlara büyük bir müjdenin verilmiş olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün Müslümanlara vermiş olduğu bu müjde, çok yakın bir zamanda Mekke'nin fethiyle birlikte İlahî yardımın devam etmesi ve İslam'ın Arap Yarımadası'nı da aşarak pek çok ülkede yayılması ve birçok İslam devletinin kurulmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Yegane İlahın olan ve kendisinden başka İlah bulunmayan Rabbin Allah'ın sana yardımıyla Mekke'nin ve diğer şehir ve ülkelerin fethi gerçekleşecek ve insanlar fevc fevc Allah'ın dinine girmeye başlayacaklardır. Sen ve seninle birlikte olanlar bunu açıkça göreceksiniz. O halde, Allah'ın size ihsan ettiği bu büyük yardım ve zaferler dolayısıyla Rabbinize tam ve kusursuz olarak ibadet edin ve sabah akşam O'ndan mağfiret dileyin. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

1-3 (Ey Muhammed!) Allah'ın yardımı ve fetih (zafer) geldiği ve insanların, Allah'ın dinine dalga dalga girdiklerini gördüğün zaman, Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir.

1-3 Ayet-i kerimelerin apaçık manalarından da anlaşıldığı üzere Allah Teâlâ, ilk ayetin başında Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Düşmanlarına karşı Allah'ın sana olan yardımı gerçekleştiği, her yönden seni zafere ulaştıracak olan üstünlük sana geçtiği ve bu üstünlükle Mekke'yi fethettiğin ve netice olarak insanların fevc fevc veya dalga dalga İslam'a girdiklerini gördüğün zaman, Rabbinin sana olan bu hudutsuz ihsanı dolayısıyla O'na hamdetmiş

olmak için, yaptığın ibadetlere ilaveten O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile.

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere surede Allah Teâlâ tarafından Hazreti Peygamber'e ve dolayısıyla bütün Müslümanlara ihsanı edilen başlıca üç üstünlüğe işaret edilmiştir ki birincisi Allah Teâlâ'nın başlarında Hazreti Peygamber'in de bulunduğu İslam toplumuna yapmış olduğu yardımdır. Bu yardım sayesinde müslümanlar, düşmanları karşısında üstün duruma gelmişler ve bu üstünlükle girdikleri savaşlardan zafer kazanarak çıkmışlardır. Allah Teâlâ'nın ikinci büyük ihsanı, kazanılan zaferler neticesinde Müslümanların ulaştıkları fetihlerdir ki bu fetihler sayesinde bir şehrin veya bir ülkenin düşman elinden kurtarılması ve İslam ülkesine dahil edilmesi mümkün olmuştur. Nitekim müfessirler, ayet-i kerimede sözü edilen fetih ile Mekke'nin murat edildiğini ve bu fetih ile mukaddes şehrin müşriklerden temizlendiğini ve insanların fevc fevc İslam'a girdiklerini açıklamışlardır. Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün Müslümanlara vaadettiği büyük zaferlerin ve fetihlerin gerçekleşip de insanların İslam'a fevc fevc girdiklerini gördükleri zaman, mazhar olacakları üçüncü büyük ihsanı haber vermiştir ki bu da üzerlerine düşen ve hiç ihmal etmemeleri gereken şükür görevini kusursuz ifa ettikleri takdirde kazanacakları büyük mükafattır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Rablerinin ihsanına karşılık O'nu hamd ile tesbih etmek ve O'ndan af ve mağfiret dilemektir ve bu mükafatı kazanmaktır. Zira Allah Teâlâ, kendisinden af ve mağfiret dileyen kullarının bu dileklerini hiçbir zaman reddetmez.

Şunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği her çeşit nimet O'na şükretmeyi gerektirir. Eğer bu nimet, ayet-i kerimede de zikredildiği gibi Mekke'nin fethi ve Müslümanların düşmanları karşısında kazandıkları büyük zaferler cinsinden olursa, Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne ve Müslümanlara ihsan ettiği bu nimetin büyüklüğünü tahmin etmek mümkün değildir. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bu surede Peygamberi'ne ihsan ettiği zafer ve fetih gibi iki büyük nimeti zikrettikten sonra ona, Rabbine olan ibadetini çoğaltmasını ve O'nu hamd ile tesbih etmesini emrederek sureye son vermiştir.

İşte, surenin Allah Teâlâ tarafından ihsan edilen nimetlere karşılık O'nun hamd ile tesbih edilip O'ndan mağfiret dilenmesi hususundaki bu emri dolayısıyladır ki Hazreti Peygamber, namazlarının rüku ve secdelerinde Rabbini hamd ile tesbih edip O'ndan mağfiret dilemeye başlamıştır. Nitekim Buhârî (*Sahîh,* VI. 92) ve Müslim (*Sahîh,* I. 350)'in Hazreti Aişe (r.ah.)'ten naklettikleri bir haberde de belirtildiğine gibi, Resulullah (sas.), rükuunda ve sücudunda *Subhâneke Allah-umme! Rabbenâ ve Bihamdike Allah-umme İğfirlî* (Ey Allahım! Seni tesbih ederim. Ey Rabbimiz! Sana hamd ederim. Bana mağfiret et) der ve bu hamd ve istiğfarını çokca söylerdi.". Keza yine Müslim (*Sahîh,* I. 351)'in naklettiği başka bir haberde açıklandığına göre Hazreti Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) *Subhânellahi ve Bihamdihi. Estağfirullâhe ve Etûbu İlyehi* diyerek tövbe ve istiğfarını çok yapardı. Bir gün ona: "Ya Resulallah! *Subhânellahi ve Bihamdihi. Estağfirullâhe ve Etûbu İlyehi* sözlerini çok söylüyorsun. Bunun sebebi nedir?" diye sordum. Bana şöyle buyurdu: "Rabbim bana ümmetimde bir alamet göreceğimi haber vermişti. Bu alameti gördüğümde *Subhânellahi ve Bihamdihi. Estağfirullâhe ve Etûbu İlyehi* sözlerini çok söyleyeceğim. Bana *İzâ câ'e nasru'llahi ve'l-fethu* indirilince işte bu alameti gördüm. Bu fetih, Mekke'nin fethidir. Ve yine gördüm ki insanlar Allah'ın dinine fevc fevc girmektedirler. İşte, Allah Teâlâ da surenin sonlarında şöyle buyurmuştur: *"...İnsanların Allah'ın dinine fevc fevc girdiklerini gördüğün zaman, Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir."*. Bu açıklamadan sonra Nasr suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

TEBBET SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 111. suresi olup 5 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde zikredilen ve "kurusun" veya "yok olsun" manasında kullanılan *tebbet* kelimesinden almıştır. *Tebbet* kelimesi, aslında *Tebab* kökünden olup mazi sigasında *kurudu* manasına gelen bir kelime olmasına rağmen, *"Ebû Leheb'in elleri kurusun."* ayetinde de açıkça görüldüğü gibi beddua olarak *kurusun* manasında zikredilmiştir. Allah Teâlâ tarafından lanetlenen Ebû Leheb, surenin ilk ayetinde lanetlenmesi dolayısıyla onun adı da sureye ad olarak verilmiş ve ona Leheb Suresi de denilmiştir. Surenin üçüncü bir adı da Hazreti Peygamber'e karşı beslediği düşmanlığı Ebû Leheb'in beslediği düşmanlık kadar şiddetli olan karısı Ümmü Cemil ile ilgili olarak surenin son ayetinde zikredilen ve bükülmüş ip veya lif manasına gelen *Mesed* kelimesidir ki ayet-i kerimede bu kadından söz edilirken onun, boynunda liften bir ip olduğu halde ateşe gireceği haber verilmiştir. Bu da sureye verilen üçüncü bir addır ve ona Mesed Suresi denilmiştir.

2. Tebbet Suresinin Konusu

Beş ayetten ibaret olan surenin ilk ayetinden son ayetine kadar üzerinde durulan yegane konu, amcası olmasına rağmen Hazreti Peygamber'e düşmanlıkları ile tanınan Ebû Leheb ile karısı Ümmü Cemil'in bu düşmalıkları sebebiyle dünyada ve Ahiret'te uğrayacakları kötü akibetin beyanından ibarettir. Surenin ilk ayetinde de açıkça görüldüğü gibi Allah Teâlâ, Ebû Leheb'i, Hazreti Peygamber'e karşı takındığı tavır dolayısıyla lanetlemiş *"Ebû Leheb'in elleri kurusun. Nitekim kurudu da."* buyurmuştur. Bunu takip eden ayetlerinde de dünyada sahibi olduğu malın ve kazancının ona hiçbir fayda sağlamayacağını beyan ettikten sonra, kıyamet günü alevli bir ateşe, yani cehenneme varıp dayanacağını haber vermiş, son ayetinde ise, karısının boynuna dolanmış bir lif ile odun hammalı olarak ateşe gireceğini bildirmiştir. Ebû Leheb ile karısı Ümmü Cemil'in böyle bir akibete maruz kalmalarının ve haklarında daima lanetlenmelerine vesile olacak böyle bir surenin indirilmesinin başlıca sebebi, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, her ikisinin de inançsızlıkları ve Hazreti Peygamber'e içlerinde besledikleri düşmanlıklarıdır. Nitekim Buhârî (*Sahîh,* VI. 94), Müslim (*Sahih,* I. 194), Tirmizî (*Sünen,* V. 451) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 281, 307)'in Abdullah İbn Abbas'tan naklettiklerine göre, Şuarâ suresinin *"(Ey Muhammed!) En ya-*

kın akrabanı uyar." (ay. 214) mealindeki ayeti nazil olunca, Resulullah (sas.) Safa tepesine çıkmış ve halkın toplanması için *yâ sabâhâh!* diye haykırmaya başlamıştır. Hazreti Peygamber'in sesini duyanlar "Bağıran kim?" demişler, sonra da onun Hazreti Muhammed olduğunu görünce, etrafında toplanmaya başlamışlardır. Hazreti Peygamber orada toplananlara hitaben şöyle demiştir: "Ey fulan oğulları! Ey fulan oğulları! Ey Abdu-Menaf oğulları! Ey Abdu'l-Muttalib oğulları! Ne dersiniz! Size şu dağın aşağısından birtakım atlıların çıkıp geleceğini haber versem, beni tasdik eder misiniz"? Orada bulunanlar: "Evet; biz şimdiye kadar senden hiç yalan işitmiş değiliz." demişler, bunun üzerine Resulullah (sas.) da şöyle buyurmuştur: "Öyle ise, ben, sizler için şiddetli bir azabın önünde onu haber veren bir nezirim.". Hazreti Peygamber'in bu sözleri üzerine, orada bulunanlardan Ebû Leheb: "Ellerin kurusun! Bizi bunun için mi topladın?" demiştir ki işte bundan sonra da Allah Teâlâ Tebbet suresinin *"Asıl Ebû Leheb'in elleri kurusun. Nitekim kurudu da. Ne malı ve ne de kazandığı ona hiçbir fayda sağlamadı."* ayetlerini inzal buyurmuştur.".

3. Tebbet Suresinin Kendinden Önceki Nasr Suresiyle Bağlantısı

Tebbet suresiyle kendinden önceki Nasr suresi arasındaki bağlantı açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, daha önceki surede mümin kullarına yaptığı büyük ihsanı açıklamış ve bu ihsanın dünyada onlara yapılan İlahî yardımlarla savaşlarında verilen zaferler ve fetihler olduğunu, işte bu yardım ve zaferler neticesinde insanların fevc fevc Allah'ın dini olan İslam'a girdiklerini haber vermiştir. Ahiret'te kazanılacak büyük mükafatlar da yine Allah'ın bu mümin kullarına ait olacaktır. Çünkü dünyada iken Rabblerini hamd ile tesbih edenler ve O'ndan af ve mağfiret dileyenler yine o mümin kullarıdır. İşte Allah Teâlâ, bir evvelki surede mümin kullarının dünyada ve Ahiret'teki güzel akibetlerini beyan ettikten sonra, bu surede, isyankar kafirlerin kötü akıbetlerini haber vermiş ve bunların ne mal ne de kazandıklarının kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağını, kıyamet günü ise, dünyadaki çirkin amellerinin cezası olmak üzere ateşe varıp dayanacaklarını bildirmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُ
حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Asıl Ebû Leheb'in elleri kurusun. Nitekim kurudu da.

2 Ne malı ve ne de kazandığı ona hiçbir fayda sağlamadı.

3 Alevli bir ateşe varıp dayanacaktır.

4-5 Boynunda liften yapılmış bir ip olduğu halde, odun hammalı olarak karısı da (onunla birlikte o ateşe girecektir).

Yukarıda da açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamber, Mekkeli müşriklere kıyamet gününün acı azabını haber vererek onları uyarmak için topladığı bir sırada, müşriklerin ileri gelenlerinden olan amcası Ebû Leheb Abdu'l-Uzzâ İbn Abdi'l-Muttalib, Hazreti Peygamber'in bu davranışını hoş karşılamamış ve ona "Ellerin kurusun! Bizi bunun için mi topladın?" diyerek kötü sözler söylemişti. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, *"Asıl Ebû Leheb'in elleri kurusun."* buyurarak Ebû Leheb'i ve aynı zihniyette olan karısı Ümmü Cemil'i lanetleyen Tebbet suresini indirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Asıl Ebû Leheb'in elleri kurusun. Nitekim kurudu da.

[2] Ne malı ve ne de kazandığı ona hiçbir fayda sağlamadı.

[3] Alevli bir ateşe varıp dayanacaktır.

[4-5] Boynunda liften yapılmış bir ip olduğu halde, odun hammalı olarak karısı da (onunla birlikte o ateşe girecektir).

1 Daha önce de açıklandığı üzere, Hazreti Peygamber, Mekkeli müşrikleri uyarmak ve onları Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için bir meydanda toplamış ve onlara: Ey falanca oğulları! Ben, size Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamberim. Beni tasdik edin ve Allah'ın bana gönderdiği hükümlere uyarak onları uygulayın, demişti. Hazreti Peygamber konuşmasını tamamlayınca müşriklerden bazıları, diğer bazılarına şöyle demeye başlamışlardı: Bu adam, Lat ve Uzza gibi İlahlarımızı terkederek tek olduğunu söylediği kendi İlahına ibadet etmemizi ve kendi bidat ve dalaletine uymamızı istiyor. Sakın ona kanıp da uymayın. İşte, bu görüşte olup Hazreti Peygamber'e karşı çıkanların başında, Hazreti Peygamber'in amcası Ebû Leheb Abdü'l-Uzzâ İbn Abdi'l-Muttalib de bulunuyordu. Ebû Leheb, Hazreti Peygamber'in konuşmasını dinledikten sonra, ona kızgın bir halde, "Ey Muhammed! Yazıklar olsun sana. Ellerin kurusun. Bu sapık görüşlerini bize söylemek için mi bizi burada topladın? Senin ellerin kurusun." demişti. İşte, Ebû Leheb'in, hiç inanmadığı yeğeni Hazreti Muhammed'e yönelttiği bu kızgın sözler, Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ni koruyan ve ona kuvvet ve cesaret veren bu sureyi indirmesine vesile olmuş ve surenin ilk ayetinde: *"Asıl Ebû Leheb'in elleri kurusun. Nitekim kurudu da."* buyurularak Ebû Leheb en ağır bir şekilde lanetlenmiştir. Allah Teâlâ, bu ayetinde *"Ebû Leheb'in elleri kurusun."* buyurmakla, küfrü ve Hazreti Peygamber'e şiddetli düşmanlığı dolayısıyla onu lanetlemiş ve mecazi bir manada ellerinin kuruyarak helak olmasını ve hüsrana uğramasını istemiştir. Nitekim Allah Teâlâ'nın Ebû Leheb hakkındaki bu dileği gerçekleşmiş ve Ebû Leheb kendi yolunda giden ailesiyle birlikte helak olup gitmiştir. Bu husus, ayet-i kerimede *ve tebbe* (nitekim kurudu da) ifadesiyle beyan olunmuştur.

2 Hazreti Peygamber'e ve İslam'a karşı içinde beslediği kin ve düşmanlık sebebiyle Allah Teâlâ tarafından hüsrana ve helake maruz bırakılan Ebû Leheb'i, ne sahibi olduğu mal ne de bu mal sayesinde temin ettiği gelir veya kazanç, ona hiçbir fayda sağlamamış ve onun lanetlenerek içine itildiği hüsrana düşmekten ve helak olmaktan kurtaramamıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, ne mal ne de evlat çokluğu, onu, içine düştüğü bu felaketten kurtaramamıştır. İşte bu kötü akibet veya Ebû Leheb'in içine düştüğü bu felaket, onun dünyada iken uğrayacağı en büyük azaptır.

3 Bu azabın daha büyüğünü ise, Ahiret'te alevli cehennem ateşine varıp dayandığı zaman görecektir. O, öyle alevli bir ateştir ki dünyanın hiçbir yerinde onun misli veya benzeri görülmemiştir. Bu alevli ateş, sadece bedeni veya bedendeki uzuvları yakıp karartan bir ateş de değildir. Bu ateş, Hümeze suresinin 6-7. ayetlerinde de beyan edildiği üzere *"Kalplerin içine işleyecek, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir."*. Bu, şüphesiz, dünyada iken

Allah'ı ve Peygamberleri'ni inkâr eden ve küfürlerinde direnen kafirlerin hem dünyada hem de Ahiret'te görecekleri gerçek azaptır. Onlar için bu azaptan kaçış ve kurtuluş mümkün değildir.

4-5 Ebû Leheb ile birlikte Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemil Ervâ Bint Harb İbn Ümeyye de boynuna dolanmış bir lif (mesed) ve sırtında odun yığını olduğu halde o alevli ateşe atılacaktır. Ebû Süfyân İbn Harb'in kızkardeşi olan Ümmü Cemil, küfründe ve Hazreti Peygamber'e karşı içinde beslediği kin ve düşmanlığında kocasından geri kalmaz, her çeşit kötü davranışlarında onun yanında olur ve ona yardım ederdi. Müfessirlerin açıklamalarına göre, sırtında odun taşımakla da tanınan bu kadın, taşıdığı odunları geceleyin Hazreti Peygamber'in geçeceği yollara saçar ve bu odunlarla onu eziyete sokmak isterdi. Bu ayet-i kerimelerle Tebbet suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

İHLÂS SURESİ

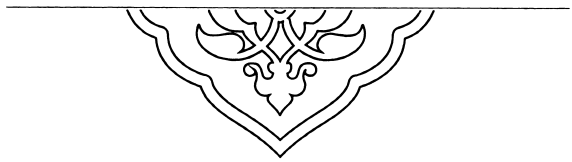

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 112. suresi olup 4 ayetten müteşekkildir. Sure, *"O Allah birdir. Allah Samed'dir. Doğurmamıştır; doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi değildir."* mealindeki dört ayetiyle İslam'ın tevhid esasını en güzel bir şekilde ortaya koyarak insan zihninde yerleşebilecek şirk kırıntılarından onu temizlediği ve dini yalnız Allah'a has kıldığı için ona İhlâs Suresi denilmiştir. Tevhid, Kur'an-ı Kerim'in zihinlere yerleştirmeye çalıştığı dinin en önemli temellerinden biri olduğu ve İhlâs Suresi de bunu en şümullü bir şekilde gerçekleştirdiği içindir ki bu sure, Kur'an-ı Kerim'in üçte birine muadil sayılmıştır. Sure, İslam'ın tevhid inancını en geniş bir şekilde özetlemiş olması dolayısıyladır ki ona, *Tevhid*, İslam'ın akidesini oluşturması dolayısıyla *Esas*, Allah Teâlâ'nın her şeyden farklı ve üstün olduğunun anlatılması dolayısıyla *Tecrid*, müminlerin Allah'ın bu üstün sıfatlarına ve İslam'ın tevhid inancına inanmaları ve bu inançla kurtuluşa ermeleri dolayısıyla *Necat*, müminin bu inancıyla Allah'ın sevgisini ve dostluğunu kazanması dolayısıyla *Velayet*, bu sureye verilen adların diğer bazılarıdır.

İhlâs suresinin genellikle Mekke'de Nâs suresinden sonra nazil olduğu kabul edilmekle beraber onun Medine'de nazil olduğunu söyleyenler de vardır. Onun Mekkî olduğuna delalet eden bir haber, Tirmizî (*Sünen*, V. 451) ve Ahmed İbn Hanbel (*Musned*, V. 133-134) tarafından Ubeyy İbn Ka'b'tan nakledilmiştir. Ubeyy İbn Ka'b'ın zikrettiğine göre Mekkeli müşrikler Hazreti Peygamber'e: "Bize, Rabbinin nesebini söyle." demişler, bunun üzerine Allah Teâlâ: *"(Ey Muhammed! O müşriklere) de ki: O Allah birdir. Allah Samed'dir. Doğurmamıştır; doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi değildir."*. ayetlerini indirmiştir.". Tirmizî, bu haberi zikrettikten sonra şu görüşü de ilave etmiştir: "Zira doğurulmuş olan her şey mutlaka ölecektir ve ölen her varlığın mutlaka bir mirasçısı olacaktır. Allah Teâlâ ise ölmez ve O'nun varisi de yoktur.". Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel tarafından nakledilen bu haberde Mekkeli müşriklerden sözedilmesi ve müşriklerin sorusu üzerine Allah Teâlâ'nın müşriklere cevap olarak Peygamberi'ne bu sureyi indirmesi, surenin Mekkî oluşunun apaçık bir delilini teşkil eder. Ancak tefsirle ilgili bazı kaynaklarda yer alan başka bir haber de, surenin Medenî oluşunun delili olarak gösterilmiştir. Bu habere göre Medineli bazı Yahudiler tarafından Hazreti Peygamber'e yöneltilen yukarıdakine benzer bir

soru üzerine Allah Teâlâ bu sureyi indirmiştir ki bu da surenin Medine'de nazil olduğunun bir delilini teşkil eder. Bu farklı delillere rağmen, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi genel kanaat, surenin Mekke'de nazil olduğu görüşü üzerinde toplanmıştır.

2. İhlâs Suresinin Konusu

Yukarıda da açıkladığımız gibi İhlâs suresi, İslam akaidinin en önemli temellerini ihtiva eder kia bunların başında, Allah Teâlâ'nın tevhidi ile noksan sıfatlardan tenzihi ve kemal sıfatlarla tavsifi yer almıştır. Nitekim surenin ilk ayetinde Allah Teâlâ'nın bir ve samed olduğu beyan edildikten sonra, dünyadaki canlı varlıklar gibi O'nun doğurmamış ve doğurulmamış olduğu, bu itibarla O'nun eşinin ve benzerinin bulunmadığı zikredilmiştir. Bu açıklamalarla şu husus kesinlikle sabit olmuştur ki Allah'tan başka birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden müşriklerle, teslise bağlanan ve İsa'yı (as) Allah'ın oğlu kabul eden Hıristiyanlar sapık bir yoldadırlar ve bu inançlarıyla Allah'ın hak olan yolundan ayrı düşmüşlerdir.

3. İhlâs Suresinin Kendinden Önceki Tebbet Suresiyle Bağlantısı

İki sure arasındaki bağlantı çok açıktır. Bilindiği gibi Tebbet suresinde Hazreti Peygamber'in amcası Ebû Leheb ile Ebû Leheb'in eşi Ümmü Cemil söz konusu edilmiş ve müşrikler arasında onların ileri gelenlerinden sayılan bu iki kişi, Hazreti Peygamber'e karşı içlerinde besledikleri kin ve düşmanlıkla tanınmışlardı. Tebbet suresiyle ilgili yaptığımız açıklamalarda da görüleceği üzere, Hazreti Peygamber, Mekkeli müşrikleri uyarmak ve onları kendi elleriyle yaptıkları ve İlah edindikleri putları terkederek kendisinden başka İlah olmayan Allah Teâlâ'nın ibadetine davet etmek için toplayıp Allah'ın varlığını ve birliğini anlatmaya başladığı bir sırada, Ebû Leheb kalkarak "Senin ellerin kurusun; bizi bunun için mi burada topladın?" demiş, bunun üzerine Allah Teâlâ da *"Asıl Ebû Leheb'in elleri kurusun."* ayetiyle başlayan Tebbet suresini indirmiştir.

Allah Teâlâ, müşriklerin ileri gelenlerinden sayılan Ebû Leheb ile eşi Ümmü Cemil'in bu inanç ve davranışları dolayısıyla kıyamet günü varıp dayanacakları alevli cehennem ateşini de zikrettikten sonra, Tebbet suresine son vermiş ve Peygamberi'ne hitap ederek başladığı İhlâs suresiyle, başta müşrikler olmak üzere bütün insanları Ebû Leheb ve eşinin düştükleri o kötü akibetten kurtaracak İslam'ın tevhid inancını açıklamıştır.

4. İhlâs Suresinin Faziletleri

Müfessirlerin de ittifakla zikrettikleri gibi İhlâs suresinin faziletleri hakkında Hazreti Peygamber'den pek çok sahih hadis nakledilmiştir. Bu hadislerin başında, İhlâs suresinin Kur'an-ı Kerim'in üçte birine muadil olmasıyla ilgili hadis yer alır. İhlâs suresinin Kur'an'ın üçte birine muadil olması, Kur'an'da beyan olunan tevhidle ve diğer iman ve amellerle ilgili bütün ahkama bu surede mücmel olarak işaret edilmesi demektir. Buhârî (*Sahîh,* VI. 105), Nesâ'î (*Sünen,* II. 171) ve Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 337)'un Ebû Sa'îd el-Hudrî'den naklettiklerine göre bir adam, başka birinin devamlı İhlâs suresini okuduğunu duymuş ve ertesi gün Resulullah (sas.)'e gelip bunu anlatmıştır. Bunun üzerine Resulullah (sas.) ona şöyle demiştir: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki İhlâs suresi Kur'an'ın üçte birine denktir.". Buhârî (*Sahih,* VI. 105), Müslim (*Sahih,* I. 556), Tirmizî (*Sünen,* V. 167) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 8; IV. 122)'in naklettikleri başka hadiste zikredildiğine göre Hazreti Peygamber, ashabından bazılarına şöyle demişti: "Sizden herhangi biriniz, bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan aciz kalır mı"? Sahabiler, Hazreti Peygamber'in bu sorusuna: "Kur'an'ın üçte birini okumak nasıl mümkün olur ki?" cevabını verince, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "*Kul Huva'llahu Ahad,* Kur'an'ın üç-

te birine denktir.". Keza Müslim (*Sahih,* I. 557), Tirmizî (*Sünen,* V. 168) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 429)'in naklettikleri başka bir hadisinde Resulullah (sas.), ashabına "Toplanın; size Kur'an'ın üçte birini okuyacağım." demişti. Bunun üzerine toplanan toplanmış, Hazreti Peygamber de çıkarak *Kul Huva'llahu Ahad* suresini okumuştur. Sonra tekrar girince, bazı sahabiler, diğer bazılarına: "Her halde ona semadan bir haber geldi de girmesine o sebep oldu." demişlerdir. Sonra Resulullah (sas.) çıkmış ve onlara şöyle buyurmuştur: "Size, Kur'an'ın üçte birini okuyacağım, demiştim. İşte size okuduğum, Kur'an'ın üçte birine muadildir.".

Bu haberlerin de delalet ettikleri gibi İhlâs suresi, Kur'an-ı Kerim'in en değerli surelerinden biridir. Bu özelliği dolayısıyladır ki her Müslüman, fırsat buldukça bu sureyi tekrar tekrar okumalıdır. Nitekim bu sure, Hazreti Peygamber'in de devamlı okuduğu surelerdendir. Buhârî (*Sahih,* VII. 25) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 473)'nin naklettikleri bir habere göre Hazreti Aişe şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) her gece yatağına uzandığında avuçlarını toplayarak, İhlâs, Felak ve Nâs surelerini okuduktan sonra onlara üfürüp önce yüzüne, sonra da vücudunun diğer taraflarına sürerdi. Bunu her gece üç kez yapardı.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 (Ey Muhammed! O müşriklere) de ki: Allah Birdir."

2 Allah Samed'dir. (Her şeyden müstağnî, her şey O'na muhtaçtır).

3 Doğurmamıştır; doğmamıştır.

4 Hiç kimse (ve hiçbir şey) O'na denk değildir.

Baş tarafta da zikrettiğimiz gibi, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel tarafından Ubeyy İbn Ka'b'tan nakledilen bir habere göre bazı müşrikler Hazreti Peygamber'e gelmişler ve şöyle demişlerdi: "Ey Muhammed! Bize Rabbinin nesebini söyle.". Müşriklerin Hazreti Peygamber'e böyle bir soruyu yöneltmelerinin tek bir sebebi vardı; o da Hazreti Peygamber'in davet ettiği Allah inancının kendi inançlarına uygun olduğunu ispat etmek ve Allah Teâlâ'nın sair varlıklar gibi sonradan türediğini ortaya koymaktı. Çünü onlar şuna inanıyorlardı ki, Hazreti Peygamber'in İlah olarak ibadet ettiği ve insanları da ibadetine davet ettiği Allah Teâlâ kendi putlarından farksız olan bir İlah idi. İşte Allah Teâlâ, müşriklerin bu batıl inançlarını yok etmek ve onların da diğer insanlar gibi kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet etmelerini sağlamak için Peygamberi'ne bu sureyi indirmiş ve ona şöyle buyurmuştur:

1 (Ey Muhammed! O müşriklere) de ki: Allah Birdir."

2 Allah Samed'dir. (Her şeyden müstağni, her şey O'na muhtaçtır).

3 Doğurmamıştır; doğmamıştır

4 Hiç kimse (ve hiçbir şey) O'na denk değildir.

1 Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere, müşriklerin Hazreti Muhammed (sas.)'e "Ey Muhammed! Rabbini bize tavsif et; O'nun nesebini bize açıkla." demeleri üzerine, Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuş-

tur: Ey Muhammed! Sana Rabbinin nesebini soran o müşriklere de ki: Benim ve bütün insanların Rabbi olan Allah birdir. O, tek bir İlahtır ve O'ndan başka İlah da yoktur. Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne indirdiği bu ayet, şu gerçeği açık bir şekilde beyan etmiştir ki hangi dine mensup olursa olsun, Allah'tan başka İlahlar edinip onlara ibadet edenlerin bu inanç ve davranışları en büyük sapıklıktır ve küfürden başka bir şey değildir. Nitekim bazı müfessirlerin İkrime'den naklettiklerine göre Yahudiler, biz Allah'ın oğlu Üzeyr'e ibadet ediyoruz. Hıristiyanlar, biz Allah'ın oğlu Mesih'e ibadet ediyoruz. Mecusiler, biz aya ve güneşe ibadet ediyoruz. Müşrikler de biz putlara ibadet ediyoruz, demişlerdi de Allah Teâlâ Peygamberi'ne: "Onlara *de ki: O Allah birdir.*" ayetini indirmiştir. Bu ayetle vazedilen hüküm çok açık ve kesin bir hükümdür. Evet; Allah birdir ve tek bir İlahtır. O'ndan başka İlah yoktur. Dolayısıyla ibadet edilecek olan yegane İlah da O'dur. Her kim O'ndan başka bir varlığı İlah edinir ve ona ibadet edecek olursa, Allah'ın hak olan dininden çıkmış ve sapıklığa düşmüş olur. Burada şuna da işaret edebiliriz ki Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın varlığına ve birliğine delalet eden veya O'nun bu vasfını apaçık ifadelerle ortaya koyan pek çok ayet yer almıştır. Nitekim Enbîyâ suresinin 21. ayetinde kendilerine birtakım putları İlah edinen müşrikleri bahis konusu ederek *"Yoksa onlar, yeryüzünde birtakım İlahlar edindiler de ölüleri o İlahlar mı diriltecek?"* sorusunu yönelttikten sonra, onların bu inançlarını kesinlikle reddetmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Oysa yerde ve gökte Allah'tan başka İlahlar olsaydı, (yer ve gök) her ikisi de bozulur giderdi..."* İsrâ suresinin 42. ayetinde de şöye buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Onlara) de ki: Dedikleri gibi eğer Allah ile birlikte başka İlahlar olsaydı, bu takdirde onlar, Arş'ın asıl sahibine kendilerini ulaştıracak bir yol ararlardı."*. Zuhruf suresinin 19. ayetinde de beyan edildiği gibi, bazı Arap kabileleri Rahmân'ın kulları olan melekleri dişi saymışlardı ve onların Allah'ın kızları olduklarına inanıyorlardı. İşte Allah Teâlâ, onların bu sapık inançlarını da kesinlikle reddetmiş ve Mü'minûn suresinin 91. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Allah, hiçbir surette bir çocuk edinmemiştir ve O'nunla beraber hiçbir İlah olmamıştır. Eğer öyle olsaydı, her İlah kendi yarattığı ile gider ve birbirine üstün gelmeye çalışırdı. Oysa Allah, onların tavsif ettikleri şeylerden münezzehtir."*.

Allah Teâlâ, İhlâs suresinin bu ilk ayetinde Allah'ın bir olduğunu ve O'ndan başka İlah bulunmadığını beyan ettikten sonra ikinci ayetinde O'nun başka bir sıfatını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

2 Allah Samed'dir. Yani var olan bütün mahlukatın varlıklarını sürdürebilmeleri için bütün ihtiyaçlarını karşılayan, dilediğine dilediği kadar rızık veren veya dilediğinden rızkını kesen, fakat hiç kimseye muhtaç olmayan yegane İlahtır. Bu sebepledir ki bütün mahlukat, ihtiyaçlarını karşılamak için yalnız O'na yönelir ve dileğinin karşılanmasını yalnız O'ndan talep eder. Başka bir ifadeyle O, dilediği her varlığa yardım eder; fakat hiçbir varlığın yardımına muhtaç değildir. Netice olarak Allah, âlemleri hükmü altında tutan ve dilediği hükmü veren yegane efendi ve yegane hükümdarıdır.

3 Allah, doğurmamıştır ve doğmamıştır. Yukarıda da açıklandığı gibi Allah birdir ve tek bir İlahtır; O'ndan başka İlah yoktur. Bununla beraber müşrikler, birtakım putları İlah edinip onlara ibadet ederken, Allah'ın kulları olan melekleri önce dişi saymışlar, sonra da onların, sanki Allah'tan doğmuş gibi O'nun kızları olduklarını ileri sürmüşlerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Zuhruf suresinin 15. ayetinde müşriklerin, Allah'a kendi kullarından evlatlar isnat ettiklerini beyan ettikten sonra, aynı surenin 19. ayetinde buna işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Rahman'ın kulları olan melekleri dişi saymışlardır..."* Müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürerken, Yahudiler ve Hıristiyanlar da müşriklerin bu

sapık düşüncelerinden geri kalmamışlar ve Tevbe suresinin 30. ayetinde de açıkça beyan edildiği gibi *"Yahudiler, Üzeyr Allah'ın oğludur, demişler; Hıristiyanlar da "Mesih, Allah'ın oğludur, demişlerdir. Bu, onların kendi ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir ki kendilerinden önceki kafirlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah, onları katletsin; nasıl da uyduruyorlar."*. Allah Teâlâ, Yahudi ve Hıristiyanları bu sapık inançları dolayısıyla lanetledikten sonra, bunu takip eden diğer ayetinde, onların buna benzer diğer inançlarını tekrarlamış ve şöyle buyurmuştur: *"Onlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesih'i kendilerine Rab edinmişler. Halbuki onlar da tek bir İlaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı. Zira Allah'tan başka İlah yoktur. O, onların şirk koştuklarından münezzehtir."*.

İşte Allah Teâlâ, İhlâs suresinin bu ayetinde, kulları olan meleklere Allah'ın kızları olarak inanan müşriklerle, Allah'ın kendilerine Peygamber olarak gönderdiği Üzeyr ve Mesih'i Allah'ın oğulları olarak kabul eden Yahudi ve Hıristiyanların bu sapık inançlarını bahis konusu ederek onların bu sapık inanç ve davranışlarını kesinlikle reddetmiş ve Allah'ın hiçbir oğul dünyaya getirmediği gibi, kendisinin de hiçbir surette dünyaya gelmediğini açıkça beyan etmiştir; kısaca ifade etmek gerekirse O, sapık inanca sahip olanların ileri sürdükleri gibi, ne doğurmuştur ne de doğurulmuştur. Zira O, ezelden beri hudutsuz gücü ve kudretiyle dilediğine hayat, dilediğine de ölüm veren bir İlahtır ve sonsuzluğa kadar da bu yüce sıfatlarıyla O'nun varlığı devam edecektir.

4 Hiç kimse veya hiçbir şey O'na denk olmadığı gibi, O'nun eşi veya benzeri de değildir ve O'nun fiillerinde de O'na iştirak edemez veya O'nun yardımcısı olamaz. Zira Allah, hudutsuz gücü, kudreti ve geniş ilmiyle dilediği her şeyi yapmaya kadirdir ve hiç kimseye muhtaç değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, Allah Teâlâ'nın bu üstün vasıflarını beyan eden başka ayetler de yer almıştır. Allah Teâlâ, Enâm suresinin 101. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin hiç yoktan mucididir. O'nun nereden bir çocuğu olacak? O'nun bir eşi de yoktur. Her şeyi O yaratmıştır ve O, her şeyi hakkıyla bilendir."*. Meryem suresinin 92-95. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Oysa Rahmân'ın çocuk edinmesi yakışık almaz. Zira göklerde ve yerde olan herkes, Rahmân'a ancak kul olarak gelir. Allah onların hepsini kuşatmış ve hepsini saymıştır. Ve hepsi de kıyamet günü O'na tek başına gelecektir."*.

Buhârî (*Sahih,* VIII. 165) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2160)'in Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) de şöye buyurmuştur: "İşitmekte olduğu ezaya karşı Aziz ve Celil olan Allah'tan daha sabırlı hiç kimse yoktur. Çünkü O'na şirk koşulur ve kendisine oğul nisbet edilir de sonra Allah onları yine bağışlayıp selamette kılar ve rızıklandırır.". Keza Buhârî (*Sahîh,* VI. 95) ve Nesâ'î (*Sünen,* IV. 112)'nin Ebû Hureyre'den naklettikleri başka bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki: Ademoğlu hiç hakkı yokken beni yalanladı; yine hiç hakkı yokken bana şetmetti. Onun beni yalanlaması, beni ilk yarattığı gibi geri döndüremez, demesidir. Halbuki ilk yaratma, benim için geri döndürmekten daha zor değildir. Onun bana şetmetmesi ise, Allah çocuk edindi, demesidir. Halbuki ben, bir ve tekim. Doğurmamış ve doğurulmamış olan Samed'im. Eşi ve benzeri bulunmayanım.". Bu ayet-i kerimelerle İhlâs suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

FELAK SURESİ

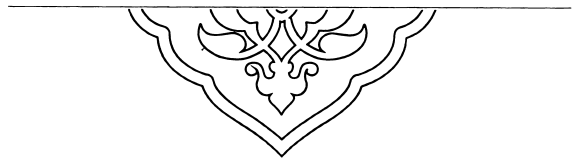

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 113. suresi olup 5 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayetinde geçen ve yarıp çıkarmak manasına da gelen *felak* kelimesinden almıştır. Bu mana gözönünde bulundurulursa, surenin ilk ayetinde Allah Teâlâ'nın, kullarına gece karanlığını yarıp sabah aydınlığını ortaya çıkaran Allah'a sığınmalarını emrettiği anlaşılır. Müfessirler, hem Felak suresinin hem de bu sureden sonraki Nâs suresinin beraber nazil olduğu konusunda ittifak etmişlerse de nüzulün Mekke'de mi yoksa Medine'de mi gerçekleştiği hususunda ihtilaf vardır. Bazıları surelerin Mekkî olduklarını söylerken bazıları da Medenî olduğunu ileri sürmüşlerdir. Şu var ki her iki surenin de Mekkî Fil suresinden sonra nazil oldukları hususunda ileri sürülen görüş gözönünde bulundurulursa, gerek bu yönden gerekse her iki surenin de üslup ve muhteva yönünden Mekkî surelere benzerliği yönünden surelerin Mekkî olduklarını kabul etmek akla daha uygun gelmektedir. Doğrusunu hiç şüphesiz en iyi Allah bilir. Şuna da işaret etmek gerekir ki Allah Teâlâ'nın, her iki surede de kullarına birtakım varlıkların şerrinden veya çeşitli kötülüklerden Allah'a sığınmalarını emretmesi dolayısıyla sureler *Mu'avvizeteyn* (sığındırıcılar) adıyla da tanınmıştır.

2. Felak Suresinin Konusu

Surenin beş ayetinde de açıkça görüldüğü gibi Allah Teâlâ, kullarına, bütün mahlukata delalet etmek üzere, bazı mahlukatın şerrinden veya kötülüklerinden Allah'a sığınma yolunu göstermiş ve "Yarattığı şeylerin, karanlığı çöktüğünde gecenin, düğümlere nefes edip büyü yapanların ve haset edenlerin şerrinden, karanlığı yok ederek sabah aydınlığını getiren Allah'a sığınmalarını" emretmiştir. Bu ayet-i kerimelerde, insanların, bazı varlıkların şerrinden Allah'a sığınmalarının emredilmesi şu gerçeği açık bir şekilde ortaya koymuş olmaktadır ki insan, sadece ayet-i kerimelerde zikredilen varlıkların şerrinden veya kötülüğünden değil, fakat dünya hayatını sürdürdüğü müddetçe, başına gelebilecek her türlü kötülükten Rabbine sığınmak ve O'nun rahmet ve şefkatini dilemek zorundadır. Ancak böyle bir davranışı hiç terkedilmeyen bir alışkanlık haline getirdiği zamandır ki Rabbinin şefkat ve merhametine layık olarak çeşitli kötülüklerden korunmuş olur. Nitekim insanın sağlıklı ve neşeli bir hayat sürdürmesi onun en büyük arzusu olmasına rağmen, başına gelebilecek bir hastalık,

yahut uzuvlarından birine isabet edebilecek herhangi bir özür, yahutta onu özürlü bir hale getirebilecek bir kaza, onun bu sağlıklı hayat arzusunu yok eder ve onu dünyasına küsmüş bir kul haline sokar. İşte insanın böyle bir akibete düşmemesi, ancak Rabbinin şefkat ve merhametine sığınmasıyla mümkün olabilir.

3. Felak Suresinin Kendinden Önceki İhlâs Suresiyle Bağlantısı

Allah Teâlâ, bir evvelki İhlâs suresinde, Allah'ın her şeyden müstağni, fakat her şeyin O'na muhtaç olduğunu, doğurmamış ve doğmamış olup ezelden beri var olan ve sonsuza kadar da varlığı devam edecek olan eşsiz bir varlık olduğunu beyan ederek zatına ve sıfatlarına layık olmayan birtakım sapık özelliklerden şahsını tenzih ile İslam'daki tevhid inancını apaçık üslup ile vazettikten sonra, hem Felak suresinde hem de onu takip eden Nâs suresinde, kullarına, âlemde var olan insan ve cin şeytanlarıyla Allah'ın tevhidinden sapmış müşriklerin ve diğer sapık din mensuplarının şerrinden Allah'a sığınmalarını emretmiştir.

4. Felak Suresinin Faziletleri

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Muavvizetan da denilen Felak ve Nâs surelerinin Mekke'de birbiri arkasına nazil olmaları dolayısıyla, iki sureyle ilgili özelliklerin ve surelere ait faziletlerin de genellikle birarada zikredildikleri görülür. Nitekim Buhârî (*Sahîh*, VI. 106, VII. 25), Ebû Dâvûd (*Sünen*, II. 608) ve Tirmizî (*Sünen*, V. 473) tarafından Hazreti Aişe'den nakledilen bir haberde açıklandığına göre, "Resulullah (sas.), her gece yatağına uzandığında avuçlarını toplayarak, İhlâs, Felak ve Nâs surelerini okur, sonra da onlara üfürüp önce yüzüne, sonra da vücudunun diğer taraflarına sürerdi. Bunu her gece üç kez yapardı.". Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, IV. 149)'in naklettiği bir habere göre Ukbe İbn Âmir şöyle demiştir: "Bir gün Hazreti Peygamber'e: Ya Resulallah! Bana Yusuf ve Hûd surelerini öğretir misin?" dedim. Bana şöyle buyurdu: "Ey Ukbe! Sen *Kul E'ûzu bi-Rabbi'l-felak* suresini oku. Zira sen, Allah'a Felak suresinden daha sevimli ve daha beliğ olan başka bir sure okuyamazsın. Eğer yapabilirsen bunu daha çok yap.". Müslim (*Sahîh*, I. 558), Tirmizî (*Sünen*, V. 170, 453) ve Nesâ'î (*Sünen*, II. 158)'nin Ukbe İbn Âmir vasıtasıyla Hazreti Peygamber'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Görüyor musun, bu gece bana sureler indirildi ki bunların eşi ve benzeri hiç görülmemiştir. Bunlar, *Kul E'ûzu bi-Rabbi'l-felak* ve *Kul E'ûzu bi-Rabbi'n-nâs* sureleridir.".

5. Muavvizetan Surelerinin Nüzul Sebebi

Müfessirlerin bazı hadis kaynaklarına dayanarak zikrettiklerine göre, birbiri arkasına indirilen Felak ve Nâs surelerinin nüzulüne sebep olan hadise, Beni Zurayk Yahudilerinden Lebîd İbnu'l-A'sam adlı bir Yahudinin Hazreti Peygamber'e sihir yapmasıdır. Kaynakların açıklamalarına göre Lebîd, Hazreti Peygamber'e hizmet eden Yahudi bir çocuğu kandırarak ondan Hazreti Peygamber'in taranırken düşen bazı saç kırıntılarını ve tarağının birkaç dişini getirmesini istemiştir. Çocuk bunları getirip Lebîd'e verince, Lebîd de bunlarla sihirini yapmış, sonra da saç kırıntılarını ve tarak dişlerini üzerinde onbir sihirli düğüm bulunan bir ip parçasını bir kuyunun dibine gömüp gizlemiştir. İşte yapılan bu sihirden sonra da Hazreti Peygamber altı ay süren bir hastalığa yakalanmış, eşleriyle ilişkide bulunmak istediği zamanlarda da başarısızlığa uğramış, işlemediği bazı işleri ise, işlemiş gibi görmeye başlamıştır. İşte bundan sonradır ki birbiri arkasına yaptığı dualar neticesinde durumunda apaçık bir düzelme olmuştur. Bu hadiseyle ilgili olarak Buhârî (*Sahih*, IV. 91; VII. 29, 88, 164), Müslim (*Sahih*, IV. 1719), İbn Mâce (*Sünen*, II. 364), Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*,

VI. 57, 63, 96), ve diğer bazı kaynaklar Hazreti Aişe (r.ah.)'dan şu haberi nakletmişlerdir: "Resulullah (sas.) dua ettikten sonra bana dedi ki: Kendisinden fetva istediğim şey hakkında Rabbim bana fetva verdi. Bana iki melek geldi ve biri baş ucuma, diğeri ayak ucuma oturdu ve biri diğerine: Bunun hastalığı nedir? diye sordu. Diğeri de: Sihirlenmiştir, diye cevap verdi. Kim sihir yapmıştır? diye sorunca da, diğeri, Lebîd İbnu'l-A'sam cevabını vermiştir. Yapılan sihirin saç tarantısı ile tarak dişlerinde olduğunu ve bunların da Zû Ervân kuyusunda gizlendiğini söylemiştir. Hazreti Aişe, bunları anlattıktan sonra şöyle demiştir: Resulullah (sas.), bazı sahabilerine kuyuda gizlenen saç tarantılarıyla tarak dişlerini ve bunlarla birlikte üzerinde onbir sihirli düğüm bulunan bir ip parçasını getirtince, Allah Teâlâ da Felak ve Nâs surelerini inzal buyurmuş ve bu iki sure ile Allah'a sığınmasını emretmiştir. Hazreti Peygamber onbir ayetten oluşan bu iki surenin ayetlerini okumaya başlayınca da ip üzerindeki düğümler çözülmeye başlamış, onbirinci düğüm çözülünce de hazreti Peygamber, vücudunda büyük bir rahatlık hissetmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 (Ey Muhammed!) De ki: "Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğünde gecenin şerrinden, düğümlere nefes edip büyü yapanların şerrinden ve hased ettiğinde de hâsidin şerrinden, karanlığı yok eden sabah aydınlığının Rabbine sığınırım.

Yukarıda da açıkladığımız gibi, Allah Teâlâ, İhlâs suresinde, Allah'ın her şeyden müstağni, fakat her şeyin O'na muhtaç olduğunu, doğurmamış ve doğmamış olup ezelden beri var olan ve sonsuza kadar da varlığını devam ettirecek olan eşsiz bir kudrete sahip bulunduğunu beyan ettikten sonra, sevgili kulu Muhammed (sas.)'e ve dolayısıyla bütün mümin kullarına hitap ederek bu hudutsuz kudretiyle yarattığı çeşitli varlıkların şerrinden âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığınmalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-5 (Ey Muhammed!) De ki: "Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğünde gecenin şerrinden, düğümlere nefes edip büyü yapanların şerrinden ve haset ettiğinde de hasidin şerrinden, karanlığı yok eden sabah aydınlığının Rabbine sığınırım.

1 Allah Teâlâ, ilk ayetinde, Peygamberi'ne hitap ederek ona, birtakım kötülüklerden veya musibetten, yahut Rabbinin yarattığı bazı mahlukatın şerrinden âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığınmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! De ki: Güneşi çıkararak karanlığı yokeden ve sabah vakti tanyerini ağartıp gecenin yerine güne aydınlık getiren Rabbe sığınırım.

Ayet-i kerimede tanyeri manasında zikredilen *felâk* kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli manalarda açıklanmış, bazıları kelimeyi, cehennemdeki bir ev veya cehennem dibinde bir kuyu şeklinde manalandırırken, bazıları ona cehennem isimlerinden bir isim manası vermiştir. Genel görüş, Buhârî (*Sahih,* VI. 96)'nin de Mücâhid'den naklen tercih ettiğine göre *felak*, tanyerinin ağardığı veya şafağın çöktüğü sabah vaktidir.

2 Allah Teâlâ, ilk ayetinde Peygamberi'ne sabahın Rabbi olan Allah'a sığınmasını emrettikten

sonra, bunu takip eden ayetlerinde, nelerden korunarak Rabbine sığınması gerektiğini beyan etmiş ve genel anlamda bunların bütün mahlukat olduğuna işaretle bu mahlukatın şerrinden Rabbine sığınmasını emretmiştir. Müfessirler, şerrinden sığınılması gereken bu mahlukatı çeşitli şekillerde açıklamışlardır. Bazılarına göre bunların başında *İblis* veya şeytan denilen yaratık yer alır; zira bu müfessirlere göre Allah Teâlâ İblis'ten daha şerli bir mahluk yaratmamıştır. Diğer bazı müfessirler ise, Allah Teâlâ'nın kendisinden sığınılmasını emrettiği şeyin cehennem olduğunu ileri sürmüşler ve bu ayet-i kerimeyle Allah Teâlâ kullarına, cehennemde yarattığı şeylerin şerrinden cehennemin Rabbine sığınmalarını emrettiğini söylemişlerdir. Bazı müfessirler de Allah Teâlâ'nın yarattığı mahlukat ile çeşitli hastalıkların, açlık ve sıkıntıların, dertlerin, bela ve afetlerin murat edildiğini ileri sürmüşler ve bu çeşit felaketlerin şerrinden Allah'a sığınılmasının emredildiğini açıklamışlardır.

3 Allah Teâlâ, üçüncü ayetinde şerrinden sığınılması gereken diğer bir varlığı zikretmiştir ki bu da gecenin çöken zifiri karanlığıdır. Buna göre mana, gecenin zifiri karanlığı çöktüğü zaman onun şerrinden Allah'a sığınırım, demek olur. Zira bilinen bir gerçektir ki gece karanlığı bastırdığı zaman, aydınlıkta zuhur etmeyen pek çok kötülük ortaya çıkar ve insanlara çok defa akla gelmeyecek zararları dokunur. Bu itibarla gece karanlığı, hırsızların, dolandırıcıların, çeşitli sebeplerle saldırıya geçenlerin, haşeratın ve vahşi hayvanların zuhur edip kötülüklerini gerçekleştirmek istedikleri bir zamandır. İşte böyle bir zamanın şerrinden veya kötülüklerinden korunmanın en iyi yollarından biri, güneşi kaldırarak aydınlığı gideren ve o karanlığı yaratan Allah'a sığınmaktır.

4 Şerrinden Allah'a sığınılması gereken diğer bir mahluk, başkalarına büyü yapmak için ipler üzerinde düğümler yaparak bu düğümlerin üzerine üfüren kimsedir. Ayet-i kerimede *neffâsât* olarak zikredilen bu üfürükçüler, bazı müfessirlerin açıkladıklarına göre, Hazreti Peygamber'e büyü yapan Yahudi Lebîd İbnu'l-A'sam'ın kızlarıdır. Bunlar, Hazreti Peygamber'e büyü yapmak için ip üzerindeki düğümlere üfürmüşler, sonra da o büyülü ipi bir kuyu dibine atarak gizlemişlerdi. Kadınların yaptığı bu büyüden sonra Hazreti Peygamber hastalanmış, bunun üzerine Allah Teâlâ da ona Cebrail (as) vasıtasıyla Felak ve Nâs surelerini indirmiş, aynı zamanda büyülü ipin yerini de haber vermiştir. Hazreti Peygamber, bazı ashabına bu ipi kuyudan çıkartıp getirtmiş ve iki sureyi ona okumaya başlayınca ip üzerindeki düğümler çözülmüş, Hazreti Peygamber de rahatlamıştır.

5 Surenin beşinci son ayeti, hasidlere, yani haset edenlere tahsis olunmuştur ve Allah Teâlâ bu ayetinde, kullarına, haset edenlerin şerrinden veya kötülüklerinden Allah'a sığınmalarını emretmiştir. Ancak şu hususu açıkça belirtmek gerekir ki hasidin veya haset edenin şerri, ancak hasidliğini açığa vurup haset ettiğine zararı dokunduğu zaman ondan sakınmak gerekir. Aksi halde, yani hasidin hasedi, haset edilene karşı gizli kaldığı sürece hiç kimseye zarar vermez. Çünkü bilinen bir gerçektir ki haset etmek, herhangi bir kimsenin refah ve saadetini, yahut malını mülkünü veya zenginliğini kıskanmak ve bu kıskançlıkla onun refah ve saadetini yok edecek davranışlara başvurmak, yahut onun malını ve mülkünü elinden alıp onu sürünür hale getirmektir. İşte hasid, bu çeşit davranışlar içinde bulunduğu zaman, onun haset ettiği kimseye karşı olan şerri veya kötülüğü ortaya çıkmış ve ona büyük zarar vermiş olur. Fakat, biraz önce de işaret ettiğimiz gibi, hasidin bu hasedi veya kıskançlığı sadece kendi içinde kalacak olursa, onun haset ettiği kimseye hiçbir zararı dokunmaz. İşte bu ayet-i kerime ile Felak suresi sona ermiştir. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.

NÂS SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 114. son suresi olup 6 ayetten müteşekkildir. Sure, adını, ilk ayetinden başlamak üzere beş ayetinde de zikredilen ve *insanlar* manasına gelen *nas* kelimesinden almıştır. Felak suresinden de söz ederken açıkladığımız gibi Nâs suresi, bir evvelki sure ile birlikte Mekke'de nazil olmuştur. Her ne kadar her iki surenin de Medenî olduğunu, yani Medine'de nazil olduğunu söyleyenler varsa da çoğunluğun görüşüne göre her ikisi de Mekkî'dir. Nâs suresi, çeşitli kötülüklerden âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığınmayı emreden Kur'an-ı Kerim'in son suresidir; bilindiği gibi Kur'an'ın ilk suresi de kendisinden başka İlah bulunmayan ve âlemlerin yegane İlahı olan Allah'a hamdetmeyi ve yalnız O'na sığınmayı emreden Fâtiha suresi idi.

2. Nâs Suresinin Konusu

Felak suresinde de açıkladığımız gibi, Allah Teâlâ, Nâs suresinde kullarına, özellikle pusuda bekleyip insanların kalplerine vesveseler veya kötü düşünceler sokmaya çalışlan cin ve insan şeytanlarının şerrinden Allah'a sığınmalarını emretmiştir. Dikkat edilecek olursa, kendisine sığınılması emredilen Allah Teâlâ, surenin ilk üç ayetinde "İnsanların Rabbi", "İnsanların Hükümdarı" ve "İnsanların İlahı" olmak üzere üç büyük sıfatıyla zikredilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki Allah Teâlâ, kendisine sığınan kullarını, cin ve insan şeytanlarının çeşitli kötülüklerinden bu sıfatlarıyla koruyacak ve onları başka bir varlığın korumasına muhtaç bırakmayacaktır. Zaten gerçek olan husus da budur. Zira bütün varlıkları iyilikleri ve kötülükleriyle yaratan yegane Halık veya Yaratıcı O'dur ve O'ndan başka Yaratıcı da yoktur. Dolayısıyla yarattığı varlıklardan hangisinin hangi kötülükleriyle kullarına zarar verebileceklerini en iyi bilen de O'dur. İşte Muavvizetan adıyla da zikredilen Felak ve Nâs sureleri, Kur'an-ı Kerim'in bu konularıyla bilinen en meşhur iki suresidir. Felak suresinin faziletlerinden sözederken de zikrettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber, Müslim (*Sahih,* I. 558), Tirmizî (*Sünen,* V. 170, 453) ve Nesâ'î (*Sünen,* II. 158)'nin Ukbe İbn Âmir vasıtasıyla naklettikleri bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Görüyor musun, bu gece bana sureler indirildi ki bunların eşi ve benzeri hiç görülmemiştir. Bunlar, *Kul E'ûzu bi-Rabbi'l-felak* ve *Kul E'ûzu bi-Rabbi'n-nâs* sureleridir.".

3. Nâs Suresinin Kendinden Önceki Felak Suresiyle Bağlantısı

Felak suresiyle ilgili açıklamalarımızda da belirttiğimiz gibi, Felak ve Nâs sureleri, Lebîd İbnu'l-A'sam adındaki bir Yahudinin Hazreti Peygamber'e büyü yapmasından sonra bu büyünün iptal edilmesi maksadıyla indirilmiş, bu sureler indirilip de Hazreti Peygamber'in surelerin her bir ayetini okuması üzerine, Hazreti Peygamber'in üzerindeki büyü ortadan kalkmış ve Hazreti Peygamber, vücudunda büyük bir rahatlık hissetmiştir. Müfessirler arasında her iki surenin de nüzul sebebi olarak kabul edilen bu hadiseden de anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, sevgili Peygamberi'ne ve onun vasıtasıyla bütün mümin kullarına, birtakım mahlukatın şerrinden veya çeşitli kötülüklerinden Allah'a sığınmalarını emretmiştir. Nitekim daha önce de işaret ettiğimiz gibi Allah Teâlâ, her iki surede de kullarına birtakım varlıkların şerrinden veya çeşitli kötülüklerden Allah'a sığınmalarını emretmesi dolayısıyla her iki sûre *Mu'avvizeteyn* (sığındırıcılar) adıyla da tanınmıştır. İki surenin ayetleri gözönünde bulundurulacak olursa, Allah Teâlâ, Felak suresinde Peygamberi'ne, gecenin şerrinden, düğümlere nefes edip büyü yapanların şerrinden, haset eden hasidlerin şerrinden aydınlığın Rabbi olan Allah'a sığınmasını emrettiği gibi, Nâs suresinde de insanların kalblerine vesvese veren cin ve insanlardan olan vesvesecilerin şerrinden, insanların yegane İlahı, yegane hükümdarı ve yegane Rabbi olan Allah'a sığınmasını emretmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۙ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ۙ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِ ۙ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۙ﴿٤﴾ اَلَّذِى
يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ النَّاسِ ۙ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-6 (Ey Muhammed!) De ki: "Cin ve insanlardan olup, insanların göğüslerine vesvese sokan o şeytan vesvesecinin şerrinden, insanların İlahı, Hükümdarı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım.

Daha önce de açıkladığımız gibi, Allah Teâlâ, Muavvizetan (iki sığındırıcı) olarak tanınan Felak ve Nâs surelerinde Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün mümin kullarına emrederek çeşitli varlıkların şerrinden veya kötülüklerinden âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığınmalarını emretmiştir. Bu bakımdan iki sure arasında muhteva yönünden bir fark veya ayrılık yoktur. Şu var ki her iki surede de şerrinden veya kötülüklerinden Allah'a sığınılması gereken varlıklar ayrı ayrı belirtildiği gibi, bu varlıkların şerrinden kendisine sığınılması emredilen Allah Teâlâ da çeşitli sıfatlarıyla zikredilmiştir. Nitekim bu surede insanların sığınacakları Allah Teâlâ, insanların Rabbi, insanların hükümdarı ve insanların İlahı olan Allah'tır. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-6 (Ey Muhammed!) De ki: "Cin ve insanlardan olup, insanların göğüslerine vesvese sokan o şeytan vesvesecinin şerrinden, insanların İlahı, Hükümdarı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım.

1 Allah Teâlâ, surenin ilk ayetinde Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün müminlere hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! De ki: Ben, insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım. Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne yönelttiği bu emir-

de açıkça görülmektedir ki kendisine sığınılacak olan Allah Teâlâ, insan denilen bütün varlıkların yegane Rabbidir. Bu bakımdan Rububiyyet, Allah Teâlâ'nın bu surede zikredilen üç sıfatından biridir. Buna göre Allah Teâlâ, insanların ve dolayısıyla bütün varlıkların Rabbidir.

2 Allah Teâlâ, bütün insanların Rabbi olduğu gibi, aynı zamanda onların Meliki, yani hükümdarı veya padişahıdır da. Bu itibarla insanların, âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığındıkları gibi, bütün varlıkların hükümdarı olan Allah'a da sığınmaları gerekir. Gerçek böyle olunca, Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne sığınmasını emrettiği Rububiyyetten sonraki ikinci sıfatı da O'nun Hükümdarlığıdır. Dolayısıyla insan bu sureyi okuduğu zaman, bütün insanların Rabbi olan Allah'a sığındığı gibi, yine bütün insanların hükümdarı olan Allah'a sığındığını beyan etmiş olur.

3 Hazreti Peygamber'in ve dolayısıyla bütün insanların sığınmaları emredilen Allah Teâlâ'nın üçüncü bir sıfatı da O'nun uluhiyyeti, yani bütün insanların yegane İlahı olmasıdır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ve bütün kullarına insanların yegane İlahı olan Allah'a sığınmalarını emretmiştir; çünkü bilinen bir gerçektir ki kendisine sığınılacak Allah'tan başka bir İlah yoktur. Nitekim Allah Teâlâ, Tevbe suresinin 31. ayetinde Hıristiyanlardan sözederken onların bu hususta ki sapık inançlarını bahis konusu etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Onlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesih'i kendilerine Rab edinmişler. Halbuki onlar da tek bir İlaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı. Zira O'ndan başka İlah yoktur. O, onların şirk koştuklarından münezzehtir."*.

4 Allah Teâlâ, ilk üç ayetinde Peygamberi'ne ve diğer bütün kullarına insanların yegane Rabbi, Hükümdarı, İlahı olan ve gerçek manada kendisinden başka Rab, Hükümdar ve İlah bulunmayan Allah'a sığınmalarını emrettikten sonra, onların kimin şerrinden veya kötülüğünden Allah'a sığınmaları gerektiğini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Şerrinden veya kötülüğünden yegane Rab, Hükümdar ve İlah olan Allah'a sığınılması gereken bu varlık, insanlara arkalarından gizli gizli sokulan ve onlara birtakım kötü düşünceleri telkin eden bir varlıktır. Bu varlık, ayet-i kerimede, müfessirlere göre *hannas* kelimesiyle zikredilen varlıktır ki bu kelime *hunus* kökünden gelen bir sıfat olup insanların arkalarından onlara gizli gizli sokulup vesvese vermek veya onları birtakım kötülüklere sevketmek demektir.

5 İşte ayet-i kerimede *hannas* adıyla zikredilen bu varlık, insanların göğüslerine vesvese veren veya onlara gizli gizli sokularak birtakım kötülükler veya kötü düşünceler telkin eden bir varlıktır. Nitekim Allah Teâlâ, Tâ-hâ suresinin 120. ayetinde şeytanın Adem'e verdiği böyle bir vesveseyi zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Şeytan, ona vesvese vermiş ve "Ey Adem! Sana ebedilik ağacını ve hiç yok olmayacak bir hükümranlığı göstereyim mi? demiş."* sonra da Adem'in ve eşinin kendilerine yasaklanmış olan ağaçtan yemelerini sağlamıştı.

6 İşte *hannas* adıyla tanınan ve insanlara sinsice yaklaşarak onlara kötü düşünceler telkin eden eden bu varlık, ayet-i kerimede de açıkça beyan edildiği üzere, cin ve insanlardan oluşan bir varlıktır; kısacası cin ve insan şeytanlarıdır. Nitekim Allah Teâlâ, Enâm suresinin 112. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Biz, her Peygamber'e, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler telkin eden insan ve cin şeytanlarını düşman etmişizdir. Eğer Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı."*...

Nas suresinin bu son ayetiyle şu gerçek açıkça anlaşılmış olmaktadır ki Allah Teâlâ, cin ve insanlardan olup insanların kalplerine kötü telkinlerde bulunan veya onlara vesvese veren şeytanlar olduğunu beyan etmiş, Peygamberi'ne ve dolayısıyla ona tabi olan bütün kullarına, işte bu vesveseci şeytanın şerrinden insanların yegane Rabbi, yegane hükümdarı ve yegane İlahı olan Allah'a sığınmalarını emretmiştir. İşte bu ayet ve bu sureyle Kur'an-ı Kerim sona ermiş bulunmaktadır. Salat ve selam, Hazreti Muhammed (sas.)'e, onun âl ve ashabına olsun.